БЪЛГАРСКЫЙ

НАРОДЕНЪ

СБОРНИКЪ.

Bulgarian National
Magazine of Folk lore

Collected, arranged and
published by
Vasiliy Tcholakof
Part I.

Bolgrad 1872.

[The editor has died before
another part has been published]

БЪЛГАРСКЫЙ НАРОДЕНЪ СБОРНИКЪ.

Събранъ, нареденъ и издаденъ

отъ

ВАСИЛІЯ ЧОЛАКОВА.

БОЛГРАДЪ,

Въ Печатницѫ-тѫ на Централно-то Училище.

1872.

Lane Fund,

СЪДЬРЖЯНІЕ.

ПРЕДГОВОРЪ.

Едно отъ най-потрѣбнитѣ, а заедно и най-труднитѣ нѣшта на свѣта е — *да познае человѣкъ себе-си.* Знаѭщтицъ себе-си съ всичкитѣ свои недостатки и достойнства, съ всичкитѣ свои способности, Человѣкъ лесно може да постжнва така, както е пó-добрѣ, да се стреми къмъ онова, което е полезно и възможно за него, и да заема такова положение, което му прилича. Но трудно и много трудно е да познае человѣкъ себе-си.

Това, което се казва за отдѣлно лице, може да се каже и за цѣли народи. Единъ народъ само тогава може да се надѣва за честитъ животъ, за трайна и честита бждднина, когато познава себе-си, познава недостаткитѣ и достойнствата си, познава силитѣ си и съобразно съ това дава направление на надѣждитѣ и стремленията си, стараящтицъ се въ сжщтото време да поправва и умалява недостаткитѣ си, а да увеличва достойнствата си.

Но колкото е трудно за частно лице да познае себе-си, толкосъ пó-вече е трудно да се узнае единъ народъ съ всичкитѣ негови особенности, защтото народътъ се състои отъ милиони личности, които иматъ разни характерни черти, разни желания, стремления и способности. Отъ особеноститѣ на тѣзи милиони личности не може да се узнаѭтъ особеноститѣ на цѣлъ народъ, защтото въ едни преобладава доброта, любовь, снисхождение и услужливость, а въ други — гордость, суетность, користолюбие, пренебрежение и др. Освѣнъ това, трудно се узнаватъ характерлитѣ черти на толкова отдѣлни лица, а оште пó-трудно отъ тѣзи особенности да се прави обшто заключение за характерътъ, свойствата и способноститѣ на цѣлъ народъ.

Прочее, дѣ е онази точка, отъ която можеме добрѣ да се запознаеме съ единъ народъ, можеме да видиме тоя народъ цѣлъ така, както си е той, — съ всичкитѣ негови недостатки и достойнства, съ всичкитѣ негови стремления, желания и способности?

Великиятъ ученъ словѣнски мѫжъ, г. *Щтросмайеръ*, още въ 1861 година, когато направи такова голѣмо пожертвованне за издаванието на г. Миладинова Сборникъ пѣснитѣ, най-убѣдително и грѫмко засвидѣтелствува, че народниятъ бытъ, народниятъ характеръ, цѣлъ народъ — съ всичкитѣ негови недостатки и достойнства, съ всичкитѣ му радости, теглила, стремления и способности, — корени се и излиза на видѣло въ неговитѣ прави и обичаи, въ неговитѣ баяния, гатанки, пословици, приказки и пѣсни. Таквози едно оцѣнение на народнитѣ умотворения, направено и устно отъ тойзи велики словѣнски мѫжъ, бѣше най-главната побудителна причина, дѣто ние още отъ тогава се рѣшихме да събираме изъ отечеството си народнитѣ прави и обичаи, приказки, пѣсни и т. п.

Истина, народътъ се състои отъ милиони лица, и тѣзи лица иматъ всѣко своята особенность на характерътъ, иматъ своитѣ частни нужди и потрѣбности, своитѣ желания, стремления и залиси, по побуждането на които твърдѣ често дохождатъ и въ борба помежду си; но при всичко това, подъ влиянието на климатъ-тъ, на вѣрата, на дълговременното съжителство, а най-повече по еднаквоста на езикътъ, у тѣзи милиони се образува еднакъвъ образъ на живѣнието, който въ частности се отличава единъ отъ други, но зетъ изобщо бива еднакъвъ; образува се еднакъвъ вкусъ на веселбитѣ и радоститѣ, на желанията, стремленията и проч. А всичко това ражда едно чувство, което свързва съ яки узи тѣзи милиони хора въ едно цѣло, въ единъ народъ и прави това, че всичкитѣ по видимому и най-противоречиви особенности на тѣзи милиони, отъ които се състои народътъ, зети изобщо, биватъ подобни и съставляватъ общтиятъ народенъ характеръ.

Това общто чувство, тая общта връзка, която съединява милиони хора въ единъ народъ и съставлява общтиятъ народенъ характеръ сѫ — народнитѣ прави и обичаи, народнитѣ баяния, поговорки, пословици, приказки, пѣсни и проч. Въ тѣхъ се вижда народниятъ общтъ животъ, народниятъ битъ съ всичкитѣ негови особенности. Человѣкъ, който иска добрѣ да се запознае съ единъ народъ, трѣба непременно да изучи неговитѣ обичаи, пѣсни и проч.

Отъ това се вижда, каква голѣма важность иматъ народнитѣ особенности и умотворения и колко е необходимо за запознаванието съ единъ народъ да се опишятъ и изводятъ на видѣло тѣзи важни и драгоцѣнни нѣшта. И у насъ, въ Българско, важноста на тѣзи нѣшта се съзнава вече, но за да бѫде това съзнавание пò-пълно и пò-

ясно, ние намираме за добрѣ да кажемъ тукъ по нѣколко думи за сѣка една отъ особеноститѣ на народниятъ битъ и на народнитѣ умотворения.

1. Народнитѣ нрави и обичаи. Важни сѫ и иматъ значение народнитѣ наши обичаи. Въ тѣхъ се виждатъ условията—както географически така и политически — при които е сѫществувалъ нашиятъ народъ и сѫществува сега; вижда се народниятъ домашенъ и общественъ животъ, който се е образувалъ подъ влиянието на климатътъ, съсѣдството съ другитѣ народи, мѣстоположението, политическото състояние; вижда се какви наклонности ималъ и има единъ народъ, какъ е обичалъ и какъ обича да разполага съ своето свободно време, съ своитѣ весели или скърбни часове, какво значение и важность е давалъ и дава на тѣзи нѣшта; вижда се въ тѣхъ и това, какъ е обичялъ народътъ да предначинава и да изпровожда своитѣ най-важни и трудни занятия въ сѣко едно време презъ годината. А защото человѣкъ, макарь и въ най-неразвито състояние, пази дълбоко въ сърцето си религиозно чувство, което го кара въ всичкитѣ си работи, а особенно — въ домашниятъ си животъ да се облѣга на това чувство, — отъ народнитѣ обичаи ние можеме да видиме още и какви религиозни понятия е ималъ и има единъ народъ и до колко силно е било тѣхното влияние въ обществено-домашниятъ животъ на народътъ.

Истина, защото образуванието на народнитѣ обичаи много зависи отъ естественни, климатически и политически условия, заради това тѣзи обичаи много или малко могѫтъ се измѣни подъ влиянието на други климатически и политически условия, а особенно—подъ влиянието на цивилизацията, както се и наистина измѣняватъ. Примѣръ на това ние можеме да видимъ и у насъ-си. У насъ, въ градищата, подъ влиянието на други условия, свадбитѣ и праздницитѣ (Колада, Сурваки, Гергювденъ и др.), както и много други особенности въ домашниятъ животъ, ставатъ не тъй, както по селата. И сега, подъ влиянието на цивилизацията въ нѣкои градища всичко въ народно-домашниятъ животъ начева да се върши инакъ, отъ както се върши въ други нѣкои градища, дѣто още нѣма тая цивилизация. На това основание, вижда се, *нѣкои* (и отъ нашитѣ учени) не даватъ на народнитѣ обичаи такава важность, каквато наистина иматъ тѣ. При всичко, че подъ казаннитѣ влияния народнитѣ обичаи претърпѣватъ много или малко измѣнения, но въ тѣзи измѣнения сѐ се запазва оная особенность, която съставлява изключителна черта въ народниятъ

храктеръ. Това е едно. Друго, което дава важность на народнитѣ обичаи е — историческото значение, што го тѣ иматъ за общтественно-домашниятъ животъ на единъ народъ. Да си знаеме минѫлото е много важно и необходимо за насъ, заштото само въ такъвъ случай ште знаеме ние што сме били и зашто сме били така, а като знаеме това, ште знаеме оште и туй — што сме сега и зашто сме така, оште и какво е потрѣбно за да бѫдемъ за напредъ пò-добрѣ; ште сме въ състояние да си обесниме и нáй-малката особенность въ народниятъ си храктеръ, която при сѫштествуѭштитѣ сега условия не можеме си обесни отъ дѣ се е зела въ насъ. Но минѫлото на единъ народъ не се състои само въ тъй наречениятъ *исторически животъ*, т. е. въ политическото му сѫштествование, но преимуштественно въ неговиятъ общтественно-домашенъ животъ, който между другото излѣзва на видѣло и въ обичаитѣ народни.

И така, обичаитѣ сѫ важни за запознаванието съ минѫлото и настоящтето на единъ народъ. И колкото пò-добрѣ сѫ записани и увардени така, както сѫ уцѣлели отъ старовремски времена, толкосъ пò-голѣма е тѣхната важность, толкосъ пò-вѣрно могѫтъ се предаде тѣ на потомството за негова полза.

Тѣйзи сѫ били съображенията, които сѫ ме подбудили тштателно да събирамъ и записвамъ и народнитѣ наши обичаи. Новитѣ времена докарватъ и ново измѣнение въ нашиятъ общтественно-домашенъ животъ. Науката е дала възможность на просвѣтенитѣ народи да си подобрѭтъ живѣението; нѣма съмнѣние, че и ние на готово ште заимствуваме отъ тоя подобренъ животъ много, като въ сѫштото време напуснеме отъ нашиятъ си животъ много. Науката отваря сè пò-широко и пò-широко поле за дѣятелность и дава пò-вече и пò-вече средства за охоленъ животъ на оння, които владѣѭтъ съ неѭ. Нашето положение спрямо науката оште е такова, штото трудно ште можеме, при усвояването на изработенитѣ вече жизненни удобства, да запазваме, въ съединение съ тѣзи удобства, и черти на народнитѣ си обичаи. Твърдѣ е възможно, штото малко по малко отъ общтественно-домашниятъ ни животъ да изчезнѫтъ и тѣзи черти на народнитѣ ни обичаи, които ние сега, отъ начало, успѣваме да запазваме. При голѣмитѣ и бързи успѣхи на науката, ние, когато усвояваме тая наука съ всичкитѣ удобства, които тя дава въ животътъ, не ште да имаме време да ги усвояваме така, штото да налагаме на тѣхъ и печатъ на своитѣ народни особенности. — особенно въ общтественно-домашниятъ си животъ. Поради това, необходимо е

понѣ сега и отъ сега, дору оште народнитѣ ни обичаи не сѫ отстѫпили съвършенно мѣстото си на нови обичаи, принесени съ науката и цивилизацията у насъ, — необходимо е, казваме, да се събиратъ и записватъ тѣзи народни обичаи, та съ тойзи начинъ да ги запазимъ за насъ-си на винѫги. Имаштицъ ги така запазени, ние, слѣдъ време, когато вече малко-много се изгубѭтъ или измѣнѭтъ, ште имаме възможность и по тѣхъ да опредѣляме народно-домашниятъ си минѫлъ животъ, при това и-да си обесняваме сѫштествованието въ нашътъ народенъ характеръ на нѣкои такива черти и особенности, които не могѫтъ да се обеснѭтъ отъ сѫштествуюштитѣ условия.

Отъ всичко това става ясно, че потрѣбно е било и потрѣбно е да се описватъ и обнародватъ народнитѣ обичаи отъ всичкитѣ старни на цѣлото ни отечество, та да може отъ всичкитѣ особенности на тѣзи обичаи да се извади една обшта черта, по която да се опредѣля изобшто и народно-домашниятъ нашъ животъ, минѫлъ и настоящти, и народниятъ характеръ.

Това го съзнавахме ние напълно, когато почевахме събирванието на обичаитѣ народни, но отъ опитъ се увѣрихме, че таквозъ едно събирвание е невъзможно за единъ само човѣкъ. Иска се съ години трудъ и съдѣйствието на мнозина, за да се съберѫтъ и опишѫтъ народнитѣ обичаи отъ всичкитѣ старни на отечеството ни. Поради това ние, противъ волята си, бѣхме принудени да се ограничимъ съ издаванието само на оние обичаи и отъ оние старни на отечеството ни, отъ които сме успѣли да запишемъ. По тази сѫшта причина ние немислиме за напредъ да издаваме описание на обичаитѣ, зашгото не ште да имаме и възможность да ги събираме и описваме отъ всичкитѣ старни на отечеството си, особенно когато тѣ въ разни мѣста иматъ своитѣ особенности, на които, разбира се, трѣба строго да се пази при записванието. А въ такъвъ случай би се поискало непомѣренъ трудъ и огромни материални средства за издаванието на такъвъ единъ огроменъ сборникъ. Най-доброто, по нашему, било би това, штото всѣки единъ учитель у насъ да положи трудъ и въ своето мѣсто да описва подробно обичаитѣ съ всичкитѣ имъ особенности и да ги прашта въ нѣкое отъ нашитѣ повременни списания за обнародвание. Съ тойзи начинъ не само трудътъ ште се улеснява, не само ште се улеснява и обнародванието на всичкитѣ народни обичаи, ами оште ште могѫтъ тѣ да се обнародватъ съ всичкитѣ подробности и особенности, — нѣшто, което единъ човѣкъ не би ималъ нито време, нито възможность да направи. За примѣръ на това, какъ би трѣбало

да се записватъ обичаитѣ, ние можеме посочи на обичаитѣ отъ *Татаръ-Пазарджикъ*, отъ *Панагюриште* и отъ околнитѣ тамъ села, които обичаи сѫ обнародвани въ тая първа часть на сборникътъ ни.

Относително за обичаитѣ, колкото и както сѫ тѣ обнародвани въ сборникътъ ни, считаме за потрѣбно да кажемъ тукъ оште една двѣ думи: Особеноститѣ на обичаитѣ не сѫ се евили въ народътъ туку тъй случайно. На всичко въ обичаитѣ си народътъ е давалъ и дава значение и смисълъ. Знанието и на това, разбира се, е отъ една голѣма важность, заштото отъ това можеме да видиме и какви свои душевни и физически интереси е съединявалъ народътъ съ тѣзи или онѣзи свои обичаи; но, както виждатъ и читателитѣ, ние за тая старна на народнитѣ обичаи не казваме ништо, заштото въ такъвъ случай трѣбаше оште много да се работи Сборникътъ и, като штѣше двойно и тройно да се увеличи по обемътъ си, штѣхѫ да потрѣбатъ и огромни материални средства за издаванието му. Поради това ние се ограничихме само да съберемъ и издадемъ отъ нѣкои и други мѣста народнитѣ ни обичаи така, както си сѫ тѣ, безъ да се вдаваме въ обеснение на философското имъ значение, като препорѫчваме тая старна отъ народнитѣ обичаи на бѫдуштитѣ наши народни труженици, учени и философи.

2. *Народнитѣ баяния.* Баянията, по видимому, не сѫ обштественно достояние, а по-вече — достояние само на нѣкои избранни баби (твърдѣ рѣдко — дѣдовци) отъ народътъ, на които народната масса гледа като на сѫштества съ особенни нѣкои сверхестественни дарби. Но баянията иматъ обштонародно значение, и това значение, особенно въ изучванието на народнитѣ особенности и народниятъ характеръ, е твърдѣ голѣмо. Баянията не сѫ ништо друго, освѣнъ продължение на езическата вѣра въ народътъ. Тѣ се удържватъ така упорно въ народътъ за това, че по своето невѣжество народътъ не може да се освободи оште отъ много свои и най-груби суевѣрия. Фантазията на народната масса не може да не населява въздухътъ и земята съ цѣли милиони измислени и невидими духове, на всичко въ природата дава душа и вѣрва, че всичко дѣйствува на човѣка благотворно или злотворно, — споредъ свойствата на тѣзи измислени и невидими духове и споредъ обноската къмъ тѣхъ на человѣка. Обгърнѫтъ отъ дълбоко невѣжество, простиятъ народъ не счита за възможно инакъ да се освободи отъ злотворното влияние на тѣзи пакъ отъ него измислени злотворни сѫштества или да спечели благоволението на добритѣ, освѣнъ съ нѣкакъвъ външенъ обрядъ, възможенъ

и достжпенъ за неговитѣ груби чувства: всичко друго, което иска напряжение на душевнитѣ му способности, е неудовлетворително за него и се почита за недѣйствително. По невѣжеството си народътъ всѣка една зла случка, всѣко едно — да речемъ — разболѣвание приписва на злитѣ духове, които никогажъ не е видвалъ и за сжштествуванието на които не знае освѣнъ—отъ суевѣрната си фантазия. Всички мѣрки, които може да земе народътъ противъ тѣзи злокобници, сж такива, въ които неговото съзнание, неговата разумна воля не боятъ никакво участие, но на които той се подчинява безпрекословно, ако и да не надминуватъ тѣ неговитѣ груби чувства и понятия, ако и да сж при това нàй-смѣшни и глупи. [1])

Смѣшна, а заедно и печална е тая страна, въ която се виждатъ всичкитѣ груби и нелѣпи суевѣрия народни, които така упорито се вардятъ въ народната масса. Тѣ и ште се вардятъ до тогава, до като просвѣштението не освѣтли тая масса съ лучитѣ на благотворната си свѣтлина и не направи за нея възможно разумното и съзнателно усвояване на високитѣ, а заедно и достжпнитѣ за всѣко разумно-благочестиво сърце истини на нашата Християнска вѣра. Това време желателно е да настане, и то непремѣнно ште настане. Народътъ просвѣтенъ ште стръси отъ себе-си суевѣрията, а заедно съ това ште изчезнжтъ и всяки баяния. — Но отъ това, че баянията не сж ништо друго, освѣнъ груби народни суевѣрия, останжли отъ езичеството, и че тѣ непремѣнно ште изчезнжтъ съ време, — отъ това, казваме, значението имъ въ изучванието на народниятъ животъ и въ запознаванието съ особеноститѣ на народниятъ характеръ, — това значение не се умалява ни нàй-малко. Религията на народътъ, каквато и да би била тя отъ нàй-староитѣ времена, влияла е — така или инакъ — на образованието народнитѣ обичаи, народниятъ характеръ: слѣдователно, необходимо е изучванието на тая религия така, каквато си е била и каквато си е тя въ массата народна. А тая именно религия запазила се е преимуштествено и се вижда нàй-добрѣ въ народнитѣ баяния. Въ тѣзи баяния се вижда какъ гледалъ и какъ гледа народътъ на сверхестественнитѣ сили, къмъ които се е обръшталъ за какво-годѣ съдѣйствие, и въ какво отношение къмъ тѣхъ е тургалъ себе-си. Ште каже, че отъ баянията ние нàй-добрѣ можеме

[1]). Каже напр. баячката, че за да оздравя нѣкой отъ нѣкоя болѣсть, трѣба непремѣнно на нѣкое мѣсто или кръстопжть да се забие нѣкоя клечка, и онзи, комуто се каже да стори това, отива и забива тая клечка на реченото мѣсто. Или, поржчятъ нѣкому, кога минува презъ нѣкое мѣсто, на което е излѣна вода отъ пранье (киръ) да плюе на четире страни, ако не иска да го притиснжтъ нечиститѣ сили,— и той плюе.... и други такива.

се запозна съ философскитѣ и преимуштественно религиозни понятия на народътъ. Но, освѣнъ това, заштото баянията ставатъ при извѣстни условия: въ уреченно време, при извѣстни орудия — сѫдове, треви, вода и т. п., отъ тѣхъ можеме да видимъ оште и всичкитѣ познания, които народътъ ималъ и има за цѣлата природа, която го обикаля.

И така, отъ всичко това се вижда до колко сѫ важни баянията при изучванието на народниятъ битъ въ всичкитѣ му особенности. За съжалѣние, колкото сѫ важни тѣ, толкова се пъкъ и мѫчно събиратъ. Онѣзи, които знаѭтъ да баѭтъ, не казватъ искуството си всѣкому, заштото въ такъвъ случай баянията ужъ си изгубвали силата; отъ друга старна пъкъ баячкитѣ се и страхуватъ, да не би да ги осѫди обштината, между която живѣѭтъ, като съобштителници съ нечистата сила, като магесници. Поради това и въ Сборникътъ си можахме да помѣстимъ само нѣколко баяния, и то — благодарение на нѣкои отъ младитѣ наши приятели. [1])

3. *Гатанки и пословици.* На человѣка е свойственно въ разговорътъ си да употрѣблява по нѣкогажъ такива изражения, които въ кратка и иносказателна форма изказватъ, подтвърждаватъ, разесняватъ или усилватъ цѣла мисъль или ѭ представляватъ отъ къмъ смѣшната ѝ старна. И колкото единъ человѣкъ е пó-остроуменъ, или има способность да бѫде насмѣшливъ, толкова пó-остри и на мѣсто биватъ тѣзи иносказателни изражения, толкова пó-смѣшни. Тѣзи иносказателни, остри и смѣшни изражения се наричятъ *гатанки* и *пословици.* Тѣ не сѫ достояние само на нѣкои лица, а сѫ достояние обшто, на цѣлъ народъ. Поради това гатанкитѣ и пословицитѣ сѫ важни за изучвание, заштото отъ тѣхъ може да се види народното остроумие, народната *хумористическа* способность. Освѣнъ това гатанкитѣ и пословицитѣ иматъ и голѣмо филологическо значение. Като изразъ на обштонародното остроумие и народната насмѣшливость, тѣ естественно трѣба да се изричятъ, както и наистина се изричятъ въ такава форма, която, освѣнъ че е обштонародна, но оште носи и печатъ на мѣстното нарѣчие, въ което сѫ се евили тѣ (гатанкитѣ и пословицитѣ). Поради това, при записванието на гатанкитѣ и пословицитѣ трѣбало е да се обръшта строго внимание и на формата, въ която сѫ тѣ изрѣчени, т. е. трѣбало е да се записватъ тѣ така,

---

Едни отъ баянията сме зели отъ Сборникътъ на Г. Ц. Гинчова, а други ни сѫ доставени отъ младитѣ наши приятели — Г. Г. Илия П. Бѣлковски и Цетка Гидиджиски — Устовчанье. Тѣйзи послѣдните баяния нис помѣстихме въ Сборникътъ си съ толкосъ пó-голѣмо задоволение, че тѣ сѫ записани споредъ особенноститѣ на тамкашното нарѣчие, което е твърдѣ интересно въ филологическо отношение.

както ги изрича народътъ. Ние, като сме съзнавале това, мжчили сме се колкото е възможно пó-строго да запазваме формата, но за съжалѣние не ни е било възможно да направиме това съ всичката оная строгость, която се изисква. Особенно трѣба да кажеме това за пословицитѣ. Гатанкитѣ, тѣ почти всичкитѣ сж записани така, както се изричатъ споредъ особенноститѣ на мѣстнитѣ нарѣчия, но пословицитѣ, защото сж събирани отдавна, при това и отъ разни лица, — въ тѣхъ не е могло въ всичкитѣ да се уварди строго народното изражение и особенноститѣ на мѣстнитѣ нарѣчия. [1])

4. *Приказкитѣ.* Животътъ на народитѣ не върви сé еднакво; той се измѣнява — и вътрешно и вънкашно — споредъ обстоятелствата. Вътрешното измѣнение бива нáй-пóвече въ религиозниятъ животъ и въ религиознитѣ обичаи, а вънкашното — въ политическо отношение. Когато такива измѣнения се случятъ въ то време, дору народътъ е още въ дѣтинството си, тогава памятта за тия събития се запазва въ народътъ по предание отъ устни разкази. Съ изминуванне на времето тѣзи предания въ устата на народътъ се разширяватъ и обогатяватъ отъ народната фантазия, дору нáй-послѣ се свьктъ въ онѣзи чудни и привлекателни разкази, които се наричатъ *приказки.* Приказкитѣ, слѣдователно, сж — предание за отколѣ минжлото на единъ народъ; тѣ сж неговата баснословна история, неговътъ баснословенъ животъ. Но фантазията обича свобода и творчество. Ако и да е и нáй-груба, но тя (фантазията) обича да не се придържва строго за нѣкое предание, ами украсява го, измѣнява го по своему и прави отъ него новъ чуденъ разказъ, въ който ни представлява другъ чуденъ свѣтъ, други чудни лица и събития.

Отъ това ясно се вижда всичката важность на приказкитѣ въ изучванието особенноститѣ и характерътъ на единъ народъ. Освѣнъ дѣто отъ приказкитѣ можеме да видиме какъ си представлява народътъ своятъ животъ отъ нáй-старитѣ времена, какво понятие еималъ за Бога, за всичката природа, за себе-си; въ какво отношение е поставялъ себе-си, както и цѣлото человѣчество къмъ Бога и къмъ цѣлата друга природа; — но виждаме още и богатството на неговата фантазия, виждаме и творческата способность на неговътъ духъ. Въ

[1]) Когато вече бѣхме приготвили за печатъ пословицитѣ си, намъ случайно ни падна ржцѣ една книга подъ заглавие **„Памятники народнаго быта Болгаръ“**, печатана въ Москва, въ която книга ние намѣрихме почти всичкитѣ пословици, които имахме и ние. Като ни се видя доста добра формата, въ която бѣхж наредени пословицитѣ въ казаната книга, ние си позволихме да се възползуваме отъ тая форма и по неіж да наредимъ и нашитѣ пословици. Освѣнъ това, отъ тая книга ние заимствувахме и 204 пословици, што ги нѣмахме, както и нѣкои и други обеснения. За сжществованието на тая книга у насъ—въ Българско—не знае почти никой. Желателно е да іж има у насъ, ако и да не е лишена отъ доста недостатки.

приказкитѣ народътъ, освѣнъ като е предавалъ понятията си за минжлото, ами оште е създавалъ новъ животъ, нови образи и идеали, въ които, безсъмнѣние. отразили сж се и неговитѣ душевни желания и стремления.

Приказкитѣ, обаче, иматъ значение и за езикътъ. Народната фантазия трѣбало е да намѣрва и съотвѣтственни изражения пакъ въ народниятъ говоръ. Отъ приказкитѣ, слѣдователно, ние можеме да видимъ не само особенноститѣ и богатството на езикътъ си, ами и неговата гладкость красота. И въ това отношение иска се голѣмо внимание при записванието на приказкитѣ. Въ разказванието на приказкитѣ голѣмо значение има и способноста на разказвачятъ да говори. Но особенно сега младитѣ разказвачи и разказвачки обичятъ да украсяватъ езикътъ на приказкитѣ или да го измѣняватъ споредъ нѣкакви си граматически правила, — което много затруднява вѣрното *фонетическо* записвание на приказкитѣ. При строго внимание, обаче, и по нѣколко пжти слушание една и сжшта приказка отъ разни лица, дава възможность да се записватъ приказкитѣ и въ това отношение доста вѣрно. Въ нашитѣ си приказки ние сме доста сполучили, и за напредъ — надѣваме се оште по̀-да сполучимъ.

5. *Пѣснитѣ.* За важноста на пѣснитѣ не е потрѣбно да се говори много, заштото тѣхната голѣма важность се съзнава почти отъ всички. Пѣснитѣ народни не сж плодъ на *чаша вино*, както лудешки обесняватъ нѣкои-си наши пѣснотворци въ учебникътъ си, ами сж плодъ на дълбоко сърдечно чувство. Въ пѣснитѣ народътъ изказва своитѣ душевни радости и скърби, своитѣ теглила и надѣжди. Тежи ли на народътъ нѣкое скърбно въспоминание отъ минжлиятъ неговъ животъ, той излива скърбта си въ пѣсеньта; постигне ли го злочестина, — народътъ со утѣшава, като въспѣва минжлото честито време, отъ което почерпва надѣжда за бждуште пакъ честито време; поотпусне ли се, поразтѣши ли се народътъ, неговитѣ весели пѣсни и игри обнаружватъ цѣлата му непритворна радость и веселость. Пѣсеньта, повидимому, описва нѣкой частенъ случай съ нѣкое частно лице, но заштото тоя частенъ случай е зетъ отъ народниятъ животъ, заштото скърбнитѣ или радостнитѣ чувства, които се изказватъ въ пѣсията, допиратъ до сърцето на всички, — за това и всички така се възхиштаватъ отъ добрѣ пѣяната пѣсень, за това много пжти слушателитѣ плачятъ при нѣкоя жаловита пѣсень.

И така, народнитѣ пѣсни сж изразъ на народната душа, изразъ на най-дълбокото народно чувство въ радостнитѣ и въ скърбнитѣ

минути на животътъ му. А защтото дѣто има чувство, тамъ има и *поезия*, а дѣто има израз на чувството сердечно въ приятна и въ хубава форма, както сж пѣснитѣ, — тамъ има и творческо-поетическа способность; — поради това въ пѣснитѣ ние виждаме не само разнообразието и дълбочината на душевнитѣ чувствования народни, ами и творческо-поетическата способность на народътъ.

Но ако сж важни пѣснитѣ въ казаното отношение, не по-малко важность иматъ тѣ и за езикътъ. Ако може нѣкъдѣ да се види най-добрѣ богатството и красотата на единъ езикъ, — това е въ народнитѣ пѣсни. Въ пѣснитѣ се изражава дълбоко и прекрасно чувство; — трѣба, слѣдователно, и формата, въ която се облича това чувство (езикътъ т. е.), да е така сжщто хубава, каквото е хубаво и самото чувство. Инакъ, — изгубва се хубостта на чувството.

Отъ народнитѣ пѣсни, слѣдователно, ние можеме да видиме богатството, разнообразието и красотата на народната си рѣчь. А това има голѣма важность за насъ, особенно сега, когато езикътъ ни, или хубавата ни народна рѣчь се е развалила — благодарение на нашитѣ граматици. Но за да може отъ пѣснитѣ да се види всичкото богатство и всичката хубавина и разнообразие на езикътъ ни, трѣба тѣ (пѣснитѣ) да се записватъ така, както ги пѣе народътъ.

Така е трѣбвало и ние да записваме народнитѣ пѣсни при събиранието имъ. Но читателитѣ виждатъ отъ обнародванитѣ въ тая първа часть на Сборникътъ ни пѣсни, че ние не сме могли строго да се придържваме о това правило. Причина на това е била — голѣмата трудность, съ която се събиратъ пѣснитѣ. Друго е да съзнава човѣкъ какъ трѣба да се събиратъ и записватъ народнитѣ пѣсни, а друго е да се полага въ дѣйствие това съзнание. Пѣснитѣ се пѣжтъ отъ разни лица и всѣко едно лице вмъква въ пѣсеньта нѣщто-си по своето разумѣние, и преимуштественно — въ фонетическо отношение. Онѣзи, които подъ влиянието на разни граматики сж си измѣнили говорътъ, измѣняватъ и езикътъ на пѣснитѣ. Поради това, за да може вѣрно да се запише нѣкоя пѣсень трѣба да се слуша и записва непремѣнно отъ устата (и то — когато се пѣе пѣсеньта) на ония пѣвачи и пѣвачки, които въ говорътъ си запазили непокжтнжти простонароднитѣ изражения; освѣнь това необходимо е да се провѣрява записаната пѣсень по нѣколко пжти и отъ други простонародни пѣвачи и пѣвачки, а оште, — което е почти и най-главното, — онзи, който се зема да събира и записва народнитѣ пѣсни, трѣба да има понятие отъ народната поезия, да разбира духътъ на тая поезия, и при всичко

това, — трѣба да има оште тънъкъ поетически вкусъ и добъръ музикаленъ слухъ. Само съ тойзи начинъ може да се сполучи вѣрното записвание на коя да е пѣсень. Но за това, освѣнъ способноста, иска се оште време и трудъ — не по силата и средствата на единъ само човѣкъ. Ние отъ опитъ знасме, че голѣми мѫчнотии се срѣштатъ при записванието на пѣснитѣ. Много пѫти намъ се е случвало така, штото — на хоро или на жетва — штомъ сме земале *моливътъ* на мѣстото да запишеме нѣкоя пѣсень, която се е пѣла, — хорото се е разваляло, или пъкъ жетваркитѣ сѫ млъквали и никакви молби или обѣштания не сѫ могли да ги склонѭтъ да продължаватъ пѣсеньта. Само въ нѣкое познато семейство може пò-спокойно да се слуша и запише нѣкоя пѣсень, но иска се време, дору человѣкъ привикне въ нѣкое село или градъ, дору се запознае съ жителитѣ и дору спечели познайнството и довѣрието на нѣкое семейство. При това, пѣснитѣ, когато се пѣѭтъ, иматъ друго изражение въ звуковетѣ, а когато се разказватъ — друго. Нó — вѣрнитѣ звукове сѫ въ пѣението. За това трѣба да се записватъ пѣснитѣ непремѣнно дору се пѣѭтъ. Но за това иска се вѣрно музикално ухо. Ако не може добрѣ да се улови нѣкой звукъ при пѣението, тойзи звукъ не може послѣ и да се запише вѣрно. Намъ се е случвало много пѫти да не уловваме сѫштото изражение на нѣкой звукъ при пѣянието и сме спирале пѣвачкитѣ или пѣвачитѣ за да повторѭтъ казаниятъ звукъ или да ни кажятъ какъ се произнося той, но нито еднъжъ не сме могли да получимъ положително-вѣрно опредѣление.

По тѣйзи непреодолими за единъ човѣкъ мѫчнотии, ние не сме могли да запишемъ събранитѣ до сега пѣсни съ оная строга вѣрность въ произношението, която се изисква, а се рѣшихме часть отъ тѣзи пѣсни да обнародваме въ тая първа часть на Сборникътъ си така, както сме *могли* да ги запишемъ, — за да можемъ да ги представимъ на читателитѣ и любопитнитѣ понѣ отъ къмъ оная страна само, отъ която може да се види богатството, разнообразието на народната творческо-поетическа способность. Мѫчили сме се, обаче, въ записванието на пѣснитѣ колкото е възможно да запазваме особенноститѣ на мѣстнитѣ нарѣчия. Поради това и сме разпредѣлили пѣснитѣ не по съдържанието, а по особенноститѣ на мѣстнитѣ нарѣчия.

За напредъ, въ слѣдующитѣ части на Сборникътъ, ние относително пѣснитѣ ште се придържваме пакъ тоя редъ въ обнародванието имъ. Обаче, имаме твърдо намѣрение всички пѣсни, които вече имаме събрани, да ги провѣриме отново нѣколко пѫти и да ги из-

правиме колкото е възможно по-вече -- съгласно съ общенародният говоръ, или така, както ги пѣе народътъ; а колкото нови успѣеме да съберемъ, ште се мѫчиме да ги записваме *вѣрно.*— Надѣваме се, че и за напредъ всички, които желаѭтъ успѣхътъ на народната ни книжнина, ште ни съдѣйствуватъ въ събирваннето на пѣсни, както мнозина ни съдѣйстувахѫ до сега. Ште молиме само всички, които благоволятъ да ни снабдятъ съ нѣкои пѣсни, да обрънѫтъ строго внимание на това, што казваме тукъ за начинътъ, по който трѣба вѣрно да се записватъ пѣсните, т. е., при записваннето на пѣсни, да оставятъ на старна всякакви граматически и риторически правила, а да ги записватъ така, както ги пѣе народътъ. По особенноститѣ на езикътъ, които можемъ забѣлѣжи преимуштественно въ пѣснитѣ народни, ние трѣба да си направимъ граматика, а не по криво направенитѣ граматики да изкривяваме и разваляме народният говоръ.

Когато пѣснитѣ иматъ таково голѣмо значение за запознаваннето съ единъ народъ, съ особенноститѣ на неговътъ характеръ и на неговата творческо-поетическа способность, както и съ богатството, разнообразието и красотата на неговътъ езикъ, — отъ това само по себе става ясно, че трѣба отъ всичкитѣ старни на отечеството ни да се съберѫтъ и опишѫтъ народнитѣ пѣсни. Но ние се ограничихме съ събирвание и записвание пѣснитѣ преимуштественно отъ въсточнитѣ старни на отечеството ни. Отъ западнитѣ старни на нашето отечество имаме вече отпечатани два Сборника отъ пѣсни (Сборникътъ на г. Стеф. Верковича, издаденъ въ 1860 г., и Сборникътъ на братия Миладиновци, издаденъ въ 1861 г. съ иждивеннето на г. Стросмайера.), които ако и да не сѫ пълни и записани както трѣба вѣрно, но можеме понѣ да кажемъ, че съ тѣхъ заедно вече има *опитвание* за да се съберѫтъ, запишѫтъ и обнародватъ народнитѣ пѣсни отъ всичкитѣ старни на отечеството ни.

6. *Облеклата* (костюмитѣ). Дрехата е назначена да ни прикрива тѣлото и да го запазва отъ различнитѣ влияния климатически. Но человѣкъ ништо не оставя безъ да не наложи печатъ на своята воля, вкусъ и на своятъ характеръ въобште. Толкосъ по-вече той налага подобенъ печатъ на онова, което непосредственно се отнася до неговата личность. Климатическитѣ условия правятъ това, штото облеклото на хората, които се намиратъ подъ тѣзи условия, да бѫде еднакво, но въ тази еднаквость обаче се забѣлѣжва таквози разнообразие, отъ което ние твърдѣ лесно можеме се запозна съ *състоянието, привичкитѣ, вкусътъ* и *характерътъ* на сѣко едно частно

лице. А защото, както вече казахме, дълговременното съжителство, еднаквоста на религията, езикътъ, преданията, — после еднаквоста на обичаитѣ, — уравнява привичкитѣ и вкусътъ на хората, заради това отъ облеклото на единъ народъ ние можеме да се запознаеме и съ неговътъ естетиченъ вкусъ, съ неговото разположение къмъ спокойствие, лѣность или — къмъ дѣятелность, съ неговитѣ наклонности къмъ такива или други занятия. — Поради това, ние мислехме, че безъ *костюми* Сборникътъ ни билъ би непъленъ.

Въ забикалението си по различнитѣ старни на отечеството ни, ние имахме случай и възможность да спишемъ доста народни облекла, но защото литографирането имъ става твърдѣ скѫпо (особенно — хромолитографирането), заради това можахме на тая първа часть отъ Сборникътъ си да прибавимъ само 14 костюма (въ три картини: двѣтѣ картини съ *бои*, а едната безъ бои), за които трѣбаше да дадемъ не нѝ-малко отъ 1000 франки [1]). Сега народнитѣ облекла се добиватъ нѝ-лесно, по причина, че у насъ вече има *фотографии*, а освѣнъ това ние имаме на рѫцѣ още доста костюми; но защото литографирванието имъ става твърдѣ скѫпо, за това слѣдующитѣ части на Сборникътъ ние не ще да придружаваме съ костюми.

И така, ето какъ сме гледале и какъ гледаме ние на народнитѣ особенности и умотворения: обичаи, баяния, гатанки, пословици, приказки, пѣсни и костюми. Отдаващицъ имъ такова значение и такава важность, ние отдавна предприехме да съберемъ и опишемъ колкото е възможно нѝ-вечко отъ тѣйзи народни особенности и умотворения, за да ги издадемъ после на свѣтъ.

Предприятието ни бѣше трудно, но благодарение на искренното сѫдѣйствие на много родолюбиви и ученолюбиви наши еднородци и еднородки, ние въ разстояние на нѣколко години (около 10 г.) сполучихме да съставимъ единъ голѣмъ Сборникъ отъ народни обичаи, баяния, гатанки, пѣсни и проч., на който сборникъ първата часть обнародваме сега. Сърдечно благодариме ние на всички ония, които имахѫ добрината да ни снабдятъ съ разни пѣсни, съ много описания на обичаи, приказки, гатанки и т. н., а особенно благодаримъ сърдечно на родолюбивата и ученолюбива Г-жа *Евгения хаджи Гергева*

---

[1]) По причина на тая скѫпотия ние бѣхме се видѣли принудени да се откажемъ отъ литографированието и на тѣзи костюми и непремѣнно би се отказали, ако много наши приятели, а особенно Тулчанскитѣ наши еднородци, не ни склонихѫ на това, като ни и снабдихѫ съ немалка материялна помощь.

Кисимова, която ни достави много пѣсни отъ Търновското окружие, съ които и начеваме *пѣснитѣ* въ Сборникътъ си. Така сѫщо благодариме и на г. *Искра Ц. Мачева*, който ни е много спомогналъ въ нарежданнето и въ преписваннето на тая първа часть.

Такова едно ревностно съдѣйствие насърчи ни да пристѫпимъ къмъ печатание първата часть на Сборникътъ си, като ни даваше надѣжда, че родолюбивитѣ наши еднородци и еднородки ште ни съдѣйствуватъ и въ материално отношение, за да можемъ да посрѣшнемъ голѣмитѣ разноски, които бѣхѫ потрѣбни за отпечатваннето па тая първа часть. Надѣждата ни не остана нà пусто. Истина, потрѣбни бѣхѫ голѣми парични средства, дору се отпечата тая часть, заштото въ разстояние на двѣ и пò-вече години, ние трѣбаше да ходиме за събирвание спомоштествователи и да правимъ тежки разноски за пѫтувание по разни старни, особенно когато сме бивали принудени по нѣколко пѫти да заминуваме презъ такива градишта и старни, и да проживяваме въ тѣхъ, дѣто разноскитѣ сѫ нàй-тежки. Но съ благодарение изповѣдваме, че предприятието ни отъ много мѣста се посрѣшна съ голѣмо съчувствие. Освѣнъ многочисленнитѣ редовни спомоштествователи, отъ много мѣста спомогнѫхѫ ни съ извънредна помошть. Нашата благодарность къмъ всичкитѣ наши еднородци, които имахѫ такова довѣрие къмъ насъ и ни спомогнѫхѫ съ извънредна помошть, е толкосъ пò-голѣма, че именно тая извънредна помошть ни даде възможность да докараме предприятието си до желанниятъ благополученъ край. Въ това отношение ние не можеме искренно да не благодаримъ особенно на Негово Високопреподобие, Настоятелятъ на Св. Киприяновски мънастиръ, Отца *Архимандрита Козма Зографскаго*, който не само принесе за дѣлото ни отъ старна на Мънастирятъ значителна материална помошть, не само и отъ себе-си лично ни спомогна и ни насърчва въ предприятието, но оште и частни лица подканва да зематъ штедро участие въ това предприятие.

Приятно ни е да изповѣдаме това, особенно сега, когато на нашето духовенство, особенно на калугерството се нападa така често несправедливо, когато това съсловие се представлява въ такива краски, като че отъ него не може да се чака ништо добро и полезно, когато у насъ обичятъ да забѣлѣжватъ само лошевото, а забравятъ доброто, което се струва отъ това съсловие. Таквози едно отношение къмъ калугерството на нѣкои наши публицисти и книгопродавци прескърбно е, заштото произлиза не отъ справедливо оцѣнение дѣ-

лата на това съсловие, но отъ лична, егоистична неразположенность, и то не къмъ цѣлото съсловие, а може би къмъ едно двѣ лица само отъ това съсловие. Ползоваштиця се отъ легковѣрието на нѣкои недоразбрани и за да угодьѫтъ на страститѣ на тѣйзи недоразбрани, както и да удовлетворьѫтъ личнитѣ си неразположения, нѣкои отъ нашитѣ публицисти възведохѫ въ послѣдньо време нападанието върху духовенството на мода. Истина, страститѣ и личнитѣ неразположения се удовлетворяватъ — може би, но за то тържествува неправдата и клевѣтата; а сѣтниинитѣ отъ това подъ никакъвъ видъ немогѫтъ да бѫдѫтъ полезни за народната доброчеститина. Много има да се говòри за това, но заштото тукъ не му е мѣстото, и особенно — заштото имаме намѣрение да говоримъ обширно за тойзи важенъ въпросъ въ отдѣлна брошура, — ние ште се ограничимъ тукъ да повторимъ, че отношението въ което сѫ се поставили въ послѣдньо време нѣкои наши публицисти и книгопродавци спрямо калугерството е прескърбно, заштото е несправедливо.

Тая първа часть на Сборникътъ закъсня доста съ излизанието на свѣтъ, така штото нѣкои отъ нашитѣ познайници и редовни спомоштествователи ни изказахѫ лично нетърпѣнието си. Признаваме, че бавеньето бѣше голѣмо, но вината не е у насъ. Ние вече казахме, че трѣбаше да се тича много и по разни старни за събирание средства за печатанието на тая часть. Но за това потрѣбно бѣше много време. Ние сме увѣрени обаче, че за таквози едно бавение, независяште отъ насъ, читателитѣ ште иматъ добрината да бѫдѫтъ снисходителни.

По тази сѫшта причина, а именно, че трѣбаше много тичанье по разни старни — както изъ отечеството ни, така и вънъ отъ него, — ние не сполучихме време да подведемъ всичката отпечатана часть на Сборникътъ си подъ едно какво да е правописание. А добрѣ бѣше правописанието да бѫдеше еднакво. Впрочемъ, по каква ли граматика Българска отъ сѫштествуюштитѣ сега можеше да се поведемъ и по нея да употрѣбимъ правописание, — когато у насъ нѣма нито една граматика, съставена по езикътъ ни? Колкото граматики имаме до сега, всичкитѣ сѫ съставени не по свойствата и особенноститѣ на езикътъ ни, а по нѣкакви си особенни правила, по които трѣба да искривяваме езикътъ си, — така штото, ако би да се поведе човѣкъ особенно по една отъ тѣзи граматики, — ште изгуби всѣко търпѣние за нанизванието на *ероветь*, а може и да се задави съ пятъцитѣ, чяшята, врѣмято, брѣмято и т. н. — Нуждата за еднакво, по

съобразно съ свойствата и потрѣбноститѣ на езикътъ ни правописание е голѣма и се съзнава отъ всички, но до сега още никой не е направилъ рѣшителна крачка въ това отношение. Въ послѣдньо време „Българското Книжовно Дружество“ прие въ изданията си едно доста сполучливо правописание, но и то (Дружеството) не се рѣши да направи съвършенно рѣшителна крачка, а се ограничи само съ полвина прѣстѫпка [1]). Но въ такъвъ важенъ въпросъ трѣба рѣшителна крачка. Обаче частно лице лесно не може се рѣши да направи рѣшителна крачка въ тойзи важенъ и труденъ въпросъ, но такова учреждение, каквото е „Българското Книжовно Дружество“, което съсрѣдоточава въ себе-си най-добритѣ интеллигентни Български сили, не трѣбаше въ този въпросъ да оставя работата недовършена. По частно лице трудно се повеждать другитѣ, особенно въ този въпросъ, но по едно цѣло учреждение, което се ползува съ добъръ авторитетъ, което има за най-главна задача и *разработванието богатствата на езикътъ ни*, — всѣка негова рѣшителна, обмисленна и законна стѫпка въ това отношение — ще повлѣче подирѭ си по̀-вечето, ако не всички. Правописанието, което сега употрѣблява „Българ. Книж. Дружество“ е твърдѣ несложно и лесно, по която причина го приехме и ние въ предговорътъ си, и мислиме за напредъ него да употрѣбляваме; но това правописание не може да си остане на книжги: то трѣба да се измѣни рѣшително – споредъ свойствата и потрѣбноститѣ на езикътъ ни. Ние се надѣваме, че „Българското Книж. Дружество“ не ще остави тойзи въпросъ така недовършенъ, а въ скоро време ще му даде рѣшителенъ край.

Съгласно съ обевлението си, ние не ще се ограничимъ само съ тойзи първи томъ на Сборникътъ си, а въ скоро време мислиме да почнемъ печатанието и на вториятъ томъ. Ние се надѣваме, че нашитѣ еднородци така сѫщо съчувственно ще се отнесѫтъ и къмъ втората часть на Сборникътъ ни, както се съчувственно отнесохѫ и къмъ тая първа часть, Трѣба да кажеме, обаче, че, като сме узнали отъ опитъ колко трудно е за частно лице да предприима издаванието на подобни книги въ такъвъ голѣмъ размѣръ, ние сме рѣшили втората часть на Сборникътъ си да издаваме на отдѣлни книги отъ по 10 коли всѣка и – безъ костюми, защото за отлитографиранието на костюмитѣ искатъ се огромни парични средства.

[1]) *Еровеmъ*, на пр. въ краятъ на думитѣ защто сѫ? Не трѣба ли въ срѣдата на думитѣ да изхвърлимъ или Ъ или Ѫ, а не да употрѣбяваме и едното и другото и съ това да докарваме толкова мѫчнотии на дѣцата? Не трѣба ли да се опредѣли *точно* значението на *Ѣ* и *Я*? — та и толкосъ други, които би значително упростили и улеснили нашсто правописание!

На свършвание ние не можеме да не изповѣдаме, че изпитваме душевно задоволение, дѣто можемъ, при всичкитѣ голѣми мѫчнотии, да представимъ на еднородцитѣ си понѣ първата часть на толкосъ-годишният си трудъ. Трудътъ има недостатки, но ние никогажъ не сме имали претензия да направимъ нѣшто съвършенно непогрѣшимо, оссобенно въ такова трудно предприятие, каквото е нашето, дѣто сѫ недостатъчни силитѣ на едно частно лице, а се иска общтото съдѣйствие. Нашата цѣль е била нѡ-скромна: съ трудътъ си ние сме желали и желаемъ да дадемъ поводъ и да обърнемъ вниманието на нѡ-опитнитѣ и нѡ-способнитѣ отъ насъ върху народнитѣ умотворения и особенности, които сѫ така много важни за запознаванието съ цѣлиятъ битъ на единъ народъ. Quid potui feci, faciant meliora, potentes.

В. Чолаковъ.

Болградъ, на нова 1872 година.

Панагюрска мома, Граховче и селене отъ Софишко.

БЪЛГАРСКЫЙ НАРОДЕНЪ

СБОРНИКЪ.

Българскы народни обычаи и домашни нарядбы, отъ зачятіе-то на человѣкъ-тъ до смърть-тѫ му, употрѣбляеми въ Татаръ-Пазарджикъ и въ окрѫжны-тѣ му села.

Рожденіе.

Всѣка невѣста, като ся усѣти, че е зачнѫла и е трудна, проси отъ нѣкоѭ хаджійкѫ (поклонницѫ) еднѫ отъ вървы-тѣ плетени въ Іерусалимъ отъ памукъ, кои-то сѫ навивали около тоя камикъ, за кого-то ся е дръжѣла Св. Богородица, кога ся мѫчила да роди Христа Бога, (така гы лъжѭтъ Грьцкы-тѣ калугере въ Іерусалимъ); съсъ таѭ врьвь невѣста-та ся препасва на голо прѣзъ крьстъ-тъ, и ѭ носи догдѣ роди. Кога-то усѣти отъ болѣзни, че ѝ е дошло врѣмя-то да роди, много скрышно призовава бабѫ-тѫ; а тя, като дойде, донася: сини конци памучни, брьсначь и рачицѫ увіенѫ съсъ червенѫ копринѫ и сребьрны бапкы (рѫчица-та е корень, като съсъ прьстіе: той има преимущество такова: доклѣ е събранъ, като ся турне въ водѫ, распуща ся и ся отваря като рѫкѫ); тѫѭ рѫчицѫ баба-та пуща въ еднѫ паницѫ съсъ водѫ. Акобы мѫжь-тъ да усѣти ражданіе-то на женѫ-тѫ, накарва го баба-та да си распаше поясъ-тъ, и съсъ него ударя три пѫти съпрѫгѫ-тѫ си по кьрстъ-тъ, послѣ си натопява рѫцѣ-тѣ въ паницѫ-тѫ и подава на страждущѫ-тѫ, та пиѥ малко отъ неѭ. Подобно, и отъ домашни-тѣ, или дѣтца, или слугы, ако бы да усѣтятъ това, непремѣнно натопявать си и тѣ рѫцѣ-тѣ въ сѫщѫ-тѫ паницѫ и піе страждуща-та, коѭ-то баба-та утѣшява и разговаря съсъ разны приказскы, дава ѝ понѣкогашь да піе отъ водѫ-тѫ, и топи утробѫ-тѫ ѝ.

Щомъ ся роди отроче-то, баба-та веднага му врьзва пжпъкъ-тъ съсъ синь конецъ, прѣсичя го съсъ брьсначь-тъ, насаля го съсъ пепелъ, увива го въ нѣкои дрипы и го оставя. Въ това разстояніе испраща домашни-тѣ да повыкать съсѣдкы-тѣ и сродницы-тѣ, съсъ кои-то ся старае да приготви легло послано хубавичко въ единъ жгълъ на стаіж-тж, гдѣто положіжть лѣхусж-тж и іж завіжть добрѣ. Послѣ това баба-та сгрѣва водж и въ едно нарочно корыто окжпва отроче-то, въ кое-то баща-та хврьля нѣколко гроша даръ на бабж-тж: подарява лѣхусж-тж и отроче-то съсъ по еднж жлътицж спорядъ състояніе-то си. Жлътицж-тж окачвать съсъ единъ чесънъ лукъ на главж-тж на отроче-то, и повивать го съсъ пелены. Сжщо и на лѣхусж-тж окачвать жлътицж съсъ лукъ и единъ прьстенъ още; увивать главж-тж ѝ съсъ бѣло платно до надъ очи-тѣ ѝ за да не глѣда, и да іж неглѣдать да іж урочясать, а подъ возглавницж-тж ѝ турять нищелкы, и надъ главж-тж ѝ единъ раженъ съсъ кромидъ (червенъ лукъ) и недавать ѝ да говори. Вечерь отъ рано затварять враты-тѣ и непущать никого да влѣзе отъ вънъ при неіж. Въ сжщій-тъ день замесять еднж погачіж, събирать ся: пріятелкы-тѣ ѝ, съсѣдкы-тѣ ѝ и сродници-тѣ ѝ, полагать трапезж съсъ разны ястія и насядать всичкы-тѣ около неіж. Баба-та донася въ едно котле (мѣдниче) отъ попъ пѣенж водж (бабинж водж), и съсъ неіж поръсва отроче-то, лѣхусж-тж и всичкы-тѣ присжтствующы жены. Послѣ взима погачіж-тж, туря на неіж малко соль, качи іж на главж-тж си, подскокне съсъ неіж три пжти, благославя жены-тѣ и лѣхусж-тж, разсчюпва погачіж-тж и дава еднж часть прьво на лѣхусж-тж, и послѣ на всичкы-тѣ жены, кои-то ѝ цѣлувать ржкж-тж и начнувать да ся гощавать. Като начнжть да гы служжть съсъ вино, отъ прьвж-тж чашіж всичкы-тѣ жены пинать помалко, а останало-то съ еднж часть отъ погачіж-тж и отъ всяко ястіе помалко, давать на лѣхусж-тж да хапне и пине, та млѣко да добіе. Откакъ вдигнжть трапезж-тж, донасять едно сито, турять въ него хлѣбъ и соль, вземжть го двѣ прьвоскынкы, дрьжжть го надъ главж-тж на лѣхусж-тж; а баба-та ѝ подаде отроче-то да го задои. Ако ся слоши нѣщо на лѣхусж-тж, каджть іж съсъ нерадиче (буренъ), и ѝ варжть страшниче (буренъ политрихъ) да піе. Ако урочяса отроче-то та плаче, было тогава, было кога-то и да е доклѣ порасте; турять три въглене на еднж посипалкж или керемидж, турять на тѣхъ едно коренче Ерменліоско (билкж), покаджть го съсъ него, изсипвать въглища-та въ еднж нарочно приготвеннж за това паницж съсъ водж, омивать съсъ водж-тж три пжти

образъ-тъ му, прьскать отъ неьж задъ главж-тж му, капвать отъ неьж малко въ уста-та му, стривать изгорело-то коренче съсъ прьсте-то си и правять черенъ бѣлѣгъ на чело-то му. Доклѣ крьстать отроче-то, лѣхусж-тж сама неоставять, всѣкога при неьж трѣбва крьстенъ человѣкъ да има, макаръ было и дѣте; калевры-тѣ й подъ постельж-тж кріжть; доилкж женж до неьж да ся неприкосва, за да й невземе млѣко-то. Баба-та всѣкж утринж и вечерь ржси стаьж-тж съсъ бабинж-тж водж. На третьж-тж вечерь, кога-то вѣрвать, че дохаждать урисницы-тѣ та рѣшавать за щастіе-то на отроче-то, събирать драгоцѣнны вещи и жълтицы, та гы турять прѣзъ нощь-тж надъ главж-тж му, и едно шише или пукелъ съсъ вино и единъ самунъ хлѣбъ, кой-то изида лѣхуса-та.

Въ Панагюрище, отъ день-тъ кога-то ся роди отроче-то доклѣ ся крьсти, всѣкж вечерь ходять роднины и съсѣды у лѣхусж-тж: жены съсъ мжжю-тѣ си, гдѣто носять по еднж прѣснж туртж, отгорѣ на коьж-то турять: орѣхы, круши и другы такыва, и гы давать на лѣхусж-тж: носять още и по единъ самунъ хлѣбъ съсъ нѣкъквж гозбж, или вмѣсто това тутманикъ или зелникъ, по едно шише вино още, кои-то полагать на трапезж-тж. Тамъ ся гощавать, пинать, посѣджть нѣколко врѣмя и си отивать. — Това ходѣніе наричать спонудж.

Като приближи день-тъ за крьщеніе-то, пращать бабж-тж съсъ калескж — едно шише съсъ ракіж или вино и захаръ, та калесва крьсникъ-тъ да ся приготви да крьсти отроче-то въ опредѣленный-тъ день. Крьстникъ-тъ приготвува: едно ризе, едно антерійче, еднж шапкж, единъ повой и три свѣщи врьзани съсъ здравецъ (а).

(а) Поясъ-тъ, за кого-то е казано, че сж опасвать непразды-тѣ жены, всяка жена го неопасва, а само на кои-то нетраіжть дѣтцата, или нераждать. — Още на коьжто женж не траіжть дѣца-та, ще събере отъ девять жены еднонмкы по еднж сребърнж парж и събраны-тѣ пары даде на златарь-тъ та спорядь Великый Четвьртъкъ прѣзъ нощьтж излѣе единъ синджиръ и на утрѣ-то го земе та ьж опаше съ него. — Ако бы да ся задьржять дѣтца-та й, тя го дава и на другы подобны ней. На третіж-тж нощь, кога-то дойдать урисници-тѣ да уришять отроче-то, въ старо врѣмя бабы-тѣ правили надъ отроче-то крьстъ отъ катранъ на стѣнж-тж, а отъ нѣколко врѣмя начнжли да турять драгоцѣнны вещи.

Коя-то мома е заходница, т. е. не може лесно да ся ожени, тя ходи прьвж-тж вечерь (както вѣрвать, че три пжти ходили урисници-тѣ при отроче-то), та спи задъ вратж-тж като минжть урисници-тѣ да идать при отроче-то, да іж уришять, че были іж заборавили, кога-то ся родила. Пъпъкъ-тъ на отроче-то врьзвать съ хримизенъ конецъ. Погача-та разсчюпвать двѣ жены доилкы.— Откакъ іж разсчюпать, една-та жена очюпи и отъ двѣ-тѣ парчета по единъ залъгъ, повдигне гы на горѣ, за да бжде отроче-то высоко и даде гы на лехусж-тж да гы изеде.

Кога да задоьжть отроче-то, ситото дрьжять надъ женж-тж, коя-то го задоява, а не надъ лехусж-тж, и като го задои, оміе си ржцѣ-тѣ и гржды-тѣ въ святенж-тж водж.

(Исправено отъ едно женско дружество въ Панагюрище).

Крьщеніе.

Слѣдъ три дни или еднѫ седмицѫ отъ рожденіе-то, въ Св. Недѣлѭ или другъ нѣкой праздникъ, крьсница-та съсъ приготвенны-тѣ за отроче-то вещи отива въ черковѫ-тѫ, гдѣто и баба-та донася отроче-то. Слѣдъ обрядъ-тъ на крьщеніе-то, баба-та вземе отроче-то, облече го съсъ ризе-то и антерійче-то, тури му шапкѫ-тѫ, повіе го съсъ повойче-то и еднѫ пеленѫ, кои-то донося крьсница-та, и го подаде на крьсницѫ-тѫ; а тя заедно съсъ бабѫ-тѫ заноси го дома. Тамъ бащата-та, като вземе на рѫцѣ-тѣ си еднѫ новѫ ризѫ, пречяка го на вратѫ-тѫ, а крьсница-та изрѣче три пѫти: „прѣдадохте ми го Еврейче, прѣдавамъ Ви го христіянче,“ и оставя го на рѫцѣ-тѣ му, а той го прѣдава на майкѫ му. Послѣ това насядѫть около трапезѫ-тѫ, нарядени съсъ хлѣбъ и ястіе, и ся гощавать. Въ това разстояніе дохождать роднины-тѣ и сосѣдкы-тѣ съсъ по единъ хлѣбъ и гозбѫ, или съсъ нѣщо точено, съсъ поединѫ туртѫ на лѣхусѫ-тѫ и съсъ поедно шише вино или ракіѭ. Като щомъ влазять, честитявать имъ отроче-то, подавать туртѫ-тѫ на лѣхусѫ-тѫ, дарявать отроче-то: коя съсъ жлътиче, коя съсъ грошче или старо рупче, съсъ крьсте сребрьно, друга съсъ шапкѫ, чорапчета и пр. и насѣдать около трапезѫ-тѫ, та ся гощавать. Откакъ вдигнѫть трапезѫ-тѫ, двѣ-три невѣсты взимать два хлѣба съсъ гозбѫ нѣщо и едно шише вино. и завождать крьсницѫ-тѫ до домъ-тъ ѝ, а тя дарена отъ родители-тѣ на отроче-то съ еднѫ крьпѫ пиринкѫ, провиснѫта въ поясъ-тъ ѝ, отива съсъ невѣсты-тѣ у дома си, гдѣто гы гощава и служи; и си отивать, та завождать и бабѫ-тѫ по тоя начинъ. (б)

Кѫпаніе.

На трѣтій-тъ день слѣдъ крьщеніе-то, крьсница-та направи нѣщо точено, вземе: захаръ, едно шише вино и еднѫ чешѫ съсъ дрьвено масло съ едно листо здравецъ и малко пченицѫ, и отива при лѣхусѫ-тѫ съсъ бабѫ-тѫ, гдѣто тя сама окѫпва отроче-то, намазва го съсъ масло-то и хврьга нѣкой грошь въ корыто-то даръ на бабѫ-тѫ. Събирать ся и другы жены и ся гощавать и разносять; а баба-та е длъжна до четыредесять дни тамъ да ся наврьта, и всѣкой день да кѫпе отроче-то.

(б) Доклѣ крьщавать отроче-то, ако е момче, майка му (лехуса-та) пише; ако ли е момиче преде, или плете. Като донесѫть отроче-то, едно отъ свои-тѣ имъ дѣтца иде съ нѣколко пары, та цѣлува на кумѫ-тѫ и бабѫ-тѫ рѫкѫ и пыта да му кажять имя-то на отроче-то. (Исправено отъ едно женско дружество въ Панагюрище).

Чиста Молитва.

Слѣдъ четыредесять дни отъ рожденіе-то, въ праздниченъ день. лѣхуса-та заедно съсъ бабѫ-тѫ и съ отроче-то отива въ черковѫ да си чете чистѫ молитвѫ, по обычай-тъ Христіанскы. Като излѣзнѫть отъ черковѫ-тѫ лѣхуса-та и баба-та съ отроче-то отивать най-напрѣдъ у крьсникъ-тъ и по роднины-тѣ, гдѣто гы почестявать, негдѣ и гощавать; а на трьганье-то имъ, давать на отроче-то едно яйце, или малко захаръ, а на майкѫ му единъ симидъ, или едно парче хлѣбъ и соль, и посипвать малко водѫ на чехлы-тѣ ѝ за да има млѣко. Кога-то си отидать, лѣхуса-та цѣлува рѫкѫ на бабѫ-тѫ, и ѭ поблагодарява за трудъ-тъ ѝ съсъ нѣщо, и отъ тогава ѭ оставя вече баба-та. Като свршши отроче-то еднѫ годинѫ: въ тоя день съсѣдкы-тѣ скрыто ся стараѭть да открадн ѫть дѣте-то, скрывать го въ нѣкоѭ кѫщѫ. врьзвать го на крьстъ съсъ червенъ памукъ, подъ мишницѫ-тѫ му окачвать кофарче, и го кріѭть доклѣ ся принуди майка му да имъ обрече еднѫ гозбѫ, и тогова ѝ го давать, като откличять отъ него кофарче-то.

Постѫпалникъ.

Кога-то отроче-то начне да ходи, мѣсять му постѫпалникъ, — еднѫ погачѭ мѣсена съсъ масло, и нарѣзана на чясти, коя-то като ся испече, поливать ѭ съсъ медъ, турять ѭ възъ единъ столъ на срѣдъ стаѭ-тѫ, повыквать сродницы-тѣ и съсѣдкы-тѣ, турять врьху погачѭ-тѫ драгоцѣнны вещи: злѫтицы и сребро, още и мастилницѫ съсъ писалкѫ, книгѫ, ножь, аршинъ, ножицы, мерила, жито и пр. Пустнѫть дѣте-то да отиде до погачѭ-тѫ, глѣдать за кое ще ся хване най напрѣдъ, и казвать: това художество ще обичя. Послѣ раздавать поеднѫ чясть отъ погачѭ-тѫ на всичкы-тѣ събрани, и ся разносять.

Преспивалкы пѣсни за малкы дѣтца.

Яла сѫне отъ горица, та си хвани (име-то) за рѫчицѫ, та го води въвъ горицѫ, та го тури въ златны люлкы, та го люлѣй догдé заспи, да ся наспи да порастне, да ся гой като прасенце, да е кротко като агненце, да ся буди като пиленце.

Спи, спи, пиленце, майка-ти е на копанье, баща ти е на оранье, кака ти е на рѣкѫ-тѫ, байчо ти е на горѫ-тѫ, спи, спи, пиленце.

Дѣтинскы залъгалкы отъ стары-тѣ бабы.

Пию, пию, данке, кѫде ходи, вранке? отидохѣ при попа, що правеше попа? юдеше, піеше, азъ му поискахъ, той вдигнѫ патеричкѫ-тѫ, та мя удари по главичкѫ-тѫ, и азъ рекохъ: пию.

Скокнѫ жяба отъ копень на копень, та си выка, та си кряка, сбирайте ся хонни моини, на чигляво перце, цигликъ, мигликъ, врякака жабунякъ.

Гѫси гѫси бабо, пасла баба гѫскы, по дядово полюе, дошло нѣщо рогато, уплашило гѫскы-тѣ, гъръ гъръ....

Една рада, втора рада, шеремете, потрепете, сиронія, сирикосъ, космаринъ, татаринъ, бугаринъ, турчинъ.

Лястовице, треперице, кѫде ми си ходила? ходила сьмь ходила, отъ море до море, въ царови дворове, царица що правеше? на станъ си седеше, цару турбанъ тъчеше.

Кукурякъ билка отъ далѣ выка, отвори бабо да ся грѣеме, окрачи крака да ся смѣеме.

Щьркелъ, щьркелъ балабанъ, усралъ гащи та бѣгалъ, майка му гы переше, той си гѫзъ-тъ дереше, мълчи, мълчи, дуденце, мама ще ти купи блюденце.

Гурелива маро, сополива маро, женила ся мара, маро кожюхаро, залѣниво харо, що ще носи придавъ, шарена кокошка, съсъ шарены пиленца, и ще носи мара, шарена котчица, съсъ шарены котенца, и криво магаренце, съсъ вехто самаренце, да ся качи харо, д'иде на пазаро.

ДѢТИНСКЫ ИГРЫ НА ДѢВОЙЧЕТА.

Куклы.

Като попорастне дѣте-то, прьва-та му игра е: съсъ врьсничета-та си дѣвойчета да играе на куклы: — човечета направени отъ дрипи, подмѣтать гы, и гы носять, като жены-тѣ дѣца-та си.

Кумицы.

Събирать ся нѣколко дѣвойчета, взима всѣко по едно строшено чирепче отъ купѫ, чашѭ или паницѫ, турять вѫтрѣ: хлѣбъ, тревѫ, пѣсъкъ или прьсть, кое-то наричать на сладко или госбѫ, и отивать едно на друго на гостіе, та ся честѭть.

Мижитарка.

Отъ нѣколко дѣвойчета, едно стои на едно мѣсто, затика си очи-тѣ съсъ рѫце-тѣ, та мижи, а другы-тѣ ся кріѭть по кюшета-та, и выкать

скрихме ся: тогава то тичя да гы дири, и кое-то улови, или са́мо чюкне по гръбъ-тъ, то пакъ мижи; нъ тѣ ся мѫчять, догдѣ не е уловило нѣкое, да тичять да плювнать на мѣсто-то, гдѣто е мижяло, и ако не улови или удари никое отъ скрыты-тѣ, пакъ то ще мижи доклѣ удари нѣкое, и то заемне мѣсто-то му.

Ножичкы.

Нѣколко дѣвойчета заемнѫть всѣко отъ тѣхъ по единъ стлъбъ, или по еднѫ овощкѫ; едно отъ тѣхъ ходи при всѣко, та казва: „дай ми, бабо, ножичкы,“ а друго-то му отговаря: „азъ нѣмамъ ножичкы, иди у съсѣдкѫ-тѫ ми,“ и то отива при друго да проси ножичкы; въ това врѣмя всичкы-тѣ другы непрестанно мѣнувать мѣста-та си, а то тамо гдѣто проси, съглѣдва и ся старае да заемне на нѣкое мѣсто-то; и тогава кое-то остане безъ мѣсто, проси пакъ то ножичкы.

Сляпа Мачка (кьорава котка).

Врьзвать едно вѫже и два-та му краища наедно, врьжѭть съсъ крьпѫ очи-тѣ на едно момиче; а другы-тѣ всичкы-тѣ навлѣзатъ вѫтрѣ та ся нахванѫть за вѫже-то, и изопнѫть го на колело; сѫщо и врьзано-то влиза вѫтрѣ, хване ся за вѫже-то и гы гони, и кое-то улови и по пипанье-то познае, нему врьзвать очи-тѣ да гы гони.

Царскы враты.

Хванѫть ся наведени двѣ момичета за шіи-тѣ, а другы-тѣ ся нарѣждать едно по друго, обыколявать около оныя кои-то стоѭть като врата, и пѣѭть всичкы-тѣ: „Кралю порталю, отвори порты, че ще да влѣзе царева войска;“ а тѣ имъ отговарять като пѣѭть: „че коя ми царева войска, не си отварямь желѣзны порты.“ Другы-тѣ пакъ повтарять: „Кралю Порталю отвори порты, ще ти дадемь шиникъ маргаритъ“ (бисеръ), кыло жлътицы,“ и тогава двѣтѣ дѣвойчета ся поразмѣствѫть, а другы-тѣ едно по едно прѣминувать между тѣхъ, а тѣ като дойде най послѣдно-то притиснѫть го и искать отъ него обѣщанны-тѣ дарове, а то казва, че е сырота,—и тогава двѣ-тѣ момичета хванѫть едно друго рѫцѣ-тѣ си на крьстъ, та направѭть като сѣдалище, качвать сыротѫ-тѫ отгоре, припкать та ѭ носѭть на рѫцѣ-тѣ си и пѣѭть: „Дрьнъ, дрьнъ кочія, нѣма пара въ кесіѭ, кѫщата ѝ полянѫ, риза-та ѝ до коланѫ и пр.“

Орелъ и Квачка.

Една отъ по́-голѣмы-тѣ дѣвойкы стане орелъ, а друга квачка. Захванать ся другы-тѣ една за другѫ за поясе-тѣ отдирѣ, а квач-

ка-та най напрѣдъ. Орелъ-тъ стои прѣдъ квачкѫ-тѫ и ся сили съсъ всѣкой начинъ да откѫсне отъ наловены-тѣ едно за друго дѣвойчета, кои-то ся наричять пилцы. Квачка-та ся врьти и припка ту насамъ, ту на татъкъ, да чюва пилцы-тѣ. Орелъ-тъ гы заобыкаля и ся старае да улови най дирно-то, по него друго-то, по него трете-то и така нататъкъ до квачкѫ-тѫ. Като ся срѣщнѭть орелъ-тъ и квачкѫ-тѫ, закопчѭть си прьстіе-то на рѫцѣ-тѣ една съ другѫ-тѫ, подскачять на горѣ и выкать и двѣ-тѣ: „Мой-тѣ криле по́-голѣмы, по́голѣмы“ и отпущать ся. Орелъ-тъ, като сполучи да излови едно по едно пилцы-тѣ, туря гы на старнѫ да седнѭть и выкать и пиукать като пилцы. Орелъ-тъ иде при тѣхъ ужь да гы нахрани, квачка-та ся врьти съ останѫлы-тѣ, той ся спустне та улови и друго, доклѣ квачка-та остане съ едно пиле, кое-то става куче, сѣдне долу квачка-та, куче-то сѣдне задъ неѭ; а орелъ-тъ праща всѣко отъ пилета-та до квачкѫ-тѫ, като му казва: „иди си искай отъ бабѫ си ризицѫ.“ То отива при неѭ и казва: „дай ми бабо ризицѫ,“ — тя му отговаря: „Тури си рѫкѫ-тѫ на рамо-то ми“, то ѭ тури, куче-то отдирѣ скокне и го удраще, а то припка назадъ и выка: „Олеле мамо, ухапа ма бабино-то куче.“ Орелъ-тъ му отговаря: „да му еде главѫ-тѫ баба-ти.“ Слѣдъ като испрати всичкы-тѣ пиле-та да искать по нѣщо отъ бабѫ-тѫ, и ся врьнать като прьво-то, взима орелъ-тъ двѣ клечкы — на мѣсто врѣтена, отива при бабѫ-тѫ (квачкѫ-тѫ) на гостю, и казва: „Добрутро ти бабо, що работишь?“ тя отговаря: „Празднувамь“ Орелъ-тъ казва: „У! да ся невиди, па азе незнаѭ,“ хврьгѫ вретено-то и казва: Дрьжте дѣтца да біемь куче-то; и ся погонять и посмѣять.

Сѣденкы и тлѫкы.

По села-та момы-тѣ възрастны често ся събирать нощe на едно мѣсто: въ кѫщѫ, на дворъ, или на пѫть-тъ, наклaдѫть единъ голѣмъ огънь, насѣдать около огънь-тъ та предѫть и пѣѭть всѣкъквы любовны, юнашкы и жалостны пѣсни. Дохождать при тѣхъ и момци, та имъ правать смѣшкы, и съсъ тоя начинъ преминувать цѣлѫ нощь-тѫ. Въ градъ-тъ и въ по́-голѣмы-тѣ села момы-тѣ ся събирать та работѭть на тлѫкѫ въ нѣкоѭ кѫщѫ.

ИГРЫ НА МѪЖКЫ-ТѢ ДѢЦА.

Орѣхы.

Мѫжкы-тѣ дѣтца доклѣ сѫ тврьдѣ малкы, нѣкои игри играѭть и съсъ дѣвойчета-та, а като поотрастнѫть, играѭть особно. Играѭть

на орехы така: турять на равно мѣсто четыре орѣха по два на едно, трькалять едно по друго по единъ орѣхъ, и чій-то орѣхъ сполучи да гы удари взима гы онова дѣте, а другы-тѣ полагѫть новы отъ тѣхъ си, и така продлъжавать. Полагать още на забитъ въ земьѭ-тѫ пиронъ еднѫ парѫ или петаче или онлуче; това дѣте, кое-то е заложило парѫ-тѫ, седнѣ тамъ, другы хврьлять съсъ орехы отъ нѣкое назначено мѣсто да ударять парѫ-тѫ, и колко-то орѣхы нахврьлять безъ да ударять, взима гы онова, кое-то чюва парѫ-тѫ; като удари нѣкое, пакъ то чюва та събира орѣхы-тѣ, кои-то хврьлять, а другы лучать. Има още нѣколко различны игры на орехы.

Мачка и Чиликъ.

Изострувать една малка клечка и отъ двата краища, кое-то наричять чиликъ; взимать и еднѫ тоягѫ — неѭ наричять мачка. Двѣ момчета хврьгать чиликъ-тъ до едно мѣсто, взима едно-то мачкѫ-тѫ та лучи да удари чиликъ-тъ, по него и друго-то лучи; кое-то удари отъ тѣхъ, взима чиликъ-тъ, полага го на земьѭ-тѫ, ударя го съсъ мачкѫ-тѫ по единъ-тъ остъръ край, чиликъ-тъ подскокне отъ земьѭ-тѫ и падне, то тича та го ударя пакъ по единъ-тъ край, и брои двѣ; ако бы като го ударя или вторый-тъ пѫть или третій-тъ, и не подскокне чиликъ-тъ, взима мачкѫ-тѫ па друго-то момче и ударя край-тъ, като подскокне брои едно, и вторый-тъ пѫть, като подскокне, брои двѣ, третій-тъ пѫть — три; и тогава навожда ся друго-то, а тому ся качва на грьбъ-тъ, та го носи отъ разстояніе-то до гдѣто е стигнѫлъ чиликъ-тъ до онова мѣсто, отъ гдѣто е хврьленъ най напрежъ, и захващать па изново.

Кысело млѣко.

Едно момче сѣдне на едно мѣсто, дадѫть му единъ поясъ да го дрьжи за единъ-тъ край, а за другый-тъ го хване друго едно момче. подскача и обыкаля на около, другы-тѣ наврьзвать на поесе-тѣ си по еднѫ топкѫ, и удрять го по грьбъ-тъ съсъ топкѫ-тѫ врьзана на всѣко момче на поясъ-тъ му отъ възлы, и казвать: „Кысело ли тие млѣко-то,“ а то ся старае да докътне нѣкого съсъ ногѫ-тѫ и кое-то докътне, пакъ него турять за кысяло млѣко.

Казанъ-тъ ври.

Нѣколко момчета ся наряждать на колело, едно отъ тѣхъ взима топкѫ (клъбо ушито отъ кожѭ или отъ вълнены петецы, и натъпкано съсъ влънѫ, или козинѫ), удря ѭ о земьѭ-тѫ, тя подскокне на горе, другы ѭ ловѫть съсъ рѫціе-тѣ си, и кое-то ѭ улови качва ся на

онова, кое-то ѭ е ударило о земѭ-тѫ, и удря топкѫ-тѫ, а другы-тѣ бѣгать; то взима топкѫ-тѫ хврьля по тѣхъ и кое-то удари, пакъ то лѣга, та му ся качва, кое-то го е ударило и удря топкѫ-тѫ, другы-тѣ ловать нарядъ едно по едно, качвать му ся и удрять топкѫ-тѫ, доклѣ ѭ испустнать; тогава бѣгать, а то хврьга по тѣхъ съсъ топкѫ-тѫ.

Лученіе на камикъ.

Исправять единъ камикъ; раздѣлять ся момчета-та на двѣ равны числа, едни-тѣ остаять при камикъ-тъ, а другы-тѣ ся отдалечявать до едно мѣсто. Взима топкѫ-тѫ едно отъ тія що-то сѫ при камикъ-тъ, подхврьля топкѫ-тѫ. и прѣди да падне на земѭ-тѫ плесне ѭ съсъ рѫкѫ-тѫ си, отдалеченни-тѣ ся старaѭть да ѭ уловать или запрѫть да не отиде на далече. Ако ѭ уловать, хврьлять имъ ѭ, безъ да лучать камикъ-тъ, и тогава оставя топкѫ-тѫ онова, кое-то е плеснѫло, и ѭ взима па друго да плеска. Ако ли ѭ не уловать та падне на земѭ-тѫ, взимать ѭ та лучѭть камикъ-тъ, и като улучѭть камикъ-тъ, взима друго топкѫ-тѫ да ѭ плѣска; ако ли не ударѫть и не уловать, броѭть колко пѫти плѣснѫть топкѫ-тѫ и другы-тѣ не ударѫть камикъ-тъ: едно, двѣ, три и пр. до десять, тогава ся качвать тія, кои-то сѫ плескали топкѫ-тѫ, на онія кои-то сѫ лучили, и гы заносять отъ мѣсто-то гдѣто сѫ запирали топкѫ-тѫ до камикъ-тъ, и тогава ся промѣнувать, тія кои-то сѫ носили остаѭть при камикъ-тъ да плѣскать топкѫ-тѫ, а другы-тѣ отивать на друго-то мѣсто да ловать, запирать и лучѭть съсъ топкѫ-тѫ камикъ-тъ.

Робе.

Раздѣлять ся нѣколко момчета на двѣ равны чясти, забодѫть въ земѭ-тѫ на двѣ мѣста далече едно отъ друго по еднѫ клечкѫ за бѣлѣгъ; на единъ-тъ бѣлѣгъ ся запрѫть едни-тѣ, а на другый-тъ бѣлѣгъ другы-тѣ. Мѣрать по нѣколко раскраче и отъ два-та бѣлѣга на вътрѣ, и забождать по еднѫ клечкѫ за бѣлѣгъ, до кого-то ще пристига онова момче, кое-то е излѣзло на поприще-то отъ противнѫ-тѫ старнѫ. Излиза отъ еднѫ старнѫ едно момче и дохожда до бѣлѣгъ-тъ на другѫ-тѫ старнѫ, отъ коѭ-то излиза пакъ друго да го гони, и като го пристигне да го удари прѣди, доклѣ не сѫ стигнѫли до бѣлѣгъ-тъ, взима го робъ, и го завожда при другаре-тѣ си да клечи на колене; ако ли не сполучи да го пристигне, да го удари, отива до бѣлѣгъ-тъ, погне го отъ онѫѭ старнѫ па друго, и то тичешкомъ ся врьща на дирѣ, отъ другѫ-тѫ старнѫ па друго излиза да го гони, — така ся продлъжява гоненье-то

доклѣ отъ еднѫ-тѫ странѫ сполучіѭтъ да вземіѭтъ всичкы-тѣ робіе отъ противнѫ-тѫ имъ странѫ, и тогава ся качвать на робіе-то си, та гы заносять чякъ до бѣлѣгъ-тъ на другѫ-тѫ странѫ; послѣ това променѭтъ си мѣста-та и закачять изново игрѫ-тѫ си.

Прескакулка на придаваніе.

На едно опрѣдѣленно мѣсто наведе ся едно момче, другы-тѣ едно по едно го прескачять: хване ся съсъ рѫціе-тѣ си за грьбъ-тъ му, хрипне и прескокне го, по него второ-то, па трете-то доклѣ ся изредѭтъ всичкы-тѣ да го прескокнѭтъ, кое-то стои на едно-то мѣсто наведено безъ да престѫпи ни най малко; като го прескокне най послѣшно-то, гдѣто стѫпи слѣдъ като го прескокне, тамъ си промѣнува мѣсто-то наведено-то. Послѣ пакъ на рядъ скачять отъ прьво-то мѣсто на веднѫжь до наведено-то, и по прьвый-тъ начинъ го прескачятъ. Слѣдъ най послѣшно-то, наведено-то пакъ заемва мѣсто-то на стѫпкы-тѣ му. Начинать изново пакъ да скачять, и кое-то отъ тѣхъ не може вече да скокне на веднѫжь отъ определенно-то прьво мѣсто до наведено-то, и да го прескокне, отива на мѣсто-то та ся навожда, а другы продлъжявать да скачять и да го прескачять по сѫщій-тъ начинъ.

Надскачваніе и надхврьляніе.

Хрипать отъ забѣлѣженно мѣсто на три пѫти труплешкы, т. е. сбрани и два-та крака наедно, и кое-то отъ тѣхъ скокне най далече, и другы-тѣ не могѫтъ да го стигнать, — него похвалявать. Подобно хрипать поведнѫжь наравно мѣсто или нѣкоѭ вадѫ прескачять. Хврьлять нѣкой камикъ отъ едно мѣсто и кое-то го хврьли най далече, така що-то другы-тѣ да немогѫтъ да го стигнѫтъ, — него похвалявать като най юнакъ. Борѭтъ ся още, и кое-то надвіе, пріима похвалѫ отъ другы-тѣ. Различны другы игры играѭтъ момчета-та, доклѣ стигнѫтъ, въ ергенскый-тъ възрасть.

Народни Хоря.

Въ градъ-тъ играѭтъ хоро моици-тѣ, момы-тѣ и млади-тѣ невѣсты по свадбы-тѣ повече, а пó-малко въ праздничны дни по кѫщя-та. Въ пó-малкы-тѣ села въ всѣкый недѣленъ и празниченъ день събирать ся на едно широко мѣсто въ село-то, или на края на село-то, наловать ся най напрѣдъ моици-тѣ, по тѣхъ момы-тѣ и млады-тѣ невѣсты за рѫціе или за поясе-тѣ; отъ момы-тѣ двѣ пѣѭтъ, по тѣхъ другы двѣ имъ повтарять думы-тѣ, та имъ отпѣвать. По нѣкогашь имъ свири и свиркѫ или гайдѫ, и така нѣколко часове играѭтъ всичкы-тѣ, и по мрькнѫло ся разносять. Играѭтъ хоро още: по-седѣнкы-тѣ и тлѫкы-тѣ; кога-то

жьнѫть, вечерь-тѫ като ся врьнѫть отъ нивѫ-тѫ у домъ-тъ на кого-то жьнѫть, щомъ вечерѭть, наловать ся на хоро, пѣѭть и играѭть. Тоя народенъ обичяй, останѫлъ отъ старинѫ, най много ся е усъврьшенствувалъ въ Панагюрище. Панагюрище по мѣстоположеніе-то си дѣли ся на четыре голѣмы махалы. Въ тыя четыре-тѣ махалы ставать двѣ хоря въ двѣ махалы и едно пó-голѣмо отъ другы-тѣ двѣ махалы. На тыя хоря всичкы-тѣ момци, момы и млады невѣсты въ всѣкый недѣленъ и праздниченъ день начнѫть да ся събиратъ на мѣста-та гдѣто ставать хоря-та, чясъ-тъ до деветь, а отъ деветь до дванадесять играѭть. Наловать ся най напрѣдъ единъ рядъ млады момцы, по тѣхъ невѣсты-тѣ и момы-тѣ все за поясе-тѣ; засвири имъ гайдѫ, свиркѫ, или гуслѫ, или кеменче. Единъ отъ момцы-тѣ поведѐ хоро-то, и почнать да играѭть и престѫпять така легко и правилно, що-то сѣкашь, че единъ само играе. Задъ хоро-то стоѭть останѫли-тѣ момы и невѣсты та глѣдать, и ся наловвать пакъ тѣ да играѭть, кога-то другы-тѣ ся откѫснать та си отпочивать. Прѣдъ хоро-то стоѭть момци-тѣ, едни насѣдали, другы стоѭть, а другы играѭть. Хващать хоро-то и на колело,—и тогава ся наловать всичкы-тѣ и момы, и невѣсты, и повече-то отъ момцы-тѣ. На него пó-тихо и пó-полегка престѫпять, и става тврьдѣ голѣмо хоро. Като дойди врѣмя-то да ся растури, нѣкои отъ момцы-тѣ дадѫть единъ знакъ отъ свирнѭ, и заеднѫжь ся разносять всичкы-тѣ по домове-тѣ си. Освѣнъ прѣзъ дни-тѣ на Великый-тъ постъ, прѣзъ всичкы-тѣ праздничны дни прѣзъ годинѫ-тѫ ставать такыва хоря въ Панагюрище.

ГОДЕЖНИ ОБЫЧЯИ ВЪ ГРАДЪ-ТЪ Т.-ПАЗАРДЖИКЪ.

Гражданскы-тѣ момци оглѣдвать и залибвать момы-тѣ: по кѫщя-та, по свадбы-тѣ, или по черковы-тѣ. Повече-то отъ женскый-тъ полъ въ градъ-тъ носять гражданскы дрѣхы отъ Европейскы матеріи, за кое-то селяне-тѣ гы наричять Грькыны. Въобще отъ старнѫ на момы-тѣ пращать годежяре да искать момцы-тѣ. Кога-то нѣкоя мома ще ся годѣва, пращать отъ старнѫ-тѫ на родители-тѣ ѝ нѣкого у момъкъ-тъ, на кого-то спорядъ състояніе-то имъ, обѣщавать му: едно количество пары, или кѫщѫ, или лавкѫ (дюганъ) и пр. Освѣнъ обыкновенный-тъ придъ (чеизъ), и като ся съгласѭть, размѣнявать си само прьстене-тѣ, кое-то казвать таенъ запивъ. Опрѣдѣлявать единъ праздниченъ день за изврьшваніе-то на парадный-тъ (салтанатлія) годежь. Въ него день призовавать и отъ двѣ-тѣ старны свои-тѣ си: сродницы, съсѣды и пріятели.

Трьгвать отъ момъкъ-тъ всичкы-тѣ събрани съ единъ священникъ да отидать у момины. Единъ слуга носи въ еднѫ тепсіѭ (паралѭ) куфета (направенъ захаръ), и една баба въ едно блюдо едно перо направено съсъ нѣколко жьлтицы и пендары, покрыты съсъ свиленѫ крьпѫ. Като стигнѫть у момины, тамошни-тѣ домакыни и призовани гостіе, посрѣщать гы съсъ честь, и като гы въведѫть въ еднѫ стаѭ или залѫ, гдѣто има приготвенъ столъ съсъ кыткы, два свѣщника съсъ восчены свѣщи, — тамъ полагать блюдо-то а священникъ-тъ туря или едно Евангеліе или иконѫ, доведѫть тамъ и годеницѫ-тѫ, исправѭть гы единъ до другъ, Священникъ-тъ взима прьстене-тѣ, туря гы врьху Евангеліе-то, испѣва: Св. Боже, едно Ектеніе, кондакъ-тъ на праздникъ-тъ, подава прьстене-тѣ на годеницы-тѣ и гы благославя, а тѣ цѣлувать нарядъ всѣкому рѫкѫ, и гы послужвать. На мѣсто кофетѫ, отъ старнѫ на момѫ-тѫ, турять дарове-тѣ за младоженекъ-тъ, за кумъ-тъ, за девере-тѣ и за сродницы-тѣ му. Слуга-та гы вземе та гы носи прѣдъ народъ-тъ и гы испращать. Послѣ това събрани-тѣ гостіе у момини всичкы-тѣ дохождать у годеникъ-тъ. честитявать му годеницѫ и молитствувать имъ добры сѣтнины. Почестѫть гы, послужѫть гы и ся разнесѫть, — и съсъ това ся срьшва годежный-тъ обрядъ.

СВАТБЕНИ ОБЫЧЯИ ВЪ ГРАДЪ-ТЪ.

Кога-то приближи сватба-та, момъкъ-тъ праща на годеницѫ-тѫ въ Срѣда кѫнѫ боя (шикалкы) и нѣколко гроша хамамлѫкъ. Вечерь-тѫ събирать ся у момины: жены и момы, гдѣто нѣкои бабы правать боѭ-тѫ и канѫ-тѫ. Полагать единъ столъ, годеница-та сѣдне на него, мажѭть ѝ главѫ-тѫ съсъ боѭ или кѫнѫ, та стане коса-та ѝ черна и кастаната; отъ роднины-тѣ всѣка ѝ залѣпва на главѫ-тѫ по грошче, момы-тѣ пѣѭть нѣкои пѣсни, или свирать Свирци. Слѣдъ като напишать вѣжды-тѣ ѝ и врьзвать главѫ-тѫ ѝ, пó-близни-тѣ сродницы, жены и момы, сѣдать на столъ-тъ наплѣсквать и тѣхны-тѣ си главы, и си отивать.

Въ четврьтъкъ рано зарань-тѫ събирать ся умомины и съсъ годеницѫ-тѫ отивать на банѭ-тѫ (хамамъ-тъ), омивать ся, врьщать ся у момины, нагостѭть ся, поиграѭть хорце и ся разносять. Въ петъкъ отъ старнѫ-тѫ на момѫ-тѫ пращать бохчялѫкъ на годеникъ-тъ, съсъ кого-то ся облачи като ся оміе въ банѭ-тѫ; още и еднѫ баклавѫ (точенѫ благѫ баницѫ), или корабіи, кои-то събрани-тѣ Ергени съсъ годеникъ-тъ изидать, като піѭть ракіѭ или вино; момъкъ-тъ праща на момѫ-тѫ: завивкы за банѭ-тѫ, фустанлѫкъ, шамія, обуща, гребены, еднѫ сребрьнѫ

или златнѫ кутіѭ съсъ единъ низъ жълтицы, или бисеръ и алмазы и дарове за родители-тѣ ѝ и сродницы-тѣ ѝ: сукно, фустанлѫкъ, фесове и пр. Въ Сѫботѫ годеникъ-тъ като ся врьне отъ баніѭ-тѫ и ся нагостѭть съсъ дружина-та си, призовава берберинъ-тъ да го брьсне. Брьснарь-тъ, момкови-тѣ сродници подарявать: ризы, иглѫцы и крьпы. Събирать ся жены сродници и съсѣдкы, кои-то слѣдъ обѣдъ отивать съсъ парада у момины да преломѭть квасника. Въ сѫщо-то врѣмя и у момины ся събирать момы нейны-тѣ дружкы, сродницы жены и съсѣдкы, призовавать и деверъ-тъ, приготовлявать: ношковы, брашно, точилка (прьчка съсъ коѭ-тѫ точѭть баницѫ) и еднѫ прьчкѫ отъ тріандафилъ (шипъ), прѣзъ тѫѭ прьчкѫ деверъ-тъ пронизва три пѫти прьстенъ-тъ, кого-то момъкъ-тъ е далъ въ запива-тъ. Послѣ подава сито-то на невѣстѫ-тѫ и тя коленичи отъ еднѫ старнѫ при ноштовы-тѣ, а отъ другѫтѫ старнѫ кѫдница-та (сестра на деверъ-тъ) или друга дѣвойка, улавать двѣ-тѣ сито-то, деверъ-тъ сипва брашно, тѣ сѣѭть, па другы двѣ прьвоженкы дрьжѭть надъ главы-тѣ имъ: точилкѫ-тѫ и прьчкѫ-тѫ сключени горѣ и покрыты съсъ червено. Откакъ отсѣѭть, замѣсвать еднѫ голѣмѫ питѫ (погачѭ) и ѭ пращать да ся опѣче, а въ ношковы-тѣ турять врѣтище (чювалъ), полагать едно мѫжко дѣте, наведѫть ношковы-тѣ, дѣте-то ся трьколи, а стары-тѣ благославять: „до годинѫ такова мѫжко дѣте Богъ да гы подари.“ Въ това врѣмя млады-тѣ пѣѭть разны пѣсни, или свирать свирци-тѣ. Послѣ това дохождa момкова майка съсъ свитѫ-тѫ си, и тѣ намажѭть питѫ-тѫ съсъ медъ, турять деверъ-тъ на единъ столъ, разсчюпвать питѫ-тѫ надъ главѫ-тѫ му, раздавать на всичкы-тѣ жены и момы по еднѫ частицѫ, поиграѭть хоро, жены-тѣ си отивать, а момы-тѣ остаять та предумвать невѣстѫ-тѫ, и да ѭ испратѭть. Вечерь-тѫ гы гощавать, всичкѫ-тѫ нощь играѭть хоро, доклѣ дойде врѣмя да премѣнѭть невѣстѫ-тѫ: накытѭть ѭ, турять ѝ телъ-тъ, дувакъ-тъ (червено було) и пр. Подобно и у момковы гощавать ся вечерь-тѫ Ергене-тѣ, всичкѫ-тѫ нощь играѭть, премѣнѭть младоженекъ-тъ, взимать съблеченны-тѣ му дрехы, и тыя дрехы родители-тѣ му гы откупувѫть отъ тѣхъ съсъ пары (съсъ кои-то послѣ ся гощавать).

Недѣля.

Въ недѣлѭ утринь-тѫ съберѫть ся сватове-тѣ и свахы-тѣ, отивать да вземѫть кумъ-тъ. Той приготвува: вѣнчила или черковны сребрьны, и въ еднѫ голѣмѫ тепсіѭ: кофета (правенъ захаръ) и еднѫ бѫклицѫ съсъ вино; отъ тамъ отивать вкупъ у момины да вземѫть

невѣстж-тж. Баща ѝ дойде при неіж, опаше іж съсъ коланъ-тъ, тя му цѣлува ржкж, и той іж дарува; дохожда челебакъ-тъ (братецъ-тъ, деверъ-тъ) обува ѝ чехлы-тѣ, тя му цалува ржкж, той іж дарува, улавя іж за ржкавъ-тъ, извожда іж изъ стаіж-тж и трьгвать за домъ-тъ или черковж-тж, гдѣто щжтъ гы вѣнчеіжтъ. Като излѣзжтъ отъ кжщж-тж родители-тѣ хврьлять отгоре пшеницж и пары за берекетъ. Кога-то священникъ-тъ вѣнчява младоженцы-тѣ, кумъ-тъ дрьжи свѣщи-тѣ надъ главы-тѣ имъ, а кума-та покрыва рамена-та имъ съ единъ кумашь (платъ), кого-то кумица-та подиръ сватбж-тж направя фустанъ (роклж) та го носи за честь на кумъ-тъ си. Откакъ ся изврьши обрядъ-тъ на вѣнчяніе-то, трьгнать къмъ домъ-тъ момковъ. Като стигнжтъ младоженци-тѣ на вънашніж-тж вратж, запира ся невѣста-та, свекъръ-тъ ѝ обричя: или кравж, или лозіе, или нивж; а свекръва-та постеле едно бѣло платно отъ вънашны-тѣ врата до вратж-тж на стаіж-тж, подава на невѣстж-тж въ деснж-тж ржкж единъ хлѣбъ, въ лѣвж-тж шише съсъ вино, съ единъ червенъ поясъ препасва и трима-та съсъ деверъ-тъ заедно, улавя на поясъ-тъ и два-та края, и гы тегли да врьвжтъ по платно-то, кое-то па друга жена събира отдирѣ имъ, и гы въвожда въ еднж стаіж. Калабалжкъ-тъ насѣдать на трапезы-тѣ, прьво кумове-тѣ, послѣ сватове-тѣ. Като ся наядж҃тъ и напіять, на кои-то слугувать Ергены-тѣ, отъ тѣхъ единъ взима каниски-тѣ (въ еднж тепсіж кофата или захаръ правенъ) и еднж паничкж, а другъ бжклицж съсъ вино и еднж чяшіж. Давать нарядъ всѣкому по еднж паничкж съсъ кофе-та, служжтъ го и по едно вино за здравіе на кумъ-тъ, и ся веселжтъ цѣлъ день. Вечерь-тж като си трьгне кумъ-тъ, цѣлува му младоженекъ-тъ ржкж и му раскопчее три петелкы (копчета), а невѣста-та стои при вънашны-тѣ врата за испращане, цѣлува всѣкому ржкж, и всѣкой іж дарува. Ергене-тѣ завождать кумъ-тъ у домъ-тъ му, поиграіжтъ му малко, и ся врьщать у момковы, гдѣто вечерь-тж само тѣмъ става угощеніе, кои-то трѣбва утринь-тж да сж пратили всѣкой даръ на младоженцы-тѣ: по единъ мѣденъ саханъ или поясъ, а сватове-тѣ: — овенъ, или агне, или вино, или лоены свѣщи, или кахве, или захаръ и пр.

Понедѣлникъ.

Утринь-тж въ понедѣлникъ, дохожда невѣста-та съсъ легенъ и ибрикъ, полива нарядъ всѣкому, омивать ся и хврьгать пары въ легенъ-тъ. Послѣ дохожда та имъ цѣлува ржкж и гы дарува по еднж шитж бѣлж крьпж (чевре), а деверъ-тъ доноси приготвена блага ракія, служи всѣкого по еднж чяшіж и гы гощавать съ яглж погачіж. Прѣзъ день-тъ при-

дружявать младоженекъ-тъ и деверъ-тъ, та ходжть у момины, у кумъ-тъ и у близны-тѣ сродницы, гдѣто гы гощавать все съ яглж погачьж. Другы-тѣ обычяи сж сжщи-тѣ, както и по села-та, съ изятіе че тука ся свръшва сватба-та въ понеделникъ. Вечерь-тж въ Понедѣлникъ като испратжть сватбары-тѣ, срвьшва ся сватба-та. Невѣста-та ако излѣзе дѣва, пращать кыткж у момины и у кумъ-тъ; ако ли не излѣзе дѣва, непращать кыткы, нъ нито сждбж правать, а малко ыж помъмрать и негодувать нѣколко врѣмя.

Петъкъ.

Въ петъкъ (слѣдъ сватбж-тж) вечерь-тж, невѣста-та приуготовлява еднж тепсіьж съсъ баклавж, и отивать у деверъ-тъ на прошкж или повръткы, гдѣто занесѐ дарове за побащимъ-тъ, помайчимж-тж и кжданицж-тж или посестримж-тж; а дѣверъ-тъ приготвува: еднж новж тепсіьж пълнж съсъ кофета, двѣ сребрьны или позлатены топчесты голѣмы иглы, едно петле за подвѣзкж-тж, еднж шаренж хуркж, еднж подвѣзскж, едно оглѣдало, на хуркж-тж кждельж отъ ленено превръзано, едно врьтено и единъ прешленъ, кои-то турять врьху трапезж-тж прѣдъ деверъ-тъ, а невѣста-та стои срѣща му. Той взима вретено-то та ѝ заприда еднж нишкж, и ако неможе добрѣ да преде, всичкы-тѣ ся смѣьжть. Послѣ подава хуркж-тж на снахж си, тя му цѣлува ржкж-тж, той ѝ дава и тепсіьж-тж съсъ другы-тѣ вещи, и насѣдать да вечерять и ся веселжть, и ся разносять. Въ недѣльж зарань-тж младоженци-тѣ съсъ сжщо-то приготовлеліе отивать у кумъ-тъ на прошкж, нъ кумъ-тъ само еднж новж тепсіьж съсъ куфета дарува на кумицж-тж, и така ся свръшва всичко-то. Въ градъ-тъ откакъ ся заселиха цингари-тѣ, начнжха малко по малко да измѣнявать стари-тѣ обряди и обычяи на всичкы-тѣ работы.

ГОДЕЖНИ ОБЫЧЯИ ВЪ ПАНАГЮРИЩЕ.

Въ Панагюрище момци-тѣ залибвать момы-тѣ най много по хоря-та. Кога-то нѣкой момъкъ поиска да ся годѣва, прѣдстави на родители-тѣ си, коьж мomж иска, и тѣ ако склонять за неьж, отъ своьж старнж испращать единъ човекъ да иска момж-тж отъ родители-тѣ ѝ. Пратенный-тъ ся старае отъ своьж старнж да хвали момъкъ-тъ, и като склонжть, попытать и момж-тж и тя склони, опредѣлжть единъ день, особенно глѣдать да е праздниченъ. Въ тоя день утринь-тж рано въ зори, отивать у момж-тж: родители-тѣ момкови, съсъ нѣкои жены още отъ роднины-тѣ му, за да вземжть здравецъ, а момъкъ-тъ си остая у дома. Тѣ като отидать у момж-тж насѣдать и поискать

момж-тж. Мома-та съсъ нѣколко свои дружкы и съсъ еднж или двѣ жены отъ момковы-тѣ, отива въ градинж-тж и съсъ двѣ-тѣ си ржцѣ хване деветь корене здравецъ и гы искубне изведнжжь. влѣзе вжтрѣ, цѣлува на бащж си ржкж и даде му здравецъ-тъ. Послѣ малко врѣмя той повыква дъщерж си, благослови іж. подаде й здравецъ-тъ, тя му цѣлува ржкж, дава по единъ корень всѣкому отъ момковы-тѣ, като имъ цѣлува ржкж, тѣ іж подаравать и си отивать, гдѣто момъкъ-тъ гы посрѣща, цѣлува имъ ржкж, и имъ дава по нѣколко гроша — мущулукъ, тѣ му давать по единъ корень здравецъ и му честитявать годенницж.

Веднага слѣдъ това отъ момковж старнж двама момци на коню крьстосать всичко-то село та раздавать здравецъ по всичкж-тж момковж родж. и гы канять за да присжтствувать на парадный-тъ годежь прѣзъ сжщій-тъ день. По срѣдъ день събирать ся у момъкъ-тъ всичкы-тѣ му роднины и пріятелие. Момкова-та майка навива двѣ по голѣмы жлътицы съсъ аленж коприна на два корене здравецъ, и другы нѣколко различны врьзва въ еднж новж крьпж, полага гы на единъ самунъ хлѣбъ — нареченъ кравай съсъ нѣколко овощія, полага на самунъ-тъ и едни голѣмы чопразе сребрьны съ единъ срьменъ поесъ, и гы врьзва съ единъ месалъ. — Всичкы-тѣ тія вещи ся наричять: менж или никяхъ, кого-то дава на еднж невѣстж да го носи; а тя съ еднж половинж ракіж, врьзано на нейж здравецъ и съсъ двѣ-тѣ жлътицы, увіени на два-та кореніе здравецъ; двѣ момчета съсъ по едно шише вино и ракіж и съ еднж крьпж нахудъ, стафиды и шикеръ, трьгвать съсъ всичкый-тъ събранъ калабалжкъ и отивать у момж-тж. Тамъ заварать момины-тѣ роднины събрани, кои-то гы посрѣщать. Стари-тѣ ся отдѣлять особно въ еднж стаіж и млады-тѣ особно въ другж стаіж съ ергене-тѣ, и жены-тѣ особно. Въ стаіж-тж прѣдъ стары-тѣ и момины-тѣ родители полагать еднж трапезж, на коіж-то момкова-та майка полага менж-тж; а два-та корене съсъ жлътицы-тѣ навтиква на годеницж-тж. Моминъ-тъ баща взима жлътицы-тѣ, наряжда гы по кравай-тъ на колело, оставя нѣщо като врата, и кани момковы да гы затворать. Тѣ притурять още нѣколко, дохожда на конецъ момкова-та майка и гы затваря съ еднж или двѣ жлътицы. Тогава гы събирать, подавать гы на моминъ-тъ баща, дохожда момина-та майка, цѣлува му ржкж-тж, той й подава менж-тж, а отъ нейж взима еднж чяшіж вино, благослови и пиие, и начнжть всичкы-тѣ да благославять и піять.

Въ другж-тж стаіж, гдѣто сж млади-тѣ, съ ергены-тѣ полагать

единъ столъ завытъ съсъ крьпж, турять еднж прѣснж туртж на него съсъ блюдо медъ, сѣдне годеникъ-тъ край столъ-тъ, отрѣзва съ едно ножче два залага отъ туртж-тж, натопи гы въ медъ-тъ, подава на годеницж-тж единъ-тъ, а другый-тъ изида той. По това взима еднж чашѭ вино, турне вжтрѣ: жлътицж, прьстенъ и старж монетж, пине отъ неѭ малко, подаде и ней та пине.— и това ся нарича запивъ. (в) Като излѣзнжть всичкы-тѣ на дворъ-тъ да си отидать, годеница-та съ еднж невѣстж излиза на дворъ-тъ съ едно решето кыткы, увити съ ирмилжче, грошче и пр. дава всѣкому по кыткж, цѣлува имъ ржкж, тѣ ѭ подарявать и си отивать. Слѣдъ два чяса дохожда годеникъ-тъ съсъ нѣколко ергене свои другаре, та извожда годеницж-тж си на хоро-то, врьщать ся пакъ у тѣхъ, тѣ гы гощавать и си отивать. (г) Отъ годежь-тъ до сватбж-тж въ по—личны праздницы момкови-тѣ родители ходять у момины на гостие съсъ гозбы, и носять нѣкога крьпж, нѣкога обуща на годеницж-тж. А годеникъ-тъ ходи всѣкой праздникъ та ѭ извожда на хоро-то. Нѣкои момци и не излизать изъ кжщж-тж на годеницж-тж.

СВАТБЕНИ ОБЫЧЯИ ВЪ ПАНАГЮРИЩЕ.

Еднж недѣлѭ прѣдъ свадбж-тж, момкови-тѣ родители ходять у момины на зговоръ: — опредѣлявать день-тъ за сватбж-тж, условвать за дарове-тѣ. Отъ моминж старнж давать: ризы за свекъръ-тъ, за свекръвж-тж, за братецъ-тъ и ржкаве на калинкж-тж (сестра на годеникъ-тъ). А отъ момковж старнж давать обуща. Гощавать и си отивать. Въ понедѣлникъ или срѣдж прѣдъ сватбж-тж, момкова-та майка съсъ по едно шише ракіѭ калесва: кумъ-тъ, старисватъ и девере-тѣ. Въ петъкъ правать квасъ-тъ: — събирать ся прѣзъ день-тъ нѣколко момы и у момче-то и у момж-тж. Въ едни нощви три момичета, които имать и бащж и майкж, сѣѭть брашно и мѣсать еднж преснж туртж, и ѭ пращать да ся опече, пращать отъ момковы три невѣсты у момж-тж та ѝ мѣтать дрехы-тѣ, дадени ѝ отъ родители-тѣ ѝ, на едно изопнжто въ еднж стаѭ važe, — и тогава начнжть да ся превръвять калабалжкъ жены и момы да ѝ глѣдать дрехы-тѣ, и отъ роднины-тѣ всѣка ѝ дарува: крьпж, или чорапе, или възглавницж и пр. Три-тѣ невѣсты отъ тамъ съсъ по едно шише вино

(в) На запивъ-тъ годеникъ-тъ подаде чяшж-тж на годеницж-тж прѣзъ рамо-то си, тя ѭ земе, сипе си на десный-тъ кракъ, земе си монетж-тж и прьстенъ-тъ, що сж въ чяшж-тж, тогава ѭ подаде пакъ на годеникъ-тъ, въ коіж-то е турила своя си прьстенъ и монетя. взене и той прьстена и лисне вино-то на стѣнж-тж. (Исправено отъ сжщо-то дружество).

(г) Кога изведжть годеницж-тж на хоро-то, не само ергене, нъ ходать още момы и невѣсты.

трьгнать по всичкы-тѣ момковы роднины та гы калесвать за квасъ-тъ и сватбѫ-тѫ. Събирать ся жены у момковы, полагать на дворъ-тъ столъ, на него туртѫ-тѫ, мѣсена отъ три-тѣ момичета, вземѫть ѭ двѣ жены и ѭ разсчюпвать на четыре части, и разнесѫть всѣкому по малко. Послѣ положѫть мѫжко дѣте на столъ-тъ, трьколѫть го, по него и столъ-тъ къмъ кѫщнѫ-тѫ вратѫ; — кое-то значи че ще имъ дойде въ кѫщѫ-тѫ вънкашенъ човекъ, разумѣва ся за невѣстѫ-тѫ. Веднага по това, предводими отъ свирджіи-тѣ, отивать у момѫ-тѫ, гдѣ-то гы нагостѭть, даде имъ годеница-та по кыткѫ, тѣ ѭ подарявать и си отивать. Слѣдъ това и у момины правать съсъ туртѫ-тѫ сѫщо както и у момковы, съ исключеніе, че тамъ пѣѭть другы пѣсни, и столъ-тъ трькалѭть къмъ пѫтнѫ-тѫ вратѫ, — знакъ че единъ човѣкъ отъ кѫщѫ-тѫ имъ излази. (д).

Въ сѫбботѫ вечерь-тѫ у момче-то ся събирать ергене-тѣ: ядѫть, піѭть, играѭть и ся веселѫть, по-голѣмѫ-тѫ часть отъ нощь-тѫ. Отъ нѣколко годины почнѫхѫ да ся събирать въ четвьртъкъ вечерь-тѫ, кое-то е и по-умно. Дохожда берберинъ та го брьсне, и свирджіе-тѣ пѣѭть и свирать. Родители-тѣ му ходять у кумъ-тъ съ яденіе и пiяніе. У момѫ-тѫ ся събирать: момы нейни еранкы; девере-тѣ ходять та ѝ носять телъ-тъ; — това наричать коше́.

Недѣля.

Въ Недѣлѭ утринь-тѫ у момче-то ся събирать роднины-тѣ му, довождать кумъ-тъ и старисватъ-тъ, и отивать у момѫ-тѫ, гдѣто имъ занасять дарове-тѣ — обуща-та. Девере-тѣ заносять на невѣстѫ-тѫ чехлы, убувать ѝ гы; единъ отъ дѣснѫ-тѫ ѝ старнѫ по́ напрѣдъ отива, надене на малкый-тъ си прьстъ клупче, зашито на распростнѫ-тѫ крьпѫ, и надѣнѫ-тѫ на малкый-тъ ѝ прьстъ на клупче, зашито на другый-тъ край; по него и другый-тъ подобно отъ лѣвѫ-тѫ ѝ старнѫ. Извождать ѭ деверѣ-тѣ на дворъ-тъ, тя ся покланя по три пѫти: на родители-тѣ си, братія-та и сестры-тѣ и роднины-тѣ си, а тѣ ѭ подарявать, и трьгвать къмъ черковѫ-тѫ. На прагъ-тъ на пѫтнѫ-тѫ вратѫ, майка ѝ полее съсъ водѫ, и като излѣзѫть всичкы-тѣ, тя хврьля по тѣхъ съсъ ичимикъ и пшеницѫ. Най напрѣдъ врьвѫть мѫжіе-тѣ, послѣ жены-тѣ и най послѣ невѣста-та, водима отъ девере-тѣ и придружяема съсъ нѣколко жены и момы близни роднины, отивать всичкы-тѣ въ черковѫ-тѫ, предводими отъ свирджіе-тѣ.

(д) У момче-то мѣсять туртѫ-тѫ съ квасъ. Като фтаса, направѫть ѭ на крьстоскѫ, и въ срѣдѫ ѭ занесѫть на кумъ-тъ; у момѫ-тѫ мѣсать прѣснѫ туртѫ. — По́-напрѣдъ намѣтать дрѣхы-тѣ, па тогава мѣсать. — Кога трѫгнать да си идать отъ квасъ-тъ, свекръва-та съ нѣколко невѣсты иде та свали отъ намѣтнѫты-тѣ дрѣхы: най напрѣдъ мѫшкѫ-тѫ ризѫ и еднѫ отъ момины-тѣ, и тогава си идать. (Исправено отъ сѫщо-то дружество).

Слѣдъ обрядъ-тъ на вѣнчаніе-то, трьгнѫть къмъ момковы. Калабалѫкъ-тъ навлѣзе пó-напрѣдъ въ дворъ-тъ, насѣдать по край трапезы-тѣ, приготвени пó-напрежь. Младоженци-тѣ ся запрѫть на пѫтнѫ-тѫ вратѫ, свекръва-та съ едно шише вино и нѣколко корение здравецъ гы посрѣщне, тѣ влѣзѫть и ся запрѫть на срѣдъ дворъ-тъ. Свекръва-та излѣзе прѣдъ невѣстѫ-тѫ, коя-то й ся поклони три пѫти, цѣлува й рѫкѫ-тѫ, а тя й подаде шише-то и ѭ навтика съсъ корень здравецъ; невѣста-та цѣлува рѫкѫ на деверъ-тъ и му подаде шише-то, той пие малко, и го даде на ней, а тя го даде на свекръвѫ си, като й цѣлува рѫкѫ, тя го подаде на младоженекъ-тъ, той пие и дава и на девере-тѣ; а свекръва-та навтика всичкы-тѣ съсъ по единъ корень здравецъ. Послѣ това тя хване презъ крьстъ-тъ и младоженцы-тѣ и девере-тѣ, подигне гы единъ по единъ, и тѣ подскокнѫть. Дохожда по това свекъръ-тъ предъ невѣстѫ-тѫ, тя му ся поклони, цѣлува му рѫкѫ, и той ѭ подари: или кравѫ, или овцѫ, или козѫ, или жлътицѫ. По него дохождать единъ по единъ всичкы-тѣ момковы роднины, тя имъ ся покланя и цѣлува рѫкѫ, а тѣ ѭ подарявать съсъ нѣщо. Веднага слѣдъ това трьгвать младоженцы-тѣ къмъ кѫщѫ-тѫ, и ся запирать на вратѫ-тѫ, гдѣто подавать на невѣстѫ-тѫ едно мѫжко дѣте, тя го пригрьне и мѣтне му чорапчета даръ; а свекръва-та препаше младоженцы-тѣ прѣзъ шіи-тѣ съсъ собственный-тъ си поясъ, и гы въведе въ кѫщи. Невѣста-та извади крьпы-тѣ си, съсъ кои-то сѫ ѭ водили девере-тѣ и тѣмъ гы подари сдиплени, а тѣ ся разшьтать та заносять на сѣднѫлы-тѣ около трапезы-тѣ: хлѣбъ, гозбы, вино и ракіѭ. Тѣ всичкы-тѣ начнѫть да ся гощавать и свирджіе-тѣ свирать. Въ това врѣмя дохождать момины-тѣ съсъ родѫ-тѫ си, съсъ дрехы-тѣ на невѣстѫ-тѫ, натоварени на единъ конь. Посрѣщать гы и гы приканѫть на особно приготвенѫ за тѣхъ трапезѫ.

Момина-та майка дарява съсъ ризы: Свекъръ-тъ, свекръвѫ-тѫ, братецъ-тъ и зълвѫ-тѫ, а свекръва-та дарява съсъ ризы: Кумъ-тъ, Старисватъ-тъ, девере-тѣ и пó-ближны-тѣ роднины; а жены-тѣ дарява съсъ крьпы пиринкы. Всичкы-тѣ събрани ядѫть, піять, поиграѭть хоро и ся разносять. Отъ свирджіе-тѣ половинѫ-тѫ вземе кумъ-тъ, и половинѫ-тѫ момины-тѣ. Откакъ си отидѫть, слѣдъ малко врѣмя младоженекъ-тъ съсъ двама-трима другары и двѣ-три невѣсты съсъ хлѣбъ и вино, отива у кумъ-тъ. Кумъ-тъ гы гощава, поиграѭть, повеселѭть ся и си отивать съсъ свирджіе-тѣ, подобно и момины-тѣ пращать свирджіе-тѣ. Щомъ стигнѫть свирджіе-тѣ у момковы, засвирѫть на хоро. Събирать ся момци-тѣ и момы-тѣ отъ всичко-то село, и тамъ на

дворъ-тъ играѭтъ до вечерь-тѫ и ся разносять. А остаѭтъ само девере-тѣ и нѣколко душъ отъ роднины-тѣ да спѫтъ тамъ. (е)

Понедѣлникъ.

Въ понедѣлникъ утринь-тѫ рано става невѣста-та, полее на всичкы-тѣ то ся омиѭтъ, дава всѣкому по еднѫ кыткѫ, а на девере-тѣ по кыткѫ и сребрънъ прьстенъ и всичкы-тѣ ѭ дарявать. Вземѫтъ девере-тѣ едно котле ракіѭ и малко стафиды, парамвать нѣкому единъ овенъ, нанизаны на рогове-тѣ му двѣ ябълкы, съсъ 4 — 5 души още мѫжіе, предводимы отъ свирджіе-тѣ, отивать у момины. Дохождa слѣдъ малко врѣмя и младоженекъ-тъ та заколи овенъ-тъ. Тамъ гы гощавать, піять, поиграѭтъ, повеселѫтъ ся и ся връщать у момкъ-тъ, отъ гдѣто взимать другѫ ракіѭ и ходять у кумъ-тъ и у старисватъ-тъ. Прѣзъ тоя день превръвять ся малкы момичета, и невѣста-та на всѣко дава по едно прьстенче. Въ тоя день, както у момковы така и у момины ходять пріятели-тѣ имъ на честито. Посрѣдъ день завождать невѣстѫ-тѫ на нѣкоѭ чюшмѫ на водѫ; гдѣ-то тя налива два котла съсъ водѫ, девере-тѣ пуснвать въ тѣхъ по едно жлътиче, бутнать съсъ кракъ-тъ си котлы-тѣ та ся разсипвать, а жлътичета-та давать на невѣстѫ-тѫ.

Наловать ся на хоро та поиграѭтъ и ся връщать. Надвечерь ся събирать всичкы-тѣ роднины; довождать кумъ-тъ и старисватъ-тъ. Полагать въ градинѫ-тѫ единъ столъ, подъ нѣкое зелено дрьвиче, сѣднѣ на него невѣста-та; девере-тѣ съсъ двѣ тънкы прѫчкы, подигвать ѝ кавракъ-тъ (було, червенѫ мрѣжѫ, мѣтнѫта на главѫ-тѫ ѝ въ недѣлѭ утринь-тѫ отъ кумѫ-тѫ) и го окачвать на единъ сѫкъ отъ дрьвиче-то, а тя остая само съсъ перюе-то и распростнѫтый-тъ телъ на главѫ-тѫ ѝ, кои-то вещи ѝ свалять въ Петъкъ чяѫ. (ж) Слѣдъ сваляніе-то на кавракъ-тъ, кума-та ѭ навтиква съсъ корень здравецъ и на него жлътиче. Послѣ това съсъ всичкый-тъ калабалѫкъ отидать у момины да ядѫтъ закланый-тъ утринь-тѫ овенъ. Тамъ ся нагостѫтъ, и ся разносять, като ся вече стемни.

Вторникъ.

Вторникъ прѣзъ день-тъ ходять девере-тѣ та калесвать всичкы-тѣ

(е) Кога идѫтъ за момѫ-тѫ, момкова-та майка земе котле съсъ водѫ та прелѣе, распаше си поясъ-тъ и го простне на вратнѭ-тѫ, отъ гдѣ-то щѫтъ да минѫтъ свадбары-тѣ. Като ся върнѫтъ отъ вѣнчаваніе-то, нѣколко кеменче-та съ единъ човѣкъ, идать та доведѫтъ момины-тѣ. — Момина-та майка донесе еднѫ баницѫ и кога си идать: кумъ-ть, старисватътъ и момины-тѣ, младоженекъ-тъ и невѣста-та съ девере-тѣ влѣзвать въ еднѫ одаѭ, та ядѫтъ баницѫ-тѫ, като изрѣжять срѣдѫ-тѫ ѝ та си іѫ раздѣлѫть младоженци-тѣ. (Исправено отъ книжно-то дружество).

(ж) Кога-то свалять на невѣстѫ-тѫ кавракъ-тъ, девере-тѣ біѭтъ съ прѫчкы-тѣ, кои-то сѫ ня около имъ, за да има невѣста-та мѫжкы дѣца.

роднины и момковы и момины, и вечерь-тѫ дохождать у момковы съсъ хлѣбове и гозбы, и съсъ по едно котле вино — поклонъ. Гощавать ся, пѣѭть, играѭть и ся веселѧть до едно врѣмя и ся разносять. Това събиране наричять: „деверова трапеза“.

Срѣда.

Въ срѣдѫ невѣста-та замеси три питы. Взима по еднѫ отъ питы-тѣ съсъ госбѫ нѣщо и вино, и заедно съсъ свекрьвѫ-тѫ и девере-тѣ ходять: у кумъ-тъ и у старисватъ-тъ; и на двѣ-тѣ тѣзы мѣста гы гощавать, и си отивать. Като мѣси невѣста-та, хвърлять ѝ пары въ нощовы-тѣ.

Четвръткъ.

Въ Четвъртъкъ вечерь-тѫ младоженци-тѣ, девере-тѣ, свекъръ-тъ, свекръва-та и нѣколко отъ роднины-тѣ ходять у момины съ ядене и пiяне, кое-то наричять пòврадкы. Въ Петъкъ вечерь-тѫ ходять само младоженци-тѣ на пòврадкы.

ГОДЕЖНИ ОБЫЧЯИ ПО МАЛКЫ-ТѢ СЕЛА.

Въ малкы-тѣ села момцы-тѣ и момы-тѣ ся залибвать по сѣденкы-тѣ и по хоря-та. Кога-то ще ся годѣва нѣкой момъкъ, родители-тѣ му пращать нѣкого съ еднѫ бѫклицѫ вино та иска момѫ-тѫ отъ родители-тѣ ѝ, и като склонѧть, сторать запивъ; то есть, начнѧть да пiять за условiя-а на годежь-тъ: моминъ-тъ баща иска агарлѫкъ (бащина правдина) триста или пятстотинъ гроша, иска за годежь-тъ: вино, ракiѭ, пастармѫ, орисъ, печиво, прасе или агне, хлѣбъ и пр. Като ся съгласѧть, мома-та цѣлува рѫкѫ на годежницы-тѣ, дадé имъ по еднѫ кыткѫ и пазарѧть за дарове-тѣ: за братѥ, сестры и сродницы на момѫ-тѫ искать: чизмы, еменiи, чехлы, фесове и гуглы (шапкы). Послѣ дохождать сродницы-тѣ на момче-то у момѫ-тѫ, доносять всичкы-тѣ условены вещи за угощенiе. Събирать ся съсѣди-тѣ и сродници-тѣ момими, момкови-тѣ сѫ длъжни всичкы-тѣ да нагостѧть и напоѭть, тогава броять и половинѫ-тѫ пары за агарлѫкъ-тъ, и опредѣлявать день-тъ за статбѫ-тѫ, и тогава годеникъ-тъ дава на годеницѫ-тѫ: кыткѫ съсъ стары пары или жлътицы накычена, прьстенъ, гривны, чопразе, коланъ, калевры, шамiѭ и пр. Годеница-та цѣлува на всичкы-тѣ рѫкѫ и даде имъ по кыткѫ, цѣлува рѫкѫ-тѫ и на

годеникъ-тъ и му дава прьстенъ и кыткѫ съсъ пары и бапкы. Тѭѭ кыткѫ годеникъ-тъ втикне на гуглѫ-тѫ си и ѭ носи на главѫ-тѫ си до сватбѫ-тѫ. Отъ тогава годеникъ-тъ свободно ходи у годеницѫ-тѫ си да ѭ посѣщава, като ѝ носи стафиды и печенъ нахудъ; по седѣнкы-тѣ сѣди при неѭ, и по хоря-та играе хоро все до неѭ, и носять на главы-тѣ си годежны-тѣ кыткы съсъ бапкы и рупове накытени.

СВАТБЕНИ ОБЫЧАИ ПО МАЛКЫ-ТѢ СЕЛА.

Въ Четвьртъкъ прѣди сватбѫ-тѫ, събирать ся жены у момъкъ-тъ (по нѣкои села и годеница-та присѫтствува, та за това въ срѣдѫ вечерь-тѫ ѭ испращать съсъ все притъ (придавъ, нанизъ и дрехы нейни отъ домъ-тъ ѝ), и съсъ гайды, гуслы и пѣяніе захващать квасъ-тъ за хлѣбове-тѣ, кои-то щѫть ся мѣсять за сватбѫ-тѫ.

Въ Петъкъ довождать деверъ-тъ (побратимъ-тъ), мѣсать колачь-тъ за бѫклицѫ-тѫ, и правать вѣнецъ-тъ за главѫ-тѫ му. Въ Сѫбботѫ полагать вѣнецъ-тъ на главѫ-тѫ на деверъ-тъ, препашѭть го и крьстосать го прѣзъ рамена-та и мишцы-тѣ съсъ низове отъ рупове, а на бѫклицѫ-тѫ превръжѭть единъ ягльѫкъ, колачь-тъ и едно вѣнче, пращать го да ходи да калесва: кумъ-тъ, старисватъ-тъ, сватове-тѣ и момцы-тѣ, пріятели Момковы. Момци-тѣ дохождать вечерь-тѫ та брьснѫть момъкъ-тъ, кой-то гы гощава, и играѭть всичкѫ-тѫ нощь. А мома-та събира еранкы-тѣ си момы, та ѭ плетѫть, като пѣѭть: „Янка майкѫ ситно дребно плела, и ѭ плела и ѭ люто клела, и пр.“

Недѣля.

Въ Недѣлѭ утринь-тѫ готвять гозбы-тѣ у момъкъ-тъ, а кумъ-тъ и калесашни-тѣ подъ кума жены, рано отивать съсъ кыткы чемширены, здравецъ и другы цвѣтя за вѣнцы-тѣ на младоженцы-тѣ, и пѣѭть: „Кумеле Свѣти Юване, кумъ ся вози по море и пр.“ Послѣ момкови-тѣ съсъ всичкы-тѣ сватове трьгнувать съсъ деверъ-тъ, а втори девере носять нашярены тоягы, набодени съ варакосаны ябълкы и червенъ прѣпорецъ (кое-то сега не допуща Правителство-то); момци-тѣ водять съсъ свирны момъкъ-тъ, играѭть прѣдъ него, и носять чючкѫ (възглавницѫ) и мѣдникъ съсъ вино, гдѣ-то посѣдне да му поиграѭть и да го служѫть вино, и отивать у момѫ-тѫ. Деверъ-тъ отива да поеме невѣстѫ-тѫ, нъ момы-тѣ другаркы-тѣ ѝ затварять вратѫ-тѫ на стаѭ-тѫ, а той като тропа на вратѫ-тѫ да му отворѫть, тѣ пѣѭть извѫтрѣ: „Стой девере не бій врати,

още мома невтасала и пр." деверъ-тъ обрѣче имъ нѣколко гроша, и така му отворжть; той влѣзе, обува чехлы-тѣ на невѣстж-тж, туря вжтрѣ по нѣколко рупчета или жлътичета, хваща невѣстж-тж за ржкавъ-тъ, а тя му ся покланя три пжти и му цѣлува ржкж. Ако е отъ друго село или далече, завожда ѭ деверъ-тъ при приготвенны-тѣ кола, тя ся поклони прѣдъ кола-та три пжти, той ѭ пригрьне и ѭ качи на кола-та, по неѭ ся качвать и нѣколко момы, едни отъ дѣсно, едни отъ лѣво, и едни отъ дирѣ ѝ та ѭ държжть, като ся еднакво все клапя да не паднѣ. Кола-та врьвжть, а момы-тѣ пѣжть: „Калинке млада калинке, млада си невѣста станжла и пр," „У момкови слъпце грѣе, у момины тьмна мьгла и пр." Като стигнжть у момковы или въ черковж, гдѣто щжть гы вѣнчеѭть, покланя ся деветь пжти, и пакъ ѭ деверъ-тъ сваля отъ кола-та и за ржкавъ-тъ ѭ хване и завожда прѣдъ кумъ-тъ и кумж-тж, на кои-то ся покланя три пжти и цѣлува имъ ржкж. Кога-то ще гы армаса попъ-тъ, кумъ-тъ полага на единъ столъ еднж милинж (баницж), коѭ-то наричять шюга, и коѭ-то щомъ ся свръши армасъ-тъ, грабнувать ѭ момци-тѣ та ѭ изидать, а оставять еднж чясть отъ неѭ за младоженцы-тѣ. Послѣ кумъ-тъ ѭ покрива съсъ второ було червено, (коя-то испьрво има на образъ-тъ малко червено було и кошѐ отъ цвѣтя, плетено въ сжбботж отъ момы-тѣ като митра, кое-то носи на главж-тж си, доклѣ ѭ опрости кумъ-тъ или деверъ-тъ), Като ся свръши вѣнчяніе-то, покланя ся по три пжти пьрво на кумъ-тъ и на кумж-тж, на свекъръ-тъ и свекървж-тж и на всичкы-тѣ сватове и свахы и цѣлува наредъ всѣкому ржкж. Послѣ това полагать на дворъ-тъ, макаръ и снѣгъ да е, длъгы трапезы; на пьрво-то мѣсто сѣда кумъ-тъ, до него подкумы-тѣ и сватове-тѣ, кои-то като дохождать да сѣднать на трапезж-тж, всѣкой носи поклонъ: въ еднж тепсіѭ печиво или рыбникъ и по единъ мѣдникъ вино; дохожда пай напрѣдъ прѣдъ кумъ-тъ, макаръ и дѣте да е, сваля гуглж-тж, цѣлува му ржкж, туря прѣдъ него поклонъ-тъ, да го благослови и дава му мѣдникъ-тъ съсъ вино-то, а той пине малко и благославя младоженцы-тѣ: „Да сж живи и здрави и длъголѣтни, да имать изобиліе-то на Авраама, Исаака и Іякова и пр." а домакынъ-тъ прибира поклонъ-тъ. Послѣ дохожда деверъ-тъ съсъ пахуръ или шюленце ракіѭ, и като пачне отъ кумъ-тъ всѣкому цѣлува ржкж и го служи ракіѭ, донесжть общо-то печиво или рыбникъ, та го благослови кумъ-тъ и го разскжсвать по трапезы-тѣ, като прилагать и другы ястія за угощеніе. Въ това разстояніе невѣста-та сѣди съсъ деверъ-тъ въ отдѣлнж стаѭ или прустъ, а момци-тѣ довождать женихъ-тъ при неѭ, и като ще влѣзе при неѭ, на вратж-тж, кой какъ стигне отъ нихъ ударя го по гръбъ-тъ или вратъ-тъ,

отъ кое-то ся е случвало та нѣкои младоженцы отъ ударе-тѣ на юмруцы-тѣ, не сѫ имали щастіе да влѣзнѫть живи при невѣстѫ-тѫ си. Всичкы-тѣ събрани ядѫть, піять и ся веселѭть цѣлъ день до вечерь-тѫ. Вечерь-тѫ, като влѣзне младоженекъ-тъ при невѣстѫ-тѫ, излиза деверъ-тъ, затваря портѫ-тѫ и варди отъ прѣди съ единѫ пушкѫ, а момци-тѣ играѭть хоро около трепезѫ-тѫ, като имъ свири свиркѫ или гайдѫ. Женихъ-тъ, като облѣгне невѣстѫ-тѫ, ако е дѣвѫ, каже на деверъ-тъ и той гръмне съсъ пушкѫ-тѫ, и всичкы-тѣ начнѫть да ся веселѭть, и да выкать: „Да ся живы, добри имъ сѣтнины.“ Излиза женихъ-тъ, цѣлува на всичкы-тѣ рѫкѫ, като начне отъ кумъ-тѣ, и служи вино всѣкого. Ако ли невѣста-та не излѣзе дѣвѫ, обажда женихъ-тъ на деверъ-тъ, и той веднага въспира свирны-тѣ и хоро-то, развали ся сватба-та, и всѣкой посраменъ бѣга на вратъ на главѫ, да не остане врьху му угурсузлукъ-тъ. Свекъръ-тъ и деверъ-тъ испытвать невѣстѫ-тѫ отъ кого е обезчестена; и ако испытать, че това е станѫло отъ естественнѫ причинѫ, а не отъ мѫжь, оставять ѭ на мира; нъ на зарань-тѫ излиза свекърва-та или друга нѣкоя бабичка на улицѫ-тѫ, качва ся на плетъ-тъ и выка съсъ голѣмъ гласъ: „Чюйте селене малко и голѣмо, нашя-та невѣста не излѣзе дѣвѫ: зло-то да ся расपелее по горы, по планины, по воды и камение.“ И така вѣрвать, че ся разноси угурсузлукъ-тъ. Ако ли испытать, че това е станѫло отъ мѫжь, а не отъ естественнѫ причинѫ: мъмрать ѭ, біять ѭ, у родители-тѣ ѝ ѭ много пѫти завождать, взимать си надиря дарове-тѣ и (агарлѫкъ-тъ), кои-то сѫ дали, взимать и още пары за удовлетвореніе, и пакъ си завождать невѣстѫ-тѫ при момъкъ-тъ, и на утрѣ-то проглашявать работѫ-тѫ, както пó-горѣ казахмы.

Напротивъ, ако невѣста-та излѣзе дѣвѫ, гощавать ся и играѭть до зарань-тѫ, и тогава смѣсвать въ единъ кропдиръ (голѣмо шюле) ракія и медъ, накытать го съсъ цвѣтя, окачять на него и герданъ-тъ на невѣстѫ-тѫ; деверъ-тъ го взима и служи първо домашни-тѣ, послѣ гостіе-то благѫ ракіѭ, и изважда невѣстѫ-тѫ та ся кланя и цѣлува рѫкѫ и дарува всичкы-тѣ сватове.

Понедѣлникъ.

Откакъ наслужѫть, както пó горѣ казахмы, всичкы-тѣ гостѣ съсъ благѫ ракіѭ, и невѣста-та дари сватове-тѣ, събирать недаденны тѣ още дарове въ едно врѣтище, понеже оставять за въ понедѣлникъ да дадѫть половина-та дарове и агарлѫкъ; нашярѫть на единъ приготвенъ вакълъ овенъ чело-то и гръбъ-тъ съсъ червенѫ пьрсть, варакосвать му роговетѣ,

на кои-то забождать по еднж варакосанж ябълкж, деверъ-тъ взима благж тж ракіж и еднж кошницж съсъ кыткы, момци-тѣ взимать овенъ-тъ и дарове-тѣ и завождать го съсъ гайды и игры у домъ-тъ на невѣстж-тж. Тамъ щомъ стигнжть, невѣста-та цѣлува ржкж на родители-тѣ си и на всичкы домашни, дава имъ по еднж кыткж; а деверъ-тъ гы служи съсъ благж ракіж, кои-то посрѣбрявать чашж-тж, като пустнать вжтрѣ по нѣкой грошь. Това правять и кумъ-тъ и дарувачи-тѣ сватове, а послѣ събранны-тѣ пары деверъ-тъ гы дава на невѣстж-тж, или гы раздѣлявать двама-та. Превручжть пары-тѣ, дарове-тѣ и овенъ-тъ на моминытѣ родители, тѣ гы понаслужжть и погостжть съсъ нѣщо, и отивать отъ тамъ у кумъ-тъ, младоженекъ-тъ му цѣлува ржкж, деверъ-тъ му подаде кыткж и послужи благж ракіж, а той гы понаслужи и нагости, и отивать у по́-близны-тѣ сродницы на младоженцы-тѣ, гдѣто на всждѣ врьшять сжще-то, и ся врьщать у момъкъ-тъ. Послѣ дохождать кумъ-тъ и всичкы тѣ сватове у момъкъ-тъ, завождать невѣстж-тж въ еднж градинж, гдѣто има шипкж (роза или тріандафилъ), заносять и едно сито, точилкж и еднж отсѣченж отъ шипкж прьчкж. Невѣста-та ся покланя деветь пжти на шипкж-тж, а кума-та съсъ точилкж-тж и прьчкж-тж вдигне горно-то було отъ главж-тж ѝ, положи го вьрху шипкж-тж, а свахы-тѣ вдигнжть малко то було, турять го въ сито-то, обрьщать телове-тѣ на грьбъ-тъ ѝ, кои-то до тогава висжть отъ предѣ ѝ, покланя ся три пжти на кумж-тж и ѝ цѣлува ржкж, и завождать іж на чюшмж-тж, или рѣкж-тж, или вьбелъ-тъ (бунаръ-тъ), тамъ тя налива водж въ единъ мѣдникъ, оставя го прѣдъ дѣверъ-тъ, той го ритне съсъ дѣсный-тъ си кракъ и го разсипва, така и вторый пжть, а на третій-тъ не го ритва, а пуща вжтрѣ еднж жлътицж или нѣколко гроша, невѣста-та му ся поклони три пжти, взима мѣдникъ-тъ въ дѣснж ржкж да го носи у дома, гдѣто го турять покрытъ на едно мѣсто да стои за заранъ-тж (съсъ коіж-то вода ще замеси невѣста-та първъ пжть на мжжь-тъ си погачж). Послѣ дохаждане-то имъ отъ водж-тж, невѣста-та цѣлува ржкж на сватове-тѣ, дава имъ по еднж кыткж, а тѣ іж дарувать по нѣкой грошь; послѣ ся нагостжть и напіать и поигражть до вечерь-тж и ся разносять. Кумъ-тъ и кума-та въ тыя дни имать пълнж власть надъ кумцы-тѣ си: освѣнь гдѣто чясто заповѣдать на младоженцы-тѣ да имъ игражть, нъ още вдигать по волж-тж си и бѣлобрады-тѣ старцы да имъ игражть: Тжіж вечерь турять младоженцытѣ единъ до другыго да вечержть първъ пжть на едно, като турать на дѣсно-то колѣно на момъкъ-тъ единъ залагъ хлѣбъ съсъ соль, и единъ залагъ на колѣно-то на невѣстж-тж и съ уста-та си взима залагъ-тъ та го изида, (безъ да хване съсъ ржкж), навожда ся и момъкъ-тъ и направа и той сжще-то и тогава пачнжть да вечержть.

Вторникъ.

Въ вторникъ утринь-тѫ, събирать ся сродници-тѣ и съсѣди-тѣ момкови, заносять прѣдъ невѣстѫ-тѫ: ношковы, угрибкѫ, струнеликъ, или сито, брашно и мѣдникъ-тъ съсъ вчерашнѭ-тѫ водѫ; невѣста-та запрѣтнува ся и начнува да сѣе и меси погачѭ-тѫ, въ коѭ-то всѣкой хврьга по нѣщо пары, а пó млады-тѣ невѣсты пѣѭть: „Любице млада невѣсто, Любица питѫ мѣсила. въ чемширены ношковы. чисто е брашно сѣяла, съ позлатено струненче. Люба е пеща палила съ яворовѫ шюмицѫ (чялія), пита ся пече, препече, Люба ѭ турна въ предскутникъ (престилка), па си взе гърне съ вариво, та си на нивѫ отиде, да поси обядъ Стояну, дѣ Стоянъ орань орѣше съ пъстры бѣлы волове. Дѣ ѭ сглѣда пусти змей, та си вихрушкѫ повдигнѫ, па грабнѫ младѫ Любицѫ. Стоянъ ся люто провикна: дѣ си сега сестроле, сестроле самодиволе, да ми помогнешь, придружишь, Любицѫ да си избава и проч.“ Като мѣси погачѭ-тѫ, тури ѭ на кржгъ-тъ, покрые ѭ съсъ месалъ-тъ, запалва пещь-тѫ, или нагрѣва на огнище-то подницѫ-тѫ и врьшникъ-тъ, туря ѭ въ подницѫ-тѫ, набожда ѭ съсъ стрькъ босилякъ на крьстъ, покрыва ѭ съсъ врьшникъ-тъ и го посипва съсъ жаравѫ. Кога-то ся испече, разсчюпать ѭ на чястицы, и ѭ раздавать на дѣтца-та за да имъ даде Господь много дѣтца, — и така ся свршя всичко-то.

ПРИСТАНКЫ.

По малкы-тѣ села такъвъ обычяй има: кога-то ся либать момъкъ и момѫ, па родители-тѣ имъ не приставѭть да ся вземѫть, съгласявать ся, любовникъ и любовница-та, единъ вечерь или зарань, мома-та си събира дрехы-тѣ и отива сама на момъкъ-тъ у домъ-тъ. Щомъ влѣзе въ кѫщѫ-тѫ, най напрѣдъ разрива огънь-тъ, цѣлува рѫкѫ на домашни-тѣ, исправи ся въ кѫтъ-тъ та стои, догдѣ-то ѝ заповѣдать да сѣдне, и такыва невѣсты наричять пристанкы или мрьднaлы;— и тогава младоженекъ-тъ не е длъженъ да плаща агарлѫкъ, нито дарове да дава на родители-тѣ ѝ; а и каква-то да излѣзе въ дѣвство-то, трѣбва да му е пріета, Сватбы-тѣ на такыва пó-лекички ставать, токо речи наполь. Такыва свадбы по села-та чясто ставать и за леснотѫ.

НАРОДНИ ОБЫЧЯИ, УПОТРѢБЛЯЕМИ ВЪ ГРАДЪ-ТЪ И ПО СЕЛА-ТА, ВЪ РАЗЛИЧНЫ ДНИ ПРѢЗЪ ГОДИНѪ-ТѪ.

Игнатовъ день, на 20-ый Декемврія.

Отъ 20-ый Декемврія до 25-ый пѣѭть вечерь: „Замѫчи ся Божя майка, отъ Игната до Коледа, да си роди млада Бога и пр.„ Друга: „Стане Нине Господине. тебѣ пѣемь домакыне, имашь сына Констадина, дайго дайго Банъ да бѫде. Банъ да бѫде, царь да бѫде, и пр.“

Малка коледа и Бѫдни вечерь.

24-ый Декемврія наричять—малка Коледа. Въ тоя день малкы-тѣ мѫжкы дѣтца, напремѣнени ходять по роднины-тѣ си съсъ по еднѫ тояжкѫ, коѭ-то наричять коледарка. Като влѣзѫть въ нѣкоѭ кѫщѫ, удрять коледаркы-тѣ си въ земѭ-тѫ и казвать: „Богъ ся роди Коледо;“ тѣ имъ давать крявайчета и пары. Вечерь-тѫ на трапезѫ-тѫ полагать разны постны ястія: хошявъ, зелникъ, гушкы (пилцы или сармы) — сухъ фасулъ, варенъ на чорбѫ и уджурканъ и пр. Отъ главни-тѣ (дърва-та) съсъ кои-то сѫ варили ястія-та, еднѫ главнѭ загасвать въ брашно-то и ѭ скрывать за лѣкъ отъ урочясване. Кога урочяса нѣкой напалвать ѭ, изгасѫть ѭ въ еднѫ зеленѫ каленѫ паницѫ съсъ водѫ прѣдъ урочясаный-тъ, и омивать му образъ-тъ да оздравѣе. Ако имать въ кѫщи яловѫ женѫ, или добытъкъ, или овошкѫ — вземе една жена сѣкырѫ-тѫ, отива надъ неѭ, вдигнѣ сѣкырѫ-тѫ ужь да ѭ прѣсече и казва: „щешь ли да родишь, или щѫ та прѣсѣкѫ?“ па друга жена казва: „немой тя ще роди“ — до три пѫти, и ѭ оставя, като вѣрвать че ще роди до годинѫ. Като положѭть трапезѫ-тѫ, наряждать отгорѣ всичкы-тѣ ястія, бѫдникъ-тъ (питѫ съ еднѫ старѫ парѫ или грошче замесена вѫтрѣ), подъ трапезѫ-тѫ турять малко рѫженицѫ сламѫ, трицы и орѣхы въ еднѫ дрьвенѫ паницѫ, запалѭть еднѫ восченѫ свѣщь на бѫдникъ-тъ, взима мѫжь-тъ или жена-та кадилница и прѣкадява съсъ темянъ първо трапезѫ-тѫ три пѫти, послѣ всичкы-тѣ стаи, прустове, зимницы и кѫтове (кюшета), остави ѭ прѣдъ иконѫ-тѫ, подобно и свѣщь-тѫ залѣпва да догори. Насѣдать всичкы-тѣ около трапезѫ-тѫ, домакынъ-тъ и домакынка-та взимать съсъ по двѣ-тѣ си рѫцѣ бѫдникъ-тъ, и като молитствувать да е здрава и берекетлія година-та, разсчюпвать го, и у кого-то остане пó-голѣма-та чясть, той ще бѫде пó-здравъ прѣзъ годинѫ-тѫ; послѣ домакынъ-тъ наченва да чюпи всѣкому по еднѫ чясть: най напрѣдъ отдѣли еднѫ чясть за Светѫ Богородицѫ, второ

за кжщж-тж, за дюкянъ-тъ, за воденицж-тж, за нивје-то, за лозя-тп, за ливадіе-то, за себѣ си, за съпругж-тж си, за дѣтца-та си, за слугы-тѣ, и всѣкой, като вземе чястицж-тж си, дири парж-тж, и въ чія-то часть ся намѣри, той ще е честитъ прѣзъ годинж-тж, и ще ползува и другы-тѣ. Доклѣ вечерьжть, кой-то отъ тѣхъ кыхне, дарува го съсъ нѣщо домакынъ-тъ. Въ Панагюрище само спорядь новж годинж, кой-то кыхне подарявать му нѣщо животно и само тогава турять парж въ туртж-тж. Слѣдъ като ся навечерьжть, вдигнать трапезж-тж, както е нарѣдена съ останалы-тѣ ястія и ьж турять прѣдъ иконж-тж, като казвать: „да вечеря и Свѣта Богородица." — и тамъ стои до зарань-тж, като гори кандило-то.

Коледа, (Рождество Христово).

Въ прьвый-тъ день отъ Рожество, врьзвать по малко отъ сламж-тж на всѣкж овошкж (тая слама, коя-то вечерь-тж е была подъ трапезж-тж), за да роди много прѣзъ годинж-тж, а орѣхы-тѣ скрывать: и прѣзъ годинж-тж, кому-то излѣзжть пришкы по тѣло-то, натрькать гы съсъ тія орѣхы и гы хврьгать на улицж-тж — и вѣрвать че заминувать пришкы-тѣ. Прѣзъ тоя день всичкы-тѣ мжжкы дѣтца и малкы и голѣмы ходять (подобно като на малкж коледж) съсъ коледаркы та коледвать по кжщя-та, и гы подарявать. На вторый-тъ или третій-тъ день отъ Рождество, насалять и налагжть въ кжщж-тж сланинж-тж, и глѣдать на сало-то (масть-тж) пжпжкъ-тъ ако е остръ, — домакыня-та ще роди мжжко, ако ли е тжпъ — женско ще роди.

Бждни вечерь прѣдъ Новж годинж на (Декемврія 31-ый).

Въ тоя день едни мѣсжть кравайчета за сурваткаре-тѣ, другы царскж питж: — замѣсять брашно съсъ мась или масло, турнать тѣсто-то въ еднж тепсіж, намазанж съсъ жлътокъ отъ яйца, и като ся опече попарвжть ьж съсъ медъ или захарь, и ьж раздавать вечерь-тж по еднж часть по съсѣды-тѣ и сродницы-тѣ. На трапезж-тж вечерь-тж трѣбва да има между другы-тѣ ястія отъ свинскж-тж главж начьж, или на шишь испечено. Откакъ прекаджть трапезж-тж и ся навечерять, отъ приготвены-тѣ сурваткы (вѣтви отъ дрѣнъ) взимать еднж, и малко пшеницж въ едно блюдо, нарѣждать ся около огънь-тъ домашни-тѣ, турять посипалкж-тж възъ жярь-тж, кжсать за всѣкого по еднж пжпкж отъ сурваткж-тж, турять ьж на посипалкж-тж отгорѣ, като ьж наречьжть на единого,

и тя ако ся отвори и разсцавти, тоя на кого-то е наречена ще бѫде здравъ прѣзъ годинѫ-тѫ, — така турять по единѫ пѫпкѫ за всѣкого отъ домашни-тѣ. Турять послѣ по едно зърно отъ пшеницѫ-тѫ, и на кого-то зърно-то ся надуе и подскокне, негова-та работа ще върви легко, и ще напрѣдува прѣзъ годинѫ-тѫ. Послѣ турять сурваткы-тѣ вънъ подъ стрѣхѫ-тѫ.

МѢСТНИ ОБИЧЯИ НА ТОЯ ДЕНЬ ВЪ ПАНАГЮРИЩЕ.

Въ Панагюрище въ всѣкоѭ махалѫ, събирать ся отъ махалѫ-тѫ момы-тѣ на едно мѣсто въ тоя день преди захождане-то на сълнце-то: една отъ тѣхъ земе единъ котелъ и съсъ всичкы-тѣ заедно отива та го налива съсъ водѫ, положи го на земѭ-тѫ на нѣкой крьстопѫть. тури подъ него ичимикъ, посипанъ на земѭ-тѫ. а въ котелъ-тъ вѫтрѣ туря единѫ сурваткѫ, съсъ коѭ-то разбрька водѫ-тѫ, а отъ събраны-тѣ момы всѣка пустне въ водѫ-тѫ въ котелъ-тъ единѫ кыткѫ, на коѭто врьзва прьстенъ новъ, а невѣсты-тѣ, събрани пущать кыткы съсъ гривны калены или ентешета (сребрьны гривны). Заобиколѫть всичкы-тѣ котелъ-тъ, и момы-тѣ начинѫть да пѣѭть: „Збирайте ся малкы момы и голѣмы, да пѣеме прьстене-тѣ.“ Мома-та, коя-то го е изнела, стои край него, извади единѫ кыткѫ; а отъ събрани-тѣ невѣсты една наричя, като казва: „Коя е честита на столъ да сѣдне, свекру да сѫди. масло да крѫти;“ мома-та извади киткѫ-тѫ, и чія-то е кытка-та, ней ся пада това щастіе. Мома-та изважда другѫ, а невѣста-та наричя друго щастіе, — така продължява мома-та да изважда всичкы-тѣ една по една, а невѣста-та на всѣко изваждане наричя: „Коя е честита въ много овцю, говеда и коне,“ „Коя е честита въ плесниви грошове.“ „Коя е честита въ много жлътицы.“ „Коя е честита на Божи-гробъ да иде.“ „Коя е честита да иде на Св. Иванъ.“ „Коя е честита годеникъ да испрати на Св. гора.“ „Коя е честита трьговецъ да земе.“ „Коя е честита въ піяницѫ мѫжь.“ „Коя е честита въ злѫ свекрьвѫ.“ „Коя е честита въ гуреливы дѣтца.“ И много другы такыва наричя невѣста-та на всѣкѫ кыткѫ различно.

Откакъ извади мома-та всичкы-тѣ кыткы, и невѣста-та нарече на всѣкѫ по нѣщо, туря гы пà въ котелъ-тъ; а момы-тѣ пѣѭть: „Деверъ снаха, Дойке, води, прѣзъ мостъ води, мостове ся, Дойке, разлюляха, отъ хубости, Дойке, невѣстины, невѣста си, Дойке, гривны сваля, та гы хврьля, Дойке, по одрове, защо ми сѫ, Дойке, чюжды гривны, чюжды гривны, Дойке, невѣстины.“ Мома-та изважда вторы пѫть кыткы-тѣ по

сѫщій начинъ. и невѣста-та подобно наричя. Откакъ гы извади всичкы-тѣ, туря гы нá вѫтрѣ и момы-тѣ пѣѭть: „Сливы цьвтѫть, Дойке, въ градинѫ, въ градинѫ, Дойке, въ горнѫ старнѫ, не сѫ сливы, Дойке, прьстене сѫ, що ся віешь, Дойке, и превивашь, като брьшлянъ, Дойке, въ градинѫ, като змія, Дойке, изъ грамадѫ.“ Всѣка мома или невѣста, щомъ дойде при котелъ-тъ, вземе сурваткѫ-тѫ, разбрька водѫ-тѫ и прьстене-тѣ и казва: „Здрава, здрава годùнице, и ты здрава и азъ здрава, и тате и мама здравы, — подобно наздравява за всичкы-тѣ си ближны. Момци-тѣ разбрькват и наздравяват за любовницы-тѣ си, годеникъ за годеницѫ-тѫ си, и годеница за годеникъ-тъ си. Послѣ това мома-та взима котелъ-тъ съсъ кыткы-тѣ, заноси го у дома си, и окачи го на водникъ-тъ; а момы-тѣ всяка вземе по малко отъ ичимика, посѣе го у дома си на дрьвникъ-тъ, — и вѣрва, че койго момъкъ ще вземе, дохожда на съне ужь прѣзъ нощь-тѫ, та жьнѭть ичимикъ-тъ. На зарань-тѫ по обѣдъ, пакъ ся събират та пакъ износят прьстене-тѣ, и правать сѫщето, и си взима всѣка кыткѫ-тѫ си, и ся разносять.

Вечерь-тѫ, както ся кáза, правать бѫдни вечерь: правать тутманикъ (замесено тѣсто съсъ масло и сирене), пачѭ, мѣсать бѫдника (пита съ грошче или старѫ парѫ), освѣнь тѣхъ полагать на трапезѫ-тѫ различны другы ястія, и копанче съсъ трицы и орѣхи, кадѭть и пр. Слѣдъ вечерѭ-тѫ нѣкои си опытвать щастіе-то съсъ брьшлянъ (повлекливо горско растѣніе): откѫсвать по едно листо отъ брьшлянъ-тъ за всѣкого отъ домашни-тѣ. Навьржать на листа-та разновидны концы, за да може всѣкой отъ домашни-тѣ да си познава листо-то. Полагать листа-та въ еднѫ паницѫ, пълнѫ съсъ водѫ и оставять паницѫ-тѫ вънь на стрѣхѫ-тѫ да прѣнощува; на зарань-тѫ взимать паницѫ-тѫ, прѣглѣдать листа-та, и кое-то отъ тѣхъ е неповрѣдено и весело — заключавать, че оня, на кого-то принадлежи, ще бѫде здравъ прѣзъ всичкѫ-тѫ годинѫ, а кое-то отъ тѣхъ е смижурясало и невесело — стопанинъ-тъ му ще бѫде нездравъ прѣзъ всичкѫ-тѫ годинѫ, а може и да умре.

Нова година и Василъ (на 1-ый Іяноарія).

Въ тоя день зарань-тѫ рано още въ темно става едно моиче отъ домашни-тѣ, излиза вънъ, взима еднѫ сурваткѫ, влиза въ стаѭ-тѫ, взима и пшеницѫ, попрьска гы съсъ пшеницѫ-тѫ три пѫти и дума: „Тука радость и свѣти Василъ.“ Послѣ съсъ сурваткѫ-тѫ захваща отъ иконы-тѣ та сурватква (удря) на рядъ всичкы-тѣ домашни по три пѫти

и дума: „Сурва година, весела година, и до година съсъ здравие;“ а тѣ го подарявать. На разсѫмнуваніе дѣтца-та взимать сурваткы, влизать изъ кѫщѫ въ кѫщѫ, та сурватквать хора-та и думать сѫщы-тѣ думы; а тѣ гы дарявать: кравайчета, орѣхы, пары и пр. Това става до обѣдъ. По села-та и възраотни момцы ходять та сурватквать прѣзъ нощь-тѫ, и щото събирать узидать го и испывать го на утрѣ-то.

Попова коледа и бѫдни вечерь (Іянуарія 5-ый).

Прѣзъ тоя день ходять въ всякѫ кѫщѫ попове-тѣ та рѫсѫть съ освятенѫ-тѫ утринь-тѫ водѫ; давать имъ: единъ самунъ хлѣбъ, нареченъ кравай, единѫ кѫделіѫ вълна и по малко сирене, — отъ кое-то и наричать тоя день-попова коледа. Вечерь-тѫ правать бѫдни вечерь съсъ постны ястія, подобно като бѫдный вечерь спорядъ Рождество Христово, и съсъ него ставать три бѫдни вечере прѣзъ годинѫ-тѫ.

Богоявленіе — водици (Іянуарія 6-ый).

Въ тоя день всѣкой колко-то иконы има въ кѫщѫ-тѫ си, носи гы на рѣкѫ-тѫ та гы омива. По малкы-тѣ села девере-тѣ ходать у снахы-тѣ си та гы кѫпать: деверъ-тъ заведе снахѫ си край рѣкѫ-тѫ, тя му ся поклони три пѫти, хвьрли ся въ рѣкѫ-тѫ та ся окѫпва, излиза та му цѣлува рѫкѫ, той ѭ дари съсъ нѣколко гроша, а тя му дава вѣзанъ яглъкъ (шитѫ крьпѫ). Въ градъ-тъ дохожда деверъ-тъ у домъ-тъ на снахѫ си, и само на главѫ-тѫ ѝ сипва водѫ, и ся дарувать взаимно. Въ Панагюрище тоя обычай ся извьршва на бабинъ день.

Отъ бѫдни вечерь прѣдъ Рождество до Богоявленіе, не излизать нощe кѫсно отъ корокончялы-тѣ, кои-то вѣрвать че ходѭть на всѣкѫдѣ прѣзъ тыя нощи, и че забождали на жены-тѣ на косѫ-тѫ дарацы-тѣ съсъ кои-то влачять кѫлчище и ленъ, на мѣсто гребенъ за да гы рѣшать. Казвать че корокончали-тѣ ставали отъ Евреы-тѣ, на кои-то хамами-тѣ давали всѣкому по едно решето да му брой дупкы-тѣ, и кой-то сбърка броежъ-тъ, ставалъ корокончялъ.

Ивановъ день (Іянуарія 7-ый).

Въ градъ-тъ невѣсты-тѣ всѣкѫ годинѫ на тоя день правать баклави и съ по единѫ питѫ и бѫклицѫ вино отивать на гостіе у кумъ-тъ и у деверъ-тъ. Въ Панагюрище невѣсты-тѣ по половинъ ока ракіѭ носять: на кумъ-тъ, старисватъ-тъ, девере-тѣ и на родители-тѣ си. По малкы-тѣ села въ тоя день ся събирать момци-тѣ около

рѣкѫ-тѫ; единъ обрича десять оцы вино да даде, другъ обрича повече, а кой-то обрѣче пó малко, него хврьлять въ рѣкѫ-тѫ та го окѫпвать.

Бабинъ день (Іануарія 8-ый).

На бабинъ день зарань-тѫ, доилкы-тѣ жены варакосать единѫ кыткѫ, набождать на единъ калѫпъ сапунъ жлътицѫ, или другы пары, наливать едно шише вино, или юзѐ съсъ ракіѭ, едно блюдо съсъ захаръ или точено благо, въ едно шюле хладкѫ водѫ и единѫ крьпѫ, и съсъ тѣхъ отивать у бабы-тѣ, кои-то имъ сѫ бабували при ражданье-то имъ. Като щомъ стигне невѣста-та у бабѫ-тѫ, цѣлува ѝ рѫкѫ, навтика кыткѫ-тѫ на главѫ-тѫ ѝ, дава ѝ сапунъ-тъ на рѫце-тѣ ѝ, и съсъ водѫ-тѫ ѝ полива та ся омива, а съсъ крьпѫ-тѫ ся истрива. А баба-та ѝ дава нѣколко влакна червенѫ вълнѫ. Като сѣдне жена-та, баба-са ѝ подава единъ залъгъ съсъ соль отъ приготвеннѫ-тѫ питѫ, тя ѝ цѣлува рѫкѫ, взима залъгъ-тъ и ся мѫчи пó-скоро да го глътне, че колко-то пó-скоро го глътне, пó лесно ще ражда.

Въ Панагюрище, освѣнь гдѣто ходи невѣста-та у бабѫ-тѫ та ѝ полива, спорядъ както ся каза, нъ на обѣдъ отива съсъ хлѣбъ и гостбѫ пѣщо; съпругъ-тъ ѝ вземе дѣте-то, надене на рѫкѫ-тѫ си бѫклицѫ съсъ вино и отивать у бабѫ-тѫ. Тя вземе дѣте-то, свали му шапкѫ-тѫ, вземе единѫ кѫделѭ вълнѫ бѣлѫ; и ако е дѣте-то момче, откѫсне единъ кѫсъ отъ кѫделѭ-тѫ, тури го на главѫ-тѫ му, и благослави: „да остарѣе и побѣлѣе," тури и подъ носъ-тъ за мустацы, и на брадѫ-тѫ — за брадѫ и благослави. Послѣ ся гощавать и си отивать. Това наричять мѣрение косѫ.

Великы-сирны заговѣнкы.

Момчета-та вечерь-тѫ на тоя день віять руклы: вънь отъ село-то запалвать огънь, врьжѭть сламѫ на по единѫ тоягѫ, запалвать ѭ и врьтать доклѣ изгасне. — Това запалване наричять и самодивскы огънь. Вечерь-тѫ на трапезѫ-тѫ като вечерять, окачвать на таванъ-тъ алвѫ, врьзанѫ на памученъ конецъ, залюлеять конецъ-тъ, а дѣтца-та ся спущать та ловать съ уста-та си алвѫ-тѫ, безъ да ловять съсъ рѫцѣ-тѣ си, и кое-то дѣте ѭ улови, то ѭ изида — това наричять ламкание. Послѣ запалѭть конецъ-тъ та изгори до горѣ, да изгорѭть злины-тѣ. Взимать единѫ чюрупкѫ отъ яйце, и въ неѭ турять по малко отъ всѣко ястіе, а на зарань-тѫ го хврьлять на улицѫ-тѫ, — да ся исхврьлѭть бълхы-тѣ и дървеницы-тѣ. Прѣзъ всичкѫ-тѫ тѫѭ нощь пушкать и ся веселѭть, а момы-тѣ пѣѭть: изгрѣяла ясна звѣзда, мари Недо, бѣла Недо и пр.

Чисти понедѣлникъ.

Въ тоя день по села-та ся правать нѣкои кукеры: наоблѣкжть ся смѣшно, начернжть си образе-тѣ, ходять изъ село-то та гонжть кучета-та и играѭть смѣшны хоря по кжщя-та, та гы служжть вино и ракіѭ.

Тодъровдень – Тудорова сѫббота.

Въ тоя день момци-тѣ ся качвать на коню, излизать на поле-то, та ся надприпквать за здравю.

Благовецъ — Благовѣщеніе.

На Благовецъ зарань-тѫ прѣди слънце, жены-тѣ взимать по еднѫ тепсіѭ, ходять по дворове-тѣ си, чюкать съсъ лъжицѫ тепсіѭ-тѫ да дрънка и выкать: „Бѣгайте зміи и гущери!" — и съсъ това вѣрвать, че гы пропъждать. Като приблизи Лазаровдень, тръгнать накытени циганкы, ходять по кжщя-та та играѭть лазарицѫ, и пѣѭть нѣкои пѣсни. Кога-то е суша, ходять натруфени съсъ бурень, играѭть на пеперудѫ, като пѣѭть: „Пеперудо, Рудоле, да зароси ситна роса, Рудоле, да ся роди жито просо, Рудоле, да ся роіѭть кошере, Рудоле, и пр." домакыны-тѣ гы поливать съсъ водѫ, като играѭть, и гы дарявать.

Лазаровъ день.

На Лазаровѫ сѫбботѫ събирать ся по нѣколко малкы момичета, ходять напремѣнени изъ кжщѫ въ кжщѫ и пѣѭть, въ тжѭ кжщѫ, гдѣ-то има отъ едно момче повече, на пр; двѣ-три и пр. ако сѫ напр; три момчета пѣѭть: „Израсле ся три бора, на срѣди майчини двори, на послано сѣдѣха, руйно вино піеха, вакло егне едеха, за Лазара пытаха: где е Лазаръ де доде, дарбѫ да го дариме, ситенъ дребенъ маргаритъ и безцѣни камене." Гдѣ-то е едно момче пѣѭть: „Маленова майчице, имашь сына Малена, не глѣдай го Малено, нъ го глѣдай ва вранъ конь, какъ му коня играе, златни юзди треперять изъ улицѫ въ улицѫ, на моминѫ вратницѫ, дека срешне мома-та, той ѭ лъже съ яболкѫ: на ти, моме, яболкѫ, на яболкѫ златъ пръстенъ, на пръстена жлътицѫ, на жлътицѫ парицѫ, па ѭ фана за ржкѫ, та ѭ метна на вранъ конь, та іѭ дома заведе, та ѭ майци прѣдаде: на, ти, мамо, отмянѫ, менѣ бѣла прѣмяна, тейну вода студена, сестри тънко плетеню, брату кытка шарена." Гдѣ-то има невѣста, пѣѭть: „Черноока невѣсто, черноока высока, жялъ ли ти е за Лазаръ? Невѣста имъ думаше: и жялъ ми е и не е, майци ми е твърдѣ жялъ, че мя млада погоди, нó-млада мя ожени,

та си Лазаръ не видяхъ, и пѣсень си не попяхъ." Гдѣто има момичета, а нѣма момче, пѣѭтъ: „Шьтала е мома-та, кѫдѣ-то е шьтала, бѣлы полы вѣяла, ранъ босилекъ сѣяла. Не ся роди босилекъ, но ся роди маргаритъ и безцѣнно каменіе. Надодоха златаре, да си цѣнѫтъ каменіе, не цѣниха каменіе, нъ цѣниха мома-та." Въ богатскѫ кѫщѫ пѣѭтъ: „Болеринъ седи, Лазаре, съсъ младѫ боляркѫ, дуката чете, Лазаре, на паралиѭ, на паралиѭ, Лазаре, на сребьрницѫ, отъ еднѫ старнѫ, Лазаре, бѣли грошове, отъ вторѫ старнѫ, Лазаре, се махмудіи." Гдѣ-то има кошере, наловать ся та играѭтъ хоро и пѣѭтъ: „Вій ся вій ся, Лазаре, да ся віять кошере." Въ всѣкѫ кѫщѫ, гдѣ-то пѣѭтъ, дарувать гы пары и яйца.

Цвѣтна Недѣля.

На цвѣтнѫ недѣлѭ прѣди изгрѣваніе-то на слънце-то, събирать ся нѣколко момичета та паднѫтъ нѣкоѭ момѫ кумѫ: отивать на рѣкѫ-тѫ, надробѫтъ хлѣбъ на еднѫ бухалкѫ, взима мома-та бухалкѫ-тѫ и хвьрли хлѣбъ-тъ въ рѣкѫ-тѫ, оплави въ водѫ-тѫ бухалкѫ-тѫ, и ся врьщать у момѫ-тѫ, пѣѭтъ нѣкои пѣсни, гощавать ся, играѭтъ хоро и ся разносять.

Великдень.

На Великдень свѣщь-тѫ, коѭ-то дрьжять въ черковѫ, кога-то ся каже „Христосъ въскресе," дьржѭтъ ѭ запалена, догдѣ си идѫтъ дома илъчешкомъ, и като влѣзѫтъ въ стаѭ-тѫ, гдѣ-то има дьрвеницы (тахтабицы), думать: „Христосъ въскресе", и натискать свѣщь-тѫ въ четыри-тѣ ѫглы на стаѭ-тѫ и ѭ изгасвать — да ся изгубать дьрвеницы-тѣ. Прѣзъ день-тъ жены-тѣ пращать червены яйца, (кои-то боядисвать на Великы Четвьртъкъ) кравае и вино: на кумъ-тъ, на деверъ-тъ и на бабѫ-тѫ. Въ Панагюрише млады-тѣ невѣсты носять само червены яйца: на кумъ-тъ, на старисватъ-тъ, девере-тѣ, на родители-тѣ си и на нѣкои отъ роднины-тѣ имъ. Мома-та, коя-то е паднѫла кума на цвѣтнѫ недѣлѭ, на Великдень готви кашіѭ и дохождать момы-тѣ та гы гощава и играѭтъ хоро цѣлъ день у дома ѝ.

22-ый Априлія — сброти Гергёвъ день.

Въ тоя день момы-тѣ взимать едно вѫже, еднѫ метлѫ и еднѫ паницѫ съсъ водѫ, и нѣколко стрѫка отъ селимъ (миризливо растеніе по градины-тѣ безъ цвѣтъ), прекрьстать ся, турѫтъ вѫже-то и метлѫ-тѫ на главѫ-тѫ си, послѣ гы оставять възъ паницѫ-тѫ да прѣно-

щувать, а заранъ-тѫ рано си поливать косѫ-тѫ, павтикать на главы-тѣ си по единъ стрѫкъ селимъ, да имъ стане коса-та широка като метла, и дълга като вѫже. Масуре-тѣ на селимъ-тъ отрѣзвать та піять прѣзъ оня день вино и водѫ прѣзъ тѣхъ.

Мѣстни обичяи на тоя день въ Панагюрище.

Въ Панагюрище отъ къмъ сѣверозападнѫ-тѫ старнѫ край село-то, има едно великолѣпно мѣсто — пріятно за разсходкѫ. Тамъ ся разстила една твърдѣ широка и равна ливада. Отъ къмъ еднѫ-тѫ й старнѫ тече една малка рѣчица, край коѭ-то на брѣгъ-тъ на ливадѫ-тѫ истичя единъ чючюръ — нареченъ Мирьовъ чючюръ. Вода-та му по сладкый-тъ си вкусъ превъсхожда всичкы-тѣ воды въ село-то. Това мѣсто служи прѣзъ всичко-то лѣто за разсходкѫ на инозина. Много пѫти бѣхъ слушалъ, какво на 22-ый Априлія всѣкѫ годинѫ на това мѣсто ся извръшвалъ чюденъ народенъ обичай, нъ не бѣхъ видѣлъ. Любопытство-то ми на 1868 год, мя заведе. Стигнѫхъ на мѣсто-то прѣдъ изгрѣваніе-то на сълнце-то съсъ нѣколцина другаре. Врѣмя-то бѣше тихо и ясно. Заварихме отъ еднѫ старнѫ на ливадѫ-тѫ насѣдали на купове на купове млады момцы. Слѣдъ малко врѣмя изведнѫжь ся появиха тумбы млады невѣсты и момы, нарамили всичкы-тѣ котлы за водѫ. Щомъ пристигнаха, всѣка си паля единъ-тъ котелъ отъ чючюръ-тъ, а другый-тъ отъ рѣчицѫ-тѫ, въ кого-то турнѫха по листо здравецъ. На еднѫ полянкѫ край рѣчицѫ-тѫ положиха котлы-тѣ си, като гы нарядиха единъ по единъ, отъ единъ-тъ край на полянѫ-тѫ до другый-тъ, и отъ горѣ кобилицы-тѣ си. Веднага по това плъзнѫха ся по всичкѫ-тѫ ливадѫ и за малко врѣмя глѣдамъ на всѣкѫ въ рѫцѣ-тѣ по еднѫ киткѫ, набрана по стрѫкъ отъ всѣкакъвъ цвѣтъ и растеніе.

Не ся минѫ много врѣмя и ето всичка-та широка равнина отъ ливадѫ-тѫ ся испълни съсъ момы и млады невѣсты, надошле отъ всичкы-тѣ махалы и крайща на село-то. Момы-тѣ ся напремѣнили въ най хубавы-тѣ си дрехы. Мѫчно бы ся намѣрило мѣсто въ Българіѭ, гдѣ-то да е толкова упазенъ и толкова усъвършенсвтованъ народный-тъ костюмъ, както въ Панагюрище, а особенно на нѣжный-тъ полъ. Всичкы-тѣ жены и момы и богаты и сиромашкы все еднаквы дрехы носять. Набръчени на диплы отъ поясъ-тъ на долѣ фустане отъ черъ боядисанъ шаекъ, съсъ собственны-тѣ имъ рѫцѣ изработенъ. Тія фустане извито изрѣзаны на грѫды-тѣ, гдѣ-то по край-тъ зашиты лъскавы срьмены кенета, а на праздно-то мѣсто турять красно напьстрени нагрѫткы отъ памучно или копринено платно, украсени съсъ разнообразны преботкы (крьфицы). Надъ фустане-тѣ облачять кѫсы

контошчета (салтамаркы) шаечны или чохепы, подплатени, и полы-тѣ имъ отъ прѣди и по екы-тѣ красны черны фитиле. Опасвать срьмены поясчета, надѣнжти на лъскавы голѣмы сребрьны чопразе. На ржцѣ-тѣ атлазены, или отъ другж Европейскж матеріж ржкавицы, ушиты хубавичко. Възъ чорапе-тѣ обувать шаечны боядисаны — жлъты или червены терлжцы и чехлы, накичены съсъ бикие или срьмж, — произведеніе на тукашны-тѣ папукчіи; тукъ тамъ носять и извиты лустрины. Най голѣмъ вкусъ давать искустно врьзани-тѣ забраткы на главы-тѣ имъ отъ разновидны Цареградскы шринкы, крайща-та имъ врьзани отдирѣ и пропустнати по грьбове-тѣ имъ, заедно съ уплетенж-тж а на края хубавичко разрѣшена коса. Отъ стариы-тѣ на главы-тѣ имъ възъ крьны-тѣ, набождать по нѣколко пребодкы, цвѣтя и перя — собственна тѣхна направа отъ нѣколко малкы жлътичета. Както женскый-тъ, така и мжжкый-тъ полъ носять дрехы отъ домашнѧ произведеніе. Панагюрище въ това отношеніе заслужва голѣмж честь, и има да ся хвали, че ся е упазило да ся не вмькне Европейска-та мода, като въ Копривщицж и по другы голѣмы села.

Щомъ ся събраха на ливадж-тж, наловиха ся всичкы-тѣ на едно хоро. Широчина-та на мѣсто-то даде имъ възможность да ся наловать всичкы-тѣ. Свирджіи-тѣ засвириха, хоро-то ся залюля по всичкж-тж ливадж. Най напрѣдъ ся наловили момци-тѣ, послѣ невѣсты-тѣ и момы-тѣ и всѣка съсъ кыткж въ ржкж. Въ никой день прѣзъ годинж-тж не става толкова голѣмо хоро, както тогава. Живо и пріятно прѣдставленіе прѣдъ очи тѣ на зритель-тъ! Като опери очи-тѣ си въ обширно-то хоро, глѣда всичкы-тѣ играіжщи брьзо и легко подстжпять по зеленж-тж тревж, ту напрѣдъ, ту назадъ. Още повече му отваря охотж за весело любопытство легкый-тъ и пріятенъ въздухъ, кого-то прохлажда срѣщна-та близу планина. На около глѣда съживляюща-та ся раззеленена природа. Брьзо-то теченіе на рѣчицж-тж прави едно тихо шюмтеніе. Край рѣчицж-тж ся бляска единъ дълъгъ рядъ отъ бѣлы-тѣ лъскавы котлы. Всичко красно и весело.

Това величественно зрѣлище трая около два часа, и за вчясъ глѣдамь всичкы-тѣ, парамили котлы-тѣ си и въ единъ рядъ една по една ся упжтиха всяка къмъ домъ-тъ си. Бывалъ сьмь въ изврьшванье-то на различны другы обычаи въ село-то ни; ималъ сьмь честь-тж да проходж въ повече-то мѣста по Българіж, нъ като тоя народенъ обычай, никакъвъ другъ обычай не ми е давалъ такова впечатлѣніе. Всѣка невѣста и мома, щомъ пристигне у дома си, туря котелъ-тъ съсъ здравецъ-тъ на огъня та сгрѣва водж-тж, съсъ коіж-то замѣсва

квасенъ хлѣбъ, туря надъ него кыткѫ-тѫ, увіенѫ съсъ червенѫ копринѫ, да стои доклѣ втаса, и отива та ся омива подъ зеленѫ овошкѫ. Вечерь-тѫ на вечерно, всѣка млада невѣста прѣзъ годинѫ-тѫ женена, съсъ свекръвѫ си носи въ черквѫ-тѫ хлѣбъ съсъ сирене. или медъ, или яйца и вино, а кыткѫ-тѫ отгорѣ на хлѣбъ-тъ. Коя-то жена не занесе хлѣбъ, непремѣнно трѣбва да носи кыткѫ-тѫ на чюждъ хлѣбъ. Слѣдъ отпусъ-тъ, попове-тѣ прѣкадѫтъ и обстоѭтъ хлѣбове-тѣ и отрѣзватъ за себѣ си отъ всѣкой хлѣбъ по единъ кѫсъ — нареченъ порязаникъ; отъ порязаницы-тѣ всѣка жена си отчюпва по единъ залъгъ, съсъ кого-то накрьмва козы-тѣ си за млѣко да даватъ. Хлѣбове-тѣ разносятъ жены-тѣ по между си. Отъ кыткы-тѣ турятъ по малко въ всѣко кръмило на козы-тѣ — да даватъ повече млѣко.

Прѣзъ тоя день всѣка майка, коя-то има годенъ сынъ за нѣкоѭ момѫ, отива у годеницѫ-тѫ съ едно шише вино. Годеница-тя ся премѣни, взима тутманикъ, или хлѣбъ съ гозбѫ, и заедно съсъ свекървѫ-тѫ си отива у годениковъ-тъ домъ. Като пристигнѫтъ до пѫтнѫ-тѫ вратѫ, свекръва-та избрьза напрежъ, влиза въ кѫщи, износи котлы-тѣ съсъ кобилицѫ-тѫ, посрѣщне годеницѫ-тѫ на дворъ-тъ, навтика ѭ съсъ корень здравецъ и на него жлътиче, подаде ѝ котлы-тѣ; тя гы марами, цѣлуне на свекръвѫ си рѫкѫ и иде на чюшмѫ-тѫ та налее водѫ. Като ся врьне, принесѫтъ нощовы-тѣ, брашно и сито-то, отсѣе брашно и замѣсва, или тутманикъ или хлѣбъ. Нагостѫтъ ся и ѭ испрататъ.

Гергювъ день.

На Гергювъ день дохождатъ козы-тѣ отъ зимовище. Вутринь-тѫ рано ходятъ стары-тѣ жены по край рѣкѫ-тѫ та берѫтъ плавутъ (исхврьлени отъ рѣкѫ-тѫ клечкы и крьпелчета). отъ него накладѫтъ огънь, и най напрѣжь прѣварятъ на него млѣко-то, — за да имъ не пригарятъ козы-тѣ, а да пущатъ млѣко всичко-то лѣто.

Всѣкой ся мѣри съсъ кантаръ, колко окы ще дойде, и смѣта колко окы е притурилъ, или оттурилъ отъ ланскѫ-тѫ годинѫ.

Прѣзъ день-тъ врьзватъ люлкы: — провиснатъ вѫже на единъ сѫкъ отъ овошкѫ, врьзватъ му долу и два-та крайща на едно, набиратъ ся момцы, момы и невѣсты, сѣдне нѣкой, другъ го люлѣе, а момы-тѣ го препѣватъ; ако е момче за любовницѫ-тѫ му, ако е мома за любовникъ-тъ ѝ: „Люлчище̓ле полюлявка, ове, ове! та кой бѣше на люлкѫ-тѫ, ове, ове! Ганчо бѣше на люлкѫтѫ, ове, ове! та кой Ганчо залюлява, ове, ове! залюлява отлюлява, ове, ове! Иетка Ганчо залюлява, ове, ове! залюлява отлюлява, ове, ове! двашь го люшна, тришь го плюшна, ове, ове!“

Колѭть курбане — агнета на тоя день. Отъ Великдень до Гергевъ день агнета и ярцы не колѭть, нито ядѫть: причина-та, види ся, не е суевѣріе нѣкакво, а е икономіѭ, понеже до тогава тѣ сѫ още малкы и не малкѫ тщетѫ е да ся губѫть.

Прьвый Маій.

На 1-ый Маія заранъ-тѫ прѣди слънце, ялови-тѣ и болнавы-тѣ жены излизат на поле-то та ся трькалять голы по росѫ-тѫ. Мнозина излизат по крайща-та на тоя день та піять млѣко и вино пелинашь съсъ пексиметъ.

СУЕВѢРІЯ: РУСАЛЯ.— САМОВИЛСКЫ ПРАЗДНИЦЫ.

Отъ Спасовдень начнѫть да празднувать самовилскы-тѣ праздницы — Русаля, до гдѣ-то да завали дъждъ. Кои-то страдать отъ меракъ и други неисцѣримы болѣсти, отивать въ горѫ-тѫ по самовилскы-тѣ поляны, гдѣ-то расте росенъ-тъ (Турскы чевирме — миризлива трѣва), тамъ гы оставять сами да спѫть, като вѣрвать, че ся събирали самовилы-тѣ да играѭть хоро, и рѣшявали за исцѣреніе-то на болникъ-тъ, и жены-тѣ не навтикват на главы-тѣ си росенъ, че го згазили самовилы-тѣ. На Илиндень събирали ся свракы-тѣ (гарагашкы-тѣ), да врьшѭть росенъ-тъ на самовилскый-тъ харманъ, и за това имъ были оскубани и голы шіи-тѣ. Подобно и за стары-тѣ орлы (карталы), гдѣ-то имъ сѫ оскубаны вратове-тѣ вѣрвать, че имъ ся оскубвали, като теглѫть кочіи-тѣ на самовилы-тѣ.

Кога-то грьми и ся свѣтка небо-то, коя-то вода ся случи по дворъ-тъ открыта, отъ неѭ момы-тѣ, жены-тѣ и момци-тѣ не ся міѭть. — да гы не залиби змей-тъ. Тія, които падѫть отъ вънка, натлапя имъ ся, че гы облѣжявать мѫжкы, или женскы змеюве кога-то грьми, за това въ такова врѣмя тѣ ся крыѭть въ стаи-тѣ, като вѣрвать, че гы либи змей, та да гы не сглѣда.

Кога-то много ехти по небо-то и дохождать бѣлы облацы съсъ градъ, хврьгать пушкы на горѣ да уплашѭть и прониждать орлы-тѣ, кои-то были предвождали ужь градушкѫ-тѫ; а бабы-тѣ износять на дворъ-тъ перустіѭ-тѫ и брадвѫ-тѫ: перустіѭ-тѫ турять съсъ крака-та на горѣ, а брадвѫ-тѫ съ острило-то на горѣ, — да не вали градъ.

Яновдень (24-ый Іунія).

На Янювдень момы-тѣ и млады-тѣ невѣсты отъ вечерь-тѫ сбирать отъ всѣкѫ по единъ прьстенъ, направѫть едно момиче калинкѫ: крьсто-

свать го съсъ два колана, туржть телове на главж-тж му, направять и нѣколко момичета на невѣсты съсъ телове, и една по́-стара мома на кумж. Турать въ едно гърне съсъ водж прьстене-тѣ, взимать едно оглѣдало и единъ кофаръ. Отъ невѣсты-тѣ еднж покрывать съсъ червено було, кума-та земе кофаръ-тъ, невѣста-та оглѣдало-то, а калиница-та гърне-то, и всичкы-тѣ заедно отидать въ нѣкоиж градинж по́ голѣмж; съсъ отиваніе-то пѣиждать: „Калиница калимера, лудо младо коня кове, че го праща банъ на войскж. Банъ да умре, банъ да пукне, да остане лудо младо, да си вземе калиницж и пр.“ Като стигнжть въ градинж-тж, положиждть гърне-то подъ нѣкоиж шипкж, надъ него оглѣдало-то и кума-та заключва съсъ кофаръ-тъ, взима було-то отъ невѣстж-тж та го покрива, и тжй си отивать. На заранъ-тж на Янювдень, па заедно отивать съсъ пѣсни въ градинж-тж. Кума-та отключи кофаръ-тъ, взимать гърне-то и другы-тѣ вещи, отивать у домъ-тъ на калиницж-тж, насѣдать на дворъ-тъ на трькало, на срѣдж-тж сѣда кума-та и прѣдъ неиж стои гърне-то, тя прекрьсти гърне-то, брькне вжтрѣ съсъ ржкж-тж си и казва: „На коиж-то излѣзе тоя прьстенъ, ще ся ожени за черноокъ ергенинъ и ще да стане богата.“ Тая на коиж-то излѣзе прьстенъ-тъ, плаща десеть пары та си го взима. Кума-та пакъ брькне и казва: „На коиж-то излѣзе прьстенъ-тъ, ще да ся ожени за вдовецъ богатъ, кой-то ще иж води на хаджилжкъ, или ще роди много дѣтца, или ще намѣри закопаны пары, съ кои-то ще загради мънастырь и пр.“ Като извади всичкы-тѣ прьстеніе, за събраны-тѣ пары купувать разны ястія и вино, понагостжть ся, поиграиждть до вечерь-тж хоро и ся разносять всѣка по дома си.

РАЗНИ СУЕВѢРНИ ПРАЗДНИЦИ.

Прѣзъ Февруарія мѣсяца празднувать Трифуновци.

Прѣзъ Марта четыре Мартины сжбботы жены-тѣ не работжть и арабаджіи-тѣ не оржть — да не вали градъ.

Отъ Великы Четврьтъкъ прѣдъ Въскресеніе до Спасовденъ, или Възнесеніе, празднувать седьмь великы четврьтъцы — да не вали градъ. Прѣзъ Юлія мѣсаца празднувать три дни горѣщницы.

Прѣзъ Ноемврія мѣсяца празднувать влъчи-тѣ праздницы еднж недѣлиж. Прѣзъ тыя дни овчеркыны-тѣ жены врьзвать ножицы-тѣ си и дарацы-тѣ си — да ся врьзапи на влъцы-тѣ уста-та. Нищо не работжть въ тыя дни, а особенно глѣдать и пазять да не работжть дрехы за мжжѣ-тѣ си, като вѣрвать, че тая дреха, коя-то е направена прѣзъ тыя дни,

вѣщи-тѣ ѭ биле разскжеваля. Въ рядовны-тѣ седмицы празднувать благы-тѣ срѣды и петъцы.

Споредъ всѣкой Петъкъ не предѫть отъ очеболъ.

Въ Вторникъ и въ Петъкъ ся не годѣвать. — Въ вторникъ за да не повтори, а въ петъкъ за да му не е на запето. Още и прѣзъ Сѣчко, сир. Февруарія не ся годѣвать.

Отъ Великдень до Гергевдень и отъ Петковдень до Димитровдень не ся женѫть.

Въ Вторникъ и въ Петъкъ на пѫть не трьгать и колко още такыва дивотіи .... (и послѣ ся оплаквать. че гы натиснѫла сиромашія! !.!! Ахъ! Священство, Священство!! !!! б. с.)

ОБЫЧЯИ. КОИ-ТО СЯ ИЗВРЫШВАТЬ НАДЪ УМРѢЛЪ ЧЕЛОВѢКЪ.

Кога-то нѣкой ще умре, като го видѫть, че начне да глѣда безъ движеніе на очи-тѣ си, казвать, че си видѣлъ Ангелъ-тъ. Като ся усмихне, или напрьжди и начне да повие съсъ хрькавіе (да бере душѭ), турять въ деснѫ-тѫ му рѫкѫ восченѫ свѣщь запаленѫ. Щомъ издъхне, врьзвать му чепета-та съсъ крьпѫ да ся затворѫть уста-та му. налегнѫть клепачи-тѣ му, да му не останѫть очи-тѣ отворени. съблекѫть го, оміять му тѣло-то и го облѣкѫть въ най новы-тѣ му дрехы. Простнѫть го къмъ истокъ на еднѫ постелѭ, турять надъ главѫ-тѫ му и подъ нозѣ-тѣ му еднѫ керемидкѫ, залѣпвать на тѣхъ по еднѫ восченѫ свѣщь и го прѣкадѫть всѣкой, който го е облачилъ. (Умрѣлъ попъ само попове го облачать и носять до гроба, а хаджія — хаджіе). Послѣ изгасвать свѣщи-тѣ. закрѣпѫть въ крьстосаны-тѣ му рѫцѣ еднѫ ламбадѫ запаленѫ; обувать му нозіе-тѣ съсъ чорапе и чехлы, и гы врьзвать да стоіѫть закрепени и събрани. На грьды-тѣ му турять иконѫ; надъ главѫ-тѫ му единъ столъ съ еднѫ тепсіѭ, отъ горѣ едно запалено кандило и единъ свѣщникъ съсъ запаленѫ ламбѫ, коя-то носять послѣ прѣдъ мрьтвецъ-тъ и ѭ палять надъ гробъ-тъ му до годинѫ-тѫ. Накытать съсъ кыткы мрьтвецъ-тъ, плачить го и нарѣждать страданія-та му и добры-тѣ му дѣла. — Всѣка по-стара жена, щомъ ся научи за умрѣлый-тъ, взима еднѫ свѣщь и кыткѫ, отива при мрьтвецъ-тъ, запалва свѣщь-тѫ надъ главѫ-тѫ му, туря кыткѫ-тѫ до рамената му. прекрьсти ся и стори метаніе на мрьтвецъ-тъ и цѣлува иконѫ-тѫ, — та ся опрости. Като вдигнѫть мрьтвецъ-тъ съсъ свѣщенницы и черковенъ церемоніалъ за погребеніе. носять го въ черковѫ-тѫ та го отпѣвать,

и като щомъ го погребжть, разносять му зá душѭ: коливо, хлѣбъ, медъ и другж нѣкоѭ гозбж и вино. На зарань-тж жены-тѣ отивать рано на гробъ-тъ на преливкы: Напалять свѣщи на гробъ-тъ, прелѣѭть го съсъ вино и водж, пооплачять го и разносять коливо и нѣкои ястія. Подобно правять и на третій-тъ день, кое-то казвать — третини, така и на деветый-тъ — деветини, и на двадесятый-тъ день.

На четыридесятый-тъ день го равнжть: заносять на гробъ-тъ четыре врьзскы свѣщи по десять, коливо, хлѣбъ и другы ястія, вино, ракіѭ, остатъцы-тѣ отъ ламбады-тѣ, кои-то сж были на носила-та, напалжть свѣщи по гробъ-тъ и ламбады-тѣ, кои-то трѣбва тогава да изгоржть. Присжтствувать всичкы-тѣ сродницы и пріятели на тоя обрядъ, като вѣрвать, че душя-та на умрѣлый-тъ ся намира тамо да гы види тогава. Слѣдъ като дойде священникъ-тъ та направи ектеніе, и обстои хлѣбове-тѣ, разносять всичкы-тѣ донесенни ястія и питія. Въ градъ-тъ на умрѣлый-тъ домашни-тѣ до равненю-то зарань и вечерь все ходять на гробъ-тъ та палять кандило-то и втикать кыткы на крьстъ-тъ. Послѣ до три-тѣ годины ходять само въ петъкъ вечерь-тж и въ сжбботж зарань-тж и въ праздичны дни по нѣкогашь, доклѣ изваджть кости-тѣ му, кои-то омивать съсъ вино, опѣе гы попъ-тъ и гы турнжть или въ гробницж-тж, или пакъ въ гробъ-тъ.

По малкы-тѣ села тѣло-то на умрѣлый-тъ омивать го съсъ горѣщж водж и го облачять. Доклѣ лежи тѣло-то у дома, варджть го да го не прескокне, или човѣкъ, или котка, или куче — да ся не вампиряса. Ако ся случи мрьтвый-тъ да ся усмихне, или мрьдне, или ся исчерви образъ-тъ му, опасвать го съсъ кжпинж, или го горжть съсъ нажежено желѣзо, или като го положѭть въ гробъ-тъ, забивать прѣзъ пжпъкъ-тъ му единъ дългъ пиронъ, — да ся не вампиряса. Въ много мѣста по села-та вѣрвать, че кога-то нѣкой умрѣ отъ язвж (ранж), или прѣстарѣла баба, че ся вампирясвали, и ходили по кжщя-та та правили злины, за това гы ископавать та гы горжть.

Еднж годинж въ село Пещера, единъ дюлгеринъ отъ дружина-та на майсторъ-тъ Петъръ Казооглу, паднжлъ отъ врьхъ-тъ на едно зграде и ся утрѣпалъ и го погребли. Прѣзъ нощи-тѣ ся тропало у домъ-ть му, и той подиръ нѣколко дни забира тайфж-тж си, отива та раскопва гробъ-тъ му, и като го видѣли надутъ много, по заповѣдь на майсторъ-тъ, испразднили всичкы-тѣ по единъ пищовъ врьху му и го направили като решето, послѣ го извадили изъ гробъ-тъ и го изгорили съсъ трьние клѣтникъ-тъ!

За стары-тѣ бабы казвать, че ставали вещерицы и нощя пили

кръвь-тѫ на отрочета-та и ся преобразявали на пеперуды; за това по кѫщя-та, като сглѣдать въ нѣкоиѭ стаиѭ отъ голѣмы-тѣ червеникавы пеперуды, кои-то наричять вещерицы, всичкы-тѣ домашни стаѭть да ѭ гонять, и доклѣ ѭ не убіять, не ся успокоявать — да не умрьтви нѣкого. По плѣтища-та въ селарскы-тѣ кѫщя на колове-тѣ набождать конскѫ главѫ, на коѭ-то обичяли таласѫмы-тѣ да стоѭть, за да имъ не правѫть злины. Гдѣ-то ставать тупуртіи нощя, вѣрвать, че има таласѫме, и едни ужь видвали человѣческы сѣнкы съсъ бѣло облѣкло; другы квачкы съсъ пиленца, другы кучета, коткы и пр. Вѣрвать че дулгере-тѣ, като захванѫть да правать нѣкое сграде, премѣрвать сѣнкѫ-тѫ на нѣкого, или на нѣкое животно съсъ конецъ, и като вградѫть въ темелъ-тъ премѣрено-то животно, подиръ четыридесять дни умирало, и ставало на таласѫмъ, кой-то ходи всѣкѫ нощь по кѫщя-та до прьвы пѣтлы, и щомъ попѣять пѣтлы-тѣ загубвалъ ся.

ЗАДУШНИЧЕНЪ ОБЫЧЯЙ.

(Описанъ въ Гюнелійскѫ-тѫ махалѫ — Желѣзнишко окружіе).

Обычай е да ся извършва въ Българіѭ петь пѫти въ годинѫ-тѫ спомянъ за умрѣлы-тѣ, нареченъ задушница. Първъ пѫть, въ кой-то день ся случи память-та на Св. Архангелы, прѣдъ него въ сѫботѫ-тѫ; Вторый пѫть, прѣдъ Мясопустнѫ-тѫ Недѣлѭ въ Сѫбботѫ; Третій пѫть, прѣдъ Цвѣтнѫ-тѫ Недѣлѭ въ сѫбботѫ; Четвьртый пѫть, прѣдъ Томинѫ-тѫ Недѣлѭ въ сѫбботѫ и Петый пѫть, прѣдъ Пятдесятницѫ-тѫ въ Сѫбботѫ. (*)

Описаніе.

Първа задушница, коя-то е прѣдъ Архангеловъ-день въ сѫбботѫ.

Въ Петъкъ надвечерь, нѣколко жены излѣзѫть та ся съберѫть на едно ачикъ мѣсто, като има всяка съ себѣ си единъ, или два хлѣбове. Постелѫть на земѭ-тѫ и нарядѫть на постелѭ-тѫ хлѣбове-тѣ. Имать си още съ тѣхъ въ еднѫ бѫклицѫ по малко вино. Като си нарядѫть тѫй хлѣба, дойде Священникъ-тъ та го благослови и прѣкади, спомяне имяна-та на умрѣлы-тѣ имъ, и за трудъ-тъ си

---

*) Въ повече-то мѣста изъ Българіѭ извръшвать три задушници: Прѣдъ Архангеловъ-день въ Сѫбботѫ, прѣдъ Мясопустнѫ-тѫ недѣлѭ въ сѫбботѫ и прѣдъ Пятдесятницѫ-тѫ. Въ нѣкои мѣста само двѣ-тѣ черковны, т. е. прѣдъ Мясопустнѫ-тѫ недѣлѭ и прѣдъ Пятдесятницѫ-тѫ. Въ другы мѣста четыри, а въ нѣкои, както и въ Гюнелійскѫ-тѫ Махалѫ, пять.

отрѣзва отъ хлѣбъ-тъ на всѣкѫ женѫ по единѫ часть и си иде. Тогава всѣка отъ жены-тѣ земе хлѣбъ-тъ и го раздава на другы-тѣ, като отчюпова и дава на всѣкому по малко отъ него. Това правять всичкы-тѣ. Слѣдъ раздаваніе-то хлѣбъ-тъ насѣдѫтъ всичкы-тѣ, та като си похапнѫть, послѣ захванѫть да прѣкарвать единѫ по единѫ бѫклици-тѣ съ вино-то. Всяка піе отъ вино-то думающи: „Богъ да прости душици.“ Най послѣ станѫть та си идѫть всѣка у тѣхъ си.

Въ сѫботѫ заранъ-тѫ всѣка жена, като си е приготвила всичкы-тѣ нуждны нѣща за раздаваніе, сирѣчь, замѣсила и опекла още въ петъкъ, два голѣмы хлѣбове и гы нарекла, единъ-тъ за Господа, а другій-тъ за Архангелъ Михаила. Има си още и просфоры по число-то на умрѣлы-тѣ; съ тѣхъ заедно, въ единъ сѫдъ малко ракыя, въ единѫ бѫклицѫ вино, грозденицѫ, (грозміе, направено въ единъ сѫдъ съ ширѫ и хардалъ), малко сиреніе, ябълкы по число-то на просфоры-тѣ и толкова кыткы и въ единѫ паницѫ сварено жито. Тѫй приготвена всѣка у тѣхъ си, натуря всичкы-тѣ нѣща на единѫ параліѫ (софрѫ, трапезѫ) и гы занесе до гроба, надъ кого-то оставя всичкы-тѣ, безъ да гы ряди. Съ себе си носи единѫ кадилницѫ съ малко огънь и темянъ, съ коіѫ-то прѣкади гроба. Слѣдъ това залѣе съ водѫ отъ стомничкѫ-тѫ, коіѫ-то носи отъ тѣхъ си, на около гроба, като захване отъ главниіѫ-тѫ и свършва до захванѫто-то мѣсто. Слѣдъ като извърши тѣзи, земе си принесены-тѣ нѣща и иде на мѣсто-то, на кое-то всѣкы пѫть рядѫтъ и раздавать. Щомъ дойде на опредѣленно-то мѣсто, оставя и нарѣжда всичкы-тѣ нѣща тѫй: Въ срѣдѫ-тѫ отъ горніѫ старнѫ тури хлѣбъ-тъ, дѣто е нареченъ за Господа, а до него хлѣба, кой-то е нареченъ за Арх. Михаила, а отъ дѣсно и отъ лѣво просфоры-тѣ, като гы раздѣли на равно число. На всѣкѫ просфорѫ тури по единѫ кыткѫ, по единѫ свѣщь, по единѫ ябълкѫ, по малко отъ грозміе-то, и по малко отъ сиреніе-то и жито-то. Най отъ горніѫ-тѫ старнѫ тури вино-то и ракіѫ-тѫ. Като наряди всичко тѫй, както казахме, всѣка отъ жены-тѣ вземе съсѫдъ-тъ съ ракыѫ-тѫ и черпи на рядъ по-близкы-тѣ до неѭ жены, за да спомянѫть душици, и тѣ й ся отговарять съ думы-тѣ: Богъ да гы прости и съ крьстеніе на срѣща й. Съ стомничкѫ-тѫ, съ коіѫ-то прелѣха гробъ-тъ, всѣка отъ жены-тѣ, като захване отъ единъ-тъ до другій-тъ край, налива напрѣде си малко вода, мислящи, че съ неѭ водѫ напоява мъртвы-тѣ. Като свършать и това, дойде священникъ-тъ та имъ препѣе, благослови и прѣкади хлѣбъ-тъ, а заради трудъ-тъ си отрѣзва отъ хлѣбове-тѣ на всѣкѫ женѫ по единѫ часть

за нѣго си. Послѣ всѣка жена земе хлѣбове-тѣ и чупи отъ тѣхъ по малко, та раздава на ближны-тѣ до неѭ, дордѣ ся свършять. Като ся свършять хлѣбове-тѣ, тогава зима еднѫ по еднѫ отъ просфоры-тѣ и гы дава на другы жены за спомяна на умрѣлія, на кого-то е наречена просфора-та, т. е. дава ѭ на женѫ-тѫ, като дума: земи да споменешь бащѫ ми (ако е наречена просфора-та на имя-то на бащѫ ѝ), а пріимающа-та ся отговаря съ думы-тѣ: Богъ да гы прости. Като ся свършать и просфоры-тѣ, тогава всичкы-тѣ насядѫть и почнѫть да ядѫть. Щомъ ся понаядѫть, всѣка съ бѫклицѫ-тѫ въ рѫкѫ иде при другѫ, подаде ѝ бѫклицѫ-тѫ, и ѝ каже да помяне: бащѫ ѝ, майкѫ ѝ, ако има умрѣли братіѭ, или сестры, или нѣкое отъ дѣтца-та ѝ. Въ нарѣжданіе-то на имяна-та имъ, кръсти ся срѣщо пріимающѫ-тѫ бѫклицѫ-тѫ, коя-то ѝ ся отговаря съ кръстеніе на срѣща и съ думы-тѣ: Богъ да гы прости, піе малко отъ вино-то, и ѝ подаде нейнѫ-тѫ си бѫклицѫ и ѝ наряди имяна-та на умрѣлы-тѣ да гы спомяне. Тѫй и тя слѣдъ кръстеніе-то и слѣдъ думы-тѣ: Богъ да гы прости, піе малко отъ вино-то и повърнѫть бѫклици-тѣ си. Подырь една-та отива при другѫ женѫ и друга-та при другѫ, та като ся почернѫть и спомянѫть имяна-та на умрѣлы-тѣ, идѫть при другы. Това продължавать до на десять — петнайсять жены, и тогава ся оставять и идѫть на мѣста-та си, дѣто бѣхѫ нарядили хлѣбъ-тъ. Съберѫть всичкый-тъ хлѣбъ, кого-то имъ раздадохѫ другаркы-тѣ имъ, съберѫть и всичко-то, кое-то имать за връщаніе и всѣка си отива у дома си.

Това сѫщо-то е и на другы-тѣ задушници, съ разликѫ само на масопустны-тѣ, кои-то наричять, *голѣмы-тѣ задушници*. Въ врѣмя-то на тѫзи задушницѫ, освѣнь горѣ помянѫты-тѣ нѣща, раздавать за умрѣлы-тѣ мѫжіе по единъ пахарь, за жены-тѣ по еднѫ паницѫ, за умрѣлы-тѣ дѣтца, ако е момче, по едно ибриче (бардуче); ако ли е момиче, по еднѫ гюмкѫ. Пахаря, кого-то раздава за мѫжь, дава го пакъ на мѫжь, кой-то е едновъзрастенъ съ умрѣлый-тъ. Тѫй и за жены-тѣ и за дѣтца-та. Кога-то да раздава вече: пахаря, паницѫ-тѫ, бардуче-то и гюмкѫ-тѫ, налѣе въ тѣхъ по малко водѫ, като мысли, че съ неѭ водѫ напоява умрѣлы-тѣ. Нъ тѣзи сѫдове по нѣйдѣ гы раздавать въ пятъкъ надвечерь, а по нѣгдѣ въ сѫбботѫ зарань-тѫ.

На задушницѫ-тѫ, коя-то е прѣдъ Томинѫ-тѫ Недѣлѭ въ сѫбботѫ, раздавать червены яйца, а хлѣбъ-тъ и просфоры-тѣ пакъ си сѫ нарѣчены, както на Архангелскѫ-тѫ задушницѫ. Има разлика и въ овощкы-тѣ, нъ тѣ бывать, спорядь врѣмя-то.

ЧЕРКУВАНІЕ.

Въ пó-знамениты-тѣ праздници, катво-то въ день-тъ на Св. Вел. Димитрія, на Архангеловъ-день, на Св. Никола и др., имать обычяй наши-тѣ Българе ди черкуват.

Описаніе.

На сѫщій-тъ день, въ кой-то ся случи праздникъ-тъ, като излѣзѫть изъ храмъ-тъ, опредѣлять двама, или трима та гы пратѫть да земѫть двѣ, или три овцю, кои-то да заколять, сварѫть и приготвѫть, че да ся съберѫть и другы-тѣ, та да си похапнѫть и да ся повеселѫть въ честь на празднуемый святія. Казанни-тѣ идѫть та земѫть овцю-тѣ, заколять гы и приготвять за вареніе. Послѣ изберѫть мѣсто, гдѣ-то ще ся събирѫть; не въ кѫщѫ обаче, нъ на нѣкой дворъ. Ископаѭть трапове, спорядь число-то на котлы-тѣ, въ кои-то ще варѫть мѣсо-то. Това мѣсто, на кое-то ще ся събирѫть да ся веселѫть, наричять черква. Като нарѣжять мѣсо-то въ котлы-тѣ, турѫть гы надъ трапове-тѣ, въ кои-то трапове накладѫть огънь за да ся свари мѣсо-то. Слѣдъ малко врѣмя захванѫть да ся събирѫть единъ по единъ, като носи всѣкый отъ домъ-тъ си пó малко жито, кое-то имать опредѣлено. Тукъ трѣбва да забѣлѣжимъ, че всичкы-тѣ селяне не ся събирѫть на едно мѣсто, нъ по двайсять, трійсять души, а другы двайсять — трійсять на друго мѣсто. Събраны всичкы-тѣ, насядѫть около огънь-тъ. Тогава шетачи-тѣ сипвать отъ гостбѫ-тѫ въ паници и нарѣждать прѣдъ двама, или трима по еднѫ паницѫ. Тогава всичкы-тѣ изедно захванѫть да ядѫть и піѭть вино, кое-то всѣкый си носи отъ домъ-тъ си въ еднѫ бѫклицѫ. Тѣзи бѫклици прѣкарвать на рѣдъ еднѫ по еднѫ, за да піе всѣкый отъ вино-то на всѣкого. Най послѣ, като ся наядѫть и напіѭть, останѫлѫ-тѫ гостбѫ давать на жены-тѣ, кои-то излѣзѫть на едно очикъ мѣсто, нито въ кѫщѫ, нито въ дворъ, нъ между дворове. Всѣка отъ жены-тѣ има съ себѣ си по единъ хлѣбъ. Като идѫть на назначенно-то си мѣсто, нарядѫть ся една слѣдъ другѫ: стары-тѣ напрѣдъ, а млади-тѣ подырь тѣхъ. Нарядѫть всяка прѣдъ себѣ си хлѣбъ-тъ и бѫклицѫ-тѫ съ вино-то, кое-то носи всѣка отъ домъ-тъ си. Шетачи-тѣ донесѫть гостбѫтѫ, и ѭ оставѫть прѣдъ тѣхъ. Тѫй приготвени, повыкать Священникъ-тъ, кой-то, като дойде, благослови и прѣкади хлѣба и гостбѫ-тѫ имъ и за трудъ-тъ си отрѣзва отъ хлѣба на всѣкѫ женѫ по еднѫ чясть, а шетачи-тѣ му принесѫть еднѫ кожѫ и еднѫ плешкѫ суровѫ отъ закланы-тѣ овцю. Священникъ-тъ е дълженъ да имъ дава въ годинѫ-тѫ по единъ половякъ вино. Слѣдъ това

шетачи-тѣ сипвать по малко отъ гостбж-тж въ по еднж паницж на всѣкж женж, кои-то раздавать една на другж занесенный-тъ си хлѣбъ. Като раздадѫть хлѣбъ-тъ, насѣдѫть на мѣста-та си и всяка има прѣдъ себѣ си: паницж-тж съ гостбж-тж, хлѣбъ-тъ и бжклицж-тж съ вино-то. Близу при събраніе-то на жены-тѣ, събирѫть ся десятина — петнайсять момы, на кои-то свири единъ момъкъ съ гайдж, или съ кавалъ, а тѣ играѭть. Жены-тѣ, като имѫть, както казахме, прѣдъ себѣ си хлѣбъ-тъ съ гостбж-тж и вино-то, захванѫть да ядѫть и піѭть отъ вино-то на рѣдъ, като прѣкарвѫть бжклицж-тж на всѣкж женж. Подырь яденіе-то, всяка си отива, а моми-тѣ занасять останжлый-тъ хлѣбъ. Нѣка разскажемъ сега и мжжіе-тѣ що правѫть, слѣдъ като пратѫть гостбж-тж на жены-тѣ. Земѫть събрано-то жито, изнесѫть го и го оставѫть прѣдъ себѣ си и всѣкый отъ тѣхъ наддава, и кой-то наддаде най много, нему дадѫть жито-то и земѫть пары-тѣ, съ кои-то заплащѫть овціе-тѣ и вино-то, ако сж го купили, защò-то лѣтно врѣмя купувать вино-то. Ако ли, слѣдъ заплащаніе-то на овціе-тѣ и вино-то, останѫть още пары; то отанжлы-тѣ пары имать за кассж, и въ другъ праздниченъ день заплащать съ тѣхъ овціе-тѣ и другы-тѣ потрѣбны. Най послѣ и мжжіе-тѣ си идѫть.

Кога-то е постно врѣмя, тогава на мѣсто овціе, купувать рыбж.

Този обичяй е нареченъ черкуваніе.

СВЯТЫЙ АНДРЕЯ.

Срѣщо 30-й день на Ноемврія мѣсяца, варѫть въ сѣкж кжщж цѣло жито, и кога ся мржкне, прѣдъ да вечерьѭть: колко-то мжжіе има въ кжщж-тж, кои-то сж наякнжли въ силы-тѣ си, сирѣчь, кои-то могѫть да орѫть, хвъргать изъ комина отъ сварено-то жито, като думать: Толкова да стане на бой посѣяно-то жито. Тогава всѣкый хапне по малко отъ жито-то, мжжіе-тѣ и жены-тѣ и начнѫть да вечерять.

Срѣщо 4-ый. 5-ый и 6-ый день на Декемврія, сварѫть малко грухано жито, опекѫть единъ прѣсенъ хлѣбъ, и кога-то вече да вечерьѭть, единъ отъ мжжіе-тѣ земе въ еднж кадилницж малко огънь съ темянъ и прѣкади хлѣба и жито-то. Слѣдъ това жена-та земе хлѣба, та го тури на главж-тж си и расчюпи прѣзъ срѣдж-тж на двѣ половины: Една-та половина остави на трапезж-тж (параліж-тж) да ядѫть, а другж-тж остави горѣ на полицж-тж. Тогава всѣкый съ еднж лъжицж въ ржкж, земе по малко отъ жито-то, вдигне го на горѣ, до колко-то може да стигне ржка-та му и дума: На толкъ бой да стане най малко-то жито, и тогава го изеде. Това ся извършва, като сж още правы.

Като сѣднѫтъ, тогава принесѫтъ вино съ шюле-то на най старый-тъ въ кѫщѫ-тѫ, и той, като го пріеме рѣче: Колко-то шюле-то да станѫтъ гроздове-тѣ по лозины-тѣ за напрѣдъ, даде шюле-то на другы-тѣ, та и тѣ, като изрѣкѫтъ сѫщи-тѣ думы, пійнѫтъ по малко. Най послѣ принесѫтъ параліѫ-тѫ и начнѫтъ да вечерѣѭтъ. Ако ли половина-та хлѣбъ не имъ стигне, снемѫтъ и другѫ-тѫ половинѫ отъ полицѫ-тѫ. Всичко-то жито не изидѫтъ, нъ оставятъ отъ него малко, та зарань-тѫ го даватъ на кокошкы-тѣ, като мыслятъ, че ще ся умножѫтъ кокошкы-тѣ имъ. Това сѫщо-то ся извършва и срѣщо 20-ый и 25-ый день на Декемврія и срѣщо 1-ый день на Януарія.

Срѣщо 1-ый день на мѣсяца Януарія, турятъ на палешникъ-тъ (желѣзо-то, съ кое--то орѫтъ) малко жарь, та доклѣ ся наядѫтъ жарь-та сѣди на желѣзо-то. Слѣдъ като ся наядѫтъ, тогава глѣдѫтъ на жарь-тѫ, коя-то, ако не е угаснѫла, тълкуватъ, че за напрѣдъ сеидби-тѣ щѫтъ бѫдѫтъ изобилны; а ако ли е пакъ изгаснѣла, то сеидби-тѣ не ще станѫтъ.

БЪЛГАРСКЫ НАРОДНИ ОБЫЧЯИ ВЪ СВИЩОВЪ.

Рождеціе.

Като ся роди дѣте-то, увиватъ го въ пелены и турятъ отъ дѣснѫ-тѫ старнѫ до майкѫ-тѫ, за да не стане ливичярь. Тогава нѣкоя сродницѫ, или комшійка, по́ скоро меси питѫ и ѭ проважда на родителкѫ-тѫ съсъ малко гозбѫ, — да попуди дѣте то, за да може да ся ожени лесно, кога порасте. Въ пръвый-тъ день не ся дава кръмѫ на дѣте-то, а само сбитѫ захарь въ крьпицѫ да ѭ сиуче. Въ този пръвый день месѫтъ въ кѫщи единѫ питѫ, свикватъ комшіи-тѣ и роднины-тѣ да обѣдватъ; нъ прѣди да начнѫтъ, баба-та запали единѫ лоенѫ свѣщь и ѭ дръжи въ рѫкѫ; тури връху питѫ-тѫ угрипкѫ-тѫ и огънь, и кади съсъ босилекъ лѣхусѫ-тѫ и всичкѫ-тѫ одаѭ. Послѣ дава свѣщь-тѫ другому, а тя издига питѫ-тѫ до спорѣдъ главѫ-тѫ си, да расте дѣте-то, и ѭ разсчюпва по трапезѫ-тѫ и благославя дѣте-то: да е живо, да ся веселѫтъ и на свадбѫ-тѫ му. Тогава взима свѣщь-тѫ и ѭ угасва, като ѝ повлече фитилъ-тъ на двѣ страны, хрьху горный-тъ прагъ на вратѫ-тѫ, — за да стане дѣте-то черно-око; послѣ това обѣдватъ и си отиватъ

Вторый день.

На вторый-тъ день, майка-та вземе дѣте то на дѣснѫ-тѫ си рѫкѫ, баба-та тури на главѫ-тѫ ѝ сито-то, тури чорапъ на бащѫ-тѫ, — за да стане нѣкога и то баща, ако е момче. Послѣ това, майка-та ся прѣкрьсти, прѣкрьсти и дѣте-то и го закръми отъ дѣснѫ-тѫ цицѫ.

Третины.

Срѣщу третій вечерь мѣсѧть еднѫ питѫ, врьху коиѫ-то направѧть три крьста, намазвать ѭ съсъ медъ, турять врьху й еднѫ чашкѫ съсъ медъ и другѫ съсъ вино, — за да усладѧть и увеселѧть урисницы-тѣ, кои-то щѫть дойдѫть прѣзъ нощь-тѫ да урисать дѣтето, какво ще стане; а баща-та туря врьху питѫ-ѫ жлътицы, — за да бѫде дѣте-то щастливо на пары; и така пита-та съсъ всичкы-тѣ тѣзи вещи, нощува близу до главѫ-тѫ на дѣте-то. На заранъ-тѫ, баба-та запоява дѣте-то отъ медъ-тъ и вино-то, и намазва цицы-тѣ на майкѫ-тѫ. Баща-та си прибира жлътицы-тѣ и дава на бабѫ-тѫ 2—3 гроша бакшишъ, а пита-та изидать въ кѫщи. Въ третій-тъ день пакъ свикват роднины и съсѣды, и ся гощавать, както и въ прьвыйтъ день.

Крьщеніе.

Въ осмый-тъ день, или пó-напрѣдъ, баба-та отива въ черковѫ съсъ дѣте-то, майка-та излиза подиръ неѭ и брои пары въ рѫцѣ-тѣ си, — за да стане дѣте-то хесапчія, износва еднѫ пеленѫ та ѭ примѣта на нѣщо, и ѭ прибира слѣдъ крьщеніе-то на дѣте-то, а до тогава не износять пеленѫ на вънъ. Като ся крьсти дѣте-то, крьсницата поканва 10—20 жены роднины, комшійкы и пріятелкы, за да заведѫть дѣте-то, кое-то носи баба-та прѣдъ тѣхъ съсъ запеленѫ восченѫ свѣщь въ рѫкѫ. Като стигнѫть у дома, посрѣща гы баща-та и кѫщни-тѣ; а тѣ го благославять: да му е живо дѣте-то. Влизать при родителкѫ-тѫ, баба-та слага дѣте-то до неѭ, жены-тѣ го благославять: да е живъ, и сядать нарядъ. Давать имъ сладко и кахве, а родителка-та дарява крьсницѫ-тѫ: бохчелѫкъ (ризѫ, гащи и крьпѫ), а крьсница-та дарява дѣте-то съсъ кумашенѫ шапкѫ и жълтичкѫ, прешитѫ на неѭ. Послѣ това, роднины-тѣ и комшійкы-тѣ дарявать дѣте-то съсъ нѣщо, като: щямбѫ, платно, шапкѫ или дрешкѫ. Жены-тѣ целувать на крьсницѫ-тѫ рѫкѫ, и й казвать: „Честитъ бухчелѫкъ." Послѣ това, баба-та обажда на дѣте-то имя-то така: взима едно шише вино и дума: „да запіемъ за имя-то (напр. за Петра) и да е живъ." Пие малко, и дава нарѣдъ на жены-тѣ, кои-то піять по малко, и благославять дѣте-то и тогава си отивать.

Кѫпаніе.

Като турѭть водѫ на огъня още за прьво-то кѫпаніе на прьвыйтъ день, турѭть тогава въ котелъ-тъ три орѣхы — за да едрее дѣтето, едно парче желѣзо още, — за да е здраво, като желѣзо-то и три бѣлы сребрьны пары или цѣлички, — за да стане чисто, като срѣбро-то.

Тія вещи стоѭть до 40-ый-тъ день въ котелъ-тъ, кой-то не ся употрѣблява за нищо до 40-ый день, нъ сѣди на особно мѣсто, или подъ одъръ-тъ и топлять съ него водѫ за кѫпаніе, и при всяко кѫпаніе оставять по малко водѫ, да не останѫть нѣща-та вѫтрѣ на сухо.

Молитва.

На 40-ый-тъ день, баба-та излива котелъ-тъ и орѣхы-тѣ въ градинѫ-тѫ, взима си сребрьны-тѣ пары, а желѣзо-то оставя въ кѫщи. Тогава отива съсъ дѣте-то въ черквѫ. Майка-та дрьжи дѣте-то на рѫцие-тѣ си съсъ запаленѫ свѣщь отъ крыщеніе-то му, попъ-тъ чете молитвѫ и взима дѣте-то, кое-то, ако е женско, слага го прѣдъ Богородичнѫ-тѫ иконѫ, ако ли е мѫжко, внесе го прѣзъ южны-тѣ дверы въ олтарь-тъ, износя го изъ царскы-тѣ двери и туря го прѣдъ Христовѫ-тѫ иконѫ; майка-та струва по три поклона и цѣлува Христовѫ-тѫ и Богородичнѫ-тѫ иконѫ; а баща-та взима дѣте-то отъ тамъ и попъ-тъ го пречистява. Тогава майка-та сѣдне въ нѣкой тронъ и закрьми дѣте-то, за да не плаче. Като излѣзнать отъ черковѫ, отивать у крьсницѫ-тѫ; ако ли крьсница-та нѣма дѣтца, отивать прьво у другѫ роднинѫ, гдѣто има дѣтца. Като излѣзнѫть отъ тамъ, посипвать на дѣте-то по образъ-тъ брашно, — за да стане дѣте-то бѣло, като брашно-то, и му давать едно яйце, — за да стане чисто, като яйце-то. На другый-тъ день, кога-то баба-та окѫпи дѣте-то, счюпва яйце-то, разбрька го, като сапуненѫ водѫ, и съсъ него окѫпва дѣте-то.

Като излѣзать отъ крьсницѫ-тѫ, отивать още на нѣколко кѫщя и правать сѫще-то, и си отивать. Като отидать у дома, баба-та слага дѣте-то прѣдъ иконѫ-тѫ, майка-та струва 40 поклоны, взима дѣте-то, накрьми го и го тури въ люлкѫ-тѫ. — Баща-та подарява съсъ 2—3 гроша бабѫ-тѫ, гощавать ѭ и си отива.

ЗАБѢЛѢЖКА.

1.) Трицы-тѣ отъ питѫ-тѫ, коѭ-то мѣсать въ прьвый-тъ день, дьржѫть гы въ еднѫ паницѫ и кадѫть отъ тѣхъ по малко до 40-ый-тъ день прѣдъ вратѫ-тѫ, гдѣ-то е дѣте-то всяка вечерь, кога-то захожда слънце-то.

2.) Отъ прьвый-тъ до 40-ый-тъ день строго ся пази вечерь, чясъ-тъ отъ единъ, най много отъ два, до подиръ срѣдъ нощь, никой да не влази, нити да излази отъ одаѭ-тѫ, гдѣ-то е дѣте-то, за да не ся истрови дѣте-то отъ лухусы-тѣ.

3.) Отъ 1-ый-тъ до 40-ыйтъ день цѣлѫ нощь гори свѣщь, или кандило въ одаѭ-тѫ, гдѣто е дѣте-то, и не е свободно да остане въ тьмнинѫ.

4.) До 40-ый-тъ день родителка-та провожда единъ пѫть на крьсницѫ-тѫ: питѫ, гозбѫ и прьжены цвѣтя отъ тѣсто, кои-то заноси баба-та. Така сѫщо родителка-та провожда и на бабѫ-тѫ: питѫ, гозбѫ, цвѣтя прьжены, три лоены свѣщи и еднѫ паницѫ съсъ брашно натьпкана — за да стане ягкъ на дѣте-то вратъ-тъ.

ГОДЕЖНИ ОБЫЧЯИ ВЪ СВИЩОВЪ.

Малъкъ годежь.

Отъ старнѫ-тѫ на момче-то отива единъ человѣкъ у момѫ-тѫ, гдѣ-то ся събрани по̀-ближны-тѣ роднины и съсѣди; занося едно шише ракіѭ и около еднѫ окѫ шекеръ и прьстена на момче-то. Баща-та на момиче-то дава още едно шише ракіѭ и шекеръ; събирать шекеръ-тъ на едно и преливать отъ еднѫ-тѫ ракіѭ въ другѫ-тѫ. Тогава мома-та цалува рѫкѫ на свата и взима прьстена на момче-то; а баща й дава нейный-тъ въ талиръ съсъ кыткѫ на свата. Тогава мома-та цѣлува рѫкѫ на всичкы-тѣ и излѣзва вънь въ другѫ кѫщѫ, а сърани-тѣ піѭть по̀ два-три пахары ракіѭ, условвать: колко даръ ще даде момче-то и колко момиче-то; каквы дрѣхы ще донесе мома-та, и тогава си отива сватъ-тъ. Това ся дума малъкъ годежь.

Голѣмъ годежь.

Подиръ малкый-тъ годежь въ недѣлѭ, или другый праздникъ, баща-та на момѫ-тѫ събира всичкы-тѣ си роднины и съсѣды въ домъ-тъ си; така и баща-та на момче-то събира свои-тѣ роднины и съсѣды. Выкать единъ священникъ; вземѫть шише ракіѭ. шекеръ и жлътицы и отивать съсъ свирны, или безъ свирны у момѫ-тѫ, гдѣто гы посрѣщвать весело, и като насѣдѫть въ кѫщи, или на двора, мома-та цѣлува рѫкѫ на всичкы-тѣ и дава сладко. Подиръ сладко-то, давать кахве. послѣ турять на срѣдъ еднѫ масѫ, и врьху масѫ-тѫ турять бохчелѫкъ-тъ за момъкъ-тъ, ризы-тѣ за свекъръ-тъ и свекръвѫ-тѫ и крьпы-тѣ за попъ-тъ и ближны-тѣ роднины. Врьху момковъ-тъ бохчелѫкъ стои купешка кытка съсъ жлътицѫ, на масѫ-тѫ турять още еднѫ питѫ, врьху коѭ-то стои единъ талиръ, въ кой-то сѫ два-та прьстеня и 50-60 жлътицы, кои-то момче-то дава на момѫ-тѫ и ся думать менѫ. Тогава попъ-тъ благославя прьстены-тѣ, момъкъ-тъ дохожда при попъ-тъ, цѣлува му рѫкѫ и си взема момина прьстенъ, така и мома-та цѣлува на попа рѫкѫ и взема талира съсъ прьстена и жлътицы-тѣ. Послѣ една жена отъ момины-тѣ роднины, дарява попа и другы-тѣ, кои-то щѫть ся даржть, а мома-та цѣлува рѫкѫ на дарены-тѣ, и тѣ й пущать въ рѫкѫ-тѫ по еднѫ жлътичкѫ или цѣличко. Тогава попъ-тъ събира шекеръ-тъ на двама-та сватове, подобно и ракіѭ-тѫ имъ прѣлива до три пѫти по-малко еднѫ въ другѫ; взима единъ отъ кѫщны-тѣ та черпе нарѣдъ, прьво отъ момковѫ-тѫ ракіѭ, а послѣ отъ моминѫ-тѫ; подиръ него другъ врьви и дава шекеръ, а подиръ шекеря една жена врьви и дава

на всякого по едно парче отъ питж-тж и по еднж зеленж варакладосанж кыткж цвѣте, и така, като пiжть по 2-3 чеши ракiж, отивать си. — това е голѣмъ годежь. Прѣзъ тоя день до вечерь-тж ходжть и у момъкъ-тъ и у момж-тж съсѣди и прiятеле на добъръ часъ, на кои-то давать: сладко, кахве и кыткж.

СВАТБЕНИ ОБЫЧЯИ ВЪ СВИЩОВЪ.

Сватба-та ся начина въ Четврьтъкъ и ся свршя въ понедѣлникъ вечерь-тж. Въ четврьтъкъ вечерь-тж момъкъ-тъ прави пиръ (зiяфетъ) на ергены-тѣ, кои-то ядять до три сахата прѣзъ нощь-тж; послѣ играiжть хоро до подиръ срѣдъ нощь и си отивать; а въ петъкъ зарань-тж, ергене-тѣ проваждать на момъкъ-ть даръ: калаилiи, талиры, или другы сждове, пълни съсъ шекеръ.

Петъкъ.

Въ Петъкъ момъкъ-тъ купува на момж-тж за вѣнчяванiе: злато (сир; златнж тель като конци, съсъ кожь-то Турци-тѣ шiять чеврета). до 50 драма; а подиръ пладнѣ ся събирать роднины и съсѣдкы жены и момы да правять злато на булкж-тж, сирѣчь да го наряджть и простржть, спорядъ възраста й. Доклѣ правять злато-то. свирджiи-тѣ свиржть на двора, а като го направять, излѣзвать на двора. играiжть хоря до единъ чясъ и си отивать.

Сжбота.

Въ сжботж цѣлъ день свиржть свирджiи-тѣ у момж-тж и хоро-то играе; а у момъкъ-тъ подиръ пладнѣ ся събирать: роднини, съсѣди, крьсникъ-тъ и отивать съсъ свиркж у момж-тж на добъръ часъ. Напрѣдъ врьвжть свирджiи-тѣ, по тѣхъ три момчета носжть по еднж тавичкж на ржцѣ, въ кои-то е злато-то, гребенъ, помадж, ржкавицы, чорапы, пантохы, рокле и джюбе за булкж-тж, покрыты съсъ хубавы крьпы. Подиръ тыя момчета врьвжть другы-тѣ. Като стигнжть у момж-тж, отварять имъ портж-тж, хоро-то ся разваля, сватове-тѣ влѣзвать вжтрѣ: мжжие-тѣ насѣдать на дворъ-тъ на приготвено-то мѣсто, а момчета-та и жены-тѣ влѣзать въ кжщи. Момина-та майка поемва тавичкы-тѣ, а момчета-та и жены-тѣ насѣдать. Мома-та цѣлува ржкж на всичкы-тѣ, послѣ и на всичкы-тѣ мжжие на двора. Послѣ това давать: сладко и кахве на всичкы-тѣ сватове, дарявать по еднж крьпж три-тѣ момчета, тогава направжть хоро, на кое-то ся наловвать всичкы-тѣ сватове и момины-тѣ роднины. Чясъ-тъ по единадесять, сватове-тѣ си отивать, а хоро-то

играе до вечерь-тж. Вечерь-тж у момъкъ-тъ има трапезж за роднины-тѣ и съсѣды-тѣ. Слѣдъ вечерж-тж, момъкъ-тъ отива съсъ нѣколко ергене у момж-тж, гдѣ-то игражтъ до срѣдъ нощь и си отиватъ.

Недѣля.

Въ недѣлж зарань-тж рано, дохожда праздна кола отъ момъкъ-тъ у момж-тж, да вземе дрѣхы-тѣ ѝ, кои-то сж: два юргана, два дюшека, два ихрамове (янове), 12 възглавницы, пълни съсъ вълнж, 5 бѣлы възглавнички, пълни съсъ пухъ (перя), 2 кылима, сънджкъ, съсъ 8-10 ризы, 5-6 чифта чорапе, нѣколко рокли, 10-12 пишкыре, 2 бохчи за трапезж, 2 шиты бохчи за масж, тъвички съсъ два стъклены пахары, кухычкж за сладко, кошничкж сребрънж, 6-10 лъжички сребрьны за сладко, тъвж бакърнж и на неж 12 талиры, нѣколко сахане, 2 кастрона калаены и тенжера. Врьху сънджкъ-тъ сѣджтъ момичета, на кои-то пратени-тѣ отъ момъкъ-тъ за дрѣхы-тѣ, даватъ нѣколко гроша, тѣ ставатъ отъ сънджкъ-тъ, кого-то заедно съсъ всичко друго натоварятъ, и го заносятъ съсъ свирни у момъкъ-тъ, и нарѣждатъ всичкы-тѣ вещи въ одаж-тж, коя-то е опредѣлена за млады-тѣ.

Вѣнчяніе.

Подиръ стоварянье-то на момины-тѣ дрѣхы, момкови-тѣ роднини и крьсникъ-тъ, съсъ свои-тѣ ближни, отиватъ на черковж. Подиръ отпустъ-тъ на службж-тж, отиватъ съсъ свирни у момж-тж, насѣдатъ на двора, момъкъ-тъ стои правъ на еднж странж, а на около му: ергены, роднины и съсѣды. Крьсница-та отива вжтрѣ при момж-тж, гдѣто стои на еднж масж пахарь съсъ вино, паницж съсъ шекеръ, събранъ съсъ просо, ичимикъ и запаленж свѣщь. Слѣдъ като насѣдатъ вънъ всичкы-тѣ хора, крьсникъ-тъ влѣзва съсъ момъкъ-тъ при момж-тж, крьсница-та ся прекрьсти и полива на крьстъ отъ вино-то, мома-та цѣлува ржкж на крьсникъ-тъ, той ѝ подава момковж-тж ржкж и мома-та іж улавя. Крьсникъ-тъ улавя момъкъ-тъ за другж-тж ржкж, така и крьсница-та улавя момж-тж за другж-тж ржкж, повежда гы крьсникъ-тъ и излѣзватъ вънь, така наловени, свирджіе-тѣ свиратъ, роднини и другы ся наловатъ на хоро, и като ся завьрти хоро-то три пжти, пущатъ ся и трьгватъ за Черквж, гдѣто отиватъ и момини-тѣ родители и роднини да цѣлуватъ вѣнчиаа-та; понеже, като гы вѣнчѣіжтъ: крьсникъ-тъ, родители-тѣ на млады-тѣ и роднини-тѣ имъ, цѣлуватъ вѣнчила-та на главы-тѣ имъ и пущатъ въ дискоса по едно цѣличко за попа. Тогава попъ-тъ имъ снемва вѣнцы-тѣ, прави отпустъ, запява „достойно есть,“ и гы извожда

изъ черковж-тж. Вънь на вратж-тж клисарь-тъ туря котелъ съсъ водж, а крьсникъ-тъ хврьля вжтрѣ пары.

Послѣ, предводими отъ свирны-тѣ, отивать у момъкъ-тъ, гдѣ-то насѣдать на двора, а крьсникъ-тъ въвожда млады-ть въ кжщи, кои-то си дрьжять за ржкж. Невѣста-та носи два хлѣба подъ мишници-тѣ, — за да сж все ситы, а въ ржкж дрьжи ибрикъ съсъ водж, и като врьви, полива по малко, — за да имъ врьви, като по водж добро-то. Като влѣзнжть вжтрѣ, сѣднжть на възглавницж двама-та изведнжжь срѣщо слънце; крьсникъ-тъ и крьсница-та излѣзвать вънь, а роднини-тѣ вземжть мжжко дѣте, турять го въ ржцѣ-тѣ на момъкь-тъ, послѣ на невѣстж-тж. Тогава невѣста-та остая вжтрѣ, а момъкъ-тъ излиза вънь при хора-та, на кои-то давать: сладко, кахве, ракіж и шекеръ и си отивать. Подиръ малко, пакъ ся събирать всичкы-тѣ, кои-то сж поканени съсъ равашь, дохожда и крьсникъ-тъ съсъ хора-та си и обѣдвать. Подиръ обѣдъ-тъ, хоро-то играе до вечерь-тж. Като заиграе хоро-то, дохождать момини-тѣ родители, турять срѣдъ хоро-то масж, и на неж момкови-тѣ и момини дарове, а млади-тѣ стоѭть прави до масж-тж. Момкови-тѣ дарове състоѭть, отъ сукно и роклы, а момины-тѣ оть бохчелжцы. Тогава една жена отъ момковы-тѣ роднины, туря даръ-тъ на еднж тавичкж, занесе го на человѣкъ-тъ, кого-то ще дари, туря го на рамо-то му, цѣлува му ржкж и казва „честитъ." Най напрѣдъ подаржть крьсникъ-тъ. Слѣдъ като подаржть всичкы-тѣ, млади-тѣ цѣлувать ржкж на даренны-тѣ, а тѣ давать на булкж-тж по нѣщо, като: жлътицж нѣкой, другъ рокле, другъ котелъ, тенжерж, или тавж, или саханы, тавичкж за сладко и пр. Подиръ това, играѭть всичкы-тѣ до вечерь-тж. Вечерь-тж всѣкый си отива, само момкови-тѣ роднини остаять да вечерять.

Понедѣлникъ.

Въ понедѣлникъ зарань-тж на разсъмнуванѥ, свирджіе-тѣ свиржть и испѣвать на млады-тѣ вънь на двора пѣсьнь, догдѣ не сж станжли. Като съмне, дохождать роднини и съсѣди, піять ракіж и ядж шекеръ, и проваждать у крьсникъ-тъ и у момины-тѣ родители: ракіж и шекеръ съсъ свирны-тѣ. Надвечерь дохожда крьсникъ-тъ съсъ хора-та си и момини-тѣ родители съсъ роднины-тѣ си у момковы, насѣдать на двора; а крьсница-та и момина-та майка, влѣзвать съсъ жены-тѣ вжтрѣ при невѣстж-тж, гдѣто насѣдать. Невѣста-та имъ цѣлува ржкж, и като имъ дадж сладко и кахве, излѣзвать на двора всичкы-тѣ жены, турять срѣдъ жены-тѣ единъ столъ, извождать булкж-тж и ж

турять да сѣдне на стола; а крьсница-та става, намазва на невѣстѫ-тѫ главѫ-тѫ съсъ ливантъ, кой-то донося тя сама цѣло стькло, туря на невѣстѫ-тѫ на главѫ-тѫ бунетъ, или ѭ свръзува съсъ бѫрѫшь; тогава булка-та става и сѣда крьсница-та на сѫщій-тъ столъ, а булка-та стои права, дрьжи въ рѫцѣ ченіѭ, като ліенъ, полива ни крьсницѫ-тѫ ливантъ да си умые малко рѫцѣ-тѣ, а друга жена подава пешкыръ на крьсницѫ-тѫ, та си убрисва рѫцѣ-тѣ и пуща въ ченіѭ-тѫ жлътичкѫ, а тя ѭ дарява съсъ ризѫ. — Това ся дума разгодяване на булкѫ-тѫ. Послѣ булка-та цѣлува рѫкѫ на всичкы-тѣ жены и мѫжіе. Подиръ неѭ давать на всичкы по единъ пахарь ракіѭ, шекеръ и по еднѫ варакосанѫ кыткѫ, както на голѣмый-тъ годежь. Тогава съставять хоро, и играѭть до вечерь-тѫ всичкы: — и така ся свръшя сватба-та.

ЗАБѢЛѢЖКА.

1). Въ вторникъ готвачкы-тѣ мыѭть паницы-тѣ и шетачкы-тѣ разстрѣбвать; а въ срѣдѫ младоженецъ-тъ отива на пазаръ-тъ и купувѫ за булкѫ-тѫ: сито, туря вѫтрѣ и единъ симидъ и малко шекеръ; и като си дойде, булка-та го посрѣщна и го поемва отъ рѫцѣ-тѣ му, и като влѣзать вѫтрѣ изидать симида съсъ всичкы-тѣ кѫщни.

2). Въ Недѣлѭ, като си сторѭть молитвѫ, отивать у невѣстины-тѣ родители съсъ свекъръ-тъ и свекрървѫ-тѫ. Тамъ обѣдвать и оставять млады-тѣ да спѭть еднѫ нощь тамъ.

3). Въ понедѣлникъ млады-тѣ си отивать у дома си, невѣста-та зима едно голѣмо вретено, малко вълнѫ, и сяда на прага, захваща да преде жицѫ дебелѫ, като пьрстъ; а мѫжь-тъ ѝ ѭ пыта до три пѫти: „Какво прѣдешь булка?“ Тя му отговаря: „дебелъ домъ.“

НАРОДНИ ОБЫЧАИ ВЪ СВИЩОВЪ, УПОТРѢБЛЯЕМИ ВЪ РАЗЛИЧНЫ ДНИ ПРѢЗЪ ГОДИНѪ-ТѪ.

Великдень.

Прѣзъ страстнѫ-тѫ недѣлѭ у четвртъкъ, червѭть яйца-та. Въ сѫбботѫ замѣсвать чисто брашно съсъ кравіе масло, медъ и яйца, и отъ това тѣсто правѭть виты писаны кравае, кои-то наричять козонацы, и гы пекѫть на хурнѭ-тѫ, или въ кѫщи. На прьвый-тъ день на Великдень всѣка кѫщовница проважда по единъ козонакъ и 10-12 яйца: на крьсника, на свекъръ-тъ, на майкѫ си, на бабѫ-тѫ и нѝ-стары-тѣ роднины. Въ тоя день ходять на визита (посѣщеніе) всѣкой у крьсника си, у родители-тѣ си и роднины-тѣ си. Свирджіи ходять по болѣрскы-тѣ кѫщя, свирать по единъ чясъ и давать имъ по 5-10 гроша пары. На Великдень, на Гергювдень, на Петровдень, на Успѣніе Богородично, на Рождество

Христово (коляда) и па другы пó-главны праздницы, пó-богати-тѣ хора откупуват свирджіи, кои-то свирятъ цѣлъ день у двора имъ, гдѣто ся събира цѣлѫ махалѫ: жены. момы, ергены и дѣтца та играѭтъ хоро, и на такыва хоря и по сватбы-тѣ ся оглѣдвать и избирать момы и момцы.

Гергювденъ.

На Гергювденъ мнозина хора колятъ курбанъ — мѫжко ягне, кое-то попъ-тъ прекадява и взима кожѫ-тѫ и плешкѫ-тѫ: — това остана на рѣдко и взе да прѣстая. Заранъ-тѫ на Гергювденъ, всѣкой туря прѣдъ прага на кѫщѫ-тѫ си зеленѫ тревѫ за здравіе и раздавать по малко отъ курбана, съсъ парче хлѣбъ и 2-3 чесна по съсѣды-тѣ. До Гергювденъ агнешко мясо прости-тѣ не ядѫть, нити чесънъ хапвать; — за това тогава раздавать и отъ двѣ-тѣ и начнувать да ядѫть.

Прьвый Майй.

На прьвый Маія излѣзва почти всѣкой около градъ-тъ по лозя-та и градины-тѣ на разсходкѫ. Тамъ піѭтъ кахве съсъ прѣсно млѣко, обѣдвать и провеждать цѣлъ день въ разговоры.

Русалска Недѣля.

Отъ Съшествіе Св. Духа нататъкъ еднѫ седмицѫ, жены-тѣ празднувать и нищо не хващать; — за да имъ не докарать нѣщо зло русалкы-тѣ.

Драгайка.

На 24-ый Юнія — Рождество Предтечево, три дни прѣдъ тоя день, шесть момы (Влашкы), (понеже въ Свищовъ има еднѫ махалѫ Власи), съдружявать ся, премѣнявать ся, взимать свирджіи: една отъ момы-тѣ туря на главѫ-тѫ си мѫжкы калпакъ, взима въ рѫкѫ голъ ножь — дългъ ятаганъ, и ходять по кѫщя-та та играѭтъ, а тя врьти ножя въ рѫкѫ-тѫ си, — въ знакъ, какъ е закланъ Св. Іоаннъ Предтеча, и имъ давать пары, кои-то тѣ си дѣлятъ съсъ свирджіе-тѣ; — и това казвать: „драгайка-та ходи да играе.“

Игнажденъ, — 20-тый Декемврія.

Срѣщо 20-ый Декемврія мѣсѭтъ Бугувицѫ — хлѣбъ съсъ крьстъ и въ него турятъ сребрынѫ парѫ. Кога-то вечеріѭтъ, турятъ въ еднѫ паницѫ ичмикъ и чесънъ и кѫдѭтъ, начюпвать бугувицѫ-тѫ, и давать на всѣкого по коматъ, и кой-то намѣри парѫ-тѫ, ще бѫде честитъ.

Тѫѭ вечерь готвять сѫрмы, — за да станать кокошкы-тѣ къчюлести. Заранъ-тѫ рано турять задъ вратѫ-тѫ кринче съсъ плѣвѫ, и кой-то излѣзе най прьво, посѣдва на кринче-то, — за да мѫтѫть кокошкы-тѣ. Това нѣщо начнѫ — да ся изгубва.

Коляда (Рождество Христово).

Въ тоя день отивать по срѣдъ нощь на черковѫ, отъ гдѣто излизать рано и отговявать. Прѣзъ деня всѣкой ходи на посѣщеніе у роднины-тѣ си. Отъ Коляда до сырницѫ, въ това врѣмя всѣкой проважда питѫ и коркой (пуекъ), или кокошкѫ на крьсника, на тестя, на бащѫ, на учителя (ако има дѣте въ училище-то), и на бабѫ-тѫ.

Сурвакы — 1-ый Іянуарія.

Всѣка жена въ тоя день сурватква мѫжь-тъ си, и всѣкой сурватква: бащѫ си, майкѫ си и роднины-тѣ си, като дума: „Сурва сурва година, голѣмъ класъ на нивѫ, голѣмъ гроздъ на лози, червена ябълка въ градинѫ, живу здраву до годинѫ;“ и ся даравать: ризы, жлътицы, пары, крьпы, обуща и другы подобны.

Чисти Понедѣлникъ.

Слѣдъ сырны заговѣнкы въ понедѣлникъ: огънь не кладѫть, паницы не мыять, ястіе не готвѫть, хлѣбъ не мѣсать, — за да не стане прѣзъ лѣто-то сушѭ и мѫнѫ.

Тудорова сѫббота.

Въ тоя день припускать коню-тѣ и магарета-та, кое-то бывa почти на всѣкѫдѣ изъ Българіѭ.

Вълчи праздници.

Отъ 10-ый Ноемврія, до 17-ый, жены-тѣ не работѫть, нъ празднувать тія *6* деня, кои-то наричять „вълчи праздници.“ Прѣзъ тыя дни не шіѭть мѫжкѫ дрѣхѫ, — за да не гы ядѫть вълцы; най много пазять да не отварять ножицы, — за да ся заключять уста-та на вълцы-тѣ, та да не имъ ядѫть добытъкъ-тъ *).

---

*) Като празднувать за вълци-тѣ, трѣбва да празднувать и за мечкы-тѣ, че имъ ядѫть говеда-та; За лесици-тѣ, че имъ ядѫть кокошкы-тѣ и за другы още такыва, кои-то струвать пакость! Издатель.

ЛѢСКОВСКА СВАДБА

(Отъ П. В. Оджякова).

I. За жéненіе-то въобще, — за момѫ-тѫ и иргень-тъ (момъкъ-тъ).

По старъ обичяй у насъ, въ Лѣсковецъ, става жененіе-то, кога-то стѫпи момъкъ-тъ въ 18-20-тѫ си годинѫ, а мома-та тъй сѫщо въ 18-20-тѫ си год. Само въ най-новы-тѣ врѣмена, момъкъ-тъ хвана да ся жене въ 25-тѫ си годинѫ, а мома-та — въ 21-22-рѫ; нъ то не може да ся вземне за срѣдне число. Случява ся тукъ-тамъ, че ся оженва нѣкое момиче и въ 13-тѫ си годинѫ; нъ то става, или по нѣкоѭ кѫщнѫ нуждѫ, или по хубость, или по случяй, че ся е появилъ нѣкой отличенъ момъкъ въ добро състояніе. Прѣминѫтъ ли момъкъ-тъ и мома-та 25-тѫ годинѫ отъ възрасть-тѫ си неоженени, то тѣ ся казватъ вече *прѣстарѣли* (дърти, дъртъ юргень — дърта мома), *прѣкарали* и *забравени*. Нъ спорядъ българскѫ-тѫ пословицѫ: *нигдѣ нѣма само юргенско, или само моминско село*, такыва съ прѣхвърлилы годины, пакъ ся оженватъ до 30-тѫ си годинѫ и 35 (?); нъ момы-тѣ по-много-то ся оженватъ за вдовецъ въ такавѫ забравенѫ възрасть. Иргень-тъ отъ 30, или 35 годины, ако е срѣдня рѫка, взема нѣкое сиромашко младо момиче, нъ грозничко, или пакъ нѣкое съвсѣмъ грозно по приликѫ-тѫ си на състояніе-то му. При насъ вынѫгы быва мома-та твърдѣ малко пó-низска отъ мѫжь-тъ си, нъ отлично здрава, пълна и кръвно-кръвена. У момѫ-тѫ е ръстъ срѣдень, кой-то стои пó-близу до высокъ, отколко-то до низъкъ; образъ и лице окрѫглясть, твърдѣ малко близу до длъгнясть; коса дълга, кастенева (възруса) и гѫста; чело, срѣдня высочина и широчина, право; вѣжды приличны и дору сключены, и малко пó-черннчкы отъ косѫ-тѫ; очи виняны и сивы (серы) — кои-то имѫтъ чернѫ косѫ, тѣ имѫтъ вѣжды и очи черны — гарвановы; носъ съразмѣренъ и твърдѣ приличенъ, малко высоко отъ уста-та; уста май голѣмички; устны прилѣпены; зѫби бѣли и равни; брада пълна и широка; страны пълны; цвѣтъ румянъ съ бѣлость окыченъ; ушы правилны и мѣснаты; вратъ срѣдень и дебелъ; гуша бѣла; плѣщы широкы; рѫцѥ, срѣдня дължина, пълны, и съ ягкы москулы; пръстіе срѣдни и дебелички; плѣсница широка; гѫрды млѣчны за отхранѫ на много дѣтца; въобще отъ кръстъ-тъ на горѣ (снага) тя е едра и юначна земледѣлка. Кръстъ срѣдень, пó-вече наклоненъ къмъ дебелинѫ, отъ колко-то къмъ тънкость, кое-то гы прави природно безъ трудъ да раждатъ здравы и много дѣтца — отъ 10-15. — Момци-тѣ сѫ едри,

пълно-высокы. Едни отъ тѣхъ имѫтъ исполинскѫ снагѫ и ръстъ, другы — срѣденъ ръстъ и сѫ пълни; а трети — правъ хунскый ръстъ. Това дава да ся разбере, че тукъ има стари Славяне, Готи, Хуни съ волжскы Българы. Промѣси отъ грьцкый, или арнауттскый типъ нѣма, както и романскый, а чисто Славянскый типъ *). Ходъ-тъ на момъкъ-тъ ѥ гордъ и легкъ: правъ съ цѣлѫ снагѫ ся мѣсти; а ходъ-тъ на момѫ-тѫ е пó-бързъ, кое-то прави, че снага-та е наведена едвамъ забѣлѣжително за равновѣсіе на търбухъ-тъ. Въ ягкость-тѫ и силѫ-тѫ, мома-та не ся вдава на момъкъ-тъ: тя е тъй здрава, снажна и юначна, що-то много има, кои-то ся надборватъ съ мѫжье-тѣ си. И ако да не е патриархално-то владаніе на мѫжь-тъ въ кѫщи, то жена-та бы го надвладала и въ силѫ-тѫ; нъ тукъ ся отличява покорность-та и послушность-та на женѫ-тѫ къмъ стопанинъ-тъ си. Въ умъ-тъ и остроуміе-то, лѣсковскы-тѣ момы сѫ пó-умны отъ иргени-тѣ; (а) отъ това и много жены учьѫтъ мѫжье-тѣ си на умъ и гы управьѫтъ на работѫ. Мѫжіе-тѣ сѫ малко твърдоглави, свирѣпи (сербесъ) и отъ малко ся разсърдватъ, отмѫстителни, постоянни на обѣщанія-та си и защитници на другари-тѣ си въ случяй нуждѫ; вѣрни и честолюбиви извършителіе на порѫчкы, тѣмъ прѣдадены. Вѣрность-та и честолюбіе-то гы правьѫтъ, че тѣ въ старость отъ 30 годины на горѣ, ставатъ пó-опытни и пó-умни. Животъ-тъ на женытѣ пада въ немощь въ 60-тѫ годинѫ, а на мѫжье-тѣ — въ 80-тѫ, въ кои-то годины тѣ вече не могѫтъ да работѭтъ тежкы земледѣлскы работы.

II. Дѣтинство.

Дѣтца-та ся раждатъ, донесены по природный-тъ законъ, пълны, едры и кръвены; много плачьѫтъ въ пелѣны-тѣ си въ люлкѫ-тѫ; до двѣ годины гы кърмьѫтъ майкы-тѣ имъ, послѣ гы хранѭтъ съ хлѣбъ и соль и другы зеленчуци; винце имъ подадватъ да си попійватъ всѣкѫ почти вечярь, кога вечерьѫтъ, ракіѭ — никога! Дѣте-то прѣминува въ вторѫ-тѫ си годинѫ, а научва ся да говори кѫщный-тъ си майчинъ языкъ въ пятѫ-тѫ годинѫ съвършенно тъй, що-то може и старъ человѣкъ да ся разговаря съ него за познаты и нему понятны работы. До седемъ годины, дѣте-то вече може самó да ся облича и да по пошетва майци си въ кѫщи нѣкоѭ легкѫ работѫ, а отъ седемь на горѣ, то бави пó-малкы-тѣ си братя, сестры (майка-та въ всѣкѫ

*) Ный не сме съгласни съ мѫдрованія-та на Г-на Оджякова. Издатель.

а) Това не може да бѫде. Издатель.

третьж годинж добыва дѣте) и хване да ходи по поле-то да поработва легкж работж. Отъ десять години олавя мотикж въ ржкж, че — на лозіе, въ 12 — сьрпъ, че — на нивж и рано — на угарь. Рѣдко да ся срѣщне болнаво дѣте; най много мржтъ отъ 1 до 6 годинж, а то ся вижда да става, или отъ естественный-тъ законъ съ естетическж точкж на зрѣніе-то, или отъ не глѣданіе и настинкж; защо-то майка-та само първа-та година отъ рожденіе-то си ся старае да си глѣда дѣте-то, а послѣ го оставя на Божіж волж (случай-тъ), да плаче и да врѣщи, голо, босо и пр. а пакъ щомъ хване да хоцка — ходи или пълзи, тя — майка му само вечярь го дири да го прибере въ кжщи; много пжти чясъ-тъ по 1-2 вечярь го намѣрва нѣйдѣ изъ дворъ-тъ, по пжть-тъ, въ буренакъ-тъ заспало и го заносятъ на ржціе въ кжщи. Често ся срѣщатъ майкы по пжть-тъ, кои-то ся пытатъ една другж: *„мари! видѣли нѣкое дѣте съ пелѣнж да ся вардаля по пжть-тъ?“* и пр. Много дѣтца по недѣлж стоіжтъ изгубены и попа выка въ църквж и извѣстява намѣрены и изгубены дѣтца. Разбира ся, че майка-та отъ много-то си прѣзъ день-тъ тѣжкж полскж работж, едва ли е сварила да си доде вечярь по 3-4-й чясъ въ село, та ще замѣси квасъ-тъ и хлѣбъ, ще свари гозбж и пр. за другы-ты кжщны работници; до срѣдъ нощь, току що свари да заспи кое-какъ; утро-то, прѣдъ сыпваніе-то на зорж-тж, тя трѣбва да ся събуди и да мѣси хлѣбъ-тъ; прѣдъ слънце да ся намѣри отвънь село: защо-то у насъ има пословица: *ако искашь да не ходишь гологжзь, то да тя не огрѣва слънце въ село, и да тя засѣда край село.* Това ся пази, като святъ законъ. Слѣдователно, при толкова работж, не е чудно, че въ недѣлж само ѝ идва на умъ-тъ, че имала дѣтца и да гы търси. Нъ нѣма опасность за изгубено дѣте; защо-то тукъ сж само Българе Православни, и дѣте-то трѣбва да го е прибрала нѣкоя старица, на коіж-то работа-та е да кътка и бави дрѣбны дѣтца; тя гы глѣда благодѣтелно. Такыва, отъ 60-100 годины, старици гы има много, кои-то ходіжтъ зарань и вечярь на църквж да прѣливатъ гробища-та на много другы кжщи, кои-то сж ѝ поржчяли; и тя, кога отива или ся вржща отъ църквж, води бавилкы-тѣ си дѣтца и, ако намѣри нѣкое нѣйдѣ, тя го познавва и го выква: *ела баба да ти даде бобо* (жито, сухо гроздіе и пр. зальгалкы). То най-напрѣдъ плаче, нъ скоро ся здружява съ дружество-то, кое-то го води баба (бавачка), като ковачка, подирѣ си. Въ Лѣсковецъ дѣтца-та току-май сж равно число мжжкы съ женскы.

III. Моминство.

I. Начяло на моминство-то.

Пристжпв вв момуваніе. или прагв на дътинство и мотинство — ся казва начяло на моминство-то.

Стжпи ли мома-та въ 13-тж си годинж, то тя отвѣднаждь напущва дѣтинскый-тъ си животъ, хване да познава срамъ, и щомъ осѣти желаніе въ себе си да вижда и приказва съ момче по любовь, тя осѣща любовны нагоны. Хваща чясто да ся оглѣдва на оглѣдало-то, да ся омыва, да ся кычи съ кыткы цвѣтю, да ся кържчи и да поздравлява, кого-то срѣщне съ *добро-утро*, *добръ-день*, или *добръ-вечярь*. Хвьрлва сядраны-тѣ си дѣтинскы дрѣхы — дрыпы; стѣгне ся съ ново сукманче, коланъ, бѣлж рызж, базржкавче, оплѣтенж косж и моміж, на едно ухо свьрзанж, и на чело кыткж отъ босилякъ или ружи и пр. Това сж пó-главны-тѣ бѣлѣзи, кои-то показватъ момж-тж, че тя хванала да ся момува и да ся прѣготвя за оженваніе.

2. Момуваніе.

Мома-та ся познава, че е мома и че ся момува по това, що-то тя рѣдко ся явява по улици-тѣ и никакъ вече като дѣте; оставя ся отъ дѣтинскы игры и събранія; намѣрва си еднж, двѣ другаркы отъ родъ-тъ си, или съсѣдкы-тѣ си, кои-то да сж на годины-тѣ ѝ, само 2-3 годины отъ неіж пó-стары. Съ тѣхъ ся дружи (кои-то гы наричя *дружкы другаркы*), както по хорà, сѣдѣнкы и тлъкы, тъй и на зарѣдж въ полскы работы. Съ тѣхъ заедно лѣтѣ ся зарѣжда да помага на кжщнж-тж полскж работж бащи си; есень съ тѣхъ заедно ходи по сѣдѣнкы, и зимѣ — по тлъкы, като сѣдватъ еднж до другж. По цѣлы дни зимно врѣмя работжтъ въ топлы-ты собы, днесь у еднж, сутрѣ у другж дружкж въ кжщж-тж, гдѣ-то ся и гощаватъ другарскы. Една-та дружка си земе своіж-тж работж и отива при другж да работи, гдѣ-то стара-та майка имъ е, като учителка на разны шевове, прѣденія и тъканія.

Въ сжщо-то врѣмя стара-та майка или баба гы въспытава и поучява, какъ трѣбва да ся обнасіжтъ, обхождатъ и владѣжтъ по хорà и сѣборы прѣдъ стары жены, мжжіе и часто прѣдъ иргени — момци. Строго имъ налага майка-та, какъ трѣбва да почитатъ момци-тѣ и да ся прѣдопазватъ отъ тѣхъ за достолѣпіе-то на моминство-то си. Да не ся кыкотжтъ (смѣжтъ) просташкы, нъ малко нѣщо влибнжто. Тукъ

тѣ слушѫтъ и научватъ стары народны пѣсни и приказскы отъ майкы-тѣ си и бабы-тѣ си, и другарскы си гы пѣѭтъ и приказватъ. Съ очудване гы разсѫждатъ и казватъ: *сла' Боже — Господи!* (слава Боже Господи!) *какви сѫ были стари-тѣ хора юнаци!* и пр. Такова е училище-то, или пансіонъ-тъ на бѫдѫщѫ-тѫ кѫщовницѫ.

Прѣзъ врѣмя-то, кога-то ся момува мома-та, тя въ кѫщи е най-пьрва за всѣкѫ кѫщнѫ работѫ, и прѣзъ нейны-тѣ рѫцѣ трѣбва да прѣмине всичко-то: тя трѣбва да нарѣжда и мѣте кѫщѫ-тѫ, да мѣси хлѣбъ, да готви, да пере, да тьче и да шіе за кѫщны-тѣ хора рызы и дрѣхы. Тя трѣбва да е ключь на всичкы кѫщны работы, и да знае, кое — гдѣ е и кѫдѣ стои. Тя е най-вѣрна-та слѣдъ майкѫ си въ кѫщи; за това ся и казва: *моминство е везирство.* Тя знае на бащѫ си пары-тѣ, гдѣ стоѭтъ, нъ никакъ да бутне парѫ безъ бащино си позволеніе. Вѣрность голѣма ся изыскова отъ момѫ-тѫ. Даже тя трѣбва да бави и надглѣдва по́-малкы-тѣ отъ неѭ кѫщны дѣтца. Какво-то зло ся случи въ кѫщи, на неѭ ся приписва и на нейно-то немѫдро управленіе; защо-то майка-та, щомъ ся здобие съ вързтнѫ дъщерѭ, тя си отбыва грыжѭ-тѫ и ѝ поотлѣква въ кѫщи. Съ малко думы, мома-та е подуправителка въ кѫщи; майка-та е повѣлителка, спорядъ рѣдъ-тъ на кѫщны-тѣ нужности, а мома-та е извьршителка, и всичко тъй управя, като да ся порѣвне всѣкыму.

Въ тоя случяй, мома-та глѣда и ся труди, какъ по́-скоро да може да научи всичкы-тѣ кѫщны изыскванія, и безъ да изысква подпомаганія въ наставленія, да може сама да гы испълнява, като независима управителка. Тя вынѫгы си мысли, че майка ѝ може скоро да ся помине, та въ такъвъ случяй да нѣма тя нуждѫ да ся допитва отъ стрыны-тѣ си, или другы близусѣдкы за кѫщны-тѣ устройства и нужды; или пакъ може да ся ожене млада, че да намѣри кѫщѫ безъ свѣкървѫ и безъ по́-старѫ отъ неѭ, та да може сама да управлява кѫщѫ-тѫ, като *была* и *прѣбыла* кѫщовница. И тъй, такава опытна мома въ кѫщовны работы ся казва: *добра кѫщовница*, т. е. сама, и безъ другъ управитель може да управя цѣлѫ кѫщѫ. Това върви рѣдовно въ наслѣдство (въ прѣемственность) и на другы-тѣ по́-малкы момы, кои-то, слѣдъ оженваніе-то на какѫ си, подѥмватъ сѫщы-тѣ дължности, и гы каратъ по пѫть-тъ, кой-то държяла *кака* имъ; заради това ся казва: *въ всѣкѫ кѫщѫ различенъ обичяй, законъ и рѣдъ.*

Такава по́-малка мома ся казва „*корытанка*", кога-то има какѫ за оженваніе да ся момува; корытанка-та, ако че и была по́-хубава, нъ тя

нѣма право въ момуваніе и не смѣе по законъ-тъ на моминство-то да ся момува. Тя не ся облича въ момински примѣны и ся носи все малко подолничко, шудраво; не смѣе да ся върже и забради съ момій открыто надъ чело-то и ушы-тѣ; нъ забулено подъ брадѫ, като да не ѝ ся виждатъ схватно всичкы-тѣ чьрты на хубость-тѫ по образъ-тъ; не смѣе на общо-то хоро да играе; защо-то побива цѣнѫ-тѫ и право-то на какѫ си. И чюдно ся вижда на насъ, ако видимъ двѣ сестры да играѭтъ въ рѣдъ-тъ на едно общо хоро. Това ако ся случи, по нѣкогаждь, то корытанка-та мома получва нѣколко напомнѣнія отъ странѫ-тѫ на женскый-тъ полъ (публика).

Добра-та кѫщовница мома покрай всичкы-тѣ си кѫщны и полскы работы, тя въ врѣмя-то на момуваніе-то си, трѣбва да си прѣтькмява *даріе-то — дорове-тѣ* съ прикыѭ-тѫ — вѣно-то заедно, колко-то ѝ трѣбва за по свадбѫ-тѫ. Въ сѫщо-то врѣмя ся измыслюватъ и много кѫщны въ дрѣхы шевове и тъканія (моды), но все по народный вкусъ и духъ (простичко — кѫщно изобрѣтеніе).

. Добра-та кѫщовница трѣбва да знае слѣдѫющы-тѣ рѫкодѣлія и занятія: да прѣде на хуркѫ, витель и на рѫкѫ разны прѣжды: памучны, вълняны, козяны, конопяны и коприняны; да мотае, снове и навива прѣжды-тѣ, да каши прѣжды-тѣ и отъ тѣхъ да тьче разны платове и платна, както: възглавници, съ коры, красно — нашарены, губеры, постылкы, кърпы, шеяци разны: за сукманы, потуры, горны облѣкла, поясы, коланы, и пр. Да плѣте чорапы памучны и вълняны съ шяркы и дупкы; да шіе кѫщны дрѣхы и всѣкаквы рызы; да боядисва самичка разны платове съ краскѫ отъ былко-то природно царство, т. е. отъ млѣчокъ, сирадликѫ, чьрничево листіе, орѣховы чурупкы, прасково листію и пр. Да храни бубы и да изважда копринѫ.

Най-тѣжка-та полска работа е отъ Мартъ мѣсяцъ, че трае до Петровъ-день, т. е. до поженваніе-то нивя-та. Платна-та за рызы ся тъкѫтъ прѣзъ Великы-тѣ пости и Петровы. Отъ Петровъ день вече забира да ся купува вълнѫ и памукъ; вълна-та ся испира и овлачва на дьракъ (гребень нѣма по насъ за влаченіе вълнѫ); послѣ ся бѣлѫтъ платна по *бѣлѣнкы-тѣ*. Есень или отъ Августъ ся прѣде по сѣдѣнкы и тлъкы, а зимно врѣмя ся шіѭтъ разны-тѣ шевове: рызы и дрѣхы. По Коладны пости ся исприда, истъкава и овалва абѫ бѣлѫ за калцуны и навои. Кое-то ще рѣче, че училище-то на рѫкодѣліе-то ся посѣщава отъ Юлій до Мартъ, въ кое-то врѣмя добра-та кѫщовница има доволно много да научи.

Както е лѣто-то соватъ — гойлище на добытъкъ-тъ, тъй е зима-та гойлище на селяны-тѣ. Всичкы свадбы, веселбы и угощенія все зимѣ ся правѭтъ въ топлы-тѣ собы съ ново рѣзливо вино.

IV. За свадбы-тѣ.

1. Какъ ся проси мома за оженване.

Кога-то вечь ся всилѭтъ любовны-тѣ нагоны (прищевкы, осѣщанія, единенія, т. е. да не ѭ свърта), и мома-та е вечь оздрѣла въ природѫ-тѫ си, то тя показва нѣкаквы весѣлости. выткости, кършенія и другы, съ подскокъ и пѣсни и хване да шява въ кѫщи; хване често да по поглѣдва на прозорци-тѣ къмъ пѫть-тъ, често ѝ ся ходи на кладенецъ-тъ за водѫ съ запрѣтнѫты рѫкаве и съ безракавче и въ студено врѣмя. Ако види нѣкое напѣто момче, тя го глѣда подъ вѣжды и като захласната го слѣдва съ поглѣдъ-тъ си, до като го изгуби изъ прѣдъ очи-тѣ си. Хване да ся разговаря съ дружкы-тѣ все за момчешкы работы и за свадбы, съ малко думы; денѣ и нощѣ все момци ѝ ся вѣстѭтъ прѣдъ очи-тѣ и вьртѭтъ въ мозъкъ-тъ.

На това ся осѣщатъ стари-тѣ, майка и баща, и поотпущватъ юзды-тѣ на момѫ-тѫ, като си казватъ. какво вече взело да не ѭ *свърта*. Накупуватъ ѝ добрѫ примѣнѫ и често ѭ пущатъ да ся крьстосва по пѫтища-та и по хорà-та. Съ примѣнѫ-тѫ си тя ся облича само по най-голѣмы праздници, а по другы съ пó-долны, нъ новы и кычены дрѣхы. Могѫтъ да ся вземнѫтъ у момѫ-тѫ три ката рува —дрѣхы. Едны най-скѫпы и прѣкрасны за по Рождество Христово, Сурвакы, Великъ-день, Гыргёвъ-день; другы за по другы-тѣ второ-стьпенны праздници въ по свтенѫ цѣнѫ, а трети за всѣкый день прѣзъ недѣлѭ-тѫ пó-простичкы, нъ все новичкы за прѣдъ хòра.

Като ся блѣстне хубавица-та мома на хоро-то да играе. на момци-тѣ хване да имъ *мыга око-то* за неѭ; тѣ ся напрѣдварѭтъ, кой да ѝ грабне кыткѫ-тѫ цвѣтие отъ главѫ-тѫ, или да ся улови да играе до напѣтѫ-тѫ тѫзи или онѫзи кѫщовницѫ. Мома-та не ся смѣе прѣдъ момци-тѣ, нито на гласъ, не ся разговаря высоко. а по тихонко съ дружкѫ-тѫ си, до коѭ-то играе, и къмъ коѭ-то пó-вече стои обърната съ поглѣдъ-тъ и само съ устны и страны ся поохлибва и засмива. По хорà-та мома-та показва голѣмъ благороденъ характеръ и живость въ прѣстѫпваніе-то си или подхопкваніето си въ играѭщѫ-тѫ игрѫ. Тукъ нѣма слабодушіе, трѣбва да ся играе 2-3 часа неуморимо, нъ не градскы прѣмрѣлы игры, а селскы юнашкы, на които тропаніе-то заглушява гласъ-тъ на гайдѫ-тѫ. Мома-та, ако обича или не момъкъ-тъ, то тя трѣбва да му даде волѭ да ся улови до неѭ да играе, и тя ся дьржи до като обыколи двождь хоро-то; ако го обича може да обыколи и трижды до пать пѫтя, а не пó-вече,

за да не рѣкѫтъ зрители-тѣ, че тя е влюбена въ него; защо-то у насъ, въ Лѣсковецъ, ся взема за лѣгкомысленность да има мома любовь къмъ едикой момъкъ, кога-то не ся знае положително, кой ще ѭ вземе; твърдѣ малкы и низкы разговори ся водѭтъ при игрѫ-тѫ, между хванѫты-тѣ за поясъ или рѫкѫ, момѫ и иргень; защо-то мома-та само отговаря, а никога не повежда разговоръ, за да не навлѣче на себе си враждѫ отъ другы-тѣ момици, на кои-то, до като е мома трѣбва да имъ ся показва наклонна за обычь.

Като играе момъкъ-тъ въ два — три праздника на хоро-то до тѫзи или онѫзи момѫ, той нѣма свободѫ да ѭ попыта, да ли ще го вземе; рѣдко ся прѣдлагатъ такыва въпросы въ очи-тѣ на момѫ-тѫ отъ иргень-тъ. Тѣ ся залюбватъ, нъ безъ да могѫтъ явно да си открыѭтъ любовь-тѫ. Ако ся открые явно любовь-та, то другы-тѣ момы — пѣснопойкы, ще имъ исплѣтѫтъ върху това еднѫ любовнѫ пѣсень. За това си пазѭтъ покрыто любовь-тѫ, коя-то постъпенно ся распалва прѣзъ другы лица. Като ся допадне на момъкъ-тъ едикоя мома, той на утро-то, въ понедѣлникъ, каже да майкѫ си, че обичя едикое чядо. Майка-та обади на мѫжь-тъ си, кой-то, ако удобри, съизволява да ся попроси тѫзи любимѫ на сынъ-тъ му момичкѫ.

Сега намѣрватъ еднѫ старѫ женѫ, коя-то да има познанство съ моминскѫ-тѫ кѫщѫ, провождатъ да разглѣда, каква е мома-та въ кѫщи и да ли е добра кѫщовница и какъ живѣѭтъ нейни-тѣ въ кѫщи, нъ прѣдлагатъ на тѫзи старицѫ да попита издалечь момиче-то, да ли има всичко готово за свадбѫ и да ли обичя сынъ-тъ имъ. Стара-та вѣща, нъ покрыта изглѣдница и сватя, отива и съ приличенъ и почтенъ начинъ, между дългы разговоры за свадбы, отваря приказкѫ и за оженваніе на кѫщнѫ-тѫ момѫ. Майка-та на момѫ-тѫ ужь ся извинява, че дъщеря ѝ е още млада, че нѣмѫтъ още momински дарове приготвены и пр. и пр. Найпослѣ старыца-та прѣдлага, че е испроводена отъ едикое добро мѣсто да иска момиче-то за стопанкѫ; съ много хвалбы окичя моиче-то и сключява, че е добро да не испущатъ това мѣсто. Майка-та на момиче-то казва на старыцѫ-тѫ: „Благодаримъ, гдѣто сте ны почели и на онѣзи, кои-то сѫ тѭ испроводили, нъ дойди сутрѣ; да попытамъ мѫжь-тъ си, какво ще рѣче; защо-то и двама сме хранили това чядо.“ Вѣща-та сватя познава, да ли ще ся збѫде сватовщина-та още отъ първый-тъ пѫть. Сватя-та разглѣжда добрѣ чистотѫ-тѫ и нарѣдбѫ-тѫ въ кѫщѫ-тѫ на момѫ-тѫ. Ако осѣте, че ще ся збѫде, враща ся весела; ако ли не, начюмѣрена ся враща. Разсказва на момковѫ-тѫ майкѫ всичкы-тѣ разговоры и забѣлѣжкы.

Отива повторомъ, и ако ѝ ся каже да дойде и другый пѫть, то е знакъ, че ще ся збѫде сватовщина-та. Сега момкови-тѣ въ единъ праздникъ отиватъ на хоро-то и углѣдватъ момѫ-тѫ на хубость, здравинѫ и ръстъ. На утро-то въ понедѣлникъ испровождатъ мѫжь сватъ, кой-то да приказва съ бащѫ-тѫ на момиче-то. Ако ся погодѭтъ съ отговоръ-тъ и наклонность-тѫ на момиче-то, опрѣдѣлѭтъ часъ-тъ за *одумванiе* и *испиванiе.*

2. Одумванiе.

Въ опрѣдѣленый-тъ часъ отиватъ двама-трима мѫжю при моминый-тъ баща, кого-то поздравляватъ съ почетно имя *свато.* Той гы посрѣща засмѣно и прiятелскы. Послѣ насѣдѫтъ сами въ собѫ-тѫ и ся разговарѭтъ серiозно връху прѣдмѣтъ-тъ, за кого-то сѫ дошле. Прiемѫтъ рѣшителенъ отговоръ, че ся съглашява, почерпѭтъ ся и ся връщатъ веселы назадъ. Прѣдаватъ радостнѫ-тѫ вѣсть, отговоръ-тъ и удобрѣнiе-то момковымъ родителямъ. Казватъ и опрѣдѣленый-тъ день за *испиванiе-то* и си разотиватъ, нагостени добрѣ всѣкый у тѣхъ. До *испиванiе-то* всичкый-тъ връвежь на работѫ-тѫ ся пази и отъ двѣ-тѣ страны съ святѫ тайность, за да не бы да ся раздадѫтъ отъ непрiятели лъжовны, хулны и укорителны слухове и връху двѣ-тѣ страны.

3. За испитiе — испиванiе и мѣнежь — мѣна.

На мѣста ся прави испитiе-то безъ особны обряды, а на мѣста заедно съ мѣнѫ-тѫ — мѣнежь-тъ.

Момкови-тѣ ся сега постараватъ да ся притъкмѭтъ за испитiе: свикватъ три — четворица отъ най-близкы-тѣ си роднины и съ едно бьрде ракыѭ, шекеры и пр. отиватъ у момяны-тѣ, при бащѫ ѝ или майкѫ ѝ. Тамо ся поразговорѭтъ на дълго и широко, кой какво ще даде на момиче-то и бѫдѫщѫ-тѫ снахѫ, та като ся згласѭтъ, напиватъ за въ добръ часъ съ благословкы. Това като ся свърше, размѣнуватъ пьрстены-тѣ, т. е. момяна-та майка гы прѣкрьстосва съ нѣкаквы волшебны тайны благословкы четыре пѫти и задържява момковый-тъ пьрстенъ, а пьрстенъ-тъ на момѫ-тѫ го дава на еднѫ отъ момковы-тѣ родиникы — сестрѫ или булѭ, или снахѫ. Разбира ся, че на мѣнѫ-тѫ има и жены 2-3 отъ момковѫ странѫ. Пьрстенъ-тъ ся придружава съ еднѫ хубавѫ тъканѫ кьрпѫ за зетя съ шиты крайща. Булка-та, като ѝ ся даде пьрстенъ-тъ, та цѣлува рѫцѣ на сватовы-тѣ, кои-то ѝ даватъ по нѣколко жълтичкы, момковый-тъ баща и майка, а и другы-тѣ момкови даватъ по

нѣщо на булкѫ-тѫ. Булка-та направя за всичкы-тѣ по едно хвьракосано стърче цвѣтие, и имъ го дава въ знакъ, за свършваніе-то на мѣнѫ-тѫ. Това всичко става кротко, мирно и тихо безъ игрѫ и свырнѭ отъ свырачи.

На това испитие и мѣнѫ ся говори, какво и какво ще ся дадо на момѫ-тѫ. На пр. 7-8 рызы за дарове, 10-12 гащы, 20-30 кърпы, всё за даръ момковымъ сватовима. Момъкъ-тъ отъ странѫ-тѫ си ще даде обуща 15-20 чифта разны — мѫжкы, дѣтински и женскы обувкы, или вкупомъ 500-1000 гр. *обуща* въ брой. Послѣ баща-та опрѣдѣлѭ нѣколко дюлюмя цѣлинѫ за лозие, или готово лозие, нивѫ, бустанъ на момѫ-тѫ и пары, ако обичя; — скрытомъ до нѣколко. Колко ката прике ся опрѣдѣлява: възглавници, постылкы, завывкы, губеры, рызы, сукманы и пр. Котли, бакъръ и другы за момѫ-тѫ, коя-то трѣбва да гы понесе съ себе си, кога-то отива на вѣнчило. И съ това ся свършва мѣна-та и испитие-то. Най-послѣ ся дава опрѣдѣленъ день, кога да ся прави *годежь*; какъвъ ще стане — *голѣмъ* или *малъкъ*; съ колко и за колко человѣка; колко хлѣбове, вино, пуяци и пр.

4. Годежь.

Кога-то дойде опрѣдѣленый-тъ день, тогава момкови-тѣ ся свыкватъ женскы и мѫжкы, засвыри българскый-тъ кавалъ, гайда или гадулка, понесѫтъ всичко зготвено ядение, вино, хлѣбъ, все на кобилици на рамо, ракынѭ и пр. Съ свыреніе отиватъ у момины-тѣ вечерь кѫдѣ $1\frac{1}{2}$ — 2 чяса. Тамо ся наслага: чорба, яхнія, оризато, печено, пилафь и пр. Яде ся, благославя ся, пѣе ся, піе ся до дѫгѫ. Шетачи-тѣ шетѫтъ мѫжкы. До послѣ пѣтляно врѣмя ся осѣтѭтъ да си идѫтъ; на дворъ-тъ изигравать едно мѫжко хоро, стари и млады съ хвьракосано стърче цвѣтие на чело отъ булкѫ-тѫ, коя-то имъ е дала съ цѣлуваніе рѫцѣ. Булка-та проважда на годеникъ-тъ си *много здравіе*, кыткѫ съ жълтичкы напизанѫ и еднѫ шитѫ кърпѫ. Тръгватъ да си отиватъ, по пѫть-тъ ся пѣе, выка, крѣщи, свири и играе съ иху-у! Въ кѫщѫ-тѫ на момъкъ-тъ ся дърпва едно мѫжко хоро и си отива всѣкый у тѣхъ, като ся мѣтне на момъкъ-тъ пърстенъ-тъ моминъ на пърстъ-тъ му и добрѣ обшитѫ-тѫ кърпѫ на рамо-то му. Всичкы весели, кѫща-та гърмва отъ *екъ-тъ*. Момъкъ-тъ ся казва отъ сега *годеникъ*, а мома-та — *годеница*. Нито момъкъ-тъ има право да поглѣдва вече другѫ момѫ, нито мома-та — другъ ергенъ: злѣ ся наказва оня, кой-то бы ся осмѣлилъ да приказва, играе, или да земне кыткѫ-тѫ на чюждѫ згоденицѫ; той трѣбва да яде 50 тоягы отъ общинѫ-тѫ, или затворъ еднѫ седмицѫ.

5. Животъ-тъ на годеницж-тж и годеникъ-тъ.

У насъ има едно пря-старо правно наимянованіе на хора неоженены още. Мома-та имала имя *княгыня*, а иргень-тъ — *Краль*. Пó-послѣ отъ XVI вѣкъ ся е замѣнило (види ся отъ подозрителный-тъ страхъ), съ: *моминство е пашовство*, а *иргенство — везирство*. Кога сж згодени изгубватъ това имя и получватъ ново: съ *хора-та равны*, а пакъ щомъ ся оженьжтъ: съ *свѣтъ-тъ смѣсены*. Оставьжтъ ли ся отъ съпружество-то, думатъ ся: на *кучета-та хула — маскара*.

Щомъ ся свьрше годежь-тъ, мома-та на утро-то прѣдава управленіе-то кжщно въ полвинъ на пó-малкж-тж си сестрж, ако іж има, и ся казва, че *корытанка-та отлюпила корыто-то*, нъ още *не го е прѣкътурнжла*. Годеница-та въ първы-тѣ два-три дена пріемва посѣщенія и честитенія отъ дружкы-тѣ си, роднины и пріятелкы, кои-то іж поздравляватъ съ: „честитъ *ти момъкъ, годеникъ* и *мжжче*.“ Тя имъ отговаря: „благо*дарьж ви и васъ да сподари Богъ*“, нъ въ сжщо-то мгновеніе пролива сьлзы отъ милость за моминство-то си и за дружкы-тѣ си. Тѣ іж утѣшяватъ, нъ както въ тѣхъ, тъй и въ зголеницж-тж, разговори-тѣ имъ издаватъ особитъ тонъ, кой-то ся види да е примѣсенъ отъ жялость и радость. Жялость-та и радость-та правьжтъ дружество-то въ сжщо-то врѣмя въ нищо нерѣшително, и като впоено ся вижда. Само женена, ако има въ това дружество, тя го обьрща въ веселость чрѣзъ бждны сполукы и добръ животъ съ мжжь. Годеница-та отъ най-напрѣдъ, въ първы-тѣ си годеничны дни, ходи като несвѣстна и впоена отъ жялость и радость. Нъ добрѣ опытный може да познае скоро, чѐ жялость-та въ годеницж-тж не е права, а прѣструвка, и че радость-та ѝ е много въ голѣмж безграничнж силж и распаленность. Въ нейж ся осѣща малко охладняванiе къмъ кжщж, покжщнинж, бащж, майкж, братя, сестры, момы, пріятелкы, дружкы и въобще въ всичко онова, кое-то не е въ родство съ годеникъ-тъ ѝ. Това охладяванiе постьпенно най-послѣ ся прѣобьрща въ нестърпеніе до толкова, що-то годеница-та хване да брои, колко дни оставатъ още до свадбж-тж; да, тя често опустосва какво-то похване, дни-тѣ ѝ ся виждатъ мѣсяци, а нощи-тѣ — годины, и казва: *кога ще мьркне или кога ще съмне*? Колко-то и да провѣжда пó-голѣмж-тж часть отъ нощь-тж въ работж, то тя и пакъ не може спокóйно да спи 3-4 чяса. По тжіж причинж е законно, що-то по еднж, или двѣ дружкы іж придружаватъ нощѣ да спьжтъ съ нейж.

Колко-то по́-вече ся осилва охладяваніе-то къмъ старо-то ѝ живѣлище и старый животъ, толкова напротивъ ся осилва стократно любовь-та и наклонность-та ѝ къмъ ново-то ѝ живѣлище и новъ животъ. Тя чрезвычайно люби и обича всичко, кое-то ся отнася до крѫгъ-тъ на годеникъ-тъ ѝ. Струва ѝ ся бащина-та кѫща непріятна, а на годеникъ-тъ, ако въ случай и по́-долня, весма ѝ ся рѣвне и милѣе за кѫщѫ-тѫ му и за всичкы-тѣ му притѣжанія. Съ еднѫ рѣчь: старо-то и прѣминѫло-то ся забравя скоро и му ся насыща, а на ново-то и идѫще-то ся радва отъ все сърдце.

Годеница-та, слѣдъ като прѣдаде полвинъ управленіе въ кѫщи на по́-малкѫ-тѫ си сестрѫ, тя вече не ся грыжи за въ ползѫ на кѫщѫ-тѫ, коѭ-то е управлявала тъй мѫдро и настоятелно отъ толкова годинъ. Тя въ сѫщо-то врѣмя дозволява полвинъ право на по́-малкѫ-тѫ си отъ неѭ сестрѫ и да ся момува.

Облѣчена чистичко́, годеница-та нѣма свободѫ да ся прѣсъкаква по пѫтища-тѫ, или сама да ходи на хоро; нѣма право съ никого другыго момка да приказва вече и пр. Съ еднѫ думѫ, тя изгубва законъ-тъ и право-то на моминство-то и ся подчинява подъ законъ-тъ на годеничество-то, кой-то е много по́-строгъ и отъ самый-тъ на съпружество-то законъ.

6. Заниманіе-то на годеницѫ-тѫ.

Щомъ ся вече свърше годежь-тъ и са пріемѫтъ приличны-тѣ посѣщенія и честитанца, годеница-та съ кѫщны-тѣ и служкыни-тѣ (ако има, кое-то е твърдѣ рѣдко у насъ; гдѣ-то има момы, да има и служкыня, то е малко подозрително въ моминско-то кѫщно достойнство), прибързва да измые хубаво сѫдове-тѣ, донесены отъ момковы на годежь-тъ съ ястія, и слѣдъ като доде человѣкъ отъ годеникъ-тъ, да му ся прѣдадѫтъ чисты. Отъ момковы-тѣ ся испровожда бабичкѫ, коя-то да пріемне сѫдове-тѣ. Това свърши ли ся, то на годеницѫ-тѫ ся отварѭтъ голѣмы (триста) работы, върху кои-то трѣбва здравы прѣдразсѫжданія.

Тя ся поразговарва съ майкѫ си за дарове-тѣ и вѣно-то, послѣ заедно съ неѭ сѣда та наискрояватъ отъ най-добро-то памучно платно (отъ бѣленъ памукъ-тыри съ копринѫ), прозрачно, като гѫсто сыто 3–4 рызы: за свѣкъръ-тъ, свѣкървѫ-тѫ, кръстникъ-тъ и девѣръ-тъ; отъ по́-второ-то платно — нѣколко рызы за другы-тѣ годениковы роднины, а отъ трете -- нѣколко гащы, ракаве и полы за сватовы-тѣ и шетачи-тѣ по свадбѫ-тѫ. За годеникъ-тъ ся искроява

еднѫ-двѣ коприпены рызы съ гащы (*вѫнчяны* нарѣчены). Това всичко-то и колко-то е потрѣбно, като ся накрой отъ 3-4 качества платна, кои-то гы е прѣла, тькала и бѣлила самичка годеница-та въ моминство-то си, и като ся насучѭтъ конци отъ бѣлѫ *палимѫ* (копринѫ изработенѫ) и конци отъ конопы за дебелы шевове, тогава ся накопувватъ и помощны-тѣ срѣдства за шевъ, или ся набавватъ нѣкои назаемъ отъ познаты и съсѣды, кое-то е въ обичяй у насъ.

Всичко това притъкми ли ся, годеница-та свыква на помощь нѣкои отъ дружкы-тѣ си и пó-вече роднински дружкы, кои-то да ѝ помагатъ: да шіѭтъ, плѣтѫтъ и похубавіѭтъ даворе-тѣ ѝ. Разбира ся, че и тѣ на драго сьрдце дохождатъ, едно, за да помогнѫтъ въ тоя случяй на дружкѫ-тѫ си, а друго и да ся научятъ опытно, какъ и съ каквы дарове ся притъкмява годеница. Колко-то дни трае работа-та въ разны шевове, годеница-та е дължна да гощава работници-тѣ си съ добры ястія. Тѣ прѣзъ работѫ-тѫ пѣѭтъ и приказватъ веселы задоволкы.

Годеничество-то трае отъ двѣ, най-малко, недѣли, до 5-6, рѣдко 8-9, спорѣдъ условія-та на годежь-тъ. Прѣзъ всичко това врѣмя, годеница-та носи облѣкло пó-чисто и новинко, кое-то въ моминство-то си го е носила въ пó-малкы праздничны и свѣтлы дни. Нуждны-тѣ дрѣхы и дарове за работѫ сѫ тыя: дюшеци, разны постылкы, вълняны, памучны и конопны разношярены, възглавници 10-12 голѣмы и 4-5 малкы (тумбета) отъ памукъ, вълнѫ или конопы, разноцвѣтно нашярены и непрѣплѣтено натьканы (на коры) съ различны образы. Въ постелкы-тѣ и възглавници-тѣ често ся срѣщатъ и коприняны дебелы прѣжды. Различно и красно порѫбены рызы по угърляци-тѣ, рѫкавы-тѣ, пазвы-тѣ и полы-тѣ (шиты полы на гергевъ). На гергевъ тъй сѫщо разно нашиты кърпы отъ ленено платно, конопно или памучно: съ сьрмѫ, коприны, клаподанъ, телъ и търтъръ и пеперудкы разно-цвѣтно. Обрусы (просопы) — пешкыры ся рѣжѭтъ отъ кѫлбета (комата) платове и ся рѫбѭтъ по крайща-та на разнообразны рѣсны. Отъ по 14-16 плата димито (синевълняно) ся набира съ сытны, правы и равны наборкы за два-три сукмания, на кои-то полы-тѣ сѫ нашярены съ подплатѫ (отъ разны цвѣтове сукняны парцалы, съ разноцвѣтны коприны нашиты), чипкѫ, сьрмяны гайтаны, коприняны канапы, харджеве (само отъ копринѫ и сьрмѫ исплены тантелы); различны симизета (Schleiez — паятины) за по крайща-та на рызы, юрганы, кърпы и пр. Юргани-тѣ сѫ или отъ вълняны, памучны, или помѣсены съ копринѫ, платове, тькани отъ годеницѫ-тѫ съ разны шяркы. Два или три сокая (капелины старобъл-

гарскы) отъ коприняны червены или зелѣны платове, пашярены съ сърмѫ, налимѫ разно-цвѣтнѫ и жълты, или бѣлы пенерудкы, кои-то всичкы-тѣ вкупомъ даватъ изглѣдъ величественъ, като царска златна корона. 5-6 забратки червены съ бѣлы рѣсны и синчета (батиста) на край-тъ имъ за булкѫ-тѫ. Чорапы, калцуны, калци, връхны облѣкла вълняны, поясы разношарно тъкани съ коприны, коланы (кемери) хубавовидно испопрѣплѣтены. Дюшеци-тѣ ся пълнѭтъ съ еренѫ, вълнѫ, или памукъ, такожде и юргани-тѣ. Малкы-тѣ възглавници ся пълнѭтъ безъ исключеніе съ памукъ или еренѫ, а голѣмы-тѣ — нѣкои и съ плѣвѫ (сламѫ) и сѣно.

Всичкы-тѣ нуждны дарове, голѣмы и дрѣбны работы ся работѭтъ съ голѣмѫ втораченость. Майка-та само управлява работницы-тѣ, какъ да работѭтъ по́-чистичко, като имъ казва: *„хубаво си отваряйте очить, че тыя дарове ще излѣзватъ прѣдъ хора!“* Баща-та на годеницѫ-тѫ ѝ купува 1—2 раклы - сѫнджка, два котла мѣдны, бѣло ганосаны; леѣнъ, ибрикъ, лингеры, тавы, тепсіи; грывны, врахелы, обици, пѫхты, пърстены, кои-то трѣбва да бѫдѫтъ всичкы-тѣ, отъ грывны до пърстены, отъ чисто срѣбро (рубляно и ріално) и по нѣкои позлатени, или отъ сухо злато. По грывны-тѣ може да има и камьню драгоцѣнни (или отъ опасъ), тъй сѫщо и по обици-тѣ. Това всичко-то ще го понесе годеница-та съ себе си; още и нѣколко бърда, гергевъ, станъ за тъкань и пр.

Всичкы-тѣ дарове ся качѭтъ отъ 5—15 хыляды грошове.

Още слѣдъ като ся свърши годежь-тъ, слѣдъ два-три дни момъкъ-тъ направя единъ ремыкъ жълтици — минцове отъ 50—120 зърна. Тѣхъ гы дава на еднѫ отъ сестры-тѣ си, коя-то съ двѣ-три другаркы тържественно гы занася на годеницѫ-тѫ, коя-то гы взема съ радость и си гы направя на по́-второмъ на какъвъ-то ще ремыкъ и гы окачя на гѫрды-тѣ си прѣзъ вратъ обѣсены. Тукъ ся разбира, че годеница-та съ голѣмы почеты пріемва сваткы-тѣ, кои-то сѫ ѝ донесли жълтички, кои-то сѫ символъ на годеничество-то ѝ; нагощавва гы и гы испраща съ поздравленія. Почти всѣкый день отъ момковы отиватъ по една — двѣ-три зълвы - калины-малины при годеницѫ-тѫ — булѫ си, кое да приказватъ съ неѭ, кое да ѝ помагатъ. Голѣмо достойнство ся изысква и отъ двѣ-тѣ страны, т. е. и годеница-та трѣбва да ся труди да ся покаже достойна и запрѣтана прѣдъ зълвы-тѣ си, кои-то да ѭ хвалѭтъ прѣдъ батя си. Зълвы-тѣ тъй сѫщо отъ странѫ на батя си само непостижимы лъжи пърскатъ, т. е. какъ му върви напрѣдъ въ печялбѫ-тѫ, какъ лубутилъ нѣкого, какъ страдалъ, падалъ въ рѣкѫ,

какъ мысли да иде въ святж горж и Божій-Гробъ, какъ сънувалъ добро, какъ ся отговарялъ умно и пр. много неварены-непечены лъжи. И годеница-та, като глупава 6), всичко вѣрва и по̀-вече ся влюбва въ него. Зълвы-тѣ продължаватъ още, какъ: „еди коя мома молила батя ни да ѭ вземне, нъ той като ѭ не рачилъ, тя му направила *маге марій!!!* Той ся исцѣри, и като рѣче тебя ще вземне, че си умря на думж-тж, мари сестро и булю! Като рѣче на мамж и на тетя, я Стоянкж ми вземнѣте, я ще ся пропждіж отъ тукъ! Господь даде, че тъй станж, и сега много тя обича — хей, все ся радва!“ На тѣзи думы, природно ораторскы, годеница-та ся распалва отъ радость. Въ праздникъ-тѣ (зълвы-тѣ) извождатъ годеницж-тж на хоро̀ да играе между тѣхъ или на нѣкоѭ другж сватбж, нъ вечерь ѭ пакъ завеждатъ у тѣхъ тържественно. Хубаво е да глѣда человѣкъ българкж годеницж, украсенж нагыздавенж съ два ремыка жълтици, цвѣтя и хубавж прѣмѣнж, съ благоньравнж скромность да ся враща вечярь отъ хоро̀-то съ зълвы-тѣ си, тъй сжщо нагыздавены. Щомъ заведжтъ зълвы-тѣ буліж си отъ хоро-то въ дома ѝ, тѣ ся вращатъ у тѣхъ си, събличьжтъ си прѣмѣнж-тж и ся прѣбличьжтъ, че — хайде, на водж по кладенци-тѣ.

Годеница-та прѣзъ цѣло-то си годеничество не смѣе съ никой чюждъ иргень да приказва, освѣнь съ роднинскы. Ако ся дознае, че приказва съ нѣкого, то тя съ това ся показва невѣрна и ненаклонна на годеникъ-тъ си. Тя не смѣе тъй сжщо и съ годеникъ-тъ си да праказва на само̀, а въ случяй прѣдъ хора, — твърдѣ малко говори съ него и съ другы-тѣ присжтствуѭщы.

За годеникъ-тъ.

Като стжпи годеникътъ въ новый-тъ си годеническый животъ, той ся мжчи да ся показва нѣщо по̀-друго отъ простъ иргень, както въ обходж-тж си, тъй и въ разговоры-тѣ си. Той проважда подаркы на годеницж-тж си съ поздравкы: захары, ябълкы, круши и дюлы, въ кои-то набожда по 4-5 рубенца. Годеница-та пакъ му испроважда кърпы, чорапы съ поздравкы.

Годеникъ-тъ трѣбва строго да ся пази да не ся разговаря съ нѣкоѭ другж момж, да не бы съ това ся показалъ невѣренъ на своѭ-тж любимж годеницж. Той хо̌ди все облѣченичякъ съ по̀-чисты прѣмѣны; почти всѣкой день минува по край кжщж-тж на годенинж-тж си, коя-то за да го виждва и да ся влюбва по̀-сърдечно въ него. Той прѣстжп-

6) Не противорѣчите ли, Г. Одимковъ, като казахте въ начяло-то, че Лѣсковскы-тѣ момы сж по̀-умны отъ иргены-тѣ?

ва гордо, нъ тихо и мждро, и показва прѣлѣзъ къмъ кржгъ-тъ на человѣчество-то; хване да избѣгва дружества-та съ момци-тѣ, нъ ся вѫвира при оженени-тѣ, като ся намѣсва въ разговоры-тѣ имъ. Той, впоенъ отъ любовнж радость, често глѣда да ся събере съ роднины-тѣ на годеницж-тж си, и съ тѣхъ да приказва, пазящиць ся все мждро и страхопочитателно да си нарѣжда приказскы-тѣ. Товаму ся познава по обходж-тж, че той хваща да обичя роднины-тѣ и всичко, кое-то влѣзва въ кржгъ-тъ на годеницж-тж му. Нъ той не охладнява въ сжще-то врѣмя и отъ свой-тъ родъ, кой-то му е вѣрна подпорка за напрѣдъ. Той обичя все пó-много свои-тѣ отъ другы-тѣ; защо-то у насъ ся уважява съ искренность тжж пословицж: *„свой своего не храни, нъ тъжко и горко, който го нъма.“* За това той неотстава отъ свой-тъ родъ, защо-то въ всѣкж нуждж му притичя въ помощь. А това е още слѣда отъ патріархалный-тъ Българскы животъ. Ако ся забѣлѣжи, че годеникъ-тъ отстава отъ свои-тѣ, и ся влюбилъ слѣпо въ годеничны-тѣ си, то неговый-тъ родъ скоро разваля такъвъ годежь и не го оженва, че ушь съ неіж той щѣлъ да развали родъ-тъ си!

Отъ другж странж годеникъ-тъ не оставя назадъ и кжщны-тѣ работы; той ходи въ горж за дьрва да навезе за прѣзъ зимж-тж и за по свадбж-тж; ходи да вдига (съ лизгарь) нѣкоіж цѣлинж за бждяще ново лозіе; вади камьнье и гы вози за направж на кжщж или оградж. Всѣкый почти пятъкъ и сжбботж ходи по пазарь на Търново или Орѣховицж. Тукъ той си притъкмѣва различны дрѣхы, нуждны за по сватбж-тж. Наближи ли една недѣля прѣдъ сватбж-тж, той си погодява свирачи, гайдари или цигулари; накупува пуйкы, пуяци и пръхчета за по свадбж-тж, тъй сжщо брашно смилва на воденицж да е готово. Нъ разбира ся, че въ тѣзы работы му помагжтъ и неговы-тѣ сродници.

8. За вѣнчялны-тѣ дрѣхы на булкж-тж.

Двѣ недѣли прѣдъ свадбж-тж, отъ момковы струватъ извѣстіе на момины-тѣ, какво еди-кой день да бждятъ готови, за да отидятъ на Търново да искроятъ вѣнчялны дрѣхы за булкж-тж. Като дойде опрѣдѣленый день (чистъ понедѣлникъ), момъкъ-тъ — годеникъ-тъ, прѣмѣненъ, съ свои-тѣ кжщны и нѣкои роднины, рано ся опжтва за Търново. Въ сжщій часъ и мома-та — годеница-та, съ свои-тѣ кжщны и роднины, и тя ся опжтва, нагыздавена за Търново; а на край село-то трѣбва да ся съберятъ и два-та нови рода за да тръгнятъ заедно. По пжтя годеникъ-тъ ся разговаря, малко напрѣдъ обтѣгнжлъ, съ мжжкы-тѣ момины, за каквы дрѣхы да ся искроятъ, и при кой пó-добръ купецъ и

кроячь. Тѣ вече стигватъ въ градъ-тъ и ся спиратъ на тумбѫ прѣдъ нѣкой познатъ купецъ, кой-то, щомъ гы види, поканва гы въ продавницѫ-тѫ си и на чясъ-тъ зарѫчва да имъ ся донесе по едно кахве и цигаркы на момци-тѣ и мѫжкы-тѣ, ако піѭтъ тютюпъ. Годеница-та рѣдко да піе кахве отъ срамъ, а другы-тѣ почти всичкы-тѣ піѭтъ. То свърши ли ся, купецъ-тъ поздравява съ благополучны бѫднины годеникъ-тъ, по обычяй-тъ на общѫ-тѫ благословіѭ, послѣ имъ разхвърлява различны копринены, вълнени и памучны платове за роклѭ (фустань). Годеница-та ся долѣпява до коприняны-тѣ и иска за роклѭ по най новѫ модѫ. Отрѣзва ся 14—17 лактю, въ стойность отъ 300—800 гроша единъ фустанъ; послѣ отъ най-добро-то сукно (?) кожухъ съ лѣсицы за 200—500 гр.; сърмяна салтамарка съ 2—5 ката сърмянъ гайтанъ за 400—600 гр., или болка за 1.000—1200 гр. Това сѫ по́-главны-тѣ булкыны дрѣхы вѣнчяльны. Търновцы-тѣ май гы излъгватъ, че за хубавъ платъ имъ даватъ съ ласкателства доленъ съ скѫпѫ цѣнѫ! Послѣ тоя пазарлѫкъ ся распърсватъ по градъ-тъ и всѣкый си купува, какво-то му е нуждно, а момъкъ-тъ различны подаркы, като пошеве, моміи (басмы), фесове, шялове, обуща, оглѣдала и другы дрѣболіи.

Вѣнчяльны-тѣ дрѣхы ся оставѭтъ да ся шіѭтъ, а другы-тѣ ся понасватъ сега за въ село. Като ся върнѫтъ всичкы скупомъ, отиватъ право у момъкъ-тъ, гдѣ-то гы чяка богата трапеза; наядватъ ся и ся напиватъ и послѣ — всѣкый у тѣхъ си.

V. Сватбена-та недѣля.

Въ свадбенѫ-тѫ недѣлѭ у срѣдѫ ся събиратъ свирачи-тѣ, шетачи-тѣ и помагачи-тѣ. Всѣкыму ся опрѣдѣля, каквѫ работѫ да слѣдва, т. е. единъ ще стои у зимникъ-тъ при боріи-тѣ и точи вино, другый ще коли пръхчета и пуяци, другый ще готви, другый ще слага трапезы и ястія; другый ще мѣси хлѣбъ, ще сѣе брашно, другый ще има въ власть-тѫ си лимоны, ракіѭ, оризъ, пиперъ, захаръ, (кахве и сладко на мѣста); другый векылъ-харчь; драгынко (калесникъ) и пр. единъ да управлява гайдари-тѣ, другый — старъ баща, ще управлява, кани гостытѣ да ядѫтъ. Въ тѫѭ недѣлѭ прѣдъ свадбѫ-тѫ ся ганосватъ всичкы мѣдны сѫдове; всичкы прѣзрѫчници, кърпы и постылкы ся опиратъ; всичкы дървени сѫдове ся измыватъ и кѫща-та помазана и варосана. Въ тоя день всичко е чисто и изглѣдва, като въ новъ палатъ. Свадбари-тѣ чисто облѣчени, весели и зарумѣни отъ рѣзно-то руйно винце; нъ никой отъ шетачи-тѣ, или помагачи-тѣ не смѣе да ся напіе!!! Тѣ

си имжтъ на свършваніе-то на свадбж-тж единъ день, кога-то трѣбва да ся нарѣжжтъ до джгж! —

1. Срѣда.

Въ срѣдж вечь захващатъ да колжтъ кокошкы, пуйкы, паткы, гжскы и пръхчета; намѣсва ся 3-4 пѣщи хлѣбъ и ся готви малко гозбж постнж (отъ бѣлъ бобъ, лѣща, зелие съ оризъ и масло, лукъ съ рыбы, оризъ и масло, грозденица, маджунъ, пиперница, маслинкы и рѣдко осмокрачицж). Гайдари-тѣ си гласьжтъ само гайды-тѣ и напичжтъ тъпанъ-тъ да гърми.

2. Четвъртъкъ.

Въ четвъртъкъ сутринь-тж, двама-трима отиватъ на Търново, вземватъ обущж-тж и булкины-тѣ дрѣхы вѣнчялны. На вращание гы посрѣщватъ отвънь село-то гайды съ тъпанъ и нѣколко свадбари. Съ голѣмо тържество внисатъ обущж-тж въ село и въ кжщи, че послѣ ся наядватъ, напиватъ и изигравать едно хоро. Това ся казва: *обущарска трапеза*.

Дарове ся глѣдатъ. Отъ другж странж тжж сутрѣнж ся свыкватъ 30-40 жены — *свати* нарѣчены у момъкъ-тъ, за да идѫтъ у момины да глѣдатъ дарове-тѣ. Търгватъ гайды-тѣ напрѣдъ, слѣдъ тѣхъ майка-та, или баба-та на момъкъ-тъ прѣдвожда свати-тѣ въ рѣдъ една слѣдъ другж по годины-тѣ, като жеравы. Ако има мѣжду тѣхъ попадя, то тя върви напрѣдъ съ почетъ. Щомъ стигнжтъ у момины, на дворъ-тъ ся простира широкж рогозкж и постылкж върху ѝ, обыколена съ дъскы за сѣдание. Тамъ ся нахвърлватъ едно по едно дарове-тѣ, кои-то ся разглѣдватъ внимателно отъ свати-тѣ. Сега майка-та момкова, слѣдъ като ся разглѣдатъ дарове-тѣ, хвърля нѣкоиж жълтичкж на постланж-тж върху дарове-тѣ кърнж (кръстъ нарѣчено), послѣ всѣка отъ свати-тѣ, коя колко-то обичя, че и до дрѣбнж парицж. Слѣдъ като ся свърши тая заобыкалка, тѣ навлѣзватъ у кжщи, гдѣ-то годеница-та на всѣкж рѣдомъ цѣлува ржкж, като стои исправена и вмждрѣна при врата-та до стѣнж-тж на хаетя (чярдакъ — тангъ). Въ еднж или двѣ възголѣмичкы стаи има сложены трапезы, около кои-то насѣдватъ свати-тѣ. Прѣхвърлва имъ ся прѣзржчникъ дългъ отпрѣдъ и ся принасва гозба.

Българска-та трапеза, тъй ся рѣди постъпенно: На земж-тж у кжщи ся постила, първо, рогозкж; върху неж хубава шярно-тъкана постылка, около три-тѣ страны ся нарѣждатъ на подилѣсъ възглавници, въ два-та жгла по едно тунбе, кое-то прикрива праздно-то мѣсто между двѣ-тѣ възглавници, гдѣ-то ся срѣщатъ жгълъ съ жгълъ. Върху постыл-

кѫ-тѫ ся простира нисала (трапеза). Ако има одъръ $1\frac{1}{2}$-2 педы высокъ, то върху него ся наредждатъ всичкы-тѣ рѣченни накыти. Върху нисалѫ-тѫ ся слагатъ бѣлы габровскы тьнуры съ по малко соль и черьпь пиперъ (и чървенъ чюканъ), за прѣдъ всѣкый гость, до тѣхъ по лъжицѫ: послѣ ся донасватъ цѣлы нарѣзани, нъ не раздробени още хлѣбове, кои-то си гы раздробяватъ гости-тѣ самички; сега ся донасва чорба, прѣдъ двоица госты по паницѫ. Чорба-та ся прави отъ крылѥ, главы и крака на хвьрковаты (кокошкы и пр.), съ малко оризъ, черень пиперъ, лукъ и яйце подварена. Слѣдъ като си сторѭтъ крьста гости-тѣ, пьрво-почетно-то лице, кое-то е сѣднѫло на чело, захваща да яде и другы-тѣ съ него. Щомъ ся изяде чорба-та, донасва ся второ ястіе, нарѣчено *яхнія*, кое-то ся прави отъ трупъ-тъ на хвьрковаты, съ по-вечко лукъ и червенъ пиперъ чюканъ. Прѣдъ всѣкы двѣ лица по паницѫ съ по 3-4 кѫса мясо. Праздны-тѣ паници не ся вдигатъ. Сега подиръ второ-то ястіе, ся донасватъ двѣ шюлета зелѣны съ вино, въ него и лимонъ и ся подаватъ съ крьстосанѫ рѫкѫ на пьрво-то почетно лице (стара-та сватя), коя-то, като гы вземне, благославя: *„Господи помилуй, Іисусе Христосе, свята Буг'родице* (съ прѣкрьстваню)! *Да бѫдѫтъ чести и доброчести, тебе честитъ зять, а пакъ меня честита снаха; да ся слушіѭтъ, да ся иматъ, да ся обычѭтъ; да остарѣѭтъ и задомѭтъ дѣтца, и да имъ даде Господь да ся прѣлива и да ся прѣсыпва кѫща-та имъ отъ имотъ. Наздравичка, и вамъ да подари Богъ тѫѭ радость!“* И послѣ призовава Бога и св. Богородицѫ и урысницѫ-тѫ на помощь на младоженци-тѣ, за кои-то напива за здравѥ-то; всичкы-тѣ слушіѭтъ благословіѭ-тѫ. Послѣ дава едно-то шюле на дѣсно, а друго-то на лѣво да піѭтъ и другы-тѣ свати, кои-то думватъ на почетно-то лице: *„да ти е сладичко!“* Тѣ всичкы-тѣ благославѭтъ и си наздравѭтъ тъй: *„наздравичка;“* отговоръ: *„далъ ти Господь здравѥ;“* — *„да ти е сладко!“* отговоръ: *„сладичко ти здравѥ (благодарство!).“* Разбира ся, че на женскѫ трапезѫ само жены слугуватъ, а на мѫжкѫ — жены и мѫжѥ. Слѣдъ яхніѭ-тѫ дохожда трете ястіе, оризато, кое-то ся прави отъ оризъ и свинско мясо съ сланиняны мьрвкы, посолено съ много черьнь пиперъ; четвьрто ястіе е обварено отъ пуйкы мясо — кълкы съ черьнь пиперъ посолено и съ малко миродіѭ зелѣнѫ наржсено. Пято ястіе е печено прасе, агне или пуякъ, кои-то ся пекѫтъ надъ зелѥ, върху съ хрѣново листѥ, обвыты въ замазанѫ пещь; до печено-то въ особны малкы панички има и лютъ хрѣнъ съ оцетъ и нарѣзаны на трижгълны малкы части, хубави лимони. Шесто — пита съ оризъ и свинскы мьрвкы;

седмо ястіе е булгурь, пилавъ или другы сладкы съ медъ или захарь прѣлѣны ястія; за придъвкж (мѣзе) ся донасва сыреню, орѣхы, пъстьрма, суджуци, языци и пр. Най послѣ — баница или тиганиды съ сыреніе, яйца и кравје масло пържены, или печены въ тавж. Ни една паница праздна не ся вдига отъ трапезж-тж, до кога-то сж гости-тѣ тамо; а слѣдъ отиваніе-то имъ. На трапезж-тж, отъ като ся донесе трете-то ястіе и ся испіе 3-4 напивкы, засвирватъ гайды-тѣ юнашкы пѣсни (това свиреню ся казва: *на небетъ*). Като ся наяджтъ свати-тѣ, исчюва ся гласъ: *нъма ли нъкоя да ни поиграе мари?* — една добра играчица отъ момины-тѣ свати взема двѣ кърпы въ ржкж и отива да цѣлуни ржкж на старж-тж сватіж, като ѝ казва: *дай ржчицж и прощавай!* Още на двѣ-тры старыци направя сжщо-то, па послѣ ся дьрпва на задь заднишкомъ; пристжпва два-тры пжтя назадь — напрѣдъ, развѣва кърпы-тѣ надъ главж, послѣ си прѣкрьстосва ржцю-тѣ и ся покланя прѣдъ свати-тѣ; това става до тры пжти на рѣдъ. Ный трѣбва да забѣлѣжимъ, че тѣзи кърпы гы дава първо-то почетно лице отъ момковы-тѣ свати. Слѣдъ тыя тры крьстообразны поклоны, захваща играчица-та на ржченици да ся подхопва тъй вѣщо, като че балетъ ся играе. Тя малко играе и като ся поклони, дава кърпы-тѣ на почетно-то лице. Сега ся явяватъ другы двѣ играчици съ сжщы-тѣ кърпы, цѣлуватъ ржціе, покланьжтъ ся, както първа-та и захващатъ да играьжтъ *двойкж-тж ржченици*; послѣ излѣзватъ другы четыре и съ сжщы-тѣ церомоніи, захващатъ *четворкж-тж ржченици.* Това е правъ Българскый балетъ, нъ съ разликж, че тукъ не ся виждатъ крачясты крака, нъ мандахаранцж ржцю, развѣваню кърпы, подпжхваницж подъ кърпы и ржцюе, вьртеницж, подскокы, клѣканицж и другы подобны вѣщы движенія. Играчкы-тѣ и самы подвыкватъ *ихy! хепа! ихy-хy!* плѣскатъ си ржцю-тѣ и пр. и другы-тѣ глѣдачи подвыкватъ: *ихy! хеп-па-па!*

Кой-то играе трѣбва да ся откупи отъ гайдары-тѣ съ 1—20 пары — то ся казва *отплата* — и всичкы-тѣ свати хвьрлѣжтъ на тьпана по нѣкож парицж (парсж).

Слѣдъ като ся наяджтъ свати-тѣ добрѣ; ставатъ и пакъ като жерави на рѣдъ, търгватъ да си идзтъ. Бждѫща-та булка имъ цѣлува ржцю и гы испровожда. Като стигнжтъ у момковы, завьртьжтъ ся 3-4 пжти на хоро и послѣ си разотиватъ около $11\,^1/_2$ чяса по кжщя-та си весели. Нѣкои слабы жены имъ ся повщакляватъ очи-тѣ отъ силно-то винце и кетерь-метерь си отиватъ. Въ тоя день мжжіе-тѣ нѣматъ работж на свадбж-тж и ся не явяватъ, а само жены на *главж* си вършіжтъ женскы-тѣ свадбарскы обычяи и обряды.

3. Пятъкъ.

Главно-то въ пятъкъ е *засѣвкы*, *мѣдяникъ* и *хлѣбъ*.

Още отъ четвъртъка вчерашенъ, една отъ момковы-тѣ кѫщины момы, или жены (сестры булкы), свыква роднински-тѣ си момы въ пятъкъ на засѣвкы, съ думы: *„много здравіе отъ...... да пустнѣте момѫ-тѫ си да доде сутрѣ на засѣвкы, а въ недѣлѭ за булкѫ! — хемъ да ѭ пустнѣте хѫ-ѫ!“* — Тѣ, *засѣвачици-тѣ калинины* ся събиратъ слѣдъ пладнѭ накѫрѫчены, натруфены и облѣчены прѣвъсходно. Изигравать едно малко хорце у момковы, па послѣ слѣдъ гайды-тѣ търгватъ за у момины-тѣ. 20-40 момы — *зълвы* и засѣвници нарѣчены, отиватъ и поздравяватъ годеницѫ-тѫ, коя-то гы почерпва съ винце (или сладко), че гы испраща учтиво съ любезны поздравленія да выкатъ свадбары.

Това поздравленіе отъ засѣвници-тѣ е символиченъ знакъ, съ кой-то тѣ офиціално извѣстяватъ годеницѫ-тѫ, че свадба-та ся захваща вече. Тѣ прѣдаватъ на годеницѫ-тѫ и различны сладковы подаркы. Послѣ засѣвници-тѣ, съ или безъ гайды, отиватъ отъ кѫщѫ въ кѫщѫ роднинскѫ, та поздравяватъ и поканватъ цѣлѫ-тѫ кѫщѫ да заповѣда на свадбѫ-тѫ съ тыя думы: *„много здравіе отъ тетя, мамѫ и батя, да заповѣдате сутрѣ на вѣнеца, а у недѣлѭ на вѣнчило!“* Като изрѣдѭтъ всичкы роднины, тѣ ся вращатъ назадъ у момковы, та засѣватъ.

а. Засѣвкы и мѣдяникъ.

Пятъка ся казва *засѣвкы* у момъкъ-тъ. Нѣколко сладко-пойкы момы ся згласьѫтъ и пѣѭтъ близу при нъщовы-тѣ. Тукъ има седемь нъщовы на кръстъ едны връху другы, и седемь сыта. Въ сыта-та има чисто брашно, орѣхы, врахели и годежный-тъ пърстень. Седемь дѣтца мѫжкы, кои-то да сѫ *първешны* и *истърсачета*, държѫтъ сыта-та и сѣѭтъ едно върху друго въ нъщовы-тѣ, до като ся доде до най-послѣдни-тѣ. Момы-тѣ пѣѭтъ особны пѣсни, кои-ти сѫ пълны съ благополучія до седемь пояса съ юнашкы дыркы. Послѣ ся вземватъ набрашнены-тѣ врахели и пърстени, и скрытомъ, намъ какво гы благославѭтъ и магерѭтъ. За дѣтца-та оставатъ само орѣхы-тѣ. На дворъ-тъ ся направя голѣмо хоро отъ момци и момы, выканы и невыканы. Гозба нѣма, нъ гърнета съ винце ся подаватъ чясто прѣзъ рамена-та на мѫжіе-тѣ: Піѭтъ добрѣ! — Како наближи да ся разваля хоро-то, деверь-тъ въ решето изпасва да раздава мѣдяникъ-тъ.

Тоя мѣдяникъ ся расчюпва на кръстъ надъ главѫ-тѫ на годеникъ-тъ, послѣ ся начюпва на дрѣбны хапкы и на рѣдъ ся раздава

всѣкыму изъ хоро-то, и това ся казва: *мѣдяникъ ся раздава.* Останѫлы-тѣ хапкы ся истърсватъ въ снѣгъ-тъ съ нѣколко калпаци; защо-то немирни-тѣ момци единъ другый си хвърлѭтъ калпаци-тѣ въ решето-то, кое-то ся напълва съ 20-30 калпака. Ако е слабъ мѣданико-раздавачь-тъ, той падва изъ момци-тѣ и втилѣсва нѣкой тѫпаницѫ; за това ся избира высокъ и ягкъ за такѫвѫ работѫ. Дѣтцата ся испобиватъ да грабѭтъ мѣданикъ съ снѣгъ заедно. За чюдо е, че на едно хоро, ако има $1/3$ момци, момы и възрастны, то $2/3$ сѫ дѣтца мѫжкы и женскы.

Мѣдяникъ-тъ ся мѣси отъ брашно-то прѣзъ седемь-тѣ сыта прѣсѣяно, и ся пече на огнище-то въ жарь-тѫ, съ рѫцѥ изровенѫ и пакъ съ рѫцѥ заровенѫ.

И тѫй около $12\frac{1}{2}$ чяса хоро-то ся развaля по тоя рѣдъ: около $11\frac{1}{2}$ си отиватъ момы-тѣ, до 12 играѭтъ още иргени-тѣ само мѫжкы игры: рацина-та, джиритъ и на клѣканицѫ, и си отиватъ; още $1/2$ часъ пакъ играѭтъ, гонѭтъ ся, скачѭтъ, выкатъ, замѣрватъ ся съ топове снѣгъ и пр. дѣтца отъ 8-14 годины.

6. Хлѣбъ у момъкъ-тъ.

На хоро-то годеникъ-тъ струва извѣстіе на момци-тѣ и пріятели-тѣ на тъй нарѣченый *хлѣбъ*. Това ся прави, за да ся опрости съ тѣхъ отъ иргенство-то и да му дозволѭтъ за въ человѣчество-то. За това на хлѣбъ-тъ ся казва, че момци-тѣ отписватъ отъ рабошь-тъ си женимаго момка, кой-то вече ся отдѣля отъ тѣхно-то дружество. За това него го казватъ записанъ въ рьбошь-тъ на женены-тѣ. Тукъ ся слага трапезѫ по тоя сѫщый вървежь, спорѣдъ както го описахме въ четвъртъкъ-тъ у момины-тѣ. Момци-тѣ по 3-4 на тумбѫ идѫтъ весели съ сопичкы въоржжени и съ малкы обоюдо-остры ножеве и пищовчета. Гайды-тѣ трѣбва да посрѣщнѫтъ всѣкѫ тумбѫ до вратникъ-тъ и да ѭ въведѫтъ въ кѫщи. Като ся насъберѫтъ 40-50, захващатъ да ядѫтъ юнашкы съ начюмерено чело и сумтенѥ. Цѣло-то дружество си избира едного пó-отличнаго въ юначество за кума, кого-то постава за управитель на трапезѫ-тѫ, на цѣло-то дружество и на гайды-тѣ. Съ еднѫ рѣчь, той е старѣйшина, или воевода по настоящему. Той кому-то заповѣда да играе, трѣбва да играе, и какво-то свиренѥ и да му свирѭтъ, той заповѣдва. Той пази миръ, порѣдъкъ и тишинѫ въ дружество-то и го управлява мѫдро. Ако ся случи да доде нѣкое друго дружество отвънь, не выкано и противно, то ако не ся покори подъ упра-

вленіе-то на настоящый-тъ кумъ, захваща ся бой до Бога. Двѣ-тѣ дружества съ двама кумове ся збжхтватъ до кръвь и полу-убиванiе; нъ надвива онова, на кое-то управитель-тъ е вѣщь и знае съ измамж да побѣди съперно-то си дружество. Често ся случяватъ такыва збжхтванія, кои-то ся прочюватъ чякъ и до въ тъмницж-тж въ Търново.

Прѣдъ момци-тѣ, годеникъ-тъ играе най-напрѣдъ *ржченици* съ двѣ кърпы и съ тры накрьстосаны поклоны прѣдъ кумъ-тъ и момци-тѣ. Послѣ и другы играчи ся врѣждатъ да играіжтъ. Вино съ котелъ ся піе. Кумъ-тъ събира на танурь парсж-пары отъ момци-тѣ за гайдары-тѣ, че послѣ гы набожда на краищникъ отъ хлѣбъ и гы държи, а че най-послѣ гы дава на гайдарь-тъ. Като ся наядјтъ и напіжтъ добрѣ, всичкы-тѣ момци отиватъ заедно съ гайды-тѣ на водж, играіжщи съ *ихy!* Донасватъ еднж кобилицж водж и замѣсватъ хлѣбъ отъ сѣяно-то прѣзъ седемь-тѣ сыта брашно. Опичатъ хлѣбъ, пакъ ядјтъ и послѣ на дворъ-тъ изигравать едно мжжко хоро, че си разотиватъ по дома си. Женимый-тъ, като гы испроважда, заржчва имъ да дойдјтъ съ коніе-тѣ си у недѣліж да идјтъ за булкж-тж.

в. Деверь-тъ (калесникъ-тъ).

Деверь ся казва най-ближный-тъ и най-вѣрный-тъ извършитель и испълнитель на приказанія-та и нужды-тѣ на зетя; той направо пріемва поржчкы отъ зетя, кой-то не говори всѣкыму, и гы върши. Той е, или пó-малъкъ братъ, или стрыковче на зетя; възрасть 16–18 годишна. Длъжность-та му е, никога да не ся отдѣля надалечь отъ зетя; а все да бжде готовъ за поржчкы. Него можемъ да го сравнимъ съ собный служитель (kamerdiener) като на нѣкой краль — царь. За пó-близкы-тѣ му работы, послѣ ще кажемъ на прилично-то имъ мѣсто. За сега деверь-тъ ся облича чистичко съ гыздаво облѣкло, прѣкрьстосва два дългы ченгеля — пжхти прѣзъ рамена-та си, съ изглѣдъ на царскы *ленты*, съ тоягж въ ржкж, плоскж новж, съ вино пълнж и кърпж свързанж и въ пятъкъ, прѣдъ да ся събере хор-то, тръгва да выка роднины-тѣ на свадбж-тж, т. е. *свадбари*. Най-напрѣдъ той отива у момины да поздрави бждящж-тж булкж и сватовскый-тъ новъ родъ. Почерпва всичкы въ кжщи съ цѣлуванiе ржкж гологлавъ и булкж-тж най-послѣ. Тя му дава отъ своіж странж еднж кърпж, прѣпразва зетево-то вино и налива плоскж-тж съ друго вино, послѣ го испроважда съ *много здравие.*

Отъ тамъ той отива по роднинскы-тѣ кжщи, колко-то му сж бѣлѣжены на тоягж-тж, да гы выка да дойдјтъ на свадбж-тж тъй: *„Много*

здравие отъ..... сутрѣ да заповѣдате на вѣнеца, а другый день на вѣнчило“! Почерпва гы отъ плоскѫ-тѫ съ цѣлуване рѫкѫ гологлавъ. На всѣкѫ кѫщѫ му ся долива плоска-та и като свърше всичкы выкапы, враща ся.

Това е второ официално призованіе на свадбѫ-тѫ. Пятъка ся свърши!

4. Сѫббота.

Въ тоя день има у момъкъ-тъ *вѣнецъ*, а у момѫ-тѫ — *засѣвкы* и *хлѣбъ*.

а. Вѣнецъ.

Въ тоя день по пладнѣ ся събиратъ пакъ онѣзи свати, кои-то ходихѫ у четвъртъкъ да глѣдатъ дарове у момины. Днесь свати-тѣ сѫ по-тържественны отъ оня день. Тѣ въ кѫщѫ-тѫ на момъкъ-тъ оплитатъ вѣнецъ отъ бръшлянъ и разны зелѣны цвѣтя; нарѣдѭтъ седемь синіи, върху кои-то тургатъ на първѫ-тѫ: вѣнеца, оглѣдало и цвѣтя; на вторѫ-тѫ: моміи съ ченгелы, врахелы; на третѭ-тѫ: болкѫ, салтамаркѫ; на четвъртѫ-тѫ: фустаня; на пятѫ-тѫ: кожухъ-тъ; на шестѫ-тѫ: пантофы, кътъры, терлици и чорапы; на седмѫ-тѫ: разны дребны кърпы и сладкы захари, стафиды, лѣшници и пр. Всѣка синія ся прикрыва съ кърпѫ или купешкый пошь, на кой-то крайща-та высѭтъ. Послѣ на търгваніе ся намѣрватъ седемь малкы момченца отъ 8-13-тѫ годинѫ, че ся тургатъ тыя блѣстящы синіи на главы-тѣ имъ да гы носѭтъ за годеницѫ-тѫ. Всичкы-тѣ нѣща върху синіи-тѣ сѫ вѣнчялны-тѣ урѣды на булкѫ-тѫ. На всѣко момченце на върта му ся запѫхва провисната кърпа. Сега гайды-тѣ засвирѭтъ у момъкъ-тъ, изигравать свати-тѣ едно хоро и търгватъ съ тріумфъ къмъ момины тъй: гайды-тѣ напрѣдъ, слѣдъ тѣхъ момченца-та съ синіи-тѣ (булкыны-тѣ вѣнчялны дрѣхы), а подиръ тѣхъ, по прописанъ рѣдъ, свати-тѣ ся навървѭтъ и тъй отивагъ у момины, гдѣ-то гы чѣкатъ нѣколко опрѣдѣлены жены. Облѣкло-то на тыя свадбаркы е *велик-денско*. Опрѣдѣлены-тѣ жены земватъ синіи-тѣ отъ главы-тѣ на момченца-та и гы занасѭтъ въ стаѭ-тѫ на годеницѫ-тѫ, коя-то гы разгърща и съ въсхитителнѫ радость разглѣдва дрѣхы-тѣ на новый-тъ си животъ. На свати-тѣ ся покаже другѫ стаѭ съ трапезѫ, гдѣ-то насѣдватъ и ся тъкмѭтъ да ядѫтъ. Радостна-та нова булка туку обличя, съблѣчя и разглѣдва дрѣхы-тѣ си съ нѣколко-то си дружкы.

Свати-тѣ щомъ ся наядѫтъ даватъ извѣстіе да си отидѫтъ вече. Сега на сѫщы-тѣ синіи ся нарѣждатъ за зетя: рызы, гащы, кърпы, чорапы вѣчялны; на момченца-та ся запѫхва още по една кръпа на вратъ-тъ,

а на най-младж-тж сестрж, или булѣж зетевж ся прѣмята прѣзъ ражена-та на тро-жгълъ бѣла съ шиты жглове кърпа и кытка на чело-то отъ търтжръ и пеперудкы съ 5-6 рубенца, това сж *символи младожеиства.* И тъй как ся вращатъ назадъ у момковы. И послѣ си разотиватъ. Такыва сж заобыкалкы-тѣ на вѣнеца.

б. У момж-тж засѣвкы и хлѣбъ.

У момж-тж и засѣвкы-тѣ и хлѣбъ-тъ ставатъ тъй сжщо, както вчера станжхж у момъкъ-тъ; за това не е нуждно да гы описваме. Само ще наведеме, че млада-та булка ся облича съ вѣнчялны-тѣ си дрѣхы и излѣзва да играе на хоро-то.

в. Извѣстіе на крьстникъ-тъ и попъ-тъ.

Момъкъ-тъ проважда извѣстіе на крьстникъ-тъ да ся тъкми да го вѣнчѣе. То става официално така: два пуяка на кобилицж, два котла вино на кобилицж, 5-6 хлѣбя, оризъ, и свѣщы и лимони ся занасватъ на крьстникъ-тъ съ гайды. Това ся казва *клуе.*

Като стигнжтъ у крьстникъ-тъ съ гайды-тѣ и приносы-тѣ, въскачватъ ся чякъ до горѣ въ кжщи у собж-тж; тамо гы чякжтъ нѣколко познати отъ крьстниковж странж; почерпѣжтъ ся и послушѣжтъ нѣколко свирни; даватъ по нѣкоѭ парж на гайдари-тѣ, и послѣ, ако има нѣкое младо моиче поиграва. Слѣдъ това крьстникъ-тъ испроважда свадбари-тѣ (извѣстители-тѣ). Прѣзъ нощь-тж крьстникъ-тъ си коли пуяци за угощеніе на сутринж-тж на свои-тѣ подкумы.

На кой-то попъ ще вѣнчява му ся испроважда: кърпж, плоскж вино, хубавж прѣсѣянж питкж и печенж кокошкж, съ извѣстіе: да вѣнчѣе сутрѣ, слѣдъ Бож. службж младоженци-тѣ.

2. Вънкашны преуготовленія, най-нуждни и прави закони.

На крьстникъ-тъ му ся струва извѣстіе прѣди недѣлж-двѣ, съ кого-то ся разговарѣжтъ, кой отъ млады-тѣ, по наслѣдство отъ старый-тъ крьстникъ ще вѣнчава тжѭ свадбж. Ако има старъ крьстникъ, кой-то е крьщавалъ тогова, щото ся жене, то той има надъ него кумово право, и безъ съизволеніе-то му, никой другъ не може да го вѣнчѣе по христіанскый-тъ законъ *). Ще-неще младоженецъ-тъ, трѣбва да завыси подъ права-та на крьстникъ-тъ си въ тоя случяй. Инакъ никой другъ не смѣе да открадне, или прѣльсти съ пары и обѣщанія кумство на себѣ

---

*) Този обычяй е добъръ, нъ не е законъ (издатель).

си; защо-то ся запрѣщава отъ общество-то строго. Старый-тъ крьстникъ ако е живъ, раздѣля на дѣтца-та си свои-тѣ крьщелничета; ако ли не е, то жена-та му прави това; ако ли не е и тя въ животъ, то найстарый-тъ сынъ го прави това, справѣдливо. Старый-тъ крьстникъ или крьстница може да поклони свадбѫ-тѫ на внукѫ-тѫ си, или да ѭ даде чюждому съ пары, или нѣкаквы отстѫпкы.

Кой-то ще вѣнчява, той ся приготва тържественно, купува двѣ вѣнчялны голѣмы свѣщи отъ восъкъ, червено було, плоскѫ и другы дреболіи.

Зеть-тъ ся явява на попове-тѣ, на кои-то разсказва, кое момиче ще земне; попове-тѣ разглѣдватъ на бобо и по кормчіе-то, да не сѫ роднинѫ, послѣ му даватъ запискѫ за вулѫ; съ неѭ зеть-тъ ся явява прѣдъ общинѫ-тѫ и ѝ дава нѣколко гроша за училище-то; послѣ община-та му дава вулѫ (или Владыка-та за 10-½ гроша, кога-то ся припознава отъ народъ-тъ и отъ село-то). Чюждъ попъ нѣма право да вѣнчява, а черковный-тъ и махаленскый-тъ.

5. Недѣля.

У недѣлѭ свадба-та ся разнася у зетевы, крьстниковы, булкыны и у цьрквѫ.

а. У зетя.

Въ кѫщѫ-тѫ на зетя, днесь рано прѣдъ цьрквѫ, или послѣ, ся насъбиратъ выкани-тѣ свадбари: мѫжіе, жены, зълвы и бързоконци. Всѣка жена доносва гьрне вино, питкѫ и малко ястіе за трапезѫ-тѫ. Свыкатъ ся седямь кола съ добры волове, или биволы, кои-то да возѭтъ: крьстницѫ-тѫ, зълвы-тѣ и булкѫ-тѫ, съ дрѣхы-тѣ ѝ заедно. Тыя всичкы-тѣ, като надодѫтъ, зетя ся облича съ вѣнчялны-тѣ си дрѣхы, намѣтва единъ огъртачь (джюбе), накрывѝ калпакъ, набожда му ся на чело булкына-та кытка, а прѣзъ рамена-та му ся прѣмѣта бѣлѫ на трожгълъ кърпѫ, съ шиты ѫглове и пьрстень-тъ му ся сочи на дѣснѫ-тѫ му рѫкѫ на четвьртый-тъ прьстъ. Мѫдри ся и ся покланя у кѫщи прѣдъ всѣкый прагъ, и като цѣлува бащи си, майци си и другымъ рѫціе, слѣзва на дворъ-тъ, гдѣ-то го чѣка хранено конче. Разбира ся, че деверъ-тъ не ся отдѣля на далечь отъ зетя. На дворъ-тъ ся изиграва едно хорце, а на всѣкѫ зълвѫ ся прѣмѣта на дѣсно-то рамо хубава момія (язма); а на бързоконци-тѣ на юздѫ-тѫ отъ дѣсно око на конь-тъ, ся провысва червенъ хубавъ пошь, или кърпа; на колѫ-тѫ на тѣгличь-тъ ся окачя кърпа, и на гайдари-тѣ кърпа или поясъ, фесъ на рамена-та; гайды-тѣ засвирватъ ва търгваніе особнѫ свирнѭ при вратникъ-тъ, и сега мом-

ци-тѣ на мигъ ся нахвърлватъ на хранены-тѣ си коние и гы разиграватъ; зълвы-тѣ ся нарѣждатъ на 5-тѣхъ кола, на 6-тж — малкы момичкы, а на 7-тж — малкы немирны момченца. Това всичко-то съ голѣмж нарѣдж ся прѣглѣдва въ дворъ-тъ на зеть-тъ и ся нарѣжда, кой подирь кого да върви, и коя кола, слѣдъ конж да ся търкаля. Кжщни-тѣ испровождатъ свадбж-тж до вратникъ-тъ. Свадба-та върви тъй: най-напрѣдъ гайды-тѣ съ тъпанъ-тъ, слѣдъ тѣхъ байрактарь-тъ съ знаме (на пъртъ, или святогорскж елхж нѣколко ябълкы набодены и съ разношярены кърпы и пошове), слѣдъ него, два и два бързоконци-тѣ, слѣдъ тѣхъ зеть-тъ, смждренъ сѣднишко на конь-тъ, едвамъ прѣстжива, до него деверъ-тъ съ свои-тѣ си накыты, — и днесь пакъ чървенъ петелъ съ пуканкы около вратъ-тъ му, носи подъ мышницж-тж си. Петелъ-тъ трѣбва да показва, че както е той на (боклукъ) първъ надъ кокошкы-тѣ, тъй и зеть-тъ е първъ въ цѣлж-тж свадбж, т. е. *косяръ като петелъ.* До зеть-тъ около му три-четырма пѣшци мжжие; слѣдъ зеть-тъ първа-та кола за кръстницж-тж и булкж-тж, слѣдъ тѣхъ коля-та съ зълвы-тѣ и дребусъкъ-тъ дѣтца. По пжть-тъ въ движеніе на тжж свадбж, трѣбва да ся изброжтъ отъ 100-400 свадбари — цѣла орда, като за прѣселеніе съ князь-тъ си заедно. По пжть-тъ момци-тѣ на врѣмена сж въоржжены съ пищове и гърмжтъ по въздухъ-тъ съ слѣпы фишеци, кои-то гы дава зеть-тъ, или тѣ сами гы купуватъ отъ Орѣховицж.

Полѣка — полѣка като прѣстжпва свадба-та, по тактъ-тъ на гайды-тѣ, тя стигва у кръстникъ-тъ, на кого-то вратникъ-тъ е отворенъ. Цѣла-та свадба навлѣзва въ дворъ-тъ на кръстникъ-тъ, и коля-та на полукржгъ (халкж).

6. У Кръстникъ-тъ.

Кръстникъ-тъ и той выка отъ своя странж нѣколко ближны роднины на *подкумство* да пратжтъ и испращатъ. Тѣ дохождатъ подиръ отпустъ-тъ на Б. службж съ по малко ястіе, питкж и гърне вино. Жены-тѣ насѣдватъ въ кжщи, а мжжіе-тѣ на дворъ-тъ върху прострѣны дъскы, подпрѣны съ крыны или столове и чѣкатъ свадбж-тж да имъ доде на крака. Като дойде свадба-та и ся разложе, тѣ иж посрѣщатъ пріятно. Момци-тѣ наскачжтъ отъ коніе-тѣ и зеть-тъ тъй сжщо. Малкы-тѣ момченца отъ седмж-тж колж наслѣзватъ да развождатъ коне-тѣ. Стари-тѣ свадбари насѣдатъ на дъскы-тѣ, а зеть-тъ съ деверъ-тъ и момци-тѣ задъ гърба имъ ся мждри, опоенъ отъ радость. Служители-тѣ отъ кръстникъ-тъ принасватъ гърнета съ вино и почерпватъ свадбари-тѣ, кои-то прѣди да піжтъ, цѣлуватъ ржкж на кръстникъ-тъ, кой-то най-напрѣдъ

благославя и напива тъй: „тжъ годинж вѣнчявамъ, до годинж да крьщавамъ, да сж чести и доброчести младоженци-тѣ и пр.“ ... Свадбари-тѣ, като напиватъ, и тѣ благославіжтъ въ имя-то на крьстникъ-тъ тъй: „честити ти кумци, крьстниче, тжж годинж вѣнчявашь, до годинж да крьщавашь, да гы оставяшь на внукы и прѣвнукы и честита ти радость у кжщи!“ Той имъ отговаря: „благодарство, тая радость и у ваши-тѣ кжщи да подари Господъ!“ Младоженецъ-тъ си сваля калпакъ-тъ и остава по червенж шапкж, че тьргва подиръ деверъ-тъ да цѣлува ржкж на крьстникъ-тъ си. Най-напрѣдъ деверъ-тъ гологлавъ цѣлува, че послѣ зеть-тъ ржцѣ. Послѣ отиватъ зеть-тъ и девярь-тъ въ кжщи и тамо цѣлуватъ ржкж на крьстницж-тж си. Това свьрши ли ся, нѣколко жены и момы ся възкачватъ тържествено съ гайды-тѣ въ кжщи, гдѣ-то поздравіжтъ крьстницж-тж съ обицы-тѣ поздравленія и іж смъкватъ долу пакъ съ особнж свирнік на гайды-тѣ. Крьстница-та, съ двѣ свѣщи въ ржкж и червено-то було прѣзъ рамо, сѣда на чело въ колж тж, и свадба-та е на тргъгване. Всички-тѣ ся намѣтатъ на коне-тѣ си и крьстникъ-тъ на свой-тъ че трьгватъ за булкж-тж, пакъ по сжщый-тъ рѣдъ, само сега крьстникъ-тъ съ свои-тѣ върви прѣдъ зеть-тъ.

в. У булкж-тж.

Щомъ пустне Б. Служба, у булкж-тж ся направя хоро, кое-то играе до дохождание-то на свадбж-тж, т. е. догдѣ вземнжтъ булкж-тж. Вървежь-тъ на свадбж-тж отъ момъкъ-тъ до крьстникъ-тъ си казва: „*отиватъ за крьстникъ-тъ.*“ Послѣ: „да вземнжтъ — или за — булкж-тж.“ Булка-та, прѣди да доде свадба-та, ся облича и накычя съ вѣнчялны-тѣ си дрѣхы и прѣмѣны, и искачя да играе на хоро-то, кое-то ся върти въ дворъ-тъ на бащж ѝ.

Като трьгне свадба-та отъ крьстникъ-тъ, двама бързоконци припусватъ съ коне-тѣ си и отиватъ напрѣдъ у булкж-тж. Чякъ по стълбж-тж ся качіжтъ съ коне-тѣ си; поздравяватъ и извѣстяватъ за дохождание-то на свадбж-тж; за това тѣмъ имъ ся окачя на лѣвж-тж странж до око-то на конь-тъ еднж кърпж и ся връщатъ прапусчецъ да посрѣщнжтъ свадбж-тж и да ся нарѣджтъ пакъ въ бързоконскый-тъ рѣдъ. Щомъ ся зададе свадба-та въ вратникъ-тъ на булкж-тж, хоро-то ся разваля, прѣкжсва ся за малко и моминскы-тѣ гайды мълкватъ и сѣкватъ. Испонапълва ся мѣсто-то прѣдъ кжщи съ бързоконци, гдѣ-то чѣкатъ за кърпы; закачіжтъ имъ ся кърпы отъ лѣво на юздж-тж и отсѣдватъ коне-тѣ си за развождание. На колж-тж на тѣгличь-тъ и тукъ ся окачатъ кърпы.

Тукъ у булкыны пакъ има на дворъ-тъ дъскы за сѣданіе, върху кои-то сѣда крьстникъ-тъ съ свои-тѣ свадбари. Кога-то е крьстникъ-тъ съ свадбѫ-тѫ, той ѭ управлява. Разбира ся, че кой-то черпе крьстникъ-тъ и свадбари-тѣ, трѣбва да имъ цѣлува гологлавъ рѫцѥ. Зеть-тъ съ деверъ-тъ стои задъ гърбъ-тъ на крьстникъ-тъ и ся мѫдри, послѣ той отива въ кѫщи, цѣлува рѫкѫ на новѫтѫ си майкѫ, бащѫ и другы, че пакъ ся враща на мѣсто-то си. Сега майка-та на булкѫ-тѫ дохождва прѣдъ зеть-тъ съ двѣ дългы кърпы и гы промухва подъ поясъ-тъ му съ нѣкаквы таинственны думы. Зеть-тъ ѝ пуща въ пазва-та по голо мѣджу гърды-тѣ единъ възелъ жълтичкы, кое-то ся казва: *заплата за млѣко-то,* и майка-та ся враща. Сега гайды-тѣ завѣждатъ крьстницѫ-тѫ въ кѫщи при булкѫ-тѫ, коя-то ся мѫдри въ рога права, тамо ся пѣѭтъ пѣсни за *прѣбулваніе*, и крьстница-та, като ся прѣкрьсте и благослови було-то, булка-та ся понавѣжда малко, за да ѭ прѣбулѭтъ. Прѣбулватъ ѭ и всичкы кѫщни и свадбари при булкѫ-тѫ, заплакватъ съ сьлзы за неѭ, коя-то тъй сѫщо заплаква. Послѣ ся поклапя три пѫти и цѣлува рѫкѫ на крьстницѫ-тѫ си. Крьстница-та ся враща на колѫ-тѫ и глѣда хоро-то като играе пакъ. Сега булка-та исцѣлува рѫкѫ на всичкы кѫщны и ся тъкми да трьгне за колѫ-тѫ. Нѣколко зълвы отиватъ при булкѫ-тѫ и захващатъ да пѣѭтъ. Пѣсень-та, коя-то ся пѣе сега, е така нарѣчена на *изводъ,* коя-то жялостно и плачевно нарѣжда, какъ ся раздѣля чядо отъ майкѫ. Двѣ малкы момченца олавѭтъ булкѫ-тѫ въ два-та скута и ѭ извождатъ; тя ся запира при всѣкый прагъ, и прѣди да го прѣскочи поклаля ся три пѫти до земѭ, поплаква и съ жялость го прѣскачва. Така рѣдомъ прѣскачва всичкы оныя прагове, кои-то гы е прѣскачвала въ дѣтинство-то си и моминство-то стотины хыляды пѫти; нъ не смѣе да ся обьрне назадъ. Отъ другѫ странѫ ся натварватъ булкыны-тѣ дрѣхы на кола-та (съ имя *прикя*).

г. булка-та на колѫ-тѫ.

На булкынѫ-тѫ колѫ отзадь ся турга сьндѫкъ-тъ, чергы-тѣ и възглавници-тѣ най-отгорѣ; лѥнь, ибрикъ, два котла ганосаны; тыя нѣща ся вържѭть добрѣ; послѣ ся въскачва булка-та и ся исправя между двѣ зълвы, кои-то ѭ крѣпѭтъ до дрѣхы-тѣ си; прѣдъ неѭ стои сѣднала крьстница-та.

Щомъ ся въскачи булка-та на колѫ-тѫ, хоро-то ся разваля и свѣтъ-тъ ся разбѣгва към цьрквѫ. Гайды-тѣ засвирватъ на тръгваніе и свадба-та ся опѫтва към цьрквѫ по рядъть, както е дошла за булкѫ-тѫ. Сега ся казва: *„взехѫ булкѫ-тѫ!“* Булкыны роднины и кумове съ свад-

бж-тж отиватъ въ църквж. Щомъ доближи свадба-та до църковный-тъ дворъ, гайды-тѣ мълкватъ изъ страхопочитаніе къмъ святилище-то и гробница-та. Бързоконци-тѣ си разотиватъ, крьстникъ-тъ отива въ църквж, послѣ зеть-тъ чѣка прѣдъ църковны-тѣ западны врата булкж-тж си, кожж-то іж смъква волбводачь-тъ отъ колж-тж, и кол-то тръгва, крѣпима отъ зълвы-тѣ къмъ църквж, гдѣ-то е зеть-тъ. Забравихмы да кажемъ, че отъ булкыны до въ църквж ся пѣе и ихува, дрьчка ся лингерь и ся хвьрля просо прѣзъ главж-тж на булкж-тж отъ зълвы-тѣ.

д. У църквж — вѣнчяваніе-то.

Крьстникъ-тъ влѣзва отъ сѣверны-тѣ врата въ църквж, а крьстница-та не ся отдѣля отъ булкж-тж. Крьстникъ-тъ трѣбва да даде на църковны-тѣ дѣловодители (Епитропы) опрѣдѣлено число пары за свѣщи на полиелея, масло, и за училище-то и на священници-тѣ за вѣнчяваніе. Обрычяніе-то ся прави у женско-то, а вѣнчяваніе-то у мжжко-то подъ полиелея до Владыковый-тъ тронъ. Полиелея, като ся запали, глѣда ся да ли ще ся залюлѣе саничькъ, кое-то ужь прѣдсказвало невинность-тж на булкж-тж (?). Зеть-тъ и булка-та цѣлуватъ св. Образи — Иконы и ся връщатъ съ запалены свѣщи на постланж-тж постылкж, да гы вѣнчѣѭтъ. До кога-то ся вѣнчява булка-та, стотины дѣтца имя у църквж, а прѣдъ църковный-тъ дворъ играе хоро. Вѣнчило-то ся връши отъ единъ до пять священника. У църквж ся хвьрлѭтъ пары, лѣшияци, сухо гроздіе и пр, кога-то обикаля булка-та, на дѣтца-та.

Послѣ съ вѣнчила-та на главы свързаны младоженци-тѣ, и съ дѣсны-тѣ си ржцѣ съ малкый-тъ прьстъ сплѣтены, гы повѣждатъ священници-тѣ съ църковно пѣніе къмъ кжщж-тж на зеть-тъ до прѣдъ сжлбж-тж.

е. Младоженци-тѣ у тѣхъ си.

Нѣкои младоженци ся връщатъ отъ църквж на колж съ гайды, а нѣкои пѣшя съ пѣніе. Кои-то сж на колж, то тѣ не слѣзватъ отъ колж-тж, до кога-то не имъ ся даде въ даръ нѣщо неподвижно отъ зетевый-тъ бащж и майкж. Тукъ е много любопитно да глѣда человѣкъ, какъ ся искатъ обѣщанія и какъ съ радость и насмѣшкы ся даватъ отъ стары-тѣ кжщовници. Майка-та зетева излѣзва да посрѣщне снахж си: *новж отмѣнж*, съ питж хлѣбъ, гьрне вино, соль и грывны (т. е. съ пълны ржцѣ отъ хлѣбъ, вино срѣбро и злато соль — най-нужды-тѣ на всѣкый домакынь). Священници-тѣ, крьстникъ-тъ и другы-тѣ поздравяватъ стары-тѣ кжщовници съ тыя рѣчи: „добро-утро, дѣдо Драгане и бабо Драганице, водимы ви новж отмѣнж, да ви отмѣни отъ пъщовы и станъ, да ви глѣда на старины и пр. да ви е честита

и доброчеста, да ся хвалите отъ неѭ до гробъ и виждьте, какво ще имъ дадете да слѣзнѫтъ отъ колѫ-тѫ и да стѫпнѫтъ на своѭ земѭ, ако не, ще вьрнемы булкѫ-тѫ у бащѫ ѝ!“ Дѣдо благодари и отговаря: „кѫщѫ-тѫ половинѫ-тѫ съ дворъ, или цѣлѫ, пять уврата лозіе на пѣсчяно, 4 дюлюма нивѫ, 2 дюлюма цѣлинѫ, еди-дѣ за лозіе, 1/2 дюлюмъ за бостань, дюгень“ и пр. баба-та: „пощвы-тѣ, станъ-тъ, 5 чьрници, отъ майкѫ ми еди-кой орѣхъ, мѣсто, грывны, нанизъ, кравѫ съ теле, овціе 3-4 и пр. Това трае 15 минуты на дворъ-тъ подъ студъ и мразъ. Най-послѣ зеть-тъ слѣзва отъ колѫ-тѫ, а булкѫ-тѫ ѭ смъква дѣвярь-тъ. Тѣ цѣлуватъ рѫкѫ бащи си и майци си, че ся въскачватъ въ кѫщи, слѣдъ тѣхъ и всичкы-тѣ свадбари. Момини-тѣ сватове ся вращатъ или още отъ цьрквѫ, или отъ зетевы. Сега, както у зеть-тъ, така и у булкыны насѣдватъ около трапезѫ-тѫ и ся тъкмѭтъ да ядѫтъ, слѣдъ като пиѭтъ окропъ. Момци и зълвы тукъ нѣмать вече работѫ, а всѣкый и всѣка у тѣхъ си отива. На булкѫ-тѫ ся донасва отъ майкыны ѝ гозбѫ да яде съ мѫжь-тъ си заедно.

ж. Окропъ.

Окропъ-тъ ся прави у зеть-тъ отъ изгрощено вино съ черень пиперъ и съ мѣдъ подсладено, за да гы позатопли отъ студъ-тъ и подкрѣпи въ гладъ-тъ. Отъ зеть-тъ девяръ-тъ занасва съ котелъ-тъ окропъ у булкыны, а другый у крьстникъ-тъ, гдѣ-то има тъй сѫщо угощеніе. Отъ сѫщый-тъ окропъ, като ся почерпѭтъ съ кратункѫ, бабенце, или отъ стькло, испущватъ крьстъ (по нѣкоѭ парѫ) въ котелъ-тъ за булкѫ-тѫ, както у булкыны, така и у крьстниковы. Дѣверъ-тъ ся враща.

Тукъ вече у зеть-тъ пихѫ окропъ и хванахѫ да ядѫтъ рядовно, както рѣкохмы и въ четвьртъкъ. Зеть-тъ отъ дѣсно, булка-та отъ лѣво ся мѫдрѭтъ прави и ся покланѭтъ равно и еднакво-образно прѣдъ свадбари-тѣ. Гайды-тѣ свирѭтъ пѣсни. Жены-тѣ отдѣлно ядѫтъ съ крьстницѫ-тѫ, прѣдъ коіѫ-то въ гьрне съ просо горѭтъ набодены вѣнчялны-тѣ свѣщи, кои-то ся пазѭтъ за запалваніе пакъ при *четеніе-то* имъ и *смьрть-тѫ* имъ. Тѣзи вѣнчялны свѣщи ся пазѭтъ строго, да не бы нѣкоя магесница да открадне отъ тѣхъ восъкъ и да направи за злополукѫ магіе на младоженци-тѣ.

Щомъ ся наядѫтъ священници-тѣ и пѣвци-тѣ, кои-то довѣдохѫ младоженци-тѣ, дава имъ ся по крьпѫ съ пятакъ и гы испровраждатъ, защото прѣдъ присѫтствіе-то имъ не смѣе да ся играе и пѣѭтъ свѣтскы

пѣсня. Това е стародрѣвно уваженіе къмъ служители-тѣ на олтарь-тъ. Щомъ си отидѫтъ духовны-тѣ и цьрковны лица, захваща ся да ся піе нó-вече вино до опійваніе, и ся играѭтъ, колко-то ся може, рѫченици, прѣдъ крьстникъ-тъ — мѫжіе, а прѣдъ крьстницѫ-тѫ — жены. Мы на друго мѣсто казахмы по какъвъ святъ законъ ся играѭтъ рѫченици съ кърпи.

На това угощеніе присѫтствуватъ само женены жены, а мѫжіе не нó-наловъзрастны отъ 20 години не женены, а женены отъ различнѫ възрасть. Тукъ най-напрѣдъ ся приказватъ свадбарскы обычаи, происшествія и приказскы; послѣ историческо — юнашкы и правны происшествія; най-послѣ чякъ жялостны и смъртны происшествія и съ тѣхъ ся заключива угощеніе-то.

Вечерь-тѫ, чясъ-тъ по 12½ става крьстникъ-тъ, поканенъ отъ крьстницѫ-тѫ, да си иде. Приготва му ся кола, на коѭ-то сѣда съ крьстницѫ-тѫ, като ся дава отъ булкѫ-тѫ по рызѫ и кърпы съ цѣлуваніе рѫцѣ.

6. Чистъ понедѣлникъ.

У тоя день нѣма нищо въ свадбарскы-тѣ кѫщи; всѣкый свадбаринъ си отива по работѫ-тѫ. У зетеви ся перѫтъ сѫдове и колѭтъ животны за вторникъ утрѣшный. Зеть-тъ си приказва съ булкѫ-тѫ, нъ не смѣе да й ся приближи страстно. Отъ майкины й донасватъ й гоздбѫ да яде. Тя днесь хваракосва зелѣны кыткы, рѣжи кърпы, разглѣдва дарове-тѣ си, съ кои-то ще окычи сутрѣ всичкы-тѣ свадбари. Зеть-тъ не смѣе да излѣзе отъ дворъ-тъ на вънь по пѫтя, чякъ до въ четвъртъкъ, кога-то отиде на прошкѫ у тестя си.

7. Вторникъ — на ракіѭ-тѫ.

Булка-та полива да ся оміѭтъ всичкы-тѣ свадбари, дава имъ кърпы свои, и послѣ гы почерпва ракіѭ съ цѣлуваніе рѫцѣ. Тукъ ся играе общо хоро, стари и млади. Гайды-тѣ свирѭтъ: *„Блазѣ ти, момина майко, добро си чядо хранила!“* Сега 7-8 сватове имъ ся дадѫтъ кое рѫкаве, кое гащы, кое рызы и трьгватъ да занесѫтъ ракіѭ на моминѫ майкѫ.

У моминѫ майкѫ.

Тукъ додѫтъ съ гайды-тѣ сватове-тѣ — *донасватъ ракіѭ* — и ся нарядѫтъ на трапезѫ да ядѫтъ. Момина майка свиква свои-тѣ роднины свадбари на ракіѭ. Сега ся поздравѭтъ и захвалѭтъ на моминѫ майкѫ, че е хранила добро чядо; почерпѭтъ ся съ по еднѫ до три чяшкы ра-

кіѭ и захващатъ да ядѫтъ. Като ся понаядѫтъ до прѣдъ *зоріе*, ставатъ да си отидѫтъ. Майка-та дава котелъ, тавѫ или др. мѣдный сѫдъ, въ кой-то ся испуща крьстъ за булкѫ-тѫ. Тыя сватове крадѭтъ, какво-то завьрнѫтъ и чюпѭтъ, до какво-то ся допрѫтъ. По пѫтя дрьнкатъ мѣдны-тѣ сѫдове съ *иху-у*! У зетя, като ся вьрнѫтъ, издъиватъ кѫщѫ-тѫ отъ игрѫ и лудость. Стѣны-тѣ, враты-тѣ, все ся испоразбива и пробива. По нѣгдѣ си гърмѭтъ и пищове. Съмна ся!

У зетя на ракіѭ и приносъ.

Отъ зетя на двѣ кола трьгватъ гайды съ единъ младъ момъкъ, кой-то носи ракіѭ, хваракосаны кыткы и захары, та ходѫтъ въ познаты-тѣ и пьрвы кѫщя да носѭтъ ракіѭ и подарявать. Кого-то почерпѭтъ и подарѭтъ, той дава *крьстъ* (пары за булкѫ-тѫ). Запасватъ и на крьстникъ-тъ сѫще-то. Послѣ ся вращатъ.

У зетя ся слага голѣма гозба, и свадбари-тѣ захващатъ да идватъ съ приносы, кои-то ся състоѭтъ: отъ котелъ вино, свѣщи (100 др.), оризъ ($^1/_2$ ока), пастьрмѫ, сланинѫ, овенъ, овци, пуякъ и пр. Една гайда посрѣща всѣкыго приносителя; шетачи-тѣ поемватъ принесены-тѣ нѣща. На свадбары-тѣ ся дава по еднѫ кърпѫ. Наядѫтъ ся и ся напиватъ, че послѣ си отиватъ.

У моминѫ майкѫ.

И тукъ става това сѫще-то, както и у зетя, само че тукъ не ся дарявать съ нищо.

Було-то ся хвьрля.

Майка-та на булкѫ-тѫ дохожда съ 15-20 свати у зетя за да хвьрля було-то. Тукъ тѣ ся гощавать. Крьстница-та и тя дохожда съ 10-15 жены — кумици да хвьрля було-то. Това става все съ гайды или свирачи. Зетя и булка-та подъ було още цѣлуватъ рѫцѣ на всичкы свадбари, кои-то дохождатъ днесь съ приносъ.

Крьстница-та съ нѣколко жены и дѣтца мѫжкы повежда прѣбуленѫ-тѫ булкѫ и ѭ завежда въ градинѫ-тѫ подъ нѣкоѭ младѫ овошкѫ. Тукъ гайды-тѣ свирѭтъ. 3-4 дѣтца съ тьнкы прьчкы, подигватъ було-то отъ главѫ-тѫ на булкѫ-тѫ и го покачѭтъ по клоне-то на овошкѫ, коѭ-то послѣ обикалѭтъ нѣколко пѫти съ коло-игрѫ. Слѣдъ тыя заобыкалкы си разотиватъ всичкы у тѣхъ си.

8. Срѣда.

Днесь булка-та ся извожда на *водѫ*. Гайды-тѣ свирѭтъ и булка-та обыколява кладенецъ-тъ при пѫти, като посыпва на всѣкый четвъртитъ жгълъ просо въ и отъ вънь кладенецъ-тъ съ поклонъ. То значи, че тая вода е поила мѫжя ѝ, и цѣло-то ѝ домородство бѫдѫще ще пои, та за благодарность ся прави. Дѣверъ-тъ изважда кохвѫ водѫ, булка-та испуща въ неѭ нѣколко пары, и послѣ притурва съ кракъ кохвѫ-тѫ да ся излѣе. Дѣтца-та обиратъ пары-тѣ. Кой-то ся случи на пѫтя, булка-та му цѣлува рѫкѫ, и зълвы-тѣ му даватъ придѫвкѫ (емишь); челѣкъ-тъ дава на булкѫ-тѫ крьстъ (пары).

Щомъ пристигне булка-та до вратникъ-тъ, тургатъ на дѣсно-то ѝ рамо кобылицѫ-тѫ съ котлы водѫ; дѣтца-та испонапълватъ сѫдове-тѣ водны съ клѣчетакъ и другы трѣскы, трѣвіе и пр. Това показва, че булката ся враща отъ водѫ съ пълно. Свекърва-та смѫква кобылицѫ-тѫ. Булка-та ѝ цѣлува рѫкѫ, и послѣ ся изиграва послѣдне свадбарско хоро на дворъ-тъ. Гайды-тѣ млъкватъ и Българка-та Лѣсковска свадба ся свършва до тѫѭ минутѫ, т. е. до срѣдѫ по пладнѣ.

Подиръ свадбяны работы.

Днесь ся заплаща на свирачи-тѣ, а шетачи-тѣ ся нагощаватъ и напіиватъ до дѫгѫ. Зетя сѣда съ булкѫ-тѫ, та прѣброява пары-тѣ, които сѫ ся събрали отъ крьстъ; размѣнува гы на жълтици и гы дава невѣсти си.

9. Четвьртъкъ.
Повраткы или прошка.

Въ четвьртъкъ майка-та на булкѫ-тѫ испроважда едно дѣте съ много здравіе, да прикани младоженци-тѣ да додѫтъ на повраткы вечерь-тѫ. На мьркваніе младоженци-тѣ, съ нѣколко свои роднины, отиватъ въ кѫщѫ на повраткы съ малко свое ястіе.

Другы-тѣ всичкы-тѣ насѣдватъ на трапезѫ-тѫ, а младоженци-тѣ ся мѫдрѭтъ, срамуватъ и мълчѭтъ до стѣнѫ-тѫ прави срѣщу госты-тѣ у майкыны си. Таща-та, тастю гы прощава да имѫтъ свободѫ да говорѭтъ и съ госты-тѣ да ядѫтъ. Даруватъ имъ нивѫ, лозіе, кравѫ и друго нѣщо, та тогава цѣлуватъ рѣдомъ на всичкы-тѣ рѫцѣ и сѣдатъ да ядѫтъ. 3–4 чяса ся продължава угощеніе-то и послѣ си отиватъ.

10. Сѫббота.

Въ сѫбботѫ вечярь зетя повраща булкыны-тѣ си роднини въ своѭ-тѫ кѫщѫ. Това става мирно безъ гайды и игры.

Булка-та до повраткы и безъ прошкѫ не говори на кѫщни-тѣ пóстары, т. е. свекъръ и свекървѫ. Тя до 7-8 сѫбботы на рядъ ходи все у майкыны си да си мые главѫ-тѫ съ другарь, малко дѣте 6-8 годишно.

11. Втора недѣля.

Въ недѣлѭ ся чете на младоженци-тѣ, и тѣ отиватъ на гости у улкынѫ-тѫ кѫщѫ; послѣ — по свадбы. До кога-то не ся чете на младоженци-тѣ, до тогава тѣ не смѣѭтъ да нощуватъ заедно на само. Отъ днесь рече ся дава булка-та на волѭ-тѫ на мѫжя ѝ. До днесь зетя не смѣе да излѣзва изъ село, или пакъ да работи на полскѫ работѫ. Той само ся радва на булкѫ-тѫ си.

12. Цѣлуванiе булкы-тѣ рѫцiе.

На сыропостны заговѣзны младоженци-тѣ ходѭтъ да цѣлуватъ рѫцѥ на крьстникъ-тъ си и на роднины-тѣ си, кои-то имъ даватъ мѣдны неганосаны сѫдове кѫщны.

13. На *Въскресенiе* заедно носѭтъ кълишкѫ и червены яйца по роднины-тѣ, нъ най-напрѣдъ всé на крьстникъ-тъ.

На вторѫ-тѫ годинѫ тѣ остаряватъ и ся сдобиватъ съ дѣте, та за това не ся водѭтъ заедно, а само грыжи-тѣ си раздѣлѭтъ по между си.

ОБЫЧЯИ НА СВАДБѪ, ИЗВЪРШВАНИ ВЪ ГРАДЪ-ТЪ КЮСТЕНДИЛЪ.

(Записаны по мѣстно-то нарѣчiе отъ Георгiя А. Гюшева).

Такменъ (годешъ).

Мома и момче, като ся харесатъ, родители-тѣ на момче-то (баща му или майка му), ходятъ у момине сами, и на мома-та даватъ единъ нишанъ отъ нѣколко жѫлтицы. Тогава мома-та ся одължава и спрѣма даденiо ю нишанъ, праща на момче-то си даръ (чамаширъ). Това ѝ цвѫрсти работа-та, та ся считатъ — такмени, като да не може нето момче-то да посака друга мома, нето пакъ мома-та отъ послѣ — момче.

Китка-та.

По нѣколко разстоянiе врѣменно (дни или мѣсяцъ), отъ момчеве съставятъ китка отъ нѣколко жѫлтицы, и съ едно множественно число

отъ рода-та, на нѣкой праздничный день заранѣ-та, съ свирни и пѣсни, и единъ отъ деверю-те, заносватъ я у момине. Тамо на срѣдъ соба-та, прѣдложатъ, като на една маса, тепсіѭ-та съ черезо, покрита съ шарена вараклія погача, и на нея одгоре на една шамія китка-та. Тогава на свекъро показатъ, че ушъ щърба была китка-та, и той на нея одгоре хвърля още една жлътица, и веднага повикуватъ момина-та майкѫ да ѝ чиститатъ китка-та, коя-то веднага я занася на щерка си и я окачва на глава-тѫ ю. А погача-та баща-та на момче-то и — мома-тѫ, ще я разкинѫтъ на поле, и забѣлѣжватъ, че отъ коя страна ся по̀-више откине — щастлива е, а погача-та ще поядатъ присътствующи-тѣ, както и черезо. Тогава на походу имъ, мома-та праща по деверъ-о даръ на момче-то (чамаширъ).

Кутнія-та.

Тоя день, слѣдъ малко врѣмя, момче-то съ пріятелю-те си и съ другари-те си, отхажда у момине, на баба си рѫка да цалива, и съ мома-та да ся видатъ, па и тогава го испраща мома-та съ бохчалъкъ. Послѣ по това, майка-та момина събира жены, и отиватъ у момчеве на чистито, то ще цалива тогава на баба си рѫка.

Скоро по това, и момчева-тѫ майка, събира пріятелки-тѣ си, и роднини-тѣ си, и отиватъ да чиститатъ у момине.

Боя-та.

Трѣтіо день прѣдъ свадба-та (сир. въ пятъкъ), отъ момчеве, двѣ три жени и едно мѫжко дѣте, занасятъ боя-та. Мома-та ще имъ цалива рѫка и ще ги дари съ нѣщо на походу.

Послѣ по това ще ся съберातъ жены отъ рода-та у момине, и на мома-та въ срѣдъ соба-та, ще расправи пътецо на глава-та съ вретено едно маленко мѫжко дѣте, и така послѣ ще ю туратъ боя-та. Но всичко това ся върши, като пѣѭтъ едни отъ присѫтствующи-тѣ жены.

Кѫна геджеси.

На тоя день пощь-та ся посвѣщава на мома-та. Тя ще си събере другачки-тѣ да пѣѭтъ, играятъ, и колко-то други играчки и смѣхове имъ сѫ възможни да извършатъ до савнованіе.

Момино-то хоро.

На утрѣшніо день въ саббота по пладне, ще ся събератъ: жени, невѣсти, моми и момчета ва кѫща-тѫ момина. Свирни и пѣсни ще

ечатъ, хоро отъ момчета, невѣсти и моми ще играятъ до мржкнование.

Приквечерь хоро-то, кога да ся растури, оплитжтъ жени-тѣ вѣнецъ отъ цвѣтя, за пó-малія отъ деверіе-те, и му го налузватъ на глава-тж.

Кумо на момче-то, що е нанизалъ прѣзъ деня-тъ стьбло отъ боръ: съ ябълки, пуканици, телове, на ябълки-тѣ восщени свѣщи и други такива блъскавини, кое-то ся дума — бахчя; момче-то съ единъ отъ деверіе-то, що носи вѣнецо и чалгжджіи-тѣ, отъ вечерь ще иде да я земе, и кумъ-тъ ще закара съ себе си. А дома у соба-та, на главно-то мѣсто у кюше-то, дѣто ще сѣди кумъ-тъ; прѣдъ него на софра-та ще ся забіе бахчя-та на единъ хлѣбъ одгоре, както що си е, и ще сж вржже у тавано горе, като да може да сѣди и утрѣшніо день до това врѣме.

Тогава ся събиратъ сватове-тѣ отъ доми-тѣ съ жени-тѣ си, и като повечератъ, тржгнатъ за у момине съ момче-то, съдружими отъ свирни-тѣ. Отъ момине посрѣщатъ сватове-тѣ и пѣятъ моми-тѣ на гласъ:

„Добрѣ дошли, китени сватове!
Кой ви толко накити,
Та ви тува допрати?“
— Имаме снаха китена,
Та ни она накити,
Та ни тука допрати. —

Добрѣ дошелъ, куме и старокя!
Назадъ, назадъ, млади, младоженя!
Още не е мома-та стасала,
Още не е махрама навезла!

Като ся оспокоятъ сватове-тѣ, двама отъ братя-та заведатъ сестра си (мома-та) въ соба-та при сватове-тѣ, да имъ цалива ржка, и на момче-то да завіе една длъга кжрпа, тогава моми-тѣ, пѣятъ:

Братъ си сестра водеше по бащини дворове.
Сестра му се молѣше: „лѣкомъ, братко, полѣко,
Да се, братко, находимъ по бащини дворове!
Глѣдай, Войно, соглѣдай, да не речешъ напоконъ:

Ройно ми беше вино-то,
Грозно ми беше либе-то, —
Не ми ё тенко високо,
Не ми ё бело цьрвено!"

По села-та, вмѣсто тая пѣсьнъ, девойки-тѣ пѣятъ:

Глѣдай, Войно, соглѣдай, да не речешъ напоконъ:
Не ё тая девойкя, но е Койна другачка!
Що ле виде, що ле земи, девойкio:
Глава-та му — бански кутелъ, девойкio!
Уши-те му — магарешки, девойкio!
Очи-те му — биволѣшки, девойкio!
Раце-те му — мотовилки, девойкio!
Кога дума — сливи валя, девойкio!
Кога ходи — бостанъ мери, девойкio! —

Послѣ ще принесатъ прѣдъ момче-то една тепсія съ баница и погача, и отъ горе ныхъ на една шамія пафти-тѣ. Ще повикатъ момина-та майка да ю честитатъ и дадѫтъ павти-тѣ, а момче-то ще прѣсѣче отъ една-тѫ страна погача-та и баница-та, до друга-тѫ, отъ едно ударанie съ ножа, и така ще завѫрти и друга-та страна да прѣсѣче отъ тоя край до другiй т. е. на крѫстъ. Но това ся вѫрши съ толко голѣма скоростъ и брѫзостъ, що-то да ся не посрами, като удари ножъ-тъ. Това кога-то ся вѫрши при сватове-тѣ, що рекохме по горе, мома-та въ особита соба съ другачки-тѣ си ся затвара. Тогава деверie-то забикалятъ да имъ ся отвори и гѫлчятъ отъ вѫнъ на врата-та, а тѣ отъ вѫтрѣ пѣѭтъ:

„Дай, девере, дуката, да искупишъ снаха-та!"
— Не ё вредна дуката, колку що ё снаха-та;
Да бы ималъ деверъ парица, искупилъ бы снашица.

Единъ отъ деверьe-то, залепя си на малія прѫстъ една ситна бѣла пара, и подава отъ вѫнъ на невѣста-та вѫтрѣ прѣзъ врата-та да я лизне. Отъ това послѣ, като имъ дозволятъ да влѣзатъ вѫтрѣ при тѣхъ, мома-тѫ ги здравува и ги дарува, а пакъ тѣ туратъ ю пафти-тѣ, обличатъ я въ нови кундри *), налузватъ ю отъ по малія деверъ вѣнецо,

*) Трѣбва да забѣлѣжимъ, че онія отъ братя-та, или деверіе-то, на врѣме-то, кога-то ю обличатъ нови-тѣ кундри, отъ десна-та нога ветха-та ю кундра, кои дограбатъ считатъ ся за сятсливи (благополучни). Това става причина, та по села-та ся и біятъ.

спрягатъ я дувако на глава-та, а другачки-тѣ ю това пѣятъ, кога-то ся вършп горепоменжто-то.

„Не предавай се, девойкіо,
У чужди раце, девойкіо!“
— Не ми са чужди, малеле, —
Войно ми ги ё испратилъ. —
„Не опашуй, девойкіо,
Чужди пафти, девойкіо!“
-- Не ми са чужди мале-ле, —
Войно ми ги ё допратилъ. —
„Не облачи чужди цревıе, девойкіо!“
— Не ми са чужди, мале-ле, —
Войно ми ги ё допратилъ. —
„Не забраждай, девойкіо,
Чужда забрадка, девойкіо!“
— Не ми ё чужда, мале-ле, —
Войно ми я ё допратилъ. —

Тогава невѣста-тж съ деверıе-то, цалива ржка на домашни-тѣ си и гы дарува, а по това послѣ, ще я заведатъ исвторо при сватове-те, и другачки-тѣ ю ще пѣятъ:

Изви се лоза винова
Околу града Крушева.
Милошъ с' Янка говори:
„Хубава Янко, девойкіо!
Навезе ли ми махрама-та?“
— Навезла сжмъ я, навезла,
Ама не сжмъ я довезла:
Се сжмъ тжрговцы обишла,
Чиста се свила не найде! —
Янка с' Милоша говори:
— Войно Милоше, Милоше!
Окова ли ми пафти-те? —
„Оковалъ сжмъ ги, оковалъ,
Ама не сжмъ ги позлатилъ:
Се сжмъ златарѣ обишелъ,
Чисто се злато не найде!“

Това всичко, като ся свършп, пойдатъ си сватове-те; а момче-то у дворо ще служатъ едно вино, а то ще откипе отъ дрехи-тѣ на баба си една пекля, и чаша-та ще хвърли на черемиди-тѣ. Тая вечерь, като си отидатъ сватове-тѣ, деверю-те останатъ при мома-та да спатъ.

На утрѣ-то въ недѣля, кога да поведатъ деверю-то мома-та съ нѣколко жени въ цьрква, на вѣнчаванѣ, моми-тѣ пѣятъ:

Майкя плаче, ты не плачешъ, бре девойкіо!
Не си была жалостивна, бре девойкіо!
Бракія плачатъ, ты не плачешъ, бре девойкіо!
Не си была жалостивна, бре девойкіо!
Сестры плачатъ, ты не плачешъ, бре девойкіо!
Не си была жалостивна, бре девойкіо!
Снахы плачатъ, ты не плачешъ, бре девойкіо!
Не си была жалостивна, бре девойкіо!

Походи мома, нарача:
„Мила-ле, мила майчице!
Да станешъ утрѣ пò-рано,
Да ми изметешъ кашга-та,
Да ми отворишъ градина,
Да ми навадишъ цвекѣ-то, —
Босиліокъ че ми изсахне!"
У момине слана попарила,
У момчеве сљнце изгрѣяло.
Двѣ ябуки — една спрѣма друга:
Една цавти, друга прецавтува;
Щото цавти, она ё момчева-та майкя,
Що прецавтева — момина-та майкя.

По вѣнчаване-то, отъ цьрква-та сватове-те заберать съ себе момче-то, а пакъ жени-тѣ подиръ тѣхъ невѣста-тљ, съ свирни и пѣсни. Мома-та, като приближи до дома на момче-то, моми-тѣ отъ вљтрѣ пѣятъ:

Изгрѣя сљнце между два девера:
Не ми е сљнце, но ми е Янка девойкіа!

Я излѣзни, юнакова мале,
Да си видишъ, каковъ соколъ лѣти!

По соколо — вакла яребиця,
Соколъ лѣти — яребица пече!

Обычай-тъ е, като дойде до врата-та невѣста-та, да ся поклони, та па да излѣзне свекоръ-тъ да ю харижe: или овци съ агнета, или овенъ, или крава, или друго нѣщо, и после да влѣзе, за това по села-та пѣятъ:

Що че Мари свекоръ да харижe?
Харижа ю мачка съ маченце, —
Мара нече отъ коньо да слѣзне;
Харижа ю кучка съ кученца, —
Мара нече отъ коньо да слѣзне;
Харижа ю овца съ ягненце, —
Тогай е Мара отъ коньо слѣзнала!

Като слѣзне ще я посрѣшне прѣдъ кѫщи едно малко мѫжко дѣте — прѣдконче. Тя го здравува, дарува го съ чорапие, даде му една ябълка, и ще го пляспе еднашъ по лице-то, за това по села-та, това пѣятъ:

„Добре дошли, китени сватове!
Каква сте ни невеста довеле?
На всите е имена турила:
На свекъро „гиди кожухаре!“
На свекърва „гиди чешоглава!“
На золви-те „гиди тропни-ковчакъ!“
Насѫнала два казана вода,
Натопила у футія хума,
Да си міе на свекѫрва глава, —
Вода вріе, свекѫрва-та віе!

Отъ сокакна-та врата на вѫтрѣ, дадатъ ю ибрикъ съ вода да поси-пува и да гази стѫпка по стѫпка право до кѫщи. По пѫть-тъ ю даватъ жито да сѣе. У кѫщи спрѣма огнище-то на покровецъ сѣди, и така най послѣ до дека да влѣзе у соба-та.

Трѣба да забѣлѣжимъ че, по вѣнчаніе-то отъ цьрква-та съ сватове-тѣ, и родители-тѣ на мома-та идатъ у момчеве, и послѣ по едно кафе, какво-то тѣ, така и сватове-тѣ си ся разидатъ.

Поклонъ.

По пладне, сватове-те исвторо ся събиратъ въ кѫща-та момчева на гозба до вечерь-та. Вечерь-та, на бахча-та ябълки-тѣ пояждатъ, и я хвѫрлятъ на черемиди-тѣ. На невѣста-та дувако збиратъ — вѣнецо хвѫрлятъ; и по гозба-та ще изиграятъ едно шарено хоро отъ: моми, момчета, невѣсти, мѫжіе, баби, старци, попове и попадіи, и на походу мома-та на врата-та ще имъ посипе, и всички по дома.

Блага-та ракія.

На утрѣшній-тъ день — въ понедѣлникъ, младожененикъ-тъ, съ единъ отъ деверіе-то, ще иде да кани: кумо, старокя-та и нѣкои отъ рода-тя си на блага ракія. После деверіе-те съ нѣколко жени идатъ у момине, и носатъ китки отъ страна на невѣста-та: до баща ю, китка до майка ю, китки до братя-та ю — сестри-те ю и до нѣкои отъ рода-та ю, и така до тоя день съ свирни и пѣсни свѫршатъ свадба-та.

Презивъ.

По свадба-та трѣтіо день, сир. въ четвъртокъ вечерь, момче-то ще гощева родители-тѣ на невѣста-та му. А после петъ дена (сир. въ вторникъ), гощеватъ родители-тѣ невѣстински — момчеве. Презивъ-тъ е свѫршикъ-тъ на свадба-та, и отъ тогава запознаятъ ся: сватове, сваки и проч. . . . .

ГОДИШНЫ ОБЫЧЯИ.

Прѣдъ божичъ тоя день, още прѣдъ зора, дѣца-та ходятъ по кѫщи-тѣ, и кога-то попытатъ домакинъ-тъ: Славите ли Христа бога? ако одговори: Славиме и сланина вариме, ще испѣятъ: „Христосъ раждаетъ ся“ и като ги даруватъ съ нѣщо, отиватъ си.

Бъдніе-тъ вечеръ.

Прѣзъ день-тъ що работатъ? - Омесуватъ погаче съ сребърна пара, баница отъ тиква, мешаница оваруватъ отъ расолъ (армеа) и пр. Вечерь-та ще сложатъ на прѣко (на крѫстъ) слама и между нея ечимикъ на четыре мѣста, отъ горе софра-та. На нея ще наредатъ всички-тѣ ястія, кои-то сѫ справени за тая вечерь. Домакинъ-тъ ще подѣле отъ погаче-то всѣкому, и кому въ часть-та ся намѣри сребърна-та пара, забѣлѣжватъ, че ще былъ за напрѣдъ прѣзъ всичка-та година благополученъ.

Ореси споделяватъ и кому-то сполучатъ отъ редъ здрави, добъръ ще былъ презъ всичка-та година, а на противъ въ кого-то бы ся намерилъ орехъ шупълъ, съвесть-та го осѫжда за несчастливъ *) съ той обичай съвършаватъ бъднія-тъ вечеръ у градо.

Бъднія-тъ вечеръ по села-та.

Селяне-те при други-те ястія, правать: Баднякъ-хлебъ големъ, на него отъ горе излеяни вещества, споредъ художество-то, илиноминъкъ-тъ на домакина; ако е шивачъ (терзія), игла-та, напрѫстокъ-тъ, ножица-та; ако ли е орачъ, волове-то съ рало-то по нива-тѫ; ако ли е пастиръ, овчаръ-тъ съ стадо-то е излеянъ. Но треба да кажа, че предъ вечера-та дважина отъ кѫщни-те човеци, софра-та както що си е съ ястія-та, дигатъ я отъ соба-та и изнасятъ я въ двора съ тая песѫнъ: *„Ормане, Джермане, ела да вечераме; имаме вино ракія, та да ся веселиме“* и така после, пакъ я внасятъ вѫтре и пеятъ на гласъ:

Седналъ Марко съ майкя да вечера,
Съ майкя да вечера суха леба и цървено вино;
Па се Марко подъ мустакъ усмихна.
Съгледа го негова-та майкя, —
На Марко-те тихо говореше:
„Леле, Марко, леле, мили сыну!
Хвалилъ ти се Филипъ Маджарина.“
— Да ли, мале, тува да го чекаме,
Ели, мале, дома да му идеме?
Залюбилъ седѫмдесятъ невесты. —
Редъ е дошло любне ми Ангелина! —
А майкя му тихо говореше:
„Леле, Марко, леле, мили сыну!
Боле, сыну, на двори му иди,
Негли, сыну, тува да го чекашъ.“
Па си стана Марко та си ойде,
Та си ойде при Филипъ Маджарина.
Излезнало негово-то любне.
„Добро-вечеръ, бре лепа невесто!“
— Далъ Богъ добро, незнайно деліо! —

*) Отъ тогава до св. Василія, ореси ся не ядатъ отъ рани! Смокви чуватъ за презъ всичка-та година, така и отъ темянъ-тъ, трици-те и пр.

„Толку ли ме, мори, не познавашъ?
Каде ти е Филипъ Маджарина?“
— Ошелъ си е на лова да лови. —
Излезна си Филипъ Маджарина, —
Веднага се на ножи удрили;
Та се биха три дни и три нощи,
Па си надви Марко Кралевички.
Та си отма негово-то любне;
Веднага го на коня качи,
Па си ойде на негови двори.
Излезнала Маркова-та майкя.
Пресрѣтнала прелена невѣста,
Искачи я на високи чардакъ,
Уведе я въ шарена одая.

Съ такъвъ обычай ся извьршава бъднія-тъ вечерь по села-та.

На другія-тъ день — Рождество.

Слама-та подъ софра-та още отъ бъднія-тъ вечерь у зора вжрзуватъ я по дървета-та съ пѣсни, а това правать за да плодородатъ.

На св. Василія.

Прѣзъ день-тъ на нова-та година, още отъ полунощь, дѣца-та ходятъ по кжщи-тѣ, да изрекжтъ невинна-та си благословія съ дренова-та пржчица: Сурова. Сурова, за много годинъ да прѣзимеешъ, да прѣлѣтеешъ и пр. — Аминъ. А по села-та така сурватькватъ: Момци-тѣ селски, като ся съберать на едно мѣсто, управятъ гайди-тѣ и тржгнатъ съ топузѣ по кжщи-тѣ. Малко гы е грижа, ако не ходжтъ, като сурвакарѣ, но като дели башіи. или кжрджаліи. У оная кжща, дѣто ще наминжтъ, ако съ благодареніе дочакатъ сурвакарю-то, лесно и скоро ще гы испратать, а тамо, отъ дѣто гы не посрѣщнатъ и не даруватъ, много мжчно си отиватъ; понеже незадоволява гы само притѣсненіе-то, но и злоупотрѣбляватъ кжщни-тѣ вѣщи на домакине-то: грабатъ, краднатъ, и носатъ. Тоя день е забѣлѣженъ за селяне-то, отъ сурвакваніе-то на момци-тѣ.

Иванъ день.

Прѣзъ теченіе-то на поминала-тж година, онія, кои то сж ся оженили, тоя день ся капжтъ. Кумъ-тъ на момче-то одважда младоженецъ-тъ, прѣдъ изгрѣваніе-то на слънце-то, на рѣка-та *) и на прѣко

*) Коя-то тече прѣзъ срѣдъ града ни.

(на кръстъ) ся хвърля четыре пъти. А на невѣста-тѫ, деверіе-то ще ѝ обсипатъ дома глава-тѫ, колко и да бы было студено, за подражаніе на обычай-тъ, — не прощевалъ Богъ, думатъ хора-та, това отъ да ся не извърши.

Бабинъ день.

Тоя день онія отъ бабици-тѣ, кои-то сѫ ходатайствували прѣзъ година-та при рожденіе-то на жени-тѣ, посѣщаватъ ся. При бабица-та, що е подкрѣпявала дѣте-то, одължава ся майка му тоя день, да иде да ю посипе на рѫцѣ-те, да ю даде кърпа да ся обрише, и пр. Тоя день е ныхънъ, за това и се дума: бабинъ день.

Ора-та копа-та.

День-тъ при свършваніе-то на Сирна-та недѣля, слави се отъ дѣца-та. При мръкнуваніе-то, прѣзъ день-тъ що сѫ направили сенарски оратници, запалватъ гы, и пѣятъ: ората копа-та, дай ми, чичо, мома-та и пр. Това правятъ блъхи-тѣ да пропаждатъ. А по села-та още съ по́-голѣма тържественность извършаватъ този обычай.

Лазарица.

На Св. Лазаръ по села-та ходятъ моми-тѣ на Лазарица по кѫщи-тѣ, и пѣятъ такава пѣсьнъ:

Стояне, море Тафралинъ!
Голѣма тафра отъ тебе, —
Потера пойде по тебе:
Ти си девойче цаливалъ
На дванаесе години,
На тринаесе пролета и пр. . . . . .

На великъ день.

Отъ вторіо день, голѣмъ ся съборъ събира по страни-те отъ града ни (Стамболъ-Каписи и Голѣмъ мостъ). Тамъ сѫ свободни всички да пѣятъ, играятъ, и колко-то други игрaчки и увеселенія имъ сѫ възможни да извършятъ до мръкнуваніе.

При други-тѣ пѣсни, що пѣятъ, тая е по́-забѣлѣжителна:

Мили Нено, мили сыну!
Нарачала ненова-та,
Ненова-та мила тетка:

„Да дойдешъ, Нено, да дойдешъ
На хубави день Велиденъ:
Голѣмъ ся соборъ собира, —
Отъ деветъ села моми-те,
Десето село — наше-то.“
Кога было день Велиденъ,
Походи Нено да иде.
Два му брата коня седлатъ,
Две му снахи ручокъ готватъ,
Две му сестри перчикъ решлятъ;
Баща му пари броеше,
Майкя го тихомъ учеше:
„Мили, Нено, мили Сыну!
Кога прійдешъ при соборо,
Не разигруй врапя коня,
Не прихвърлюй тенки пушки,
Не дигай си самуръ калпакъ,
Не распущай руси перчикъ:
Ти ми си, Нено, урочливъ;
Че ми сыну очи фанешъ.“
Това Нено не е слушалъ.
Кога прійде при соборо,
Разигра си врана коня,
Прихвърля си тенки пушки,
Накриви си самуръ калпакъ,
Распущи си руси перчикъ.
Собраха се, набраха се,
Та Нено-те да си глѣдатъ —
Нено-те добъръ юнака.
Егле, Нено очи хвапа —
Отъ конь падна;
Тамо Нено душа даде!

Както у градъ-тъ, така и по села-та, празднуватъ тая недѣля съ голѣми увеселенія.

Мартифа-та.

Тоя день прѣдъ Гергювъ день, жени-тѣ зиматъ отъ три чешми спрѣма сълнце вода у единъ садъ (кюпъ). Моми събератъ ся, и си отрѣдуватъ пръстени на любезници-тѣ си (или друго нѣщо), т. е. една мома,

колко любезници има, толкосъ и различни знаци впуска у вода-та. Така и едно момче, колку либета има, толко и знаци впустне, и като вържатъ уста-та на кюпъ-тъ съ единъ катанецъ, на една отъ моми-тѣ на глава-та изрекѫтъ: „Тува затваряме късметъ-тъ на 40 моми“ и като затворатъ катанецо, сложатъ го отъ горе на кюпъ-тъ, кого-то туратъ тая вечерь подъ единъ трендафилъ да прѣнощева.

На угрѣ-то (на Гергювъ день), онія отъ момы-тѣ и момчета-та, кои-то сѫ отъ вечерь въ кюпъ-тъ впустнали знаци, сѫбиратъ ся за да го отворатъ. Но надъ иста-та мома, що ся затвори отъ вечерь катанецо надъ глава та ю, пакъ ще изрекѫтъ: Отваряме кѫсметъ-тъ на 41 мома. Тогава отварятъ катанецъ-тъ, развьрже една отъ тѣхъ кюпъ-тъ, и като вади единъ по единъ отъ знаци-тѣ, изговаря отъ слѣдующи-тѣ стихове по единъ на всѣки знакъ, т. е. на кой какво ся сполучи. Но трѣбва да ся забѣлѣжи, че тія стихове ся думатъ: Маніи, кои-то сѫ до 216 на брой. Ако ли число-то на впущени-тѣ знаци прѣвосходи броя-тъ на маніи-тѣ, пакъ отъ край ще ся повьрнатъ да ся изговарятъ, а за любопытство на читатели-тѣ, забѣлѣжихъ само 50 *).

На Гергювъ день ся теглятъ на кантаръ, ако сака да знае нѣкой, колко оки тѣжи, но на сурово дърво.

До тоя день младо агнешко мѣсо не ядатъ по села-та Българи-тѣ и тогава отлачуватъ агнища-та отъ овци-тѣ съ голѣмо тѫржество.

Крѫсти носатъ по село-то.

Въ нѣкое село, ако има цьрква, храмъ-тъ го празднуватъ: подигнатъ селяне-то икони-тѣ, и други-тѣ цьрковни съсуди и одежди, и обикалятъ граници-тѣ на това село съ: Господи помилуй! Прѣзъ забикаляніе-то си, на три мѣста оставятъ носими-тѣ вѣщи, и тамо хоро играятъ, гайди свиратъ, пушки пуцатъ, и най послѣ, пакъ гы подигатъ и на мѣсто-то однасятъ цьрковни-тѣ вѣщи.

Прѣмузъ.

На Вознесеніе (Спасовъ день), всѣки единъ селянинъ прѣмузува стадо-то си, и го напустне у селско-то, за бачія. Това извьршуватъ съ голѣта тържественность и радость-а бива обща.

---

*) А ный пропустнѫхмы и 50-тѣхъ, като не сѫ на Българскый языкъ и слѣдователно нѣматъ интересъ за насъ.

ИГРАЧКЫ ВЪ СЕЛО СКРЕБАТНО (НЕВРОКОПСКО).

(Записаны отъ Димитрія Д. Македонскаго по мѣстно-то нарѣчіе).

Въ празничны дене, кога-то момчето-та или момы-тѣ са саберотъ на някое-си публично място, кое-то е тука въ наше-то село *улицо-та*, тогава, ако празникъ-a е Недяля, или другъ някой малакъ празникъ, та нѣма хоро, тога тѣ си играять другы игрaчкы.

Стары по́-забѣлѣжителны игрaчкы, които са играять и отъ двата пола са слѣдующы-тѣ:

1. Га-гу, или *двашь-тришь до дѣ дойде орелъ-а.*

Като са саберотъ повече момчета или момы на някое-си място и си науміотъ да играятъ игро-та: Га-гу, или *двашь-тришь до дѣ дойде орелъ-а,* захващать така:

Ше изязатъ двамина по́-голями, единъ-а отъ тяхъ ше стане орелъ, и другія майка на пилета. Сичкы-тѣ другы ше станатъ пилета (чяда на майка-та), и ше са нахватятъ до нея едно до друго отъ отзадъ за поясы-тѣ, за да са чюватъ отъ орелъ-а съ нейно-та помощь. Когато веке сичкы-тѣ са наредіотъ и станатъ като плетъ наріодъ едно за друго, и кога-то веке сякое едно пиле со я вчіопкало за пояса на друго-то, кое-то е прѣдъ него и са варди отъ мърдание-то дори на орелъ-а, тогава орелъ-а съ голяма сила ше рѣче: Га-гу, съ което казоване на таквы думы, показува, че иска курбань едно пиле. Майка-та на това отгорѣ ше хвати да го лъже така: *„быва, ше ти дамъ едно пиле за курбань, ама да купишь на сичкы-тѣ пилета по единъ чифтъ папучкы, защо-то са босы.“* Орелъ-а този чясъ ше са върне да купува за пилета-та папуце. Той ше сабере толкова клечицы, колкото са пилето-та и ше гы донесе да обуе съ тяхъ пилето-та. Сякое пиле *ше* си подаде ного-та за да го обуе орелъ-а, и той ше хвати ріодомъ да клава на ного-та на сякое пиле клечица (за папуцъ), и сякое пиле, щомъ му ся тури клечицо-та, ше я хварли съ ного-та си, съ което показува, че не му аресува папуцъ-а. Като изреди сичкы-тѣ, и като сякое едно пиле му хварли папуцъ-а, тога майка-та пилеща ше са обьрне кадѣ орелъ-а съ тязы думы: *Върви си! не ти давамъ курбань; я вишь, нито на едно отъ пилето-та не му си купилъ хубавы папуце; ни едно не гы аресува, а сякое едно гы хвърлй.* Орелъ-а тога, като гліода, че го лъжятъ, и че съ мадрямъ не ще може да добые нищо, ше хвати по негово-та си, т. е. да гы краде силомъ. Майка-та са бори съ него цврьсто и не му дава да припари до пилето-та; а сичкы-

тѣ пилета са вардятъ; загони ли гы отъ една-та страна, тѣ бягатъ къмъ друга-та съ помощь-то на майка си. Съ голяма мока, като погоди да открадне едно (крайно-то), ше го отведе на едно особно място, и като го остави да стои тамъ, ше му рѣче: *копай си тука гробъ*. Хватено-то пиле, като земе въ рока една клечка, ше хвати да копае съ нея гробъ; а пакъ орелъ-а ше иде да краде друго. Съ голяма мока и гоненета орелъ-а ше гы изхвати сичкы-тѣ ріодомъ изъ края и ше гы отвида на опрѣдѣлено-то място, като казува на сякое едно гробъ да си копае.

Въ вряме-то до дѣто орелъ-а гони да хвата пилето-та, иде рукаnю отъ него: *Га-гу*, иде едно падаnю отъ пилето-та, писакъ и пр.

Сичко-то това прави голямъ смяхъ на гледаче-то.

Когато веке изхвата орелъ-а пилето-та, и майка та остане сама, тогава тя ше сіодне на едно място, а орелъ-а ше води пилето-та при майка имъ едно по едно ріодомъ, както гы я хваталъ. Сяко пиле, когато го отведотъ при майка му, ше са прѣстори, кое на лудо, кое на сакато (хромо), кое на сляпо и пр. и сяко едно, когато орелъ-а го отведе прѣдъ майка-та, ше дьржи въ рако-та си едно дрьвце. Майка-та, като види, че доведено-то й дяте е кусурлія, ше хвати да нарукува орелъ-а и да го куди така на пр. *Бре прокліотниче! бре урсузине! Защо ми си докаралъ дяте-то до тозы халъ?* такво ли ти го про*дадохъ язъ? Я погледни какво е (сляпо или сакато и пр)*. А орелъ-а ше хвати да са извинява и да отговаря, коя е причина-та на кусуря му. Тога майка-та, като земе дрьвце-то отъ дяте-то, ше загони орелъ-а, съ него ше го удари; а орелъ-а ше иде да земе и да заведе друго пиле. Това ше са продължава, до дѣто са изредіоть сичкы-тѣ дѣтца (пилета). Когато са изредіотъ сичкы-тѣ така, тога майка-та съ сичкы-тѣ си пилета ше загони орелъ-а и ше бяга напрѣдъ; а като го стигнатъ и го хватятъ ше го наваліотъ сичкы, ше го мачкатъ, ше го бахтотъ, ше го натискатъ, и най сетнѣ пилето-та съ орелъ-а ше са обьрнатъ да гонятъ майка-та, та и нея подобно като орела, като накажятъ, съ това, найсетнѣ свьршюватъ играчка-та си.

2. Крыва вóйскя.

Пакъ двамина пó-голямкы и пó-ячкы ше са изберотъ, както и на горна-та играчка: *Га-гу* или *двашь-тришь додѣ дойде Орелъ-а*. Единъ-а както и другія ше станатъ кралюве. Сякой краль ше сабере вóйскя. Двамина-та кралюве ше са противни единъ на другъ, и ше са опытотъ, кой е пó-якъ; а вóйскя-та ми трябува да са прѣброи за да дойдено

равно. Два-та кралюве ше зіоматъ едно дебело и яко дрьво, и ше го хватятъ по съ двѣ-тѣ си рокы, а войскя-та, сякоя изъ своя си краль ше са нареди единъ за другъ, и ше са хватять изъ отзадъ за прѣзъ крьстове-то. Двѣ-тѣ тыя войскы ше са опинатъ юначкы, и ше са мочятъ съ кралюве-тѣ си, и една-та и друга-та, коя да отнеме дьрво-то. Ако са угодіотъ и двѣ-тѣ страны равносилны, игро-та трае повече отъ $1/2$ чясъ; пакъ ако са угоди една-та слаба, тогава са свьршюва скоро. Ако тязи, конто играятъ *Крыва Войскя* са маловозрастны дяца, то тога ставатъ и біенета; защо-то слѣдъ свьршуване-то на игро-та, по-якы-тѣ, които са надвили, хващатъ да са присмиватъ на другы-тѣ и да гы кудятъ, че са слабы; а пакъ другы-тѣ, ядосаны, хващатъ да ми думатъ прѣкорны имена, и така тязи на нязы, нязи на тязы хубавичко са избахтуватъ.

3. Сираче.

Игро-та, *Сираче*, станува така: насядуватъ около 10-15-20 и повече души на едно трькало по тры крака на далѣчь единъ отъ другъ. Единъ отъ тязы, които играятъ *сираче-то* сваля си фермеия или хабо-та отъ гърбъ-о, завива дрѣхо-та като малко дяте повиваче, което са казува *Сираче*, привьрзано съ една шервія (кърпа); и като що со насядали на трькало, подиятатъ го единъ на другъ. Въ исто-то вряме, когато са подията *сираче-то*, единъ другъ паратикъ (особенъ) трьчи на около, и мочи са да го хвати, когато го подиѣтне единъ за да го уливи другъ. Той трьчи наоколо додѣто улови, и като го хвати, сіоднува на място-то на тозы, оть когото го е хватилъ; а пакъ той станува да трьчи на около на място прьвыя трьчячь. Таква игро трае, до когато си щотъ играче-то.

4. Желчка.

Потрябно е за *желчка-та* да има толко много дяца малкы, колкото са и тязи, които играятъ тази игро. На тазы играчка бива да со, освѣнь малкы-тѣ дяца, толкова души, колкото со потрябны и за прѣдписано-та играчка *Сираче*. Малкы-тѣ дяца са казуватъ гърнета; гърнето-та (малкы-тѣ дяца) насядовоть на тръкало така, както що насядовотъ и на *Сираче-то*, по тры-четыры крака на далѣчь едно отъ друго. На сяко гърне отгорѣ потрябно е да има и да стои надъ него единъ правъ и да дьржи едно-та си рока на главо-та му. Освѣнь тязы трябува да има и още двамина паратикы, отъ които единъ тьрчи, а другія съ протъ въ рако-та си, ше го гони на около кошяря-та. Тоя, който има въ рако-та си прота и гони съ него прѣшнія, гони го, и като са мочи да го стигне, наряжда му тазы, и другы като тѣхъ думы:

„Скоро да идешь дома си; майка-ти та рука да отцапишь борна, да донесешь вода, да напаришь на волове-то“ и пр, и пр. и като го стигне, ударя го съ прота и казува: *Желчка!* Ако го гони много вряме и не може го стигне да го удари съ прота, то той ударя и по земіо-та, като казва, както и горѣ: *желчка!* Въ това вряме, когато гонячь-а ударя съ прота по тоя, кой-то търчи напрѣшь, или по земіо-та и казва *желчка*, тога сякой единъ отъ тія, кои-то стоіотъ прави съ гърнето-та, трябува да си промѣни гърне-то; т. е. сякой единъ да остави свое-то гърне и да отиде на онова, което е прѣдъ него; а този, който е до него, да дойде на негово-то; а другія. който е отпрѣдъ да отиде на по́-прѣдно-то, и така на ріодъ сичкы.

Кога са промѣняватъ гърнето-та, тозы, когото гонятъ, ако може да прѣвари, та да заптиса някое гърне въ вряме на промѣняваніе-то, тога той влява въ редъ-о, а другія. който остане празенъ безъ гърне, трябува на негово място да търчи до тога, до когато и той сгоди да захвати някое гърне, та другъ да остане празенъ. И така игро-та си трае до кога-то си щотъ

Има една друга игрaчка, която са играе на пръстюе-то. На тая игрaчка забѣляжювамь само думы-тѣ, които сѫ: *Еленица, плетеница, думозана, дукотана, чявъ, чивъ, цигорянъ, мартянъ, кукошянъ, пшитъ.*

Освѣнь горни-тѣ игрaчкы, има и още много другы стары, като: *Блага баница, Слепа кокошка, Топъ* (на разны начины), *Челикъ* и пр.

ОБЫЧЯИ И ОБРЯДЫ, ИЗВЪРШВАНЫ ПО ПРАЗДНИЦИ-ТѢ ВЪ СЕЛО СКРЕБАТНО (НЕВРОКОПСКО ОКРУЖІЕ).

(Записани отъ Димитрія Д. Македонскаго, по мѣстно-то нарѣчіе).

Праздници.

Водици, Велидень, Гергювъ-день и Илинъ-день са сега у насъ праздници, които са посрящатъ съ особенны староврямскы церемоніи.

1). Водици и Ювань-день.

На тязы два голямы праздницы хадетъ е у насъ да си ходятъ роднины-тѣ едны на другы по гостюе. Саде калтата-та не ходи у кумове-то на гостюе (а тѣ му ходятъ); а други-тѣ родове едни другы си ходятъ. Когато отъ една коща единъ или дваминa отидатъ на гостюе на една друга коща (тяхна роднина), така праздни не ходятъ, а зиматъ, та на-

полніоватъ една чотра съ вино, зиматъ единъ колакъ (хлябъ) и отгорѣ на него, като туратъ една баница и гы привързотъ въ единъ месалъ и ходятъ. Ако тязи, които ходятъ на гостие са можь и жена, тога мажь-о зима чотра-та, а пакъ жено-та колака съ баницо-та. Пръва-та имъ дума, слѣдъ като идатъ и кажять добрутро или добъръ вечерь е: *„искате ли гостие“?* — *„Кой бяга отъ гостие“* (отговаря на това домакынка-та или друга някоя жена отъ коща-та, коя гы причякува на скалпа-та врата). Въ исто-то вряме, тя зима отъ гостка-та колака съ баницо-та, а чотра-та съ вино-то са отниса дори внетрѣ при домакыня и са оставя до него въ кюше-то. Като сіоднатъ, приказувотъ си така безъ нищо, додѣто са саберотъ сичкы-тѣ родове на тая коща, и сетнѣ слагатъ мезе и ракія, а слѣдъ него и ядение-то. Най-сетнѣ, като стоіотъ много вряме на трапезо-та станувотъ да с'идатъ, и отвонъ имъ даватъ чотра-та съ вино и тепсія-та съ месаля, въ който са донесе баницо-та и колака, праздна — само съ едно малко парченце отъ колака и баницо-та връща имъ са.

Другочь на тязи дение правили са са и бабурци. — Това е бывало така: Двамина или троица пó-голямкы облицатъ по едно кепе, и като го привръзотъ съ връвь прѣзъ крьстове-то си, панолнюватъ гърбове-то си съ слама за да са гліодать гърбави. Турятъ на главы-тѣ си по една кожя за калпакъ; турятъ на страны-тѣ си по една торба полна съ пепелъ, и като зіоматъ въ рока по единъ топусъ, тръгнувотъ низъ село и играятъ. Тязи бабурци трябува да си иматъ и по една невяста; за това толкова другы млады момчета, колкото са и бабурци-тѣ, облицатъ са въ женскы дрѣхы и съ бабурцы-тѣ и тѣ отиватъ низъ село, игращецъ отъ коща въ коща да сабиратъ: вино, ракія, хляпъ, сланина, крававицы, сижюци и пр. Като саберотъ повече отъ сва-нова, утидатъ на някоя коща, въ която, като са саберотъ въ нея, освѣнь бабурцы-тѣ и невясты-тѣ имъ и много още другы, ядотъ, піятъ и играятъ цала нощь.

Още отъ пó-одавнашно вряме ходили са бабурцы-тѣ заедно съ невясты-тѣ си и по другы села.

2) Велиденъ.

На Велидень са извършова въ тры-тѣ деня пакъ това, както и на Водицы и Юванъ-день, т. е. и тогава родове-то си ходятъ на гостіе едни у другы съ вино, баницы и колаци; това е само, че тогава на колака отгорѣ трябува да има едно царвено еце забучено, и съ друго-то трябува да са носятъ и яйца цьрвены, които да са раздадотъ на сичкы-тѣ по едно, колкото людіе има въ коща-та.

3). Гергювъ-день.

Този день са посряща само отъ козарьe-то, т. е. отъ тязы кощы, които иматъ козы, съ особенны обряды на име *„кошяря"*.

Още на другія день, що іо прѣдъ Гергювъ-день, отлочовотъ козы-тѣ отъ ярето-та, и вечерь-то, като гы пасотъ на особно, и като гы издоіотъ, половина-та отъ мляко-то го подсиріовотъ за прясно сыреньe, а половина-та подквасіовотъ за мляко, което сыреньe и мляко са отдялятъ само за трапеза-та, която иде да стане на утрѣ-то т. е. на *Гергювъ-день*. Още отъ вечеръ приготвовотъ единъ хубавъ овень, който, като са заколе и са вари въ харанія на дробене, ше служи за главно яденьe на *кошярна-та трапеза*.

На *Гергювъ-день* около пладнина, като стане вече сичко готово, една жена ходи низъ село да покани (да рюка) на *кошяря;* нъ само тязы, които са роднина на тоя кощa, комшіи-тѣ и нязы кощы, които иматъ въ билюка по няколко козы нараспоръ (по 5–6–7) които рукани, като дойдатъ прьво слѣдъ *Помага Богъ!* или *Помози Богъ*, казватъ: *„честита Ви кошяря!"* И сетнѣ, като сіоднать и са саберотъ вріотъ, слагатъ софрота, и като са наѣдотъ, ходять си.

Другошь тази *кошяря* (трапеза) е становола на кжра при сама-та стока; тамъ при самія билюкъ са е варилъ овенъ-а; въ самія овчярскы или козарскы мяхъ са е кваснло мляко и въ само-то козарско ведро са е сырило сыреньe-то за тязи, които ше дойдатъ на *кошяря* на день *Гергювъ-день;* а всичко-то друго, като: лапъ, вино, ракія, мезе и пр. кое-то е было потрябно за трапезя-та, донисало са е отъ дома. Тамъ, слѣдъ като са яли и пили и благославяли, изигравало са е по хоро, и си ходили.

Овчярскы-тѣ фамиліи, ако и да иматъ и тѣ стока, както и козарскы-тѣ, не правятъ *кошяря*, защото около *Гергювъ-день*, когато е потрябно да са прави този *кошяря*, тяхны-тѣ овцы са тога още на поле, та тамъ при стока-та си правятъ *кошяря* самы-тѣ овчярьe.

4). Илинъ-день.

На *Илинъ-день* сяка една кощa си закала единъ бравъ (овенъ) за курбанъ. Курбаньe-то обыкновенно въ другы деньe трабува да са готвятъ надробени въ харанія; а на тоя день са пекотъ на шишь овни-тѣ въ пещ-о (чeверме).

Около пладнина, агà хвтаса сичко, роднины-тѣ и комшіе-то едны другы са рюкатъ на трапеза съ тыя думы: *Елате да посѣдимъ у насъ на*

нашя-та трапеза. Една-та плешка на овена, или и двѣ-тѣ са отнисатъ на калтата-та; така, който отъ една кощa иде у калтата си на гостiе, не трябува да иде празенъ, а да земе едно ланче и на него отгорѣ, като тури плешка-та, врьзва го въ единъ месалъ, и като земе въ едно-та си рока вьрзано-то, а въ друга-та чотра вино, отива у калтата си да посѣди на трапезо-та.

Другошь (прѣди 15–20 год.) тязи Илинъ-денскы трапезы посрящали са са на кжра на единъ ридъ, нарѣченъ: *Св. Илiя.* Тамъ на тоя ридъ со е яло, пило и играло, сжщо така, както и на *кошяря-та.*

5). Курбанъ.

Около село-то има някои-си места, които носятъ имена-та на някои отъ Святцы-тѣ прѣзъ година-та; така има: *Св. Костадинъ* (Корилецъ прѣиначено или пó-старо), *Св. Спасъ* (Корачь), *Св. Атанасъ* и пр. Когато дойде день-о на тоя праздникъ, който си има юртище на бо една отъ брьчины-тѣ, клали и курбань. Това е было така у насъ:

Още отъ зарань-то отнасятъ единъ или два овна, заедно съ другы-тѣ потрѣбы за варенiе-то му на юртище-то. Като го заколятъ и очистятъ, сваряватъ месо-то на едно съ сичка-та дреболiя; т. е. съ ногы-тѣ, главо-та, шкембе-то, дробъ-о, черева-та и пр. Прикъ-вечерь около 8–9 чясъ-о, когато стане веке сичко готово, ударя въ село клепало и селенiе-то хващатъ да са сабиратъ. Жены-тѣ отнисатъ колацы съ колюво и по едно праздно саханче. Тамъ, като отидать и наредiотъ колацы-тѣ, дохажда попъ-а и гы спява. Сетнѣ, като гы раздадотъ, сяка една жена слага праздно-то си саханче близо до харанiя-та, въ който е варенiя курбанъ. *Ашчiя-та* тога хваща съ голяма-та курбанска лажица и сипова въ сякое саханче отъ курбаня по равно, додѣто да са свьрши сичко-то мiосо. Сякой зима саханче-то си; нъ прѣди да си тръгнатъ сабиратъ дискосъ, съ който да са плати овена и изиграватъ хоро.

6) Споредници.

Архангеловъ-день, Димитровъ-день, Гергювъ-день, Илинъ-день и другы-тѣ пó-голями праздници, имали са *Споредници.* Т. Н. пр. Ако Димитровъ-день са падне въ Пiотакъ, то тога Пiотака, който е прѣдъ Димитровъ-день, е *споредникъ* на тоя праздникъ. Споредницы-тѣ гы са тачили сжщо така, както и самы-тѣ праздницы. Тязи споредници со са празднували повече-то за дивечь.

А за градъ са празднували и тачили сырна-та недѣля, защото тога са сыри градъ-о. Сжщо така за градъ са празднoвали и седьмь-тѣ четвьртака, които са отъ *Велидень* до *Спасовъ-день.*

Маринъ-день со я празднувалъ и тачилъ цврьсто за змiи.

Споредници-тѣ и до днесь гы праздновотъ въ Лящень; а тука у насъ отъ одавначко са гы оставили.

7) Муковъ-день.

На Власовъ-день (11-ый февр). сѣкотъ власъ на говiода-та и мукатъ. Още отъ-рано направiоватъ една пита, и слизатъ доло въ подника при говiода-та. Пита-та завьртяватъ на дѣсно до тришь на говiода-та на главы-тѣ имъ и мукать: *Муууу!*

Сетнѣ една жена, като земе въ рако-та си балтiя, хваща да сѣче на някое дрьво, а друга пакъ я пыта: *„Що сѣчешь?“* — *„Власъ сяка“* ѝ отговаря. — *Сячи, сячи, прѣсѣчи го* ѝ казва пакъ друга-та. Това, като правятъ до тришь свьршва са: Сетнѣ една отъ домашны-тѣ жены зима пита-та и я раздава по комшiе-то.

8) Боже-име.

Въ Четвъртака прѣдъ Пiотковъ-день правятъ праздникъ: *Боже-име*.

На Сѣверъ $1/4$ чясъ отъ село-то има единъ ридъ. Тоя ридъ, който си има развалена цьрквица, са казува: *Св. Гергы*; а защо-то на него са свршюва и обрядъ-тъ на праздника *Боже-име* носи и това сѫщо-то име.

Още отъ заранъ-то отъ сяка една коща са отнася жито на цьрква-та, коя колко ще; и въ сѫщiя день сяка една коща да направи колакъ и да свари пшеница (коливо). Надвечерь чясъ-о около 10 излизатъ сичкы (нъ повече-то жены) съ колацы-тѣ, пшеницо-та и вино на тоя ридъ; и като са саберотъ врiотъ, дохожда попъ-а, спява колацы-тѣ и като гы раздадотъ, отиватъ си и са свршiова съ това.

Боже-то-име са посряща съ сѫщы-тѣ обряды, които са правятъ и за курбанъ-а, нъ безъ Овенъ. Отнесено-то на цьрква-та жито, служи за курбанъ, вмѣсто овенъ.

9). Нáмѣстникъ.

Въ сяка една коща вяровотъ да има по единъ *нáмѣстникъ* (таласѫмъ). Въ година-та едночь правятъ на тоя нáмѣстникъ гозба. Тая гозба са прави прѣзъ голямiя мясяцъ въ бо-единъ понедялникъ. На тозы гозба трябува да има и кокошка; кокошка-та я закалатъ внетрѣ на огнище-то при огања и тамъ да я оплашятъ. Отъ кокошка-та не трябува да са хвьрля вонъ, а сичко внетрѣ си да размигатъ. Дори и кокалю-то, откакъ я изедотъ, трябува да са не хвьрлятъ вонъ, а да са турятъ по полицы-тѣ. Тази гозба трябува да става много крышно, и на нея да нѣма можiе, а само жены. Отъ вонкашны жены са поруковотъ само тры; и тѣ са изби-

ратъ да не со вдовицы, нито второ-женены. Когато да заядотъ, найстара-та захваща да благославя съ тыя думы: *Е, дете, добрѣ са свбрахме на Намѣстникова трапеза! да е имовитѣ* (намѣстникъ-а), *да е становитѣ, да е яковитѣ, да е домовитѣ; Сухѣ да излязва, росенѣ да дохожда* и пр.

Тоя старъ хадетъ въ рядка кοща са веке прави у наше-то село; а въ село *Лященѣ* прави са въ сяка коща и сяка година.

10. Пеперуга.

Пролятно и лятно вряме, когато е потрябно дождъ за якыня, а пакъ не лети, тога правятъ *Пеперуга*, за да вали дождъ. Пеперуга-та я правятъ повече-то у Помаци-тѣ.

За пеперуга-та трябува да найдатъ едно момече на 12-13 год. което да іо сираче, т. е. безъ баща и майка. Това момече го накычюватъ съ быліе (повече-то бозъ) така, едно-то му само лице да са види, а сичко друго да іо покрыто съ зеленина. Отъ незнаенъ гробъ трябува да найдатъ и да зіоматъ кокалъ, който съ тры четыры живы жябкы го окачовотъ на това момече, което е станало *пеперуга*. Когато веке сичко приготвятъ и уредіотъ, тръгнуватъ една браня момы съ *пеперуга-та* низъ село изъ коща въ коща да пѣіотъ и да просятъ: жито, бобъ и пр. Като щомъ влазятъ въ бо една коща, пеперуга-та са запира съ другытѣ момы на срядъ двора. Сетнѣ като са отдѣли *пеперуга-та* отъ момытѣ и поотиде пó-нанетрѣ така, щото да іо на край подъ потона, тога една жена отъ коща-та излива отгорѣ изъ потона вода връху *пеперуга-та*. Слѣдъ това двѣ момы и двѣ още другы чифтомъ пѣіотъ тая пясня:

Пеперуго, летуго!
Дай ми, Боже, росица,
Да навадимъ пченица:
Да направимъ колацы,
Да нахранимъ сираци.

Слѣдъ това, като гы подаріотъ съ такво, щото просятъ, отхождатъ на друга коща. Като изредіотъ цяло село-то и турціе и кауріе, момы-тѣ, които са ходили съ *пеперуга-та*, раздялятъ си сичко, колкото са сабрали.

А кокалъ-а отъ незнайніа гробъ съ жябы-тѣ, кои-то са были окачены на *пеперуга-та*, хвърлятъ гы въ някой виръ или водно дере (потокъ). Като ходятъ момы-тѣ низъ село съ пеперуга-та, открадновотъ отъ никоя коща единъ пометъ отъ пещь (съ голямо вардяніе да гы не видать). Тоя пометъ го натопяватъ въ някой си виръ и оставатъ го да стои въ него до тры деня, а сетнѣ, като го извадятъ отнисатъ си го въ тозы коща, отдѣто со го и зели.

БАЯНІЯ.

(Записаны отъ Илія П. Бѣлковскы и Петко Гыдиджискы, отъ Ахъ-Челебискы-тѣ села, — Устово и Калуково).

1. Баяніе за уроци.

Варви старчекъ призъ мостецъ,
Тиква носи на газецъ;
Поардна старчекъ на мостецъ,
Удри тиква на газецъ;

Та попоарска зачюдници и почюдници. Ле кое урочясалъ (нимярекъ) отъ моаску, да му пукне льево оку и льеву моаду, ле кое отъ женску — льеву оку и льеба биска; защо-то е (нимярекъ) миромъ миросанъ, карстомъ карстосанъ. Да са учисти кату чисту сребру, да му олиоакне кату лиоаку пьеру; защо-то (нимярекъ) Святехи Богородици въ роаки-тѣ придаденъ.

2. Баяніе за уроци.

Змія лежи въ дяволову кореніе; едно оку — огнену, другу оку — водену; Пукналу са водену, та угасило огнену. Кога е това истина, аку е отъ женску, да му пукне льеву оку и льева биска; Ако е отъ моаску, да му пукне льеву оку и льеву моаду: пакъ нему да улиоакне кату лиоаку пьеру, да са учисти кату чисту срѣбру, да са отроаси кату роаженъ класъ, да са разиде кату моми отъ хорище, кату овцье отъ торище, да са распоарсне кату пилце пу горье, кату пьене пу море — (и духа баячка-та).

3. Баяніе за ранж, кога захване да бере.

Добра добрице, блага благице! добаръ ти бащя, добра ти майка, добри ти братіе, добри ти сьестри, — ти пó-добра боади; тува пьема за ядепіе, за пиеніе, ами иди по високо оарае, по дибелу дюшечіе, пу ситну кафезіе: тамъ има за піяніе, за ядеціе, за лижяніе.

4. Бааніе. Кога ся Загуби нѣкой добытъкъ, та завързвать дивечя да го не поврѣди; като глѣдать на нѣкоѭ звѣздѫ *) изговарять:

Излелъ е свѣти Герги на високу боарце, та ми е посвирилъ нъедена бурія, та ми е посабралъ воалькъ съ воальчетини, мечки съ мечетини, лесица съ лесичетини, заякъ съ заячетини и всичка жива дивина; та отишноалъ у триста коваче, та исковалъ триста ключи, та заключилъ всичка дивина: съ уста да не ядоать, съ носъ да не душоать, съ очи да не глподоать, съ уши да не чуеть съ ноги да не ходять.

БАЯНІЯ.

(Отъ Сборникъ-тъ на Ц. Генчева. Слушани отъ **Великѫ Димовицѫ Гошева** въ Карагачъ. Зети отъ „Об. трудъ“ Кн. II 1868 г.).

I. Баіеніе за уроки.

Баба-та растрива на болний-тъ, урчасаний-тъ, чело-то, слѣпи-тѣ очи съсъ слюнки и мъири си така:

„Бѣла, бѣла птица по синье небе хвърка; въ уста носи бѣло млѣко, бѣло млѣко капи, по бѣло камьніе са пръска: да са пръснѫтъ тиꙗ уроки, да са пръснѫтъ тиꙗ почюди, като пѣнѫ по море, като дъждь по поле, като вѣтъръ по горѫ: да идѫтъ въ пусто горіе Тилилейско, дѣто штъркъ не мѫти, лѣстовица не пѣіе, дѣто куче не лаіе.“

„Тръгнѫлъ ми іе почюденъ старецъ въ почюднѫ горѫ съ почюднѫ брадвѫ; насѣкълъ почюдно коліе и почюдно пъртіе; заградилъ почюднѫ кошарѫ, — вкаралъ почюдно стадо, издоилъ почюдно млѣко, подсирилъ почюдно сиреніе; отишелъ на почюденъ пазарь, че са испровикнѫлъ: „Ѩла-ла-ла-ла! Ѩла-ла-ла-ла почюдно сиреніе!“ Кой-то чюлъ — оглушѣлъ, кой-то видѣлъ — ослѣпѣлъ, кой-то ѣлъ — онѣмѣлъ.“

„Ако бѫдѫтъ (сир. тиꙗ уроки) отъ момѫ — да ѝ улѣти руса-та коса, ако бѫде отъ женѫ — да ѝ падне лѣва-та гърда: да са пръснѫтъ като пѣнѫ по море, като дъждь по поле, като вѣтъръ по горѫ, — да идѫтъ въ пусто горіе Тилилейско, дѣто штъркъ не мѫти, лѣстовица не пѣіе, дѣто куче не лаіе.“

---

*) Звѣзда-та, коя-то глѣда баячка-та, ако свѣти добрѣ и ся не скріе, то е знакъ, че нѣма да ся поврѣди добытъкъ-тъ; напротивъ, ако ся скріе звѣзда-та, значи, че ще ся поврѣди.

2 Баене за ерменлюсало.

Ерменлюсало са казва, кога-то родителка-та, подирь ражданье-то си, пада въ несвѣсть, и земжтъ да ѝ са гърчжтъ ржцѣ-тѣ, крака-та и други-тѣ членове отъ тѣло-то. Бабишко-то баене, като срѣдство за исцѣрюване, състои въ това:

„Тръгнжли сж деветь сестри Ерменки: първа — куца, втора — слѣпа, третя — нѣма, четвърта — глуха, пета — зжбата, шеста — носата, седма, — гърбата, осма — кривоврата, девета — кривоуста: тръгнжли прѣзъ водж студенж, прѣзъ горж зеленж, прѣзъ поле широко; та притиснжли Стоянж (име-то на болнж-тж са казва, какъ-то ѥ). Стояна вика и клика. Турили ѝ мрѣморенъ камъкъ на гжрди; очи ѝ разижтили, уста ѝ раскривили, уши ѝ заглушили, крака ѝ искривили, ржцѣ ѝ извили.... Тичайте, да тичаме, злини да пръснеме: да идхтъ въ пусто горю Тилилейско, дѣто пѣтелъ не пѣе, дѣто птица не цвърти, дѣто огънь не гори, дѣто челѣкъ не върви: да са пръснжтъ по черно море, по бѣло море при сестри-тѣ си*) — Вихри и Вихрушки, Диви, Самодиви.“

3. Баене за страници.

Страници, *сливици* или *гълки* са казвжтъ слѣзи-тѣ подъ челюсти-тѣ. Кога по нѣкой пжть челѣкъ спи на криво или ги простуди, тѣ са надувжтъ и по нѣкога го задушвжтъ. Баба-та, като ги растрива, бае си така:

„Трима братя**) страници пасжтъ: първий-тъ — нѣмъ, вторий-тъ — глухъ, третий-тъ слѣпъ; додѣ нѣмъ продума, додѣ глухъ прочуе, додѣ слѣпъ прогледа — вълкъ страници занесе.“

4. Баене за червенж-тж или урбалецъ.

Червена-та или урбалецъ са казва на онжя болѣсть, коя-то излѣзва на лице-то на хора-та въ червенъ отикъ, безъ да пуща върхъ, като други пжпки. Бабишко-то баене, при лѣкуване-то имъ, ѥ слѣдние-то:

„Тръгнжла ми е злата̀ червена съсъ злати пиленца, съ злати крилца, съсъ злати крачка: съсъ крила го (спр. урбалецъ-тъ) мела, съ краки го гребла; та го измела, та го изгребла, че са очистилъ, като чисто срѣбро: да иде въ пусто горю Тилилейско.“

---

*) Тукъ подъ име деветь сестри Ерменки читатель-тъ трѣбва да разумѣва собственно деветь сестри богини — *урисници* или *урѫчници*, наречени вече въ край-тъ на баене-то: *Вихри* и *Вихрушки*, *Диви*, *Самодиви*, за кои-то народъ-тъ расказва, че тѣ владѣжтъ надъ родителкж-тж, догдѣ да са кръщта дѣте-то, и го уричжтъ, какво ще прѣмине прѣзъ живогъ-тъ си. Казвжтъ, че у старо врѣме са чювало, какъ уричали дѣца-та. Урисници-тѣ, като са разсърджтъ, вбжхтвжтъ родителкж-тж.

**) Подъ име трима братя пакъ трѣбва да са разумѣва нечисти духове — злини.

„Червенушо, брожденушо!*) Што са червенѣйшь, като курвѫ на пазарь? Червенуша кѫшгѫ заградила: какъ-то ю добро утро — тъй да не добрувашь, какъ-то ю добъръ вечеръ — тъй да не замрькнешь; червенушо! огънь та изгори,**) пепелъ та развѣ, вѣтъръ разнесе въ пусто горю Тилилейско, дѣто петелъ не пѣю, дѣто птица не цвърти, дѣто огънь не гори, дѣто челѣкъ не върви.“

5. Баюню за завиваню пѫпь.

Зимѫтъ юдинъ масурь юднѫ педѫ дълъгъ, отдолу го затулѧтъ съ тѣсто и наливѫтъ въ него до половинѫ-тѫ оцетъ; дъно-то му турѧтъ въ жарѫ-тѫ и пуштѫтъ въ него съ два прьста соль така: най напрѣдь съ голѣмий-тъ прьсть и кутле-то, вторий-тъ пѫть — пàкъ съ голѣмий-тъ и другий-тъ до кутле-то, третий-тъ пѫть — пàкъ съ голѣмий-тъ и срѣдъний-тъ, четвъртий-тъ — съ показалникъ-тъ вече, нъ 'се съ помошть-тѫ на голѣмий-тъ, сир. четирь пѫтiа съ четирь-тѣ прьсти, зети сѣкой юдинъ отъ тѣхъ отдѣлно съ голѣмий-тъ прьсть, пуштѫть соль въ масурь-тъ. Масурь-тъ като са нагорешти, зевва да ври въ него оцеть-тъ и соль-та, при што изливѫтъ тѫѧ жидкость въ юднѫ чашѫ. Тоя сѫшти процессъ са повтаря три пѫти, догдѣ са излѣѧтъ сир., по такъвъ начинъ, три масуря жидкость отъ оцетъ смѣсенъ съ соль въ чашѫ-тѫ. Тойзи усоленъ оцетъ са дава за питю на оногова, кому-то ю развитъ пѫпъ-тъ. Болний-тъ може да бѫде и въ друго село, нъ като му завиѧтъ пѫпъ-тъ, по показаний-тъ нὸ горѣ начинъ, уздравюва. При пуштаню-то въ масурь-тъ соль въ три-тѣ реда говорѧтъ са слѣдни-тѣ баилки.

Въ пръвний-тъ редъ:

„Какъ-то вию птичка гнѣздо въ горѫ-тѫ, тъй да му са завию пѫпъ-тъ.“

Въ втори редъ:

„Какъ-то са свива и извива зъмю въ градинѫ, тъй да му са завию пѫпъ-тъ.“

Въ трети редъ:

„Кога са развию долний-тъ камъкъ на воденицѫ-тѫ и пъприца-та на воденицѫ-тѫ, тогава да му са развию пѫпъ-тъ.“

---

*) Тукъ са пàкъ разумѣва червенѫ-тѫ за богинѭ.

**) *Огънь та изгори, пепель та развѣ* са казва, зашто-то ѭ обпалвѫтъ; налагѫтъ на лице-то іединъ червенъ парцаль или червенъ поіасъ, и, като запалѧтъ малко кълчиштѫ, кадѧтъ надъ лице-то, дѣто іе болка-та покрита, а подирь съ прѣгорѣлѫ-тѫ кълчиштѫ обпарвѫтъ о-тикъ-тъ и го посипвѫтъ съ пепель-тъ.

ГАТАНКЫ.

(Записаны въ Панагюрище).

Цакнѫ гасокъ на сухъ песокъ, дигнѫ ся парѫ, чю ся до царя? — Испушкане на пушкѫ.

Половинъ блюдо на стенѫ выси? — ухо.

Вь еднѫ бурилкѫ има и вино и ракія и никога ся не мѣшять? — яйце.

Имамь си двѣ кобилкы, една-та ми кравенѣе, друга-та ми грьчевѣе? — Кросна-та на стана,

Имамь си двѣ черны малачета, едно-то ся глади, друго-то ся рунти? — Вѣжды.

Пълна плевня съ чюковци? — Уста-та съ зѫбы-тѣ.

Кака въ кѫщи, крака-та ѝ вѫнка? — Грѣда.

Байчо какѫ гѫдичкаше, кака му ся охорчеше? — Брава.

Черно мѫнинко царя отъ постелѭ дига? — Бълха.

Червено мѫнинко царя отъ пѫтя отбыва? — Ягода.

Трупа му вѫтрѣ, глава-та му вѫнка? — Пиронъ.

Дѣдово-то выси, бабино-то зѣе? — Извлакъ.

Жажюлено выси, рошяво го чака? — Свиня и жъладъ.

Орлеви ногтіе, срачова опашка, чюкундурова глава? — Кантарь.

Допрати мя горня-та царица, да ми дадешь отключе-тѣ, да отключя сандѫци-тѣ да извадѫ черны калугерчета? — Лебеница съ сѣмкы-тѣ.

Пейкя пѣе въ осоѭ? — Брадва.

Сивъ соколъ ся по чюкарѫ віе? — Брьсначь.

Жълти прасци въ виръ лѣжять? — Зелю.

Надъ вирь капинка? — На котелъ поврьзло.

Двѣ жлъпкы ся прѣзъ плетъ теглять? — Копчи.

Волъ въ оборъ, рогове му на дворъ? — Сфределъ.

Малко грьненце, сладко варивце? — Лешникъ.

Четыре братiе въ еднѫ рызѫ лѣжять? — Орѣхъ.

Петима братiе и денѣ и нощѣ ся гонять и никога ся не стигать? — Шишове на чорапе.

Късa була трѣскы бере? — Тесла.

Дигни пола на главѫ, има дупка работѫ? — Ковчегъ.

Пълна плевня съ сламицѫ, сламица-та изгорѣ, плѣвница-та оста?
— Лула съ тютюнъ.

Бѣлъ го тури, червенъ го извади? — Чепъ.

За парѫ нѣщо, кѫщѫ-тѫ напълнва? — Свѣщь.

Що ся въ кѫщи не познава? — Сѫпка.

Черь караманъ на вратѫ лѣжи? — Кофаръ.

Дългы джонго безъ кокале? — Дымъ.

Що сьмь дългъ, да сьмь правъ, та быхъ небо достигнѫлъ? — Пѫть.

Котка съ захлупци? — Костенурка.

Мрьтва кобыла, живи чирва? — Кѫща съ хора.

Скокнѫ тате, клецнѫ мамѫ, дѣтца-та ся разбѣгахѫ? — Лучница.

Черь циганинъ на кіошкѫ седеше, ситни сыта плетеше? — Паякъ.

Татово-то ся топори, мамино-то ся лигави? — Свѣщь, кога гори.

Черно мече на пѫть клече, що-то рѣче право рѣче? — Кантаръ.

Бѣло куче изъ дупкѫ лае? — Языкъ.

Черна биволица, уста-та ѝ на кълкѫ-тѫ? — Сукманъ.

Шило копенъ подкопава? — Каделя и вретено-то.

Черно мече, газа му ся пече? — Котле.

Щото на стѣнѫ ся не закачя? — Яйце.

Невѣста сѣди въ кѫть и въ газъ-тъ ѝ прѫтъ? — Котка.

Четыре циганкы хоро играѭть и пета-та гы подбизиква? — Шишове за плетнѭ чорапе.

Бѣла гѫска на единъ кракъ? — Зелка.

Безъ кое свѣтъ-тъ не може? — Имя.

Голо циганче изъ огънь играе? — Мѫши.

Едно дрьво съ дванадесять клона, на всякой клонъ по четыре гнѣзда и въ всѣко гнѣздо по двѣ сухы шюмкы? — Година-та, 12 мѣсяци, четыре седмици въ мѣсяца и два постни дни въ седмицѫ-тѫ.

Коза врѣщи, дрянъ трещи, самси Господь конь дрьжи? — Чекрькъ.

Синя рыза, двѣ бдюли миризливи, и рѫжь и пшеница? — Небо-то, сълнце-то, мѣсяцъ-тъ и свѣтли-тѣ и тьмни звѣзды.

Бѣли кокошкы подъ стенѫ лѣжятъ? — Зѫби.

Ширена сфрака на четыре крака? — Ковчегъ.

Озѫбенъ старецъ на стенѫ виси? — Ренде.

Въ зеленѫ паницѫ, червено вино? — Лебеница (диня).

Кривъ старецъ отъ гредѫ пикае? — Ибрикъ.

Четыре чопаранкы, пети шести богалинкы, седми ходи та гы води и свѣщь дрьжи въ рѫкѫ? — Кола, волове и арабаджія.

Смарнарица кочица, сама царю домъ дрьжи? — Кофаръ.

Ты иди оттъвждъ, азъ да седж оттукъ, да ся срѣщнемь на Попинци? — Чопразе.

Дене живо мѣсо яде, нощѣ звѣзды-тѣ брои? — Остенъ.

Една циганка съ седемдесять и седьмь антеріи, вѣтъръ духне г ... .. й ся льсне? — Кокошка.

Черно дупе Тодърово, изъ гжза му бахуръ выси? — Веригало, верига и котле.

Прѣдъ очи-тѣ ти, а не видишь го? — Въздухъ.

Щоври-кыпи подъ земьж? — Тутманикъ.

Ето го, нѣма го? — Искра.

Сивъ соколъ подъ земьж врьви? — Палешникъ.

Двѣ бахламы, надъ бахламы-тѣ чирво, надъ чирво-то грьми долъ, надъ грьми долъ масленникъ, надъ масленика два кладенци и надъ кладенци-тѣ ливада? — Човѣшко тѣло.

Едно панице медъ да ся наяде всичкый свѣтъ? — Слънце.

Корійка, подъ корійкж-тж полянка, подъ полянкж-тж наплатци, подъ наплатци кладенци, подъ кладенци вонещецъ, подъ вонещецъ мѣлница, подъ мѣлница чюканецъ, подъ чюканецъ грьми долъ? — Коса, чело, вѣжды, очи, носъ, уста, брада и грьло.

Бѣла рыза пълна съ пшеницж, и въ нейж двѣ бдюлы миризливы и броеница съ дванаесе мониста? — Небо, слънце, мѣсяцъ и 12 звѣзды.

Ты го біешь, ты го тупашь, то токо выка телелей, телелей, телей, па с... та тя храни? — Сито.

Волчеста тыква, на нейж трева порасло — Глава.

Червено яре извжтрѣ му козина-та? Шипка.

Покачи ся мой чоперко по моьж-тж рунгавицж? — Гребенъ.

Ако сьмь младъ, щж останж младъ; ако сьмь старъ, щж бждж старъ; имамь очи, а не виджж, имамь уши, а не чюйж, имамь уста, а не ямь? — Икона.

Безъ кожж влѣзе съ кожж излѣзе? — Хлѣбъ въ пещж и изъ нейж.

Варъ варосано, зивтъ зивдосано; нигдѣ дупкж ни прозоркж? — Яйце.

Денѣ слуга, а нощѣ господарка? — Метла.

Двѣ главы, двѣ ржцѣ, шесть крака, а само десять прьстие? — Конникъ.

Кое е това животно, кое-то заранъ ходи на четыре крака, по пладне на два, а вечерь на три? — Человѣкъ, кой-то въ дѣтинство-то си пълзи по ржцѣ-тѣ си и ко крака-та си, въ мжжество-то си ходи на два крака, а на старость зима и тояга за подпиранѥ.

Колко-то сьмь дългъ да сьмь правъ, та быхъ небо достигнжлъ? — Пжть.

Мотовила вила, надъ водѫ ся вила, водѫ не пила, травѫ не пасла — а педѭ сланипѫ? — Тыква.

Оттукъ брѣгъ и оттукъ брѣгъ и вѫтрѣ бѣлъ снѣгъ? — Нощви съ брашно.

Свѣтъ безъ човѣци, градове безъ кѫщи, горы безъ дрьвие и моря безъ водѫ? — Землеописателны карты.

Слѣпый види заяка, хромый-тъ го хваща, голый-тъ го скрыва и у дома доноси? Лъжя.

Трькoли ся черно кѫлбо, та измори всичкый свѣтъ? — Нощный мракъ.

Четыре брате ся гоняхѫ, та ся нигдѣ не стигахѫ? — Врьтяшка.

Четыре гангала, и два пумпала, и единъ червенъ чюкундуръ съ рѫжянѫ сламкѫ? — Кола, волове и воловаръ съ остена.

Что е това, кое-то човѣкъ трьси, а не иска да го намѣри? — Бълхы, дрьвеници и пр.

Что е най спорно въ кѫщи? — Пиперъ.

Что е това, что ся чюе, а не види? — Вѣтъръ.

Что е това, кое-то царь вижда рѣдко, човѣкъ всѣкога, а Богъ никога? — Подобный себѣ.

Хытъръ Петръ задъ врата-та, а глупавый възъ огъня? — Глупавый ходи задъ врата-та, а хытрый сѣди при огъня.

Единъ пѫтникъ като заминувалъ, по край нѣкое лозіе, съзрѣлъ двама работника, кои-то поздравилъ така: Добро утро Ви мѫжь и жена! — Ные не сме мѫжь и жена, отговорила му жена-та; нъ на тоя човѣкъ майка му е на моѭ майкѫ свекръва. Какво сѫ были тіи по между си? — Баща и дъщеря.

Едному дошле гостіе; мѫжь и жена, братъ и сестра, зеть и шурей. Колко душь были? — Троица: братъ съ сестрѫ си и съ зетя си.

Една кѫща на единъ дирекъ? — Гѫба.

Имамь едно магаренце, утрина го натоварвамь, вечерь го растоварвамь? — Вѣстрѣбъ (мѣсто, гдѣто ся турять дрѣхы-тѣ).

Едно клечи, друго выси? — Кладенецъ-тъ.

Четыредесять камилы на едно корито водѫ піѭтъ? — Зѫбы-тѣ.

Живый біе мъртвый, той выка, кой-то го чюе отива на поклоненіе и намира спасеніе? — Клепало-то.

Кое е най бързо нѣщо на свѣтъ-тъ? — Ума.

ГАТАНКЫ.

(Записаны въ село Скребатно, Неврокопско окржжіе, отъ Димитрія Д. Македонскаго по мѣстно-то нарѣчіе).

Царвенъ дедейко въ падина лѣжи? — Огапя. Дрипава циганка прѣдъ царя сѣди? — Баницо-та. Высю выси, клячю клечи; хрипна клячю фана высю? — Саждіе-то и искра-та. Сынъ сито гради? — Паяка. Дайте ни вашь-то мингало шингало да помингалисаме шингалисаме, та пакъ ше ви го дадемъ? — Кантарь-а. Живъ живалецъ отъ жива снага яде? — Дяте-то. Шило бодило по поле ходило; ни яло, ни пило, пѣдя дебело? — Любеница-та. Воже, майка, трупъ, дяте? — Тыква-та. Хынъ-дронъ-дро, ди, Кашь-ка. хайди-ди? — Стань-о. Двѣ братлета с'имамь, прьстъ гы дѣли; гонятъ са не могатъ са стигнатъ? — Очи-тѣ. Една царвена кучка лю лае прѣзъ плетъ, та не може да излязе? — Языкъ-а. Петь брата единъ амбаръ градіотъ? — Чорапъ-а. Имамъ едно магаренце, на горѣ са отваря, на доло са растваря? — Лажица-та. Едно добытаче с'имамъ изъ корема яде изъ гжрбъ-о сере? — ренде-то. Коса (кжса) невѣста съ длога кржпица? — Игло-та сир. игла-та. Напримѣнена, наредена невяста; духна вятеръ, видя ѝ са газъ-о? — Кокошка-та. Една кула градена се съ крушюме? — Царевица-та. Едно нящо с'имамъ; изъ една-та страна гратъ лети изъ друга-та снягъ? — Мангало-то. Единъ Арапинъ телета насе; искарой гы изъ врата-та на вонъ умри; вкарай гы пакъ внетрѣ уживѣй? — Помѣтъ-а и волге-то въ пещъ-о. Сиво быче подъ земя връви? — Палешникъ-а. Едно нящо отъ барчинка на барчинка връви и казува: уйко! уйко!? — Звонецъ-а. Единъ дрьтавъ волъ. имало и единъ дебелъ; дрьтавія ялъ дебелія, ялъ, та го изялъ? — Кросна-та на еганъ-о. Едно нящо безъ душя е, пакъ душя фата? — Желѣза-та ловджиски. Варъ варосанъ, градъ градосанъ, отъ индѣ дупка нѣма? — Яйце-то. Една црьквица на едно дерече? — Гоба-та. Сиво быче по тумбица пасе? — Бричь-а. Отъ тукъ до Цариградъ едно воже цьрно? — Мравкы-тѣ. Полна гора свѣщчицы? — Миндзоварь-а. Деня міосо яде, нощя звязды брои? — Остенъ.

Бѣлѣжка. Гатанкы-тѣ быватъ придружены съ така нарѣчены-тѣ *погаждания*, кои-то сж два рода, какъ-то ни сж съобщены отъ Г-на Димитрія Д. Македонскаго.

ПОГАЖДАНЊЕ ПРЬВО.

Въ зимно вряме, кога-то няколко пріятелю или пріятелкы (обыкновенно вечеръ) са саберотъ въ някоя си коща за разговорка, тога тѣ, помежду другы-тѣ си прикаскы, нилуватъ да погаждатъ. т. е. да отговарятъ на гатанкы-тѣ; нъ таково отговарянѥ не быва така само просто, а друго яче, както ше са каже въ слѣдующе-то:

Като стоіотъ сіодпали на тракало около огания, ше рѣче някой: „Хайде да са ложеме.“ Быва. му отговарятъ другы. Тогава единъ отъ тяхъ ше зададе някому нящо да погоди; като за примѣръ: *Сиво быче подъ земя варви.* Що іо това? — Прѣдлага пытачя. Другія, кого-то пытатъ, ако даде отговоръ и погоди съ него, добрѣ; нъ ако да не може, тога той трябува да му даде село. Щомъ прѣдложи гатанка-та пытачя, другія, кого-то пытатъ, трябува да отговори на часъ-о; ако, като му са даде вряме да помысли, та пакъ не може да погоди, или погоди, нъ не право, тогава сѫщія, кой-то пыта ше му рѣче: Дай ми село. — Другія ше му покаже някое отъ наоколны-тѣ села, кои-то познава, като му каже за примѣръ: На̀ ти Ковачовица! — Тогава пытачя захваща така: ходихъ низъ Ковачовица на горѣ, на долу и на сякадѣ, ходихъ, ядохъ, пихъ и на врьщанѥ, кога-то веке да си дойда, на срядъ потя найдохъ едно умряло, раскапано и краставо куче (или друго таково гнусляво нящо), зіохъ го, залепихъ го на уста-та ти, та не можя да рѣчешь: *Палешника* (отговоръ-тъ на гатанка-та).

Такви пытанета и погажданета ставатъ помежду имъ, до кога-то си тѣ щотъ.

ПОГАЖДАНЊЕ ВТОРО.

По някога на такво сѣдянѥ вечеръ погаждатъ, колко можкы и колко женскы има въ някоя си коща. Можкы-тѣ са казуватъ съ име петли, а пакъ женскы-тѣ — съ име кокошкы.

Това погаждаию быва така:

Кога-то веке са наканятъ за това пытанѥ и погаждаиѥ, единъ отъ тяхъ ше са обърне къмъ някого си, когото иска да пыта за някоя си коща, коя-то той си е намыслилъ да видимъ, може ли погоди, колко петла и колко кокошкы има въ този коща, съ тязи думы отъ първо: Топаиь чюка. — По що чюка? (ше му са отговори другія). — По катунци (ше повтори първія). — Колко бяха? (вторый). — Биха и не бяха, бяха и не бяха: тры кокошкы и два петла. (На примѣръ). Ако погоди, ше си намысли

пытачь-а за някоя-си друга кowа, та пакъ ше го пыта и за нея споредъ горнiя начинъ; а ако не може да погоди, ше му рѣче: Дай ми село. — На ти Осиково (на примѣръ), ше каже другiя. Ходихъ низъ Осиково, ше повтори пытачь-а, на горѣ на долу, ходихъ, ядохъ, пихъ и на врьщанiе, кога-то веке да си дойда, найдохъ една царвясалѣ умряла кучка, залѣпихъ я на уста-та ти, та не можя да рѣчешь: тры кокошкы и два петла у Тонюве (на примѣръ) (име-то или прякора на замыслено-та кowа.

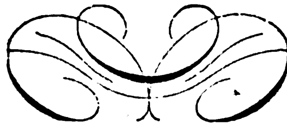

ПОСЛОВИЦИ
И
ПОГОВОРКЫ.

А.

Азъ му казвамь, че сьмь аджиинъ, (скопецъ) а той мя пыта, колко дѣтца имашь? Или:

Азъ му казвамь, че сьмь ергенинъ, и той мя пыта, колко дѣтца имашь?

Азъ на очи-тѣ си не вѣрвамь, а не тебѣ да повѣрвамь. Казвать томува, кой-то лъже и увѣрява другыго че казва право.

Азъ піѭ, а ты си піянъ. Казвать, кога-то не отговаряшь както трѣбва.

5 Азъ сьмь тъкова цвѣтю: кой-то мя померише, носъ-тъ му откапва. Сир. не сьмь така добъръ, както вый мыслите. Или: Азъ сьмь твьрдѣ срьдитъ, та мя не закачяйте.

Азъ щото можяхъ на правихъ. Сир. злѣ, добрѣ — азъ си прѣминѫхъ животъ-тъ.

Азъ ѭ побутнѫхъ, тя ся повлѣче! Ами да бѣхъ ѭ тупнѫлъ? казалъ единъ овчярь, кога-то го попытали: „абѐ, дѣдо Пенчо, защо ни умря овца-та“?

Айшина-та коса съ калѫчь (сабля) прерѣзана, на Стамболъ пратена.

Забѣлѣжка. Тая поговорка, видися да ся е образувала изъ слѣдѫющѫ-тѫ пѣсень и употрѣбляви ся, като насмѣшка надъ дѣвойкѫ, коя-то ся гордѣе съ своѭ-тѫ красотѫ.

Айше, агинъ Айше, агино-то пиле!
Аянска атмаджа, низамска заипала;
Кога низамъ видишь, ванка ле да излѣзешь,
На пета ся врьти, въ тила ле да ся чукашь!
Айшина-та коса съ калѫчь прерѣзана
Съ калѫчь прерѣзана, въ кутіѭ турена
Въ кутіѭ турена, на Стамболъ пратена;
Кесимъ да продава на млады-тѣ момы,
На млады-тѣ булкы, на млады ергене.
Айше, агинъ Айше, агино-то пиле!

Ако азъ умрѫ, тебѣ свѣтъ-тъ не ще да остане! Казвать старци-тѣ, кога-то имъ речешь, че щѫть да умрѫть скоро.

10 Ако бѣхъ прѣлъ шестаци, не щѣхъ да имамь мустаци. Казвать мѫже-тѣ, кога имъ давать да работѫть женскѫ работѫ.

Ако бы всѣка муха медъ брала, бръмбаръ-тъ бы набралъ най много.

Ако бѣше слушалъ Господь гаргы-тѣ, то коне-тѣ щѣхѫ да мрѫтъ повече.

Ако влѣзе правъ, не излази здравъ; ако влѣзе крывъ, не излази живъ..

Ако го е зелъ, не го е открадналъ. Говорять за на смѣшкѫ томува, кой-то открадне нѣщо.

15 Ако го е ударилъ, не го е утрепалъ.

Ако да имаше масло и брашно, то и моя баба можеше да меси тутманикъ. Сир, съ богатство-то и пары-тѣ всичко става.

Ако даде Господь! Кога-то пыташь нѣкого: „утрѣ щешь ли да направишь това и това?“ — Ако дадé Господь, отговаря той.

Ако е баща, по хесапъ да е. (по пѫрлика да е) Дѣте-то, кога-то го біе баща му, пыта: „Защо мя біешь?“ — Защо-то сьмь ти баща, казва баща-та. — „Ако си ми баща по хесапъ да ми са.“

Ако е кумъ по хесапъ да е: крьстилъ ми е дѣте, изѣлъ ми е прасé.

20 Ако е Царь, не е Цыгански арахчія я! Казалъ единъ Циганинъ. Цигане-тѣ най много ся боѭть отъ Цыганскый-тъ арахчія.

Ако е Царь, не е съ двѣ главы. Сир. Азъ не ся боѭ отъ него.

Ако искашь да знаешь, то и давай.

Ако икашь да ся накаляшь, хвьрли въ калъ-тѫ камикъ.

Ако има вѣкъ, то има и лѣкъ.

25 Ако мя не щѫть въ рай, въ пакълъ-тъ мя съ топанъ выкать. Казва тоя, кому-то говорять да не грѣши, че не щѫть да го пустнѫть въ рай.

Ако мя хванешь за брадѫ-тѫ, азъ щѫ тя хванѫ за мустакъ-тъ. Сир. що-то ты менѣ, това и азъ тебѣ щѫ да направѫ.

Ако ми не дадѫть пó-голѣмѫ-тѫ си дъщеріѭ, тѣ щѫть ми дадѫть пó-малкѫ-тѫ. Кога-то казвать на нѣкой ергенинъ, да не піе вино, че не щѫть му дадѫть момиче; той така говори.

Ако не въ тыквѫ-тѫ, то въ кратунѫ-тѫ.

Ако не може да бѫде човѣкъ хубавецъ и богатъ, както желае, то може да бѫде добъръ и честенъ.

30 Ако нѣкой-си е лудъ, не бѫди му другъ.

Ако не протече, то ще да капне.

Ако не щешь, ты иди кѫдѣ щешь. Казва майка-та на дѣте-то си, кога-то му дава малко хлѣбъ, а тó не ще и казва, че е малко.

Ако нѣма кокошка, то и свракa.

Ако нѣма мозъкъ въ младинѫ, не го искай ни въ бѣлѫ брадинѫ. Сир. Ако не е умен въ младость-тѫ си, не ще поумнѣе и въ старость-тѫ си.

35 Ако правда-та не помогне, крывда-та не ще никога.

Ако рече Господь щѫ врьвѫ.

Забѣлѣжка. Българе — тѣ разсказвать, че нѣкой си Турчинъ дошълъ при едного Българина и начнѫлъ ся по между имъ слѣдѫющій-тъ разговоръ: „Какво, Никола, ты утрѣ щешь ли да идешь на пѫть?“ Ако рече Господь — щѫ врьвѫ. — „речѐ-не речé Господь, и азъ щѫ врьвѫ.“ Зарань-та на Турчинъ-тъ коня окривѣлъ, а Българинъ-тъ отишълъ, кѫдѣ-то му было потрѣбно. За това никога не трѣбва да ся казва: непремѣнно щѫ врьвѫ, а да ся прибавлява: Ако рече Господь! Това сѫще-то ся разсказва у Сърбе-тѣ и у Турци-тѣ.

Ако рéче, не испече. Сир. Ако рéче, не направи.

Ако рéче, не отсѣче! Кога-то търговецъ-тъ поиска за нѣкоѭ стокѫ скѫпо, то купувачь-тъ му казва: ты посвали! Кажи послѣднѭ-тѫ цѣнѫ. — Азъ рекохъ, казва търговецъ-тъ. — „Ако рéче ты не отсѣче“.

Ако рѫка дава, а сърдце не дава, нищо не става.

40 Ако сме дѣтца, отъ старъ бащѫ сме.

Ако сѫ брьзи волове, земя-та е подѣлена.

Ако ся е разсърдилъ, той ще ся и пресърди.

Ако ся е разсърдилъ, то щѫ си отперѫ джебъ-тъ. Сир. То не мя е грижя.

Ако ся Иванчо не научи, Иванъ никога не може ся научи.

45 Ако сьмь Помакъ, азъ не сьмь ахмакъ, (глупавъ) та ми давашь зелены краставици. Казалъ единъ Помакъ на краставичярь-тъ, кога-то му той давалъ зелены, или млады краставички; а Помакъ-тъ искалъ жълты, че сѫ узрѣли.

Ако сьмь черъ, не сьмь дяволъ. Или:

Ако сьмь черъ, не сьмь Циганинъ. Сир. Ако сме сиромасы, не сме безсчестны.

Ако си гладенъ, погладися съ перо. Казва майка-та на дѣте-то си, кога-то то не е гладно, а иска хлѣбъ и казва: „гладенъ сьмь!„

Ако стане така, коя кучка ще лае.

50 Ако тя е било, защо ти е мило?

Ако ти е студено, бери си хладъ за лѣтоска. Говорять томува, кой-то въ зимно врѣмя, казва, че му е студено.

Ако ти е студено, подухай си на ржцѣ-тѣ.

Ако ти е топло, бери си топлинж за зимжскж.

Ако той ся е разсьрдилъ, то и азъ щж си обжрнж кожухъ-тъ на опакы. Сир. Ако ся е той разсьрдилъ и азъ щж ся разсьрдж. Или: Ако ся е той разсьрдилъ, мень мя не е грижя.

55 Ако той ся удави, щешь ли ся удавишь и ты? Казвать:

1). Кога-то пыташь нѣкого: „Защо ты направи така и така"? — Защо-то направи тоя и тоя. — „Ако той ся удави, щешь ли ся удавишь и ты?"

2). „Защо направи ты това и това?" Защо-то ми рече тоя и тоя. — „Ами ако той ти речеше да ся удавишь, щѣше ли ты да ся удавишь?"

Ако умре сичкый-тъ свѣтъ, ты колъ не щешь да побиешь. Сир. не щешь и ты да останешь. Казвать томува, кой-то ся дѣли отъ другы-тѣ и не ще да піе съ тѣхъ вино, или да харчи пары.

Ако хвьрлишь задъ себѣ, ще намѣришь прѣдъ себѣ.

Ако щжть бы и девять джигеря за парж, кога нѣма парж-тж и тѣ сж скжпы.

Ала ся е наплюскалъ! Сир. опилъ ся.

60 Ала ся е накытилъ! (опилъ ся).

Ала ся е накжлвалъ! (опилъ ся).

Ала ся е нарѣзалъ! (опилъ ся).

Ала ся е нахлюскалъ! (опилъ ся).

Ала ся е нахряскалъ! (опилъ ся).

65 Ала ся е нацѣпилъ! (опилъ ся).

Ама пакъ ся е насрьбалъ! (опилъ ся).

Анате мате диволе! (Анатема тебѣ).

Арсжзинъ-тъ нѣма рогове, да го познаешь, че е арсжзинъ; а познавашь го по това, що-то (той) прави.

Атове-тѣ ся рытать, а магарета-та отдѣвать. Или:

70 Атове-тѣ си играьжть, а магарета-та умирать. Сир. Кога-то богати-тѣ ся карать, сиромаси-тѣ отдѣвать, или сиромаси-тѣ страдаьжть.

Ахъ, да му ся свьршать конци-тѣ! Сир. Нека да умре.

Ахъ, да ся не види! Или:

Ахъ, да ся осмжди! Или:

Ахъ, да ся ощури! Кога-то нѣкой разсказва, а вый ушка ся чюдите, то така му говорите.

Б.

75 Баба дѣда заборавила! — Не е за вѣрѫ. Говорять на дѣтца-та, кога-то тѣ казвать, че заборавили да ядѫть.

Баба не види иглѫ-тѫ, та ще копѫ-тѫ.

Баба Неда и гнила круша яде. (защо-то е по нейны-тѣ зѫбы). Говорять томува, кой-то иска нѣщо, на пр: сиренце да поиде, и не му давать; а той казва: „ако ми не давате сирене, а вый ми дайте мѣсце, сланинка.

Баба стая каилъ и за гнилѫ крушѫ. Сир. лесно ся прѣдумва.

Бара си го Халахойда, че не ще да го пише Каравела въ бегликъ-тъ.

80 Баща му нѣма врата. Казвать томува, кой-то кога влиза не затваря врата-та.

Бездомовенъ, като овчарь.

Бездънна крына, празденъ хамбаръ.

Безъ мѫкѫ, нѣма наукѫ.

Безъ здраве, нѣма богатство.

85 Безъ пары здраве, готова болѣсть.

Безумный-тъ обезумява и другы-тѣ, а умный-тъ гы вразумява.

Безумный-тъ всѣкога блядослови.

Безъ гайдѫ свадба, — сѫщій поминъ.

Безъ женѫ кѫща, — безъ кофѫ кладенецъ.

90 Безъ камѫкъ воденица, брашно не меле.

Безъ кандилницѫ поминъ не быва.

Безъ мѫжкѫ работѫ, — безъ водѫ кладенецъ.

Безъ мѫжкѫ работѫ, нищо не быва.

Безъ ползѫ овца, вълкъ нека ѭ яде.

95 Бере лой. Сир. копнѣе; не му е твърдѣ добрѣ.

Берй пары, за черны дни.

Биволица-та е черна, а бѣло млѣко дава. Сир. Той е сиромахъ, ала е добаръ.

Бистра (вода), като бузѫ. Сир. мѫтна.

Бистра (вода), като сълзѫ.

100 Бита книжка прѣдъ царь, не бита ни прѣдъ говедарь.

Бій семера, да ся сѣща магаре-то.

Бій го, докѫтъ ся качи свиня на дрьво.

Бій добро, пó-добро (ще да бѫде).

Бій желѣзо-то, дорде е топло. Сир. Връшй си работѫ-тѫ дорде е рано.

105 Бій Зло, — пó-зло (ще да бѫде). Сир. Бій лошѭ-тѫ женѫ, тя пó-лоша ще да бѫде.

Бій Тодърчо майкѫ си. Казвать томува, кой-то ся опира на майкѫ си, или ѭ дразни.

Бій Циганче-то, дорде не е счюпило тыквѫ-тѫ (или стовнѫ-тѫ).

Была на хоро-то, а гайдѫ-тѫ не видѣла.

Бистра водица, мирна главица.

110 Блага речь желѣзны врата отваря.

Благословено вино, проклѣто піянство.

Блазѣ глухому, че два пѫти чюе; (едно му кажять и друго си измысли, та му станѫть двѣ).

Блазни го пангo. Сир. Накарва го дяволъ-тъ да прави зло.

Блюва зелены гущере. (Срьди ся).

115 Блѫсни-габеръ. Казвать, за захласнѫты-тѣ, глупавы-тѣ и вѣтѫрничавы-тѣ люде.

Блѫсни-дрѣнъ. (Глупавъ, пипка, шянтавъ, лудъ).

Богъ да го прости! Казвать за умрѣлы-тѣ.

Богъ да го прости! Отъ какъ умрѣ пó-нехае. Казвать за умрѣлый-тъ. Кога-то ся съберѫть двойца и начнува единъ отъ тѣхъ да хвали нѣкого, кой-то вече умрѣлъ, а той не знае за неговѫ-тѫ смърть, и казва: „Той е добъръ човѣкъ.“ Тогава му казва другій-тъ: „Богъ да го прости! отт какъ умрѣ пó-нехае.“

Богъ на прости мрьтвы душы, пълны гушы! Или:

120 Богъ да прости мрьтвы душы, на живы-тѣ пълны гушы! Казвать просяци-тѣ, особенно на Задушницѫ по гробища-та и по помене-тѣ и дѣтца-та въ сѫбботѫ, кога-то бабичкы-тѣ раздавать пшеницѫ. Дѣтца-та припкать слѣдъ тѣхъ и выкать: „Бабо, дадий ми ченичкѫ, за Богъ да прости.“ А кога-то вземать пшеницѫ-тѫ и іѭ турять въ кръпы-тѣ си, или ѭ изѣдѫть, казвать: „Богъ да прости мрьтвы душы, пълны гушы!“

Богъ да убіе винце-то, развесели ми срьце-то. Така пѣѭть и благославять піеници-тѣ.

Богъ далъ, Богъ зелъ. Казвать, кога умре нѣкой, или кога загубять.

Богъ забавя, ала не забравя.

Богъ дава, ала въ кошярѫ не вкарвѫ.

125 Богъ на небѣ, Царь на земѣ.

Богъ не глѣда на не чисты опинци, а на чисто срьце. Единъ хайдутинъ отишълъ да обира единѫ черковѫ, и кога-то обралъ всичко, той ся качилъ и на прѣстолъ-тъ, да откачи кандило-то, кое-то было закачено надъ него. Тогава другарь-тъ му рекалъ: „а-бе, побратиме, сабуй си барем царвуле-тѣ, че ще укаляшь прѣстолъ-тъ.“ — Богъ не глѣда на не чисты царвуле, а на чисто срьце, казалъ той.

Богъ не остая никому дълженъ.

Богъ не плащѫ всѣкѫ сѫбботѫ.

Богъ казва: Помогни си самъ, та да ти помогнѫ и азъ.

130 Богъ не спи.

Божіе-то око види всичко.

Божіа-та работа съ лъжіѭ не ся врьши.

Бой ся отъ Бога, прави добро, па не хай отъ никого.

Болѣ голѣмъ залъгъ да изѣдешь, нежели голѣмѫ думѫ да продумашь.

135 Болѣсть не крави, а суши.

Боли го зѫбъ, та куца. Казвать: 1) Кога-то накарвать нѣкого на работѫ, а той ся преправи, че е боленъ. 2) Кога пытать здравый-тъ: „що ти е, та си блѣденъ?“ — Боли мя зѫбъ, та куцамь, казва той.

Боли мя шапка-та. Сир. Боли мя глава-та.

Болна жена, — печена кокошка.

Болна ли си лѣжяла, или си болѣнъ глѣдала? Казвать на онжіѭ женѫ, коя-то бледнѣе и мрьшавѣе.

140 Болный-тъ ся пыта; искашь ли печенѫ кокошкѫ, (а нé здравый-тъ!) Казва тоя, кого-то пытать: „искашь ли това и това, да ти дадемь?

Болникъ-тъ пыта, искашь ли дюшекъ! Казва піенецъ-тъ, кога-то го пытать иска ли вино.

Болка-та по горѫ-тѫ не ще да иде, ами по човѣци-тѣ.

Бостанджію краставици продава.

Брада-та му израсла, а умъ-тъ му не дошълъ.

145 Брада порасла и ума опасла.

Брада сива, глава дива.

Брадва главѫ-тѫ да му отсѣче! (Клѣтва). Кога-то ся карать двама брате, а нѣкой дойде и имъ казва: „не карайте ся, че е грѣхота. Вые сте брате.“ А на пó-малкый-тъ братъ казва: „ты не трѣбва да ся карашь съ пó-старъ братъ!“ — Брадва

главж-тж да му отсѣче, казва по́-малкый-тъ братъ.

Братъ брата не храни, а тѣжко му, кой го нѣма.

Братъ за брата плаче.

150 Братъ за брата печели.

Братъ, помогнжтъ отъ братъ, по́-силенъ е отъ ягкъ градъ.

Братъ по брата, та и два-та.

Братство за братство, а сирене за пары.

Брои му стжпкы-тѣ. Сир. Ходи слѣдъ него.

155 Брьза, като гущеръ възъ баиръ.

Брьза, като попъ за поразанници. (Върви́ скоро).

Брьзъ конь ся преваря, брьза дума ся не преваря. Или:

Брьзый-тъ конь ся стига, а брьза-та дума никога.

Брьзый-тъ не ходи за водж, а жждный-тъ.

160 Брьзъ, като заекъ.

Брьзый-тъ крадецъ, домакыня смайва.

Брьщолеви, като лудъ. Сир. Говори, що-то му доде на умъ-тъ.

Будалы-тѣ ся всѣкога смѣжтъ.

Буза безъ въшкж не бива. Кога-то казвашь за нѣщо, че не е чисто, така ти отговарять.

165 Булка-та отребила единъ-тъ кжтъ, а въ другій-тъ ся намѣстила.

Буряпарь ли си, буряна си глѣдай.

Бъхъ не хваща, а не плаща.

Бъхти ся, като вода о брѣгъ.

Бѣга, като дяволъ отъ крьстъ, (или: като дяволъ отъ темянъ).

170 Бѣга, като опжрленъ.

Бѣга, като отъ важе. Сир. Чега-то искать да го обѣсать.

Бѣга, като пощрьклѣлъ биволъ.

Бѣгай отъ себапъ, да не влѣзешь въ грѣхъ.

Бѣганова майка бѣло носи; Стоянова черно носи.

175 Бѣжянова майка не плаче, а Стоянова. Или:

Бѣжянъ скаче, а Стоянъ плаче. Сир. Кой-то бѣга, той не плаче, а кой-то не бѣга.

Бѣлъ, като на тенджюрж дъно-то.

Бѣлѣе ся, като тиганя на мѣсячинж.

Бѣлы крака — жълты чехлы.

180 Бѣлы пары за черны дни.

Бѣло, като памукъ; сладко, като медъ.

Бѣло, като снѣгъ.

Бѣло, като яйце.

Бѣлъ, като Циганинъ. Сир. Черенъ.

185 Бѣснѣе, като магаре отъ конскы мухы.

Бѣсно-то куче и сайбый-тъ си не познава. Сир. Лошій-тъ сынъ ни майкѫ си, ни бащѫ си не почита.

В.

Вали, вали, дъждь,
Да ся роди ръжь;
Да си купѭ мѫжь. Казвать момичета-та, кога-то вали дъждь.

Вали, вали, дъждь,
Да ся роди ченица;
Да си купѭ женица. Казвать момчета-та, кога-то вали дъждь.

Вали (дъждь), като изъ рѫкавъ. Казвать, кога-то вали голѣмъ дъждь.

190 Варвара вари,
Сава носи,
Никола яде.

Варди го, като очи-тѣ си. Сир. Храни го и глѣда го добрѣ.

Варди ся дорде не ти сѫ изградиле сѣнкѫ-тѫ, отъ какъ ти ѭ изградѭть, до тамъ тя кучка и отнѣла.

Варди ся отъ оногова, кого-то е Господь наказалъ.

Вдигнѫле кѫщѫ-тѫ на главѫ-тѫ си. Казвать за дѣтца-та, кога-то тѣ бѣснѣѭть.

195 Веднѫшь тыква на (за) водѫ, двашь тыква на водѫ, а третій пѫть ся разбила. Сир. Веднѫшь направишь зло, двашь направишь зло, а третій пѫть тя и уловѭть.

Веднѫшь ще да ся мре.

Велико име — шюпливо дупе. Сир. Име-то му лично, а той не чини.

Ветхо крьпи-конци губи; — старо либи — дене губи.

„Видите ли мя селяне?“ — Видимъ тя, видимъ. — „До годинѫ хичь да мя не видите.“ Единъ попъ отишѫлъ въ едно село да бере порязаници, и кога-то гы събралъ, той гы натрупалъ на купъ, скрилъ ся задъ тѣхъ и извыкалъ: „Видите ли мя селене?“ — Видимъ тя, видимъ, казале селяне-тѣ. — „До годинѫ хичь да мя не видите.“ Сир. До-годинѫ порязанници-тѣ да сѫ повече. (Народенъ обычяй *).

200 Видѣла баба иглѫ-тѫ на копѫ-тѫ, а копѫ-тѫ не видѣла.

Видѣла камила уши, поискала и рогове.

Видѣло добро, та бѣгало. Кога-то казвать за нѣкого, че живѣе

*) Другы приказвать това за Павликянскы-тѣ попове.

добрѣ; а той живѣе злѣ. и ся крые и прѣдъ другы-тѣ ся показва, че живѣе добрѣ. Онзи, дѣто го знае. какъ той живѣе, така казва.

Видѣха у слѣпчя едно око, и него искать да му извадѭть. Спр. У сиромахъ-тъ искать да отнемѭть и послѣднѭ-тѫ парѫ.

Вижь му ума, та му крой за дома.

205 Вижь мя сега, че имамь рога.

Вижь слугы-тѣ, не пытай за господаря.

Вика, като билярииъ.

Вика, като прѣзъ гърне.

Викалъ баба да му води кривулако а) (шопска).

210 Викалъ вълкъ-тъ да му варди овце-тѣ.

Викалъ госте, че сѣднѫлъ да ся поще.

Викахѫ мя гостъ, задавать ми постъ.

Викахъ, викахъ, само дяволъ-тъ ми ся обажда.

Забѣлѣжка. Казвать, че гласъ--тъ, кой-то ся отзъвава на выканю-то, е гласъ на дяволъ-тъ — че дяволъ-тъ отговаря; за това трѣбвало, да свалишь гуглѫ-тѫ си, и испьрво въ неѭ да извыкашь, за да пропѫдишь дяволъ-тъ. Ако не извыкашь испьрво въ гуглѫ-тѫ, то човѣкъ-тъ, кого-то выкашь, не ще тя чюе.

Виды очи-тѣ ти изболе! (Клѣтва).

215 Вино баба веселй.

Вино благословено -- проклѣто піянство.

Вино-то е за піене, — жены-тѣ сѫ за біене.

Вино-то и мѫдрый-тъ подлудѣва.

Вино-то прави човѣкъ-тъ не везиръ, а резилъ.

220 Вихры го носять. Казвать: 1-во) за тогова, кой-то всѣкога бръза, а нищо не прави. 2) За блѫснаты-тѣ люде, кои-то брьщолевать, що-то имъ дойде на языкъ-тъ.

Вждте му умъ-тъ, та му кройте ябѫ. Или:

Вижь му умъ-тъ, че му купи гайдѫ.

Влѣзалъ въ лозе-то, чи не намѣрилъ грозде. Или:

Влѣзалъ въ лозе-то, и му не аресува грозде-то.

225 Влѣзе му бълха въ ухо-то.

Влачете мя, азъ нека плачѭ.

Влѣзе му като трьнъ въ очи-тѣ.

Влѣлъ въ лозе-то и мрьжди ся па грозде-то.

Влѣлъ, като въ не брано лозе. Сир. Не пести; нищо не жяли.

а) Кривулакъ прилича на нашѫ-тѫ рѫченицѫ; хоро на коледо.

230 Влѣзь въ цыганчета-та и избери пó-бѣло-то.
Вовира ся, като слѣпъ.
Вовира ся, като червиво куче по кюшета-та.
Вода донѣсла — вода занѣсла.
Вода го отнѣсла. Спр. Отишалъ да ся не върне.
235 Водѫ газѫ — жѫденъ ходѫ.
Вода-та всичко измыва, само черно лице и лошь языкъ не може.
Воденица меле — нищо не намила.
Воденчярскы камъкъ, колко-то е пó-вѣхтъ, толкова е и пó-тънъкъ. Или:
Воденчярскы камъкъ, колко-то пóвече меле, толкова и пó-тънъкъ става.
240 Водимь кума-та, нѣма мома-та.
Волъ вола купува, а человѣкъ книгы.
Волъ-тъ врьзвать за рогове-тѣ, а человѣкъ-тъ за языкъ-тъ.
Волъ-тъ рые прьсть-тѫ съ рогове-тѣ си и струва му ся, че ѭ хвьрля до небо-то, пакъ тя пада на гьрбъ-тъ му. Или:
Волъ-тъ рые, задъ рогове-тѣ му пада. Спр. Кой що прави, на себѣ си прави.
245 Войникъ прѣдъ вратникъ не сѣди.
Волъ-тъ не реве, че кола-та скьрцать.
Водѫ глѣда, а за огънь приказва.
Воля-та разваля добрѫ-тѫ женѫ.
Волъ-тъ ся врьзва за рогове-тѣ, а человѣкъ за языкъ-тъ.
250 Вонишь прьсто, не вонишь, свой си.
Волъ-тъ си да бiѭ, кесiѭ-тѫ си бiѭ; женѫ-тѫ си да бiѭ, главѫ-тѫ си бiѭ.
Волъ-тъ, кой-то влачи мълкомъ хомутя, не бодѫть го.
Врана врани око не вади.
Време бреме продава, а скѫпотiя го купува.
255 Врещишь ли? — вълкъ-тъ е готовъ.
Време-то човѣкъ-тъ краси, и време-то го пакъ грози.
Вречешь ли ся, стой на думѫ-тѫ си; не си ли ся врекълъ? — дрьжь ся.
Време-то не чяка.
Восѣдни, па тогава припустни.
260 Врьба маслины родила.
Врьви изъ крывый-тъ пѫть, ако искашь пó-скоро да си идешь дома. Или:

Врьви изъ крывый-тъ пѫть и не трьси правый-тъ, че ся забрьквашь.

Врьви му, като изъ рѫкавъ. Сир. Работа-та му врьви напрѣдъ, благополучно.

Врьви му по водѫ-тѫ, като малко дѣте. Или:

265 Врьви му по водѫ-тѫ. Казвать томува, кой-то работи, както му другъ казва, или си врьши работѫ-тѫ, както искать другы-тѣ.

Врьви напрѣдъ, като ракъ. Или:

Врьви назадъ, като ракъ.

Врьви слѣдъ него, като крава за сламѫ.

Врьжи попъ-тъ, да е мирно село-то.

270 Врьжи прьстъ и хекыме много.

Врьжи си червенио. (на прьстъ-тъ). Казвать дѣтца-та, кога-то ся карать. Врьжи си червенко, или повии си, че щѫ си отвѫрнѫ, щѫ си отмьстѫ.

Врьжи си червенъ конецъ на прьстъ-тъ, да тя не хванѫть уроци. Казвать на онѭѭ момѫ, коя-то пыта другы-тѣ, да ли е хубава, особено, кога ся накыти.

Врьти Врьтоломея, блѫскай Германе, (само) варди кутличовѫ-тѫ нивѫ. Или:

Врьти, врьтй Врьтоломей!
Бій, Бій Германе!
До кутличовѫ нивичкѫ. Единъ попъ или калугеръ, кому-то прѣкоръ-тъ былъ Кутличь, кога-то валялъ дъждь и градъ, той молилъ Св. Врьтоломея и Св. Германа да побіять всичкы-тѣ нивы, само да вардѫть нѣговѫ-тѫ, а градъ-тъ очюкалъ най много нѣговѫ-тѫ.

275 Врьти ли ся кѫща съ еднѫ окѫ брашно.

Забѣлѣжка. Тая пословица происходи отъ слѣдѫющѫ-тѫ пѣсень:

Ой, Коце, Коце! Коце сиротино!
Коце сиротино, наша-та роднино!
Врьти ли са каща съ една ока брашно?
Дали на качемакъ, или на просеникъ!
Хайде на качемакъ, че са лесно брька
Че са лесно брька и лесно са глѫта.
Залибила Коца едно лудо-младо!
Куга на зарань-та а то бѣло-брадо:
Зѫби-тѣ му звѣкатъ, като кошъ орѣхи,
Брада-та му боде, като паламида.

Ой, Коце, Коце! Коце сиротино!
Коце сиротино, наша-та родинно!

Врьти ся, като каладжійка. Или:

Врьти ся, като каладжиско джно. Казвать за врьтливы-тѣ и вѣтърничявы-тѣ жены.

Всичка-та кожа изотвънь стои.

Всичкы-тѣ калугеркы не ставать игуменскы.

280 Всичко има Радка, токо нѣма ширенѫ забрадкѫ.

Всичкы-тѣ овце не пущать еднакво млѣко.

Всичко-то е до наукѫ.

Всичкы-тѣ птици отходять, а врапци-тѣ остаѭть.

Всѣка болѣсть има своя лѣкъ, ала го хора-та не знаѭть.

285 Всѣка глава свой умъ носи.

Всѣка коза има и брада.

Всѣка коза за свой кракъ.

Всѣка крушка отъ опашкѫ-тѫ си ся дрьжи.

Всѣка минѫла година по̀-добра.

290 Всѣка мѫка не е до вѣка.

Всѣка мома знае да пѣе у дома си, а да видимь на хоро-то.

Всѣка молба на аминь ся свьршва.

Всѣка овца за краче-то си выси.

Всѣка работа отъ майсторъ-тъ ся бои.

295 Всѣка пречка за по̀-добрѣ.

Всѣка пчела не бере медъ.

Всѣкый да си мете прѣдъ свои-тѣ врата.

Всѣкый день Гызда гыздава, на добъръ день гнидава.

Всѣкый има грозотѫ, нъ коя-то ся види, нему ся смѣѭть.

300 Всѣкому нѣгово-то и не мыто бѣло.

Всѣко куче, що лае, не хапе.

Всѣко чюдо за три дни.

Всѣкый уменъ и глупость показва.

Всѣкый обичя, кой-то му приличя.

305 Всѣкый мре за редъ-тъ си.

Всѣкый пѣтелъ пѣе на свое-то бунище (или купище).

Всѣкый може да стане: лудъ, псалтъ и хекыминъ.

Всѣка патка, не е хапка.

Всѣко село и законъ има.

310 Всѣкый си хвали булче-то.

Всѣкый прьднѫ-тѫ си за измирно ѭ има.

Всѣкый знае себѣ си, гдѣ му утренва калевра-та.

Всѣко дрьво си има червея да го яде.

Всѣко куче на дворъ-тъ си лае.

315 Всѣко нѣщо на време-то.

Всѣкый тегли вългенъ-тъ къмъ свое-то си яйце.

Всѣкый мечкарь казва, че нѣгова-та мечка пò-хубаво играе.

Всѣко птиче, свое-то гнѣздо хвали.

320 Вчера бобъ, днесь бобецъ.

Вчера мя е било, днесь ми е мило. Казвать на онѫѭ женѫ, коя-то хвали мѫжь-тъ си, ако той и да ѭ біе.

Вчудва ся, като псе въ сливы.

Въ голѣмѫ рѣкѫ — голѣмѫ и рыбѫ.

Въ горѫ-тѫ мечкы, а въ села-та вълци. Сир. За сиромахъ-тъ на всѣкъдѣ е еднакво.

325 Въ горѫ-тѫ дѣлать, а въ село хвьрчѭть трескы-тѣ.

Въ добрѫ главѫ сто рѫцѣ.

Въ дѣлникъ — зелникъ, а въ праздникъ — попарникъ.

Въ едно-то ти ухо да влѣзва, а отъ друго-то да излѣзва.

Въ къкво-то хоро влѣзешь, тъкова хоро трѣбва и да играешь. Сирѣчь, съ къквы-то хора ся съберешь, така и да ся дьржишь.

330 Въ малко село, голѣма бирія.

Въ механѫ-тѫ былъ, а вино не мерисалъ. Говорять на тогова, кой-то е піянъ, а казва: „азъ не сьмь пилъ ни капкѫ.“

Въ море-то съ лъжицѫ водѫ притуря. Казвать, кога-то сиромахъ-тъ помага на богатый-тъ.

Въ него ся кълнѣхъ.

Въ петъкъ яде лештѫ, а въ благо мерджумекъ.

335 Въ пустѫ воденицѫ, дяволе-тѣ метѫть.

Въ редъ тя търсихъ, попе, сьдѣ у васъ не ходихъ.

Въ рѣдко г... но не хврьгай камѫкъ, да тя не напрьска. Сир. лошія-тъ човѣкъ не закачяй, да ти не направи зло, или да тя не засрами.

Въ слѣпо царство, кой-то е съ едно око, той царува.

Въ сѣкѫ чорбѫ и мерудія. Казвать на тогова, кой-то на сѣкждѣ ся вовира и ся мѣси въ чюжды-тѣ работы.

340 Въ сѣко гърне и похлупакъ.

Въ сѣко гърне и пиперъ.

Въ сѣко село и адетъ, въ сѣкѫ кѫщѫ и табехетъ.

Въ сѣко село и зàконъ.

Въ старо село новъ адетъ не быва.

345 Въ цигански ишликъ (работница) чисто не быва.

Въ чюждѫ кѫщѫ си не простирай крака-та, да тя не біѭтъ (по тѣхъ). Сир. Въ чюждѫ работѫ ся не брькай.

Въ чюждѫ манджя не туряй соль.

Въ камькъ да стрѣляшь, стрѣлы да хабишь.

Вълкъ-тъ видимь, тогась силяхъ търсимь.

350 Вълкъ-тъ все е вълкъ.

Вълкъ ся на порѫкы не храни.

Вълкъ-тъ стрыжяли, той за овци-тѣ пыталъ.

Вълкъ козинѫ-тѫ си мѣнява, а съ търсѫ-тѫ си умира.

Вълкъ-тъ за мъгливо време плаче.

355 Вълку зима за обычяй.

Вълкъ-тъ съ хаберъ агне не хапва.

Вълкъ-тъ пастарнѫ не прави.

Вълкъ-тъ и четено яде.

Вълкъ-тъ все сурово яде, и пакъ вратъ-тъ му дебелъ.

360 Вълкъ-тъ яде и сурово.

Вълкъ овце пасе. Казвать томува, кой-то разсказва бабины деветины. Сир. Разсказва такыва работы, кои-то и насъне не е видѣлъ.

Вълкъ-тъ варди агне-то отъ лесица-та, да го изяде той.

Вълкъ-тъ и отъ броены-тѣ овце яде. Говорать томува, кой-то казва, че е пречелъ пары-тѣ си и гы оставилъ, та никой не ще да гы открадне.

Вълкъ-тъ, кога остарѣе, стая маскара на кучета-та. Казвать бабичкы-тѣ, кога-то имъ ся смѣѭть дѣтца-та, или ся подигравать съ тѣхъ.

365 Вълкъ-тъ мѫгливо време обычя. (че го не видять овчере-тѣ и кучета-та).

Вълна влачи, мѫжь не рачи.

Въ мѫгливо време теле-то не търсять подъ крава-та, ами подъ вола.

Въ нуждѫ ся другарь познава.

Въ кошницѫ ся не побыра.

370 Въ очи кравай, а въ гърбъ-тъ камькъ дай.

Въ пѫть и сынъ на бащѫ другарь.

Въ поле-то щета става, въ кѫщи отличява.

Въ пó-голѣмо мѣсто да живѣешь, пó-много умъ да имашь.

Въ рѣдъкъ калъ камькъ не хвърляй.

375 Вынѫги (пази) за веднѫжь.

Вържи попа, да е мирно село-то.
Върти, сучи, свърши го.
Въртжтся, като жерави.
Вържи прьсть и тръгни изъ село, да видишь лѣкари!
380 Вържи магаре-то, гдѣ-то иска стопанинъ-тъ му, и нѣмай грыжж вълкъ ли ще го яде.
Върви му, като изъ ржкавъ.
Въ срѣдъ нощь да сьмне, по срѣдъ нощь ставамь.
Въ тихж водж, высоко полы дигай.
Въ Цариградъ живѣлъ, Царя не видѣлъ.
385 Вѣра вѣрж не біе.
Вѣрна слугица, рада домовница.
Вѣра на брадж-тж; поручникъ? — водж-тж.
Вѣрна дружина — здраво кале.
Вѣренъ слуга — здравъ ключь.
390 Вѣрвай и слугж-тж, вѣрвай и око-то си.
Вѣтъръ вѣе, конь пьрди.
Вѣтъръ варевъ, снѣгъ печенъ.
Вѣтъръ го носи на бѣлж кобылж. Казвать, за глупавы-тѣ, за блжснжты-тѣ и за луды-тѣ.
Вѣтъръ му въ уши-тѣ. Или:
395 Вѣтъръ му духа въ уши-тѣ. Сир. Не слушя, кога-то го учать добро.
Вѣтъръ-тъ дебелы-тѣ дрьвета катуря, а малкы-тѣ, само превива. Говорать малкы-тѣ дѣтца, болни-тѣ и мрьшави-тѣ люди, кога-то имъ казвать здрави-тѣ и силни-тѣ, че щжть да умржть.
Вѣхтъ грѣхъ, покаяніе ново.
Въ шега правда не быва.
Възелъ възла дьржи.
400 Вьшка-та въ двайсеть и четыри сахата унукы добыва.
Вжрнжлъ ся и безъ царвуле. Кога-то иде нѣкой да печѣли и не спечѣли нищо, то за него казвать: „вжрнжлъ ся и безъ царвуле.“
Вжрнжлъ ся отъ онзи свѣтъ. Казвать за тогова, кой-то былъ много боленъ и оздравѣлъ.
Вжрнжлъ ся отъ онзи свѣтъ, та му казалъ. Казвать за тогова, кой-то разсказва за нѣкого: че е грѣшенъ и като умрѣлъ отишълъ въ адъ, или, че е праведенъ и взели го въ рай.

Г.

Габровска му е работа-та. Сир. Побрькалъ си е работѫ-тѫ, или не му врьви добрѣ работа-та.

405 Габровска работа. Побркана работа, не добра работа.

Гаври ся съ сиромашь-тѫ.

Гайда свири на гаріѭ, а попъ-тъ играе. Казвать томува, кой-то ся смѣе, кога-то другы-тѣ плачять.

Гарванъ гарвану очи не вади. Сир. Братъ брату зло не прави.

Гарванъ-тъ на праздно не граче.

410 Гарванъ отлита, соколъ долита.

'Га ти трѣбвамь „бачо койчо“ 'га не трѣбвамь „луди койо!“

Гарга ловъ не лови.

Гарга-та моли Бога, да мрѫть коне-тѣ.

Гдѣ-то е съгласіе, тамъ е и Божіе благословеніе.

415 Гдѣ-то има съгласіе, тамъ и крушюмъ-тъ по водѫ-тѫ плава; а гдѣ-то нѣма съгласіе, тамъ и кратуна-та потъвва.

Гдѣ-то петь, тамъ и шесть.

Гдѣ-то тя мразять не ходи; гдѣ-то тя обичять не чести.

Гдѣ-то е тънко, тамъ ся кѫса.

Гдѣ-то рана и той муха.

420 Гдѣ-то отиде врана все посрана.

Гдѣ-то чювашь много ягоды, ходи съ малкы кошници.

Гдѣ-то добро-то нѣщо, тамъ зависть-та често.

Гдѣ-то пушакъ, тамъ и гласъ.

Гдѣ-то го не сѣешь, тамъ никне.

425 Гдѣ кудкудечять кокошкы-тѣ, а гдѣ носять.

Гдѣ двама и той третій.

Гдѣ-то дума не помага, тамъ тояга.

Гдѣ-то стига, тамъ го вържи.

Гдѣ-то сьрдце-то лежи, тамъ око-то лѣти.

430 Гдѣ-то има, тамъ ся стичя.

Гдѣ-то овчярь-тъ, тамъ и стадо-то.

Гдѣ-то игла-та, тамъ и конецъ-тъ.

Гдѣ да тя знаѭ, че ми си намигнѫлъ въ тъмнинѫ-тѫ!

Глава безъ болесть не быва.

435 Глава безъ мозъкъ.

Глава безъ мозъкъ не быва, а съ гнилъ мозъкъ быва. Сир. Човѣкъ безъ умъ не быва, а случвася, та умъ-тъ му недостига.

Глава прави — глава и тегли. Сир. Човѣкъ прави лошо, човѣкъ и страдае.

Глава-та му побѣлѣ, а умъ-тъ му не дойде.

Глава-та му строшвамь, — хатжръ-тъ му не развалямь. Говорять за насмѣшкж томува, кой-то иска нѣщо и казва, дайте ми за хатжръ.

440 Гладенъ, като вълкъ.

Гладенъ, като куче

Гладенъ сьмь, като вълкъ. Казвать Българе-тѣ, кога-то сж гладны.

Гладенъ и сухъ хлѣбъ яде. Или:

Гладенъ хлѣбъ не пробира.

445 Гладна кокошка просо сънува.

Гладна мечка хоро не играе. Казва тоя, кого-то накарвать на работж, прѣди да му даджть да яде.

Гладна мѣшлина (коремъ) хлѣбъ не пробира. Сир. Гладный-тъ човѣкъ всичко аде.

Гладно куче и голъ кокалъ гризе.

Гладъ главж загубя.

450 Гладъ и вълча изъ шюмж-тж изгонва.

Гладъ и Царь-тъ отъ постелѭ-тж вдига.

Гледа, като волъ. Сир. Гледа глупаво.

Гледа, като касапинъ, Сир. Гледа кръвнишкы.

Гледа, като заклана овця.

455 Гледа, като котка на джигеръ. Сир. Иска му ся да хапне.

Гледа, като крава. Сир. Гледа глупаво.

Гледа, като кръвникъ.

Гледа, като орелъ на мрьшж.

Гледа, като сьрть. Сир. Гледа страшно.

460 Гледа, като убодено джначе — (юнниче, двѣгодишно женско теле; юнче или джнакъ мжжско) Сир. Гледа умилно, жално.

Гледа, като уплашенъ.

Гледа на него кръвнишкы. Сир. Гледа на него срьдито.

Гледай (храни) конь стопанскы, а ѣзди го душманскы.

Гледай майкж-тж, а бери дъщерѭ-тж.

465 Гледай си хавж-тж.

Гледай си, Гано, бждный-тъ вечеръ!

Гледашь го на гледъ, като тыква на плетъ.

Глъчять, като чафуте въ аврж-тж.

Говѣе, че нѣма що да яде.

470 Гола лъжя. Кога-то нѣкой разсказва нѣщо и го познаѭть другы-тѣ, че лъже, му казвать: това е гола лъжя, или това е брадата лъжя.

Голый-тъ кокалъ и кучета-та не ядѫть.

Голо здраве готова болѣсть. Сир. Безъ пары здраве е сѫща болѣсть.

Голъ, като отъ майкѫ роденъ.

Голъ, като прьстъ.

475 Голъ, като прьчка.

Голъ, та лошъ.

Голъ фудулпъ. Сир. И сиромахъ и горделивъ.

Голѣма глава, а безъ мозъкъ.

Голѣма глава — голѣма (и) болѣсть.

480 Голѣма дума — биволъ; длъбока дума — кладенецъ. Единъ мѫжъ училъ женѫ-тѫ си: „слушай, жено, кога идемъ на гостю, ты не хорати малкы думы, а голѣмы и длъбокы.“ Сир. Да не не плеще сичко, а да говори умно. Кога-то отишле на гостю, тя захванѫла да говори голѣмы и длъбокы думы: Кладенецъ, кѫща, планина, биволъ и пр.

Голѣма дума бѣлъ биволъ.

Голѣмо дупе — шупливо срьце.

Голѣмъ хладъ — добъръ гладъ.

Гора съ горѫ ся не събира, а човѣкъ съ човѣка ся събира.

485 Гори му срьце-то, като желѣзо въ ледъ.

Горчивъ, като пелинъ.

Господь богаты-тѣ сваля, а сиромасы-тѣ качва. Сир. Сиромасы-тѣ обогатѣва, а богаты-тѣ осиромашѣва.

Господь види, кой е правъ и кой е кривъ.

Господь дава, нъ въ кошярѫ не накарва. Сир. Господь дава, нъ и ный трѣбва да ся трудимъ.

490 Господь е добъръ.

Господь едному всичко дава, а другыму нищо.

Господь забавя, нъ не забравя.

Господь менѣ съ торбѫ, а азъ тебѣ съ чувалъ. Сир. Ако даде Господь менѣ, азъ щѫ дамъ на другы-тѣ повече.

Господь не е Арнаутинъ. Казвать томува, кой-то ся плаче, че Господь му не дава иманю, или здравю. „Сир. Господь не е сърдитъ, като Арнаутинъ-тъ, и ще ти даде.“

495 Господь не е избиралъ, ами събиралъ.

Господь никога не може намъ да угоди. Казвать томува, кой-то не е благодаренъ на това, що-то има и ся оплаква, че му не дава Господь много имание.

Господь нѣма какво да прави, а кжсметъ съ кжсметъ събира.

Господь всичко види.

Гостенинъ яде, що-то му даджть, а не що-то (той) иска.

500 Градъ біе козж-тж, а тя си пакъ вири опашкж-тж.

Градъ гладъ не прави.

Грькъ дѣто стжпи, тамъ трева не никне. Сир. Дѣто има Грьци, тамъ не може да бжде добро, или тамъ, не бива: счастіе, благополучіе и прокопсія.

Грькъ, като лъже и самъ си вѣра хваща. Грьци-тѣ много лъжять, а най повече ся хвалять. Русска пословица: Грекъ скажетъ правду однажди въ годъ. (Нар. Рус. Посл. И. Снигирева.)

Грькъ кога ся роди, най напрѣдъ рече чирозъ; а Българинъ-тъ — коприва. За това Грькъ-тъ е мрьшавъ и блѣденъ, а Българинъ-тъ — червенъ, кравенъ и едаръ.

505 Грънчаринъ-тъ знае, отъ кожж старнж да тури на гжрне-то ухо. Казвать томува, кой-то учи опитны-тѣ люде.

Грьцкы-тѣ момы вино не піять! — А съ шишета-та по кюшета-та!

Грьчолей ся, грьчолей, до-катъ ти грьба оголѣи! Казвать на тѣзи Българе, кои-то сж ся погрьчиле.

Грѣхъ на орѣхъ — душа на крушж. Казва тоя, кому-то говорать да не прави така и така, че е грѣхота.

Гузенъ не гоненъ бѣга. Сир. Гузный-тъ самъ ся исказва, че е направилъ зло.

510 Гулѣмй са, като пате въ рьшето.

Гулѣмй са, като пѣтелъ на стоборъ.

Гущере да ти писнать въ уши-тѣ! (Клѣтва.) Казвать томува, кой-то свири, или пищи..

Гущеръ бѣга възъ баиръ.

Гжрлица да та хване! Така кжлнжть Българе-тѣ свине-тѣ.

Д.

515 Да бы мирно седѣло, не бы чюдо видѣло.

Да бы ся ѣло, не бы пи висѣло.

Да бѣхъ вчера умрѣлъ, не щѣхъ това да знаж. Говори тоя, кому-то казвать нѣщо ново.

Да го не пріеме земя-та! (клѣтва).

Да го отнесе мѫтна-та вода (рѣка)! Казвать за оногова, кой-то направи нѣщо лошо или добро; или като клѣтва, или като похвала.

520 Да го ядѫть вълци! Или:

Да го ядѫть кучета-та! Казвать за конь-тъ като клѣтва.

Да даде Господь, да не осѫмнешь! (Клѣтва.)

Да даде Господь да се валяте у медъ и у масло! Така благославять Шопе-тѣ.

Да даде Господь да си прѣхапешь языкъ-тъ! (Клѣтва). Така кълнѫть оногова, кой-то отврыща, или фѫфле сир. отговаря, кога-то го сѫдять.

525 Да даде Господь да хылѣдишь! (Благословеніе). Сир. Да даде Господь да спечѣлишь хылядо гроша.

Да даде Господь, и подъ прагъ, и надъ прагъ! (Благословеніе).

Да дадемь мѫжу, наши-тѣ повесма [1]) на ортакъ-тъ, а ные да земемь чюжды на исполу. [2])

Да е знаяла баба-та, че ще си такъвъ; тя не щѣше да ти отрѣже пѫтъ-тъ, — а главѫ-тѫ. Или:

Да е знаяла майка ти, че ще роди такъвъ арсѫзинъ; тя щѣше си отрѣже главѫ-тѫ. Казвать на лоши-тѣ момци и дѣвици.

530 Да е на помощь. Казвать просяци-тѣ, кога просять хлѣбъ.

Да е хайрлія бургія и прѣсна чивія. Казвать, кога піять крьчма.

Да запалимъ чирисло-то. [3]). . Кога ся доврьшять свѣщи-тѣ и дойде при свекръвѫ-тѫ снаха-та или дъщеря-та и ѭ попытать: „мамо! Що да запалимь, като нѣма свѣщи?“ — запалете чирисло-то, казва свекръва-та. Сир. Когато нѣма свѣщи, то нѣма и що дазапалимь.

Да знае Мара куга е кумувала и на тѫпанъ-тъ грошъ дала. Или:

Да знае Мара, куга е кумувала; да знае Кутра, кога е благо яла. Сир. Яште да ядемь, пійте да піемь, да помнимь и да приказваме. Казвать Българе-тѣ, кога-то піять и ядѫть, или кога-то играѭть.

535 Да имаше сырене, щѣхъ да надробѭ попарѫ, ама нѣма хлѣбъ. У еднѫ женѫ дошли госте, а тя нѣмала съ какво да гы гости, и казала имъ: „Ахъ! да имаше сырене, надробила быхъ попарѫ, да вы гостѭ!“ — Ные донесохме сырене, казала една отъ гостенкы-тѣ. — „Добрѣ, че сте ся потканили да донесете сырене и ако да имаше хлѣбъ надробила быхъ попарѫ,“ казала стопанка-та — Ные имаме и хлѣбъ. — „Кога-то е така, попара-та е готова, нъ идете, та донесете дрьвца и водицѫ.“

1) Тесте. врьзаница снопе.
2) Съ кырія, на файдѫ, на подрьжкѫ.
3) Чирисло — желѣзо, съ кое-то тъпчять соль; желѣзо дѣто орѫть.

Да мя изгори Господь! Или:

Да мя изгори комка-та! Или:

Да мя изгори сълнце-то! Или:

Да мя разстрѣсне шипъ-тъ! Така ся кълнжть дѣтца-та.

540 Да мя рыта конь, не щѣше да мя е ядъ, а то мя рыта краставо магаре. Сир. Да мя псуваше тоя, дѣто е по́-горенъ отъ менѣ, то не щѣше да мя е грыжя; ами мя е ядъ, кога мя псува тоя, кому-то джигеръ-тъ не чини двѣ пары.

Да мя убіе Господь! Така ся кълнжть Българе-тѣ.

Да мя убіе хлѣбъ-тъ! Така ся кълнжть дѣтца-та.

Да ми е да цукна, та пека и да пукна.

Да можеше удавваше го съ еднж лъжицж водж. Сир. Не обича го.

545 Да му не остане ни котка на огнище! (клѣтва).

Да му не сж уроци, добъръ е. Казвать за тогова, който ся е закравилъ, или разбогатѣлъ.

Да му сж много три-дни-тѣ! (Клѣтва.)

Да му ся не види и работа-та му и глава-та му! Казвать за тогова, кой-то не живѣе добрѣ, или за тогова, кой-то не работи добрѣ.

Да му ся опулать очи-тѣ, като на жабж-тж въ калъ-тж. [1])

Да наспори Господь, и подъ прагъ, и надъ прагъ.

550 Да не бѣхж сиромаси-тѣ, не щѣше има и кой да работи. Казвать, кога-то нѣкой ся плаче, че Господь не дава всѣкому богатство.

Да не дигнешь сѣнкя по́-горѣ! (Клѣтва).

Да не дойде пухо и рево!

Да не дочѣкашь червено-то Яйце! (клѣтва). Така Циганкы-тѣ кълнжть Българе-тѣ. Сир. Да не дочѣкашь Великдень.

Да не работи дрьвенъ Господь.

555 Да не рѣче човѣкъ, що сьмь, а що щж да сьмь.

Да не ядешь немытъ!

Да развалишь е лесно, а да видимь какъ щѣшь да направишь!

Да сж живы предны-тѣ зжбы, че задьржать.

Да ся не карагь Турци-тѣ, като го свършишь!

560 Да ся пѣнишь, и да ся не пѣнишь, щж тя изямь — парички сьмь далъ.

Да ся подмажять кола-та, да врьвжть. Или:

Да ся подмажять кола-та, да не скрьцать. Говорять [1]): Кога-то пращать нѣкого нѣкждѣ, и не му давать да пине, той казва: „да ся подмажять кола-та, да врьвжть.“ 2) Кога-то накарвать нѣкого на работж, а той не ще, и ся кара съ стопанинъ-тъ си. — „Не

---

[1]) Калъ-тж женскы родъ; калъ-тъ мжжкы; употрѣблява ся и така така.

скрьцай де! Врьши си работж-тж“, му казва стопанинъ-тъ. — „Да ся подмажять кола-та, да не скрьцать.“ Сир. Послужи мя да не скрьцамь.

Да ся сплуе въ армея-та! Или:

Да ся сплуе въ прѣсолъ-тъ! Или:

565 Да ся сплуе въ штавж-тж табашкж! Или:

Да ся сплуе, като котка. Тѣзи четыри поговоркы ся употрѣбливать, не като клѣтва, а като насмѣшка.

Да ся чюешь, та да ся не видишь! (Клѣтва). Кжлнжть тогова, кого-то выкать, а той не дохожда, а само ся обажда „чуя-я-я-я.“

Да сьмь паша, та нека да сьмь и съ царвуле. Или:

Да сьмь съ пашж, тaче ако щж бы и съ царвуле.

570 Да си заплачешь за душж-тж. (Клѣтва). Така кжлне майка-та дѣтца-та си, кога-то плачять. Или:

Да си заплачешь на гробъ-тъ.

Да си прѣханешь языкъ-тъ. Казвать томува, кой-то много говори, или кой-то прѣдуива другы-тѣ.

Да си чюкна, та ако щж си и пукна.

Да спи зло подъ камъкъ. Сир. Да ся загуби зло-то.

575 Да сѣди тука, та нека да е като кука. Казвать жены-тѣ за мжже-тѣ си.

Да сѣ просѣднешь и прохандакосашь! (Клѣтва.)

Да тя забoрави Господь! (Клѣтва.) „Защо ты не направи това?“ — Заборавихъ. — „Да тя забoрави Господь.“

Да тя земе Панго! (клѣтва.)

Да тя лае едно куче, да тя не лае сѣко. Сир. Да ти заповѣда единъ стопанинъ, а не всѣкой човѣкъ.

580 Да тя не види зло-то! Кога-то дойде нѣкой у васъ и захване да ся разговаря съ другы-тѣ, а тебѣ не види, и кога-то тя види, той казва: „Ахъ, азъ тя и не видa! Да тя не види зло!“

Да тя опна за ухо-то да порастешь. Казвать на дѣтца-та.

Забѣлѣжка. Българе-тѣ вѣрвать, че ако опнешь дѣте-то за ухо, то оно расте; а за това баба-та, или сама-та майка, кога ся пробуди дѣте-то, или кога-то го мыжть, опинжть му ржцѣ-тѣ, нозѣ-тѣ, уши-тѣ и носъ-тъ, за да има правилны чьрты и высокъ рьстъ. Сжщо така опинжть за уши-тѣ дѣте-то, кога-то му ушіжть новж дрехж, по голѣмы-тѣ праздници, и на день-тъ му, вмѣсто поздравленіе.

Да тя пази Господь: отъ Българинъ погрьченъ, отъ Чяфутинъ потурченъ, отъ Цинцаринъ поелденисанъ и отъ сиромахъ хаджія. Или:

Да тя пази Господь: отъ срьдитъ попъ, сиромахъ хаджія и грьчава свиня. Или:

Да тя пази Господь: отъ Влахъ погрьченъ и Шопъ потурченъ.

585 Да тя поживи Господь! (Благословеніе).

Да тя поживи Господь, отъ бѫдни вечеръ до коледа.

Да тя поразп Господь! (клѣтва).

Да тя прѣведе прѣзъ водѫ-тѫ (рѣкѫ-тѫ) и да ти не даде водѫ. Сир. Да тя измами и излъже, та и ты да ся не усѣтишь.

Да тя убіе Господь! (клѣтва.)

590 Да тя убіе Господь съ дрьвенъ пищовъ! Казвать за смѣхъ.

Да тя хване бѣсъ! Така кѫлнѫть Българе-тѣ кучета-та си.

Да тя чюва Господь: отъ кёсе, отъ куцъ и слѣпъ.

Да тя ядѫть вълци! Или:

Да тя ядѫть кучета-та! Така кѫлнѫть Българе-тѣ коне-тѣ си.

595 Да ти грохнать кокале-тѣ! (клѣтва).

Да ти даде Господь шаренѫ овчицѫ, и шарено шиленце! Казвать дѣтца-та едно на друго, особенно, кога искать нѣщо.

Да ти е видовно!

Да ти забуха бухалъ-тъ на коминь-тъ! Сир. Да ти опустѣе кѫща-та.

Забѣлѣжка. Едно отъ най страшны-тѣ проклятія у Българе-тѣ е: *Да ти забуха бухалъ-тъ на коминь-тъ!* Защо ако бухалъ-тъ прилѣтя нощемъ и, като ся запре на коминь-тъ, или покровъ-тъ на нѣкоѭ кѫщѫ, почне да буха, то тая кѫща ще опустѣе; защо-то бухание-то на бухалъ-тъ предвѣщава смьрть на всичко-то семейство.

Да ти изгрѣе на гробъ-тъ мѣсячина! Или:

600 Да ти израсте на гробъ-тъ тревѫ (клѣтва).

Да ти изсъхнѫть рѫцѣ-тѣ до лахте-то! (клѣтва). Така кѫлнѫть тогова, кой-то біе.

Да ти опустѣе глава-та! Или:

Да ти опустѣе шапка-та! (клѣтва.)

Да ти откапѫть рѫцѣ-тѣ!

605 Да ти побѣлѣе глава-та, като на магаре-то коремъ-тъ! Сир. Да остарѣешь и побѣлѣешь.

Да ти посадѫть на гробъ-тъ цвѣте!

Забѣлѣжка. Кога умре младъ ергенинъ или дѣвойка, то на гробове-тѣ имъ, садѫть цвѣтя.

Да ти рытамь торбѫ съ грошове.

Да ти ся не види, и работа-та ти, и глава-та ти! (клѣтва.) Сир. По добрѣ да не си на свѣтъ-тъ.

Да ти ся прохандакоса гробъ-тъ, като на Циганинъ! (Клѣтва).

610 Да ти ся свьрши и корень-тъ и семееле-то! (Клѣтва).

Да утрепе мухж-тж. той утрепалъ бая си. Говорять за тогова, кой-то иска да ти направи добро и ти очи-тѣ извади, или на мѣсто добро, ти направи зло. Единъ човѣкъ видѣлъ, че клѣкнжла муха на братовж-тж му главж, той мыслилъ, мыслилъ, какъ да утрепе мухж-тж да не хапе бая му, и най послѣ намыслилъ; зелъ топоръ-тъ, дошжлъ при бая си и извыкалъ: „Баё муха, муха." Трѣснжлъ бая си по главж-тж и го утрепалъ.

Да хвърлишь камжкъ, на куче щѣшь ударишь. Сир. Дѣто и да погледнешь се лоши люде.

Дава си и очи-тѣ за него. Сир. Обичя го.

Давать на Циганинъ-тъ царство, а той пыта: „Ами има ли хлѣбъ" — хлѣбъ съ кола — „Ама азъ да карамь кола-та."

615 Дай, Боже, дъждь, да ся роди ръжь!

Дай ми малко хлѣбецъ, да си доямь сырене-то; напоконъ ми дай малко сыренце, да си доямь хлѣбъ-тъ. Едно дѣте, така искало отъ майкж си да яде; защо-то, ако да поискаше и хлѣбъ и сырене, тя не щѣше да му даде.

Дай ми кжсметъ и хвърли мя на бунище.

Дай ми, мамо, кжсметъ и хвърли мя на купище-то.

Дай ми ножъ, да тя заколя. Сир. Направи ми добро, да ти направж зло.

620 Дай ми парж, да си купж кысія, да си турямь пары-тѣ.

Дай ми по-добрѣ днѣсь хлѣбъ и соль, а не утрѣ печенж кокошкж.

Дай му ты лулж тютюнъ да ти искаже и майчино-те си млѣко. Сир. Дай му пары, да ти даде и майкж си и бащж си. Казвать за тогова, кой-то за пары сичко си дава.

Дай му ножъ, да ти извади очи-тѣ. Сир. Помогни му, да тя біе, или направи му добро, да тя напсува.

Дай на катунинъ, да ти наточи джракъ-тъ, да го открадне.

625 Дай на Циганинъ (хлѣбъ), да тя кжлне.

Дай си мжжу женж-тж, а ты иди въ трьне-то. Сир. Дай си хлѣбъ-тъ, или пары-тѣ другыму, а ты остани гладенъ,

Дала баба парж, да ся хване на хоро-то; дава двѣ, да іж пустнжть, ала іж не пущать.

Дале му прасе, а той иска и на прасе-то майкж му.

Да ли да го ямь, да ли да го продамь! Единъ Циганинъ отишжлъ на бачіж-тж. Тамъ овчере-тѣ му дали едно гжрне млѣко. Той го зелъ, турнжлъ го на главж-тж си и си отвождалъ дома; и кога-то врьвѣлъ изъ пжть-тъ, той си мыслилъ: „Да ли да го ямь, или

да го продамь! хайде да го продамь и да си купж кокошкж. Кокошка-та ще ся кокоши, кокоши и щжть станжть двѣ! Да гы продамь. да си купж гжскж. — Да ми ся гжси, да ми ся гжси; да ми станжть двѣ! Да гы продамь. да си купж овцж. — Да ми ся овчи, да ми ся овчи; да ми станжть двѣ! Да гы продамь, да си купж магарицж. — Да ми ся магаричи, да ми ся магаричи; да ми станжть двѣ! Да гы продамь, да си купж конь съ позлатены зенгіи! Да му ся кача и да минж по край царскы-тѣ дворове. Царица-та ще мя види и ще рече: „Манчо жени ся за менѣ.“ Азъ щж ся оженж, и ще си родимъ дѣтенце, па щж си играѭ съ него; щж си го милвамь и щж му казвамь: татово-то, то!“ И отъ драгость Манчо подскокналъ. Гжрне-то паднжло отъ главж-тж му и си разсипало.

630 Да ли си отъ Бога паднжла, или въ градинж никнжла. Казвать на хубавы-тѣ момичета.

Далъ му Господь бой, а не далъ му умъ!

Далъ му и рызж-тж си отъ грьбъ-тъ. Сир. Далъ му всичко.

Далъ му маслинж, даземе толумъ-тъ.

Далъ си и шапкж-тж.

635 Далъ си попадіѭ-тж — ушилъ си шапкж; далъ си дъщерѭ-тж — ушилъ калимавкж.

Два лешника на единъ орѣхъ надвивать. Сир. Двамина надвивать на едного, ако и да сж клѣкавы.

Два орѣха шупливы, и четыри лешника а тые граниви.

Забѣлѣжка. Тая поговорка произходи отъ слѣдѫющж-тж пѣснь, коѭ-то пѣѭть жены-тѣ, като бавять свои-тѣ дѣтца:

Прьшу, прьшу кончо!
Близу ли е Ловчо?
— Не е близу, ни джлечь;
— Бутни коня да идемь,
— Да доведемь булка:
— За два зжба врьзана,
— Съсъ цѣдило прикрита.
Що й бѣше товаръ-тъ?
— Два орѣха шупливы,
— И четыры лешника,
— А тые сж граниви.

Два остры камжка брашно не мелять. Сир. Двѣ люты (срьдиты) снахы заедно не могжть да живѣѭть.

Двама едного не чѣкать.

640 Двамина съ едно око.

Дванайсять лесици въ единѫ дупкѫ. Казвать, че кога-то е студено врѣмя-то, то лесици-тѣ ся събирать въ единѫ дупкѫ да ся сгрѣвать.

Дванайсять овчере съ единѫ лъжицѫ яле, а кога минѫлъ вълкъ-тъ, то не мало, кой да извыка. (Че имъ были на всичкы-тѣ пълны уста-та). Или:

Дванаесять овчере съ единѫ лъжицѫ яле, и дванаесеть-тѣ ся наяле.

Вашь мери — веднѫшь крой. Или:

645 Двашь мери — веднѫшь да не збрькашь.

Двѣ золоты — цѣлъ грошь.

Двѣ кучкы на едно корыто не ядѫть.

Двѣ лебеници подъ единѫ мишницѫ ся не посять. Сир. Двѣ работы изведнѫжь ся не връшять.

Двѣ одаи съ единъ прозорецъ!

650 Двѣ Циганкы – цѣло хоро.

Де ходи чюма-та, та си не збира ранѫ-тѫ! Сир. Дека ходи чюма-та, та не мори злы-тѣ люде.

Де ти гѫрне опашка-та? — Ами тебѣ де дѫно-то.

Де го не сѣешь, тамъ никне.

Дебелъ, като бъчва. Или:

655 Дебелъ, като цигански топанъ. (кравенъ човѣкъ).

Девять брате съ единѫ рызѫ. (Сиромаси).

Дека е тънакъ конецъ-тъ, тамъ ся и кѫса.

Дека ся е минѫло, него не глѣдай, ами това, що-то ще да бѫде.

Дека стѫпи, трева не никне.

660 Дека хватать много бабы, кылаво дѣте излиза.

День до пладне. Казвать, кога-то ся хвалишь, че си си свършилъ всичкѫ-тѫ работѫ, а ты не си ѭ свършилъ.

День за день дошьлъ и Великдень.

День-тъ не е въ торбѫ. Сир. работи денѣ, а не нощѣ.

День-тъ ся познава още отъ вечерь-тѫ. Или:

665 День-тъ ся познава още отъ утринь-тѫ, (какъвъ ще да е). Сир. Човѣкъ ся познава още отъ малъкъ, какъвъ ще да е.

Дето двама — и твой трети. (Предушка). Кога-то ся карать двѣ жены; така казвать. Сир. Дека двама піены, и твой-тъ мѫжь съ тѣхъ.

Дето двама той трети. Казвать за тогова, кой-то ходи на сѫмъ на татакъ и не работи никъквѫ работѫ.

Дето игла-та, тамъ и конецъ-тъ. Сир. Дето мѫжь-тъ, тамъ и жена-та.

Дето има миръ и любовь, тамъ е и Богъ.

670 Дето нѣма коткы, тамъ мышкы-тѣ си держѫть зяфетъ.

Дето пѣѭть много пѣтлы, тамъ кѫсно сѫмва.

Дето плювнѫ, не ся обрыщамь да го лижя.

Дето топоръ-тъ, тамъ и топорище-то.

Дето чюешь много ягоды, зимай малкѫ кошницѫ.

675 Дива коза по горѫ.

Дивъ глокъ питомно грозде не дава.

Дигнѫлъ си главѫ-тѫ, като свиня. (Разсърдилъ ся).

Дил-ли, дил-ли гайда!

Де да та найда!

— Подъ крыва-та круша, —

Тамъ да та смуша. Казвать дѣтца-та томува, кой-то плаче.

Длѫбока дума — кладенецъ; голѣма дума — биволъ.

680 Длѫга е година, — кратка е градина.

Длѫго-коса — плитко-ума.

Длѫженъ е на Михаля. Сир. Не достига му една дъска.

Днесь ако сме, утрѣ не сме. Или:

Днесь ны има, утрѣ ны нѣма.

685 Днесь бахъ, заранъ тахъ. Сир. Днесь ѣшь, а утрѣ ахъ! Казвать томува, кой-то не пести, а кога има пары, той харчи и не мысли за напрѣдъ.

Днесь везиръ, утрѣ резилъ.

Днесь, заранъ; дорде ти чюкне махалджія на врата-та. Казвать томува, кой-то си не връши днесь работѫ-тѫ, а ѭ оставя за утрѣ.

Днесь хопъ! тропъ! — утрѣ охъ! охъ!

До кога куме, до кой день? Казвать томува, кой-то нищо не дава, а само обричя.

690 До сега ся е напилъ и тоя, дето си е загубилъ волове-тѣ. Казвать, кога закѫснѣе обѣдъ-тъ.

До сега щѣхъ да испросѫ конь и волъ.

До тамъ го кучка и отнѣла.

До тогава, колко шапкы щѫть да опустѣѭть. Или:

До утрѣ много шапкы опустѣвать.

695 Добъръ Господь и за насъ! Сир. И намъ ще даде Господь добро, както и вамъ.
Добъръ конь, и подъ вѣтхый-тъ чюлъ ся продава.
Добра жена и отъ имание е пó-добра.
Добра-та рѣчь желѣзны врата отваря.
Добра-та рѣчь иде на далечь, а лошя-та още пó-далечь.
700 Добра срѣща!
Добра стока сама ся хвали.
Добра мысьль е половина здраве.
Добрый-тъ конь, или ще окуцѣе, или ще окёравѣе.
Добро — добро не паща; зло — зло го не хваща.
705 Добро е всичко да знаешь, ала не и всичко да правишь.
Добро ся скоро забравя, а зло никога.
Добро-то ся само хвали.
Добро-то съ добро ся заплаща.
Добро утро!
710 Дойде гость, та развали постъ.
Дойди зло, че безъ тебѣ пó-зло.
Дойдохѫ дивы-тѣ, та изгонихѫ питовны-тѣ.
Дойдѫть като бубулечкы, ставать като мечкы.
Домà и да умрешь е добрѣ.
715 Домашна вечеря най лесно ся протуря.
Домашный-тъ обирачь е пó-страшенъ, отъ чюждый-тъ.
Дорде вълкъ-тъ ся научи да краде кокошкы; кожя-та му на пазарь;
Дорде дѣте-то не заплаче, майка му го не подая.
Дорде е дрьво-то младо, віе ся на сѣкѫдѣ. Сир. Дорде е дѣте-то малко, може да ся исправи, да бѫде човѣкъ,
720 Дорде е човѣкъ здравъ, и вода-та му е сладка.
Дорде има самаръ, защо да ѣзди на голо.
Дорде имамь двѣ овце, всѣкый ми выка добъръ день.
Дорде имашь, до тога пести.
Дорде не вида не вѣрвамь.
725 Дорде не сѫ выкнѫле на едно куче хѫ-ѫ-ѫ. Сир. Дорде не е излѣзла човѣку лошя дума.
Дорде орелъ утече и гѫза му отече.
Дорде ся не разбрька вода-та, не ся избистрюва.
Дорде ся не съдере, не го крьпать.
Дорде ся питовни-тѣ накапять, а луди-тѣ ся наиграять. Или:
730 Дорде ся мѫдра намѫдрила, а луда ся наскачала.

Дорде цавти цвѣте-то, всѣкый го кжса.

До сега быхъ волъ испросилъ.

Дошълъ не званъ — отишълъ си напранъ.

Дошла краста при шугж.

735 Дошле диви-тѣ, та изгониле питовны-тѣ.

Дô ще п . . . за пепелъ, азъ щж ѝ подамъ главнѭ-тж. Сир. И ты щѣшь, кога и да е, да дойдешь при менѣ, да ми ся помолишь за нѣщо; а азъ щж тя изгонж.

Другому было какъ было, менѣ си е добрѣ.

Другы сж заяшкы очи, а другы сж бухалскы.

740 Дрьво-то ся прѣвива, дѣто е най тънко.

Дрьжи мжстъ, като камила.

Дрьнка, като на воденицж-тж крьчетало-то. Или:

Дрьнка, като праздна воденица. Сир. Говори много.

Дрьто двашь телци пасе.

745 Дрьшь ся за земьж-тж. Казвать, кога падне нѣкой.

Дрьшь ся, не бой ся! Вѣтъръ тя носи на бѣлж кобылж.

Дрьшь ся слѣпчо! Тояга-та е готова. Казвать, кога ся стрепне нѣкой. Или: Кога-то нѣкой брьза, ужка има работа.

Дума дупка не прави. Или:

Дума дупка не пробива. Сир. Дума зло не прави.

750 Духай, дорде не си си изгорилъ уста-та. Или:

Духайте дѣца, че азъ си изгорихъ уста-та. Една жена отишла на честито. Тамъ ѝ даде каве, а тя до тоя день не пила такыва работы и мыслила, че то е студено, като вино; вдигнжла чяшьж-тж изведнжшь и си изгорила уста-та. Кога-то си дошла дома, тя налѣла на дѣтца-та си мжтеницж и имъ казала: „Духайте дѣца, ако и да е студена мжтеница-та, че азъ си изгорихъ уста-та.“

Душа-та му вонѣе на бжчвж. Казвать за піеници-тѣ.

Душа-та му мирише на плесенъ. Или:

Душа-та му сѣди въ зжбы-тѣ. Сир. Скоро ще да умре.

755 Души вонещици-тѣ да прави темянъ. „Що прави тоя и тоя?“ — Нищо, така ся скыта на самъ на татакъ. „А, а, а! Души вонещици-тѣ да прави темянъ.“

Дълга болѣсть, готова смьрть.

Дълга е година, кжса е градина.

Дългъ не платенъ, грѣхъ не простенъ.

Дьрво ся превива дорде е тънко.

760 Дѣдо Никола Джангаза-та — катранъ му капе отъ брада-та. Казвать дѣтца-та на сьрдиты-тѣ старци.

Дѣдо Трено безъ чирено. баба Трена безъ вретено. (Шопска).
Дѣли ся, като крастава коза отъ стадо-то.
Дѣте-то дорде не заплаче, майка му не дава да бозае.
Дѣто стжпи, трѣва не никне.
765 Дѣто го не сѣешь, тамъ расте.
Дѣто чюешь много череши, не зимай голѣмж кошницж.
Дѣте, що-то види, това и казва.
Джлечь е, като отъ небо-то до земьѭ-тж. Казвать: 1) кога-то пытать нѣкого: „усѣти ли ся що е,“ или „какаво е това и това?“ А той казва: „усѣтихъ,“ ако и да не ся е усѣтилъ. 2) Кога казва нѣкой, че Никола, или Петко е пó-хубавъ или пó-добъръ отъ Стояна, или отъ Драгана, а наистина Никола е пó-грозенъ. 3) Кога-то казвать за нѣкого, че е достоенъ да бжде напр. селскы чорбаджія, цыганскы арахчія и пр. 4) Кога-то казвать, че Никола може да свръши нѣкоѭ работж пó-добрѣ отъ Стояна, а найстина Стоянъ никъкъ не може да ѭ свърши.
Дявола ни оре ни копае, (а учи хора-та да правять зло).
770 Дяволска кожя и за тъпанъ не чини.
Дяволскы пары *), за дяволъ-тъ и чинать!
Дяволъ-тъ колко цярвуле е покжсалъ, дорде да го накара да направи така. Казвать кога нѣкой ся утрепе, или направи зло.
Дяволъ-тъ си нѣма работа, а накарва хора-та на зло.

Е.

Евтино ся продава.
775 Евтино-то мѣсо и кучета-та не ядять.
Едва му кожя-та кости-тѣ дръжи. Сир. Така е слáбъ, що-то скоро ще да умре.
Единъ біе въ клинецъ-тъ, а другъ въ плочя-тж.
Единъ вълкъ стига на едно стадо.
Единъ глѣда майкж-тж, другъ дъщерьж-тж.
780 Единъ глѣда попъ-тъ, другъ попадіьж-тж.
Единъ глѣда свадбж, а другъ брадвж. Сир. Единъ дошълъ на свадбж-тж да ся повеселѝ, а другъ да открадне.
Единъ другому трѣбва да си помагаме, та ще ни помогне и Богъ.
Единъ иска хылядо, другъ дава дукато.
Единъ плаче, а другъ скаче.

*) Дяволскы пары ся наричять лжскавы-тѣ лущины, кои-то ся намирать въ камьне-тѣ.

785 Единъ плаща, а другъ разгаща.

Единъ прави, много тѣглать.

Единъ пжть ще ся мре.

Единъ ся родилъ да сѣе, а другъ да пѣе.

Единъ свири, а другъ играе.

790 Единъ-тъ му кракъ въ гробъ-тъ. Сир. Скоро ще да умре. Казвать за старци-тѣ и за болны-тѣ.

Единъ-тъ трьси, а другій-тъ нѣма. Разсказвать, че единъ Българинъ пратилъ синъ-тъ си да трьси волове-тѣ. Сынъ-тъ му гы трьсилъ, трьсилъ и сѣднжлъ, да си почини на единъ врьхъ, а отъ село-то врьхъ-тъ былъ не джлечь. Българинъ-тъ поглѣднжлъ отъ домъ-тъ си и като видѣлъ сынъ-тъ си, извыкалъ колко си може: „Абре, Иване-е-е-е-е-е! Намѣри ли во-ло-ве-те-бре-е-е-е?“ А сынъ му отговорилъ: „ци,“ съ языкъ-тъ. така тихо, щото и той самъ едвамъ чюлъ. Българинъ-тъ выкалъ, выкалъ и трьгнжлъ да иде при него да види защо ся не обажда Иванъ. и кога-то былъ на половинъ пжть, той пакъ извыкалъ: „Иване-е-е-е-е! Намѣри-ли-воло-ве-те бре-е-е-е?“ — Единъ-тъ трьси, а другій-тъ нѣма, хе-е-е-е! Извыкалъ Иванъ.

Единъ у кланецъ, а другъ у плочя.

Единъ умира отъ гладъ, а другъ го убива и трьси въ пазухж-тж му хлѣбъ.

Единъ умъ за зимѣ ли, за лѣтѣ ли? „Защо! ты не направи това?“ — Заборавихъ — „Защо заборави?“ — Единъ умъ имамь за зимѣ ли! — За лѣтѣ ли!

795 Една коза имамь,
Деветь села храна!
Козице ле, козано!
Моя сива рогуше!

Една крастава коза всичко-то стадо окрастявява. Сир. Единъ лошь човѣкъ всичкы-тѣ люде научва на зло.

Една ластавица пролѣтъ не прави.

Една пара два пжти врьзвай. Така учи Българка-та сынъ-тъ си. Или: Една пара два пжти врьзва. (пести).

800 Една овца, едно лѣгло.

Една овца, една — краста; двѣ овце, двѣ — красты.

Еднажь гърне на водж, дважь — дорде ся разбіе.

Една-та ржка мые другж-тж, а и двѣ-тѣ образа.

Едничка, ама добричка! Или:

805 Едно, ама добро.
Едно куче, кога варди двѣ порты, гладно остая.
Едно мысли, а друго прави.
Едно магаре, кога вдига уши-тѣ си, то ще хвѫрли товаръ-тъ.
Едно му е на сьрце-то, а друго на языкъ-тъ.
810 Едно на кехаѭ-тѫ, а друго на овчере-тѣ.
Едно на умъ-тъ, а друго на языкъ-тъ.
Едно око има, и то гаврогледо. (Крывоглѣдо).
Едно око домакынско, свьршва повече отъ двѣ рѫцѣ слугынскы.
Ей! И отъ прьдля грошь. Казвать, кога-то ся хвали нѣкой.
815 Ела зло, че безъ тебѣ нó-зло.
Ела хлѣбъ да тя изямь. Казвать томува, кой-то не работи, ами чѣка на готово.

Ж.

Желѣзо-то ся чюка, дорде е топло.
Жена и котка мѫчно умирать.
Жена му чини два града, конче му чини хылядо.

Забѣлѣжка. Това сравненіе ся срѣща у Бьлгаре-тѣ твьрдѣ чясто, и подъ имя: „Хылядо“ подразумѣва ся „Хылядо гроша,“ като на примѣръ, въ таѭ пѣсьнь:

Похвалилъ са е младъ Стоянъ,
Въ Едрене града голѣма:
Че има конче хранено,
И има булче хубаво;
Конче му чини хылядо,
Булче му чини два града
Два града, като Софіѭ и пр.

820 Жена не е цвѣте, да го помиришешь и познаешь какво е. Така казвать моици-тѣ, кога-то имъ хвалять нѣкое моиче.
Жена съ голѣмо чело, а конь съ голѣмъ гюсъ. (Грѫды). Сир. Глѣдай да земешь умна жена, и грѫдестъ конь.
Жена-та е дьлго-коса, а плитко-умна.
Жена-та си давамь, конь-тъ си не давамь.
Жени го да не бѣснѣе.
825 Животъ-тъ му е като мѣсяцъ: кога пълень, кога празденъ.
Живѣе като царь, (или като бей). Сир. Живѣе богато.
Живѣе, като куче подъ стрѣха. Сир. Бездомовенъ е.
Живѣй коне, за зеленѫ трѣвѫ.

Живѣять, като куче и котка. Сир. Карать ся и біять ся.

830 Живѣять, като снаха и свекръва. (Карать ся).

Жито ся мѣле, брашно не пада.

Жълтъ, като восъкъ.

Жълтъ, като керемида въ водѫ. Сир. Червенъ.

Жълтъ, като пипонъ. Или:

835 Жълтъ, като сминъ.

Жяба-та видѣла, че ковѫть биволъ-тъ, и тя си вдигнѫла крака-та, да ѭ ковѫть. Или:

Жяба-та видѣла, че ковѫть коне-тѣ, и тя вдигнѫла кракъ да ѭ ковѫть.

Казвать томува, кой-то наистина не чини и двѣ пары, а ся гордѣливи.

Жябы-тѣ отъ щръкелъ-тъ ся боять, а жены-тѣ отъ старость-тѫ.

Жяденъ вода не пробира. Или:

840 Жяденъ (конь) и мѫтна вода піе.

Жядна-та мечка и роса-та лиже.

З.

За вълкъ-тъ хоратѫть, а вълкъ-тъ въ кошярѫ-тѫ. Или:

За вълкъ-тъ приказвать, а вълкъ-тъ въ котарѫ-тѫ.

За вълкъ-тъ четено нѣма.

845 За главѫ-тѫ си да завыешь! Така кѫлнѫть Българе-тѣ куче-то, кога-то вые.

Забѣлѣжка. Бабичкы-тѣ разсказвать, че ако вые куче-то, ще умре нѣкой отъ млады-тѣ; а дѣтца-та на противъ, като завыѭть кучета-та, выкать: „бабичкы-тѣ да мрѫть, бабичкы-тѣ да мрѫть!“ и увѣрявать гы (бабичкы-тѣ), че кучета-та выѭть, за да гы отправять на онзи свѣтъ, а не за дѣтца-та.

За гуска — маска. Сир. За гѫскѫ-тѫ иска муле. Казвать на тоя продавецъ, кой-то иска два пѫти пò-вече, отъ колко-то е цѣната на стокѫ-тѫ.

За Марка вила нѣма. Сир. Кралёвити Марко отъ самодивы-тѣ ся не бои.

За многая лѣта. Или:

За много ви годинъ. Казвать Българе-тѣ, кога-то идать въ нѣкоѭ кѫщѫ на честито.

850 За парѫ мрьтвецъ, за десять свѣщь.

За парѫ работѫ, за десять зарарь.

За хылядо сладко, а за парѫ горчиво, разваля сладко-то. Или:

За хылядо гозба, а за парѫ отрова, разваля гозбѫ-тѫ.

За хубость баба не боли. Кога-то обличять нѣкому тѣснѫ дрѣхѫ и го стѣгать, а той казва: „охъ боли!“ — За хубость баба не боли, му казвать другы-тѣ. Разсказвать, че на еднѫ бабичкѫ ся поискало да стане млада и хубава, и като чюла, че единъ магесникъ прави бабичкы-тѣ млады, отишла при него, заедно съ унуче-то си. Магесникъ-тъ ѝ казалъ да сѣдне и захванѫлъ да ѝ дере кожя-тѫ. А унуче-то ѝ ѭ попытало: „Бабо, боли ли тя?“ — Нé, сынко, за хубость баба не боли, казала тя.

855 Заборавилъ какъ го выкать. Сир. Заборавилъ какъ му е и имя-то. Казвать за глупавы-тѣ люде.

Забрадила ся, като кукумявка. Сир. Не добрѣ.

Заведи го при попъ-тъ, да му чете молитвѫ. Казвать за тогова, кой-то направи нѣщо лудо.

Завила ся (въ постелкѫ-тѫ), като родилкѫ.

Завилъ си края на еднѫ стѫрнѫ.

860 Загрыжила ся попадія-та, че израсла на попъ-тъ брада.

Заекъ и спи и глѣда.

Заекъ-тъ скоро бѣга, а куче-то го стига.

Зàконъ бабѫ поваля.

Зàконъ дупкѫ пробива.

865 Закръвавилъ очи, като касапинъ.

Залепилъ ся за него, като репей. Или:

Залепилъ ся, като лепка. Казвать за тогова, кой-то ся влече слѣдъ васъ, и не можете да ся избавите отъ него.

За́лудо го има, кога не знае, какъ да живѣе.

За́лудо трудъ, кога нѣма рѣдъ.

870 Замыслилъ ся, като лесица въ капанъ.

Замыслилъ ся, като мисирче на слънце.

Замыслилъ ся, като магаре на празднѫ яслѫ.

Замрьзнало. (Нѣма да бѫде). Казвать, кога ти ся вречe нѣкой, да ти даде нѣщо и не дава, ты чѣкашь, чѣкашь и казвашь: „Замрьзнало.“ Сир. Замрьзнало му вричяние-то.

Замрькналъ, 'та не осѫвналъ. Сир. умрѣлъ, или си зелъ мѫглы-тѣ па нѣкъдѣ — бѣгалъ.

875 Запали му свѣщь, дай му яйце да бѣли. Казвать томува, кой-то разсказва нечуено и не видѣно, или томува, кой-то ся хвали.

Запиши гы на ледъ-тъ. Казвать томува, кой-то далъ пары назаемъ на оногова, кой-то никога не ще да му гы върне.

Заплелъ ся, като пѣтелъ въ кѫлчищe.

„Заповѣдай куме и отъ бобъ-тъ.“ — Добрѣ ми е и отъ хайверъ-тъ. У едного дошьлъ кумъ-тъ нагосте. Той поискалъ да го гости; и кога сѣднѫли да ядѫть, кумецъ-тъ подалъ най напрѣдъ черъ хайверъ. Кумъ-тъ ялъ, ялъ, а кумецъ-тъ видѣлъ, че той ще да олущи сичкый-тъ хайверъ му рекалъ: „куме, заповѣдай и отъ бобъ-тъ.“ — Добрѣ ми е и отъ хайверъ-тъ, казалъ кумъ-тъ. „Ала хайверъ-тъ е скѫпъ.“ — Ама си и чини.

Заранъ леща — вечеръ мерджумекъ.

880 Зарань-та господарь — вечерь-та говедарь.

Зарекалъ ся да не піе водѫ. Сир. Станѫлъ піенецъ.

Зарекалъ ся попъ, да не рѣже — голѣмы порязанкци!

Зарекла ся баба Неда да не піе вино; и заседяла ся въ зевникъ-тъ.

Зарекла ся свиня, да не яде г... а, — прѣскокнала плетъ изяла петь.

885 Зарекло ся куче, да не яде кокале!

Заровилъ ся, като свиня въ гюбре.

Заровени-тѣ вѫглища, много горѣщъ дрьжять пепелъ-тъ.

Заровени-тѣ вѫглища повече пarать.

Заспала свѣта Недѣля, на свѣтѫ Петкѫ на скуто. Кога-то нѣкой не може да пѣе, или нѣма гласъ, а пѣе; така му ся подкрывять. Просяци-тѣ пѣѭть, тѫѭ пѣсьнь и отъ това е излѣзла и тая поговорка, сир. пѣе, като просякъ.

890 Заспалъ Михо на припекъ.

Засукалъ мустакъ, като ракъ.

Затулилъ ся задъ кокалъ-тъ. Казвать на малкы-тѣ дѣтца, кога-то зимать голѣмы кокале.

Зачервилъ ся, като балдёвскы просякъ. Въ Пловдивскѫ-тѫ окружность има село Балдёво, изъ това село излизать само просяци. Просяци-тѣ балдёвскы сѫ здравы, и читавы, нъ това имъ е занятіе-то (занаятъ-тъ), както и на Янеліи-тѣ, занятіе-то е врачовство.

Зачервилъ ся, като (варенъ) ракъ.

895 Зачервилъ ся, като чюкундуръ.

Зачервилъ ся, като вепиринъ.

Защо да го жаля, нема го е майка ми родила. Или:

Защо да го жаля, нема ми е братъ. Кога нѣкой біе нѣкого и го попытать: „защо го біешь, нема го не жалишь?“ Той така отговаря.

Защо да слушамь хора-та, кога имамь и азъ умъ. Казва тоя, кому-то ся карать, че не слуша другы-тѣ.

900 Защо да ямь попарникъ, дорде ми е зелникъ.

Защо да ямь сврака, кога имамь кокошка.

Защо ли баба-та, дѣто ти е отрѣзала пжпъ-тъ; не ти е отрѣзала главж-тж! (Клѣтва).

„Защо си го зелъ?“ — Не знаехъ чё е. — „Ами не знаешь ли, че не е твое?“ Казвать томува, кой-то открадне и казва, кога го уловжть: „Не знаехъ чё е, да му го дамь.“

Защо му е брада, кога нѣма въ главж. Или:

905 Защо ти е брада, кога нѣмашь (мозжкъ) въ главж-тж. Сир. Защо живѣешь, кога-то си глупавъ.

Защо ти е глава, кога е празднa.

„Защо ти е пушка-та?“ — Нужда ради. — „Ами отъ тжж нуждж, що трѣба повече?“ Хайдуте-тѣ хванжли едного и отъ какъ го обрали и били, попытали го: „Защо ти е пушка-та, та ж носишь?“ — Да ся вардя отъ хайдуте-тѣ, нужда ради, казалъ той. „Ами отъ тжж нуждж нó-голѣма има ли?“

Збира клинци да си прави конь. Сир. Изъ нищо иска да направи нѣщо.

Збирай си петала-та, и махни ся отъ тукъ. Или:

910 Збирай си сѣчива-та, и махни ся отъ тукъ. Казвать, кога пждать нѣкого.

Збрькалъ конци-тѣ. Сир. Побрькалъ си работж-тж.

Званъ дому не сжди. Сир. Гостенинъ въ чюждж кжщж не може да сжди.

Зговорна дружина и въ пѣтъкъ блажно яджть.

Згрьчилъ ся, като коза въ дъждь.

915 Здравый-тъ на болный-тъ не вѣрва.

Здравица! Казвать Българе-тѣ, кога пiжть вино.

Здравiе-то е най голѣмо богатство на свѣта.

Здравъ човѣкъ всичко може направи.

Здравъ като кочанъ.

920 Зеленъ вѣнецъ на келявж главж.

Зелъ му и шяпкж-тж отъ главж-тж. Сир. зелъ му всичко.

Зелъ си даржж-тж. (Бѣгалъ.)

Зелъ си е табехетъ, още кога ся е родилъ.

Зелъ си пиргы-тѣ. (Бѣгалъ).

925 Земете всичкы по цѣло, а менѣ дайте по половинка. Така казвала една майка на дѣтца-та си, сир. дѣтца-та да земжть по цѣло яйце а нен да даджть всичкы по половинка. И така тя не щѣла яйце, и набрала отъ петь дѣтца двѣ яйца и половина.

Земи мои-тѣ очи, та мя поглѣдни, (какъвъ сьмь хубавъ.)
Земи си грошь-тъ. Сир. Махни ся отъ тукъ.
Зетъ, като медъ; сынъ, като пелынъ.
Зетъ ся храни съ прьжены яйца.
930 Зима-та прави, богаты-тѣ хамале, а сиромасы-тѣ чапкѫне.
Зимай жена отъ сой, а куче отъ копаня. (Овчярско.)
Зимно-то врѣмя е, като малко дѣте: сега плаче, сега ся смѣе; сега валй, сега сълнце грѣе.
Златенъ ключь желѣзны врата отваря. Сир. Пары-тѣ всичко направвать.
Зла жена и отъ море пò-зла; добра жена и отъ имание пó-добра.
935 Злато-то рѫждѫ не хваща.
Зло, добро мое е.
Зло за зло не врьщай.
Зло куче, ни кокалъ-тъ яде, ни на друго-то го дава.
Зло куче, стадо чюва.
940 Зло-то лесно доходи, а мѫчно отходи.
Зло съ кола, а добро и съ визне нѣма.
Змія-та ся віе, и пакъ въ дупкѫ-тѫ си права влиза.
Знае Богъ, кому що дава.
Знае Господь, чіё масло въ кандило-то гори.
945 Знае до круши. Казвать за тогова, кого-то хвалять, че знае това, и това, а той не знае.
Знае ти свиня, отъ дыня. (Д. Кассіанъ).
Знае ти Циганинъ: изварa ли е за попарѫ, или попара за изварѫ.
Знае що има и въ зѫбы-тѣ ми. Сир. Знае ми всичко, що имамь; и имапіе-то ми и покѫщнинѫ-тѫ ми и пары-тѣ ми.
Знаете ли какво е чюдо станѫло? Ахамбаши-тъ станѫлъ чяфутинъ. Казвать за смѣхъ, кога-то пыташь нѣкого: „има ли нѣщо ново?"
950 Зорленъ можешь ми зе, а не можешь ми да.
Зрѣла круша — сама пада.
Зълъ трьнъ, зла копачка.

И.

И азъ мога и конь ми може, ала кога Господь не поможе. Или:
И азъ можа и конче ми може, а Господь не поможе.
955 И баба знае да шари, ако има шярилка.
И бащѫ си за парѫ продава. Казвать за сребролюбивы-тѣ люде.
И безъ пѣтлы сѫмва.

И брате ся карать, и пакъ си сѫ брате.

И глухый-тъ царь го е чюлъ. Сир. Сичкы-тѣ люде знаѭть, що той прави.

960 И дуваръ-тъ уши има.

И думай и за послѣ мысли.

И кокошка-та кога ще да снѣсе яйце кудкудяка.

И конь може и юнакъ може, ами Господь не поможе. Казва тоя, кого-то пытать: „Защо ты не направи това и това, или не можешь?“

И котка-та на мѣко спи. Казвать томува, кой-то ся голѣми, че е богатъ и спи на мѣко.

965 И куче и човѣкъ. Сир. И добъръ и лошь.

И куче отъ сой трьси.

И куче-то обычя свой-тъ сайбія.

И лудъ бѣга отъ піянъ.

И менъ е майка родила, (както и него.) сир. Азъ ся не боѭ отъ него.

970 И менѣ ще майка ожени, и азъ щѫ си добы булчицѫ!

И мечкѫ-тѫ учять и ся научва, а не човѣкъ, да ся не научи.

И мой-та хрьтка ще хване заекъ! Или:

И мой-то куче ще улови заекъ!

И на бащѫ си не вѣрвамь. сир. Никому не вѣрвамь.

975 И на бащино-то си крьщеню не сьмь ялъ толкова, колко-то днесь. Казва тоя, кой-то ся наяде добрѣ.

И на присмѣхъ Богъ помага.

И на рѫкѫ-тѫ прьсте-то не сѫ еднаквы, а не дѣтца-та да сѫ еднаквы. Така говорять жены-тѣ, кога нѣкое дѣте излѣзе не добро, а другы-тѣ или брате-то му — умны и добры.

И насъне не видѣлъ. (Лъже).

И нѣгова-та коса ще ся удари о камѫкъ. Сир. И нѣгова-та работа ще трьгне назадъ, и нека ся не голѣми.

980 И огънь лоше, нъ отъ водѫ пази Боже!

И отъ добъръ бащѫ и майкѫ ся раждать лоши сынове, а отъ лошь бащѫ и майкѫ — добры.

И отъ камѫкъ астю става.

И отъ сѣнкѫ-тѫ си ся бои. Казвать за страшливы-тѣ.

И отъ щене-то (пале-то) излиза овчярско куче.

985 И очи-тѣ си дава за него. (Обичя го).

И прьсте-то си поглѣдни: има и кѫсы и дългы.

И плетъ уши има.

И рьшето срьце има.

И святіи-тѣ грѣшили, и пакъ сѫ ся посвятили.

990 И срьби и боли. Сир. И иска му ся и не иска му ся.

И стѣна уши има и плетъ очи има. Сир. Кога говоришь скрытны работы,варди ся и сѣнка-та ти, да тя не чюе и не види.

И той е отъ наши-тѣ брате. Сир. Пѫрлича на насъ; и той е сиромахъ като насъ.

И тойзи грѣхъ на поповый-тъ мѣхъ.

И царска-та хазна ся доврьшва.

995 И царь-тъ корѫтъ за очи.

И Циганка-та позна, че сьмь хаджійка. Една рьшетарка дошла въ кѫщѫ-тѫ на еднѫ хаджійкѫ, и ѝ казва: „сита, рьшета, вретена купи, хаджійко!“ А хаджійка-та казала на свои-тѣ пріятелкы: „видите ли, сестро, и Циганка-та позна, че сьмь хаджійка.“ А Циганкы-тѣ на сѣкоѭ женѫ казвать, „хаджійко.“

И черве-то не ще да храни. Казвать за сребролюбивы-тѣ.

И черве-то не щѫть да го ядѫть. Казвать за мрьшавы-тѣ и срьдиты-тѣ.

Играчка плачка. Казвать дѣтца-та тонува, кой-то кога играять падне, убіе ся и плаче.

1000 Иди безстрага! Сир. Махни ся отъ тукъ.

Иди збогомъ. — (съ Богомъ).

„Иди, Ленчо, на дрьва. — Ако мя качишь на кола-та, и спрѣгнешь волове-тѣ да идѫ.

„Иди, Манго, за дрьва.“ — Да поспимь овчярко, че — зимà.

Иди му свири съ Габровскѫ пищялкѫ.

1005 Иди поврага!

Иди съсъ здраве.

И за куче-то пытать отъ какъвъ е родъ.

Извади ми ты едно-то око, да ти извадѫ азъ и двѣ-тѣ.

Извади на кёравый-тъ очи-тѣ.

1010 Извадилъ си рызѫ-тѫ, като чирешаринъ.

Извѣтрѣлъ му умъ-тъ. Сир. Полудѣлъ, подивѣлъ.

Изглѣдалъ го, отъ главѫ-тѫ до крака-та.

Изглѣдаха ми ся очи-тѣ да глѣдамь. Казвать, кога-то чѣкать нѣкого, а той не дохожда.

Изгори едного, та посыпи другыго. Или:

1015 Изгори Павла, та посыпи Петра.

Изгубено-то врѣмя никога ся не врьща.

Изѣли всичко, като скакалци.

Излиза на главѫ. Сир. Надвива на другы-тѣ; юнакъ е.

Излѣзалъ чистъ, като попія. Казвать за тогова, кой-то былъ виновенъ, а ся оправдалъ.

1020 Измѣнява ся, като прѣзъ Марта врѣмя-то. Казвать за вѣтарничовы-тѣ и непостоянны-тѣ люде

Измѣрилъ го отъ главѫ-тѫ до крака-та. Сирѣчь разбралъ го, къкво е цвѣте.

Измылъ бѣло-то, та останало черно-то. Казвать за тогова, кой-то ся много кыти и мые.

Исплувалъ отъ горѣ, като зехтинъ. Сир. Надвилъ, оправдалъ ся.

Исправилъ ся, като дѫбъ.

1025 Исхврькналъ му коремъ-тъ, като на Циганче. Сир. Осиромашѣлъ, оголѣлъ.

Изхвьрла хвьрла найци ти буца въ гърла! (Клѣтва). Така кѫлнѫть жены-тѣ оногова, кой-то гы біе съ камѫне.

Изъ славѫ кале не стоя.

Изъ твои-тѣ уста, въ Божіи-тѣ уши! Сир. да тя чюе Господь.

Изѣлъ си конь-тъ кыріѭ-тѫ.

1030 Изѣлъ си умъ-тъ въ гладно врѣмя.

Има и отъ пиле млѣко. (Всичко има).

Има село, та го выкать Немолиго. Казвать на дѣтца-та, кога-то ся разсьрдять и не щѫть да ядять.

Имашь парá имашь харà, нѣмашь парà нѣмашь и харà. Сир. Кога имашь пары и веселъ си и юнакъ си; а кога нѣмашь пары, то и веселбѫ нѣма.

Имашь ли занаятъ, имашь си и канаятъ.

1035 Имотенъ, като мышка въ трици. Или:

Имотенъ, като мышка въ зевникъ.

Иска да дои отъ яловѫ кравѫ млѣко. Сир. Срѣбролюбивъ е.

Иска да свали мѣсячинѫ-тѫ. Сир. Иска да направи това, що-то не може да бѫде.

Искашь го не искашь го, въ умъ-тъ ти ся бута.

1040 Испила му кукувица умъ-тъ. Сир. Подивѣлъ, полудѣлъ.

Испилъ си и отъ бѫдный-тъ вечеръ грошe-то.

Забѣлѣжка. Ако нѣкой похарчи монетѫ-нѫ отъ бѫдный-тъ вечеръ, то отъ него не трѣбва да ся очаква никъкво добро.

Исповѣданъ грѣхъ, не е вече грѣхъ.

Испразни сакуля, докачи коматъ. Или:

Испразни торбѫ, напълни вулгіѭ. Казвать на дѣтца-та, кога-то

имъ ся не иска да работжть и казвать: „днеска е праздникъ.“

1045 Испьрво посѣй, послѣ пожжни.

Истегнжлъ ся, като копой.

Исткалъ си чергж-тж. Сир. Свършилъ си работж-тж.

Ищи го подъ земнж-тж. Казвать бабичкы-тѣ, кога-то загубишь нѣщо и го трьсишь.

К.

Кажи, дѣдо попе, азъ комкахъ ли ся? Една жена отишла въ черковж да ся причясти и ся заговорила съ жены-тѣ: по колко е брашно-то, праса-та соль-та; кой що направилъ и пр. И така заборавила причястила ли ся, или не, и попытала попъ-тъ: „кажи, дѣдо попе, азъ комкахъ ли ся?“

1050 Кажи дѣду, какъ ся правять дѣтца.

Кажи ми, да ти кажя. Кога-то попыташь нѣкого за нѣщо, кое-то и той не знае: той така казва.

Каква-то коза-та, такова и ере-то.

Какво-то надробишь, това щѣшь срьбашь.

Какво-то си постелешь, на такова щѣшь лѣгнешь.

1055 Каква-то круша-та, таквась и опашка-та. Или:

Каква-то круша-та, таквась и крушка-та.

Каквы-то сме да сме, свои сме.

Какъвъ-то баща-та, такыва и дѣтца-та.

Какъвъ-то му умъ-тъ, такъвъ му и домъ-тъ.

1060 Какъвъ-то човѣкъ-тъ, таквись му и думы-тѣ.

Какво-то выкнжло, таквось ся и озъвало.

Како ти дѣдо свири, тако и играй. (Шопска).

Както боли единъ-тъ прьстъ, така болжть и другы-тѣ. Сир. Както е мило на майкж-тж едно-то дѣте, така й сж милы и другы-тѣ. Казвать жены-тѣ, кога-то нѣкой говори, че майка-та повече обычя момичета-та, а не момчета-та; или баща-та, че обычя повече момчета-та, отъ момичета-та.

Както го видишь, така го и пиши.

1065 Както го е солилъ, така да го яде.

Както го купихъ, така го и продавамь. Сир. Както го слушяхъ, така го и приказвамь.

Както го люлка залюляла, така го и мотыка закопала.

Както дошло, така и отишло. Казвать най много:

За богатство-то, болѣсть-тѫ и за човѣка кога умрѣ. — „Както ся родилъ, така и умрѣлъ."
Както куку, така и отъ куку.
1070 Както му свирать, така и играе.
Както отъ дѣтинѫ, така и до сѣдинѫ.
Както падне, тѫй и лѐгни.
Както сте го солили, така го и срьбайте.
Както ти свирать, така и играй.
1075 Както отишълъ, така си и дошълъ.
Както хокнѫло, така ся и обадило.
Какъ въ сѣко село и законъ, така и въ сѣкѫ кѫщѫ и законъ.
Какъ прѣзъ посты безъ ѣре, така и въ благъ день безъ ѣре.
Какъ умрѣлъ, тѫй го и закопале. Казвать за самоубійци-тѣ; защото гы закопавать безъ опело.
1080 Какъ отишълъ, на мечкы, и дошълъ си безъ рѫчкы. Казвать, кога-то нѣкой иде да печѣли, а си дойде пакъ сиромахъ.
Кале-то ся изъ вѫтрѣ прѣдава.
Калесалъ сьмь го съ червенѫ бѫклицѫ! Сир. Не сьмь го выкалъ, да дойде, а е самъ дошълъ. Казвать, кога ся срьдишь нѣкому, че не дошълъ самъ, а довелъ и другыго съ себѣ си.
Калугерска торба и Циганска вулгія едно е. Или:
Калугерска торба и циганска вулгія не могать никога да ся напълнать.
1085 Калугерска шапка и мухы-тѣ збира. — Че е и тя мазна.
Камила гайтанъ не преде. (Габровска).
Камила-та отишла да трьси рогове, тя си загубила и уши-тѣ.
Камила-та що ли мысли, а камиларъ-тъ що ли каже.
Камѫкъ ми лѣжи на срьце-то. Сир. Жялно ми е, тѣжко ми е.
1090 Камѫкъ-тъ на мѣсто-то си тѣжи.
Канять ли тя ѣшь, гонять ли тя бѣшь.
Кани ся, като Грькъ на с..... Казвать томува, кой-то ся само кани, а нищо не прави.
Капка по капкѫ, гёлъ стая. Или:
Капка по капкѫ, виръ ся навиря.
1095 Кара кылавы-тѣ на войскѫ. Сир. Не прави нищо.
Карать ся, като Цигане.
Карать ся, чега-то имать нѣщо да дѣлѫть.
Ката день гызда гыздава, а на Великдень гиздава.

Ката день зелникъ, на Великдень попарникъ.

1100 Ката день му глава-та въ торбѫ-тѫ. Казвать за хайдуте-тѣ и обираче-тѣ.

Като вода подъ плѣвѫ.

Като златна ябълка. Казвать за хубавы-тѣ дѣвойкы.

Като имашь да имъ напълнишь рѫцѣ-тѣ, то е се харно.

Като куче отъ щрькло бѣга. (избавилъ ся.)

1105 Като котка на зло врѣмя. Казвать томува, кой-то сѣди навѫсенъ.

Като котка на огнище (ся свила.)

Като лъже и самъ си вѣрѫ хваща. Или:

Като лъже и самъ си вѣрѫ не хваща.

Като писано яйце. (хубавъ).

1110 Кото сирота на помянъ.

Като фиданъ въвъ градинѫ. Казвать за хубавы-тѣ дѣвойкы.

Като че е роденъ на воденицѫ.

Като чяфутска авра.

Като щѫ тя пухнѫ; та щѫть ти ся опулать очи-тѣ, като на жябѫ-тѫ въ калъ-тѫ.

1115 Катраникъ-тъ мый го колко-то искашь, той си е пакъ катраникъ. Сир. Лошій-тъ човѣкъ: колко-то и да го учишь, колко-то и да го сѫдишь, той си лошь остая·

Катранъ му капе отъ брадѫ-тѫ. (Срьдитъ.)

Качило ся магаре на магаре.

Кашля, като воденчярь.

Керванъ-тъ да си врьви, кучета-та нѣка си лаѭть. (Гр. Поппова).

1120 Кесо мѣсо, за парѫ мѣсо, на тѫѭ женѫ, че не знае турскы. Една жена искала да си купи мѣсо отъ единъ Турчинъ, и не знаяла какъ да му каже да ѝ отсѣче мѣсо, защо-то не знаяла турскы; за това тя ся молила на единъ турчелія да ѝ купи. Турчеліятъ дошълъ при Турчинъ-тъ и му рекалъ: „Кесо мѣсо, за парѫ мѣсо, на тѫѭ женѫ, че не знае Турскы.“

Кысѣлица-та никога не ражда ябълкы.

Кысело винце — весело срьце.

Кыселъ, като Арнаутинъ. (Срьдитъ.)

Кыселъ, като оцетъ. (Срьдитъ.)

1125 Кыселъ (оцетъ), като огънь.

Клѣта му душа проклѣта, кой-то ся съ либе шегува; либе отъ шегѫ не знае.

Клѣта му душа проклѣта, кой либи двѣ момы.

Забѣлѣжка. Тая поговорка ся относи къмъ слѣдѫющѫ-тѫ пѣсень:

Клета му душа проклѣта,
Кой-то си либи двѣ момы!
Една-та выкатъ Яно-ле,
Друга-та выкатъ Стано ле!
Азе отидохъ при Яна,
Тапа повыкахъ потропахъ:
„Стани ми Яно отвори.“
— Какъ да ти, либе, отвора!
— Таманъ самь, либе, лѣгнала,
— Че самь си снощи сѣдяла
– Сѣдяла, сѣдѣнкувала.
Азе отидохъ при стана,
Тапа повыкахъ потропахъ:
„Стани ми, Станке, отвори.“
— Какъ да ти, либе, отвора!
— Като ся боѭ отъ тата,
— Отъ тата, либе, отъ мама.

Клинъ чорба. Единъ беглихчія дошълъ у еднѫ бабичкѫ и поискалъ да яде. „Нѣма нищо за ядене, сынко!“ Казала бабичка-та. Тогава беглихчіятъ зелъ менче, налѣлъ го съ водѫ и закачилъ го на веригѫ-тѫ. „Защо ти е, сынко, вода-та?“ попытала бабичка-та. — Щѫ варѫ клинъ чорба, казалъ беглихчіятъ. — „А що е, сынко, това клинъ чорбѫ?“ Дай клинъ, азъ щѫ тя научя какъ да ѭ варишъ. Бабичка-та донесла клинъ. Беглихчіятъ го зелъ, пуснѫлъ го въ менче-то, и казалъ: „дай, бабо, малко орисъ.“ На бабичкѫ-тѫ ся искало да ся научи, какъ да готви клинъ чорба; донесла му и орисъ, и си мысли: „нека ся научя и азъ да права, тъкова ядене, тогава нѣма вече да си харчя парички-тѣ, да купувамь едно друго, а щѫ си ямь клинъ -- чорбица. „Дай бабо, малко масѫлце,“ казалъ беглихчіятъ. Бабичка-та донесла и масло. „Дай и едно яйце.“ Бабичка-та донесла. Тогава беглихчіятъ извадилъ клинъ-тъ изъ менче-то и го хвърлилъ, и сѣднѫлъ да яде пилавъ.

Клисавъ мѫжь и жена клисава, (му ся пада).

1130 **Клисавъ мѫжь жена не храни.** Или:

Клисавъ мѫжь кѫща не врьти.

Клжца си зжбы-тѣ, като празднa воденица. Казвать томува, кой-то много говори.

Книга джно нѣма. Или:

Книга-та ся никога не свьршва. Сир. ученіе-то ся не свьршва.

1135 Ковачь-тъ си има клещи и не си гори ржцѣ-тѣ.

Кови пиронъ-тъ, дорде е топалъ.

Кога азъ умрж, тогазъ нека опустѣе сичкый-тъ свѣтъ.

Кога выкнать всичкы піанъ си, и да не си щѣшь ся опіешь.

Кога выкнать всичкы за едно куче бѣсно е, то и да не е, ще да побѣснѣе.

1140 Кога выять кучета-та, бабичкы-тѣ умирать.

Кога го нѣмашь, то може, и безъ него.

Кога Господь дава кжсметъ, той не пыта чій си сынъ.

Кога Господь иска да убіе нѣкого, той най напрѣдъ му земе умъ-тъ.

Кога Господь менѣ и азъ тебѣ.

1145 Кога двѣ кучета ся борать за единъ кокалъ, то третё-то го изида.

Кога дъждь-тъ прѣвалѣлъ, той намѣтнжлъ качулкж. Сир. Кога минжло врѣмя, той иска да работи.

Кога излѣзалъ изъ градъ-тъ, тогазъ псува пашж-тж. Паша-та сждилъ двойца Шопе и билъ гы. Кога-то гы пустилъ, тѣ излѣзли вънъ изъ градъ-тъ, обжрнжли ся къмъ пашовж-тж кжщж и рекли: „ты си керата."

Кога излѣзе на пжть-тъ, кучета-та щжть тржгнжть слѣдъ него, (да го оближять). Казвать томува, кой-то ся капе, кога-то яде.

Кога има вура, кога нѣма кура.

1150 Кога има кжчь хврьга, кога нѣма спи. Казвать за оногова, кой-то кога има пары врьхлѣе, а кога гы похарчи, той стане мждаръ.

Кога много гръми, малко дъждь вали.

Кога му опустѣе глава-та, тогазъ и шапка-та.

Кога нѣма кокошка, то и свраќа.

Кога нѣма грошове, то и парж-тж стискашь.

1155 Кога останать двама безъ душж, трети остая безъ главж.

Кога падне човѣкъ въ море-то, той и за змиж ся хваща, да го извлѣче.

Кога ся азъ родихъ, ты бѣше още на майкж си въ коремъ-тъ. Сир. Азъ знаж отъ тебѣ пò-добрѣ; защо-то сьмь и пò-старъ отъ тебѣ.

Кога ся лозе копае, а баба ся потае.

Кога варилъ тріенницж-тж, тогазъ отива да купи лъжицж.

1160 Кога си види уши-тѣ безъ оглѣдало, (тогазъ ще и да прокопса).

Кога си ты чистъ на срьце-то, нека казва кой що ще.

Кога ти ся види най кротка лесица-та, тогазъ най добрѣ си варди кокошкы-тѣ.

Кога умре моя конь, ако ще расте трева, ако не.

Кога-то видіѫ, тогава щѫ и да повѣрвамь.

1165 Кога-то го канять, не ще; а кога-то иска му не давать.

Кога-то дойде конскы великдень. (Никога).

Кога-то дойде куковъ день.

Кога-то дойде четвьртъкъ подирь петъкъ.

Кога-то израстѫть на конь-тъ рогове.

1170 Кога-то искать триста, не пытать попъ Христа.

Кога-то на кокошкѫ-тѫ припре отзади яйце-то, тогазь и трьси полагъ да го снѣсе.

Кога-то нѣма, то стига. „Снахо, дай още малко гозбица.“ — Нѣма, мамо! — „кога-то нѣма, сынко, то стига.“

Кога-то разбогатѣе село-то, попъ-тъ ся крави.

Кога-то ся карать двойца, трѣтій-тъ изида лобутъ-тъ, (ако ся той намѣси).

1175 Кога-то ся катурать кола-та, то тогазь много пѫтища ся отварять.

Кога-то ся ты роди, я си правехъ опинци. (Шопска).

Кога-то тя канять ѣшь, кога-то тя гонять бѣшь.

Кога-то тато и мама мя учехѫ (сѫдехѫ), азъ лувѣхъ мухы. Или:

Кога-то тато и мама мя сѫдхѫ, азъ глѣдахъ куче-то, като ся поще. Казвать томува, кого-то сѫдять и біѭть, а той пакъ врьши, както си знае,

1180 Кога-то ты отвождаше, азъ ся врьщахъ.

Кога-то човѣкъ умре, тогазь добъръ стая.

Кого дѣ срьби, тамъ ся и чеше.

Кого-то Господь обичя, той го и наказва.

Кого-то Господь варди, него пушка не біе.

1185 Кого-то не е срамъ, него не е и грѣхъ. Или:

Кого-то не е страхъ, него не е и грѣхъ.

Кого-то не біѭть, той не плаче! Казвать за тогова, кой-то ся грыжи за другы-тѣ, че имъ не врьвѫть работы-тѣ добрѣ.

Кое-то куче искать да обѣсать, — казвать бѣсно е.

Кое-то куче мя е залаяло, се е побѣснѣло. Спр. Кой е направилъ менѣ зло, зло е и намѣрилъ.

1190 Кое-то куче не лае, то и не хапе.

Кое-то куче не ще да варди стадо-то, то ходи на самъ на

татъкъ. Сир. Кой-то не ще да работи, той по улици-тѣ ся скыта.

Кое-то куче окраставѣе, него и ядѫть черве-тѣ.

Кой на младость работилъ, на старость си почива.

Кой гдѣ умре, тамъ го и ровать.

1195 Кой зло мысли другыму — зло и намира.

Кой коткѫ не храни, той храни мыщкы-тѣ.

Кой какъ знае, така и играе.

Кой какъ иска, така и писка.

Кой какво-то е ровилъ, въ това щѫть го и заровать.

1200 Кой какво-то мысли, това и сънува.

Кой какво-то е дробилъ, това ще и да срьба.

Кой какво-то прави, това ще и да найде.

Кой много иска, — загубва и малко-то.

Кой на младость поспивалъ, той на старость попостилъ.

1205 Кой попива, безъ женицѫ поспива.

Кой проси, той и поси.

Кой проси, той никога не остая гладенъ.

Кой ся хвали, той не пали. Сир. Кой-то ся хвали, той нищо не прави.

Кой ся заранъ смѣе, той вечеръ плаче.

1210 Кой ся хвали — самъ ся квари.

Кой си има брадѫ, да си има и брьсначь. Говорять, кога-то поискашь отъ нѣкого нѣщо, и казвашь, че ти трѣбва.

Кой ти извади око-то? Братъ ми. — „За това ти е, така дѫлбоко извадено!“

Кой що си самъ учини, другъ не може да му го учини.

Кой що сѣе, това и жѫне.

1215 Кой що чини, това му и дохожда на главѫ-тѫ.

Кой що чини, на себѣ си чини.

Кой брька въ гюбре-то. нему и вонѣѭть рѫцѣ-тѣ.

Кой брька въ медъ-тъ, той си облизва прьсте-то.

Кой-то веднѫжь излъже, не вѣрвать го втори пѫть.

1220 Кой-то винце попива, на ледеца поспива. Или:

Кой-то винце попива, безъ главицѫ поспива. Или:

Кой-то винце попива, безъ женицѫ поспива. Или:

Кой-то винце попива, безъ женицѫ заспива, кой ракыйка попива, безъ невѣстѫ поспива. Или:

Кой-то винце попива, главѫ-тѫ си разбива. Казвать на піеници-тѣ.

1225 Кой-то высоко хврька, той низско пада. Сир. Кой-то много иска, той загубва и малко-то.

Кой-то видѣлъ вълкъ-тъ и выка, и не выка, а кой не, г.... тъ си дере.

Кой-то вчера умрѣлъ, днесь пишманъ станжлъ. Казвать, кога-то бива врѣмя-то лоше, а послѣ ся оправи.

Кой-то вѣрва на сънищж-тж, той туря умъ-тъ си на облаци-тѣ.

Кой-то глѣда — солъ и пиперъ въ очи! Сир. Да ослѣпѣе тоя, кой-то глѣда! Така казжлнявать дѣтца-та тогова, кой-то глѣда, кога-то играѭть на слѣпыж коткж, или на мужешь.

1230 Кой-то гони два заека, и два-та испуща. Сир. Кой-то врьши двѣ работы, ни еднж не свръшва.

Кой-то готви госбж-тж си съ трескы, нему ся и ниѣрисва на дымъ.

Кой-то дава на вѣрж, той безъ рызж остая.

Кой-то дава хлѣбъ на чюжды-тѣ кучета, скоро ще го лаѭть неговы-тѣ.

Кой-то даде цѣнж-тж, той слуша свирнж-тж.

1235 Кой-то другыму ся смѣе, и нему ще ся смѣять. Или:

Кой-то другыму ся смѣе, то ще доде и нему на главж-тж.

Кой-то другыму трапъ копае, самъ въ него пада.

Кой-то е паднжлъ въ море-то, той ся отъ дъждь-тъ не бои.

Кой-то е лютъ, той бива жълтъ.

1240 Кой-то жалѣе, петало-то, той загубва конь-тъ.

Кой-то захваща много работы, той ни еднж не свръшва.

Кой-то зло мысли, зло и намира.

Кой-то знае книга той има четыри очи.

Кой-то иде полегка, той отива на далечь.

1245 Кой-то избира, той примира.

Кой-то излъже единъ пжть, не вѣрвать го втори пжть.

Кой-то има брадж, той си има и гребенъ. Сир. Кой-то си има работж, той знае и какъ да си ѭ свръши.

Кой-то има слама единъ кошь повече отъ тебѣ, съ него ся не карай.

Кой-то иска женж безъ кусуръ, безъ женж остая.

1250 Кой-то иска да каже нѣщо добро, трѣбва пръвѣ добрѣ да го прѣмысли.

Кой-то иска да пести, нека начне нѫ-отрано.

Кой-то купува онова, что-то му не трѣбва, продава ще и онова, что му трѣбва.

Кой-то копае другому ямж, самъ пада въ неж.

Кой-то иска на старость да почива, въ младость трѣбва да ся труди.

1255 Кой-то лѣтосъ пладнува, той зимжсъ гладува.

Кой-то лъже -- на двѣ вжже, кой-то не лъже — на четыри. Кога-то пытать дѣтца-та: „кой направи пакость дѣтца?“ — Ные не сме направиле нищо, казвать дѣтца-та. — „Закжлнете ся, че не лъжете.“ — Кой-то лъже — на двѣ вжже, кой-то не лъже — на четыри, казвать дѣтца-та.

Кой-то мя не аресва, да ми не дава пó-голѣмж-тж си дъщерьж, а да ми даде пó-малкж-тж. Или:

Кой-то мя не аресва, да си не дава дъщерьж-тж.

Кой-то ми зло мысли, Господь да го очисти!

1260 Кой-то много брьза, той назадъ остаьж.

Кой-то много дава, скоро ще проси.

Кой-то много ся вричя, той нищо не дава.

Кой-то мокри, той и суши.

Кой-то мждро мълчи, той пó-добрѣ говори.

1265 Кой-то не варди чюждо-то, той и свое не ще да види.

Кой-то не знае да сѣди на лопатж-тж, той сѣди на дрьжкж-тж ѝ.

Кой-то не пази парж-тж, той не види и гроша.

Кой-то не мѣри съ мѣрж, той нѣма вѣрж.

Кой-то не мысли отъ днесь, что ще прави утрѣ, нему нито е домъ-тъ, нито домакынство-то като свѣта.

1270 Кой-то не почита дукато-то, той и хылядо-то не ще да знае.

Кой-то нѣма нищо, той отъ обираче-тѣ ся не бои.

Кой-то не піе, той ся и не опива.

Кой-то не работи, не бывa да яде.

Кой-то не работи лѣтѣ, той зимѣ гладува.

1275 Кой-то не ся е родилъ, той не ще и да умре.

Кой-то не слушя, нѣма ни да заповѣда.

Кой-то не слушя стары-тѣ, люде, той не е човѣкъ.

Кой-то не ще да даде, той лесно найде, что да каже.

Кой-то обичя да лъже, той обичя и да краде.

1280 Кой-то никога не начина; той никога не свръшва.

Кой-то не посѣе, той нѣма и да пожъне.

Кой-то не сѣе, той не вѣе.

Кой-то осжива на ханъ-тъ, той замрьква на пжть-тъ.

Кой-то открадне има единъ грѣхъ, а отъ кого-то откраднале, у него сто.

1285 Кой-то піе на вѣрж — два пжти ся опива.

Кой-то піе, той ся и опива.

Кой-то плаче за свѣта, безъ очи остая. Или:

Кой-то плаче по чюжды-тѣ гробища, безъ очи остая.

Кой-то посѣялъ — ще жжне; кой-то посадилъ — ще бере.

1290 Кой-то право не казува, той множина свръзува.

Кой-то прѣзира малко-то, той нѣма да види и много-то.

Кой-то продава, той иска и кяръ.

Кой-то проси, той носи.

Кой-то рано става, нему и Богъ помага.

1295 Кой-то рано стане, рано ся и обуе, той рано ще и да пропѣе.

Кой-то ся бои отъ врабкы-тѣ, той не сѣе.

Кой-то ся е научилъ, той ще ся и отучи. Говорять томува, кой-то казва, че не може да яде лоша гозба, защо-то ся е научилъ да яде добра.

Кой-то ся е родилъ, той ще и да умрѣ. Казвать, кога умрѣ нѣкой.

Кой-то ся изгори съ тріенищж, той духа и на кысело-то млѣко.

1300 Кой-то ся надѣе на чюждж трапезж, той гладенъ остава.

Кой-то ся надѣе на чюжды ржцѣ, той е дълженъ на Михаля. (Дълженъ е на Михаля — глупавъ е).

Кой-то си дава кола-та, той си дава и жена-та.

Кой-то си е очи-тѣ изплакалъ, той и вѣрва.

Кой-то си има брадж, той си трьси и гребенъ.

1305 Кой-то сѣди на воденицж-тж, той си смила брашно-то. Или:

Кой-то сѣди подъ крушіж-тж, той яде круши-тѣ.

Кой-то слуша жены-тѣ, той е двашь жена.

Кой-то слуша хора-та, женж-тж си напуща.

Кой-то става рано, не му стигать навуща.

1310 Кой-то ся не дава да го познаешь, глѣдай го кждѣ ходи.

Кой-то трьси намира. Или:

Кой-то трьси намира; кой-то піе заспива.

Кой-то трьси много, загубва и малко-то.

Кой-то хврьга камжкъ на высоко — на главж-тж му пада.

1315 Кой-то хвьрля камень възбого, пада на главж-тж му.

Кой-то ходи, или ще намѣри нѣщо да изѣде, или ще го намѣри нѣщо да го изѣде.

Кой-то ходи находи; кой-то трьси намира; кой-то піе заспива.

Кой-то ходи чѣсто на поздравленіе, нему скоро ся съдира скуфа-та.

Кой-то чюждо-то не почита, той и свое нѣма да види.

1320 Кокошка пжшка,

Пѣтелъ ся трьшка.

Не бой ся Пенке!

Танчо е піянъ. Така ся подсмивать на піеници-тѣ.

Кокошка-та (водж) піе и тя на Бога глѣда.

Кокошка-та водж піе, и на горѣ глѣда. (Да не дойде орелъ-тъ.)

Кокошка-та чини двѣ пары, нъ и тя си знае врѣмя-то.

Кола-та му сж съ двѣ колелета, та ся врьтжть на сѣкждѣ. Сир. Кой-то има пары, нему работа-та врьви, както той иска.

1325 Колко знае баба, толкова и бае.

Колко знае дѣдо, толкозъ хоро скака.

Колко и да е добра — мащеха е! Казвать за мащехж-тж майкж, че не може да бжде добра, като своя-та.

Колко-то на иглж-тж врьхъ-тъ, (толкова ми дай). Така си просять дѣтца-та хлѣбъ.

Колко-то повече има, толкова повече стиска.

1330 Колко-то повече піе, толкось повече жяднѣе.

Колко-то ты менѣ (си далъ), толкова и тебѣ Господь да даде! Кога-то казвашь нѣкому, че си му далъ, това и това; а ты не му си далъ нищо; той така казва.

Колко-то ходилъ, толкозъ и свршилъ! Кога-то пратишь нѣкого пѣкждѣ, а той не ходилъ, и казва, че не можялъ да свьрши; ты така му казвашь, сир. Не си ходилъ, за това не си и свьршилъ.

Колко-то ти черга-та стига, толкозъ си и крака-та простирай.

Комшиска-та кокошка ся види, като гжска. Или:

1335 Комшиска-та кокошка — пó-голѣма и отъ паткж. Или:

Комшиска-та кокошка пó-голѣмы яйца носи. Сир. Чюждо-то сѣкога е пó-голѣмо.

Комшиска-та котка изѣла мѣсо-то, а наша-та ся наѣла. Или:

Комшиска-та котка накусила млѣко-то, а наша-та ся облизва. Казвать томува, кой-то направи самъ зло, а бѣди другы-тѣ.

Кому г....а видя, та ся смѣешь! Казвать томува, кой-то ся смѣе безъ причинж.

1340 Кому майка, кому мащеха.

Кому е до плачь, нему не е до смѣхъ.

Кому ичела на шапкж.

Кому ся види г..ъ-тъ, нему ся и смѣжть хора-та.

Кому си далъ, отъ него и трьси.

1345 Кому си кумувалъ, отъ него и чѣкай кравай.
Кому-то Господь далъ, нему хора-та не могѫть да му го вземѫть.
Кому е добра жена-та, нему не трѣбва да ходи въ черковѫ, а кому е лошя, не трѣбва да плаче на гробища. Или:
Кому е лошя жена-та, нему не трѣбва вѣчна мѫка.
Кому-то е стрѣла-та въ ребро-то, него и боли.
1350 Кому-то е харна жена-та, нему не трѣбва рай.
Кому-то си брьснѫлъ брадѫ-тѫ, него си и порѣзалъ.
Кому-то штета, нему е и присмѣха.
Конь и добъръ юнакъ.
Конь и пушка сами ся крадѫть.
1355 Конь познава сайби-ятъ си.
Конь ся не ѣзди по пѫрлѫка, а кой го има.
Конь прьди, вѣтъръ вѣе. Казвать томува, кой-то говори по вѣтъръ-тъ, сир. брьщолеви.
Конь-тъ и нощe види.
Конь-тъ познава, кой може да го ѣзди.
1360 Конь-тъ ся не продава. Сир. Конь-тъ много чини.
Конь-тъ си давамь, мамо, яко ми ѭ дадѫть.
„Копси, (рѣжй) коконо, копси.“ — Копси, ама чобанъ (овчярь-тъ) дипли! Въ еднѫ грьцкѫ кѫщѫ отишьлъ единъ Българинъ на госте. Грькъ-тъ казалъ на Грькынѭ-тѫ да нарѣже тънкы филiи; да гостѫть гостенинъ-тъ. Кокона-та само рѣзала, а Българинъ-тъ ялъ. Грькъ-тъ поглѣднѫлъ, а на трапезѫ-тѫ хлѣбъ нѣма, и казалъ на женѫ-тѫ си: „копси коконо.“ А на коконѫ-тѫ омрьзнало вече да рѣже и тя рекла: „копси, копси, ама чобанъ дипли.“ (одвѣ яде).
Коремъ-тъ му механа. Казвать за пiеници-тѣ.
Костилка. Така наричять срьдиты-тѣ.
1365 „Косено е“ — Стрижено е. Глѣдай: Не е косено, ами стрижено.
Косѫмъ съ рѫцѣ на двѣ дѣли. Сир. Искусенъ е.
Котка-та и котуракъ-тъ сѫ двѣ мачкы. Казвать, кога-то хвалите жены-тѣ, а корите мѫже-тѣ; и на опакы.
Котка-та и прѣзъ девять стѣны пестрьвѫ-тѫ надушя.
Котка-та кога не може да досѣгне мѣсо-то, тя казва, че е вонѣщо.
1370 Котка-та, кога спи не лови мышкы.
Котка-та ся похвалила, че не яде пестрьвѫ рыбѫ. — Нека ѭ подуши, та щѣмь видѣ.

Коя душя не ще да иде въ рай.
Коя-то жена не ще да меси, тя три дни сѣе. Или:
Коя-то мома не ще да меси, тя вездень сѣе. Сир. Кой-то не ще да работи, той ся прѣправя, или на боленъ, или казва, че има другѫ работѫ.
1375 Коя-то кокошка много крѣчи, тя малко яйца снеси.
Коя-то мома много пробиря, тя не женена остая.
Коя-то мома много ся труфи (кыти), тя е остарѣла.
Коя-то мома много пѣе, тя редко сѣе.
Коя-то мома не арееса ергенъ, тя на старецъ ся пада.
1380 Коя-то овца ся дѣли отъ стадо-то, вълкъ-ть ѭ изида.
Коя-то стовна чѣсти на водѫ, скоро си разбива. Или:
Коя-то тыква чѣсто ходи на кладенче-то, тя скоро ся строшва. Сир Кой-то чѣсто прави зло, скоро го и хващать.
Крава-та ся тели, а волъ-тъ боли гѫзъ-тъ.
Кравенъ, като попова свиня.
1385 Краставый-тъ ся присмѣлъ на келявый-тъ.
Кратка вечеря, дългъ животъ.
Крива, крива рѫчица;
Далъ ви Господь овчица,
И шярено шиленце! Казвать дѣтца-та, кога-то просять нѣщо.
Криво перо на кёраво око, жълты чехлы на спуканы пете, кованъ герданъ на келявѫ шіѭ. (Пѫрличять ли?)
Криво сѣди, а право сѫди.
1390 Криво нека да сѣдимь, а право да хоратимь.
Кривый-тъ пѫть е пó-близъкъ.
Кротъкъ, като ѣгне.
Кротко ѣгне отъ двѣ майкы суче.
Круша подъ круша пада. Или:
1395 Круша-та не пада далечь отъ корень-тъ си.
Круша-та ся молила баби да ѭ изяде, че й сѫ остры зѫбы-тѣ.
Крушка си има и опашка.
Крьпежъ кѫща дрьжи. Сир. Кой-то вѣхтичко и закрьпенко носи, и кѫща-та му е богата.
Крьпи сѫдрано-то, дорде е малко.
1400 Крьстена вода въ язъ не стои.
Куме, идвашь ли печено прасе да ти опечемь.
Купи му брьнкалкѫ и пусти го да брьнка.
Купци са збиратъ да обиратъ хора-та.

Курдисалъ ся, като ржждивъ пищовъ.

1405 Курдисалъ ся, като цигански пищовъ. Казвать: 1) Томува, кой-то е сиромахъ и ся голѣми. 2) Кой-то не прави нищо, а сѣди вес-день безъ работж.

Куца, че го боли зжбъ.

Куче дрьжи кокалъ, нито го гложде, нито го на друго-то дава.

Куче и котка щжть да пѣжть заедно.

Куче спи кога ще, а не яде кога ще. Или:

1410 Куче спи, колко иска, а да видимь какъ ще да яде.

Куче-то е вѣренъ другарь.

Куче-то е благословено, а котка-та проклѣта.

Разсказвать, че на онзи свѣтъ куче-то ще носи водж да гаси огънь-тъ. въ кой-то ся мжчи стопанинъ-тъ му, а котка-та ще да духа.

Куче-то и котка-та заедно щжть да спжть. Казвать, кога-то е много студено врѣмя-то.

Куче-то ни кокалъ-тъ яде, ни на друго-то го дава.

1415 Куче-то отъ ходеню остарѣва. Или:

Куче-то отъ ходеню остарѣва, а мома-та отъ кытеню.

Кучешкы животъ. Или:

Кучешко тѣгло.

Кжкъвъ-то е волъ-тъ, тжкъвъ е и остенъ-тъ.

1420 Кжкъвъ-то му умъ-тъ, тжкъвъ му и домъ-тъ. Или:

Кжкъвъ-то му домъ-тъ, тжкъвъ му и умъ-тъ.

Кжкъвъ-то Петаръ, тжкъвъ и Павелъ.

Кжкъвъ-то си пó-добрѣ да не си! Казвать томува, кой-то ся хвали, че е добъръ.

Кжкъвъ-то отишьлъ, тжкъвъ си и дошьлъ.

1425 Кжква-то глава-та, тжкава е и шяпка-та.

Кжква-то го родила, тжкава го и повила.

Кжква-то е майка-та, тжкава е и дъщеря-та.

Кжква-то е круша-та, тжкава е и опашка-та.

Кжква-то люлка залюляла, тжкава мотика и закопала. Сир. Кжкъвъ-то е човѣкъ въ младость-тж си, тжкъвъ ще да е и въ старость-тж си.

1430 Кжква-то месила, тжкова ся и измесило.

Кжквы-то майка-та и баща-та, тжкъвъ и сынъ-тъ.

Кжквы-то очи глѣдале, тжквизъ и сьлзы капале.

Кжкво-то было, было. Сир. Що-то было, то ся минжло, и да видимь що ще да бжде.

Казвать томува, кой-то ся хвали, че напрѣдъ былъ богатъ и добъръ.

Кѫкво-то е момиче-то, тѫкова е и момче-то.

1435 Кѫкво-то отца, така и дѣтца. Или:

Кѫкво-то повыкало, тѫкова ся и обадило.

Кѫкво-то си брькалъ кашѭ-тѫ, така ѭ и яшь. Или:

Кѫкво-то си дробилъ, така и срьбай.

Кѫлне, като жаба.

1440 Кѫлне, като Циганинъ.

Кѫлне ся, като Циганка.

Кѫлне ся, като Циганинъ, кога-то иска да излъже.

Кѫсно е да пестишь, кога не остане.

Кѫсъ пѣтелъ, пиленце.

1445 Кѫща безъ женѫ ся не връти. Казвать бабичкы-тѣ томува, кой-то казва, че не ще да ся жени.

Кѫща безъ женѫ и мѫжь безъ пары, огънь да гы гори.

Кѫща гори, дымъ не пуща.

Кѫща безъ покрывъ не бывa.

Кѫща ся съ инатъ не врьти.

Л.

1450 Лае. Казвать за тогова, кой-то ся кара съ другы-тѣ.

Лани свирено, а сега играѭть.

Лапа, като *харватинъ*. Яде нечисто; много.

Лапа мухы-тѣ. Казвать за тогова, кой-то не прави нищо, само ходи по улици-тѣ и ѕѣе.

Лапни шяранъ. Казвать за блѧснаты-тѣ люде.

1455 Лапни шяранъ, бутни храстъ и размѫти гёлъ — троица брате.

Левуста мома, момку не драга. Сир. Мома, коя-то много говори, на момци-тѣ не е драга.

Левустъ човѣкъ.

Легко, като перо.

„Легка нощь." — Ваша пó-легка.

1460 Лѣгнѫлъ, като беберъ. Или:

Лѣжи, като конои. Или:

Лѣжи, като мрьтавъ. (Нехаръ го е да ся поклати).

Лѣжи, като паша. Или:

Лѣжи, като селскы чорбаджія. Или:

1465 Лѣжи, като цигански арахчія. Сир. Лѣжи гордѣливо, голѣми ся.
Лесица ловъ не лови; ако и да улови, тя сама го яде.
Лесица-та и калугерка да стане, между кокошкы-тѣ не ѭ пущай. (Сопотъ.)
Лесица-та кога спи, не може да лови кокошкы.
Лесица-та не кочекъ-тъ обыча, а кокошкы-тѣ.
1470 Лесица-та съ вълкъ-тъ станѫле кумове, дорде откраднѫть кокошкѫ, а кога откраднале, разкумиле ся.
Лесно дохожда, а мѫчно отхожда. Казвать за болѣсть-тѫ.
Лесно е баби да яде гнилы круши; а да видимь, какъ ще да яде червендаци-тѣ.
Лесно е да казвашь, а да видимь, какъ щѣшь да направишь.
Лесно е да ся оженишь, а да видимь, какъ щѣшь ся разженишь.
1475 Лесно е на готовы дѣтца да бѫдешь баща.
Лиши, Господь не трьпи. Или:
Лишинджи Бобе! Сир. Кой-то лиши него Господь не трьпи. Казвать дѣтца-то томува, кой-то лиши.
Ловецъ-тъ дава мѣсто на заекъ-тъ да бѣга, а отъ старпѫ пуща куче-то да го гони.
Лозе не ще молитвѫ, ами мотикѫ.
1480 Лозе не ще дѣдѫ попѫ, ами иска чича Потѫ.
Лоше Господь не трьпи.
Лошь языкъ, що не може да направи (лоше)!
Лоша жена, вѣчна мѫка.
Луды направили, мѫдры развалили.
1485 Луды-тѣ брате. Казвать за оныя момчета, кои-то бѣснѣѭть.
Луды-тѣ прѣдъ кадія не карать.
Лудый-тъ и питовный-тъ наедно не могѫть да живѣѭть.
Лудый-тъ конь, или ще окёравѣе, или — окуцѣе.
Лудо, младо не женено. Казвать за ергене-тѣ, че дорде сѫ не женены, тѣ сѫ луды и пернаты, а кога ся оженать, станать умны.
1490 Лудъ изяда и два зелника — не е лудъ дето гы изяда, а дето му гы дава.
Лудъ свири, лудъ играе: кой го глѣда, умъ нѣма.
Лудъ яде два зелника: нъ кой му гы дава!
Людскы уста не сѫ човалъ да гы запушишь.
Лютъ, като пиперъ; горчивъ, като пелынъ. Или:
1495 Лютъ, като пиперъ. (срьдитъ.)
Люшка ся, като піянъ.

Люцилъ го, та му писнжли и двѣ-тѣ уши.

Лѣтѣ безъ кожухъ, а зимѣ безъ хлѣбъ не ходи. Зимжска и да не щѣшь, щѣшь носишь кожухъ, а лѣтѣ трѣбва да го носишь, че може и да измрьзнешь; а хлѣбъ зимѣ поси, защо-то лѣтѣ има и овчере и говедаре да срѣшнешь и да си поискашь, а зимѣ никого нѣма да срѣшнешь.

Лѣтно лайнό, зимна понудица.

1500 Лѣто безъ бълхы не бива.

Лъжя-та скоро на мейданъ излиза.

Лъже го, като малко дѣте съ киселици.

Лъже, и самъ си вѣрж не хваща.

Лъже, като брадатъ Циганинъ. Или:

1505 Лъже, като катунинъ.

Лъже, та ся кжса.

Лъжя-та врьви напрѣдъ, истина-та подирь.

Лъжливый-тъ и скжперникъ-тъ, лесно ся погаждать.

Лъжя водж не гази.

М.

1510 Магаре и на хаджилжкъ да иде, пакъ магаре си дохожда.

Магаре не ли си, самаре много. Кога-то ся срѣщнять двама работници и единъ-тъ пыта другый-тъ: „абе, Стоене, намѣри ли си мѣсто?“ — Намѣрихъ, казва Стоянъ — Не ли си магаре, самаре много.

Магаре-то и на хаджилжкъ ходи, а пакъ магаре ся вржща

Магаре-то ся на тѣгло не купува.

Магаре-то си е сѣкога магаре.

1515 Магарещина-та не ходи по горы-тѣ и скалы-тѣ, а по човѣци-тѣ.

Магарещина-та ся съ пары не купува. Или:

Магарещина-та ся харизва.

Майка-та никога не клопа дѣте-то си.

Майка-та обичя свое-то дѣте.

1520 Майсторія козы пасе, петь закара, три докара. Казвать томува, кой-то ся хвали, че си е свршилъ работж-тж добрѣ, а работа-та му е спукана.

Майсторъ Гуё! отъ три букы — двѣ вретена и едно-то пададено.

Майсторъ хватё девять занаята знае: борина цапи, катранъ вари, скрипци прави, трескы бере.....

Майсторъ човѣкъ вретенаринъ, дѣтца-та му бургунджійчета. (Свределаре). Тѣзи три пословици ся говорять, на онѣзи люде, кои-то ся хвалять. че сѫ майсторе.

Мари люди! Видѣхте ли мя комкахъ ли ся? Глѣдай: кажи. дѣдо попе....

1525 Маймуна е. Казвать за хытры-тѣ люде.

Малка кокошка, а около голѣмый-тъ пѣтелъ.

Малка-та кокошка е сѣкога ѣрица.

Малка-та кокошка, малкы и яйца носи.

Малка-та крава, малко и теле ражда.

1530 Малко вирче, дребна рыба.

Малко говорй, а много слушяй.

Малко гѫрненце — сладко варивце.

Малко, та сладко; много, та горчиво.

Малко щрепеле, а голѣма шяпка. Сир. малакъ, а юнакъ.

1535 Малакъ като Пиперка.

Забѣлѣжка Тая поговорка ся употрѣблява за насмѣшкѫ надъ човѣкъ, — кой-то е малакъ, а хытъръ.

Маминъ Гръгалчо!

Манджи за хылядо — пиперъ за дукато.

Марта е, като малко дѣте: тò плаче, тó ся смѣе, тó вали, тó сълнце грѣе.

Марта жена и азъ жена, какво ще ми стори? Една бабичка искарала овце-тѣ си прѣзъ Марта на планинѫ-тѫ на пашя, а кога-то й казали: „Бабо, не искарвай си овце-тѣ, че Марта не е за вѣрѫ.“ Бабичка-та казала: „Марта жена и азъ жена, какво ще ми стори?“ И искарала си овце-тѣ. Тогава станѫлъ студъ, вѣйнѫла віелица и отнѣсла бабичкѫ-тѫ, заедно съ овце-тѣ

1540 Маха опашкѫ за врабче.

Маха опашкѫ. Казвать томува, кой-то льсти на другы-тѣ, да му дадѫть нѣщо.

Маха си главѫ-тѫ, като конь отъ мухы-тѣ.

Маха си главѫ-тѫ, като конь съ праздиѫ торбѫ.

Маха си опашкѫ-тѫ, като котка за мрьвкѫ.

1545 Мегко, като памукъ.

Менѣ вѣтхо, тебѣ ново.

Менѣ е до плачь, а тебѣ до смѣхъ.

Менѣ е мило, тебѣ е гнило.

Менява гы, като Циганинъ коне-тѣ.

1550 Менява ся, като прѣзъ Марта врѣмя-то. Сир. Не е постоянъ.

Меришять му зѫбы-тѣ на трѣвѫ. Казвать за смѣхъ, кога-то нѣкой конь умира зимѫска отъ гладъ.

Меришять му зѫбы-тѣ на млѣко. Казвать за стары-тѣ, кои-то си крыять годины-тѣ и казвать, че сѫ още млады.

Мерише на бѫчвѫ. Казвать за піеници-тѣ.

Мерише на гробъ. Сир. Скоро ще да умре.

1555 Мерише на лобутъ. Казвать на дѣтца-та, кога-то тѣ бѣснѣѭть.

Мечка — страхъ, непѣ не.

Мечка-та — на лесицѫ-тѫ, а лесица-та — на опашкѫ-тѫ си. Казвать томува, кого-то накарвать на работѫ, а той накарва другыго.

Мечка турте валяше, повече го лапаше. Или:

Мечка тѣсто валяше, повече го лапаше.

Забѣлѣжка. За мечкы-тѣ има много повѣрія, приказскы и т. под. Казвать, напримѣръ, че мечка-та често събира у себѣ госте: вълци, лесици, зайци и т. п; гощава гы, а послѣ гы изида. Въ много приказскы ся срѣща, че мечка-та мѣси хлѣбъ, така на примѣръ, въ слѣдѫѭщѫ-тѫ колибарскѫ пѣснь:

Запуши са долчинка,
Азъ утидохъ да вида:
Синигеръ са женеше
За врабчова дъщеря,
Комаръ дрьва цепеше,
Муха вода носеше,
Брьмбалъ огънь кладеше,
Мравекъ гозба вареше,
Мечка турта валяше,
Мече ѝ са молеше:
„Дадни ми, мамо, туртенце.“
— Кѫкво ща ти турте да!
— Да та удара въ чѐло-то,
— Да са сбере село-то.

1560 Мига, като куче въ лапавицѫ. Казвать за тогова, кого-то сѫдять, а той мълчи и мига, или, за безсрамны-тѣ люде.

Мило за драго. Или:

Мило та драго.
Милъ му е, като ланскый-тъ снѣгъ. Сир. Не му е яко милъ.
Милъ му е, като на овце-тѣ вълкъ-тъ. Или:
1565 Милъ му е. като на дѣтца-та тояга. Или:
Милъ му е, като на куче-то камѫкъ.
Минѫла му мышка пѫть. Сир. Не свършилъ си добрѣ работѫ-тѫ.
Минѫла свадба-та и трьси невѣстѫ-тѫ.
Минѫлъ е прѣзъ рьшето. (Много знае). Или:
1570 Минѫлъ е прѣзъ огънь и водѫ.
Минѫлъ му заекъ пѫть. Сир. Станѫло му несчастіе.
Минѫлъ по край него, а не ся закачилъ.
Миренъ, като ѣре. (Немиренъ).
Мирно сьрдце Бога моли, а не мирно сьлзы рони.
1575 Младо момче! Останѫле му (само) два кѫтника. Говорять томува, кой-то казва, че е младъ; а зѫбы-тѣ му испадале отъ старость.
Млъкъ, че тя изида вълкъ.
Много бабы — кылаво дѣте. Сир. Тамъ, дѣто ся мѣшать мнозина въ еднѫ работѫ, та не може да ся свърши добрѣ.
Много бабка знаяла и насѫне глѣдала.
Много е грыжя Бога, че ще попари слана-та краставици-тѣ.
1580 Много е дяволъ. Казвать за тогова, кой-то дяволува.
Много коне, много красты; единъ конь една краста.
Много яло, а на зѫбъ не попало.
Мокаръ въ бѫчвѫ влази, а сухъ излази. Сир. Много піе, що-то въ бѫчвѫ-тѫ да го попнешь и неѭ пресушава.
Мокаръ дошьлъ, а каленъ си отишьлъ.
1585 Мокаръ, като дюдюлъ.
Мокаръ, като дъждовникъ.
Мокры гащи ядѫть рыбѫ, (а не сухы).
Мокри Иванъ. Така наричять піеници-тѣ.
Мокрый-тъ отъ дъждь-тъ ся не бои.
1590 Мокрый-тъ предникъ сушять, а не сухый-тъ.
Моли ся, като просякъ.
Моли ся, като Циганка да иде на свадбѫ.
Мома вино не піе, коза сѣно не яде. — „Дѣ мома-та?“ — На о-ка-та. — „Дѣ коза-та?“ — На копа-та.
Мома гыздава, а глава гнидава.
1595 Мома гыздосія, булка поразія. Сир. Дорде е мома, добра е, а като ся ожѫжи, да тя пази Господь!

Мома на глѣдъ, като тыква на плетъ.
Мома-та троши паници-тѣ.
Момиче е гнило купище.
Момиче-то изжкъ, че изгори момче-то.
1600 Момиче мило, а невѣстче гнило.
Момче ся жени кога ще, а момиче кога го искать.
Момченце и момиченце; конченце и телѐнце. Сир. Момче-то е, като конче; а момиче-то, като теле.
„Море, Нане, като ходи у Цариградо, видѣ ли царо?" — Видѣхъ. — „Що праваше?" — Правише си опинци. — „Имаше ли брада?" — Имаше башь, като дѣдова-та Тричкова. (Шопска).
Мотика, лопата. Магаре-то като ходи, крака-та му казвать: „мотика, лопата." Сир. Молять Бога да умре стопанинъ-тъ му; а на конь-тъ — казвать: „дрьжь ся не бой ся, на памукъ щѣшь да паднешь." За това кога, паднешь отъ конь не ся убивашь, а кога паднешь отъ магаре убивашь ся.
1605 Моя и нѣгова майка (сж) отъ двѣ жены дѣтца. Или:
Моя и нѣгова майка — жены. Или:
Моя и нѣгова майка на еднж рѣкж си праде рызы-тѣ.
Моя и нѣгова майка на едно сълнце си сушять дрѣхы-тѣ. Казвать за насмѣшкж надъ тогова, кой-то ся хвали, че е роднина съ богаты-тѣ и голѣмци-тѣ.
Моя крава, мое и теле.
1610 Муха, баё! Муха въ око-то. — А въ твое-то паекъ.
Муха-та ся врьти надъ медъ-тѣ, а попъ-тъ — надъ бобъ-тъ.
Мушица го прави; ако го правеще баба, тя щѣше ти напълни паницж-тж. Единъ делибашинъ дошьлъ у еднж бабичкж, и искалъ да му налѣе медъ, Бабичка-та му наляла едно паниче, а той го изялъ и й казалъ: „дай, бабо, още меда." — Мушица го прави; ако го правеше баба, тя щѣше ти напълни паницж-тъ, казала бабичка-та.
Мысли, като бѣсно куче.
Мысли, като конь на празднж торбж. Или:
1615 Мысли, като конь на празднж яслж.
Мысли, като куче въ великы посты. (Мысли, че нѣма що да яде.)
Мысли, като магаре безъ сламж.
Мысли, като мисирче на сълнце.
Мысли, като мисиръ прѣзъ великы посты.
1620 Мысли, като пате въ дъждь-тъ.

Мысли, като свиня надъ г...но.

Мышка въ копенъ не останува гладна.

Мышкы да ти изгрызжтъ уши-тѣ! Казвать на дѣтца-та, кога-то крошять хлѣбъ-тъ.

Мѣра вѣра.

1625 Мжгла го влѣче по зелено осое.

Мжгливо-то врѣмя за вълкъ-тъ е най добро.

Мждри ся, като млада невѣста.

Мждрый-тъ ся готви отнапрѣдъ за всякога.

„Мжжко-то е напрѣдъ.“ — Женско-то е напрѣдъ.

1630 Мжжь да приноси съ кола, а жена да износи съ иглж, пакъ ся свръшва. Или:

Мжжь-тъ да вносн съ двѣ ржцѣ, а жена-та ако износя съ малкый-тъ прьстъ, кжща-та е праздна.

Мжжь, като г...о въ дъждь.

Мжлкъ, че та изяда вълкъ! (Или, че та изидать вълци-тѣ!) Казвать на дѣтца-та, кога-то плачять.

Мжлчете, да каже нашь Иванъ! Казвать за тогова, кой-то кога другы-тѣ говорять гы прѣваря, да каже той.

1635 Мжлчи, като пукалъ.

Мжлчи, кога тя е убилъ Господы! Казвать томува, кой-то направи пакость и ся оправдава.

Н.

На ачикъ одаъ една пенджура стига. Тая пословица е турска, нъ ся говори и между Българе-тѣ.

На баща ти, севдо, лула тютюнъ, На майка-ти, севдо, гнила круша, На сестра ти, севдо, жълты чехлы. Сир. Ты ся прѣдумай, а баща ти и майка ти лесно щжть ся прѣдумать. Говорять томува, кой-то казва, че баща му и майка му не давать да направи това и това.

На бащино-то си крьщеню не сьмь ялъ толкова.

1640 На биволъ-тъ око-то въ просо-то.

На бодливж кравж Господь рога не дава.

На бостанджи-тъ краставици не продавай.

На брадж-тж му щѣшь намѣришь, и оть бждный вечеръ отъ медъ-тъ, и отъ Великдень отъ яйце-то. Казвать за тогова, кой-то ся капе, кога яде.

На бѣглеца око-то е гора-та.
1645 На Великдень, кога додешь у насъ на честито, азъ щѫ ти дамь полагъ-тъ. (Или, мѫтекъ-тъ.)
На воденицѫ гѫдулка не струва.
На вѣхто село, новъ законъ не трѣбва. Или:
На вѣтхо село, новъ законъ не прави.
На волъ-тъ му очи-тѣ, а крава-та дрьжи.
1650 На всяко зло смьрть е лѣкъ-тъ.
На гладный-тъ и тріеница-та е сладка.
На глѣдъ, като тыква на плетъ.
На дрьва съ дѣте не ходи: ако му ся строшять кола-та, плаче; ако ти ся строшять, смѣе ти ся.
На дрьва отишьлъ, а брадва-та си заборавилъ.
1655 На дѣда око-то - въ вино-то.
На дѣте-то, що-то е на срьце-то, това и казва.
На дяволъ-тъ крушюмъ въ уши! Сир. Да ся затѫкнать уши-тѣ на дяволъ-тъ, да ны не чюе.
На дяволъ-тъ пиперъ въ очи! Сир. Да ны не види.
На дяволъ-тъ торбѫ камѫне.
1660 На еднѫ рѣкѫ си пране дрѣхы-тѣ.
На едны кола грьнци, една сопа имъ стига.
На едно сълнце си сушиле дрѣхы-тѣ.
На едно сълнце яле, на еднѫ мѣсячинѫ спале.
На едного глава-та спукана, а на другыго не одѣлана.
1665 На едного крылце, а другыму трьтѫ-тѫ.
На едного ся лѫщи, а на другыго ся червенѣе.
На женѫ кажи: че е вѣтърничова, че е невѣрна и проста, — може белкымъ да ти прости; ама кажи, че е грозна, — земи си дърмы-тѣ и не ся надѣвай да станете достове.
На здраве!
На злѫ крушѭ, зълъ прьть.
1670 На злѫ сушѭ и градушкѫ.
На какво-то хоро ся хванешь, така ще да играешь.
На келявѫ главѫ шапка не трѣбва.
На конскы велидень. Сир. Нѣма никога да бѫде.
На кораво дрьво, коравъ и клинъ забивай.
1675 На куково лѣто. Глѣдай: на конскы великдень.
На куковъ день.
На кучешко лѣгло, кокалъ що ще? Или:

На кучешко лѣгловище (той) трьси кокалъ.
На ланско огнище, — огънь трьси.
1680 На лошій-тъ сынъ имапіе му не трѣбва, а на добрый-тъ никъкъ.
На лошій човѣкъ Господь данъ нашянъ.
На лъжіж-тж е плитко дъно-то.
На лъжіж-тж сж кѫси крака-та.
На лѣсицж-тж е най мѫчно да ся одере носъ-тъ.
1685 На мечкж-тж ся дояло круши, тя казала, че тая година ще ся родѫть много.
На мирнж земіж, черенъ робъ.
На невыкапъ гостенинъ мѣсто-то е зъдъ врата-та.
На пары-тѣ добро утро, на пары-тѣ добъръ вечеръ.
На подарено магаре, зѫбы-тѣ ся не глѣдать.
1690 На поменъ съ чюждо коливо.
На поменъ съ сытж мѣшлинж не ходи.
На прѣхвалены ягоды, носи малкж кошницж. Или:
На прѣхвалены ягоды, съ голѣмъ кошникъ не ходи.
На ръжяный-тъ хлѣбъ манджя-та е гладъ.
1695 На свиня дай ново корыто! Или:
На свиня крой чешире! Казвать томува, кому-то облѣчять новы дрѣхы, а той гы уваля.
На свиня звънецъ и на тыквж обрьчь.
На свиня отрѣжи зурлж-тж; тя пакъ си рови.
На свѣшчицж посѣдѣла, на сълнце поспала.
1700 На скута на човѣка сѣдашь, а на честь-тж му не можешь.
На смьрть лѣкъ нѣма.
На срьдитъ попъ празны му дисагы. Или:
На срьдитъ попъ празна му торбулица.
На сѣкж чорбж и мерудія. Или:
1705 На сѣко гѫрне и похлупакъ. Казвать томува, кой-то ся вовира тамъ, дѣто може и безъ него.
На сѣкого суша, на попъ-тъ снопъ.
На сѣко село и законъ.
На сждѣ тя трьсихъ, дѣдо попе, само у васъ не ходихъ.
На́ ти, Боже, молитвж! Игуменъ-тъ ся каралъ на единъ калугеръ, че ся не моли Богу. Калугеръ-тъ излѣзалъ вънь на дворъ-тъ, вдигнжлъ си ржцѣ-тѣ и извыкалъ: „на́ ти, Боже, молитвж!“
1710 На ти, вълчо, ягне. Или:
На ти, горо, говедо!

На ти, Пжнё, гащи, че пжрличяшь на мой-тъ мжжь.

На Турчинъ дай горчиво каве, а на Българинъ чяшя вино, и — достове.

На трьнъ грозде ище. Или:

1715 На трьнъ праскви трьси.

На тжкъвж главж, тжкъвъ и бричь.

На хаджилжкъ има и магарета. Казвать за тія хаджіе, кои-то ходили на хаджилжкъ да ся посвятжть, а вървжли ся пó-лоши, отъ колко-то были напрѣдъ.

На харизанъ конь, зжбы-тѣ ся не глѣдать. Или:

На харизано магаре, зжбы-тѣ ся не глѣдать.

1720 На хора-та е сanолъ, а менѣ е соколъ. Казвать жены-тѣ за мжже-тѣ си.

На чело-то христа, а въ пазухж дяволъ-тъ.

На чорбаджіятъ дорде дойде кефъ-тъ, на сиромахъ-тъ душя-та излѣзе.

На чюждъ гробъ не плачи.

На чюждъ гробъ безъ сьлзы плачять.

1725 На чюждъ поменъ была — на бабици ся урыгва. Казвать на онжых бабичкж, коя-то иде нейдѣ, а тамъ ся на яде и на піе, и ся разболѣе.

На языкъ-тъ едно; а на срьце-то друго. (Льстецъ е).

На языкъ-тъ ми ся врьти и не могж да го кажя.

На шянтавы очи очила не трѣбвать.

Навела ся, като кобилица.

1730 Навирилъ си опашкж-тж! Сир. Не слушя никого.

Навирилъ нусъ. (Разсрьдилъ ся).

Навирилъ подковы. (Умрѣлъ).

Навирилъ уши, като магаре за хранж.

Нáвыкъ е една мжка, а отвыкъ двѣ.

1735 Навжсилъ ся, като Стара планина. Или:

Навжсилъ ся, като Стара планина прѣзъ Марта.

Навжсилъ ся, като котка на зло врѣмя.

Нагазило го зло.

Нагазилъ го. Сир. Не го намѣрилъ.

1740 Надува ся, като мѣхъ.

Надува ся, като пате въ рьшето. (Гулѣми ся).

Надувай ся, дорде ти ся пукне тютюва-та! Сир. Гулѣми ся, колко-то искашь, нъ кой тя слушя.

Падула ся, като въшка въ новѫ рызѫ. (Гулѣми ся).
Надула ся, като чюма въ петъкъ. (Разсрьдила ся).
1745 надулася, като праскова. (Разсрьдила ся).
Надѣе ся, като конь на празнѫ яслѫ.
Надѣялъ ся, като конь на празнѫ торбѫ.
Наежилъ ся, като таралешь. (Измрьзналъ).
Най чѣсто нехарь-тъ си бере тлакѫ.
1750 Накарай мрьзеливый-тъ на работѫ, да тя научи умъ.
Накарале Вѫлкѫ, а той Милкѫ. Или:
Накарале лесицѫ-тѫ на работѫ, а тя заповѣдала на опашкѫ-тѫ си. Или:
Накарале лесицѫ-тѫ, а лесица-та опашкѫ-тѫ, си, нъ и тя ѭ непослушяла.
Наклѫвалъ ся. (Опилъ ся.)
1755 Наклянкалъ ся. (Опилъ ся.)
Налущилъ ся. (Наялъ ся.)
Намѣри баба хапано, ами иска и щипано.
Намѣрила булка-та брадвѫ-тѫ зѫдъ врата-та.
Намѣрила си бѣлкѫ-тѫ.
1760 Намѣрила си лика пѫрликѫ.
Намѣрилъ клинецъ, трѣбвать му още петнайсе и четыри петала — та конь.
Намѣрилъ празднѫ черковѫ да ся крьсти.
Намѣрилъ село безъ кучета, трьгнѫлъ безъ тоягѫ.
Намрьждилъ ся, като гнида въ новѫ дрѣхѫ.
1765 На мрьшкѫ-тѫ има и врабчета. Сир. При юнаци-тѣ има и клекавы, нъ и тѣ ся съ тѣхъ заедно.
Намѣтнѫлъ на Святи Атанаса кожухъ-тъ. Казвать томува, кой-то облича лѣтѣ зимнѫ дрѣхѫ.
Намѣтнѫлъ пушкѫ на голѫ душкѫ.
Нападнѫле, като Дели-башіе. Или:
Нападнѫле, като Крьджаліе. Или:
1770 Нападнѫле, като скакалци. Сир. Изтрѣбиле, изѣле всичко.
Напилъ ся, като копачь.
Напилъ ся, като треска.
Напилъ ся, като Циганинъ.
Направи добро, не кай ся; направи зло, надѣй ся.
1775 Напина ся, като ракъ на бързей.
Направи мя пророкъ, та да тя направя богатъ.

Направилъ го на пазванче. Сир. Билъ го много.
Напрьшилъ ся като мисиръ.
Напукалъ ся. (Наѣлъ ся.)
1780 Напълвай чашж-тж, да ти е пълна година-та.
Напълнилъ му чашж-тж (съ вино), като на поменъ.
Нарѣзалъ ся. Или:
Нарѣзалъ ся, като мрьтавъ Циганинъ. Или:
Нарѣзалъ ся, като на поменъ. Или:
1785 Нарѣзалъ ся, като на свадбж. Или:
Нарѣзалъ ся, като попъ на задушницж. (Опилъ ся.)
На силж въ рай ся не влиза. Или:
На силж спасеніе (не быва.)
Насиломъ (ты) можешь ми зе, нъ не можешь ми да.
1790 Наскоро, бабо, девятины: на девять годины.
Насрьбалъ ся. (Опилъ ся.)
Настрьхнжлъ, като прасква. (Измрьзналъ).
Настжпи мравея, и той тя охапва.
Натрупале ся, като орлы на мрьшж. Или:
1795 Натрупале ся, като кучета на умрѣлъ конь.
Натрупале ся да купувать, като на сырно заговѣване халвж-тж.
Научилъ ся попъ, на варенъ бобъ; доврьшилъ ся бобъ, отучилъ ся попъ. Или:
Научилъ ся попецъ, на джурканъ бобецъ; доврьшилъ ся бобецъ, отучилъ ся попецъ.
Начюмарила ся, като баба Марта. (Разсрьдила ся).
1800 Нашьлъ село безъ кучета, трьгнжлъ безъ тоягж.
Наядохъ ся, като Златишко джначе.
Наядохъ ся, като на татово-то крьщеніе. Или:
Наядохъ ся, като попово дѣте на задушницж.
Наялъ ся, като попово прасе. Или:
1805 Наялъ ся, като попова-та дъщеря на задушницж. Или:
Наялъ ся, като сираче на службж. Българе-тѣ така казвать, кога-то ся наядать добрѣ.
Не біе студено желѣзо. Сир. Врьши си работж-тж, както трѣбва.
Не было въ млѣко-то, та ще въ суруваткж-тж. Или:
Не было въ младицж, ами въ бѣлж брадицж. Или:
1810 Не было въ прѣснака, та ще въ цвѣкло-то. Или:
Не было въ тыквж-тж, та ще въ кратунж-тж. Сир. Не станжлъ добъръ, кога-то былъ младъ, та ще стане добъръ и уменъ, кога-то остарѣе!

Не боіж ся отъ заешкж тупурдіьѫ.

Не брой звѣзды-тѣ, да не паднешь въ кладенецъ! Сир. 1) Не глѣдай на горѣ, да ся не спрепнешь! 2) Не ся гулѣми, да не паднешь долу!

Не выкала баба дѣдж да яджть, а выкала го да цѣпать дрьва.

1815 Не выкать ли тя хошъ, не выкай бау-бау. Сир. Ако не си куче, то и не лай.

Не гвацана дума мѣсто не лови.

Не глѣдай гърне-то, а глѣдай що е въ него.

Не глѣдай кой сьмь былъ, а кой сьмь сега.

Не глѣдай ми шапкж-тж, а подъ шапкж-тж. Сир. не глѣдай ми шапкж-тж, а умъ-тъ. Или:

1820 Не глѣдай му главж-тж, а що има въ главж-тж.

Не глѣдай теле-то, а майкж му.

Не глѣдай човалъ-тъ, ами що е въ човалъ-тъ.

Не глѣдай, що си былъ, а що си сега. Казвать томува, кой-то ся хвали, че ся родилъ отъ добры и богаты родители, и живѣлъ добрѣ.

Не глѣдай, що прави попъ-тъ, а що учи.

1825 Не глѣдай юзе-то, а що е въ юзе-то.

Не грыжи ся, хаджійко! Вые като умрете, азъ сица вы закопавамь, вържиндже и малко-то дѣте да умре, и него щж закопаьѫ. Единъ човѣкъ отишьлъ въ еднж богатж кжщж, а стопанка-та му казала: „дѣдо Никола, чюма-та мори, — къкво ще ся прави, — и не закопаны ще да останемь.“ Той така утѣшилъ стопанкж-тж, Сир. да ся не грыжи, че той ще да ьѫ закопае.

Не грошь, а четыресетъ пары.

Не давай пары томува, кому-то скрьцать постале-тѣ. Сир. Не давай пары на заемъ на кабадаіи-тѣ, че не щѣшь да гы видишь вече.

Не достига му една дъска.

1830 Не дѣй да речешь, какво сьмь, а какво щж сьмь.

Не е въ градинж никнжлъ, а е въ корыто паднжлъ. Сир. Не хвали го че е хубавъ и добъръ, защо-то е и той човѣкъ.

Не е грѣхъ, що-то влиза, а що-то излиза.

Не е грѣхъ, що-то помыслишь, а що-то направишь.

Забѣлѣжка. Всичкы-тѣ святіи сж были грѣшны люде, само Святый Иванъ Златоустъ никога не съгрѣшилъ. Въ стары-тѣ врѣмена ся е имало за грѣхъ, не само всѣко грѣшно дѣло, нъ и всѣко помыслуване. Единъ пжть Іисусъ Христосъ дошьлъ на госте у Св. Ивана Златоуста, кой-то приготвилъ ястіе, за да гости Христа, а соль не турилъ на ястіе-то, и

като сѣднжли да вечерять, Христосъ вкусилъ малко и попыталъ Св. Ивана: „Защо не си турилъ соль въ ястіе-то?“ — Азъ само помыслихъ, за да бжде ястіе-то солено, и чѣкахъ да ся испълни желаніе-то ми, казалъ Св. Иванъ Златоустъ. — „Та това не е възможно, отговорилъ Христосъ.“ — Като не е възможно, то защо помыслуваніе-то ся смѣта за грѣхъ? Іисусъ Христосъ прегжрнжлъ Св. Ивана и рѣкълъ: „Да бждать уста-та ти златны!“ Ето защо наричять Ивана Златоустъ, казвать Българе-тѣ.

Не е добрѣ да мыслишь на онова, что ти очи видять, нъ на онова, что Богъ дава.

1835 Не едно куче выкать караманъ.

Не е за твои-тѣ зжбы. Сир. Не е за тебѣ, а за другыго.

Не е кабахатлія, дѣто го е зелъ, а дѣто му го е далъ. Или:

Не е кабахатлія, дѣто го изѣлъ, а дѣто го е оставилъ незаключено.

Не е както знаешь, а както можешь.

1840 Не е косено, ами е стрижено.

Не е лудъ, дѣто го е изѣлъ; а дѣто му го е далъ.

Не е лудъ, кой-то яде два зелника; а е лудъ, кой-то му гы дава.

Не е лудъ налё, ами далё.

Не е наша Тодора за прѣдъ хора.

1845 Не е оная крава добра, дѣто дава много млѣко и кога ся напълни менче-то, тя го рытне и расипе; а оная, дѣто е кротка.

Не е сѣкы день Великдень.

Не е сичко злато (или златно), що-то ся лжщи. Сир. Не е всѣкый човѣкъ добъръ, кой-то добро говори.

Не е срамота да пыташь за онова, кое-то не знаешь, или добрѣ не разбирашь.

Не е тоя піенецъ, дѣто испива много; а дѣто ся опива.

1850 Не е това бащина-та ти бачія.

Не е у фесъ, ами е у сфесъ.

Не е цвѣте за мерисанье.

Не жжне и не врьше, а повече жито има. Казвать за попъ-тъ.

Не знае да даде не магаре водж. Или:

1855 Не знае да напои магаре. Сир. Нищо не умѣе.

Не иде му работа-та отржкы. (Не е способенъ, сир. не може, ако и да иска да направи нѣщо).

Не казвай, кога тя не пытать.

Не казвай, що сьмь; а кжкво щж да сьмь.

Не кжкво-то знаешь, а кжкво-то найдешь.

1860 Не куму кравай, а куми. Казвать томува, кой-то чѣка, да донесжть другыму, та да яде и той.

Не купувай кѫщѫ, а — комшіе!

Не мя е ядъ, кога мя пари коприва, ами мя е ядъ, кога мя пари щира.

Не мя тъпчешь ты, ами мя тъпче горный-тъ. Кога-то испадне нѣкой и го затварять, или го псувать неговы-тѣ заимодавци; той казва: „Не мя ты тъпчешь, ами мя тъпче горный-тъ. Сир. Не мя ты наказвашь, ами мя наказва Господь.

Не мачкай го, да ти не вонѣе.

1865 Не можешь на всичкый-тъ свѣтъ да затѫкнешь уста-та. Казвать кога-то говорять хора-та за нѣкого лоше.

Не може хайдутинъ безъ ятакъ.

Не му достига една сѫбота. Сир. Не му достига умъ-тъ.

Не му знае края.

Не му е написано на чело-то, що има въ главѫ-тѫ си.

1870 Не му е написано на чело-то, що има на сърце-то си.

Не му пѣе пѣтелъ-тъ.

Не нашь, не вашь — тегли, враже, кѫдѣ знашь.

Не оставилъ му ни пепелъ на огнище. Или:

Не оставилъ му ни старѫ-тѫ шапкѫ. (Зелъ му всичко).

1875 Не оставилъ ни камѫкъ на камѫкъ. (Развалилъ всичко).

Не оставяй днешнѭ-тѫ работѫ за утрѣ.

Не падать отъ небе-то печены врабчета.

Не пытай го: дѣ тя боли, а дѣ тя не боли!

Не пытай старо, ами патило! Или:

1880 Не пытай старило, ами патило. Или:

Не пытай старо, ами страдало! Или:

Не пытай старо, а пытай видѣло.

Не пытай хытро, ами патило.

Не по вратъ, а по шіѭ-тѫ.

1885 Неправедно спечелено, не достига до трете колѣно.

Не рови го, да ти не вонѣе. Сир. Не говори съ лошь човѣкъ, че ще тя оскърби.

Не си брѫкай лъжицѫ-тѫ, кога ти не ври гърне-то.

Не си вдигай крака-та, че нѣмашь петало да тя ковѫ. Казвать: 1) Томува, кой-то ся готви да иде нѣкѫдѣ съ другы-тѣ. 2) Томува, кой-то е сиромахъ, а съ богаты-тѣ ся мѣри.

Не си вовирай главѫ-тѫ тамъ, дѣто може и безъ тебѣ.

1890 Не си ми баща, та мя сѫдишь. Казвать дѣтца-та на чюжды-тѣ човѣци, кои-то имъ ся карать да не бѣснѣять.

Не си поплюввa на рѫкѫ. Сир. Не го е страхъ отъ никого.

Не смо ные брате! Ные смо останали отъ аскеро.

Забѣлѣжка. Българе-тѣ, кои-то живѣятъ въ Тракіѭ и Западнѭ Българіѭ (Македоніѭ), разсказватъ разны приказскы за Шопе-тѣ: Веднѫшь Шопе отишли въ крьчмарницѫ-тѫ да піѭтъ, и кога-то ся понапили, тѣ лѣгнѫли да спѭтъ. Въ това врѣмя дошли луды момчета и обрьснѫли на Шопе-тѣ брады-тѣ и мустакы-тѣ. Кога-то тѣ поотрезвели, станѫли и глѣдѫть единъ на другъ и не могать да ся познаять и пытать ся: „ты ли си, Море, бае Трено?“ — Я сумъ, бае Іоце, а ты, ты ли си? — „Я сумъ.“ — Море, ни смо ные, брате; ные смо остали отъ аскеро, казалъ другъ Шопъ. — Ни смо ные, брате! Камо наши брады и мустаци?“ Казалъ бае Трено, „хайде да идемо да гонимо аскеро.“ — Не, брате, хайде да идемо и да пытамо наши жены, казалъ другъ. „Хайде да идемо.“ И отишли да пытать жены-тѣ си, да ли сѫ тѣ, или не сѫ. Кога-то достигнѫли до единѫ тѣхнѫ кѫщѫ и потропали, то излѣзла дъщеря-та на единъ Шопъ и гы попытала: „що тражите чиче? — Видите ли, брате, и черка ми ме не позна и ми казва чиче! — Ни смо ные, брате, казалъ чиче Іоце. — Моме, кажи найци си да излѣзе, рекалъ баща-та на момиче-то. Излѣзла жена-та му и той ѭ попыталъ: „жено, имате ли муже по путъ?“ Имамо, отговорила жена-та му. — „Имаха ли брады?“ — Имаха. — „Ами мустаци?“ — Имаха. — „Що имъ бѣха навуща? — Отъ моя сая — а у мужа навуща. Шопъ-тъ си поглѣднѫлъ крака-та и рекалъ: „отъ сая навуща, а брады и мустаци нѣмамо! Не смо ные, брате, ные смо остали отъ аскеро. „И отишли да гонять аскеръ-тъ.“

Не скрьцай де! Сир. Прѣдумай ся и направи, де!

Не смрьди, а вонѣе.

1895 Не ставай ортакъ съ тогова, кой-то гологлавъ си глѣда хесапъ-тъ.

Не сьмь боленъ, та мя пыташь искашь ли вино.

Не сьмь му былъ на крьщеніе-то, да го знаѭ, колко е годинъ. Или:

Не сьмь му лапалъ каша на понудѫ-тѫ, да му знаѭ годины-тѣ.

Казва тоя, кого-то пытать за нѣкого, колко е годинъ.

Не сьмь му надничялъ въ кысіѭ-тѫ, да знаѭ колко пары има.

1900 Не сьмь си го избозалъ изъ прьстъ-тъ. Сир. Не сьмь си го измыслилъ, а и азъ така сьмь го чюлъ

Не сьмь сълнце да огрѣѭ сѣкого.

Не сьмь ти бащинъ подпоръ, (та ся олѣгашь на менѣ).

Не ся бои отъ заешкѫ тупурдіѭ. Сир. Отъ сѣкого ся не бои.

Не ся врьти кѫща съ единѫ окѫ брашно.

1905 Не ти трѣбва отъ мечкѫ ремикъ.

Не ти е кукувица испила умъ-тъ.

Не той играе, а вино-то. Казвать за тогова, кой-то пине и играе.

Не тропай другыму на портѫ-тѫ, да не тропать и на твоѭ-тѫ.

Не турге-то крави вратъ-тъ, а ржженый-тъ коматъ.

1910 Не трьси конь-тъ, а петало-то.

Не трьси топоръ-тъ, а топорище-то.
Не умирай ми, магаренце, до зеленѫ тревицѫ!
Не учи старца, да мѫти яйца.
Не учи старецъ, да прави дѣтца.
1915 Не учи старецъ, какъ ся козы пасѫтъ.
Не хвали ми хубавицѫ, а хвали ми работницѫ.
Не хвали ми хубость, а — умъ.
Не хвали ся, а да тя хвалатъ.
Не хванѫтъ крадецъ, отъ царь-тъ е пó-голѣмъ.
1920 Не хврьгай въ блато камѫкъ, да тя не упрьска.
Не хврьгай на другыго, да не хврьгатъ и на тебѣ.
Не хыли ся, да ти не замрьзнатъ зѫбы-тѣ вънъ.
Не щѫ, куме, печено прасе. Казватъ томува, кому-то даватъ нѣщо, да яде, а той ся срамува и казва: „не щѫ,“ или, „не ще ми ся, че сьмь ялъ.“
Не ще да го омые ни Бѣло море. Сир. До толкова е виновенъ, що-то нищо не може да го оправдае.
1925 Не ще да падне долу. Сир. Не ще да остане пó-доленъ отъ другы-тѣ.
Не ще да пасе телци. (Не ще да бѫде човѣкъ).
Не ще котка лой!
Не ще лозе дѣдѫ попѫ, ами иска чичя потѫ. Или:
Не ще лозе молитвѫ, ами иска мотыкѫ.
1930 Не ще му сѣѭ на дъно-то просо я!
Не ще му турать пары-тѣ въ гробъ-тъ (а ще гы остави). Казватъ за тогова, кой-то много пести.
Не ще, не ще, а кога вдигнѫ заспнѣ ся.
Не щѣла кумица-та, а облизала паницѫ-тѫ.
Не щѣлъ мрьтвый-тъ да влѣзе въ рай.
1935 Не щеніе и не моженіе сѫ братъ и сестра.
Не ѣде сухъ хлѣбъ, че не е гладенъ.
Не ѣдосвай ся, че щешь остарѣешь безъ време!
Не ѣдосвай ся, че ще притемнѣе.
Не ѣдосвай ся, че ще ти ся вкысне жлъчка-та.
1940 Не ѣшь и не пій, а играй!
Негова-та болесть, мой-то здраве. Сир. На богатый-тъ болесть-та и на сиромахъ-тъ здраве-то, сѫ еднаквы.
Негова-та работа, чифутска сѫббота.
Незванъ гостъ — готово магаре.

Нека вчера. Сир. Ще бѫде. кога-то дойде вчера. (Никога).

1945 Нека Господь да разбере: кой е правъ, и кой е крывъ.

Нека да е тука, та нека да е като кука.

Нека да сьмь сиромахъ. ама да си имамь парички.

Нека да тя хвали другъ. а не ти да ся хвалишь.

Нека дойде и намъ видовъ день, та щемь видѣ. Или:

1950 Нека дойде куковъ день.

Нека е мѫжецъ. та ако ще да е отъ калéцъ.

Нека имамь да цукнѫ. та нека и да пукнѫ. Или:

Нека ми е да люснѫ, та нека и душя да пуснѫ. Или:

Нека ми е да цукнѫ, та ако щѫ и да пукнѫ. Казвать піеницы-тѣ.

1955 Нека сьмь паша, та ако щѫ бы и съ царвуле.

Нека сьмь съ царь, та нека сьмь и съ царвулци.

Нека сьмь царь, та и гладенъ да сьмь.

Нека тя лае едно куче, да тя не лае сѣко. Или:

Нека тя лае коной, да тя не лае бѣсно куче. Или:

1960 Нека тя рыта хатъ, да тя не рыта магаре. Или:

Нека тя рыта човѣкъ, да тя не рыта босъ циганинъ. Сир. Нека тя сѫди тоя, кой-то е пó-уменъ и пò-добъръ отъ тебѣ; а не, кой-то е пò-доленъ.

Нека ти завиждать. а ты да не завиждашь.

Нема̀ го е забѣлѣжилъ Господь на ухо-то? Или:

Нема̀ го е записалъ Господь на ръбошь-тъ. Сир. И него ще Господь да заборави. Казвать томува, кой-то ся хвали, че Господь му дава много иманіе.

1965 Нема̀ го е майка ти родила, та го жялишь?

Нема̀ е това бачія? Казвать томува, кой-то много яде.

Нема̀ е това дѣтинска работа?

Нема̀ е това халва? Или:

Нема̀ е това чалжкова бачія?

1970 Нема̀ е той съ двѣ главы (да ся боѭ отъ него)?

Нема̀ сьмь го забѣлѣжилъ на ухо-то, (да го знаѭ)?

Нема̀ сьмь го калесалъ. Или:

Нема̀ сьмь го калесвалъ съ червенѫ бѫклицѫ? Сир. Нема̀ сьмь го выкалъ? Той самъ дойде.

Нема̀ сѣди съ Бога колѣно до колѣно? Сир. отдека и той знае, нема̀ е говорилъ съ Бога?

1975 Нема̀ си кыхнѫлъ на бѫдный вечеръ, та да ти го харижя? Казва тоя, отъ кого-то искашь нѣщо да ти харижe.

Нема̀ си на шяренѫ-тѫ кравѫ теле-то? Казвать томува, кой-то

иска да му дадѫть повече, отъ колко-то даватъ на другы-тѣ.
Нема щѫть го закопаять съ пары-тѣ?
Несмыслено свѣтъ свѣтува, кой-то го смысли, той го не види.
Не храни майка. Или:
1980 Не храни кайковецъ. Казватъ за лоши-тѣ хора.
Нещеніе и неможеніе сѫ два брата. Или:
Нещеніе и неможеніе сѫ братъ и сестра.
Ни въ клинъ, ни въ рѫкавъ.
Ни въ клинъ, ни въ рѫкѫ.
1985 Ни куче голъ кокалъ не яде.
Ни лукъ ялъ, ни на лукъ мирисалъ. Казватъ томува, кой-то направи пакость и ся оправдае.
Ни на дъждь, ни на вѣтъръ. (За никѫдѣ не е).
Ни отъ хора-та го е срамъ, ни отъ Бога го е грѣхъ.
Низско стой — высоко пѣй.
1990 Никога языкъ-тъ му ся не запира. Казватъ за тогова, кой-то много говори.
Никой наученъ не ся ражда.
Никой не казва, вълчо, на мя изѣшь!
Никой не знае, кога ще да умре.
Никой не знае на онзи свѣтъ що има.
1995 Никой не знае, що му день носи, що нощь.
Никой не иска на себѣ си зло.
Никой не ся ражда наученъ.
Нито въ клинъ, нито въ рѫкавъ.
Нито дяволъ-тъ да видишь, нито да ся кръстишь.
2000 Нито ми е въ клинъ, нито ми е въ рѫкѫ.
Нищо не може безъ Бога.
Нищо ся не купува съ въшкы.
„Ново ли е?“ — Ново! Останало е отъ Московецъ-тъ.
Ново ли е?“ — Ново! — Направено прѣди дѣда Адама двѣ недѣли.
2005 Ново е! Съ новы конци закрьпено.
Новъ лъжецъ, вѣхтакъ крадецъ.
Нога му ся мѣсти, дума му ся не мѣсти.
Носъ-тъ му, като патлиджанъ.
Нохтѣ-то му сѫ, като на орелъ. Или:
2010 Нохтѣ-то му стоять за мотыкѫ.
Нужда главѫ загубя.
Нужда законъ не глѣда.
Нужда законъ разваля. Или:

Нужда законъ изменява.

2015 Нужда законъ не ти знае.

Нѣкой си нѣйдѣ, а име-то му на пазаръ.

Нѣма була вретено. Говорять тонува, кому-то ся не иска да работи и казва, че нѣма това и това, напр. Кога казва мома-та: „нѣмамь джракъ да влачя, нѣмамь прѣждж да плетж" и пр.

Нѣма добро безъ трудъ.

Нѣма кабахатъ за лобуть, а — за бѣсеню.

2020 Нѣма ни еднж дъскж въ главж-тж си. Сир. Глупавъ е.

Нѣма ни куче, ни коткж. Сир. Нѣма нищо въ кжщж-тж си. Или:

Нѣма ни прѣбитж парж.

Нѣма пò-сладко отъ сънъ.

Нѣма пò-сладко отъ сънъ; а кога го обичяшь повечко, оставшь и безъ хлѣбецъ.

2025 Нѣма пò-сладко отъ языкъ-тъ. — и пò-горчиво отъ языкъ-тъ.

Нѣма тогози, дѣто носѣше голѣмы-тѣ яйца.

Нѣмала си баба работа, тя си купила прасенце. Или:

Нѣмала си баба бѣлицж, а тя си купила прасенце.

Нѣмале си протогеръ. — опопиле (си) попъ.

2030 Нѣмца да тя трьти! (Клѣтва); Казвать тонува, отъ кого-то искать нѣщо, а той казва: „нѣма."

Нѣщо е пò-добро отъ нищо.

О.

Облизва си ржцѣ-тѣ, като крава теле-то (си).

Облизва ся, като котка, кога яде лой.

Облизва ся, като куче, (кога облизва) блаженъ саханъ.

2035 Обуле куче-то въ царвуле, то си изѣло крака-та.

Обуле му гащи. Бабичкы-тѣ, кога-то искать да кажять за нѣкое дѣте, че е порасло, тѣ казвать: „обуле му гащи."

Облѣга ся, като на бащино-то си колѣно. Или:

Облѣга ся, като беберъ.

Облѣкалъ грьцкы гащи, като оцетаръ; Грьци-тѣ по наши-тѣ мѣста продавать оцетъ и ходять на бѣлы гащи; отъ това е излѣзла тая поговорка;

2040 Облѣкалъ на Святи Атанаса кожухъ-тъ. Глѣдай: Намѣтнжлъ на Св. Ат. . . . .

Облѣкалъ ся Алія, кога ся поглѣднжлъ, той пакъ въ тыя.

Обичя го, като дѣте тояга. Или:

Обичя го, като куче тояга. (Не обичя го).

Обичя го, като писано яйце.

2045 Обичамь го, като лански-тъ снѣгъ. (Не обичамь го).

Обичять ся, като мышка и котка.

Овце-тѣ си продадохъ, кучета-та си испждихъ, сега не ми трѣбва кехая. Или:

Овце-тѣ си продадохъ, кучета-та си исхаризахъ, а кехаи-тѣ біж. Сир. Азъ не щж да мя учи никой.

Овчярь-тъ, ако вали дъждь, — оплаква ся, че му е мокро; ако не вали, — оплаква ся, че му е суша.

2050 Огънь-тъ е пó-сладъкъ и отъ меда.

Огънь и барутъ на едно не стоять. Сир. Двоица срьдиты не могать заедно да живѣять.

Огънь и плавникъ. Казвать за срьдиты-тѣ люде.

Огънь ся съ зехтинъ не гаси.

Огънь съ зехтинъ гаси.

2055 Огънь ся не гаси съсъ славж.

Одавна е было: вчера срѣда, днеска петакъ.

Одвждъ Анадоллукъ-тъ въ Лондрж. Единъ простъ човѣкъ дошълъ при селскый-тъ учитель и го попыталъ: „абе, даскале! Казвать, че има дженкъ (бой), тамъ дж-ле-ечь, одвждъ Анадоллукъ-тъ, та чякъ въ Лондрж.“

Ожени мома, да не сѣди домà.

Ожени ся, да си земешь бѣлж на главж-тж.

2060 Ожени ся дѣдо, да си има бабж. Казвать, кога-то ся ожени нѣкой старецъ.

Ожени ся мома да не сѣди дома. Казвать за онжж момж, коя-то ся ожжва нé, че мысли съ мжжь-тъ си да живѣе добрѣ и да е благатичка; а да си има мжжь.

Ока вълна — ока череши. Разсказвать, че една мома зела отъ дома си окж вълнж и купила за нея отъ черешаръ-тъ еднж окж череши, и кога-то дошла дома, тя казала на майкж си: „мамо, азъ измамихъ черешаръ-тъ! Дадохъ му окж вълнж, и купихъ окж череши: а защо-то вълна-та бѣше пó-лека, азъ завжрнжхъ въ нея единъ паничникъ восжкъ.

Око-то да ти излѣзе, зла дума да ти не излиза.

Около поздравленіе-то, колко още кукы има!

2065 Омыслилъ ся, като шюпаръ преди Коледа.

Омый си крака-та, че ще мине Царь-тъ. Казвать томува, кой-то ся премѣнува. кога отива при нѣкой пашж, или чорбаджія.

Омрьзна ми Святи Никола по нашь Никола.

Омрьзналъ му свѣтъ-тъ, и хванжлъ си свѣтила-та.

Онзи дѣто прави ножове-тѣ не е убіецъ, а дѣто съ тѣхъ коли.

2070 Онъ си е отъ нихъ, онъ си е изварчениnъ. Единъ Шопъ продавалъ изваржж, коя-то была червива, а една жена дошла да си купи, и му казала: „абе, нене! (чичё) Извара-та ти има черве.“ — Ако има црьве, они не су пришелци, они су изварчене, казалъ шопъ-тъ.

Опашка-та да не бѣше, утрепалъ быхъ ьж. Единъ ловчія отишьлъ да трепе ловъ, и ся хвалилъ на другарь-тъ си изъ пжть-тъ, че нишн добрѣ. Кога-то дошле въ горж-тж, то ловчіятъ не можялъ да утрепе нищо, а другарь-тъ му го попыталъ: „абе. Найдене, ты до десятина пжти пушпж, и нищо не утрепа.“ — Азъ утрепвахъ сърнж-тж, ако да не бѣше опашка-та ѝ, казалъ Найденъ.

Опилъ ся, като на поменъ.

Оплула маца въ кацж, а маче-то въ каче-то! Казвать дѣтца-та, кога-то играьжть, Тая поговорка е като молитва и като магія; съ нея дѣтца-та ся молять да надвіятъ на другаре-тѣ си въ борбж-тж, или въ игрж-тж. Казвать, че като кажешь: „оплула маца въ каца, а маче-то въ каче-то.“ то и надвиваш.

Оправилъ ся, като вжже въ сакуля.

2075 Опѣле го и безъ натрахилъ. Или:

Опѣле го и безъ попъ. Или:

Опѣле го и безъ темянъ. Казвать, кога-то попытать нѣкого: „кога да дойдж да свршимь това и това?“ — Опѣле го и безъ попъ ти отговаря той. Ср. И безъ тебѣ ся свърши работа-та.

Орало и мотыка хранять свѣта.

Орелъ тъ клѣка, дѣто има мрьша.

2080 Орлы да тя яджть! (Клѣтва). Така кжлнжть Българи-тѣ коне-тѣ си.

Орлы очи-тѣ да ти изклжвжть! (Клѣтва).

Орташко мѣсо и кучета-та не яджть.

Оставиле мечкы-тѣ, да вардять дрѣнкы-тѣ!

Оставилъ дѣдо бабж, а уловилъ ся за какж.

2085 Оставилъ дяволъ-тъ, а уловилъ ся за сатанж-тж.

Оставилъ питовно-то, и гони диво-то.

Оставилъ попъ-тъ попадійкж-тж. и уловилъ комшійкж-тж.

Остало му да свьрши два-та края и срѣда-та
Остало му саде отъ бѫдни вечерь гроше-то. Сир. Испилъ всичко.
2090 Останало отъ дѣдѫ Адама.
Осталъ. само кости и кожи. (Опрьшявѣлъ).
Остарѣ, побѣлѣ, а ума му не дойде.
Остай з-богомъ! Или:
Остани си з-богомъ!
2095 Остай съсъ здравие!
Остъръ като брадва. Казвать за устаты-тѣ люде.
Остра дума въ срьце влиза.
Остро желѣзо въ торба не стои. Или:
Остро желѣзо въ торбѫ не можешь да скрыешь.
2100 Остро желѣзо въ торбѫ сѣди ли? Сир. Зло-то, или лошя-та работа не може да ся скрые.
Остро шило и кажѫкъ пробива.
Отваряй си очи-тѣ, като жяба. Или:
Отваряй си очи-тѣ на четыри. (Глѣдай добрѣ работѫ-тѫ си).
Отвѣялъ си брашно-то.
2105 Отвѣяла си брашно-то, — попарила кюркъ-тъ. Една жена казала на дъщерьѫ-тѫ си: „слушяй, чедо, не сѣди празна, а работи нѣщо.“ — Що да работѫ, мамо? Попытала дъщеря-та. — „Що-то работи сичкый-тъ свѣтъ, това и ты работи.“ — А какъ да видіѫ, що свѣтъ-тъ работи? — „Иди у съсѣды-тѣ и вижды!“ Дъщеря-та ѝ отишла въ еднѫ кѫщѫ, тамъ отвѣвале жито; отишла въ другѫ, тамъ си париле дрѣхы-тѣ; отишла въ третя, а тамъ запрѣщале хлѣбъ. Мома-та ся върнѫла дома си и мыслила, че трѣбва и тя да отвѣва жито като хора-та; а защо-то нѣмале жито, тя изнесла на дворъ-тъ брашно-то да го отвѣва и вѣтъръ го разпрьснал по дворъ-тъ. Кога-то си свршила еднѫ-тѫ работѫ, тя отишла да свьрши вторѫ-тѫ; — возварила водѫ и като нѣмала що да попари, тя попарила на бащѫ си кюркъ-тъ (кожухъ-тъ). Оставало ѝ само една работа, сир, да запрѣта нѣщо въ огънь-тъ; — зела и запрѣтала теле-то, и отишла при майкѫ си. — „що, чедо! Свьрши ли си работѫ-тѫ?“ Попытала іѫ майка ѝ. — Свьршихъ, мамо! — Отвѣяхъ си брашно-то, попарихъ кюркъ-тъ и запрѣтахъ теле-то.
Отдвоилъ ся божичь отъ бѫдни вечерь.
Отишалъ да прави лулы.
Отишалъ харизанъ, та осталъ зарѣзанъ.

Отишалъ Шабанъ на мечкы, заборавилъ си пушкѫ-тѫ.
2110 Отпрѣдъ лиже, отзадъ драще.
Отрьсилъ ся, като куче отъ росѫ. (Оправдалъ ся).
Отрѣжи на свиня-та зурлѫ-тѫ, тя пакъ си рови. Или:
Отрѣжи на свиня-та зурлѫ-тѫ, тя пакъ адета си не забравя.
Отсѣялъ си брашно-то. (свръшилъ си работѫ-тѫ).
2115 Отъ Бога всичко е добро.
Отъ Бога нищо нѣма скрыто.
Отъ бухалъ соколъ, отъ соколъ бухалъ.
Отъ бѣлый-тъ вѣтъръ бѣснѣять кучета-та.
Отъ вънка гыздава, а глава гнидава. Или:
2120 Отъ вънка гыздава, отъ вѫтрѣ гнидава. Казвать за онѫѭ мomѫ, коя-то ся много кыти, а въ кѫщѫ-тѫ ѝ не пометено.
Отъ вънка кукла, отъ вѫтрѣ чюма. Сир. Лице-то ѝ хубаво, а срьце-то дяволско.
Отъ въшкѫ ремикъ. Казвать томува, кой-то лъже.
Отъ въшкѫ стая гнида, а отъ гнидѫ въшка.
Отъ голый-тъ рыза ище.
2125 Отъ грьцкѫ лъжя и Циганинъ ся плаши.
Отъ двѣ жены дѣтца.
Отъ дека и той знае; нема е хоратилъ съ Бога?
Отъ дебело дрьво обрѫчь не ся віе. Или:
Отъ дебелъ букъ обрѫчь не ся прави.
2130 Отъ дето дошло, тамъ и отишло.
Отъ дето е дрьво-то подсѣчено, нататѫкъ и пада.
Отъ дето ся не надѣешь, отъ тамъ излиза нѣщо.
Отъ дето ся не надѣешь, отъ тамъ излиза заекъ.
Отъ дето слънце, отъ тамъ градъ и молнія.
2135 Отъ еднѫ искрѫ много кѫщи изгарять.
Отъ еднѫ рѣкѫ всичкый-тъ свѣтъ водѫ піе.
Отъ едно ухо влиза, отъ друго-то излиза.
Отъ жябѫ-тѫ ся бои. (Страшливъ е).
Отъ земіѭ сме и земя щемь да станемь.
2140 Отъ зло, пò-зло.
Отъ зълъ дължникъ кошь плява.
Отъ ка (къ) ми утровилъ срьце-то, зелъ да налива илачь на него.
Отъ камѫкъ, отъ дрьво, да намѣришь. Говорять томува, кой-то казва, че не можилъ да намѣри това и това.
Отъ кобылѫ муле ся ражда.

2145 Отъ кое-то ся най боишь, то ще ти (и) дойде на главж-тж.
Отъ козж ѣринж не стрижжть.
Отъ колъ и отъ вжже.
Отъ конь, та на магаре. Спр. Отъ богатъ станжлъ сиромахъ.
Отъ мухж-тж прави биволъ.
2150 Отъ мълчение глава не боли.
Отъ мждрый-тъ, да ти е страхъ; а не отъ лудый-тъ.
Отъ мжтнж-тж и тихж-тж водж, да ся вардишь.
Отъ не падаиж-тж дупкж излиза мышка.
Отъ насъ пѣснь, отъ Бога здрави! Казвать Българе-тѣ, кога-то испѣжть нѣкож пѣснь.
2155 Отъ онзи свѣтъ никой не ся е върнжлъ.
Отъ орелъ-тъ соколъ, отъ соколъ-тъ орелъ.
Отъ піеный-тъ бѣга и лудый-тъ.
Отъ прьделя ти грошь.
Отъ псета-та повече. Спр. Лоши-тѣ хора сж отъ псета-та повече.
2160 Отъ ракыта грозде не быва.
Отъ раци сборъ быва ли?
Отъ ракы зборъ става ли?
Отъ ржкж е. Спр. Добра ржка тя служи. Казвать томува, кого-то молять да піе вино.
Отъ старж майкж дѣте. Спр. Юнакъ е. Или:
2165 Отъ старъ бащж чядо сьнь, що мя глѣдашь?
Отъ студъ кове клинци. Казвать, кога поирьзне нѣкой и си чюка зжбы-тѣ.
Отъ сѣко дрьво свирка не става.
Отъ тебѣ сефте́, отъ Бога берекетъ! Казва продавецъ-тъ томува, кой-то най напрѣдъ купи отъ него нѣщо.
Отъ тыквж ли ти е грошь-тъ?
2170 Отъ тихж-тж водж да ся боишь.
Отъ топоръ-тъ топорище-то. Спр. Отъ оногова, дѣто ще ти изѣде всичкы-тѣ пары, земи що можешь.
Отъ точило истисква медъ. Спр. Отъ скжпецъ иска пары на заемъ.
Отъ три букы двѣ вретена: едно-то крыво, а друго-то не доправено.
Отъ трьнъ трьндафилъ излиза, отъ трьндафилъ трьнъ.
2175 Отъ трьнъ, та на глогъ.
Отъ умрѣло-то магаре трьси петала-та.
Отъ шюгаво-то прасе тълста свиня излиза.
Отъ що-то ся боишь най много, то ще ти дойде на главж-тж.

Отъ що-то сытъ, отъ това и дебелъ.

2180 Отъ яловѫ кравѫ млѣко не доѭтъ.

Очи пълны, — рѫцѣ празны. Казва тоя кой-то нѣма пары да си купи нѣщо, а само глѣда.

Очи ся никога не насыщатъ.

Още вълкъ-тъ не видѣлъ, той выка на кучета-та.

Още една бѣда не минѫла, а друга дошла.

2185 Още конь-тъ не видѣлъ — крака-та си замахалъ.

Още му вонѣятъ зѫбы-тѣ на млѣко. Сир. Още е малакъ.

Още Петко нероденъ, шапка му шіятъ.

Още рыба-та въ море-то, той точи зѫбы да яде.

Още три, та конь, и право — на хаджилѫкъ. Единъ Циганинъ намѣрилъ петало и казалъ на женѫ-тѫ си: „жено! Азъ намѣрихъ петало, още три да намѣрѭ и ще стане цѣлъ конь, тапа щѫ му ся качя и щѫ идѫ на хаджилѫкъ.“ — А кога ся ты върнешь. азъ щѫ му ся качя и щѫ идѫ у мамины на госте, казала Циганка-та. — Ахъ, ты поразіё! Таманъ конь-тъ ще си дойде уморенъ, уморенъ; ты изведнъшь щешь му ся качишь и ще умре клѣтникъ-тъ!“ Казалъ Циганинъ-тъ, и срьдитъ, срьдитъ — ударилъ Циганкѫ-тѫ съ чюкъ-тъ и ѭ утрепалъ.

П.

2190 Паднѫ, като мѣхъ. Сир. Тѣжко паднѫ.

Паднѫ, като шюмкѫ. Сир. Легко паднѫ.

Паднѫ, като на въгленъ. Казватъ, кога-то падне нѣщо и ся потроши.

Пазари безъ парѫ!

Пази, Боже, да слугувашь на бѣлъ конь и на калугеръ!

2195 Пази, Боже, отъ дългы тоегы и отъ тѣсны сокаци!

Пази, Боже, отъ кёсе, отъ кёравъ и отъ сакатъ; тѣхъ е Господь наказалъ.

Пази, Боже, отъ лошь попъ, сиромахъ хаджія и грьчавѫ свинѭ!

Пази, Боже, отъ піянѫ женѫ и отъ бѣснѫ свиніѫ!

Пази, Боже, отъ тунѣ бѣдѫ и отъ злѫ срѣщѫ!

2200 Пази, Боже, отъ тунѣ бѣдѫ и отъ напраснѫ смьрть!

Пази бѣлы пары за черны дни.

Пази ся отъ оногова, кой-то друго говори, а друго прави.

Памукчіятъ не хазеттисва отъ бѣло-то куче. (Турска).

Понтовци-тѣ (дяволе-тѣ) го отнѣле.

2205 Парень кашя духа.

Пары-тѣ ся дрьжять за черны дни.

Пары-тѣ сѫ пó-милы отъ всичко.

Пати, пати, пати! Какыны-тѣ патенца, вчера гы насадихъ, а днесь ся излупихѫ! Една жена отишла въ зевникъ-тъ да точи вино, — а была малко и пiяна, паднѫла и въ зевникъ-тъ, —и заборавила да затѫкне чепъ-тъ, и за това истекло всичко-то вино. Въ зевникъ-тъ имало вълна и кадели, и тѣ плувнѫле отъ горѣ по вино-то. Жена-та помыслила, че гѫска-та, конто тя прѣди единъ день насадила, е излупила, извыкала отъ радость: „Пати, пати, пати! Какыны-тѣ патенца, вчера гы насадихъ, а днесь ся излупиха.“

Педя човѣкъ, лакать брада

2210 Пезулъ-тъ залѣпила, а кѫща-та чяфутска чершiя.

Перчи ся, като паунъ.

Перчи ся, като пѣтелъ на купище.

Перчи ся, като селскы попъ.

Перчи ся, като селскы чорбаджiя.

2215 Перчи ся, като Цигански арахчiя.

Пестенiе-то е пó-добро отъ работенiе-то.

Петина Петка не чѣкать.

Петь-тѣ пары си земи. Сир. Махни ся отъ тукъ.

Петь прьсте Богу надделявать.

2220 Пече му рыбѫ на уста-та.

Пече му ся яйце на г   тъ.

Пiе, като пiевица.

Пiйте да пiемь, че щѣмь, само днёсь и зарань (да пiемь), тапа чякъ въ другый — день.

Пила и пѣла, плащала, плакала.

2225 Пипа, като пiянъ. Или:

Пипа, като слѣпъ да найде дуваръ-тъ си.

Пита-та колко-то стои пó-добры госте чѣка.

Пишешь му вѣжды, той мысли, че му вадишь очи.

Пишманъ хаджiя. Казвать: 1) Тому̀ва, кой-то е пишманъ, че ся е родилъ. 2) На хаджiи-тѣ, кои-то отишле на Божiй гробъ и ходи доди: а ся върнѫле, да тя пази Господь! Отъ лоши, пó-лоши. 3) Тому̀ва, кой-то ся обрече да ти даде нѣщо, и ся откаже.

2230 Пищи баба за тоягѫ. Сир· Иска му ся да го бiѭть.

Пищи, като гущеръ.

Піянъ, като кытюкъ. Или:
Піянъ, като треска.
Піянъ безъ вино (Лудъ.)
2235 Піянъ попъ вино сънува.
Піянъ попъ — піены и дѣтца.
Плеснива-та бъчва вино-то хаби.
Плеще, като лудъ съ ...тъ си.
Плеще, като мокра пола о бедро. (Говори блъснато).
2240 Плѣнъ ся плѣни, а баба ся рѣши.
Плювнете ми на ръцѣ-тѣ да ви намажя лице-то.
По главѫ-тѫ му и шапка-та му.
По главѫ-тѫ глѣдай, по грьбѫ удряй.
По-добра е своя-та леща, отъ чюждѫ-тѫ кокошкѫ.
2245 По-добрѣ видятъ двѣ очи, а не едно.
По-добрѣ въ село чорбаджія, а не въ градъ кюмюрджія.
По-добрѣ вѣрвай на очи-тѣ си, а не нему. (Или, а не на хора-та).
По-добрѣ голѣмѫ думѫ да продумашь, а не съ богатъ да ся карашь:
По-добрѣ голѣмь залагъ да изядешь, а не голѣмѫ думѫ да продумашь.
2250 По-добрѣ да ядешь сухъ хлѣбъ въ рахатъ, нежели много гозбы съ кахъръ и опасность.
По-добрѣ е на човѣка очи-тѣ му да излѣзатъ, имя-то му да не излѣзва.
По-добрѣ единъ драмъ память, а не сто окы силѫ.
По-добрѣ е и бобова слама отъ праздны яслы.
По-добрѣ е да ти завиждать, а не да тя окайвать.
2255 По-добрѣ е да чюешь, отъ колко-то да рѣчешь.
По-добрѣ е да подхлъзнешь съ кракъ, а не съ языкъ.
По-добрѣ е да вѣрвашь на свои-тѣ очи, а не на чюжды рѣчи.
По-добрѣ е да давашь, а не да искашь.
По-добрѣ е съ мѫдрыя да плачешь, а не съ лудыя да ся смѣешь.
2260 По-добрѣ честно да умрѣшь, а не безчестно да живѣешь.
По-добрѣ честно сыромашество, а не безчестно богатство.
По-добрѣ сухъ хлѣбъ съ миръ, а не много ястія съ скърбь.
По-добрѣ свое яйце, а не чюжда кокошка.
По-добрѣ змия да е родила майка ти, а не тебѣ. Или:
2265 По-добрѣ камѫкъ да е родила майка ти, а не тебѣ! (Клѣтва). Казвать за лоши-тѣ люде.

По-добрѣ на само лобутъ, а не въ калабалжкъ пилавъ.

По-добрѣ разуменъ, а не агуменъ.

По-добрѣ разуменъ душманинъ, а не глупавъ пріятель.

По-добрѣ съ крака-та си да ся подпрьзалишъ, а не съ языкъ-тѣ.

2270 По-добрѣ човѣкъ да проси, нежели да краде.

По-добро е необричяніе-то, отъ неиспълняваніе-то.

По дъждь качюлка.

По-джлечь видять четыри очи, а не двѣ.

По край сухо-то и сурово-то гори.

2275 По-лесно е да почернишь себѣ си, а не да омыешь Арапина.

По-майкж-тж ще познаешь и дъщерьж-тж.

По-напрѣдъ изѣшь два човала брашно, та тогава.

По-напрѣдъ мѣри, та тогазъ крой.!

По-напрѣдъ посѣй, па тогазъ и пожжни.

2280 По нашь Никола, опржзнж ми и Святи Никола.

Побій прьчкж, пій вино.

Побутнжхъ ѭ, тя ся повлече! Ами да бѣхъ ѭ пухнжлъ? Глѣдай: Азъ ѭ побутнжхъ.....

Повече да вѣрвашь на очи-тѣ си, а не на уши-тѣ си.

Повече слушай, а по-малко говори; за това имашь двѣ уши, а едны уста.

2285 Повече-то хора умирать отъ яденіе и піеніе, а не отъ гладъ и жяждж.

Повряга тата, ами магаре-то. Единъ сынъ отишьлъ да трьси бащж си, че ся загубилъ, и намѣрилъ му само кости-тѣ; защо-то вълци-тѣ го изѣле заедно съ магаре-то му. Сынъ-тъ поглѣдалъ, поглѣдалъ на кости-тѣ и казалъ: „Повряга тата, а жално е за магаре-то.“

Повряга тата, ами царвулци-тѣ му! (Таманъ бѣше гы направилъ). За бащж му му ся не досвидѣло, а за царвулци-тѣ, че были още новы.

Повѣнжлъ, като врьба во водж.

Повѣялъ бѣлый-тъ вѣтъръ, дето бѣли биволе-тѣ.

2290 Поглѣдни му ума, та му крой за дома.

Погрьчила го е трѣска-та. Казвать за тогова, кой-то ся погрьчилъ, а пары нѣма, сир. оголѣлъ заедно съ коконж-тж си.

Подимамай го, дорде си истжчешь чергж-тж.

Подплъзна го по лебеничовж корж.

Подплъзнжлъ ся на ледецъ. (Опилъ ся).

2295 Подрьшь ми, сестро, копеле-то да ся посмѣѭ на тѫзи курвѫ. Или: Подрьшь ми копеле-то да ся похлеботѫ на таѭ курвѫ.

Подсмѣла ся коза-та на овцѫ-тѫ. Или:

Присмѣла ся коза-та на овцѫ-тѫ, че ѝ ся види г. . .тъ.

Подъ пепелецъ вѫгленецъ. Казвать за скрышны-тѣ и хытры-тѣ люде.

2300 Поискала камила-та рогове, а тя остала и безъ уши.

Покажи си грьбъ-тъ. Кога-то правишь нѣкому добро, а той не е благодаренъ, ты му покажи грьбъ-тъ си, сир. остави го и не прави му добро.

Покапиле пѫре подъ одра, пакъ той ся покачилъ на одра.

Покланяй ся злому отъ нуждѫ, като святому.

Поклоненѫ главѫ сабля не сѣче.

2305 Покорнѫ главѫ сабля не сѣче.

Покори ся на дявола, дорде минешь мостъ-тъ.

Покрытый-тъ вѫгленъ пó-дълбоко пари.

Покрыто млѣко котки не лочять.

Помага Богъ!

2310 Помагай му, дорде си истѫчешь чергѫ-тѫ. Сир. Хитрѝ му, дорде си свршишь работѫ-тѫ.

Помози Богъ!

Помозѝ, Боже. Казвать, кога-то начинать нѣщо да работять.

Помóзи Богъ, — зла жена!

Попарено куче и отъ дъждь-тъ бѣга.

2315 Попарила го слана-та. (Прѣжълтѣлъ, посѫрнѫлъ).

Попарила си кюркъ-тъ, — отвѣяла си брашно-то. Глѣдай: Отвѣяла си брашно-то.....

„Попе, ей попе!
Колко ти сѫ снопе?“
— Двѣ кола грьсти,
— Двѣ момы тлѫсты;
— Една за печенiе,
— Друга за варенiе.

Съ таѭ пословицѫ, или пѣсьнь ся подсмивать на онѣзи, кои-то не орѫть и не сѣять, напр. на попъ-тъ, на калугере-тѣ, на шивачь-тъ и пр.

Попытай Чяфутинъ на кѫдѣ е пѫть-тъ, да тя побрька, или (въ нѣкои мѣста), да го намѣришь скоро.

Попытале Циганинъ-тъ, кога е твой Великдень; той казалъ: кога има хлѣбъ.

2320 Попскы сынъ, дяволска унука.

Попскы сынъ — или гайдарджія, или хайдутинъ.

Попъ безъ брадж не быва.

Попъ безъ камилавкж. Казвать томува, кой-то нѣма въ кжщж-тж си най потрѣбны-тѣ вещи; напр. мѣнци, паници, кобилицж и пр.

Попъ-тъ ако е піеница, простый-тъ трѣбва сѣкога да сѣди въ въземницж.

2325 Попъ-тъ ако біе нѣкого, то простый-тъ трѣбва да (го) прибіе.

Попъ-тъ ялъ благо, село-то крыво.

Поразіё поразена! (Клѣтва).

Поразилъ го Господь! Спр. Случило му ся зло.

Прѣвивай и исправяй дрьво-то, дорде е младо.

2330 Порасле му крылѣ-то. Спр. Порасалъ, или станжлъ горделивъ.

Посвали, Манго, посвали! Единъ Циганинъ отишьлъ въ горж-тж на дрьва и не можилъ да насѣче, че ся уплашилъ и бѣгалъ. Кога-то си дошьлъ дома, Циганка-та го пытала: „Манго, де ти дрьва-та?“ А той ѝ рекалъ: „Жено-о-о-о, страшно, страшно! Азъ видѣхъ до петдесеть мечкы и бѣгахъ.“ — Посвали, Манго, посвали! Казала Циганка-та. — „Ехъ, жено! Ако нѣмаше петдесеть, то имаше до двайсетъ я! — Посвали, Манго, посвали! — „Имаше до петь я!“ — Посвали, Манго, посвали! — „Ехъ, жено! Една бѣше, добра бѣше, и голѣма, като кжщж-тж!„ — Посвали, Манго, посвали! „Не знаж що бѣше, а шумка шумна, дупка мрьдна, а азъ бѣжъ.“

Посвѣтилъ ся Манго! Единъ Циганинъ прѣзъ зимж-тж, кога станжло много студено, а нѣмалъ дрьва да накладе огънь, и помрьзнжлъ; видѣлъ прѣзъ нощь-тж, че изгрѣяла мѣсячинка, и си помыслилъ: „за менъ огрѣяла мѣсячинка, чѣкай да ида да ся погрѣя! А на Циганкж-тж не быва да казвамь; че тя ще збере топлинж-тж, а менъ ще бжде пакъ студено.“ Излѣзалъ полегка да го не види Циганка-та, качилъ ся на врьхъ-тъ (байръ-тъ) и припекалъ ся на мѣсячинж, а тамъ ся и посвѣтилъ. Циганка-та ся пробудила зарань-та и выка: Манго, ей Манго! Глѣда, нѣма го и казва на дѣтца-та си: „идете, дѣтца, та вište, де е бащa ви.“ Отишле дѣтца-та и нашле бащж си вдрьвенъ; върнжле ся при майкж си и ѝ казале: „Мамо, мамо, тато ся посвѣтилъ: изъ носъ-тъ му изхвръкнжле двѣ свѣщи; а ангеле-тѣ, барахангеле-

са спуснале, — единъ го дрьпа отъ тукъ: други го дрьпа отъ тамъ, и му казвать: „хайде, Манго, въ рай; хайде, Манго на небе-то.“ А той не ще и да са дрьпа; па като доде сам-си Господь съ червены-тѣ гащи, та го грабна и го занесе на въздухъ.“ Свѣщи-тѣ былъ ледъ, ангеле-тѣ быле орлы-тѣ, а Господь — вълкъ-тъ.

Посвѣтилъ ся на студъ-тъ, като Манга. (Измрьзнѫлъ).

Посмали Грьче! Сир. Не лъжи толкова.

2335 Посранъ ся за плетъ дрьжи.

Постъ — кога нѣма гозба; а кога нѣма пары — великы посты.

Потурчила ся Мара, да не носи свинскы царвуле; а тя обула кучешкы.

Потънѫлый-тъ въ море-то и о сламкѫ ся охваща.

Похвала е дяволска.

2340 Похвали го та му изводи очи-тѣ! Кога-то похвалишь нѣкого; той до толкова ся подголѣми, що-то направи пакости.

Правда-та е сѣкога правда.

Правда-та — кысела; а крывда-та сладка.

Правда-та надвила на крывдѫ-тѫ.

Прави си уста-та да яде медъ.

2345 Прави си уста-та, като Гавровецъ за бой. (Или за лобутъ).

Правый-тъ и Богу е драгъ.

Правый-тъ ся не бои.

Правый-тъ ся смѣе, крывый-тъ са крые.

Право, куме, та въ очи.

2350 Право сѣди, Право и сѫди.

Правъ, като вѫже въ торбѫ. Или:

Правъ, като вѫже въ сакулѭ.

Правъ, като отъ майкѫ роденъ. Или:

Правъ, като свѣтецъ. Или:

2355 Правъ, като свѣщь. Сир. (Не виновенъ).

Празденъ мѫжь — остаръ пожъ.

Праздна кратуна всякога грьми.

Праздна Мара тоnанъ била. Или:

Праздна Мара тѫпанъ біе.

2360 Праздна плоска — готова болѣсть.

Праздна-та сакуля біе Циганка-та, а не Циганинъ-тъ.

Праздни долапъ, крьти конатъ.

Прати Марѫ на водѫ, — иди Беро слѣдъ нея. Или:

Прати Харо на водѫ и ты иди слѣдъ него. Казвать кога-то пратишь нѣкого нѣкждѣ, а той ся до толкова забоpави, що-то пращать другыго да го трьси.

2365 Пратила си мѫжь-тъ за юровы ябълкы, за прѣзморскы миндале. (Излъгала го).

Пратилъ го да брули круши (съ уши-тѣ си). Сир. Направилъ го магаре и испъдилъ го.

Пратилъ го за зеленъ хайверъ. (Излъгалъ го).

Прѣваря, като пьрле майкѫ си.

Прѣдникъ-тъ си обърнѫла на задникъ. Сир. Всичко врьши на опачина.

2370 Прѣдъ кумъ ся вода не гази.

Прѣдъ кумъ ся не шяво.

Прѣдъ свахы-тѣ ся не хлѣботать.

Прѣдъ тебѣ маже и глади, а задъ тебѣ ти трапъ копае. Сир. Льстецъ е.

Прѣзъ водѫ-тѫ минѫлъ и не ся накокрилъ. Сир. Оправдалъ ся, ако и виновенъ да былъ.

2375 Прѣзъ водѫ (рѣкѫ) го прѣвелъ, и водѫ му не далъ. (Излъгалъ го).

Прѣзъ горѫ да ѭ прѣведе: сухо ще дрьво листъ пустнѫ, а сураво ще повѣнѫ.

Прѣзъ девять земи го прѣвелъ. (Измамилъ го).

Прѣкадилъ му трѣскѫ-тѫ.

Прѣкаленъ свѣтецъ и Богу не е драгъ.

2380 Прѣканенъ свѣтецъ и Богу не е драгъ.

Прѣмѣни ся Алія, — кога ся поглѣдна, пакъ въ тыя.

Прѣминѫла му мышка пѫть. (Минѫла му прѣмѣжда).

Прѣминѫла му прѣмѣжда прѣзъ главѫ-тѫ.

Прѣминѫло е щирю време.

2385 Прѣминѫло му, като на кушле. Сир. Скоро оздравѣло.

Прѣминѫлъ е прѣзъ иглены уши. (Опрышнявѣлъ).

Прѣминѫлъ прѣзъ механѫ-тѫ, а вино-то не померисалъ.

Прѣпира ся, като костилка.

Прѣпира ся, като ракъ не брьзей.

2390 Прѣпира се, като слѣпъ на прагъ.

Прѣсѣче му мышка пѫть.

Прѣсѣче го, като съ ножъ.

Прѣтьрпѣнъ спасенъ.

Прѣхапалъ си языкъ-тъ. (Замълчялъ, възчюдилъ ся).

2395 Прѣхваленъ Свѣтецъ и Богу не е драгъ.

Прѣхвалены ягоды, малка кошница! Или:

Прѣхвалены ягоды, праздна кошница. Сир. Кога-то нѣкой ся много врнчя, той нищо не прави.

Прѣхлупилъ и на баща си посило-то. Казвать за тогова, кой-то всичкы-тѣ лошавины е направилъ на свѣтъ-тъ.

При сухо-то гори и сураво-то.

2400 Припекло му яйце-то. Сир. Дошла му много работа.

Припекалъ ся, като гущеръ на слънце.

Припка, като лудъ. Или:

Припка. като попъ на крьщеню. Или:

Припка, като попъ на поменъ. Или:

2405 Припка, като пощрьклѣлъ биволъ.

Припка, като просекъ на задушницѫ. Или:

Припка, като просече за конатъ.

Припка слѣдъ него, като овца за крьмило.

Припка, чега-то сѫ ся ождребиле бащины-тѣ му кобылы.

2410 Присмѣла ся коза-та на овцѫ-тѫ, че ѝ ся види г...тъ.

Присмѣла ся коза-та на овцѫ-тѫ, че лудо пасе.

Присмѣла ся краста на шюгѫ.

Присмѣла ся кука на крыво дрьво.

Присмѣла ся курва-та на копеле-то.

2415 Присмѣло ся гѫрне-то на похлупакъ-тъ си.

Присмѣлъ ся гидюлъ на черепъ. Или:

Присмѣлъ ся хрьбель на щрьбель: гдѣ ти ухо-то? ами тебѣ дъно-то? Или:

Присмѣлъ ся хрьблё на щрьблё.

Присмѣлъ ся чирепъ-тъ на гѫрно-то. че-нѣма ухо,

2420 Пріятель ся познава въ нуждѫ, както злато въ огънъ.

Пробила му ся шапка-та отъ умъ. Казвать за Грьци-тѣ, защо-то ся хвалять, че сѫ всичкы философе.

Продалъ за грошь, зелъ зола-та. (Голѣмъ кяръ)!

Продалъ конь-тъ да купи сѣдло; продалъ сѣдло-то да купи юздѫ; продалъ юздѫ-тѫ да купи тютюновѫ кысіѭ. Казвать за тогова, кой-то купува и продава не да печѣли, а да ся намира на работѫ.

Прокопсалъ е, като мышка въ армея.

2425 Прокопсалъ е, като бѣсно куче.

Прокопсалъ е, като лесица въ капанъ.

Прокопсалъ е, като сиппгеръ въ кратунѫ.

Прококсія нѣма отъ поповъ сынъ! Той стая: или гайдарджія, или хайдутинъ, или говедарь.

Промѣнилe си шапкы-тѣ. (скаралe ся).

2430 Простирай си крака-та, колко-то ти черга-та стига.

Простирай си чергѫ-тѫ, дѣто грѣе слънце, — да ти изсъхне.

Пророкъ Манго много знае! Казалъ: „въ онова дере, я има вода, я нѣма.“ А кога отишле да видать, то я имало, я нѣмало. Казвать томува, кой-то пророкува, що ще да бѫде.

Прочеле му поменикъ. Сир. Умрѣлъ и закопале го.

Прошка за кокошкѫ. Кога-то ся скарать двоица, а трети дойде да гы мири; той имъ казва: „сговорете са де!“ Послѣ земе рѫцѣ-тѣ на срьдиты-тѣ, сбере гы заедно, друса гы и казва: „прошка за кокошкѫ.“

2435 Прощавай за хлѣбъ, че нѣмаме сырене. Или:

Прощавайте за вино, че нѣмаме ракыя.

Прьвомъ мя сѫди, тачe тогава мя бѣси.

Прѣзъ море му лѣгало.

Прѣсно сырене, като хлѣбъ рѣже.

2440 Пука, като коприва въ гѫрне.

Пукай, Пройчо, яшь Иванчо! Мащеха-та майка казва на заварено-то дѣте пукай, а на свое-то — яшь.

Пусни бабѫ, хвани какѫ, че е още млада.

Пусни пѣтелъ на купище, да ти бори кокошкы-тѣ.

Пусни пѣтелъ на прага, той ся качва и на полицѫ. Сир. Дай на дѣте волѭ, то ти ся качва и на главѫ-тѫ.

2445 Пусни си водѫ, та ся вишъ какъвъ си.

Пусто да остане! (Клѣтва).

Пусто опустѣло! (Клѣтва).

Пусто останало имане, кога минѫле млады годины.

Забѣлѣжка. Тая поговорка „Пусто опустѣло имане, кога минѫле млады годины,“ употрѣблявася твърдѣ често и въ пѣсни-тѣ, въ кои-то млада-та Българка ся оплаква, че мѫжь-тъ й не дѣли съ неѭ въ млады-тѣ годины радость-тѫ на сѫпружескый-тъ животъ, а странствува по много годины. Его една пѣсьнь, коѭ-то пѣѭтъ Българкы-тѣ въ отсѫтствіе-то на мѫже-тѣ имъ:

Слънце ми трепти, либе ле!
На захождане,
Прьво ми либе, либе ле!
На пѫть отвожда,
На дълга пѫтя

На Анадола,
„Постой почѣкай, либе ле!
„Не дѣй ми ходи.
„Имане има сѣка година,
„Младость е либе, саде година“
Той си восѣдна хранена коня.
И си отиде на длъга пѫтя
На длъга пѫтя на Анадола.
Минало са е мало, ни много,
Минале ми са деветъ годины;
Ей–че си иде првьо-то либе,
И си завари младо-то булче,
Че болно лѣжи глава не вдига,
Либе си тихомъ нему говори:
„Я стани, стани либе ле!
„Че сьмь докаралъ
„Товаръ грошове, шиникъ жлътици.“
— А невѣста му тихомъ говори:
— Пусто останало тѣжко имане,
— Кога минале млады години.

Такыва пѣсни има тврдѣ много.

Пухо пуха, рево реве, а плачко плаче.

2450 Пухны го, да си опули очи-тѣ, като жаба-та въ каль-тѫ.

Пущамь го, ала мя не пуща. Единъ човѣкъ отивалъ съ сынъ-тъ си изъ едно село въ друго. На пѫть-тъ имъ ся припило вода и баща-та казалъ на сынъ-тъ: „иди, сынко, та налѣй въ дере-то малко водицѫ да пиемь. Сынъ-тъ отишьлъ, а тамъ го хванѫле хайдуте. Баща му го чѣкалъ, чѣкалъ и извыкалъ: „Ей, сынко! Дека си?“ А сынъ му ся обадилъ: „тато–о–о–о! Хайдутинъ хванѫхъ?“ — Доведи го, доведи, извыкалъ баща-та. — „Ама не ще да дойде.“ — А ты го пусни. — „Азъ го пущамь, ама ма той не пуща.“ (Тѫѭ приказницѫ разказвать и Сърбе-тѣ и Турци-тѣ).

Пѣни ся, не пѣни ся — щѫ тя изямь, парички сьмь далъ! Единъ Шопъ си купилъ сапунъ, защо-то видѣлъ, че си купувать и другы-тѣ люде, и захванѫлъ да го яде, нъ сапунъ-тъ му ся разпѣнилъ въ уста-та, и той му казалъ: „Пѣни ся, не пѣни ся — щѫ тя изямь, парички сьмь далъ.

Пѣрнатъ е, остави го. (Пѣрнатъ — вѣтарничовъ, лудъ).

Пѫка, като гѫрне коприварче. (Кара ся, бѫбре).

2455 Пжка, като дѣдж за пжлнж чяшњ,

Пжлна пушка едного плаши, а праздна двамина. Сир, Отъ пжлнж-тж пушкж ся бои, само тоя. противъ кого-то е обжрна-та; а отъ празднж-тж и тоя, кой-то ѭ дрьжи, защо-то той знае, че тя е праздна.

Пжлна плоска — весело срьце; праздна плоска — уклюфнаты уши.

Пжлнй чяшѭ-тж, да ти е пжлна година-та.

Пжлно гжрне, — Господь на добро да го обжрне!

2460 Пжлно-то гжрне, нека мя развали! Сир. Нека ми стане лоше отъ пжлно-то гжрне, а не отъ праздно-то.

Пжрлика си иска и келява глава.

Пжрличять ли виты гривны на шюгавы ржцѣ?

Пжрличя, като катанецъ на кочинж.

Пжрличя му, като на магаре сѣдло.

2465 Пжрличя му, като на голъ толумъ пищовъ.

Пжрличя му, като на дрьтелъ кованъ герданъ.

Пжрличя му, като на свиня звънецъ.

Пжрличя му, като на спуканы пете жълты чехлы.

Пжрличя му, като на тыквж обржчь.

2470 Пжрличя му, като на Тишкж жълта крьпа.

Пжрличя му, като на Циганинъ дивитъ.

Пжрличны магарета и на пазарь-тъ има. Или:

Пжрличны магарета и на Божи гробъ има.

Пжрлично магаре двамина носи.

2475 Пжси сине!

Р.

Работа-та му врьви, като ракъ.

Работа-та му е Габровска.

Работа-та му е работа. Сир. Добрѣ си врьши работж-тж.

Работа-та му ся вапирясала. (Не спори му работа-та).

2480 Работна Стана: въ три годины — двѣ вретена; а въ годинж — двѣ дѣтца.

Работна-та снаха — пó-драга отъ своњ-тж можж.

Радвайся, бабо, — дѣдо ще си дойде!

Радвайся, дорде ти е драго!

Радва му ся, като наше-то куче на комшийскж-тж кучкж.

5485 Радвамь ти ся, като крава на мрьтво теле.

Разбѣспѣле ся, като коткы-тѣ прѣзъ Марта.
Разбира, като свиня отъ дынь.
Разбира ти свиня, (че яде) отъ ново корыто.
Разбира ти свиня отъ кладенчовѫ водѫ.
2490 Развалй прътина. Казвать томува, кой-то си влѣче крака-то, кога ходи.
Разглѫчеле ся, като въ циганскѫ механѫ.
Разглѫчеле ся, като на циганскѫ свадбѫ.
Разглѫчеле ся, като Цигане на пазарь.
Разгрѫдилъ ся, като пехлеванинъ.
2495 Разгрѫдилъ ся, като халачь.
Раздразнилъ му овце-тѣ и дава му да піе ракыѭ.
Раздѣлила ся коледа отъ бѫдни вечеръ.
Раздѣлилъ ся съ механджія-тъ, а съ механѫ-тѫ ся не раздѣлява.
Раззинѫлъ уста, като мисирче на сълнце. Или:
2500 Раззинѫлъ уста, като пате.
Раззинѫлъ уста, чега-то иска да мя лопне.
Разклисавилъ ся, като клисава турта.
Разкрещеле ся, като жаби-тѣ въ каль-тѫ.
Размыслена жена, неопрана ходи.
2505 Размати гёлъ.
Разперчилъ крыле, като, мисиръ прѣзъ Марта. Или:
Резперчилъ ся, като пѣтелъ на стоборъ.
Разрошила ся, като чюма.
Разсрьдилъ ся, като змия осоица. (Осойница).
2510 Разуменъ, като разумни Радославъ.
Разхвѫрлено, като въ цигански ишликъ. (Работница).
Разхвѫрлено, като въ чяфутскѫ чершіѭ.
Разсхожда ся, като пѣтелъ около кокошкы-тѣ.
Разхожда ся, като пѣтелъ на купище.
2515 Разсхожда ся, като цигански арахчія, дорде не е събралъ харачь-тъ.
Ракыя на вересіѭ, а вино на вѣрѫ.
Ракыя піе, а хлѣбъ не яде. (Защо-то нѣма).
Ракыя съ пѣсьнь, вино безъ пѣсьнь; хлѣбъ съ думы, сырене безъ думы.
Ралчо си піе и си кротуе. (Шопска). Шопе ся събрале да піять въ еднѫ кръчмарницѫ, — купиле мѣдникъ съ вино и ся скарале за нѣщо си. А Ралчо, кога тѣ ся карале, си пилъ и си мълчялъ и

испилъ всичко-то вино. Шопе-тѣ кога свършиле прѣпирнѭ-тѫ и поглѣднѫле въ мѣдникъ-тъ, а той — празденъ, и попытале Ралчо: „Абе, Ралчо! като сѣдишь до мѣдинко, то не видѣ ли, кой испи вино-то?“ А Ралчо имъ отговорилъ: „Ралчо не знае: Ралчо си піе и си кротуе.“

2520 Ранó пиле, рано пѣе. Сир. Кой-то стане рано, рано и работѫ-тѫ си свършва.

Ранó пиле, рано пѣе; ако не пѣе, то баре подскачя.

Расте, чега-то го дяволе теглать за уши-тѣ. Казвать за тогова, кой-то скоро расте.

Рекле на лесицѫ-тѫ, а лесица-та на опашкѫ-тѫ си.

Речи ми, да ти рекѫ. Казвать томува, кой-то кори другыго съ това, кое-то е той самъ направилъ.

2525 Рыба стара не быва. Или:

Рыба стара не быва, — баба дѣдѫ обичя. Казвать кога-то говорать за нѣкоѭ женѫ, че е хубавица, нъ стара.

Рыба-та отъ главѫ-тѫ вонѣе. Или:

Рыба-та отъ главѫ-тѫ ся въвоцява.

Рыба-та още въ море-то, той турилъ на огънь-тъ мѣнче, да ѭ вари. Или:

2530 Рыба-та още (е) въ море-то, а неѭ ядѫть.

Рыза-та е нó-близу отъ гащы-тѣ.

Рытамь торбѫ грошове, на Стамболъ сѫ съ кошове. Единъ Арнаутинъ, кога-то отивалъ въ Цариградъ на печялбѫ, на пѫть-тъ намѣрилъ единѫ торбѫ съ грошове; рытнѫлъ ѭ и казалъ: „рытамь торбѫ съ грошове, на Стамболъ сѫ съ кошове.“ А въ Цариградъ не намѣрилъ ни пары, а не грошове.

Рови, като кокошка гюбре. Или:

Рови, като харватинъ. Казвать на дѣтца-та, кога-то тѣ ядѫть нечисто и ровать.

2535 Роди мя съ кѫсметъ и хвърли мя на купище.

Родилъ ся да яде и да піе. Или:

Родилъ ся е да хаби хлѣбъ-тъ. Казвать за лѣнивы-тѣ люде.

Родъ рода не храни, горко му, кой-то го нѣма.

Рѣже, като тріонъ. Казвать за ножь-тъ, кога не рѣже.

2540 Рѣже, като съ ножь. Казвать за тѣзи човѣци, дѣто говорять умно и смѣшно.

Рѣжять, като кучешкы зѫбы. Казвать за ножици-тѣ, кога не рѣжять.

Ржве, като куче.
Ржве, като нерезъ.
Ржве, като циганче ръжаный-тъ коматъ.
2545 Ржка ржкж мые, да бжджть и двѣ-тѣ бѣлы. Или;
Ржка ржкж мые, а и двѣ-тѣ образа.
Ржцѣ, дѣто обычать да похватвать, нидѣ (нигдѣ) нѣмать мѣсто. Сир. Кой-то краде, сѣкой го гони.

С.

Саде ты да знаешь и махаладжія-тъ. Или:
Саде той да знае и сичко-то село.
2550 Сама стока збори.
Сама кака Неда ергене-тѣ выка.
Сама ржка и въ море-то не може да ся омые.
Сама шія краста иска.
Само Богъ ще ны сжди за тайны-тѣ.
2555 Само бѣлы-тѣ и черны-тѣ не сж мои, а другы-тѣ сичкы-тѣ сж чюжды. Попытале едного: „Кои сж твои-тѣ овце?“ А той нѣмалъ ни еднж; за това и отговорилъ.
Само младо-то дрьво ся прѣвыва.
Самъ да сьмь, та и въ горж-тж да сьмь.
Самъ свири, самъ играе.
Самъ човѣкъ и въ рай не може.
2560 Сбрька ся, като гжска въ мжглж.
Сбрькале си шапкы-тѣ. (Скарале ся).
Сбрькалъ конци-тѣ. (Побрькалъ си работж-тж).
Сбрькалъ ся, като куче на воденицж. Сир. Замаяла му ся главата и не знае що да чини.
Сбрькалъ ся, като куче на мостъ. Казвать за тогова, кой-то направи зло и като го уловжть, той ся растреперя отъ страхъ.
2565 Свадба безъ гайдж — сжщи поменъ.
Свадба врьви по-легка, а булкж-тж нѣма.
Сватове дошле, а мома-та на куклы играе.
Сватъ свахж задира, сваха му ся не противи.
Свидлива майка, крадливи дѣтца.
2570 Свила си дѣте-то, като кжделя.
Свила му ся змия въ кысіж-тж. (Станжлъ много свидливъ).
Свила ся, като котка въ чюмаво врѣмя. Или:

Свила ся, като котка на зло врѣмя.
Свила ся, като мѫденицѫ въ копанѭ.
2575 Свила ся, като сирота на поменъ.
Свилъ ся, като куче на бачіѭ.
Свиня ката мѣсяцъ ся праси. Казвать томува, кой-то ся хвали, че жена-та му ражда много дѣтца.
Свиня отъ кладенчовѫ водѫ отбира ли?
Свиня-та е най гнусна отъ всичко; а ный пакъ ѭ ядемъ, че е благословена.
2580 Свиня-та кога ся наяде, тя обѫрне корыто-то.
Свиня-та си е сѣкога свиня.
Свиня-та си не познала прасе-то. Сир. Майка та си не познала дѣте-то. Казвать на онѫѭ майкѫ, дѣто си не познава дѣте-то.
Свиня-та си рови за главѫ-тѫ.
Свой своего не храни, нъ горко му, кой го нѣма. Или:
2585 Свой своего не храни, ама тяжко му, кой си го нѣма.
Свой свои не храни, а тяжко му, кой го нѣма.
Свой своего си люби.
Своя-та крава ни дава млѣко, а не чюжда-та.
Своя-та рыза е пò-близу до свое-то мѣсо.
2590 Свири му съ габровѫ пищалкѫ.
Свирú му ты нему съ Гàбровскѫ свиркѫ.
Свѣтать му ся уши-тѣ. Сир. Много е измрьшавѣлъ.
Свѣтъ-тъ е на млади-тѣ.
Свѣтъ, като цвѣтъ.
2595 Свѣтъ-тъ ще ся свръши, а книга-та никога.
Свръшилъ два-та края и срѣдѫ-тѫ. Или:
Свръшилъ си работѫ-тѫ! Останале му два-та края и срѣда-та. Казвать за смѣхъ томува, кого-то пытать, да ли си е свръшилъ работѫ-тѫ, а той не ѭ е още и захваналъ.
Свръшилъ си работѫ-тѫ. (Умрѣлъ).
Сговорна дружина и вино піе.
2600 Сговорна дружина и въ петъкъ благо яде.
Сговорна дружина отъ сеймене-тѣ ся не бои.
Се *) е малко на попово-то око.
Сега (ми дай) и сѣкога, па никога.
Сега щѫ ти испіѭ кръвь-тѫ!
2605 Село безъ псета не быва.

*) Се — сѣкога.

Село хвали, въ градъ сѣди.

Сертме топло не дрьжи. Единъ рыбарь отишьлъ да лови рыбѫ, и замрьзнѫлъ на пѫть-тъ: а защо-то было дѫлечь село-то, той ся завилъ съ сертме-то и лѣгнѫлъ да спи. Прѣзъ нощь станѫло много студено; и кога-то рыбарь-тъ измрьзнѫлъ, той ся отвилъ поглѣдалъ на горѣ и казалъ: „О — о! Колко е студено вънка.“ А подъ сертме то му было топло!

Сечко сѣче, Марта дере, Априлъ кожи продава.

Силный-тъ мѫжь преполовява дни-тѣ.

2610 Сиромахъ е дяволъ. Кога-то кажешь нѣкому, че е сиромахъ; той така казва.

Сиромахъ е, а си има парички.

Сиромахъ хаджія, дрипавъ попъ, и грьчава свиня едно е.

Сиромашія до шіѭ, — неволя до волѭ. Казнать сиромаси-тѣ.

Сиромашія и круши продава.

2615 Сиромашія и телци пасе.

Сиромашія може да ся трьпи, а слободія не може. Казвать сиромаси-тѣ, кога-то ся оплаква нѣкой богатъ човѣкъ, че има много работы и му омрьзнѫло да гы врьши.

Сиромашія-та не е играчка.

Сиромашія-та купува по единѫ окѫ брашно, и отъ насъ е пó-весела.

Сичко завьршва чичо Мито. Казвать томува, кой-то ся много хвали.

2620 Сичко ся купува, само здраве ся не купува.

Сичко си има време.

Сичко си иска майсторъ-тъ.

Сичко си иска пѫрликѫ.

Сичко си Мара фтасала, само ся не е срѣсала.

2625 Сичко ще бѫде, само на кёсе-то брада не ще да порастне.

Сичкы сме луды, кой много, кой малко.

Сичкы-тѣ добрины не ся събирать на едно мѣсто.

Скачя, като бѣсенъ.

Скачя, като лудъ. Или:

2630 Скачя, като магаре отъ конскы мухы.

Скачя, като обѣсенъ.

Скачя, като піянъ.

Скыта ся, като куче безъ сайбія.

Скопѣва кучета-та. Сир. Не врьши ни единѫ работѫ.

2635 Скоро да идешь, — да сѣкамь, че ся врьщашь, а ты да отиваш.

Скоро, снахо, дай да ямь, на гостѣ сьмь была.

Скоро скжсай ся отъ тукъ! Сир. Махни ся отъ тукъ.

Скрылъ ся, като плжхъ въ трици.

Скрылъ ся, като червиво куче на сѣнкж.

2640 Скрьца, като врьбовъ клинъ. Или:

Скрьца, като колело безъ катранъ. Или:

Скрьца, като неподмазанъ клупъ. (Бжбре, кара ся).

Скжперниково-то богатство яджть нехайковци.

Скжперникъ-тъ само, кога умрѣ, прави добро.

2645 Сладкы сж, сладкы — добры сж за дрьженѥ. Единъ глухъ чичяръ продавалъ круши, и кога-то го попытале дѣтца-та: „чичо! По колко давашь круши-тѣ?“ Той отговорилъ: „сладкы сж сладкы, — добры сж за дрьженѥ.“ — По колко гы давашь? — „Ако сж гнилы, ты си врьви.“

Сладко, като медъ.

Сладко, като въ гладъ.

Слѣдъ грьмотевицж-тж и дъждь ще вали.

Слѣдъ дъждь качюлка.

2650 Слѣдъ дяволъ-тъ врьви и Богу ся моли. Казвать за онѣзи люде, кои-то ходять по два пжти на день-тъ въ цьрквж-тж, а на другы-тѣ човѣци правять зло.

Слѣзь, Боже, та глѣдай!

Слѣзь, кокошь, да тя изямь,

Слѣзалъ отъ конь-тъ и качилъ ся на магаре.

Слѣпа кокошка, кога проглѣда, — иска да ся качи и на пѣтелъ-тъ. Или:

2955 Слѣпа кокошка, кога проглѣдне, и на пѣтелъ-тъ ся качва, и на стоборъ-тъ кукурига.

Слѣпецъ слѣпца води, — и двама-та въ ямж-тж.

Смаялъ ся, като псе въ сливы.

Смирна-та лесица кокошкы-тѣ яде.

Смрьди, а не вонѣе.

2660 Смрьди ми не смрьди ми, подъ носъ-тъ ми си.

Смрьть-та не глѣда: старъ ли си, младъ ли си.

Смрьть-та не пыта: чій си сынъ.

Смѣе ся, като полудѣлъ.

Смѣе ся, като умрѣлъ конь.

2665 Смѣй ся дѣдо да ся смѣешь, чи дано ся проумѣешь·

Смѣешь ли ся много, и щѣшь плачешь много.

Смѣйте ся, дорде ви ся смѣе.

Смѣйте ся дѣтца, че е настало весело време. Или:

Смѣйте ся дѣтца, че ся смѣе майка ви и баща ви.

2670 Снѣсла кокошка-та яйце. и окрѣкала сичкж-тж махалж. Казвать томува, кой-то направи нѣщо и ся хвали.

Сосъ теманъ дявола не можешь да пропаднишь.

Спахъ, като окжпанъ.

Спомѣни душж. напълни гушж.

Сворѣдъ главж-тж и брьснате-то.

2675 Спорѣдъ попъ-тъ и приходъ-тъ.

Спорѣдь свѣтецъ-тъ и тропарь-тъ

Спорѣдъ юнака и калпака.

Спори му, като на костенуркж прѣзъ угарь.

Срьби го грьбъ-тъ за тоягж.

2680 Срьдито момче,

Возъ буче бѣга;
Стигни го, попе!
Надуй му дупе;
Дай му дрѣнке,
Да не хлѣнка;
Дай му крушка,
Да та мушка! Пѣжть на дѣтца-та, кога-то тѣ ся разсрьдать и плачать.

Срьдитъ, като змия осойница.

Срьдитку Петку. празна му турбуличка. Или:

Срьдитъ Петко, праздна му торба. Или:

Срьдитъ купецъ, праздна му турбуличка. Или:

2685 Срьдитъ попъ, праздны му дисагы. Сир. Кой-то ся срьди, гладенъ остая. Казвать, кога-то ся разсьрди нѣкой.

Срьдитъ просякъ съсъ празднж торбж.

Срьце прьгаво — дупе тричаво.

Срьце не е отъ желѣзо, ами е отъ тѣло, (и лесно ся прѣдумва).

Срьце-то му трѣпкж, като на мрьтво куче опашка-та. Казвать, кога-то ся карать нѣкому. а него не е и грижя.

2690 Стадо безъ мрьшжь не быва.

Станжла дъщеря-та, намѣстила ся снаха-та.

Станжлъ грошь-тъ зола-та.

Стани, Боже, та глѣдай!

„Стани, Манго, та набери дрьва." — Да спимь, да спимь. овчярко, че е зима. — „Стани, Манго, накладн огънь-тъ" — Да спимь,

да спимь, овчарко, че — зимà. — „Стани Манго, да ядемь.“ — Да ядемь я! Не ли сме дружина, да ся слушяме. Циганинъ ся главилъ да бѫде овчарь, и кога-то го выкале да работи, той казвалъ: „Зимà е“ (студено е). А кога-то го выкале да ядѫть, той казвалъ, че трѣбва да слушять единъ другыго, като сговорна дружина.

2695 „Стани, Манго, царь.“ — Ами хлѣбъ? — „хлѣбъ съ кола.“ — Ама азъ да карамь кола-та.

Стани на дяволъ-тъ другарь, дорде минешь мостъ-тъ, че тя бутнова долу.

Стани, свѣти владико, да сѣдне мой-тъ кумъ. Или:

Стани, свѣти владыко, че иде мой-тъ кумъ.

Стара дъска — стара боя.

2700 Стара дъска боя не хваща.

Стара майка — старо дѣте.

Старый-тъ ядетъ не оставяй.

Старо куче овце варди.

Старо либú — дене губù; вѣхто крьпú — конци хаби.

2705 Старость — не радость.

Стани да ядемь. Казвать, кога ся спренне нѣкой.

Стои, като истуканъ.

Стои, като прѣдъ кумъ.

Стори добро, да намѣришь зло.

2710 Сторù добро, да тя біѭть.

Сторù милостынѭ на богатъ! По-добрѣ да ѭ хвьрлишь въ море-то.

Страхъ лозе пази.

Стьрпено — спасено.

Стѣгнѫлъ го манго. Сир. Блазни го дяволъ-тъ.

2715 Стѣгнѫлъ го студъ-тъ, та кове клинци.

Стѣгни си уплинци-тѣ. Сир. Иди, та си врьши работѫ-тѫ.

Сураво, печено — намъ (е) наречено.

Султанъ безъ гащи. Сир. Сиромахъ и гулѣми ся.

Суха лъжа въ кошницѫ. Казвать, кога лъже нѣкой.

2720 Суха пола рыбѫ не яде, а мокра.

Сухы комате безъ хлѣбъ.

Сухо дрьво листъ пустнѫло. Казвать, кога-то свидливый-тъ даде нѣкому нѣщо.

Сухъ гъсъ не яде рыбѫ.

Счюпило ся, като клечка въ кръвавицѫ.

2725 Съгласіе-то денѣ ся тьче, а нощѣ ся растака.

Съ богатъ да ся не карашь, съ рогатъ да ся не бодешь, съ келявъ да ся не боришь.

Съ вилы орѣхы и съ решето водѫ щѫ нося на свадбѫ-тѫ ти.

Съ вилѫ хврьга орѣхы.

Съ вилы да тя разсправать. Клѣтва.

2730 Съ гладнѫ мѣшлипѫ дрьва не сѣкѫть. Сир. Гладенъ не може да работи.

Съ гладны кучета овце ся не вардать.

Съ голѣмъ кошникъ на прѣхвалены ягоды не ходи

Съ добрый-тъ другарь и въ зло време весело.

Съ другарь пій и яшь, алѫшь — веришь не прави. Или..

2735 Съ другарь пій и яшь, зимание даванюe нѣмай.

Съ дѣте на пѫть не ходи, защо-то, ако ти ся строшять кола-та, смѣе ти ся, ако му са строшять, плаче. Или:

Съ дѣтца на дрьва не ходи; съ старци мечкы не ловй.

Съ единъ камѫкъ кале не стая. Или:

Съ единъ камень кѫща не става. Или:

2740 Съ единъ камикъ ся дуваръ не прави.

Съ еднѫ ластовицѫ пролѣть не бива.

Съ еднѫ-тѫ рѫкѫ дава, а съ другѫ-тѫ зима.

Съ едно-то око кёравъ, а съ друго-то не види.

Съ едно цвѣте лѣто не бива.

2745 Съ едно цвѣте пролѣть не става; съ еднѫ женѫ свадба не бива.

Съ едно ударяние гвоздe ся не вбивать.

Съ едно юзе свадба не бива.

Съ женѫ шега не бива.

Съ зехтинъ огънь ся не гаси.

2750 Съ игрѫ човѣкъ сытъ не бива. Казвать на дѣтца-та, кога-то гы пращать на работѫ, а тѣ казвать: „чѣкайте да поиграемь."

Съ келявъ да ся боришь, и съ рогатъ да ся бодешь; да си намѣришь белѫ-тѫ.

Съ кого-то ся карашь, съ него щѣшь ся и зговаряшь.

Съ кола зайци лови.

Съ кѫкво-то отишьлъ, съ това си и дошьлъ.

2755 Съ лакердѫ медъ яде. Сир. Всичко наонакы прави.

Съ луды хора не играй, — щѫть ти строшять крака-та.

Съ лудъ шега не бива.

Съ неговы-тѣ камане по главѫ-тѫ му.
Съ новы конци закрьпена. Казва тоя, кому-то честитять старѫ дрѣхѫ.
2760 Съ нохте-то си може да оре.
Съ огънь шега не быва.
Съ очи-тѣ си да видѭ, пакъ не вѣрвамь.
Съ свой и пій и яшь, а алѫшь-веришь не прави!
Съ свѣщь да го трьсишь, не щѣшь да го намѣришь.
2765 Съ строшенъ кавалъ и на планинѫ-тѫ не свирать.
Съ сухо-то дрьво гори и сураво-то.
Съ свои-тѣ камѫне щѫ тя біѭ.
Съ тебѣ, жено, злѣ, а безъ тебѣ пó-злѣ.
Съ тебѣ яде и піе, а задъ тебѣ ти гробъ копае.
2770 Съ тютюнъ-тъ човѣкъ сытъ не быва. Казвать бабичкы-тѣ томува, кой-то пуши.
Съ уста птичкы лови!
Съ чяшѫ да го испіешь! Казвать за хубавы-тѣ люде.
Съ чюжды-тѣ пары евтино ся купува.
Съ чюжды рѫцѣ дрьжи горѣщо желѣзо.
2775 Съ чюждо вѫже не ся спущай въ кладенецъ, че може да е гнило.
Съ чюждъ конь пó-малко харчь ся прави.
Съ чуждъ хлѣбъ бащинъ поменъ не быва.
Съ чюждъ конь пó-скоро ся врьви. (Че го не жялишь).
Съ шило гробъ му копае.
2780 Сынъ, като клинъ; зетъ, като медъ. Или:
Сынъ ми си — пелынъ ми си; зетъ ми си — медъ ми си. Или:
Сынъ пелынъ — зетъ медъ.
Сирене нѣма, — попара дроби.
Сыта му мѣшлина — дълга му година.
2785 Сыта мѣшлина хлѣбъ-тъ пробира.
Сытый гладному вѣрѫ не хваща. Или:
Сытый-тъ не хваща вѣрѫ на гладный-тъ.
Сытый-тъ спи, а гладный-тъ ходи. (Ходи да търси хлѣбъ).
Сытый-тъ гостенинъ лесно ся гощава.
2790 Сытъ, като Пенгово-то дѣте на Лазарь.
Сытъ, като просяче.
Сытъ — піянъ, мрьтавъ — гладенъ: коремъ-тъ му, като дъска. Казвать за піеници-тѣ.
Съ ѣкы-тѣ ся не борй, а съ богаты-тѣ — не мѣрй.

Сѣди, като квачка на мжтеци.

2795 Сѣди миренъ, да не ядешь не мытъ. Или:

Сѣди миренъ, да не доде пухо и рево. Или:

Сѣди миренъ, да не ядешь дрьвенъ Господь. Сир. Сѣди миренъ, да тя не біж.

Сѣди самъ, да не тя е срамъ.

Сѣднжлъ хрьблё на пжть-тъ, та ся щрьблю присмыва.

2800 Сѣка година по дѣте, за девять годинъ дванайсять. Казвать на онаж женж, коя-то друго нищо не прави, само дѣтца ражда.

Сѣка квачка около свои-тѣ пилета квáче.

Сѣка квачка на свой-тъ полагъ излупва.

Сѣка коза е закачена за свой-тъ кракъ. Или:

Сѣка коза е обѣсена за свой-тъ кракъ, но кога дойде видовъ день, тогава щѣмь видѣ.

2805 Сѣка крава теле-то си лиже.

Сѣка мома пѣе дома си; а да видимь, какъ ще да запѣе на хоро-то.

Сѣкы го има, ама кому-то ся види, нему ся смѣять (хора-та).

Сѣкы пыта за майкж ми, а за бащж ми никой.

Сѣкы припка на сврьшенъ арманъ.

2810 Сѣкы пѣтелъ на свое-то купище пѣе.

Сѣкы свое-то хвали.

Сѣкы тегли вѫгленъ-тъ, къмъ свое-то яйце. Сир. Сѣкы глѣда за себѣ си.

Сѣкы трьси круши по свои-тѣ зжбы.

Сѣкы харесва себѣ си.

2815 Сѣко куче прѣдъ врата-та си лае.

Сѣко нѣщо отъ майсторъ-тъ си ся бои.

Сѣко пиле на гнѣздо-то си пѣе.

Сѣко пиле ся хвали съ свой-тъ гласъ.

Сѣкога баба давала милостынж, а веднжшь (само) не дала, и като че хычь не давала.

2820 Сѣкое зло, още по едно зло влѣче слѣдъ себѣ си.

Сѣкое село си има и бжклица за годежь.

Сѣкой день новичко, на Великдень старичко. Казвать тому, кой-то си не варди дрѣхы-тѣ и въ дѣлникъ ся премѣнува.

Сѣкой иде съсъ уши; попъ иде безъ уши.

Забѣлѣжка. Тукъ ся относи слѣджюща-та пѣсьнь:

Богъ да убіе пѣтле-то,
Че е рано попѣло!

Та сабудило баба-та,
Да разточи зелникъ-тъ;
Дорде да го замѣси —
Товаръ брашно измѣси,
Дорде да го разточи —
Кола прьте изтроши,
Дорде да го наложи —
Каца пресолъ изложи,
Каца масло наложи,
Дорде да го опече —
Кола дрьва изгори;
Изпече са зелникъ-тъ
Девѣтъ педы петуры.
Кога сѣднале да ѣджтъ,
Нѣщо крукна въ зелникъ-тъ,
Сѣкой выка: „буба ю.“
Сѣкой бѣга на горе,
Попъ-тъ бѣга на доле;
Сѣкой иде съсъ уши,
Попъ-тъ иде безъ уши.

Сѣкому ся иска хубаво-то, ама да видимь, какъ щѣшь го достигнешь.

2825 Сѣкому свой гробъ.

Сѣкоя Циганка свои-тѣ вретена хвали.

Сѣнка-та обыкаля все около дрьво-то.

Съблѣкалъ ся голъ, като отъ майкж роденъ.

Събрале ся, като зжме на змійще.

Забѣлѣжка. Разсказвать, че змiи-тѣ, щомъ настжпи есень, събирать ся около своя царь и той гы разрѣжда по змийщж-тж, гдѣ трѣбва да проведжть зимж-тж. Царь-тъ испраща съ тѣхъ на смійщж-тж чиновникъ, кой-то лѣжи въ срѣдж-тж, а другы-тѣ змiи около него, за да му бжде по-топло. Това сжщо-то прави и царь-тъ съ своѭ-тж свитж. Царь-тъ быва съ двѣ главы, языкъ-тъ му е отъ бриліянтъ, а на главж-тж му корона. Ако убіешь царя, кое-то е твьрдѣ мжчно, защо-то е окржженъ отъ най люты змiи, и вземешь отъ него бриліянтъ и коронж-тж, то щѣшь станешь повелитель на всичкый-тъ свѣтъ и безсмьртенъ. Свита-та на царя носи звънчета на опашкж-тж.

2830 Съвна и безъ пѣтлы. Свършси ся работа-та и безъ тебѣ.

Съвна ще, видѣщемь. Или:

Съвна ще, видѣщемь чiя майкж пѣма.

Т.

Така баба знае, така и бае.

Така Балё знае, така дѣтца плаши. Една жена ся помолила Балю да позаплаши дѣтцата ѝ, да не бѣснѣѭтъ. Балё хванѫлъ да гы попрьжя; а кога-то жена-та чюла и му казала: „абре, Бале! Нема ся така дѣтца плашять?" — Така Бале знае, така дѣтца плаши, казалъ Бале.

Таманъ пѫрлика: дето ще да гори единъ, то по̀-добрѣ е да горѫтъ двамина. Казвать, кога-то ся жени не добъръ момъкъ и зима момиче, кое-то пѫрличя на него.

Таманъ свадба на угадъ: ни хлѣбъ стигнѫ, ни манджя остана (артиса).

Тамо нему. Кога-то дѣте-то ся оплаква на майкѫ си, че го билъ тоя и тоя; тя казва: „Ахъ тамо нему."

Тэмъ му не пѣе пѣтелъ-тъ. Сир. Тамъ той не може да прави що-то иска.

Тамъ ся грозде не ражда, де мотика не обхажда.

2840 Тато! Побѣлѣ ми главата, омрьзна ми жена-та.

Татово-то то. Глѣдай: Да ли да го ямь....

Твой мрьтвецъ, твой и поменъ.

Твои-тѣ думы въ Божіи-тѣ уши.

Тебѣ думамь, дщерко, усѣщай ся, снахо! Или:

2845 Тебѣ думамь, дъще, — усѣщай ся снахо! Или:

Тебѣ думамь, свекръво, усѣщай ся снахо!

Тегли, буле, конецъ-тъ, че ми ся спука гѫзецъ-тъ.

Тегли, моме, хоро-то, че ся збира село-то.

Теле му родилъ и бикъ-тъ. Сир. Разбогатѣлъ.

2850 Тепрьва баба на дрьва. (И. Мачева).

Терзія-тъ съ закрьпены терлици ходи.

То е нѣщо, па дошло нѣщо та го изѣло, и останало нищо.

Забѣлѣжка. Шопе нашле сьрпъ и чюдятъ ся: Что бы могло да бѫде това нѣщо? Мыслили — мыслили и рѣшили по между си да пытать разумни Радославъ. Той дошьлъ, зелъ сьрпъ-тъ въ рѫцѣ-тѣ си, глѣдалъ го — глѣдалъ и казалъ: „Това е было нѣщо, па дошло нѣщо та го изѣло, и останало нищо."

То си има крушка опашка. (Сичко си има работа).

Това баба знае, това и бае.

2855 Това е беля-та въ торба-та.

Това е страшно — безъ брашно.

Това ми е сирьть. Сир. Това азъ не обычямь.

Това му кучка отнѣла.

Това не е поменъ. Или·

2860 Това не е Ланджова бачія. (Панагюрище). Казвать томува, кой-то яде много.

Това ся выка майсторія, кога хайдутинъ отъ хайдутинъ краде!

Това си е гола лъжя. Казвать томува, кой-то лъже.

Тогава — кога изѣдешь петь шиника соль. Казва баща-та на сынъ-тъ си, кога-то той го пыта: „Тато, кога щѣшь ия ожениш?“

Тогава пести, кога-то и хлѣбъ нѣма. Казвать, кога-то нѣкой піенецъ си испіе сичко, а кога-то осиромашѣе, той ся зарече да піе.

2865 Той го не окрадилъ, ами го зелъ да го не видать.

Той е отъ майкж дѣте. Сир. Добъръ е и юнакъ е.

Той е правъ, като пръстъ. Сир. Не е виновенъ.

Той зарьчялъ да го закопажть подъ бжчвж-тж. (Піенецъ е).

Той коли, той бѣси.

2870 Той мысли, че що-то фрьчи се са ѣде. (Още е дѣте).

Той може да біе тоягж-тж съ грьбъ-тъ си.

Той може да піе, ама да видимь, кой ще му даде.

Той не е на шяренж-тж овцж шиле-то, (та му давате повече).

Той не лъже, а право не казва.

2875 Той пали — той гаси. Сир. Има власть въ ржцѣ-тѣ си и прави що-то иска. Казвать за Българскы-тѣ чорбаджіе.

Той новин кога и отъ майкж си бозалъ. (Много лъже). Казвать томува, кой-то за сичко казва: „азъ новна.“

Той тѣгли отъ главж-тж си, а не му сж кривы другы-тѣ.

Той ялъ на бащино-то си крьщение кашж.

Токмо едно куче не выкать Караманъ.

2880 Томузъ кжсъ, ономузъ кжсъ, менѣ голъ г..ъ. Или:

Томузъ кжсъ, ономузъ кжсъ, менъ голъ прьстъ.

Торба отишьлъ, торба си и дошьлъ. Сир. Глупавъ отишьлъ, глупавъ си и дошьлъ.

Точи зжбы за печены прасета. Сир. Чѣка да яде на готово, или, иска му ся да стане селскы чорбаджія.

Точй си зжбы-тѣ да ядешь.

2885 Тоя не толкова грѣши, дѣто го е окрадилъ; а тоя отъ кого-то го окрадилъ.

Тояга-та дѣто е тънка, тамъ ся и троши.
Тояга-та е благословена. Или:
Тояга-та е Божо дрьвце. Или:
Тояга-та изъ рай излиза.
2890 Трай, душо, чернѣй, кожо!
Трай, душо, трьпи, кутро! — Въ петъкъ си благо яла!
Трай, кончо, за зеленѫ тревѫ.
Трай, конё, скоро е Гергёвдень, (трева ще да израсте). Единъ Циганинъ така говорилъ на конь-тъ си, кога му ся свршило зимжска сѣно-то.
Трай ми, магаренце, Марта настига.
2895 Трезвый-тъ въ калъ-тѫ ся не вали, а піеный-тъ.
Треперя, като листо.
Треперя, като трескавъ.
Треперя, като уплашенъ.
Треперя му ржка-та, като на Чефутинъ. (Свидливъ е).
2900 Треска болѣсть ли е: овчарь либе ли е; тутманикъ гозба ли е?
Тріе ми соль на главѫ-тѫ. (Мѫчи мя).
Тріе му лукъ на главѫ-тѫ. (Мѫчи го).
Тріе му ропонъ на зѫбы-тѣ. (Подказва му хлѣбъ-тъ).
Тронца съ еднѫ шапкѫ. (Сиромаси).
2905 Трьгнѫле сме напрѣдъ, като раци.
Трьколило ся гърне-то, та си намѣрило похлюпкѫ-тѫ.
Трьнъ му въ уста-та, а яйце въ ржкѫ-тѫ.
Трьпи баба за хубость. Или:
Трьпи баба за гыздосъ.
2910 Трьпи, душо, до ще Великденъ.
Трьпило има, давило нѣма.
Трьпѣлъ въ майкѫ си девять мѣсяца, а сега не може да потрьпи!
Трьси булумачь-тъ.
Трьси го, като прилепъ кандило.
2915 Трьси, кой гёлъ е по́-дълбокъ.
Трьси огънь на старо огнище.
Трьси на дѫно-то бащѫ си. Казвать томува, кой-то кога яде рови.
Трьси си лобутъ-тъ съ свѣщь.
Трьси у Циганинъ кысяло млѣко.
2920 Трьсилъ клинецъ-тъ, загубилъ плочьѫ-тѫ; трьсилъ плочьѫ-тѫ, загубилъ магаре-то; трьсилъ магаре-то, загубилъ себѣ си.
Трьснѫлъ му вълнѫ-тѫ. (Билъ го).

Трьтилъ ся е нейдѣ вълкъ. Или:

Трьчи, Боже, та глѣдай! Казвать кога-то свидливый-тъ даде нѣкому пары на заемъ.

Трьчи, Боже, та слушай! Казвать кога-то лошій-тъ човѣкъ хвали нѣкого.

2925 Трѣбва да му ся чете молитва. Сир. Той е полудѣлъ.

Тупни го, да му пресѣдне.

Тупни го, да си опули очи-тѣ.

Тури му самаръ-тъ и пусти го да брули круши. Сир. Ако не е човѣкъ испжди го.

Турила шарлаганджій-тъ съ чизмы-тѣ. Казвать, кога-то налѣешь много масло въ гозбж-тж.

2930 Ты го теглишь въвъ чийря, а то бѣга възъ баиря.

Ты дадни, а азъ да хапнж.

Ты ли сьмь азъ, или азъ сьмь ты.

Ты менѣ дай, а тебѣ (ще даде) Господь.

Ты менѣ зжбы побѣли, а тебѣ Господь очи да побѣли.

2935 Ты менѣ обрьсна, а тебѣ Господь! Сир. Ты менѣ пакость направи, а тебѣ нека Господь да направи!

Ты менѣ разсмѣй, а тебѣ Господь да разсмѣши, като умрѣлъ конь.

Ты ся смѣешь, а менъ срьце копнѣе.

Тѣгли дорде умрѣшь, а кога умрѣшь пакъ тѣгли.

Тѣгли, главо, да тѣглимь, довно поумѣемь.

2940 Тѣглила глава, тѣглила, имала още да тѣгли.

Тѣжакъ е чюждый-тъ хлѣбъ.

Тѣжка рана заздравя, лоша рѣчь ся не забравя.

Тѣжко оному, кой разумъ нѣма.

Тѣжко ти и горко ти!

2945 Тѣжко ти и горко ти, ако тя жялять!

Тѣжкый-тъ мжжь, — и той голъ и жена гола.

Тя е на край-тъ. Кога-то кажешь нѣкому, че тя боли глава-та; той така ти казва.

Тя не рече ни тебѣ куку, ни томува куку, а менъ рече куку; че имамь триста въ пазухж-тж.

Тжй му было написано на небо-то. Или:

2950 Тжй му было урисано отъ урисници-тѣ.

Забѣлѣжка. Урисници, или Орисници, за кои-то ся помянува на много мѣста въ обычаи-тѣ, — сж три дѣвици, кои-то опрѣдѣлявать сждбж-тж на младенецъ-тъ (дѣте-то), като ся роди. Прьва-та му дава умъ и

учи го на книгѫ; втора-та му дава здраве и хубость; третя-та го рѫководи въ продълженіе-то на всичкый-тъ му животъ, учи го занаятъ и дава му случяй да ся обогати. Другы пакъ казвать, че първа-та назначава на младенецъ-тъ умъ, втора-та го учи да говори, третя-та му дава щастіе. Има още злы урисници, тѣ сѫщо така сѫ три, кои-то всегда ся борять съ добры-тѣ урисници.

У.

У кого-то е добра жена-та, нему не трѣбва рай.

У кого-то е хубава жена-та, той много познайници има.

У него е заешко срьце. Сир. Страшливъ е.

У него сѣка пара е сгѣнѫто заврьзана.

2955 У Недины свѣщи горѫть. Казвать, кога-то запалишь двѣ свѣщи.

У сиромахъ въшкы и бълхы много; повече нищо не трьси.

У сиромахъ-тъ дѣтца ся раждать, а у богатый-тъ телци. Казвать: 1) Кога-то нѣкой богатъ човѣкъ нѣма дѣтца. 2) Кога-то у сиромахъ-тъ умира, или ся не вѫди добытъкъ-тъ.

У сѣкого свой кахѫръ. Или:

У сѣкого си има своя неволя.

2960 У Чяфутинъ пій вино, — не спи; у Ерменлія спи, — не ядь; у Турчинъ пій каве и чубукъ, — вино не пій; у Арнаутинъ пій и ядь, — на пѫть не ходи; у Грькъ нищо не прави.

Ублещила ся, като мышка въ трици.

Ударй го, да му ся зашемеди глава-та. Или:

Ударй го, да му свѣтнѫть очи-тѣ. Или:

Ударй го, да му ся опулять очи-тѣ, като на жябѫ-тѫ въ калъ-тъ.

2965 Ударй куче въ главѫ-тѫ, и мома-та на срѣща.

Ударила му ся коса-та о камѫкъ. (Работа-та му трьгнѫла зѫдникъ.

Ударилъ го горній-тъ прагъ, та поглѣднѫлъ долній-тъ.

Удрипавѣлъ, като яболкарскы конь.

Удряй змия-тѫ по главѫ-тѫ!

2970 Удряй, моме, куче-то! Единъ момъкъ си купилъ прьстенъ, и му ся искало да го покаже на еднѫ момѫ; той отищълъ у неѭ, и ѝ казалъ: „Удряй, моме, куче-то, да мя не захапе.“ И съ прьстъ-тъ, на кого-то былъ прьстенъ-тъ, посочилъ кѫдѣ куче-то. А мома-та си купила герданъ и да го покаже на момъкъ-тъ, му казала: „отъ тука да мя заколишь, пакъ не щѫ да тя вардя.“ И съ рѫкѫ-тѫ показала на шіѭ-тѫ си.

Удряй самара, да ся усѣща кобыла-та.

Удряй яйца на масло. Казвать, кога-то ядѫть и піять.

Удряй Циганче-то, дорде не е счюпило тиквѫ-тѫ.

Уклёфнѫлъ, като въ горѣшници-тѣ.

2975 Уклёфналъ, чега-то му сѫ потжнале гимін-тѣ въ Черно море.

Умный-тъ насждѣ си искарва хлѣбъ-тъ.

Умрѣлъ Дейко втресло го. Казвать томува, кой-то не може да пѣе, а пѣе.

Умъ и разумъ съ пары ся не купувать.

Умъ има, а разумъ нѣма.

2980 Умъ има, ама *совѣсть* нѣма.

Умъ царува, умъ Богува, умъ говеда пасе.

Умъ царува, умъ карува, умъ говеда пасе.

Умъ царува, умъ кака цалува.

Умъ царува, умъ робува, юнакъ лозе копае.

2985 Унако огледва дѣвойче, а попо се жени. (Шопска).

Уплашилъ ся, като заекъ.

Уплашилъ са, като Циганинъ отъ циганскый-тъ арахчія.

Уплескалъ ся, като халваджиска тесла. Кâзвать за тогова, кой-то не яде чисто.

Управа! Отъ тукъ до круши. Казвать томува, кой-то тя не разбира, кога му говоришь нѣщо.

2990 Уста затвори, — очи отвори; очи затвори, — пупе отвори.

Уста сѫ кучешкы. Кога-то канять нѣкого да яде, а той ся срамува — не ще да яде, и казва: „Азъ сьмь сытъ.“ — Хаппи си, хаппи, уста сѫ кучешкы, му казвать другы-тѣ. (Д. Кассіянъ).

Устатъ човѣкъ!

Утѣшявай болный-тъ, дорде му изскочи душя-та.

Ушка та-не! Кога-то лъже нѣкой, му казвать: ушка та-не, ако, нека вчера и нека барем̆ъ.

2995 Ученіе-то е свѣтлина, а простота-та тьмница.

Учися отъ малъкъ да знаешь, кога порастешь.

Х.

Хайдутинъ отъ хайдутинъ ся не срамува.

Хайдутинъ-тъ безъ етакъ не може.

Хапе ся два пѫти на едно мѣсто. (Пишманъ е, кае ся).

3000 Харизâнъ умрѣлъ, а братъ му не дава. Или:

Харизâнъ отишьлъ, та осталъ зарезâнъ. Сир. Нѣма тѫкыва люде, кои то харизвать.

Харйзанъ оцетъ отъ медъ (е) пó-сладакъ.

Хатове-тѣ ся рытать, а магарета-та умирать.

Харна-та мома, лоша невѣста!

3005 Хатжръ булкж заваля.

Хатжръ дупкж пробива.

Хвалены ягоды — празна кошница. Глѣдай: На прѣхвалены ягоды....

Хванжла го кокошя-та слѣпота. Казвать томува, кого-то накарвать вечерь да работи; а той защо-то му ся не иска да работи, казвж: „не вида.“

Хванала го тѣжка-та болѣсть на сиромашіѭ-тж.

3010 Хванжла го червена-та болѣсть. (Преправя ся на боленъ).

Хванжла го чюма-та за вратъ-тъ. (Расрьдилъ ся).

Хванжла ся на хоро-то, а да играе не може.

Хванжла ся царска-та дъщеря за работж, то й ся изприщиле ржцѣ-тѣ!

Хванжле го зазжбици. (Иска му ся да хапне).

3015 Хванжлъ врага за нога.

Хванжлъ ся въ капанъ-тъ.

Хванжхъ тя, като френецъ. Кога-то направи нѣкой зло и го хванжть; то така му казвать.

Хвани едного за крака-та и удряй другыго по главж-тж!

Хвани слѣпый-тъ, извади му очи-тѣ.

3020 Хвжрли зждъ тебѣ, да намѣришь прѣдъ тебѣ. Сир. направи добро, да намѣришь добро.

Хвжрлилъ петала-та. (Умрѣлъ). Казвать за конь-тъ.

Хвжрлилъ топъ-тъ. (За длъжнѣлъ).

Хвржга му, като на куче.

Хей люде, вардете ся! Мжжь-тъ си бихъ и пѣтелъ-тъ си заклахъ.

3025 Хемъ го біе, хемъ му не дава да плаче.

Хемъ срьби, хемъ боли. Сир. И иска му ся и не ще му ся.

Хемъ шуто, хемъ боде.

Хлопа му дъска-та. (Глупавъ е).

Хлопа, като воденица.

3030 Хлѣбъ-тъ ся пече, а не ся знае, кой ще го яде.

Хлжта, като копой. Или:

Хлжта, като куче. Или:

Хлжта, като куче, по чюжды-тѣ порты. Или:

Хлжта, като нехранимайковецъ. (Ходи безъ работж).

3035 Ходи безъ учкуръ, като калугере-тѣ прѣзъ сырницж.

Ходи безъ учкуръ, като младоженецъ.
Ходи дѣдо и дойде, — мечкѫ-тѫ влѣче за ухо.
Ходи, като недарена сваха.
Ходи, като сваха безъ дарове.
3040 Ходи, като селскы камзамалинъ. Сир. Ходи горделиво.
Ходи, като слѣпъ безъ тоягѫ. (Спрепина ся).
Ходиле сѫ старци,
Сосъ кола на зайци;
Ходиле сѫ два-дни,
Остале сѫ гладны.
Ходилъ на Стамболъ, а царь-тъ не видѣлъ.
Хой мори, Тодоро! Старосъ дошла изгоро! Казвать на онѫѭ женѫ, коя-то е остарѣла; а ся кыти.
3045 Хора-та трѣвѫ не ядѫть.
Хора-та хора пасѫть. Или:
Хора-та хора ѣздать.
Хорати на вѣтѫръ-тъ.
Хорати, чега-то вчера хлѣбъ не е ялъ.
3050 Хорскы-тѣ уста не сѫ човалъ, да гы затыкнешь.
Храни душѭ да тя слуша.
Храни конь стопанскы, а ѣзди (го) душманскы.
Храни куче, да тя лае.
Хубаво, като златна ябълка. Казвать за хубавы-тѣ момичета.
3055 Хубава мома родъ нѣма; длѫбока вода бродъ нѣма.
Хубавѫ-тѫ крушѭ мечка-та яде.
Хубави Марко гыздави — гыздосало го, поразило го!
Хубавы-тѣ круши свине-тѣ ядѫть. Сир. Хубаво-то момиче на лошій-тъ ергенъ ся пада.
Хубавъ, като писано яйце.
3060 Хубавъ конь и на яслы-тѣ ся продава.
Хубавъ ли сьмь бабо?
—Хубавъ си дѣдо!
—Като пате опатено.
—Като прасе ощипано.
Хубосъ са на чёло не затика.
Хубость-та са на тануръ не топи.
Хубосъ-та са на чело не носи, а човѣчество-то.
3065 Хуп-па-па, кёрчо, -- дрьшь ся за земѭ-тѫ! Казвать, кога ся спрепне нѣкой.

Хыли ся, като дяволъ на воденицж.

Хыли ся. като умрѣлъ конь.

Хыли ся, чега-то сж ся ождребиле бащины-тѣ му кобылы.

Хытъръ, като Ингелизинъ.

3070 Хытъръ, като котка.

Хытъръ Петъръ. Едно теле си воврѣло главж-тж въ едно гжрне да яде, и не можяло да си ѭ извади. Събрале ся сичкы-тѣ селяне да намѣржть единъ уменъ човѣкъ, да каже, какъ да изваджть на теле-то главж-тж, нъ не ся намѣрилъ ни единъ. Най послѣ выкале хытъръ Петъръ и го попытале: „какъ да извадимь на теле-то главж-тж?“ Хытьрь Петъръ рекалъ: „Отсѣчете на телето главж-тж.“ Селянете ѭ отсѣкле. „Разбійте сега гжрне-то и извадете главж-тж.“ И така хытъръ Петъръ излѣзалъ пó-хытъръ отъ другы-тѣ.

Хытра, като лесица.

Ц.

Цалувка дупкж не прави.

Царвуле нѣма, гайдж иска.

3075 Царь царвуланъ.

Царь, царь, ами хлѣбъ? Глѣдай: Стани Манго царь....

Царь царува, уяъ беува.

Циганинъ-тъ и въ недѣлѭ работи, а мѣхъ-тъ му голъ.

Циганинъ, тапа Циганинъ! Единъ Циганинъ говорилъ: „Да станж христіенинъ, трѣбва да ходя въ черкова; да станж Турчинъ — въ джеміѭ-тж. — „Де гыди, Циганинъ, тапа Циганинъ!“

3080 Циганинъ-тъ си не гори ржцѣ-тѣ, дорде си има клещи. Или:

Циганинъ-тъ си има клещи, да си не гори ржцѣ-тѣ.

Циганска торба е безь джно. Сир. Не може да ся напълни.

Цжфнжлъ е (Опилъ ся е).

Ч.

Че какъ ли ся е качилъ волъ-тъ на гредж-тж, та е с ..лъ!

Забѣлѣжка. Единъ баща пратилъ сынъ-тъ си да ся учи. Сынъ-тъ ся изучилъ и върнжлъ дома и, като былъ уморенъ отъ пжть, лѣгнжлъ да спи и ся заглѣдалъ въ таванъ-тъ, като лѣжялъ; а на таванъ-тъ дупкы-тѣ (цепотины-тѣ) были замазаны съ краве лайно, а за това той всичкж-тж нощь ся чюдилъ и не могълъ да заспи: „Какъ ли крава-та

ся е качила на таванъ-тъ и го е нацапала? Азъ ся учихъ, мыслилъ той, толкова годины и ни въ еднѫ книгѫ тъкова чюдо не сьмь челъ." Зарань-та влѣзнѫла при него майка му и го попытала: „Какъ спа́, чядо мое, подъ родителскый-тъ покровъ?" — Твьрдѣ злѣ, мамо, отговорилъ сынъ-тъ, азъ всичкѫ-тѫ нощь не можѣхъ да си затворѭ очи-тѣ. — А защо, сынко?" — Защо-то ся чюдихъ, какъ ли крава-та ся е качила на таванъ-тъ и го е наплескала съ лайнѫ. — Ехъ, сынко, ты много си ся училъ и пакъ не си ся научилъ: това тамъ сьмь азъ сама мазала." — Мигаръ, извыкалъ сынъ-тъ, ты си могла да подигнешь кравѫ-тѫ и да ѭ качишь на таванъ-тъ! Сега разбрахъ, че азъ сьмь дошьлъ не при майкѫ, а при магесници и побѣгнѫлъ вънь.

Другы пакъ разсказвать, че на таванъ-тъ на еднѫ гредѫ имало засѫхнѫло лайно, че родители-тѣ на изученый-тъ сынъ му расправяли, какво греда-та е налайневена отъ добытъкъ-тъ, още като е была на дворъ-тъ, и ся е употрѣбила послѣ отъ работници-тѣ за градение-то на кѫщѫ-тѫ безъ да ся сѫглѣда налайневено-то мѣсто. Като го успокоили родители-тѣ му и излѣзнѫли изъ стаѭ-тѫ му, казали: „И много книга было празна работа."

3085 Чега-то баща му нѣма врата.

Чега-то геміи-тѣ му сѫ потѫнѫле въ Черно море. Казвать, кога мысли нѣкой.

Чега-то го е баща му направилъ въ воденицѫ. (Много говори).

Чега-то го змѣёве любать. Казвать за тогова, кой-то мрьшавѣе и бледнѣе.

Забѣлѣжка. Мѫжскый-тъ змѣй ся влибва въ дѣвойкы-тѣ, а женскый-тъ въ мѫже-тѣ.

Чега-то го е зела на заемъ. (Не пести).

3090 Чега-то го е съ свѣщь трьсилъ.

Чега-то е дрьжянъ въ темницѫ. (Много яде).

Чега-то е роденъ въ воденицѫ. (Много говори).

Чега-то дяволе му сѫ с.,..ле въ уши-тѣ, (та не чюе).

Чега-то на камѫне-тѣ хоратишь. Казвать, кога-то пытать нѣкого за нѣщо; а той ужка не чюе.

3095 Чега-то сѫ близнаци близначета родиле. Казвать: 1) Кога-то нѣкои дѣца ся обичять. 2) Кога-то дѣтца-та пѫрличять едно на друго.

Чега-то сѫ го клѭвале мисиркы-тѣ. Казвать за грапавы-тѣ.

Чега-то снощи не е вечерялъ. (Много яде).

Чега-то съ чюжды уста гваче. Казвать томува, кому-то ся не иска да яде, а яде.

Черенъ, като вепиринъ.

3100 Черенъ, като вѫгленъ.
Черенъ, като дяволъ.
Черенъ, като кытукъ.
Черенъ, като Циганинъ.
Червенъ, като просякъ. Или:
3105 Червенъ, като битолскы просякъ.
Черна кокошка бѣлы яйца носи.
Черна чюма и грьцкы калугеръ (сѫ) двойца брате.
Черно сѣно, на бѣлъ снѣгъ. (Нейча Вълкова).
Честита ви коледа. Така честитявать на коледа сланинѫ-тѫ.
3110 Честита му е година. Сир. Добрѣ му врьви работа-та.
„Честита ти, Райко, шапка.“ — Не е моя, баёва е.
Честитъ ви Велидепъ.
Честитъ, като мышка въ трици.
Честь-та е по́-скѫпа отъ пары-тѣ.
3115 Чете, като по книгѫ. Сир. Много знае да разсказва.
Чете му молитвѫ. Или:
Чете му параклисъ. (Сѫди го).
Чеше му ся грьбъ-тъ за тоягѫ.
Чеше ся, като крава о плетъ. Или:
3120 Чеше ся, като крастава коза.
Чивте пищове на голы ребра.
Чивте хаджія по гробища-та ходи. Сир. Кой-то два пѫти на хаджилѫкъ ходи, той безъ хлѣбъ остая, и ходи по гробища-та да проси.
Чигаво, бѣгово, кой го има негово.
„Чій е тоя конь? — На кучета-та и на гарване-тѣ.
2125 Чій-то си плетъ градилъ, отъ него и искай, да тя нахрани.
Чини му ся, че що-то фрьчи се ся яде.
Чисто, като въ цигански ишликъ. Или:
Чисто, като въ чяфутскѫ чершіѭ. (Не чисто).
Чисто сребро рьжда не хваща.
3130 Чисто срьце излиза на лице.
Чистъ, като кюмюрджія.
Чистъ, като поміѭ.
Чистъ, чега-то ся е родилъ въ циганскы ишликъ.
Чисты яслы, праздны хамбаре.
3135 Чичо, Господе! Дай ми грошь да си купа череши! На едно дѣте ся дояло череши, а майка му не давала пары да си купи; а ко-

га-то видѣло, че ся череши продавать, то казало: „кога порастѫ, ще си направѫ отъ клечкѫ конь, па щѫ му ся качя, и щѫ идѫ на небе-то при чичя Господа, и щѫ му кажя: — чичо Господе! Дай ми грошь да си купѫ череши, — и той ще ми даде.“

Чиче, по колко давашь *кекешкы-ты*? Една селаченка отишла въ Пловдивъ и ся погрьчила. Веднѫшь видѣла бащѫ си, че продава кокошкы, излѣзла на улицѫ-тѫ, и да ся покаже, че е истинска кокона и не знае да говори българскы; тя го попытала: „чиче, по колко давашь кекешкы-тѣ?“

Човѣкъ докле ся пази, и Богъ го пази.

Човѣкъ знае и двѣ и двѣстѣ.

Човѣкъ не е цвѣте да го помиришешь и познаешь какъвъ е.

3140 Човѣкъ прѣдполага, а Богъ располага.

Човѣкъ ся глѣда напрѣдъ, като тыква на плетъ.

Човѣкъ съ едно око и одая съ единъ прозорецъ.

Човѣкъ е човѣкъ, човѣкъ е и магаре.

Човѣкъ ся учи до смьрть.

3145 Човѣшко сьрце е отъ мѣсо и лесно ся прѣдувва.

Чорбаджіе чорбѫ ядѫть, сиромаси сармѫ ядѫть.

Чорбаджійко-о-о-о-о! отвори ми да влѣзѫ! — Кукурику! Е пѣтли-тѣ. — Джавъ! Е кучета-та. Единъ Циганинъ замрькнѫлъ на пѫть-тъ, и пѣтлы-тѣ не пѣле, а той самъ кукурикалъ и казвалъ: „Е петли-тѣ, село-то е близу.“ Лаялъ и казвалъ: „Е кучета-та.“

Чѣка, да му дойде отъ г....тъ хаберъ.

Чѣка, да му пусне Господь печены врабчета (да яде).

3150 Чѣка, като Свѣти Арахангелъ, да му земе душѫ-тѫ.

Чѣкай да кажѭ тату, да ви не рѣже порѣзаници-тѣ!“ — Пакъ азъ да кажѭ мами, да не меси; да видимь, що ще баща ти да рѣже. Така ся прѣпирале единъ попскы сынъ и едно друго момче.

Чѣкай, кога дойде задушница, да ядешь богувицѫ. Казвать томува, кой-то иска да му дадѫть нѣщо по̀-добро да яде.

Чѣкай, кога му израсте врьба въ г....тъ.

Чѣкалъ си на майкѫ си въ коремъ-тъ девять мѣсяци, а сега не можешь да почѣкашь?

3155 Чюва, като врана горній снопъ.

Чюди ся въ коѭ воденицѫ да сипе (жито-то си).

Чюди ся, чега-то е видѣлъ нѣкому г...тъ.

Чюе, ама не хае. Казвать за тогова, кого-то выкать, а той ся обажда, и не дохожда.

Чюжда-та кокошка е по-голѣма отъ нашѫ-тѫ гѫскѫ.

3160 Чюжда-та кокошка мисирчи яйца носи.

Чюжда-та кокошка по-голѣмы яйца снося.

Чюжда-та кокошка намъ ся види патка.

Чюжди конь срѣди водѫ-тѫ ся зима.

Чюждый-тъ хлѣбъ съ сьлзы ся яде.

3165 Чюждо жито лесно ся за Богъ да прости раздава.

Чюждо-то и на Великдень ся зима.

Чюждо-то на срѣдъ пѫть ся зима.

Чюждо-то магаре на пѫтя ся растоварва.

Чюждо-то пиле ся излупва изъ чюждо-то яице.

3170 Чюка му пиперъ на главѫ-тѫ. (Мѫчи го).

Чюкай желѣзо-то, дорде е топло.

Чюлъ го и махалджій-тъ. Сир. Сичкый-тъ свѣтъ знае, що той прави.

Чюлъ тя Господь! (Благословеніе).

Чюлъ та ся не видѣлъ! (Клѣтва).

4175 Чюма отъ чюма бои ли ся?

Чюнкымъ, санкымъ и белкымъ — троица брате.

Чяфутинъ безъ келъ не быва.

Забѣлѣжка. Наистина, всичкы-тѣ чяфуте въ турско имать келъ на главы-тѣ си. Българе-тѣ расказвать, че Богъ гы е проклѣлъ. Това было на великый четвьртъкъ. Чяфуте-тѣ вариле пѣтелъ; а нѣкой дошьлъ и имъ казалъ, че Христосъ ще да въскресне, нъ чяфуте-тѣ не повѣрвале и отговориле: „кога-то пѣтелъ-тъ, кой-то ся вари, изскокне изъ котле-то и пропѣе, тогава и Христосъ ще да въскресне.“ Щомъ тѣ изрѣкли това, пѣтелъ-тъ изскокнѫлъ, пропѣлъ и упрѫскалъ чяфуте-тѣ съ крилата си, та за това сѫ келявы.

Чяфутинъ-тъ, кога задължнѣе, рови стары-тѣ тефтере.

Чяфутинъ не пытай: „ходи ли въ черковѫ?“

3180 Чаша пълна — жена гладна. Казвать на піеници-тѣ.

Ш.

Шіе, та піе; крьпи, та ся храни.

Шиле миле, шиле миле, звизакъ! Единъ човѣкъ ся качилъ на едно дрьво и не можялъ да слѣзе. Той ся молилъ Богу да му помогне, да слѣзе, та да му заколи курбанъ (жьртва) и си помыслилъ: „нека азъ да слѣза, та щѫмь видѣ! — Не щѫ да закола нищо.“ Тогава ся скрьшилъ клонъ-тъ на кого-то той стоялъ и паднѫлъ отъ дрьво-то. Като падалъ, той выкалъ: „шиле миле, шиле миле.“ А като паднѫлъ, той казалъ: „звизакъ.“

Шило въ човалъ не ся крые.
Шило за огнило.
3185 Шюга да ви трьти! Така кѫлнѫть Българе-тѣ свине-тѣ си.
Шюга краста познава.
Шумка ти майка.
Шюплива-та круша сама пада.
Шюпѫлъ е, като шюпла. (Не е прокопсалъ).
3190 Шютый-тъ не може ся бори съ рогатый-тъ.
Шяпка-та ми е добра, а глава-та ми нехела.
Шяпка-та му три-дни дълга, день широка.
Шѫпа уста напълва.
Шѫтъ, да не кажѭ тату, да ожени и тебѣ. Така казвалъ единъ младоженецъ на пѣтелъ-тъ.

Щ.

3195 Ще броишь звѣзды-тѣ. (Щѣшь измръзнешь).
Ще бѫде на конскы великдень.
Ще го отнесе мѫтна-та.
Ще дойде видовъ день — Ще видимъ.
Ще дойде и за него зълъ петъкъ. Или:
3200 Ще дойде и за него черъ петъкъ.
Ще дойде и моя коледа.
Ще дойде тыква за водѫ, а азъ щѫ ѭ разбіѭ.
Ще дойде тогазъ, кога-то и мой баща изъ гробъ-тъ.
Ще испѫди нѣкой воденичарь. Казвать томува, кой-то много яде.
3205 Ще ми трьсишь лайно-то да ся прѣкадишь за трѣскѫ, нъ не ще го намѣришь.
Ще му дойде на госте, кога роди майка му.
Ще му дойде умъ-тъ, кога-то му израсте врьба въ г...тъ.
Ще му излѣзе изъ носъ-тъ.
Ще му ся пукне дрьво на главѫ-тѫ.
3210 Ще носи съ рьшета водѫ.
Ще оплуе, като котка въ армеѭ.
Ще поумнѣе, кога-то му закука кукувица на гробъ-тъ.
Ще прѣболи, като на кушле. Или:
Ще прѣмине, като на кученце Казвать на дѣтца-та, кога-то ся убіѭть и плачять.
3215 Ще прокопса, кога му израсте на гробъ-тъ трѣвѫ.
Ще прокопса, кога си види уши-тѣ.

Ще прокопса, кога умре.

Ще прокопса на конскы великдень. (Никога).

Ще ръждяса. Казвать за онзи ергенъ, дето ся не жени.

3220 Ще си бере госте. Или:

Ще си искара хлѣбъ-тъ. (Щѫть го біѭть).

Ще си размѣсимь шапкы-тѣ. (Ще ся скараме).

Ще стане, кога стане вълкъ-тъ куче.

Ще ся върне, кога направѭть коткѫ-тѫ калугеркѫ.

3225 Ще ся научи, кога му израсте врьба въ г...тъ.

Ще ся научишь, кога засвирять билбюле-тѣ съ кавале.

Ще ся удари и нѣгова-та коса о камѫкъ.

Ще ся роди царче. Казвать, кога-то мрьзеливый-тъ направи работѫ.

Ще ся зáпре дома искусный лѣкарь, кога-то ся запре прахъ на тъпанъ.

3230 Ще ти гы даде на второ пришествіе на дванайсетъ сахатъ-тъ; само ты ушій кысіѭ.

Ще ти дойде голѣмъ день, малка пита.

Ще ти стане мыша дупка за хылядо. Казвать, кога-то си продадешь кѫщѫ-тѫ.

Ще трае отъ бѫдни вечеръ до коледа. Казвать пó-вече за дрѣхѫ.

Щипе, като мащеха майка.

3235 Щипи прасе-то, дорде е въ корыто-то; бій женѫ-тѫ, дорде е рано.

Що Богъ даде, то и наше.

Що на вѫрлинкѫ, то и на гѫрбинкѫ.

Що е попово, то е готово.

Що е ракъ-тъ, що му е сокъ-тъ.

3240 Що мя глѣдашь, като посрано теле майкѫ си?

Що мълчишь? Нема тя е крава рытнѫла въ уста-та?

Що мълчишь, като пукалъ?

Що сте скрыле мечку за бабу и лѣто у собу? Единъ Шопъ дошьлъ въ единѫ напаленѫ собѫ, въ коѭ-то зѫдъ пещь-тѫ была послана мечешка кожя и попыталъ: защо грѣѭть мечкѫ-тѫ, и какъ сѫ скрыле лѣто-то въ собѫ-тѫ.

Що ти е, Маро, та куцашь? — зѫбъ мя боли.

3245 Що ти трѣбва да знаешь, кой сьмь былъ, глѣдай, кой сьмь сега.

Що ще баба на хоро.

Що ще баба при дѣдѫ.

Що ще лесица на пазарь.

Що ще магаре на свадбѫ.
3250 Що ще у Циганинъ кысело млѣко.
Що ще чюма врьзъ чюмѫ.
Що-то глухо не чюе, а то си го измысли.
Що-то дадешь на заемъ, това щѣшь и да земешь.
Що-то дадешь съ своѭ-тѫ рѫкѫ, това ще да иде за тебѣ.
3255 Що-то дяволъ-тъ не може, той праща бабускеръ-тъ.
Що-то е срамота, то е и грѣхота.
Що-то е твое, то е и твое и мое; а що-то е мое, то е само мое.
Що-то излѣзе изъ триесетъ и два зѫба, то развали триесетъ и два града.
Що-то мысли мышка-та, котка-та го развали.
3260 Що-то мыслишь, това и сънувашь.
Що-то можешь днесь да свръшишь, не го оставяй за утрѣ.
Що-то не чѣкашь, това ще ти дойде на главѫ-тѫ.
Що-то плюя, азъ го не лижя. (Що-то кажя и направвамь).
Що-то плюешь, не го лижи. Сир. Що-то ся врѣчешь да направишь, испълнявай си думѫ-тѫ.
2265 Що-то посѣешь, това щѣшь и да пожьнешь.
Що-то трьсилъ, това и намѣрилъ.
Що-то хврьчи, не ся яде.
Щѣшь чюкать клинци нощеска. (Щѣшь измрьзнешь).
Щѣшь, не щѣшь, стани баби зетъ.
3270 Щѫ врьвѫ, дорде очи видять и крака носять.
Щѫ си отперѫ джебъ-тъ, ако ся той срьди. (Не мя е грижя).
Щѫ тя біѭ, дорде клепе черква.
Щѫ ти гы дамь на второ пришествіе на дванайсетъ сахатъ-тъ.
Щѫ тя ударѫ да си берешь госте.

Ю.

3275 Юнакъ, а клефакъ.
Юнакъ безъ ранѫ не быва.
Юнакъ прави, юнакъ — тѣгли.
Юнакъ си конь кове и жяба кракъ повдига.

Я.

Я бахъ, я тахъ.
3280 Ягка рѣка съ потоци. (Нейча Вълкова).
Ягнешкы-тѣ кожи пó-вече на пазарь-тъ.

Яде баба и піе, ама дѣдѫ не забравя.
Яде, като биволъ, (яде много).
Яде, като мечка. (яде не чисто).
3285 Яде, като врьколакъ.
Яде торлашкы.
Яде, като поповъ сынъ.
Языкъ-тъ кости нѣма, а кости троши.
Яко е и магаре-то. Казвать томува, кой-то ся хвали, че е юнакъ
3290 Яко, като яйце. (клекаво).
Ял-ла, Боже, помози! Да одеремъ сто козы.
Казвать Българе-тѣ, кога-то захващѫть нѣкоѭ работѫ.
Я ли сьмь, или не сьмь.
Ясно небе — голѣмъ студь.
Я ся младъ женѝ, я ся младъ калогерѝ.
3295 Яшь Райци, — до хлѣбъ майци.
Яшь пò-малко и купи си. Казвать томува, кой-то иска да му купать нѣщо.
Въ петъкъ пече, въ сѫботѫ тече. (Господжя Матилда).
Градъ біе и въ нощвы-тѣ.
На моминскы врата и магарета-та ревѫть. (Г. В. Поповичь).
3300 Шепотня кѫщѫ разваля. (Д. П.).

ПРИКАЗСКЫ.

ПРИКАЗКА
(Записана въ Панагюрище).

Царь, Царица и Царскы сынъ.

Имало единъ царь, кой-то напусналъ, не зная защо, жена-та си и са оженилъ за друга. Като напусналъ пържж-тж си жена, коя-то была тежка, далъ ѝ едно голямо място да си влада на него, и ѝ заржчалъ: ако роди момиче да си седи при неж, тя да си го глѣда, а па ако е момче, отка поотрасне, да го прати при него. Отиде си жена-та на онова място. Минжло са що са минжло, тя роди момче. Расте момче-то и порасте, и тя го прати и на школьо, та го изучи на дълбока книга. Като порасна вече момче-то голямо, майка му му рекла: Синко! Намѣри си някой чилякъ да та заведе при баща-ти. Той отиде и намери едного да го заведе. На зарань-тж момче-то отиде на школьо-то, а па майка му месѝ една турта и іж прати по оня чилякъ да му я носи на школьо-то.

Чиляка, като іж носеше, отчюпиж си мъничко отъ туртж-тж, да я види каква е, и тогава я занесе, па му я даде на школьо-то. Вечерь-тж, като си доде момче-то, попита го майка му за турта-та, да ли му е занесена, и цѣла ли беше, или чупено отъ нея. Дипъ мъничко, каза момче-то, беше отчупено отъ нея.

Премисли си майка-та: тоя човякъ не ще да го заведе до място, ами ще го някаде утрепе, и рече на момче-то да распжди тоя чилякъ и да фане другъ. Момче-то фанж единъ циганинъ. На другія день майка-та па месѝ турта и я прати по циганина да я носи на момче-то на школьо-то. Циганина непокжтна турта-та хичь, а я занесе та му я даде. Вечерь-тж, като са научи майка му, че турта-та была непокжтната, каза на сына си да си стяга за варвене. Доде са той стегвж, майка му му направи фермана, че е истенскы царскы сынъ, даде му го и испрати ги. Варвяха, варвяха и додоха до едно място дето немаше вода, а па тія беха ожеднеле, и двамина-та. Дириха много вода и едва намериха единъ кладенъ

безъ кутелъ, и немаше съ какво да извадатъ вода, царскія синъ кара много циганина да влезе вовъ вжбела да извади вода. а той нещя, а му викаше: ако си жжденъ, влязъ и пій. Той като бе ожаднялъ много омжкна са вовъ вжбела и като са напй. зе да излази; ала циганина са препречи та го непущаше и искаше да го тикне да са удави. Молеше му са царскія синъ да го пусне, а той го непущаше и му думаше: дай си фермана у менъ и да та пусна. Нему като му домиля за живота, даде си фермана, а циганена па го непущаше. а искаше да го удави. Викаше му ха! да та пусна, па да ма обадишь. Момчето, като неможя съ друго да го увѣри, че неще каже никому, прокле са въ живота си, че неще да го обади и така го пуснж, и той станж измекеринъ на циганина, а па циганина са показа царски синъ. Варвяха що варвяха и стигнжха при царя.

Даде циганина фермана, и царя го пріе за синъ, а момчето му бе слуга; боеше са пакъ циганина да неби да са искаже момче-то и чудеше са, какъ да го премахне. Научи са циганина, че имало единъ царь въ друга земя, таималъ дащеря, и кой иде да му я иска, се го убіятъ. Намисли си той да го прати при оня царь да иска дащеря му, па да загине.

Като таргнж момче-то съ няколко души на пжтъ и варвяха що варвяха, срешнаха на пжтя една сюрія мравки. Момче-то, като ги видя, зарачя на неговите си да са отбіятъ отъ пжтя, доде си заминатъ мравките.

Тія като стояха на старнж, изминжха мравки-те, и най сетне идеше една голяма мравка и рече на момче-то: като ми направи това добро, какво добро искашъ отъ мене. То ѝ отговори: ты си мравка и какво добро мошъ да ми направишъ? Мравка-та си откжсна едно крилце, дава го на момче-то и дума му: азъ зномъ, кадя отводишъ, и азъ ща ти дотрябвамъ. — Ти да понагрѣешъ на огъня това крилце, и азъ ща дода. Той зима крилце-то и скри го. Варвяха що варвяха, и виде на едно място, че дѣцà ловяха орлета; той откупи съ пари орлета-та, па ги остави да си живеятъ.

Доде орлица-та при момче-то и му дума: Ты като ми направи това добро, какво искашъ отъ мене? Отговори момче-то: ты си пиле и какво добро мошъ да ми сторишъ? Азъ зномъ кадя отивашъ, му рекла, и ща ти дотрябвамъ. Откжсва си тя едно перце, дава му го и му казва: понагрей го на огъня и азъ ща додж. Заминжха отъ тамъ, момче-то намери дѣца, че ловеха на щжркелчета. Откупи и тахъ съ пары па ги пусна да си живѣятъ. Щжркелъ-тъ, като доде, пита го и той какво добро да му направи? И той откжсва перце и му дава. Щж ти потрябвамъ, му казва и той, му зарачя да нагрее на огъня перце-то, та да доде при

него. Той зе перце-то и скри го. Варвяха що варвяха, додоха до една вода, дето бѣха фанжле рибаре една риба. Той откупи и нея и пуснж я вовъ водѫтѫ да си живее; а риба-та му рече: кое добро искашъ отъ мене? Ти си риба и какво добро мошъ да ми направишъ. отговори ѝ. Откѫсва си една луспа и му я дава, като му казва: азъ знамъ каде отивашъ и ща ти дотрябвамъ; нагрей на огъня луспа-та и азъ ща дода.

Най после стигнѫха при царя. Момче-то му каза: Помози Богъ царю! Покланя са на царя, и той го поздрави и пріе. Азъ самъ пратенъ отъ еди кой си царь да искамъ дащеря ти за сина му, казва момче-то, щешъ ли да ни я дадешъ? Намо е за даване и защо да ви я не дадемъ? Вечерьтѫ, като са мѫркнѫ, зема царя: едно кило ченица, едно кило рѫжь, едно кило ичиникъ, царевици, просо, овесъ и ги искаращиса сички-те наедно и рече на момче-то: ти си дошьлъ за мома-та и ніе ще ти я дадемъ, ама имаме адетъ да ти дадемъ това, та тая нощь да разлѫчишъ сичко башкѫ по башкѫ, така ще ти дамъ мома-та, ако ли не направишъ това, ща та загуба. Премисли си момче-то, че това чивякъ никога неможе да направи. Доде му на умъ и нагрея крилце-то на мравка-та, и тоя часъ доде мравка-та при него. и той каза що му е зарачялъ царя.

Мравка-та, като викнѫ сичките мравки и за часъ разлѫчиха зърно по зърно, башкѫ по башкѫ, сичко що бе искаращисано. Като са самна и царя видя сичко свършено, измисли па друго: да найдешъ, рече му царя, едно дете отъ три годинъ умряло и да го саживишъ. Ако го саживишъ ща ти дамъ мома-та? ако ли го не саживишъ ща та загуба. Премисли си той, че това чивякъ неможе да направи; нагрея перо-то на щѫркукела, и той зачасъ доде при него и той му сичко приказа. Щѫркукела ходи някаде та му донесе едно шише жива вода и му рече: отъ тая вода го полей, и то ще са саживи. Той попита една бабичка: дека има дете отъ три годинъ умряло? Бабичка-та му каза, дека има, и той му изкопа кокале-те и ги нареди, кой дека трябваше, поля го съ жива-та вода и дете-то оживя. Нема царя вече що да му чини друго, ами го прати да иде при мома-та; а па мома-та беше въ еднѫ кулѫ въ море-то, а царя му недаваше каикъ да иде съ него до мома-та. Той си премисли, че това чивякъ неможе да направи, нагрея на огъня перце-то на орела, и тоя часъ орела довтаса и той му приказа сичко. Орела тогава го зе на гърба си и хвъркнѫ, та го занесе при мома-та въ кулѫ-тѫ. Момче-то ѝ приказа, че е дошѫлъ за нея, и тя съ радость пристана. Качватъ са и двама-та вовъ каика и излазатъ на сухо. Като плуваха изъ море-то, мома-та си испуснѫ пърстена. Царя му рече тогава: доде са ненамери пърстена, недава

мома-та. А той, като са досети, нагрея лусна-та на риба-та и тя зачасъ доде, отиде та найде пърстена и донесе го. Това като са свърши, царя нема друго що да чини, а приготвиха на мома-та сичко да ги испрататъ. Качиха са и двама-та въ единъ китовъ и завождаше я момче-то. Като пристигнъха близу до оня градъ, дето я завождаше, момче-то прати напрешъ единъ чвякъ да имъ каже да излязатъ да ги посрешнатъ. Циганинъ-тъ, кой-то са наричаше царски синъ, отиде на края съ прiятели-те си та ги посрещнаха. Циганина, като нема друго що да чини на момче-то та да го загуби, намери му кабахатъ, че седи въ китова при мома-та и извади калѫча, та го сасече, и момче-то умря.

А като беха наедно момчето и мома-та, тя му знаеше сичко-то та са усети за жива-та вода, извади шишенце-то съ жива-та вода, поля го, и момче-то оживя. Тогава са известн работа-та, че циганина не е царски синъ, ами е онова момче истинскiя царски синъ.

Царя, като са научи затова, погуби циганина, и прiе сина си и ожени го за мома-та, коя-то доведе.

ПРИКАЗСКИ

Записѫны спорядъ произношенiе-то Калоферско.

1.

Идиѫ бабичкѫ ималѫ идно момченцн и гу прѫщалѫ на шкуло-ту и му дѫвалѫ сикѫ заранѫ пу идиѫ пѫрицѫ да си купувѫ лябъ да минувѫ диньѫтъ. То, кѫту утивалу идиѫ заранѫ на шкуло-ту, видялу, чи бiѭтъ идно кучи, далу пѫрицѫ-тѫ да купи кучинци-ту и гу зѫнелу у тяхъ. Майкѫ му зелѫ тоѭ си чясъ да гу бiй и да гу питѫ, зѫщо й купилу кучи-ту, кѫту няма лябъ да яде той, а не и кучи-ту. На утри-ту майкѫ му пакъ му далѫ пѫрицѫ и то, кѫту видялу чи бiѭть пѫкъ идно котинци, далу пѫрицѫ-тѫ да купи и котинци-ту и сидѣлу пакъ призъ цѣлiѭтъ день гладну. Кѫту гу зѫнелу у тяхъ, майкѫ му гу била пакъ. По на утри-ту пакъ му далѫ пѫрицѫ и му кѫзалѫ: давѫмь ти таѭ пѫрицѫ, амѫ аку купишь ощи някуй животну за неѭ да сидишь гладенъ, кѫту вчерѫ и завчерѫ, то азъ нѣмѫ веки нивгѫ да ти давѫмь пѫрицѫ. Кѫту утиваждѫлу на шкуло-ту, то видялу пѫкъ чи бiѭть скукливу жѐбчи (жябчѐ). Те кѫту видели мумче-ту, дали му жебчи-ту. По то ни щялу кѫту тѫй, а уставилу имъ пѫрицѫ-тѫ, зелу жебчи-ту и бягалу. Кѫту гу зѫнелу у тяхъ, майкѫ му гу испѫдилѫ. То трѫгнѫлу да проси да

сж рани и да рани кучи-ту, коти-ту и жебчи-ту. Той ги нжучилъ да му викжтъ бате. Кжту са минжлу неколку време жебчи-ту реклу: Бате, зжведи мж при мамж въ еди кой си гьолъ; но тя кжту види и зжкачи да ти давж пжри да мж откупи, ти ни зимжй пжри-тѣ, но искжй кутійкж-тж пудъ язикжтъ ѝ. Тя му далж кутійкж-тж саму да ѝ джде милу-ту жебчи. Мумче-ту сж вжрнжлу съ радусь при майкж си и ѝ реклу: Мамо, искамь да ма уженишь за царскж-тж джщеря. Майкж му му реклж: синко, ній ни сме дустойни за царскж-тж джщеря, но да земимъ другж някуй. Тугава мумче-ту сж скжралу на майкж си и тя, кжту сж видялж въ чюду, утишла. Царьтъ ѝ рекжлъ: кой-ту искж джщерьж ми некж нжправи отъ моьжтъ сжрай пó хубжвъ, тугавж да сж жени. Бабичкж-тж кжзалж тува, куе-ту ѝ сж случилу. Въ сжщу-ту време мумче-ту извадилу кутійкж-тж, близнжлу на неьж и тоьж си чясъ искочилъ нждъ кутійкж-тж идинъ арапинъ. Арапинжтъ гу пупитжлъ кжкво искжшь, а то му реклу, искжмь да нжправимь отъ царскиьжтъ сжрай пó хубавъ. Въ сжщу-ту време сжраьжтъ сж нжправилъ и мумче-ту сж уженилу. Слядъ идинъ месицъ мумче-ту утишло пу тжргувіьж и си уставилу кутійкж-тж на пулицж-тж. Жина-тж му сявга глидалж кутійкж-тж и ни знаялж, кжква е тя кутійка. Идинъ день минувж идинъ чяфутинъ да прудавж ржзлични рабути. Тя гу викнжлж да си купи нящу пуrрѣбну. Чяфутинжтъ види кутійкж-тж и казува да ти дамъ сичку, каквоту имжмь въ сжнджкжтъ си, салъ ми дай таьж кутійкж. Жина-тж ьж джде. Чяфутинжтъ близнжлъ на неьж и арапинжтъ излези. Той му кажи тугава да доди скору сжраіжтъ сжсъ жина-тж еди-де си. Пудирь няколку дена мумче-ту си душло и видялу, чи нямж кутійкж-тж, сжраьжтъ и жина му и сиднжлу да плачи. Кучи-ту и коткж-тж гу пупитжли: бате, що плачишь. Той имъ ржсказжлъ пудробну. Те рекли нидей плжка, ній ждж идимъ да земимъ кутійкж-тж, и тржгнжли. Утишле ду идно муре. Коткж-тж сж кжчилж на кучи-ту; та ьж принеслу и подирь тува утишле ду кжщж-тж на чяфутинжтъ. Коткж-тж сж кжчилж на тжванжтъ да гони мишки-ти. Излязжлъ идинъ гулямъ плжхъ придъ коткж-тж и рекжлъ: защо гонишь мишкы-ти? Коткж-тж утгуворилж защо-ту мж й ятъ на чюрбаджіьжтъ ви. Плжхжтъ пупитжлъ: защо тж й ятъ на чюрбаджіьжтъ ни. — Защо-ту й зелъ кутійкж-тж на батя. Тугава плжхжтъ кжзалъ, кугату й тжй, пучякжй мжничку, азъ ждж ти іж дунисж. Утишжлъ призъ пуштж, тж си натупилъ упашкж-тж въ чжрвенъ пиперъ и утишжлъ та ьж бржкнжлъ въ нусжтъ на чюрбаджіьжтъ си и той кжту кихнжлъ, коткж-тж грабнува кутійкж-тж и утишла при кучи-ту тж му кжзалж, чи зела кутійкж-тж. Кучи-ту и

коткж-тж сж скжрали, кой да іж занисе на бачкж си, най после коткж-тж іж зела да іж носи, защо-ту тя іж била гржбнжлж отъ чяфутинжтъ. Но кжту дошле до муре-ту, кучи-ту нищялу да іж принисе, защо-то іж нидалж нему да іж занисе на бачкж си. И кжту минувалж коткж-тж сжмичкж муре-ту испуснжлж кутійкж-тж въ муре-ту. Кжту излезли на крайжтъ на муре-ту видели чярва и рекли да сж наядж. чи биле гладни. Кжту ели чярва-тж, нжмерили кутійкж-тж въ тяхъ. Тугава кучи-ту іж зелу и іж занеслу на бачкж си. Мумче-ту. кжту іж зелу, тутжкси близнжлу уттори на неіж и арапинжтъ излязжлъ, тж гу пупитжлъ: какво искжшь; а мумче-ту му реклу: скору сжрайжтъ ми, жина-тж ми и чяфутинжтъ тукж да дождтъ, и извиднжжь сжрайжтъ, жина-тж и чяфутинжтъ сж явили. Тугава зелу два коніж, тж разчекнжлу чяфутинжтъ.

2.

Идинъ пжть вину-ту излязлу на расотъ. Кжто вжрвялу изъ пжтйжтъ срищнжлу прусо-ту и му реклу: добжръ день трухле. Тугава прусо-ту му утгуворилу сьрдиту, кжту му реклу: далъ ти Богъ дубро прубій-глжвж. Вину-ту видялу, чи сбржкалу и, куга сж срищнжли втори пжть, реклу му: добъръ день испжлни-тржпезж. Тугава прусо-ту сж зжрадувжлу и му реклу: далъ ти Богъ дубро Веселине!

3.

Въ идно царству сж издалу зжконъ дж сж ни палжтъ вечерь свещи; но тоя зжконъ сж ни уварділъ саму въ иднж кжщж. Иднж вечерь царскіятъ синъ, кжту удилъ на колъ и кжту видялъ, чи въ таіж кжщж гурялу свещь, дошжлъ близу ду пенджюри-ти; зж дж прислушж, кжкво сж приказува въ неіж. Тамъ имало три муми и майкж имъ, и муми-ти уртували тжй: най гулямж-тж кжзувжлж: дж ще царскіятъ синъ дж мж земи, ждж му нжпридж идно вжртену съ преждж дж си ублече сичкж-тж вуйскж. Средніж-тж кжзалж: дж ще царскіятъ синъ дж мж земи, ждж му месж идинъ сжмунъ лябъ дж му нараня сичкж-тж вуйскж. Третіж-тж реклж: дж ще царскіятъ синъ дж мж земи, ждж му родж, аку ще Богъ, две дица, едно-ту слжнци, а другу-ту месицъ. Царскіятъ синъ пудиръ тува си утива у тяхъ и ржсказжлъ на бжщж си сичку, щу чюлъ отъ тія три муми, и, кжту свржшилъ, рекжлъ: тате, азъ искжмъ дж земж най малкж-тж, куя-ту дж ми роди две дица: слжнци и месицъ. Бжща му сж сж-

глѫсилъ, и той сѫ уженилъ. Миналу сѫ некулку време, утъ какъ сѫ уженилъ и та му рудилѫ две дица слѫнци и месицъ. Но две-ти й сестри, кѫту душле дѫ ѭ видѫтъ и кѫту присидели при неѭ призъ пущѫ, зели утъ завист дица-та, куга-ту спалѫ майкѫ имъ. тѫ гы фѫрлили и нѫ място тяхъ турнѫли кучянцѫ въ люлкѫ-тѫ. Царскіятъ синъ, кѫту сѫ сѫбудилъ нѫ утри-ту пуискѫлъ да нѫправи зифетъ, чи му сѫ рудили тѫкивѫ чюдни дица. Кѫту сѫ сѫбрали ора-тѫ, той зѫпувидалъ дѫ дунисѫтъ дица-та зѫ дѫ ги видѫтъ. Двети му бѫлдѫзи ги дунесли. и орѫ-тѫ. кѫту видели кучянцѫ-тѫ, зѫчудили сѫ кѫкво й тува нящу. Тугавѫ царскіятъ синъ сѫ рѫсѫрдилъ, чи гу била излѫгѫлѫ жина му, зѫпувидалъ дѫ іѫ зѫровѫтъ въ ближну-ту купищи при сѫраѭтъ. де-ту пуставилъ стражѭ, и зѫрѫчялъ секи, кой-ту мини утъ тамъ дѫ ѭ зѫплюй; а кой-ту ѭ ни зѫплюй, ждѫ гу зѫтрій. А зѫ жина зелъ други-ти й две сестри. Слѣдъ тува сѫ случилу дѫ мини идинъ тѫрговицъ пу край дица-тѫ и. кѫту сѫ сѫжѭлилъ надъ тяхъ, зелъ ги и ги далъ на иднѫ бабичкѫ, зѫ дѫ ги утгледѫ, зѫщо-ту нималъ жина. Бабичкѫ-тѫ ги утгледалѫ и нѫучилѫ нѫ зѫконъ Божи и имъ кѫзувалѫ, чи Богъ е зѫрѫчялъ да убичѭми рудители-ти си и дѫ имъ сѫ пукурявѫми. Минѫлу сѫ некулку време и тѫрговицѫтъ умрялъ, а дица-та биле тугава пу на 6 гудини. Кугату те вече пурасли, бабичкѫ-тѫ реклѫ нѫ слѫнце-ту (мумче-ту): има идинъ сѫрай писуглавски въ гурѫ-тѫ, де-ту живей идинъ старъ писуглавицъ, аку можимъ дѫ идимъ въ негу дѫ живеимъ ждѫ й дубре и зѫ васъ и зѫ мени, но е не вѫзможну. Мумче-ту тугавѫ реклу: азъ ждѫ идѫ дѫ сѫ пумѫчѭ, бабо, и аку спулучіѭ дѫ влезѫ и убіѭ писуглавицѫтъ, ждѫ ви зѫвидѫ дѫ живеимъ тамъ, саму ми кѫжи сига де сѫ нѫмирѫ тоя сѫрай. Но бабичкѫ-тѫ, кѫту сѫ уплашилѫ дѫ гу ни убій писуглавицѫтъ, ни му кѫзалѫ нѫ куе й място. — Идинъ денъ мумче-ту сѫ кѫчилу нѫ тѫванѫ нѫ кѫщѫ-тѫ. дету живялу, и нѫмерилу стрилѫ и сабіѭ, куи-ту нѫмислилу да ги употребявѫ зѫ лофъ. Виднѫшь, кѫту утишло въ гурѫ-тѫ, сѫгледѫлу идинъ сѫрай, на куго-ту пенджюри-ти греѭли утъ слѫнци-ту кѫту бизцени камѫни: Душло му нѫ умъ. чи той е оня, за куго-ту му кѫзалѫ бабичкѫ-тѫ. Тугавѫ то утишло ду негу, но видялу, чи вратнѫ-тѫ му била зѫтиснѫтѫ съ гулямъ камѫкъ, куго-ту писуглавицѫтъ билъ турнѫлъ. зѫщо-ту тойималъ убичѭй дѫ турѭ тѫкѫвъ гулямъ камѫкъ. куга-ту излизѫлъ пу вѫнъ. Слѫнци-ту ся упитѫлу да въдигни камѫкѫтъ и спулучилу. То влязлу тугавѫ вѫтри и рѫзгледѫлу сичкіѭтъ сѫрай и сѫ чюдилу нѫ хубустѫ му. Въ тува време сѫ врѫщѫ и писуглавицѫтъ и, щомъ сѫпикасѫлъ мумче-ту, спуснѫлъ сѫ врѫзъ

негу и сѫ сбурили. Но мумче-ту най после спулучилу дѫ извади сабьѫ-тѫ си и гу присяклу нѫ-две пулвини и гу фѫрлилу въ идинъ долъ. Тугавѫ утишло дѫ дувиде бабѫ си и сестрѫ си, но бабѫ му умрялѫ изъ пѫтятъ и то дувелу саму сестрѫ си. Кѫту влезли въ сѫраьѫтъ нѫмериля идиѫ другѫ бабичкѫ сѫмудивѫ, куя-ту ги пусрешнѫлѫ и пріелѫ съ радусть, зѫщо-ту ьѫ избавилу мумче-ту утъ гулеміьѫтъ й злудей писуглавицѫтъ, куму-ту тя рубувалѫ. Кѫту сѫ минѫлу некулку време бабичкѫ-тѫ имъ далѫ идиѫ кутіѫ, куя-ту кѫту ьѫ близни някуй ждѫ излези, мума, и кѫкво-ту пускѫ ждѫ му дѫде. Мумче-ту ьѫ зелу, близнѫлу и пуискѫло идинъ конъ съ нареди-ти му, и извиднѫшь му ся явилъ конъ и то удилу дѫ сѫ рѫсождѫ съ негу. Пудиръ тува бабичкѫ-тѫ, кѫту му кѫзалѫ, чи имали въ някуй сѫмудивски сѫрай дрѫво, куе-ту утъ всяку листо издавалу пу бѫшкѫ гласъ и кѫту му кѫзалѫ какъ може дѫ гу земи, то утишло съ коньѫтъ си и гу зелу, тѫ гу дунеслу, и бабичкѫ-тѫ гу пусеьѫлѫ. Слядъ тува мумче-ту фѫнѫлу пакъ прѫвіьѫтъ си убичьѫй дѫ оди пу ловъ. И идинъ пѫтъ кѫту било утишло пу ловъ и кѫту греялу кѫту слѫнци, случи сѫ и царскіьѫтъ синъ да иди нѫ рѫсотъ пу тва място, дету било утишло то, и, кѫту гу видялъ зѫмаіьѫлъ ся утъ хубостѫ му и свитлостѫ му. Мумче-ту сѫ срищнѫлу ощи съ негу и безъ дѫ му пругувори, рѫзигралу си коньѫтъ предъ него и зѫминѫлу. Царскіьѫтъ синъ смаьѫнъ и удивенъ утъ сичку тува врѫщѫ сѫ и рѫзскѫзува нѫ бѫщѫ си и пудиръ тува му рекѫлъ: тате, щу ти трябува бугатству, саму тѫковѫ нящу дѫ имѫшь да ти усвитявѫ сичкіьѫтъ сѫрай, ни ти трябувѫ другу нищу. Бѫща му му тугавѫ утгуворилъ и кѫзалъ: утри иди пакъ нѫ расотъ и, аку гу видишь, ричи му дѫ сѫ пузѫнре дѫ пугуворити и гу пукани дѫ запувядѫ у дума. Той утишьѫлъ и гу видялъ много по пруминену утъ вчеращніьѫтъ денъ; но пакъ ни утгуворилу, защо-ту баба му гу научилѫ тѫй дѫ сѫ прамини и дѫ ни утгувори. Нѫ третіьѫтъ денъ кѫту утишле пакъ и кату сѫ видели, царскіьѫтъ синъ пакъ му рекѫлъ дѫ сѫ зѫнре и гу пуканилъ дѫ запувядѫ у тяхъ. Тугава мумче-ту му утгуворилъ, чи азъ имѫмъ бабѫ и дуде ьѫ ни пупитѫмъ ни моіѫ до; но молѫ ви дѫ зѫпувядѫти вія у дума. Царскіьѫтъ синъ сѫ вѫрнѫлъ и кѫзалъ нѫ бѫщѫ си, кой-ту сѫ сѫгласилъ дѫ идѫтъ. Нѫ другіьѫтъ денъ утишле заедно съ роднини-ти си. Кѫту си пучинѫли дубре, мумче-ту близнѫлу кутійкѫ-тѫ и запувидалу дѫ лоди идиѫ прикрасиѫ трѫпезѫ сѫсъ сички-ти нѫреди. Нѫели сѫ, нѫпили сѫ и вдигнѫлу сѫ; слядъ тува душла митлѫ, тѫ пумелѫ сѫма. После мумче-ту нѫкарѫлу дрѫво-ту да свири, и то зѫкачилу дѫ издавѫ сяку листо пу бѫшкѫ гласъ. Царьѫтъ кѫту видялъ сичку тува сѫ много зѫчюдилъ.

Кѫту сѫ мрѫкнѫлу приготвили нуждни-ти зѫ спани дреи. и те останѫли дѫ спѫтъ. Куга-ту мигнѫли дѫ спѫтъ бабичкѫ-тѫ прибралѫ дица-та си при неѭ и имъ кѫзалѫ тѫй: Утри царѭтъ ждѫ ни викѫ дѫ идимъ при негу и нiи жд'идимъ; но при царскiѭтъ сѫрай имѫ идно купищи и въ негу й зѫровинѫ иднѫ жинѫ, и секи. кой-ту мини утъ тамъ. ѭ плюй, но ти. кѫзалѫ нѫ Мумче-ту. кугѫ-ту минимъ. дѫ ѭ ни зѫплювѫшь, а дѫ искѫшь лiенъ и ибрикъ дѫ ѭ умiишь утъ рачкы-ты. дѫ ѭ истрiишь сѫсъ крѫпѫ и дѫ ѭ цѫлунишь. мѫкаръ идѫ имѫ тамъ стрѫжяри. куи-ту. кой-ту ѭ ни плюни, гу убиѭтъ. Дуде сѫмъ азъ съ теби ти сѫ ни бой утъ нищу. Нѫ утриту царѭтъ ги пувикѫлъ и те утишле. Куга-ту стигнѫли ду купищи-ту, нѫистинѫ видили зѫровинѫ жина-тѫ, и мумче-ту заврѫшилу сичку, щу-ту му зѫрѫчалѫ бабичкѫ-тѫ. После влезли въ сѫраѭтъ и утъ какъ си починѫли, ели, пили и сѫ висилили, духождѫтъ дѫ убаждѫтъ нѫ царѭтъ, чи гости-ти му не саму чи ни плюнѫли нѫ зѫровинѫ-тѫ жинѫ. но още мумче-ту ѭ умилу, утрилу и цѫлунѫлу. Чакѫйти, извикѫлѫ нѫ сички-ти, куи-ту стуели тамъ, бабичкѫ-тѫ, утпратети тоѭ, кой-ту убади, а нѫкъ утъ васъ куму-ту сѫ оди пу вѫнъ, иди, чи щимъ зѫключимъ вѫрта-тѫ, защо-ту щѫ ви прикажѭ прикѫскѫ. Тугавѫ бабичкѫ-тѫ имъ рѫсказувѫ сичку, щу-ту й било стѫнѫлу сѫсъ зѫровенѫ-тѫ жинѫ и съ дица-та. Царѭтъ кѫту узнавѫ тугавѫ, кѫква е била работѫ-тѫ, сѫсъ сѫлзи нѫ учи-ти си пригрѫщѫ дичицѫ-тѫ си и заедно съ тяхъ утивѫ да изровювя жинѫ си, майкѫ имъ, и си ѭ прибирѫ, както и тяхъ при негу въ сѫраѭтъ си, а две-ти си лукави жини, систри-ти нѫ жена си запувидалъ дѫ прупѫдятъ дѫ сѫ ни чюѭтъ и ни видятъ.

ПРИКАЗСКА СЛУШЯНА ВЪ УСТОВО-СЕЛО
отъ
АХѪ-ЧЕЛЕБИ.

Едно врѣме имало единъ юнакъ та гу зовали Иванъ. Той ималъ една яцье каматна (1) жена; та додѣ да са ужени на негу, галили са (2) съ единъ юнакъ хайдутинъ, на юме Милинъ вайвода. Той ходилъ пу горѥ пу съ триста млади момчета, врють (3) на отборъ. Еднашь Иваница са расоардила на моаженог' си Ивана, низнамъ за

---

(1) *Каматна* значи: *красна*.
(2) *Галилиса*, значи: любилися.
(3) *Врютъ*, значи: всичкы.—Единъ го изговарять *врють*, другы-тѣ— *врить*, нъ все умегчено въ края.

какво, та са сдумала съ хайдутинаног' Милина: Ага иде Иванъ на длиога поатя ньекаде да гу фане Милинъ и да гу умбіе; та че тогавъ тія дванина-на да са зиомать. Прикаралу са е едноашь Ивану му, та тоаргнува рапу въ поньедьелникъ вутрина съ другарье нье си да поатюва и друмува; та че зароачялъ женену си, въ Нидьеля вечеръ; да гу вдигне рапу въ поньедьелникъ вутрина, да си не податъ екташенье му та да остане той самичекъ. Ага въ поньедьелникъ вутрина на са е бьело соавналу и слоанце угрьелу. Ивана Иваница иоще не рука ([4]) да стане на поатъ да тоаргне. Сички си са изотишли лю Иванъ си е останалъ. Иванца са е приправила като че е заспала. Сабудилъ са е Иванъ и видьелъ че са е бьелу соавналу и екташенье му са отишли. Риппалъ и нагудилъ Иванца да му насипе пушкана и пищольенье и конянъ да му уседлае въ подникатъ ([5]). Като зела пушкана и пищольенье да насипе и видьела че си са били поални, испразнила хи и хи напоалнила съ поарсть, и конянъ му е уседлала, та че му тогава казала. че му е сичко приготвила.

Опасалъ са Иванъ и тоаргналъ, пакъ Иванца гу испратила. Варвалъ колко варвялъ дошиолъ до ная гора, дену го е билъ чякалъ Милинъ вайвода, чи нестигналъ още негови нье екташе. Бутналъ тогава конянукъ си да са набарзи, чи конянъ са спрьелъ и нерачилъ да варви. Ага са поразглиодалъ Иванъ на горя на долу. чи видьелъ Милипа вайвода съ негована юнацка дружина да варви право нахъ него; упиоеналъ тогавъ Иванъ пушка-на нахъ негу, ала нефатила. Извадилъ и пищоленье. тія пакъ хичь нефатили. Охналъ си тогава Иванъ и кончепуиу си ріекалъ: коню лю мой хранени, ти ма си много пѫти отнималъ. диое да та видье и сега мог' ли щешь да ма ютниомишь отъ сес пусти изядници. Тогава му конянъ продумалъ въ нова усилно врьеме и му рьекалъ: Иване мой сайбію, яцье ти е било проклиото твоене любе, яцье са е на тебе разсоардило и разядосало, та ти е направило гольемъ душманлъкъ: изпразнило ти е пушка-на и пищольье-нье, та ти хи е напоалнило съ поарсть, да си та льосно фане Милинъ вайвода и да си та погуби, занъ тия дванипа-на да са зиомнать. Множимъ та самъ отнималъ и пакъ ще да са помоачя добро да ти сторимъ. Люкано си иоще дума думаше, Иванъ се найде опрѣешь сараенье му, ала бѣха затворени врють, вратана на сараянъ та са забави Иванъ малу много прѣедъ сараенье му доде да флезе лю таманъ презъ вратана да мине, де гу застигна Милинъ войвода

(4) *Рука*, значи: вика съ гласъ.

(5) *Подникатъ*, значи: оборъ, конушница, яхъръ.

и лю на мьестуну си гу примахна. Тогава Иванца отвори сараенье Милинуму и му зафаляше чи е юнакъ надъ юнаци. Ага е влелъ Милинъ въ сараенъ та са е разглиодвалъ на самъ на татакъ и вечера е дошло. Нагудила Иванца вечера да вечерать, ала той ни рачи да яде, ами хи рѣкалъ да му найде и донесе до двье оки катрапь, чи му яцье тріебва. Како му нашла Иванца катрянянъ и му гу донела, попитала гу защокъ му е толковъ притрьебвалъ, та остави и вечера на заради него. Тогава хи Милинъ рьекалъ: гольемъ грьехъ самь сторилъ, чи си утрьепахъ Ивана бизъ никакавъ кабахать заради тебе; затова щѫ та намажямъ катрань та ща да та запалямъ да изгоришь жива, да дано ми са испростать барелъ Иванови сье грьехове.

ПРИКАЗНИЦЫ ОТЪ ШОПСКО.

I.

Имало ѥте единъ щърколъ и лисица та се много обичяли. Щърколо кликналъ лисица-та на́-госкье, турилъ млѣко у ѥдно гърне да ручать; онъ си ручялъ, а она облизвала на около и така останала гладна. И лисица-та ѥте кликнала пакъ щърколо на́-госкье, сѣднале да ручять, она была сыпа́ла млѣко на тепсія; она си ручяла, а онъ ѥте тропалъ, тропалъ по тепсія-та и се не наручялъ. Откакъ станале отъ трапеза-та, онъ ю рѣкълъ: Я кога те кликахъ у насъ на́-госкье, ты се добрѣ наручя, а язека сега останахъ гладенъ. Лисица-та му рѣкла: Ѥте́, ты ручя та те чю сичкый-о свѣтъ, а я у вазека се 'ичь ненаручяхъ.

II.

Имало ѥте вълкъ и лисица та си живѣяле на́-ѥдно. Веднѫж'ь лисица-та видѣла 'дѣ се туряло медъ. Като си сѣделе съ вълк-о́, она се прѣсторила, че я хо́катъ и се обадила: ха! що? Идемъ, идемъ. Вълко я пыталъ, кѫдѣ че идешь? она рѣкла: кликатъ ме да крьстимъ. Ошла, божнмъ да крьсти; она ѥте ошла да ручя мед-о́. ручяла до'дѣ се наручяла. Като си ошли дома пыталъ я вълк-о́: какво му тури имя-то? рѣкла: башламадже (захващанье). Така вторый-о и трекый-о пѫть ([1]) го се лъгала, до'дѣ изручяла сьвь-ю медъ. Кога изручяла мед-о́ и си ошли, пакъ я попыталъ: какво му тури имя-то? она рѣкла: битьриедже (свършанье).

([1]) Въ села-та у планина-та изговарятъ: пать, нейдѣ и толкова смѣгченно щото са чуе и *пакь*; а въ градъ-тъ говарятъ чисто *пѫть*.

III.

Єдинъ човѣкъ єте си каралъ єдна кола (¹) сырене, като вървѣлъ по пѫть-о си, намѣрилъ їєдна лѣсица лѣгнала на пѫть-о. Човѣк-о чинилъ, че е умрѣла та я земалъ и турилъ я на кола-та си. Лисица-та станала та хвърляла сыренье отъ кола-та, па слѣзнала, собрала го и си го отнела, гдѣ-то си живѣяла. Дошьлъ вълк-о́ у тѣхъ и видѣлъ, че она има сыренье, па пыталъ я: 'дѣ си го намѣрила? она рѣкла. намѣрила го у рѣка-та. Вълк-о казалъ: да ме водишь да си наловя и азе; лисица-та го єте́ завела на рѣка-та, па му вързала кратуна на опашка-та и го турила у рѣка-та да чѣка да се съсыри сыренье. Онъ стоялъ до'дѣ помрьзнала опашка-та му у рѣка-та. Лисица-та си намазала глава-та съ сыренье па хокала: бѣгай, наше вълчо! че идать пушкаре да ны утѣпатъ. Тé! 'дѣ ме убиха та ми потече мозак-о! Онъ хваналъ да бѣга, теглилъ се на тамъ на вамъ, до'дѣ му се откьснала опашка-та. Побѣгнале съ лисица-та и като вървѣле низъ пѫть-о, она рѣкла: „Сакамъ да ме поносишь, наше вълч-о, зере ми ври мозак-о, та не можя да хода.“ Качила се па вълк-о да я носи; до'дѣ я носилъ, она зборевьла: „Боленъ здраваго носи, боленъ здраваго носи.“ Вълк-о я попыталъ: що зборевашь кумице-лисице? она рѣкла: зборевамъ си съ луда-та глава.

IV.

Имало єте́ єдинъ човѣкъ, па ошьлъ на нива-та си да оре, наржчялъ на жена си да му отнесатъ ручокъ на нива-та. Жена му пратила черка си и она єте ошла. Като ходила, дошла до половинъ пѫть-о, видѣла єдна върба и се запрѣла да си почине на сѣнка. Като сѣдела тамъ, размыслила се, какво че майка ю да я ожени, па че роди дѣте, че го крьстатъ Стояне, па че умре. Що ли быхъ викала (²) за него, като умрѣ! Па си токо завикала: Маминъ Стоянчё, маминъ Стоянчё! И така се забавила. Майка ю ошла да я тражи; намѣрила я подъ върба-та, че плаче, и сакала да я біе, че се забавила; па она єте́ като ю разказала. какво се размыслила. какво че вика, коѓа-то умрѣ дѣте-то, и майка ю така хванала да выка: бабинъ Стоянчё, бабинъ Стоянчё! Мрькнало се и мѫжъ-о ю си ишьлъ отъ нива-та и гы намѣрилъ 'дѣ плачить; онъ имъ рѣкълъ, защо ми недонесохте ручѣкъ? она му єте́ казала, маре човѣче, ные сме 'сичкый-о

(¹) Шопе-то неказвать *їєдна кола.*
(²) Значи плакола, нъ съсъ гласъ нарѣждали.

день плакале. Размыслихме се, какво че оженимъ момиче-то, па че роди дѣте, и че умрѣ та за това се расплакахме. Онъ имъ казалъ: „Утрѣ че идемъ по другы-тѣ села да видимъ, имали такыва диви като васъ.“ Така, ѥте отишьлъ на ѥдно село, тамъ намѣрилъ човѣцы 'дѣ правиле кѫща на имъ нестигало едно дьрво; они го хванали единъ отъ тамъ другый овамъ и го биле по срѣдь да се продьлжи. Човѣк-о гы попыталъ: какво правите? и они му казале; а онъ рѣкѫлъ: какво че ми дадете да ви кажа какво да се продължи дрьво-то, рѣкли му: какво-то сякашь. Човѣк-о 'зелъ та наставилъ дьрво-то съ ѥдно парче, и оно станало дльго; колко-то пары сакалъ дале му. Па ошьлъ на друго село,, тамока затекълъ, че си направиле кѫщи безъ пенджерь, па ѥте нѣмале слънце у кѫщи, а они изнели една мутавка да се нагрѣе слънце, па я свіятъ да си унесатъ слънце-то унетрѣ. Човѣк-о гы попыталъ: защо правите това? они му разказале, тогава онъ имъ отворилъ пенджери, и така имъ улезнало слънце-то. Онъ тамо 'земалъ много пары. Ошелъ на трекьо село, тамъ намѣрилъ ѥдинъ човѣкъ, че си направилъ нови чешире и се качилъ на ѥдно дьрво да скокне въ тѣхъ, да се обуѥ; онъ казалъ и нему какъ да се обуѥ, и отъ тамъ 'земалъ много пари. На четвьртьо-то село намѣрилъ ѥдна бабичка, че ошла да сака соль отъ комшый-то, па си проврѣла рѫка-та прѣзъ плѣто, като 'земала сольта у рѫка-та си, стиснала плѣсница и така ѥте немогла да ю се извади рѫка-та. Собрали се дѣца, човѣци, жени хокатъ, выкатъ, че неможе да излѣзне баба-та. Човѣк-о я ударилъ прѣзъ рѫка-та, она испустнала соль-та и си дрьпнала рѫка-та: и тамъ дале на човѣк-о пари. На друго-то село нашьлъ свадба; невѣста-та дошла до врата-та, на немогла да улѣзне, че быле врата-та нискы; тамъ хокале, викале (кликале) какво че се вьрне невѣста-та. Човѣк-о я ударилъ прѣзъ нодзе-тѣ ([1]) и она улѣзнала, и отъ тамъ 'земалъ пари. На ѥдно друго село като ошьлъ намѣрилъ двѣ ѥтьрви, че праде и край тѣхъ имало свинче, ходило на тамъ на вамъ; Човѣк-о имъ казалъ: „Помози-Богъ!“ далъ Богъ добро! Ѥте... знаете ли, черкы, защо сьмъ дошьлъ? защо — чичо? дошьлъ сьмъ да вода свинка-та на свадба, че се жени братъ ю. У, чичо, да си живъ и здравъ, че ни каза. Хаде излѣзнахѫ извадиха руба: една-та клика, како, дай ты свиленици-те, я че дадемъ моновил-о; како, тызека дай гайтан-о, язе че дадемъ гердан-о; тызека дай шивета-та, а язе прѣскосници-тѣ; тызека грывни-тѣ, а язе прьстенье-тѣ, обеци-тѣ сламченинъ; и така накытиха свинка-та и я дадоха

([1]) Въ Щопс-то са чисто съхранила старо-Българска-та буква ѕ зѣло: нозе, вър.ѕвѫнецъ

на човѣк–о да я води на свадба. Онъ като излѣзналъ низъ село-то 'земалъ 'сичко отъ свинкѫ-та, и я пущилъ у нивье-то. Дошле мѫже-то имъ дома, а жени-тѣ имъ казале, какво пратиле свинка-та на свадба. Тогава мѫжие-то казале: „д' идемъ да стигнемъ човѣк-о; единый-о 'земалъ конь-о и отърчялъ да го гони, стигналъ го и го попыталъ: видва ли човѣкъ да кара свинка? онъ отговорилъ оточка имаше тамъ хе!..... у нивье-то юдна свинкя, дай менѣ конь-о, а ты търчи да я стигнешь, и така онъ ошьлъ да тражи свинка-та, а човѣк-о си ошьлъ дома съ конь-о и рѣкълъ на жена си: „да не бѣхъ намѣрилъ такыва дыви като васъ чехъ да вы утепамъ.“

БЪЛГАРСКЫ НАРОДНЫ ПѢСНИ
ОТЪ
ТЪРНОВО.

1.

Булка вѫрви, булка вѫрви изъ горѫ зеленѫ;
Като вѫрви, като вѫрви, жално-мило плаче,
Жално-мило плаче, джанъмъ, плаче и нарежда:
„Чернѣй, горо, чернѣй, сѣстро,*) двама да чернѣймы:
Ты за твой-тѣ листи, горо, азъ за първо либе;
Тебѣ та' е, гороле сѣстро, слана осланило,
Менѣ ма' е, гороле сѣстро, мама уженила,
Мама уженила, гороле сѣстро, за лудо, младо либе;
Нощiѭ ходи, гороле сѣстро, по широко поли,
Деньѭ ходи, гороле сѣстро, изъ дълбокы доли;
Вѣчерь иди, гороле сѣстро, армаганъ ми носи,
Армаганъ ми носи, гороле сѣстро, се кървавы дрѣхы,
Се кървавы дрѣхы, гороле сѣстро, се търговскы главы.
Чернѣй, горо, чернѣй, сѣстро, двама да чернѣймы:
Ты за твой-ты листи, горо, азъ за първо либе;
Твой-ты листи, гороле сѣстро, пакъ щѫтъ да покаратъ.
Мой-та младость, гороле сѣстро, не ще ся повърни."

2.

„Женишъ ма, мамо, гудишъ ма.
Ала ма. мамо, непиташъ,
Жени ли щѫ са, не щѫ ли?
Мене ма, мамо, змѣй либи,
Змѣй либи, мамо, змѣй лъжи.
Ду вечера щѫтъ да додѫтъ
Змѣюви съ бѣли атови,
Змiицы съ злати кочiи,
Змѣйчета въ златы люлчицы;
Гора безъ вѣтръ ще легни,
Село безъ огънь ще пламни
И безъ куче-та ще лавни:
Мене щѫтъ, мамо, да зематъ."
Мама Димитра думаши:
„Димитро, сынко Димитро!
Чоти мами си не каза,
Мама ти да та полей
На пусто огнище съ пустъ бакрачь."
До гдѣ мама и издума,
Гора безъ вѣтъръ легнала,
Село безъ огънь пламналу
И безъ куче-та лавналу,
Та си Димитра грабнали.

*) Така е въ оригыналъ-тъ!!

3.

Павли Нацки дума, Нацкиле, Павли Нацки дума:
„Отъ гдѣ какъ си дода, Нацкиле, се та заварвамъ.
Се си кахърна, Нацкиле, се си плакала,
Да ли пари немашъ, Нацкиле, и жълти жълтицы,
И жълти жълтицы, Нацкиле, и бѣли бешлицы?“
Нацка Павлу дума, Павлюле, Нацка Павлу дума:
„Пусти ти останали, Павлюле, жълти-ти жълтицы,
Жълти-ти жълтицы, Павлюле, Бѣли-ти бешлицы,
Коги си немашъ, Павлюле, отъ сърце рожба.“
Павли Нацки дума, Нацкиле, Павли Нацки дума:
„Азъ ща да отида, Нацкиле, ю въ Цариграда,
Ще си antардисамъ, Нацкиле, отъ злато дѣти,
Отъ злато дѣти, Нацкиле, отъ срѣбро люлка.“
Нацка Павлю дума, Павлюле, Нацка Павлю дума:
„Пусту ти останалу, Павлюле, отъ злато дѣти,
Отъ злато дѣти, Павлюле, отъ срѣбро люлка,
Кога не грачи, Павлюле, кога не плачи, —
И азъ да гу бавѭ, Павлюле, и да гу гадѭ.“

4.

Иванчо дума Иринки:
„Иринке либе, Иринке!
Я давай ръкѫ, прощавай:
Азъ щѫ на Сливенъ да ида,
На Сливенъ на панаиря,
Сливненка мома да зема;
Че знаѭтъ тънко да придѫтъ,
И ощи сѣкнату да такѫтъ,
Тънки януви да такѫтъ,
Съ торунджіяни кинари.“
Иринка дума Иванчу:
„Иванчо, либе Иванчо!
Бре ходи, либе, кадѣ щешъ,
Бре либи, либе, коя-щешь;
И ази ниша остана
Съ мой та хубость и младость,
Съ мой ту мѫдру ходени,
Съ мой-ту ниску гледани.“
Кату Иванчу замина,
И са й Иринка згодила,
Згодила и оженила.
Тамамъ подъ було стоеши,
Иванчо на порта хлопаши
И на Иринка думаши:
„Иринке, либе, Иринке,
Ела ми, либе, отвори!“
Иванчу въ кѫщи влизаши
И на Иринка думаши:
„Клета му душа пруклета,
Кой то са съ либе шигува:
Либе си шига не знай.“

5.

„Добрѣ ми дошьлъ. драгинко,
Да пораздумашъ Батя си,
Батя си іощи Буля си;
Чи смы са снощи карали,
Лоши си думы думали. —
Той на мень и азъ нему.
Бати ти мени думаши:“
„Радкиле, либе ти мое.
Яли каква си мьнинка,
Мьнинка кату майлунка,
Тьнинка кату прьчица,
Черна кату Циганка:
Каква щишъ рожба да родишъ,
Каква щишъ кѫща да дьржишъ?“
Никола дума брату си.
„Добрѣ ми дошьлъ. братколе,
Да пораздумашъ бачя си.
Бачя си іощи Буля си:
Ній смы са снощи карали,
Лоши си думы думали;
Нищѫ іѫ, братко, нищѫ іѫ,
Нищѫ іѫ, нищѫ буля-ти;
Черна й кату циганка.
Малка й кату майнунка,
Тьнка й кату прьчица:
Каква щи рожба да роди.
Каква щи кѫща да дьржи?
Я земи, братко, я земи.
Я земи ножче черенчи,
Че иди въ тьмни зимницы,
И ази щѫ іѫ проводіѫ,
Да точи вину чьрвену
И іощи чьрвенъ пилинашъ,
Ты да и главѫ отрѣжешъ.“
Чи станѫ братъ му, отиди,
Отиди въ тьмни зимницы.
Никола дума на Радкѫ:
„Я иди, Радке, я иди,
Наточи вину чьрвену
И 'іощи чьрвенъ пилинашъ.“
И Радка стана отиди. —
Тамъ си завари Драгинка;
Драгинку дума на Радка:
„Я лягай Радке, я лягай,
Да ти глава та отрѣжіѫ,
Черна си като циганка.
Малка си като маймунка,
Тьнка си като прьчица,
Не ша си дѣца отхранишъ.“
Радка драгинку думаши:
„И птичка та е мънинка,
Ала си гнязду извива
И си птиченца изжѫща.“
Драгинку Радки не слушя,
Ами и глава отряза.
Радкина глава скачяши
И языка и думаши:
„Като ми глава отряза,
Сьрдце-то да ми разпоришь,
Та дано да повѣрвати,
Какво ша бѫди' заварѫ.“
„„Нека и сьрце разпора!““
Като и сьрце пораши,
Отъ сьрце дѣти падаши,
Падаши и говоряши:
„Та що ви стори Майка ми,
Та що ви стори, направи?“
Като и зачюлъ Татко му,
Камто зимницы тичеши,
Тичеши 'іощи викаши;
Грабнѫ ножче отъ брата-си
И са въ сьрце-то прободи,
И си на Радка думаши:
„Спи, Радке, да спимы
Съ наш'то мѫжко дѣтенци.“

6.

Прочюла ми са и Калинка,
Калинка мома хубава,
Калинка една на мама
За момче и за моиче.
Отъ дѣ ѭ зачю Милко ми,
Милко ми Ичиренина;
Остави дѣтца и жена,
Та си конче-то въсѣдна,
Та си въ Ичира отиди
У лелини си на гости.
То не му было за лелини,
Туко му было за Калинка.
Като въ Ичиря отиди, —
Въ Ичира хоро играи;
Наредъ моми ти глѣдаши;
Като си видѣ Калинка,
Съ очи Калинка глѣдаши,
А съ главѫ-тѫ и кимаши.
Калинка хоро отпусна,
Та си у тѣхъ отиди,
Та са подобрѣ примѣни,
Примѣни 'іоще накичи.
Зела и бѣли бакрачи,
Та си на вода отиде.
Милко слѣдъ неѭ отиди,
Та на Калинка думаши:
„Хайди ми, Калинке, пристани,
Доро си млада-хубава.“
Калинка Милку думаши:
„Милколе Ичиренино!
Какъ ша ти млада пристана,
Като сьмъ една на мама?“
Милко Калинки думаши:
Калинке, мома хубава!
Съ мама ся живѣй до врѣми,
Съ либе са живѣй до животъ!
Като си идишъ у вази,
Отъ протка та завикай:
Ела ми, мале, поемни,
Бѣли бакрачи пріимни:
Каква ма глава заболя,
И тя ша ма завлече;
Ами ми, мамо, постели,
На харманa подъ круша-та,
На ведрина да лежѫ, —
Дано ма глава отболи! —
И Калинка са излъга,
Излъга та гу послуша.
Кату си у тяхъ отиди
Отъ протка та завика:
„Ела ми, мале поемни,
Бѣли бакрачи пріимни:
Каква ма глава заболѣ,
И тя щи да ма завлече.
Я ми, мале, постили
На хармана подъ круша та, —
Дано ма глава отболи:
Да но ѭ вятъръ развѣй!“
И мама й постлала
На хармана подъ круша-та.
Като мама й заспала,
Милку Калинкѫ открадна.
Вѫрвели, що сѫ вѫрвели,
Милку Калинки думаши:
„Постой, Калинке, почакай,
У дома да си отида,
За тебе да си приготвя,
Примяна да ти донесѫ,
Да са хубаво примѣнишъ,
Та тогасъ да та довидѫ.“
Чака Калинка, що чака, —
Милко са назадъ ни вѫрна.
Распаса синя ивица,
Та ѭ на дьрво примѣтна;
На бяла гушка прикачи,
Та са младичка обѣси.

Мина са малко, ни много, —
Ей чи си Милко довтаса.
Като си видя Калинка,
Та на Калинка думаши:

„Какво, Калинке, направи?
Нали ти язи зарьчахъ
Да чакашъ зарадъ приняна,
Та тогазъ да та заведж."

7.

Стоянъ Стоенки думаши:
„Иди си, либе, нещж та;
Менъ ми са смѣжтъ хора-та:
„Какъвъ ѝ Стоянъ младъ юнакъ,
Пакъ какво му й булчи ту:
Мьнану като маймунка,
тьнану кату прьчица,
Рохаву като чума-та,
Кирливо та не опрано,
Шудраво като циганка!"
„Иди си, либе, нищж-та.
Азъ щж за дьрва да ида,
За дьрва съсъ дьрвари-ти:
Тебѣ та тука оставамъ, —
Тука да не та заваря,
Че ти глава та отрѣзвамъ,
Като на агне Гергёвску,
Като на пиле Петровску."
Стоянъ за дьрва отиди,
И Стоянка й станала,
Бѣло си й пране опрала,
Гладко мазане замаза;
Че са й омыла, оплела
И са хубаво примѣни;
Надяна бялж кадѣлж,
Запрѣди ново вретено,
Нахлула й чехли на прявошъ:
Чи си на пжтя излѣзи,
'У мамини си да иди
Призъ дърварскж-тж улицж.
Въ срѣща и идатъ дьрвари,
Най напрѣдъ върви младъ Стоянъ;
Съсъ тьнка свиркж свиреши, —
Свиркж-тж свири говори:
„Благатка, Боже, благатка
На тогось мжжа женж-тж:
Какъ не бѣ, Боже, на меня!"
Кога іж Стоянъ наближи, —
Тя была сама Стоянка!
Стоянка дума Стояну:
„Дай ржкж, либе, прощавай!
Ази у дома отивамъ,
И ты у дома да додишъ,
Дица та да си раздѣлимъ:
Ты земи либе, Иванчя,
Ази щж зема Даміанча.
Чи й Даміенчо мьничакъ.
Чи безъ мама си ни можи."
Стоянъ Стоенки думаши:
„Върни са, либе, ела си. —
Ази са съ тебѣ шигувахъ.
Клѣта му душіж, проклѣта,
Кой са съсъ либе шигува;
Съсъ либе шига ни бива."
Стоянка дума: „Стоене!
Какъ ша са върна, Стоене,
Отъ твой та стара майчица,
Отъ мой та стара свикърва?
Ако са гладко оплита,
Или хубаво приминіж,
Та тогись тя ша ми рече:
„Ей нàшж курвж кахпіж."

8.

Залибилъ Стоянъ Борянка.
Либи ѭ Стоянъ иска іѭ,
Ала гу нище Борянка.
Мама Борянка придумва:
„Замни гу, сынко Борянке,
Да ми са сынко, наносишъ,
Сини сукнени кужюси
Съ по много злато отъ срѣбро!“
Чи зе Борянка Стояна;
Зела гу — и вѣнчали са.
Води ѭ еднѫ годинѫ,
Добила й мѫжку дѣтинци.
Стоянъ Борянки думаши:
Борянке. либе Борянке!
Мене ма викатъ на зефетъ,
Горѣ въ горнѭ-тѫ махалѫ,
Азъ щѫ на зефетъ да идѫ;
Ты да ма, либе, почакашъ,
До дѣ пѣтли ти двашъ пѣѭтъ,
Двашъ пѣѭтъ и да потрѣтятъ:
Азъ като, либе, похлопамъ.
Да додишъ да ми отворишъ.“
Стоянъ на зефетъ отиди.
И Борянка й седяла,
Седяла й седѣнкувала,
Додѣ пѣтли-ти двашъ пѣли,
Двашъ пѣли и потрѣтили;
Товаръ борина изгори.
Три юза памукъ опрѣди:
Чи и са мрѣжа домрѣжи,
Чи и са дрямка додрима.
Борјанка дума мами си:
„Майноле, стара свѣкърво!
До сиги ми си свикърва,
Отъ сиги ми си майчица:
Менъ ми са дрямка до дряма,—
Майноле, ша си полегна,
Ти като чюишъ младъ Стоянъ,
Ти да ма, мамо, повикашъ
Да стана да му отворѭ.“

Тамамъ Борянка заспала,
Стоянъ на порти похлопа.
Мама му стана отиди,
Чи на Стояна отвори.
Стоянъ си въ кѫщи повлѣзи
И при Борянка поседна;
Чи си Борянка милваши,
Милваши іощи думаши:
„Мило банково агънци!
Какво ми й сладку заспалу,
Като агънци при мама,
Като пиленци подъ мама!“
Мама Стуяну думаши:
Стоене, сынко Стоене!
Що толкосъ си милвашъ булчи-ту?
Цяла нощь е игралу
Съ твой-тѣ деветь шигѫри;
Сега що легна та засна!“
Стоянъ са люто разсърди:
Извади ножчи черенчи,
Чи си Борянка прободи.
Борянка душя даваши,
И языка ѝ думаши:
„Майноле, наносихли са,
Сини сукняни кожуси —
По много злато отъ срѣбро!“
Като шигѫри зачюхѫ:
Чи на Стояна думахѫ:
„Стоене. ти нашъ масторе!
Чи що ти стори масторица?
Цяла нощь е стояла.
Сѣдяла. седѣнкувала;
Товаръ борина изгори,
Три юза памукъ опрѣди,
Трійситъ врѣтепа напрѣди!“
Стоянъ са жалба нажали:
Извади ножче черенчи,
Че са въ сърце-то прободи,
И на Борянка думаши;
„Лежи, либеле, да лежимъ, —
Мама ми да са нарадва!“

9.

Снощи си Стоянъ довтаса
Отъ дълга пѫтя Цариградъ,
Нараненъ Стоянъ, ударенъ
Съсъ тры крошума телени,
Телени, съсъ телъ вързани;
И джирахи ти съсъ него,
Кѫрпи ти да му мѣнуватъ,
Кѫрпи ти мехлемени-ти.
Стоянъ булчи си думаши;
„Я са хубаво примѣни
И похубаво накити;
Чи земи кѫрпи ленени,
Чи иди та ги опери.“
Тя си ми стана, отиди, —
Хичь бари не са осѣти:
Хубаво си са примѣни
Съсъ дрѣхи ти най хубави-ти
И си зе кѫрпи ленени,
Да иди да ги опире;
Като отъ порта излѣзи,
И Стояну душя излѣзи.

10.

Разболя са болѣнъ Герги;
Болянъ лѣжи, злѣ умира
Отъ деветь раны крушумѣни,
Десета та — съ ножъ бодиж-та;
Бре злѣ боли въ огънь гори!
Отговаря Гергювица;
„Ой та теби, боленъ Герги!
Какъ си лѣжишь деветь годинъ,
Не умирашъ, не оздраввашъ, —
Дай ми волѭ да са женя,
Да залибя друго либе;
Имашъ сѣстрѫ Ангелина,
Нека тебе тя да глѣда,
Какъ-то сьмь та азъ глѣдала
Деветь годинъ и полвина.
Десѣта-та ша са скючи.“
Отговаря болѣнъ Герги:
„Ой та тебе, Гергювице,
Гергювице, хубавице!
Давамъ волѭ да са женишъ,
Да залибишъ друго либе,
Друго либе тъй юначно,
Тъй юначно, тъй прилично:
То на мене да прилича.“
Зарадва са Гергювица:
Пляснa рѫцѣ, засмяла са й;
Зела си е ключове-тѣ,
Да отвори сьндуцы-ты,
Да извади примѣни-ти;
Примѣни са, нятакми са;
Чи отиди у майка си.
Катъ ѭ видѭ, бре, мама й,
Плѣсна рѫцѣ, засмѣла са:
„Чи умрѣ ли болѣнъ Герги?“
Отговаря Гергювица:
„Нето умрѣ, нетъ оздравя;
Дади волѭ да са женѭ,
Да залибѭ друго либе,
Друго либе като него.
Тъй юначно, тъй прилично:
То на него да прилича.
Чи си стана Гергювица,
Пьстри стовни зе на рѫцѣ,
Чи отиди на чушмѫ-тѫ,
Да налѣи студнѫ водѫ.
Отъ долъ иде Грьцко чедо,
На глава му ясенъ мѣсицъ.
Отговаря Гергювица:
„Ой та тебѣ, Грьцко чедо!
Хайди двама да ся мѣнимъ,

Да са мѣнимъ, да са годимъ,
И въ недѣля да й свадба-та.„
Мѣнихѫ са, годихѫ са.
И въ недѣля ша е свадба.
Отговаря болѣнъ Герги:
„Мари сѣстро Ангелино!
Я извади врана коня,
Деветь годинъ невадена,
Невадена, не кована;
Заведи го на ламбанти,
Да ми ковѫтъ врана коня
На юнашка вѣресіѭ. —
Катъ оздравя болѣнъ Герги,
Катъ оздравя ша заплати,
Дѣ то му сти вій ковали
На юнашка вѣресія.“
Поведи го Ангелина,
Поведи го, заведи го,
Заведи го на ламбанти,
Отговаря Ангелина:
„Ой та тебе, бре налбанти!
Проводи ма боленъ Герги,
Да му ковешъ врана коня
На юнашка вересія;
Катъ оздравя боленъ Герги,
Катъ оздравя, ша ти плати.“
Отговаря ламбанчи-то:
„Ой та тебе, Ангелино!
Ковавамъ ти врана коня
На юнашка вересіѭ,
Ако давашъ твой-та снагѫ,
Твой та снага ты при мой-та.“
Повърпа са Ангелина,
Повърна са, убади му.
Отговаря боленъ Герги:
„Мари сестро Ангелино!
Я ми земи острѫ сабіѫ,
Деветъ годинъ не точена;
Занеси ѭ на ножери,
Да наточатъ острѫ сабѭ
На юнашкѫ вересіѭ:
Катъ оздравѭ болѣнъ Герги,
Катъ оздравѭ, ша заплати.“
Че ѭ зела Ангелина,
Че ѭ зела, занесла ѭ.
Отговаря Ангелинѫ:
„Ой ва вази, бре ножери!
Проводи ма боленъ Герги,
Да наточишъ острѫ сабѭ;
Катъ оздравя боленъ Герги,
Катъ оздравя, ша заплати.“
Отговаря ножерче-то:
„Ой та̀ тебѣ, Ангелино!
Наточвамъ ти острѫ сабѭ,
Ако давашъ черни очи.“
Повърна са Ангелина,
Повърна са, казала му.
Че си стана болѣнъ Герги,
Че си грабнѫ острѫ сабіѫ,
Че отиди при налбанти.
Отговаря болѣнъ Герги:
„Ой ва̀ вази, бре налбанти!
Ази додохъ да заплатя,
Дѣто ми сте вій ковали
На юнашкѫ вересіѭ;“
Присѣгна ся, — отряза му,
Отряза му русѫ главѫ,
Русѫ главѫ отъ рамене.
Отътамъ стана болѣнъ Герги,
Че отиди при ножери.
Отговаря болѣнъ Герги:
„Ой ва’ вази, бре ножери!
Що сѫмъ длъжанъ, да заплатя,
Дѣто ми сти вый точили
На юнашка вѣресіѭ;
Присѣгна са болѣнъ Герги,
Отряза му русѫ главѫ.
Отъ тамъ стана болѣнъ Герги,

Че отиди при Гергювица.
Отговаря болѣнъ Герги:
„Ела тука, Гергювице,
Да ти кажя, какъ са женишъ,
Какъ са женишъ при жювъ мжжя!“
Отряза и русж главж.

Отговаря на мама и:
„Ела тука, стара мале,
Да ти кажя, какъ си женишь,
Какъ си женишъ дьщерiж-тж.
Какъ ж женишъ при жювъ мжжя!“
Отряза и бялж главж.

11.

„Димитре, сынко Димитре!
Днѣсь петъкъ, утрѣ и сжботж,
Въ други день, свѣтж недѣлѭ:
Азъ щж въ черковж да ида,
Ты да си булчи повикашъ.
Повикашъ ёще попыташъ.
Що по дворъ ходи и плачи
Съ чернж жилѣйкж подъ було:
Да ли не му си на сьрдце,
Или ны кжща не аресва?“
Вика го Димитръ пыта го:
„Калоце, булка хубава!
Нѣщичко ша та попытамъ,
Право-то да ми обадишъ:
Що по дворъ ходишъ и плачишъ
Съ чернж жилѣйкж подъ було?
Да ли не сьмь ти на сьрце,
Или ми кжща не аресвашъ?“
Калоца дума Димитру:
„Димитре, либе Димитре!
Като мя пыташъ, да кажя,
Що по дворъ ходя и плачя
Съ чернж жилѣйкж подъ було.
Ты ми си либе на сьрце,
И кжщи ми сж хубави;
Кога-то сьмь са родила,
Тры ма са орисницы орисале;
Пьрва та дума продума:
— Хайди да земимъ дѣти-то! —
Втора-та дума продума:
— Хайди да земимъ мама му!
Третя-та дума продума:
— Нека да сѣди дѣте-то,
Дѣте-то ёще майка му,
Да расте да си порасте, —
Да стане булка подъ було;
Тогази да го земимы:
Тры майкы ша расплачимъ
Съ пьрво либе Димитра.“
Като Калоца издума,
И са отъ душя отдѣли.
Викна Димитръ, заплака!
Мама му влѣзи във порти.
Димитъръ дума мами си:
„Майноле, стара майчице!
Ела ми булче погледни,
Какъ са отъ душя отдѣля!“
Мама Димитру думаши:
„Димитре, сынко Димитре!
Стой не дѣй дума тжсь дума!“
Кога си въ кжщи повлѣзи,
Че си булче-то поглѣдна, —
Не дума булчи, не глѣда!
Викна мама му заплака:
„Димитре, сынко Димитре!
Поскоро, сынко, да идишъ,
Мама и тукъ да довидешъ!“

12.

Иванчо Пенки думаши:
„Пенкеле, Лаловж дыщерѭ!
Помнишъ ли, Пенке, знаишъ ли,
Коги са двама либяхмы?
Вишни череши здрѣяхж,
И ный череши берѣхмы;
На едно клонче стжпихмы,
Въ еднж кошницж турахмы,
Вѣрни си думи думахмы,
Думахмы, да са земимы.
Единъ са други кълняхмы:
„Кой са понапрѣдъ ужени,
Деветь годины да лѣжи,
Деветь постилкы изгнои,
Постилкы 'іоще завивкы;
Съ сълба въ гърне да влязва, —
И тамъ да му и широко.
Надъ вода ли гы думахмы:
Буйна ли водж притече,
Че ни думы-ты завлѣче?
Буенъ ли вѣтъръ повѣѭ,
Че ни думы-ты завѣѭ?“
Пенка Иванчю думаши:
„Кога цавтятъ вышны чиреши,
Тогасъ думы ты ны ша са събирятъ.“
Иванчю Пенки думаши:
„Да даде Господь либеле,
Деветь годины да лѣжишъ,
Кога на хортж не сѣдишъ!“
Иванчо жално заплака.
А пакъ Пенка са засмяла.
И на Иванчя думаши:
„Махни са отъ тукъ, Иванчо!“
Като Иванчо замина,
Пенка ѭ главж заболѣ.
И тя са болнж разболѣ.
Лежала й малко, ни много, —
Лежала й до тры годины,
Че тогась дума продума:
„Да идишъ, либе, да идишъ,
Иванчя тукъ да доведешъ,
Ржка-та да му цалуна, —
Дано ми душя излѣзи;
Че веки ми ся додѣѭ!“
Ходи Никола, вика го,
Че си Иванчя заведи.
Пенка Иванчю думаши:
„Дай ржкж, либе, прости ма, —
Стига съмь болна лѣжала!“
Той си ржкж-тж подади.
Пенка му ржкж цалуна,
Че й на очи отлѣкнж.

13.

Научи ми са Тодорка
Сутрина вечерь на водж,
На хайдушко-то кладенче:
Дано ѭ нѣкой привари,
Привари, да ѭ завари,
Да піе водж студенж,
Да земи китка зеленж;
Че не ѭ никой завари,
Завари, да ѭ привари,
Да піе водж студенж,
Да земи киткж зеленж;
Най си завари, завари
Никола, млада войвода,
Съ деветь байрака хайдушкы.
Като гы видя Тодорка,
Разлюля, растрипера-са.
Никола дума Тодорки:
„Не бой ся, не бой, Тодорке!

Налей си, налей, Тодорке!
Ній нищо не ша ти речемъ!
Ній само ша та пытамы,
Кой ви е въ село чорбаджія,
Чурбаджія, башъ курамаджи?“
Тодорка дума Никола:
„Никола, млада войвода!
Като ма’ пыташъ, да кажя,
Да кажя, да та не лъжя:
Балю й въ село чорбаджія,
Чичю й башъ курамаджи.“
Никола дума Тодорки:
„Тодорке, мари, Балюва!
Да кажишъ, мари, Балю си,
Довечера щимъ да додимъ,—
Да ни заколи Балю ти
До деветь кравы яловы,
И деветь пѣщи топълъ хлѣбъ;
И тебе ще та годимы
За нашя млада войвода;
На годежь ша ти дадемы
До деветь върви жълтицы,
Десета връвѫ — рупови.

14.

Мама Иванчю думаши:
„Иванчо, сынко Иванчо!
Като си ходишъ прязмори,
Мама не та’ й пытала,
Какво ти, Сынко, ареса?
Майноле, стара майноле!
Като ма пыташъ, да кажя,
Да кажя да та’ не лъжя:
Меня ми, мамо, хареса
Едно момичи прязморчи;
Нійдѣ му нема хубость-тѫ, —
Ни въ града, ни въ Цариграда;
Въ море биволи поеши.
За златъ гы синджирь държеши,
На море зарѫ даваши,
Слънце-то наддѣляваши,
Мѣсицъ-тъ прѣсполвяваши:
Ако не ми го земити,
Азъ щѫ далеко да бягамъ!“
Мама Иванчю думаши:
Иванчо, сынко Иванчо!
Майка-ти жена довица:
Не можи свадба да дигни,
Прязмори за мома да ходи.“

15.

Събрали ми са, набрали
Киетови и чорбаджіи
Въ срѣдъ село, на мегданчи то,
Тежка вергія да режятъ,
Да режатъ ’ощи да пишатъ.
Рязали, кому рязали,
Писали, кому писали,
Тодурчя триста рязали
’Іощи петдесьть отгоря;
Че има Тодоръ имани;
Да дава, да са наплаща.
Тодоръ са жалба нажали,
Нахлупи калпакъ до вѣжди,
Оброни сьлзи два реда,
Че на доло поглѣда.
Отдоло иди чичо му,
Тодоръ чича си глѣдаши, —
Чичо му ша го отърве.
Чичо му не го отърва,
Ами на кметови думаши:

„Кмѣтови и чорбаджіи!
Рѣжети, кому рѣжети,
Тодорча петь стотинъ рѣжети
'Іощи петдесеть отгорѣ:
Че има Тодоръ имани,
Да дава, да са отплаща.“
Тодоръ са назадъ повьрна,
Чи на мама си думаши:
„Мамоле, старѫ мащихѫ!
Макаръ да ми си мащихѫ,
Нѣщо ща да та' попытамъ,
Ты на умъ да ма научишъ.
Събрали ми са, набрали
Кмѣтови и чорбаджіи
Въ средъ село, на мегданчи-то,
Тежкѫ вергіѭ да рѣжатъ.
Рязали, кому рязали,
Мене са триста рязали
Іощи петдесеть отгорѣ;
Че имамъ тежко имани,
Да давамъ, да са отплащамъ,
Мѣнѣ ми желба дожелѣ;
Нахлупихъ калпакъ до вѣжды,
Обронихъ сьлзы два реда,
Чи на надоло поглѣдахъ.
Отъ доло иди чичо ми.
Азъ са на чича надѣехъ, —
Чито ми да ма отърве.
Чичо ми не ма отърва,
Ами кмѣтови думаши:
„Кмѣтови и чорбаджіи!
Рѣжети, кому рѣжети,
Тодорча петъ стотинъ рѣжети
Іощи петдесеть отгорѣ;
Че има тѣжко имани,
Да дава, да са̀ отплаща““
Мама Тодорчу думаши:
„Тодорчо, сынко Тодорчо!
Азъ на умъ да та науча:
Я земи мрѣжѫ лененѫ,
Че иди въ тихѫ Дунавѫ;
'Улови рыбѫ морунѫ,
Добра обяда да зготвишъ,
Съ отровѫ да ѭ посолишъ,
Чича ти да си 'угостишъ.“
Тодоръ мама си послуша:
Зе мрѣжѫ лененѫ,
Отиди въ тихѫ Дунавѫ,
Да лови рыбѫ морунѫ;
Не 'улови рыбѫ морунѫ,
Токо улови главѫ търговскѫ;
Че при мама си отиди,
Чи на мама си думаши:
„Мамоле, старѫ мащихо!
Не уловихъ рыба моруна,
Токо уловихъ глава търговскѫ.“
Мама Тодорчу думаши:
Я иди, синко Тодорчо,
Въ чичови ти си дворови,
Търговскѫ главѫ зарови,
Чи на сіймени убади:
„Снощи търговчи замрькнѫ
Въ чичови ти ми дворови,
Замрькнѫ, пакъ не осѫмнѫ;
Чичо търговчи главѫ зарови
Въ негови равни дворови.“
Чи си сіймени станѫли,
Сіймени, бюлюкъ-башіи,
Чи у чичови му отидохѫ,
Чи на чича му думахѫ:
Тука търговчи замрькнѫ,
Замрькнѫ, пакъ неосѫмнѫ.“
Опакъ му рѫцѣ вързахѫ
И го изъ кѫщи водѣхѫ,
Водѣхѫ ёще біехѫ:
“Скоро търговчи да найдешъ!“
Чичу му сіймени молеши,
Молеши 'іощи думаши:

„Рѣдомъ по рѣдомъ глѣдайти,
Камькъ по камькъ хвьрлѣйти;
Ако търговчи найдити,
Менѣ ма' сюргюнъ сторети.
Жена ми робынѭ земети
Съсъ сичко тѣжко имани
И съсъ все мѫжкы дѣчица."

Рѣдомъ по рѣдомъ глѣдали.
Камькъ по камькъ хвьрлѣли;
Търговскѫ главѫ найдили,
Чича му сюргюнъ сторили,
Жена му робынѭ земали
Съ сычко тѣжко имани
И съсъ се мѫжки дѣчица.

16.

„Мари калино Марійке!
Днѣска й светѫ недѣлѭ, —
Азъ щѫ въ черковѫ да идѫ.
Свѣщица да си запалѭ;
Ты да ми дѣти наглѣдвашъ
И да ми двори помѣтешъ,
Панички да си умыишъ,
Панички 'іощи лажичкы."
Буля ú въ черковѫ отиди.
Марійка двори мѣтеши,
И зе панички да мый,
Панички 'іощи лажичкы.
Ножче кърваво мыяши, —
Отъ ножче звѣздѫ паднѫлу;
Марійкѫ звѣздѫ кат' видѭ,
Съ двѣ-тѣ сѫ рѫцѣ кръстеши,
И са на Бога моляши:
„Божнеле, вишній Господи!
И днѣшна свѣта недѣля!
Менѣ ма' буля накара,
Панички да ú умыѭ,
Панички 'іощи лажичкы."
До дѣ Марійкѫ издума,
Чемширъ са порты тракнали,
Срѣбарни халкы дрьннали, —

Буля ú иди отъ черкова,
И на калина думаши:
„Мари калино, Марійке!
Че плакали ми дѣти-то?"
„Не ти й дѣти плакалу,
Нето сьмъ вътрѣ ходиля."
Вуля ú вътрѣ отиди. —
Дѣти-то въ люлкѫ заклано!
Буля ú викна да плачи:
„Нали ти казахъ, Никола,
Отъ тукъ калинѫ да махнишъ:
Калина не ны й за добро:
Калина дѣте-то заклала!"
Никола дума Марійки:
„Хайди за дьрва да идимъ!"
Че сѫ за дьрва отишле.
Никола дьрва насѣчи,
Наклади до два огньови;
Въ едина хвьрли Марійкѫ,
Въ другія хвьрли буля ú:
Дѣто Марійка горѣши, —
Бялъ са мънастырь лѣеши;
Дѣто буля ú горѣши, —
Черно си кръви тичѣши.

17.

Обзаложи са младъ Стоянъ
Съ Турчина, съ Иничерина,
Червено вино да піе,

Печено агне да яде, —
Калинка да имъ залива:
Ако са упій младъ Стоянъ.

18.

Турченъ Калинка ша земи;
Ако са упій Турчена,
Стоянъ коня му ша земи.
Не са е упилъ Турчена,
Най са е упилъ младъ Стоянъ;
Че му са дрянка додряма,
Че легна Стоянъ та заспа.
Турченъ Калинки думаши:
„Калинке, клѣта робинке;
Що сѣдишъ 'іощи та глѣдашь,
Що ми са добро надявашъ?
Съблечай черно облѣкло, —
Обличай синю, зелено,
Че щешъ далеко да идишъ,
Прѣзъ деветь горы зелены,
Прѣзъ деветь воды студены,
Прѣзъ деветь села въ десето.“
Че е Калинка стапала,
Черни си дрѣхы съблякла,
Сини, зелени облякла;
Осѣдла коня хранена,
Прилѣщи сабіѫ фрингіѭ
И дългѫ пушкѫ бойліѭ,
И чивтеліи пищови.
Стоянъ са отъ сънь събуди,
Чи на Калинка думаши:
„Калинке, сѣстро Калинке,
Я дай ми водѫ да піѭ.“
Не са убади Калинка,
Най са убади мама му:
„Стоене, сынко Стоене,
Да піешъ дьрво и камъкъ:
Калинка отиди съ Турчина!“
Катъ зачю Стоянъ мама си,
Възсѣдна кончи храняну, —
Подиръ Калинка отиди;
Като прѣзъ горѫ вървеши,
Съсъ тънкѫ свиркѫ свиряши;
Свиркѫ-тѫ тихомъ говори:
„Калинке, сѣстро Калинке!
Чакай, Калинке, дѣто си.“
Калинка зачю батя си;
Колко полѣка караши,
Двашъ пополека закара.
Турченъ Калинки думаши:
„Побърже карай конче-то, —
Сяка чи свири батю ти.“
Че го прѣстигна младъ Стоянъ, —
Турчину главѫ отряза,
Калинка назадъ повьрна.

18.

Отъ какъ са Иванчо провдигнѫ
И още сѣстрѫ му Драганка,
Въ пѫтя хазна не мина
Отъ Царя и отъ Везиря.
Снощи ми поща довтаса:
Царска ще хазнѫ да мини.
Иванчю дума Драганки:
„Драганке, сѣстро Драганке!
Кадѣ какъ сьмь та проводилъ,
Се ми работа завьрши:
Хайди ма и сега послушай
И ми работа завършй:
Я земи киткѫ ключовы, —
Отвори тъмны зимници,
Че земи бѣли чадъри,
Че иди, сѣстро Драганке,
Доло въ равно-то ливади,
Въ беглишко то усои:
Кордисай бѣли чадъри,
Преградй малѫ градинкѫ,
Че насѣй цвѣти сякакво:
Катъ са хазны ты зададѫтъ,
Да идишъ въ малѫ градинкѫ,
Да пабѣрешъ цвѣте сякакво,

Да направишъ киткы смѣсяны:
Сѣкиму китка да дадешъ,
На байрактаря — двѣ киткы. —
Съ киткы-ты да гы убавишъ,
До като дода и ази,
До дѣ мà главѫ отболи,
До катъ ма трѣска прѣтрѣсе."
Драганка дума Иванчу;
Братколе! нестигнало-ти
Деветь пещери съ имани,
Десета съ жьлты жьлтицы?"
Иванчу дума Драганке:
„Драганке, сѣстро Драганке!
Стигнало и артисало,
Ала хаири ще правя,
Хаири и Мьнастыри:
На буйнѫ водѫ каменъ мость,
На пуста гора мънастырь, —
Мънастырь свѣти Ивана,
На ново село черкова, —
Черкова свята Драгана."
Чи го Драгана послушя:
Зела • киткѫ ключови,
Отворы тьмны зимницы,
Извади бѣлы чадъры,
Че си Драганка отиди,
Доло въ равно-то ливади,
Въ беглишко-то 'усои:
Кордиса бѣли чадѫри,
Пригръди мала градинкѫ,
На сѣнѫ цвѣте сякакво;
Катъ са хазни ти задали,
Драганка влѣзи въ градинкѫ:
Набрала й цвѣте сякакво,
Направи киткы смѣсяны,
Че прѣдъ хазны-ты излѣзи:
Сѣкиму китка подади,
На хазнатаря — двѣ киткы,
Хазнатарь ѝ са молеши:
„Драганн е, башъ харамiё!
Молба ша ти са помоля·
Хазни-ти да ми харижишъ,
Че веки ми са доденѫ
Отъ бащины ми маргазы,
Отъ дядови ми таказы!"
И Драганка го послуша,
И му хазны ты хариза,
И са на назадъ повьрна.
Отъ горя иди Иванчо,
И на Драганка думаши:
„Драганке. сѣстро Драганке!
Безъ меня пары неструвашъ,
Какво-то ази безъ тебѣ;
Защо хазны-ты испусна,
Не гы, Драганке, бастиса?"
И Драганка са разсѫрди,
Че си хазны-ты прѣстигна:
Че са на дѣсно завьртя. —
Докатъ са на лѣво обърни,
До единъ ми гы изсѣчи:
Двѣстѣ ми руси казацы,
Триста ми дели башiи!
Чи имъ хазны-ты дигнала,
Чи при Иванча отиди.
И на Иванчя думаши:
„Братколе, братко Иванчо.
Болянъ си, братко, ша умрѣшъ,
Ала са пакъ не оставашъ!...
Мене ми са хазнатаръ помоли,
Че му хазни-ти харизахъ."
Додѣ Драганка издума,
Иванчо са отъ душѫ отдѣли;
Тѣжко имани остави.

19.

Мама на Пенка думаши:
„Пенкиле мила, мамина!
Макаръ да сьмь ти мащеха,
Наука ша та научя:
Кога ти доди свадбж-тж,
Като прѣдъ свадбж излѣзишъ,
Хубаво да са примѣнишъ,
Лекичко да са поклонишь
На кума и на кума-та,
На свекъръ и на свекърва,
И на по стара итърва,
Най на малко-то деверче;
Очи ти да не издигашъ,
Гора-та да си поглѣднишъ,
Че та сватови познаватъ,
Че си съ хайдути ходила.“
Пенка мами си думаши:
„Азъ ша са моля на тебѣ,
Пакъ ти са моли на Тетя,
Прикія да ма прикьоса:
Моя-та мжжка примяна,
Мои-ти чивте пищови,
Моя-та сабя френгіж
Й дълга пушка бойлія.“
Пенка мами си думаши:
„Майноле, стара майноле!
Че азъ шж мжжя да водя,
Я двадни мамо я тридни,
Я пакъ ми до три сахатя.
Азъ шж въ Балкана да ида,
Въ Балкана възъ хадути-ти,
Тамъ ма юнацы чакахж:
Подъ сѣко дърво — и юнакъ.
Въ сака долчинка — и байракъ!“
Като си Пенка издума,
'Ублече мжжка примяна,
Запаса чивте пишови
И остра сабя фрингія;
Че влѣзе въ тьмни яхжри,
Извади конче храняно,
Че си конче-то възсѣдна.
Пенка въ Балкана отиди,
Въ Балкана при хайдути-ти,
Да си юнацы дарува
Заради свадба Пенкина:
На сѣки юнакъ по ялжкъ,
И въ ялжка желтичка;
Да знаіжтъ ёще да повнятъ,
Кога са й Пенка женила.

20.

Посъбра Стоянъ дружина.
Дружина вѣрна, сговорна;
Вѣра са, клѣтва сторили:
„Кой-то са болѣнъ разболи,
По редомъ ша го глѣдамы,
На ржцѣ ша го носимы.“
Поведе Стоянъ юнацы,
Че гы заведе, заведе
Горѣ ми въ старж планинж.
Че са разболѣ, разболѣ
Младъ Стоянъ — млада въйвода;
Че го по рѣдомъ глѣдахж
И го на ржцѣ носихж
Цѣли ми деветь годины.
Дружина думатъ Стояну:
„Стояне, млада въйвода!
Деветь годины какъ стана,
Какъ та порѣдомъ глѣдамы
И та на ржцѣ носимы. —
Вече ни са, кардашъ. додѣіж,
Крака-та ни са подбихж
Въ ситно дрѣбно камани!

Стоянъ дружина думаши:
Дружина вѣрна, сговорна!
Много сте ма'. кардашъ. носили,
'Ioще ма малко носети;
Да си въ нивя-та стигнимы,
Въ нивя-та и въ ливады-ты:
Тамъ имамъ нивѫ бащинѫ,
Въ нивѫ-тѫ има зеленъ боръ,
Подъ боръ-тъ студенъ кладенецъ,—
При кладенецъ ма'сложети,
Сложети и оставети;
Сега е врѣме за жьтва,
Ще додатъ нивѫ да жьнатъ.
Меня щѫтъ да си намѣрятъ."
Че го дружина носили,
Че го въ нивѫ-тѫ занесли
Въ нивѫ-тѫ и въ ливады-ты,
Подъ боръ при студенъ кладенецъ,—
Тамъ си Стояна сложили,
Сложили и оставили
Младъ Стоянъ — млада въйвода.
Дошле са нива да жьнатъ
Стоянова-та невѣста,
И ёще сестра му Станчица.
Невѣста дума калина:
„Мари калино. Станчице!
Що ми са гласецъ посчува
Подъ боръ при студенъ кладенецъ?
Да ли е мечка кръвница.
Или е юнакъ балкански?
Мари калино Станчице!
Ты имашъ сьрце юнашко,
Като брата си Стояна, —
Иди калино да видишъ!"
Стана Станчица отиди;
Пищовъ въ рѫкѫ дьржеши
И къмъ кладенецъ вьрвеше.
Като го вида Станчица,
Чи на буля си извика:
„Я ела, буле, да видишъ,
Батю ми Стоянъ дѣ лѣжи, —
Подъ боръ при студенъ кладенецъ!"

21.

Остана Ненчу сыраче, —
Безъ баща Ненчу. безъ майка!
Че нѣма нійдѣ никого.
Кой на умъ да го научи:
Да работи Ненчу, да работи
Бащины-ты си мюлкови;
Ами си тръгна хайдутинъ, —
На хайдути-ти байрактаръ,
На пары-тѣ имъ хазнатарь.
Ходилъ е Ненчо. ходилъ е
Седемдесеть и седмь годины;
Че са е Ненчо наранилъ
Седемдесеть и седмь раны:
По малко и отъ сачмы-ты,
По много отъ крошуми-ти.
Чи стана Ненчо, отиди
У Дуда — у довичка-та.
Че си на порти хлопаши.
Дуда си платно тачеше
И тъзи пѣсьнь пѣеше:
Бре Ненчо, бре хайдутино,
На хайдути-тѣ — байрактарь.
На пары-тѣ имъ — хазнатарь!"
Ненчу си влѣзи во двори,
И си на Дуда думаши:
„Дудоле, ты довичколе!
Я на ти, Дудо, тесь пары,
Чи иди, Дудо, че купи,
Чи купи мехлемъ за раны, —
И давай кѫрпы ленявы
Да вържимъ раны юнашки."
Дуда си стана, отиди;

Не купи мехлемъ за рани,
Ами на конакъ отиди
И на сіймени думаши:
Сіймени, бюлюк-башіи!
Толкози врѣме какъ стана,
Какъ си Ненча дирити, —
До сеги не издирихти;
Ненчо и сега у дома.“
Че си сіймени станахѫ,
Чи у Дудини отидохѫ;
Че ми са Ненча хванали,
Онакъ му ржцѣ вързали.
Че го на конакъ завели.
Ненчо сіймени думаши:
„Сіймени, бюлюкъ башіи!
Молба ще ви са помоля:
Ржкѫ-тѫ да ми развържити,
Ржкѫ-тѫ ёще дѣснѫ-тѫ,
Да бръкнѫ въ коюнъ джобови,
Злато сахатче да извада,
На вази да го харижя.“
Развързахѫ му ржкѫ-тѫ,
Ржкѫ-тѫ ёще дѣсна-та.
Че бръкнѫ Ненчо, че бръкнѫ,
Че бръкнѫ въ коюнъ джобове;
Не извади злато сахатче,
Най извади сабѭ фрингіѭ.
Катъ са на дѣсно завъртѣ,
До гдѣ сь на лево обърни, —
Сички-ти ми е посякалъ.
Че са наназадъ повърнѫ,
Че у Дудины отиди,
Че си на Дуда думаше:
„Я лягай, Дуду, я лягай
Срѣдъ кжщи, срѣдъ прагове-тѣ:
Да ти главѫ-тѫ отрѣжѭ;
Да видишъ, Дуду, да видишь,
Какъ са Ненчо прѣдава!“

22.

Замжчи ся, Коляди-Колядиле!
Божьѭ майкѫ, Коляди Колядиле!
Отъ Игната, К. К., до Коляда, К. К.
Че си роди, К. К., Млада Бога, К. К.
Отговаря, К. К., Божя майка К. К.:
„Ой та тебе, К. К., Старъ свѣти Никола!
Напълнети, К. К., златѫ бжклицѫ; К. К.
Калесайте, К. К., Свѣтъ Ивана, К. К.
Да си кръща, К. К., млада Бога, К. К.
Че си стана, К. К., Старъ свѣти Никола, К. К.
Че напълни, К. К., златѫ бжклицѫ, К. К.
Че калеса, К. К., Свѣти Ивана, К. К.
Да си кръща, К. К., млада Бога, К. К.
Че сь зарадва, обирадва, К. К., Свѣти Иванъ, К. К.
Чи запрѣта, К. К., злати скути, К. К.
Чи си кръща, К. К., млада Бога, К. К.

Лазарска.

(На момче).

23.

Ный тука додохмы,
Тука (Стоянъ) ни тука.
Той отиде въ горицѫ,
Да си лови ловицѫ,
Не улови ловицѫ,
Най улови момицѫ
За дѣснѫ-тѫ рѫчицѫ;
Майчи си ѭ водѣши,
Отъ далеко викаши,
Иля мале отворй,
Порти-ти чемширени-ти,
Че ти водѭ отмянѫ,
Отмяна да та отмѣнй
Отъ дълбокы нощови.
Отъ тѣшкы-ты станови.
Ой Лазаре, Лазаре.
Обърни са, възвърни са,
Та са Богу поклонй.

Смѣшна.

24.

Мале, ужени ма', Мале, задоми ма
Горѣ за загорѣ, за Михалю сына,
За Михалю сына, за Х. Іордана!
Како! я го земи, или ша го зема;
Како! ша ма глѣдашъ, като по дворъ ходѭ,
Като по дворъ ходѭ, кончи-то му водѭ;
Како! я го земи, или ша го зема.

25.

Мама' Іорданка оплѣла
На деветдесеть косички,
На деветдесеть и деветь;
Чи е на хоро отишла.
Сіимени край хоро ходѣхѫ
И на 'Іорданка думахѫ:
„Іорданке, мома хубава!
Ти за гяурка не мязашъ.
Ти за каджна най мязашъ, —
Каджна дилберъ ханжма:
На високъ чардакъ да сѣдишь,
Жълти жълтицы да нижишъ.
Върви маргаритъ да рѣдишъ.“
Мама 'Іорданка думаши:
„Юрданке, сынко 'Іорданке!
Клѣта ти душа, проклѣта,
Ако каджна ти станишъ,
Каджна дилберъ ханжма!“

Дѣтински играчкы.

Смокъ свири нáбрѣги, та клика,
Та клика: збирайте са, войницы,
На царюви колѣнци, — Циглю. Миглю,
Татаринъ, та Турчинъ, та ключь!
Пивъ, пивъ, горюшке! дѣ си была,
Врáнушке? на царюву дворови.
Що правише царицѫ?
Мѫжко дѣте бавеше,
Царю рыза шіеше. — Фѫр р!!...

ОТЪ ПАНАГЮРИЩЕ.

(Записаны отъ Г-на Искра Мачева).

26.

Маре Герги, чобанъ Герги!
Помамилъ е чобанъ Герги
Петь хиляди сиво стадо,
Петь хиляди и петстотинъ,
Подъ ореше столовато,
Подъ камане варовито.
Недостига обсянъ сенкя,
Обсянъ сенкя на овце-те.
Провикна ся чобанъ Герги:
„Дружино ле зговорна!
Я побiйте криви харби ([1]),
Криви харби и наджеци ([2]),
Намятайте янунджеци. —
Дано стигне обсянъ сенкя,
Обсянъ сенкя на овце-те.“
Послушаха дружина-та,
Та побиха криви харби,
Криви харби и наджеци,
Намятаха янунджеци;
На не стига обсянъ сенкя ([3]),
Обсянъ сенкя на овце-те.
Де са сазе́ Самодива,
Самодива деснокрыла!
Та си простиж десно крыло,
Та стигнжло обсянъ сенкя,
Обсянъ сенкя на овце-те.
Провикна са чобанъ Герги:
„Дружино ле зговорна!
Ха да даримъ самодива —
Крыло овце, четж кози.“
Отговаря Самодива:
„Ей та тебе, чобанъ Герги!
Да би брала Самодива
Крыло овце, четж кози,
Се би поле побелила
И слогове зачелила;
А ми бере Самодива
Се юнаци като тебе
И девойки като Станж,
Като твой-тж либовницж.“
Ядоса са чобанъ Герги
Та извади остра сабля,
Та погуби Самодивж.

27.

Зборъ са сабра и заигра
На личенъ день, на Великдень,
На хубава Света Петка,
Света Петка и неделя.
Е'де иде змей на коня;
Зборъ го видя, зборъ попикна.
Змей си збору отговаря:
„Играй, збору, непоничай!
Не сжмь дошжлъ, зборъ да гледамь,
На̀ сжмь дошжлъ, сждъ да сжда
Малки моми и големи:
Коя мома либе нема,

([1]) *Харби*: едни казвать, че значи—брадви; а други казвать—копiе, а други—чудзраци.
([2]) *Наджеци* значи: овчарскы гегы.
([3]) Въмного рѣчи слѣдь буквж *к* чюе ся въ говоренiе-то *я* като напр. *сенкя, майкя, втйкя* и пр.

Либе нема, ни либила, —
Змею да е либовница,
На коня му настойница,
На дружина стеленица!“
Ка го зачу Станина-та,
Станина-та стара майка,
А тя змею отговаря:
„Ей та змею, ты мой зетю!
Моя Стана либе нема,
Либе нема, ни либила, —
Тебе да е либовница,
На коня ти настойница,
На дружина стеленица.“
Ка іѫ зачу танкà Стана,
Тя майкя си люто кълне:
„Мълчи, мале, онѣмяла,
Онѣмяла съ бяло гърло,
Ослепяла съ черни очи,
Оглушяла съ две-те уши!
Та Стана ли либе нема,
Либе нема, ни либила?
Стана има и два, и три,
И два, и три либовника:
Единъ ми е въ Романія,
Вторый ми е въ Загоре-то,
Третій ми е въ махалѫ-тѫ;
Що-то ми е въ Романія —
Да го чуя ([1]) въвъ гемія,
Що-то ми е въ Загоре-то —
Загоре са запалило,
Та е и той изгорялъ,
Що-то ми е въ махалѫ-тѫ —
Съсъ него щемъ да са земемъ!“
Змей са е свилъ съсъ вихрушкѫ,
Та издигнѫ танкà Стана;
Занесе я въ синьо небо,
Остави я въ теменъ облакъ.
Станкина-та стара майкя,
Тя следъ Стана текомъ тече,
Текомъ тече, викомъ вика:
„Ей та тебе, танкà Стана!
Дека мама да та ([2]) види,
Да та види, да та чуе?“
Тя изъ облакъ майци дума:
„Леле варе, стара мале!
Ожени си деветь сына,
Па зажени десетія —
Ангела Арахангела;
Па ми калеска допрати
На планина, на Рудина,
„На камане становито,
На ореше столовато, —
Па да дода на сватба-та.“
Послуша я стара майка:
Оженила деветь сына,
Заженила десетія —
Ангела Арахангела;
Па ѝ калеска запрати;
На планина, на Рудина,
На камане становито,
На ореше столовато.
Тя изляла танкà Стана,
Та пріела калеска-та;
Та на змею отговаря:
„Леле варе либе змею!
Хайде идемъ на сватбѫ-тѫ,
Че са жени мила брата —
Ангела Арахангела.“
Послуша я огнянъ змея:
Отидоха на сватба-та;
Запряха са край село-то
Въ зелено-то ливаде.

([1]) Слѣдъ буквѫ-тѫ ч, вмѣсто мѣгкы букви въ изговаряніе-то въ много рѣчи ся ясно чюе тьрды буквы; като напр. *чуя. чудо* и пр.

([2]) *Та* много ясно ся чюе въ произношеніе-то *та* а не *тя;* така сѫщо и възвратно-то мѣстоименіе ся чюе *са*, а не *ся*.

Змей си Стани отговаря:
„Леле варе танкà Стано!
Какъ щѫ идѫ на сватба-та?“
Тя на змея отговаря:
„Леле варе, огнянъ змею!
Я, стани си кованъ поесъ,
Та опаши танкà Стана —
А детенце криво перо,
Криво перо на возводе.“
Послуша я огнянъ змея,
Та си станѫ кованъ поесъ,
Та опаса танкà Стана, —
А детенце криво перо,
Криво перо на возводе.
На отиде на сватба-та.
Изляла бе Стани майкя,
Та посрещна танкà Стана;
Та й зела кованъ поесъ,
Кованъ поесъ, криво перо, —
Та гы фърли вовъ огъня.
Змей си в'огънъ Стани дума:
„Леле варе, танкà Стано!
Какъ излѫга Огнянъ змея,
Та го фърли вовъ огъня?

28.

Мома Скуміріо, Скуміріо,
Скуміріо, мома хубава!
Скуміріа змея либила,
Отъ змея дете добыла;
Въ златно го корыто кѫпеше, —
Та па бе вънка изляла,
Басмѫ пелена да простне
На позлатени просторе [1]).
Па си къмъ поле погледна.
То си са [2]) въ поле задале
Шеесе кола гаріа,
Шеесе кола съ сяно,
Още шеесе снопени.
Тя е въ кѫщи влетяла,
Па си змею думаше:
„Либиле, змею огнени!
Като си огънь и плавникъ,
Мошь ли ми либе запали
Шеесе кола съсъ сяно.
Още шеесе съсъ снопе?“
Змея си й думаше:
„Либе хубава Скуміріо!
Снопе-то мога запали,
Ала сено-то не мога.
Че си има вовъ сено-то
Сякакви билки разгонки —
Синя-та, бяла тентява [3])
И жълта-та куманига [4]):
Та щать ма, либе, пакади,
Та щать та отъ менъ намрази!“
Скуміріа майци думаше:
„Я течи, мамо, та иди,
Дето сено-то стоварять
Та збери, мамо, цвятове —
Синя-та, бяла тентява
И жълта-та куманига;
Скрышно да ги возваришь,
Скрышно да ма [5]) полеешь.“

1) *Просторе* значи: прѫте по кои-то ся простирать дрѣхы за сушеніе.
2) *Са* — и спомагателный глаголъ трете лице мн. чис. сѫ чюе ся въ изговараніе-то *са*.
3) *Тентява*—буренъ кой-то рассе по ливаде-тѣ най много.
4) *Куманига* — буренъ кой-то такожде расте по ливади-тѣ. — Два-та тіе бурене сѫ билкы разгонкы за змеове, самодивы и пр. и днесь гы берѫть бабичкы-тѣ та гы обшивать на амалін, носять гы въ черковѫ та стоять нѣколко врѣмя да ся освѣтѫть и гы окачять на дѣтца да гы носять, за да не гы ловагь *уроци*, *орама*, *паданіе отъ вѣнка* и пр.
5) *Ма* мѣстоименіе-то лич. вин. пад. ся тоже чюе *ма*, а не *мя*. Сѫщо и 2-то лице *тя* ся чюе *та*.

Послушала ѭ майкя ѝ,
Та е отишла, отишла.
Дето сено-то стоварять;
Та си збрала майкя ѝ
Синя-та, бяла тентява
И жьлта-та куманига,
И сабрала всякакви цвѣтове,
Та ги скрышома варила
И скрышома я поляла.

Ето и змея че иде,
Та си скумріи думаше:
„Мома хубава Скумріо!
Ако бехъ азе най хытъръ,
Ты бе отъ мене пó-хытра:
Та си ма хитра испита,
Та си ма мене омрази,
Та си ма далечь пропѫди
Вовъ това зимно гранаде.

29.

Босулъ Богдану думаше:
„Бае Богдане, Богдане!
И мене другаръ правете:
И азъ сасъ васъ да доида;
Макаръ за хлебецъ похода
И заедни-те царвуле!“
Дружина кажать Богдану,
„Бае Богдане, войводо!
Ако си Босулъ приберешь,
А ніе нещемь да идемь:
Че кога вода да піемь,
Пешинь ще Босулъ да піе;
Че кога мляко да едемь,
Пешинь ще Босулъ да еде, —
А дружина са погнушя,
Та неще вода да піе.
И неще мляко да еде!“
Босулъ си каже Богдану:
Бае Богдане, войводо!
И мене другаръ правете:
Макаръ за хлебецъ похода,
Макаръ ви чанти поноса;
Че кога вода да піемь,
Пешинь дружина да піе;
Че кога мляко да едемь,
Пешинь дружина да еде.“
И него другаръ правиха.
Че седнѫ Босуръ, че седнѫ,
Царвуле да си постегне;
Доде едина обуе,
А другія са разслаби;
Доде поеса опаше,
Учкура му са развьрже, —
Какво са годе по стегнѫ.
Пушка-та му бе безъ ремикъ,
Безъ ремикъ, мале, безъ кремикъ;
Сабля-та му бе раждива,
Раждива и хърбелива.
И той съ дружина отиде.
Па ги новеде младъ Богданъ,
Та ги заведе, заведе
Изъ беглишки-те коріи;
Та па имъ дума думаше:
„Дружина варна, зговорна
До седемдесе и седемь!
Кой ще са найме отъ вазе,
Да стане, маре, да иде
Вьвъ беглишки-те егреци,
Да си отлѫчи, отлѫчи
До седемдесе шилета,
До седемдесе и седемь.
И на войвода кюсема, —
Него байрактаръ да тура.
Сички-те, маре, дружина
Сички-те никомъ никнѫха;
Босулъ си никомъ не никнѫ, —

Бая го въ очи гледаше
И Богдану си думаше:
„Бае Богдане, войводо!
Азе щѫ, бае, да ида, —
Давно ма вълци изедѫть,
Дружина да не засрамямь.“
А дружина му думаха:
„Я иди, Босуле, я иди,
Най първа мърша да станешь,
Долчина да си испьлнишь,
Черни-те орли да влечешь,
Зелени мухи да бръмчѫть.“
Босулъ си станѫ, отиде
Въ беглишки те егреци;
Та си отлѫчи, отлѫчи
До седемдесе шилета,
До седемдесе и седемь,
И на войвода кьосема.
До среди пѫть ги закара,
Та па си сами съ умъ преби:
„Това са не вика юнаство,
Това са вика хайдутлукъ!“
Та па са назадъ повьрна,
Та кучета-та раздразни,
И овчере-те разбуди,
И кехая-та улови;
Та му дума думаше:
„Кехая, море кехая!
Скоро да станешь, да идешь,
Потеря да ни допратишь.“
Кехая станѫ, отиде,
Потеря да имъ запрати.
Босулъ си сабра шилета,
При дружина ги закара.
Като видяха дружина,
Тія Босулу думаха:
„Босуле, маре Босуле!
Да ли гы вълка отлачи,
Та ги готови намери?“
Босулъ си дума думаше:
„Дружина вярна, зговорна!
Скоро шилета ловете,
Ловете, маре, колете,
Че по насъ иде потеря.“
Доде тія ги ловиле, —
Босулъ беше го и заклалъ;
Доде тія ги заклале, —
Босулъ го беше и одралъ;
Доде ги тія одрале, —
Босулъ го беше опекалъ;
Че седнѫ Босулъ да еде,
Та половина изеде,
И половина въ чянта-та.
И потера си достигна
До триста души сеймене.
Ка ги видяха юнаци,
Сите по горѫ бегаха.
Богданъ войвода побягна
Презъ тая Божя поляна;
А капина го сапела;
Секалъ бе Богданъ войвода,
Че го потеря настигна,
Та си гащи-те, бре, на..а!
Босулъ Богдану думаше:
„Бае Богдане, войводо!
Истъргни сабя фрингія,
Та си гащи-те остържи, —
Да ти е леко да бягашь!
И потеря си достигна.
Босулъ си, море, не бега;
А дигна пушкѫ бойлія,
Деветь сеймене удари;
Па фърли пушка бойлія, —
Извади сабля френгія,
Па са налево завьртя:
Кога са надесно обьрна,
Сичка потера погуби —
До триста души сеймене!

30.

Груица каже чичу си:
„Чичо Неделкьо, Неделкьо!
Стига да ходимь, чичоле,
Стамболски дълги друмове,
Чорленски узунъ кѫрове,
Че въ друми казвать, чичоле,
Че варвѫть черни Татаре, —
Та ни щѫть нящо зло стори:
Зе ни щѫть вакли овньове.
Неделко каже Груици:
„Груице, дете братово!
Ти ми са не бой, Груице,
Доде е чичо при тебе
И чичово ти оружѥ.
„Токо са това думале,
Още го не издумале,
Ето Татаре че идать —
До триста души потеря.
Ка бе ги видялъ Неделкьо,
Поби си сабля на друми,
Метнѫ си кене на сабля;
Та па си седнѫ на сенкя,
Дъльгъ си чибукъ запали;
Груица диванъ стоеше.
Ка го видяха Татаре,
Сички-те миралъ минаха;
Наредъ му селямъ даваха, —
Никому селямъ не пріе.
Най напоконъ си идеше
Едно ми черно Татарче,
И кара бела сексанѫ,
Сексанѫ съ тешко имане, —
И то му селямъ, бре, даде,
И нему селямъ не пріе.
Разсърдило са Татарче;
Разигра бела сексанѫ,
Та стигнѫ черни Татаре,
Та па имъ дума думаше:
„Татаре, черни Татаре!
Толкова ми сте ходиле
По села и по градове.
Ниде са не уплашихте,
Като отъ тая деліа,
Хайдете назадъ да идемь,
Да видимъ тоя деліа:
Сички му селямъ дадохме, —
Никому селямъ не пріе!"
Послушаха го Татаре,
Па са назади варнѫха;
Ка бе ги виделъ Неделкьо,
Отметна кене отъ сабля
Та го груици подаде;
Измѫкнѫ сабля изъ земѭ,
Та са налево завари;
Кога са на десно обърнѫ —
Саде Татарче осталь,
Татарче съ бела сексанѫ.
Тіа си сабли удриха,
Сабли-те имъ са строшиха;
Та па са укость хванѫле,
Та са са три дни бориле;
Никой никому непави.
Провикнѫлъ са е Неделкьо:
„Груице, дете братово!
Сега чичо ти загина"
А груица му думаше!
„Чичо Неделкьо, Неделкьо!
Ха да попитаме Татрче:
Да ли е хасълъ Татарче,
Или е младо робено
Отъ Татарски-те години, —
Има ли нейде никого?"
А Татарче имъ думаше:
„Азъ не сьмь халисъ Татарче,
Азе сьмь младо робено
Въ Татарски-те години:

Немамь си нийде никого.
Имамь си чичо Неделкьо
И имамь сестра Груица;
А ия сьмь малко робено, —
Нейде и да ги видж,
Нещж да ги познаьж.

Тогасъ са Неделко исказа
И негова сестра Груица.
Па си са отъ тамъ станжле,
Та си са дома отишле:
И закарале бела сексанж —
Сексанж съ тешко имане.

Първы-тѣ три пѣсни сж слушяни отъ женж Панагюркж; а послѣдни-тѣ двѣ сж слушани отъ мжжь Панагюрецъ.

ОТЪ КОПРИВЩИЦЖ.

31.

Марко сѣди у Арабскж земьж,
Че ми піе вино тройгодишно,
А ракія четвертагодишна:
Пи ми Марко тъкмо три годины;
Кугы забралъ четвърта година,
Доврьши ся вино тройгодишно
И ракія четвертагодишна.
Марко сѣди у поле широко 2
Подъ бяла чадъра;
Па ся чуди Марко, какво ще да чини,
Като нѣма вино да си піе,
Вино тройгодишно
И ракія четверогодишна.
Тамамъ си Марко това мыслеше,
Ето пиле, пиле соколовче, —
Че му падна на бяла чадъра:
Та си пиле пищи на бяла чадъра:
Отъ зло пиле пищи, отъ добро не пищи.
А Марко си рипи на юнашкы нозѣ,
Па искочи ванка низъ чадъра,
Па поглѣдна прѣзъ поле широко:
Отъ долу иде бугарка робыня,
Та си припка прѣзъ поле широко;
И слѣдъ нея деветъ Арабчета,
Деветъ Арабчета, кралеви синове:
Тя пѣшянскы припка,

А тіе съ коне припкать, —
Па не могѫть да ѭ стигнать:
Хемъ си припка и низъ гърло выка:
„Леле вара, незнайно юначе!
Чюла самъ тя, а не тя видяла,
Че си много робе куртулисалъ, —
Давно можешь и менъ куртулиса,
Куртулишешъ отъ цьрни Арапе!“
Той си дрьпна сабя отъ ремика,
Па полѣтя възъ цьрни Арапе;
Веднашь махна — веке не повтори:
Отсѣче имъ деветъ цьрни главы;
Пе направи до деветъ колове,
Че гы наби около чадъра;
Па имъ юзе деветъ цьрни главы,
Натуря гы на деветъ колове;
Па имъ фана деветь добри коня,
Че гы веза за деветь колове;
Па си влѣзе подъ бяла чадъра,
Па привыка бугарка робыня, —
Накара я слуга да му стане,
Слуга да му стане, вино да го служи.
Тя го вино служи, а той я распытва:
„Ей тя тебе, бугарка робыньо!
Отъ коя си града, отъ коя крайнина?“
Отговаря Бугарка робыня:
„Ей та тебе, незнайно юначе!
Язъ самъ отъ Прилепа града,
Майка ми бѣ кралеву Каршину. *)
А братъ бѣ ми дели Андреашко:
Това помна, друго си не помна.“
Още Марко дѣвойкѣ распытва:
„Ей та тебѣ, Бугарка робынйо!
Колко годинъ има, ка' си ти робувашь?“
Отговаря Бугарка робыня:
„Ето сега педесе години,
Какво язе какъ си ле робувамь!
Коги доде Османъ Турчинче-то,

*) Мысля, да е по право краліе Вукашину, прѣдъ име-то на мѫжя си Вукашинъ.

Когы дойде во Прилепа града.
Че зароби вси в' Прилепа града, —
Менъ зароби па осемъ годины:
Оттогава — педесеть и осемъ!
Той менъ продаде на пусти Татаре, —
Татаре ма продадоха на пусти цьрни Арапе.
Турчинъ знае, робъ какъ да дрьжи,
И татаре знаять, робе какъ да дрьжать;
Богъ да убіе тія цьрни Арапе.
Че не знаять, робе какъ да дрьжать!
Накарва ме, слуга да му станемь,
Слуга да му станемь, вино да го служимь;
И язе го служимь, — то ме біе съ три чивта камшика;
Като го служа, срѣща да му стоя.
Срѣща да му стоя, лице да ми глѣда:
Отъ зло бягамь, отъ добро не бягамь!"
Марко още дѣвойке распытва:
„Ей та тебе, Бугарка робынйо!
Да ли ми право казвашь,
Или ти мене лъжешь?
Расплака ся Бугарка робыня:
Дребни слъзи рони, бяло лице топи;
Па му дума и тихо отговаря:
„Ей та тебе, незнайно юначе!
Ако лъжа, право да не казвамь, —
Току ми тіе две цьрни очи,
Да Богъ даде, да ми исприснювать!
Тогава се Марко обрадува.
Тамамъ си се Марко обрадува,
Ето пиле, пиле соколовче!
Че му падна на бяла чадъра:
Отъ зло пиле пищи, отъ добро не пищи!
Че ми рипи Марко на юнашкы нозѣ,
Че искокна ванка низъ чадъра,
Та поглѣдна прѣзъ поле широко:
Отдолу идать три хыледъ Арапе, —
С' коне тичать и низъ гърло выкать:
„Изневишь ся оттука, незнайна гидіо!
Що щешь тука у Арабска земя,

Да отнимвашь Арабскы-тѣ робе?“
Тогыва се Марко злѣ юплаши.
Даде Господь конь да му продума:
„Ей та тебе, Марко, добъръ юнакъ!
Напрѣдъ да бѣгаме ще да утечеме,
Ами да гы чакаме, щемь имъ надвіемь;
Ако напрѣдъ бягамы, кой ни чюе ще ни ся смѣе,
Кой ни види резилъ ще ни прави:
Че побягналъ Марко добъръ юнакъ,
Че побягналъ с' коня Шарколія,
Че побягналъ отъ цьрни Арапе, —
Па да са много, ами три хыледи душь;
Ами да са пакъ повече?.....
Я ми стегни до деветь колане,
Заюзди ма съ юзда позлатена,
Откачи ми казанъ зенгіи,
Закачи ми чаркліе махмузе;
Па ма ръгни, ръгни въ каси-те рѣбре:
На уиъ да ми доде за младо-то врѣме.“
Послуша си Марко коня Шарколія:
Че му стегна до деветь колана,
Заюзди го съ юзда позлатена,
Откачи му казанъ зенгіи,
Закачи му чаркліе махмузе;
Па си испи до три чеши вино, —
Сяка чаша седемдесеть ока!
Конь си служи петь лихена вино, —
Секи лихенъ по тріесеть ока!
Па обседна коня Шарколія,
Па си дрьпна сабя отъ ремыка,
Че си измъкна сабя дамашкиня,
Дѣто беше надлъжь четиресе педи,
А пакъ на ширъ — дванаесе педи;
Па полѣтя възъ' цьрни Арапе:
Хылядо душь Марко съ сабя изсѣче,
Хылядо душь конь му съ зѫби истрѣпа,
Хылядо душь са въ море издавиха:
Да не глѣдать Маркови страхове!
Па си доде Марко на бяла чадъра,

Та си сви бялаго чадъра,
Та го тури по себе на коня;
Па си фана пакъ мила-та сестра, —
Нея качи задъ себе на коня;
Па си бутна прѣзъ срѣдъ бяло море,
Та искочи на Прилѣпа града.
Занесе си, бре, мила-та сестра,
И я даде на стара си майкя.
Обрадва се Маркова-та майкя.
Та дарила Марка дарба господарска,
Дарба господарска — сабя демишкинж,
Дето беше надлъжь чтыресе педи,
А пакъ на ширъ — дванаесе педи!

32.

Стоянова майчица,
Петкани върла душманка,
Кждя ходила, питала,
Да найде быле омразно,
Омразно тапа отдяно:
Да си омрази Петкана,
Омрази тапа отдѣли
Отъ неинъ сына Стояна.
Среща ѝ идмть циганкы,
Циганкы, черны катункы.
Тя на циганкы думаше:
„Циганкы, черны катункы!
Вые ходите на сжду,
Знаете сичко по светъ-тъ;
Знаете ли былкы омразны,
Омразны тапа отдялны:
Да си отдѣля Петкана
Отъ моего сына Стояна?“
А циганкы ѝ думаха:
„Ты, Стоянова майчице,
Снехи си върла душманко!
Имаме быле омразно,
Ала го скжпо даваме:
За една шжпа жлътицы,
И единъ кытепъ ροванникъ,
И една рыза ленена.“
Дала имъ шжпа жлътицы,
Дала имъ кытепъ рованикъ,
Дала имъ рыза ленена —
Стоянова та вѣнчилка.
Дале ѝ быле омразно, —
Давать ѝ и заржчатъ ѝ:
„Да си варишъ быле-то
Въ Петакъ спроти Сжбота.
Въ кжща запустеница,
Въ гжрне необжежено,
И съ водж неначетенж,
И гола, и гологлава;
Тапа да полѣепъ Петкана.“
Па си е зела быле-то,
Та си го дома занела.
Среща имъ иде Петкана
Съсъ бѣлы менци отъ вода.
Не ли е чедо разумно:
Тя са на пжтятъ запрала,
На циганкы пжть немина!

Като видяха циганкы,
Че са Петкана запряла,
Между себе си думаха:
„Че тя е чедо разумно, —
Я хайде да ѝ прикажемъ,
Че ѝ е свекърва душманка!"
Дуде тія да кажатъ,
А Петкана имъ думаше,
Че е познала рыза-та —
Стоянова-та вѣнчилка;
Тя на циганкы думаше,
„Циганкы! сестри да ми сте,
Що ту искате да ви дамъ;
Саде ми право кажете,
Отъ де си зехте тасъ рыза
И тоя кытенъ ровеникъ?"
А циганкы ѝ думаха:
„Даде я твойта свекърва,
Та си зе быле омразно:
Да та омрази отъ първо либе Стояна;
Нъ куга баде спроти сѫбота,
Ты ако лягашъ отъ дѣсно,
Ты да си легнишъ отъ лѣво:
Дѣту ще тебе подѣе,
Тя да полѣе Стояна."
Тя гы Петкана послуша:
Куга было спроти сѫбота,
Тя на Стояна думаше:
„Либе Стоене, Стоене!
Отъ какъ са либе съ тебъ зехме,
Азе си лягамъ отъ лѣво,
А ти си лягашъ отъ дѣсно;
Сега азъ щя да лѣгна отъ дѣсно.
Че ма стрьна-та заболя."
А той я Стоянъ послуша,
Та си легнала отъ дѣсно.
Куга е было въ полунощь,
Тя е майкя му утишла,
Да си полѣе Петкана, —
А тя поляла Стояна.
Куга е было заранта, —
Стоянъ бѣ младо питропче,
А той въ черкова не е утишьлъ.
Като черкова пущаше,
А хората си връвеха
И за Стояна думаха:
„Що стори Стоянъ, не доде,
Като бѣ младо питропче!"
Петкана кравы дуеше, —
Тя е зачула тисъ думы,
Па при Стояна утиде.
Стояна да си субуди. —
До половина младъ Стоянъ,
Отъ половина шаренъ змей!
Тя го е вънка изнела —
Кокошкы крякатъ отъ него,
Кучета лаятъ отъ него,
Хората бягатъ отъ него!
Стоянъ Петкани думаше:
„Либе Петкано, Петкано!
Хайде мя либе заведи
Въ Бащины ми ливаде,
Въ высокы-те граммаде,
Да са хората не плашатъ;
Па ката заранъ доходяй,
Та си ма либе споходяй,
По капакъ мляко доносяй."
И тя го зела Петкана,
Та го занела въ бащини му ливаде,
Въ высокы-те граммаде;
Па си Стояна остави.
Ката е заранъ ходила,
По капакъ мляко носила.
Малко са время промина, —
Стоянъ Петкани думаше:
„Либе Петкано, Петкано!
Люби ма моме змеица,
Люби ма и ще ма земе;

Въ Неделя ми е свадба-та."
Петкана сльзи ронеше,
И къмъ дома си отводи;
Среща й идатъ циганкы-те,
Дету са дале былкы-те
На негова-та майчица.
Петкана имъ са моляше:
„Циганкы, сестры да ми сте,
Щоту ви питамъ, кажете:
Дету дадухте былкы-те
На моя-та пуста свекжрва,
Та си поля младъ Стоянъ.
А той си стана шаренъ змей,
Та го самъ азе занела
Въ бащини му ливаде,
Въ высокы-те грамаде;
Ката го заранъ спохождахъ,
По капакъ мляко занасяхъ.
Малко са време промина —
Залибила го змеица,
Въ Неделя му е свадба-та.
Имате ли былкы омразны,
Омразны тапа отдялны:
Да си омраза Стояна
Отъ тая пуста змеица, —
Давно да стане младъ Стоянъ
Да си не зима змеица!"
А циганкы й думаха;
„Имаме былкы. Петкано,
Отъ мрьтва жена – коса-та,
Отъ осойница зъмя — глава-та,
Синя-та бяла тептява (буренъ)
И жлъта-та кумунига (буренъ);
Та да го варишъ, Петкано,
Па да полѣешъ Стояна:
Колко-то хубавъ,
Още по хубавъ ще стане."
Тя гы послуша Петкана.
Що ту искале дала имъ.
Та па е варила былкы-те.
Та па поляла Стояна:
Колкото хубавъ, още по́-хубавъ [станалъ.
Съ Петкана си утишле,
Па заклалъ крава ялова,
Па събралъ всичкы роднины,
И нейны, и неговы;
Тапа е фаналъ майка си,
Съсъ рогозина я обиви,
И съсъ катранъ я намаза,
Па я съсъ огънь запали;
Три дни горяла, тлѣяла, —
Госте-то пиле и яле.

33.

Леля си хаберъ пратеше:
„Чини що чини младъ Нетко,
Да доде лели на сборать;
Прѣмененъ да не доходи:
Леля ще да го прѣмени
Съ уйчовж му новж прѣмяна,
Ленена и коприняна;
Да не минува всрядъ село,
Но да си мине подъ село,
Подъ село, или надъ село:
Че въ срѣдъ село хоро играе, —
Че Нетко си фатать уроци,
Та ще Нетко да уручаса.
Нетко си леля не слуша,
Но си са хубавъ прѣмени,
И по́-хубавъ ся накыти
Враньо си конче накыти,
Па го тогава возсѣдна,
Та у лелини отводи—
У мила леля на сборатъ;

Не минѫ Нетко надъ село,
Надъ село, нито подъ село.
Но минѫ Нетко всрядъ село.
Всрядъ село хоро играе.
Като видяхѫ младъ Нетко, —
Крьстомъ ся хоро скъсало
Отъ Неткови-ти хубости.
И еднѫ думѫ думахѫ:
„Благатка была тасъ майкѫ,
Дето е тозъ чедо родила;
И пó-благатка тазъ мома,
Дето ще Нетка да земе“.
Тамамь тазъ дума изрѣкле,
Заедно Нетко съ конь падна;
Всрѣдъ хоро ся трьколи
И си ся съ душѫ раздѣли.
Текомъ (*) си леля тичаше,
Та си на хоро йогиде;
Дрѣбни си слъзи ронеше
И еднѫ думѫ думаше:
„Милъ лели Нетко сборенче.
Не ли ти леля хаберъ пратеше,
Премененъ да не доходишь;
А ти си леля не слуша,
А ми ся хубавъ прѣмени
И пó-хубавъ ся накыти.“
Леля е черга занела,
Та го на чергѫ турила,
Та си го дома занесе.
Леля си хаберъ пратеше
На Нетковѫ-тѫ майчицѫ:
„Чинишь, что чинишь, да додешь,
Че самь си Нетка годила
За черноземскѫ дъщеря;
Та щеме свадбѫ да правимь.“
Ка си зачула Неткова майчица,
Майчица още бащица,
И неткова-та майчица
На слугинки думаше:
„Скоро, пó-скоро мѣсете
Бѣли кисели кравае,
Че си е леля Нетка годила
За черноземскѫ дъщеря;
Та щемь на свадбѫ да идемь.“
„Мѣсиле бѣли кравае,
Мѣсиле и опекле ги.
Хубава ся Неткова мама прѣмени,
Мама и още и татко, —
Сукнена нова прѣмяна;
Та ся въ талигѫ качихѫ.
Та си отводять на свадбѫ.
Врьвеле, що са врьвеле, —
Настале гора зелена,
Настале поле широко.
Срѣщу имъ иде носило.
Майка му дума думаше:
„Назадъ носило врънете,
Носила да ни не срящать,
Че си е леля Нетка годила,
Та си на свадба отводимь.“
Леля си тихомъ думаше:
„Не си е Нетка годила,
Но си е Нетко въ носила!“
Охъ! ка' си зачю Неткова мама,
Та ся отъ талигѫ отфрьли, —
Съ носила Нетка прѣгърна,
Па си мама изрѣва
И си ся отъ душя раздѣли;
И Нетковый-ать бащица, —
И той носила прѣгърна
И си ся съ душѫ раздѣли.
Та чуло ли ся е разбрало,
Три труна въ единъ гробъ да турать!

(*) Течешкомъ.

34.

Размирила *ся* Влашка земя.
Влашка и Богданска:
Младо робехѫ, старо коляхѫ,
Малки дѣца подъ конь туряха.
Турчинъ робыни тихо думаше:
„Мари робыньо, Влашка влахиньо.
Мари фарли си машко-то дѣте,
Че ще ти иде клѣтѫ-тѫ главѫ.“
А Влахыня му тихо думаше:
„О, леле-леле, Ибрахимъ аго!
Какъ да си фърла машко-то дѣте.
Като е минаλъ въ пѫтять пусти билеринъ,
Па си дадухъ вити-те грывни,
Па си добыхъ машко-то дѣте?“
Пакъ той тихо ѝ говори:
„Мари робыньо, Влашка влахыньо!
Фѫрли си мажко-то дѣте!“
Тя си съпасала коприненъ поесъ
И си събради бѣлыятъ чомберъ,
Па си му врьза на храсть люлчица,
Та си турила мажко-то дѣте;
Залюляла го и запяла му:
„Нени ми, нени, мажко дѣтенце!
Вѣйна ще вѣтрець,—полюля-ще тѫ,
Валиа-ще дъждець—окѫпа-ще тѫ,
До-ще кошутка—подуи-ще тѫ.....

Испроводны пѣсни, кои-то ся пѣѭть въ Клисурѫ.

35.

Годи мя, годи, мамо, годенъ да с' идѫ!
Сичко-то лято, мамо, по хоро ходѭ,
По хоро ходѭ, мамо, момы-ты глѣдамь.
Вечерь си додѫ, мамо, тебѣ гы хвалѭ:
Давно ма годишь, мамо, годѣнъ да с' идѫ.
Да ма испрати, мамо, годѣница-та,

Годѣница-та, мамо, хубавица-та, [1])
И да ми даде, мамо, памукъ чорапе
И въ чорапе, мамо, кыткѫ сиџовѫ.
Кыткѫ сиџовѫ, мамо, и босилковѫ
И на кыткѫ-тѫ, мамо, жьлтѫ жьлтицѫ,
И при жьлтицѫ, мамо, дребны дуката.
— Не ми сѫ быле, мамо, дребны дуката,
Най ми сѫ быле, мамо, Пѣнины [2]) сльзы,
Дѣто гы рони, мамо, заранъ и вечерь;
Заранъ по росѫ, мамо, вечерь по водѫ.

36.

Отвождамь си, бяла Радо, отвождамь!
Днѣска, утрѣ, бяла Радо, на долу;
Тебь іоставямь, бяла Радо, іоставямь
На двѣ майкы, бяла Радо, мащехы
И на третѭ, бяла Радо, свекръвѫ.
— А Рада му тыхо ляно говори:
Тежко менѣ, Иване ле, и горко!
На двѣ майкы мащехы и на третѭ свекръвѫ,
Кога не е самь-си Иванъ при мене,
Да ми свири заранъ вечерь съ кавале,
Да хоратимь вѣрны думы сговорны.
Иванъ Ради тыхо ляпо говори:
Оставямь ти врана коня храняна,
Оставямь ти чифте кубуръ пищове
И оставямь остро сабіе френгіѭ;
На кога ти на умъ доде за мене,
Ты облѣчи сичкѫ моѭ прѣмянѫ,
И запаши червенъ силяхъ на крьстъ-тъ
И втикни си чивтеліе пищове,
И нарами тънкѫ пушкѫ бойліѭ,
И намѣтни остро сабіе френгіѭ,
На са качи на вран' коня хранена,
Та си излязъ на врьхъ Старѫ — Планинѫ,

---

[1]) Така пѣѭтъ въ испращаніе-то на неголѣнъ момакъ; а на годѣнъ, вмѣсто да ка[illegible] *хубавица-та*, тѣ споменуватъ имя-то на годѣницѫ-тѫ му, на пр. хубава Стоянка, Не[illegible], [illegible] Пѣна, или коя-то е.

[2]) Ако е годѣнъ пѫтникъ-тъ тукъ споменуватъ имя-то на годѣницѫ-тѫ му, а ако не е годѣнъ, споменуватъ имя-то на онѫѭ момѫ, за коѭ-то лучкатъ, че ще ся сгоди за напрѣдь.

Та поглѣдай горѣ — долу къмъ Тунджѭ:
Ты ще видишь до два огня дѣ горять.
И ще видишь до двѣ стада дѣ лѣжатъ,
И ще чюешь двѣ кучета дѣ лаѭть,
И ще чюешь два кавала дѣ свирять;
Кое-то ти е, бяла Радо, отдѣсно,
А то ти е, бяла Радо, либе-то;
Кое-то ти е, бяла Радо, отлѣво,
А то ти е, бяла Радо, милъ братецъ.

ОТЪ КАРЛОВО.

(Съобщены отъ Г. Петра Хр. Поппова).

37.

Два сѫ змея на планинѫ біятъ.
Били сѫ сѫ три дни и три нощи, —
Протекли сѫ три рекы кървави:
Първѫ тиче въ Заара загѫрїѭ,
Вторѫ тиче въ рикѫ тунджялія,
Третя тиче въ тьвнѫ тьвницѫ;
Въ тьвницѫ гявуръ добъръ юнакъ, —
Нѫ столъ сиди сифъ соколъ си рани,
И соколу тиху отговаря:
Ни та рана, голямъ да порастешъ;
Нъ тѫ рана дома да тѫ пратѫ,
Да си видишъ пустины-ты ни дворы:
Пусты-ты ни дворы съ пилинъ обирасли, —
На срядъ дворы дърво изсъхнало, —
Дьрво-то е клетіатъ ми баща:
Нѫ дьрво-то до три кукувици:
Първа беше нѣма занѣмяла, —
Тя ми е коркѫ-тѫ майкѫ,
Вторѫ-тѫ кукѫ и не кукѫ, —
Тя ми е моя-та сестрицѫ,
Трѣтя-та ми беше
Мой-то първо либе, —
И то пусто онемело.

38.

Расплакала са й гора-та, (2)
Гора-та и планина-та
Заради Индже войвода,
Заради Колю байрактаръ.
Индже на Коля думаши:
„Развивай, Колю, байраци,
Избирай млади юнаци,
Все кату теби бошнаци,
Отъ Еди Куля касане,
Отъ Черно море рыбаре
Съсъ бурмаліи мустаце,
Съ моравы фесовѣее,
Съсъ алены илеци,
Съсъ сжрмене пителки;
Чи щемъ да идемъ, да идемъ
Въ таіж пуста Малима;
Чи са Малимци болере,
Болере и Чорбаджіи.“
Колю на Индже думаши:
„Чи кж щемъ, оланъ, да идимъ
Въ таіж пуста Малима,
Като са малимци боляре,
Боляре и куршумджіи?“
Индже си Колю не слушна,
Нъ си станаха отидоо.
Всичкытѣе хора въ церкова.
Никой исъ церква ни излезе, —
Излезе момче бошненче,
Изнеси бушкж буйлія.
Буйлія дѣвятъ аршина;
Одаре Индже въ сжрдце-то.
Индже са викнж прувикнж:
„Олеле варе! — до Бога,
Каква мж усж ужили
По мой ту клету сърчице!
Я свивай, Колю, байряци,
И събирай млады юнаци,
Та си дялбж-тж дилете,
И на мене пай оставете;
Па си станете, идете
На Рылскыятъ манастиръ,
Дялбж-тж да ми дадете,
Та ма въ литюргыя пишете,
Та мене да си поменяватъ.

Отъ село Милци (Карловско).

39.

„Бели граде, що са не белеишъ,
Що са не белеишъ, както са белейши?“
— Какъ да са белея, какъ да са белея:
Трима стжрны силна войскя біе,
Четвъртж буенъ огънъ гори!
Я поглѣдни кжмто шяромъ поле:
Въ шяромъ поле чяджръ ду чяджра,
Всрѣдъ чяджри единъ голямъ, зиленъ чяджръ.
Подъ чяджръ сиди Невенко байректаръ;
Като сиди лични песни пее,
Като пее всичка войска слуша.

Пукнѫ пушкѫ изъ Немска ордіа;
Ни ударе Невенко байрактаръ,
Нъ ударе белы-те камане.
Невенко са выкна и провыкна:
„Ей та теби, немска гедіо!
Ни са юнакъ біе, юнакъ съсъ кахпеликъ,
Нъ се юнакъ біе, юнакъ съ юначество!
Я си излезъ на срѣдъ шаромъ поле,
Да ся біе юнакъ съсъ юнака.“
Излезли са на срѣдъ шяромъ поле.
Фѫрли пушкѫ немецка гедія,
Не одари Невенка байрактаръ,
Но одари белы-те камане;
Фѫрли пушкѫ Невенко байрактаръ, —
И одари немецка гедія.
„Ни са юнакъ біе, юнакъ съсъ кахпеликъ, —
Тѫй са юнакъ біе, юнакъ съ юначество,“
Провикна сѫ Невенко байректаръ.

40.

Мари Радо, бела Радо!
Царъ царува въ Цариграда —
Бела Рада въ Будимъ града.
Царъ за Рада войска бере,
Войска бере — Будимъ біе.
Биха Турце, биха Гърце,
Биха младе Еничаре, —
Неможаха да разбіятъ
Нова града буденова.
Дуръ не доде Татаръ — паша,
Татаръ – паша съсъ татаре,
Еничеренъ съ еничере.
Двашъ обиде, тришъ ударе, —
Стены-те са разлюляха,
Ключеркы са отключиха,
Порты-те са отвориха;
Та е влѣзалъ Татаръ — паша,
Татаръ — паша съсъ татаре,
Еничеренъ съ еничере;
Тамъ завари бела Рада,
Че си седи на одрове
Съ родене милы братя,
Петра бана, побратима,
Побратима — влашка краля,
И Ивана, мила брата.
Петра бана погубиха,
А Ивана потурчиха,
Бела Радѫ поробихѫ:
Вѫрзахѫ ѝ бело лице,
Бело лице съ бяла валѫ,
Черны очи съ чернѫ валѫ,
Тънкы вѣжде съ тѫнкѫ валѫ;
Качиха ѭ въ конскы кола,
Въ конскы кола въвъ кучіа,
Затвориха прозорци-ты,
Па трѫгнаха низъ друмове,
Та вѫрвеха тъкмо три дни, —
Преминаха презъ морету;

Презъморенкы хорр игратъ.
Ка гы зачу бела Рада,
Кочижію приговоре:
„Кочижію, братъ да ми си.
Братъ да ми си и побратимъ!
Отвѫржи ми черны очи,
Черни очи, бело лице,
На отвори прозорци-ты.
Да поглѣдамъ горѣ — долѣ,
Горѣ — долѣ по хоро-то:
Довно вида нейди некой
Отъ моѭ-тѫ клетѫ родѫ, —
Я майчицѫ, я бащицѫ,
Я сестрицѫ, я милъ братецъ!“
Послуша ѭ кочежія:
Отвѫрза ѝ черны очи,
Черны очи, бело лице,
На отворе прозорци-ты,
Та поглѣднѫ бѣлѫ Радѫ,
Та поглѣднѫ горѣ — долѣ,
Горѣ — долу по хоро-то,
По хоро-то, по момц-те;
Тя не виде нийде никой
Отъ нейнѫ-та клетѫ рода.
Кочежія Радѣ кажи:
„Хайде, хайде, бела Радо!
Ты щешъ виде майкѫ, баща,
Кога роди вьрбѫ грозде
И ракытѫ жьлты дюлле!“
А Рада му отговоре:
„Кочежію. братъ да ми си!
Я подай ми влашко ноже.
Да разрежя жьлтѫ дюла!“
Не осети са кочяджія,
Подаде ѝ влашко ноже;
Не разрѣза жьлта дюла,
Нъ се въ сьрце-ту udари —
И отъ душа раздели.

41.

Да са провали Митрополія,
Че са направи между два друма.
Между два друма, между два пѫтя:
Въ единъ пѫтъ вѫрватъ млады пашовци,
Въ другы вѫрватъ черны ми татаре;
Всякы Татаринъ по коня езде,
По коня води, по роба кара;
И напрѣдъ имъ до три синджиря:
Въ пьрви синджиръ — мома Калина,
Во втори синджиръ — мома Малина,
Въ трети синджиръ — сама буля имъ.
Калина плачи, Малина дума:
„Де щемъ, Малино, мама да видимъ?“
Пѫкъ буля имъ гы разговаряше:
„Мълчи, Калино и ты Малино!
Буля да плачи, буля да жяли,
Че си оставя мѫшко-то дете,
Буля да плачи, буля да жяли:

Вази ще каратъ във Цариграда,
Че тамъ си има отъ нашя-та вѣра.
Отъ нашя-та вѣра отъ Христіанска;
Пакъ мене ще каратъ въ татарска земя,
Чи тамъ си нѣма отъ нашя-та вѣра,
Отъ нашя-та вѣра, отъ нашя-та рода, —
Буля да плачи, буля да жяли!

БЪЛГАРСКЫ ПѢСНИ

Записаны спорядъ произношеніе-то на Калоферци.

42.

Пручю сѫ Пенчю вѫйводѫ
Пу тѫѩ старѫ плѫнинѫ
Пу тува пулѐ (пóле) широку
Сѫсъ сидимдисеть юнака.
Зѫварди Пенчю, зѫварди,
Зѫварди царскы пѫтищѫ,
Пѫтищѫ — царскы друмищѫ.
Ни давѫ пили да фрѫкни,
Ни царскѫ хазнѫ да мини,
Камо ли чилякъ да мини.
То сѫ е чюлу ду царьѫтъ.
Царьѫтъ сѫ викнѫ-провикнѫ:
Нямѫ ли юнакъ нѫдъ юнакъ,
Ненчя вѫйводѫ да фани,
Живъ при менъ да гу дувиде;
Гулямъ щи бѫкшишь да земи:
Девять тувара съ имани,
Дисети ситенъ маргѫритъ.
Никуй сѫ нае — ни нае,
Наелѫ сѫ е систра му,
Систра му ливенъ Тудоркѫ.
Тя си при царьѫтъ утиде,
Тѫчи на царьѫтъ думѫши:
Царьо льо, царьо чистити,
Чиститу да ти й царству-ту,
Иазъ щѫ царьо да идѫ
Фѫфъ тѫѩ гурѫ зиленѫ
Ненчя вѫйводѫ ждѫ фанѫ,
Живъ при тебъ ждѫ гу дувидѫ,
Гулямъ щѫ бѫкшишь да земѫ:
Девять тувара съ имани,
Дисети ситенъ маргѫритъ.
Тѫчи си у тяхъ утиде,
Убзелѫ мѫжку дитенци,
Де-ту гу бабѫ ни знае,
Утиде въ гурѫ зиленѫ,
Тѫчи сѫ викнѫ — прувикнѫ.
Утъ де ѩ зѫчю младъ Пенчю,
Той на дружинѫ думѫши:
Дружинѫ варнѫ сгуворнѫ,
Я пучякайти вый тукѫ,
Да слѣзѫ долу на пѫтіѫтъ,
Да видя кѫкво минува.
Той слези долу на пѫтѩтъ,
Тамкѫ зѫвари систрѫ си,
Систрѫ си ливенъ Тудоркѫ.
Ненчю Тудоркы думѫши:
Систрице ливенъ Тудорке,
Сига диветѫ гудинѫ,
Кѫкво сѫмь сестро излязълъ

Пу таѩ старѫ плѫнинѫ
Пу тува поле широку,
Зѫвардихъ царскы пѫтищѫ,
Пѫтищѫ — царскы друмищѫ.
Ни давѫмь пили да фрѫкни,
Ни царскѫ хазнѫ да мини,
Камо ли чилякъ да мини.
Тудоркѫ Ненчю думѫше;
Прущавѫй, баьо срамуве
И ты ми, Боже, гряхове.
Ни знаишь, баьо, ни знаишь,
Сига диветѫ гудинѫ,
Кѫкво сѫ, баьо, ужениxъ,
Хубѫвѫ челядь дубивѫмь,
И мѫжкѫ, баьо, и женскѫ:
Ялѫ ми челядь ни трае.
Сига мѫжку сѫмь дите дубилѫ,
Сбрахѫ сѫ, баьо, жини-ты,
Жини-ты оща баби-ты,
Тѫ въ гурѫ мѫ пратихѫ.
Утъ гурѫ юнакъ да викѫмь,
Дите-ту да ми крѫщавѫ,
Дѫвно (дѫно) ми траѭть диця-та.
Ненчю Тудоркы думѫши:
Сестрице ливенъ Тудорке,
Да ни е нящу измамѫ;
Две-ти ти очи изваждѫмь,
На кѫлѫчь да гы нѫнижѫ.
Тѫчи стѫнѫли утишле
Фѫфъ тува сило гуляму,
Фѫфъ таѩ новѫ церковѫ.
Устави малку дитенци,
Тѫчи на Ненчя думѫши:
Баю льо, Ненчьо вѫйводо,
Я стой пучякѫй, баю льо,
Язъ щѫ, баьо, да идѫ,
Селскы пупови да викѫмь,
Дите-ту да ми крѫщавѫть.
Кѫту навѫнкѫ излези,
Чiѫркoвни вѫрта притвори
И ги извѫнкѫ зѫключи.
Ни си утиде Тудоркѫ
Селски пупови да викѫ,
Ѫми утиде Тудоркѫ
Млади сигмены да викѫ,
Сигмени съ билюкъ-башiятъ,
Тѫ гулямъ бѫкшишь да земи:
Девять туварa съ имани,
Дисети ситенъ маргѫритъ.
Нѫ ли би Божѭ работѫ,
Та си дите-ту прудумѫ:
Вуйчю льо, Ненчьо вѫйводо,
Щу сидишь, вуйчьо, щу чякѫшь,
Мамѫ е курвѫ — кахпiѫ,
Теби щи да си придаде,
Живъ ждѫ тѫ, вуйчьо, уловѫть,
При царѭть ждѫ тѫ зѫведѫть.
Ненчю сѫ Богу пумоли:
Божии ле Самугледнико,
Сига ми Божне пумугни,
Виднѫжь на вѫнъ да излезѫ,
Гулямъ щѫ хаиръ да сторя,
Черкувѫ ждѫ си направѫ,
Свята Суфiѭ черкувѫ,
Свити Хилиндаръ мѫнѫстырь.
И сѫ й Ненчю убрѣкълъ
Пу идни кула билъ восѫкъ
И идни кула билъ тѫймянъ.
Нѫ ли би пакъ Божiѫ рабутѫ:
Те сѫ вѫрта-тѫ утворихѫ.
Рѫспасѫ чифте кимери,
Извади жялти жялтици,
Тѫ си купи-ти нѫлини
И си дите-ту убсинѫ.
Кѫту си вѫнкѫ излези
И на черковны двори нѫпрѫскѫ.
Кѫту на порти излези,
Ету чи иди систрѫ му,

Систрѫ му ливенъ Тудоркѫ.
Слядъ нейѭ тичять сигмени.
Сигмени съ билюкъ-башіять.
Кѫту гы видя младъ Пенчю,
Извади сабѭ Фрингіѭ,
Тѫ си сигмены изсечи,
Сигмени съ билюкъ-башіять;
Тѫ чи си фѫнѫ систрѫ си.
Систрѫ си ливенъ Тудоркѫ,
Двѣ-ты ѝ очи извади,
Тѫ гы на кѫлѫчь пѫнизѫ,
Тѫ чи Тудоркы думѫше:
Тудорке, милѫ систрице,
Защо си брату душманинъ?
Кога си гладиѫ за пѫры,
Защо ми ни си кѫзалѫ,
Сѫсъ пѫры да тѫ убсипѫ?

43.

Тудорки ле, либи ле,
Кѫту мѫ си либилѫ.
Щу ми ни си кѫзалѫ,
И азъ теби да либѫ,
И азъ теби, ти мени.
Спощи лигнѫхъ тѫ зѫспахъ,
На сѫнь ми сѫ присѫни,
Чи си при менъ лигнѫлѫ,
Рѫчицѫ си митнѫлѫ
Врѫзъ юнашкѫ снѫжицѫ.
Га сѫ стрпснѫхъ-сѫбудихъ,
Пусту празну бизъ теби,
Студенъ камѫкъ при мени.
Тудорки ле, либи ле,
Ты ли си гу дупелѫ
И при мени турнѫлѫ.
Тудоркѫ каи Ивану:
Ивани ле, либи ле,
Мени мѫ мамѫ ни пущѫ,
Днин пу вѫнъ да одѫ,
Камо ли нуця да додѫ,
Камѫкъ да ти дунисѫ,
При тебъ да гу уставѫ.

44.

Тѫменъ (Тѫвенъ) сѫ облѫкъ зададе
Изъ пустѫ гурѫ Сивліѣк,
Изъ Сивліискѫ-тѫ паіѭ.
Азъ сякѫнь, Радо, ты идишь,
Идишь ла ми пристанишь.
Бѣлы си рѫце рѫзгѫрнѫхъ,
Да тѫ, Раду ле, пригѫрнѫ;
Синю си сукно утметнѫхъ,
Да тѫ, Раду ле, нѫметнѫ.
Радѫ Ивану думѫши:
Либе Иване, Иване!
Кѫкъ щѫ, либе, да додѫ?
Чюзди ѫргати пу дворѫ,
Врьвѫ жѫлтѫни дрѫнчьхѫ,
Куфаръ чюпрази ичяхѫ,
Злати мингуши дрѫнчьхѫ.
Иванъ си Ради думѫши:
Раду льо, глупежю льо!
И тва ли да тѫ научѫ:
Уткѫчи врѫвѫ жѫлтѫны,
Тури ги въ куюнъ джюбови;
Утпѫши куфаръ чюпрази,
Тури гы въ бялѫ пазувѫ;
Бѣли си пулы надрѫгни,
Сѫбуй си жѫлты местюви,
Пакъ трѫгни, Радо, тѫ ила,
Тѫ ила тѫ ми пристѫни.

45.

Куга мамж умиряше,
Тя на мени зжржчяше,
Вечерь вину да ни піж,
Ж пжкъ заржнь башь ржкіж,
Башь ржкіж-анберіж.
Азъ пригриших тж сж нжних,
Пакъ си слязухъ угъ сжлбж-тж,
Тж улязухъ въ башь убори,
Тж сж чюдж и сж маж,
Куя коня да извадж:
Дж ли коня дзвиздуброіж,
Или коня вихругоня,
Или коня шяркуліж.
Пакъ извадихъ дзвиздуброіж,
Нжпуихъ гу, нжзубихъ гу,
Нжпуихъ гу съ руйну вину,
Съ руйну вину тригудишну,
Нжзубихъ гу сжсъ билъ урисъ.
Усидлахъ гу, унитляхъ гу,
Пакъ вжседижхъ, тж утидохъ,
Тж зжминжхъ край варушіж.
Край варушіж, край кюше-ту.
Томъ намѣрухъ (намѣрихъ) новж
На портж-тж дивойчицж [портж,
Пу ризицж купринижиж.
Азъ й рѣкухъ добъръ вечеръ,
Тя низнаи що да риче;
Жми рѣчи: дуйди, либе,
Дуйди, либе, дувечьржс:
Нямж мамж, нямж таіж,
Утишле сж ў чичюви,
У чичюви да гудявжть.

46.

Тристж сж пушки пушнжли
На Стуянови двурови.
Зжплакжлж е Виличкж
На Стуянувж гробницж (гробиниж).
Емъ плачи, емъ си нжричж:
Либе Стуене, Стуене,
Стаду ти блеи въ жгжли,
На време ни нжкржмену;
Кончи ти цвили въ яхжри (убори),
На време ни нжзубену.
Чюіж тж, либе, слушіжмъ тж,
Жлж ни можж да станж:
Тило ми й въ земя убраслу,
Лице ми й сжсъ мжхъ пукриту,
Очи (учи) ми й зжйми испилж
И фжфъ пирчемъ ми гниздо зжвилж.

47.

Пручюлж ми сж й Димкж ми Бизимкж
Утъ Динирь кжпіж съ гулямж прикіж.
Де ж зачю, де ж зачю Димчю ми Булеринъ,
Димчю ми булеринъ, Димчю ми джиленинъ,
Димчю ми булеринъ утъ Будимж градж.
Аберъ прати, аберъ прати, за Димкж сж гуди.
Димкинъ пô старъ бжща на Димкж даваши,
На Димкж даваши гулямж прикіж:
Гулямж прикіж ду тристж сжнджкж,
Ду триста сжнджкж сжсъ жлати жлтици.

Димкж му сж жялну, милну моли:
Ой тж теби, ой тж теби, Димкинъ нó старъ бжща!
Ощи ждж ти просж, просж и припросж,
Дж ми ддешь, дж ми ддешь кржвайнж-тж сабiж,
Кржвайнж-тж сабыж сжсъ четири редж,
Сжсъ четыри редж, сжсъ девятъ угледалж,
И дж ми ддешь, дж ми ддешь
Утъ девять мечки кужюха;
Ощи дж ми ддешь и отъ вжлкж кжлпакъ.
Дж ми ддешь, дж ми ддешь кончи шистукрилу,
Кончи шистукрилу сжсъ четири ноги.
Димкинъ нó старъ бжща на Димкж придади,
Ня Димкж придади, щу-ту Димкж иска.
Пакъ пувдигнж Димчо тешкж труднж свадбж,
Сюрдисжлж й, сюрдисжлж й ду девятъ гудини,
Де-ту бяхж, де-ту тешки трудни жени,
Въ пжть рудихж, дица пруходихж,
Дица пруходихж, свадбж запомнихж.
Деми й зачюлъ, деми й зачюлъ бре Вжлчянъ вжйводж,
Чи ми иди, чи ми иди тешкж труднж свадбж,
Съ Димчыж ми булеринъ Димкж ми Бизимкж,
Той зжварди, той зжварди нж Рилж плжнинж,
Нж Рилж плжнинж сжсъ тристж юнакж,
Свадбж да приварн, Димчж да убiжть,
Димчыж дж убiжть, Димкж дж убземжть.
Вжрдили сж, вжрдили сж ду седемь гудини,
Голи угулели, боси убусели,
Боси убусели, вжшки ги изели;
Вжшки-ти имъ, вжшки-ти имъ, кжту дубри прасци,
А пжкъ гниди, кжту дубри мидн.
Той сж чюди, той сж маи бре Вжлчанъ вжйводж.
Кво дж чини, кво дж прави, чи отъ гладъ измрели,
Пакъ аберъ проводи ду Димчыж булеринъ:
Ой тж теби, ой тж теби, Димчьо булерино,
Димчьо булерино, Димчьо джиленино!
Нiя теби вердимъ сига седямъ годянь
Нж Рилж плжнинж съсъ тристж юнакж.
Теби ждж убiимъ, Димкж ждж убземимъ,
Ждж ти земимъ, ждж ти земимъ гулямж прикiж,

Тристж сжнджкж съ жьлты жьлтици.
Не лій язжкъ, не лій язжкъ за твоіж-тж младусть;
Ами дж ми пратишь гулямж дарбж,
Гулямж дарбж ду тристж мааржми,
И въ мааржми, и въ мааржми пу тристж жьлтици,
Дж ми джришь, дж ми джришь ду тристж юнакж,
И дж пратишь, и дж пратишь нж Вжлчянъ вжйводж,
Нж Вжлчянъ вжйводж петстотянъ жялтици,
Тжка дж тж пуснимъ мирумъ дж зжминишь.
Аку сж ни склунишь дарбж дж ни пратишь,
Теби ждж убіимъ, Димкж ждж убземимъ.
Ощи ждж ти земимъ гулямж прикіж,
Ду тристж сжнджкж сжсъ жьлти жьлтици.
Кжту й зжчюлъ, кжту й зжчюлъ Димчю ми булеринъ,
Той зжруни, той зжруни ситни дребни сжлзи,
Кжту ситянъ маргаръ чякъ ду чернж зимя.
Димкж Димчж питж:
Ой тж теби, ой тж теби Димчьо булерино,
Димчьо булерино, Димчьо джилепино!
Тж щу ми си, тж щу ми си толкувж кжхжренъ,
Мени кжжи, мени кжжи, пжкъ ти сж ни грижи.
Димчю Димки дума:
Ой тж теби, ой тж теби Димки ли бизимке!
Га мж питжшь, га мж питжшь, праву ждж ти кажж:
Аберъ ми й пруводилъ бре Вжлчянъ вжйводж,
Вжлчянъ вжйводж утъ Рилж плжнинж,
Чи й зжвардилъ, чи й зжвардилъ, сжсъ тристж юнакж,
Свадбж ждж приварять, мени ждж убіжть,
Мени ждж убіжть, теби ждж убземжть.
Ами дж гы джримъ бре гулямж дарбж,
Нж тристж юнакж пу тжнкж мааржмж,
Пу тжнкж мааржмж съ пу тристж жьлтици,
Нж Вжлчянъ вжйводж петстотянь жьлтици,
Тжка да ни пуснжть мирумъ дж зжминимъ.
Димкж му сладку утгуваря:
Ни грижи сж, ни грижи сж, Димчю ми булерино,
Димчьо булерино, Димчьо джилепино,
Азъ щж д' идж, азъ щж д' идж дарбж дж гы джря,
А пжкъ ти щишь мирумъ дж зжминишь.

Пакъ си фърли Димкѫ винчанѫ приминѫ,
Пакъ нѫ свадбѫ, пакъ нѫ свадбѫ тиху утгуваря:
Прущавайти кумуви-сватуви.
Прущавайти, прущавайти ощи пучякѫйти,
Дуде идѫ нѫ Рилѫ плѫнинѫ,
Дѫ си дѫрѫ ду триста юнакѫ,
Тѫка да ни пуснѫть мирумъ дѫ си минимъ.
Свадбѫ сѫ й вѫспрялѫ. Димкѫ сѫ примини,
Убляклѫ й, убляклѫ й утъ девять мечки кужюхъ,
Нѫ глѫвѫ й турнѫлѫ и утъ вѫлкѫ кѫлпакъ;
Укачилѫ й, укачилѫ й крѫвайнѫ-тѫ сабіѫ,
Сѫсъ четыри редѫ съ девять углидалѫ.
Пакъ вѫседнѫ, пакъ вѫседнѫ кончи шистукрилу,
Кончи шистукрилу сѫсъ четыри ноги,
Тѫ утиде, тѫ утиде нѫ Рилѫ плѫнинѫ,
Тамъ зѫвари бре Вѫлчянъ вѫйводѫ,
Вѫлчянъ вѫйводѫ сѫсъ тристѫ юнакѫ.
Кѫту ѭ видя бре Вѫлчянъ вѫйводѫ,
Правъ нѫ крѫка стѫнѫ и ѝ утгуваря:
Дубре душла силнѫ тѫтѫріьо,
Силнѫ тѫтѫріьо, страшнѫ асакіьо.
Охъ дубре ми душла тѫ на помушь дѫ си!
Чи ми иди, чи ми иди тешкѫ труднѫ свадбѫ,
Тешкѫ труднѫ свадбѫ съ гулямѫ прикіѭ,
Димча дѫ убіимъ, Димкѫ дѫ убземимъ,
И дѫ му земимъ гулямѫ прикіѭ,
Тристѫ сѫндѫкѫ съ жѫлти жѫлтици.
Силну утгуваря силнѫ тѫтѫріѭ,
Силнѫ тѫтѫріѭ, тешкѫ асакія нѫ Вѫлчянъ вѫйводѫ:
Ой тѫ теби, ой тѫ теби бре Вѫлчянъ вѫйводѫ!
И азъ тѫка чюхъ, тѫ зѫ тва сѫмь душьолъ,
Тѫ зѫ тва сѫмь душьолъ, тѫ нѫ помущь дѫ сѫмь.
Утгуваря силнѫ тѫтѫріѭ:
На рядъ сѫ ридети ду тристѫ юнакѫ,
Ду тристѫ юнакѫ съ Вѫлчянъ вѫйводѫ.
Тѫнамъ сѫ сѫ, тѫмамъ сѫ сѫ, нарядъ нариднли.
Тя уткачи Димкѫ крѫвайнѫ-тѫ сабіѫ.
Крѫвайнѫ-тѫ сабя сѫсъ четири редѫ девять углидалѫ,
Тѫ иссечи, тѫ иссечи ду тристѫ юнакѫ,

[redacted]

Ду тристѫ юнакѫ съ Вѫлчянъ вѫйводѫ.
Излягѫли. излягѫли кѫту дубри снопи.
Димкѫ си укачи крѫвайнѫ-тѫ сабѭ,
Бѫседнѫ си кончи шиступкрилу.
Присрешнѫ си тешкѫ труднѫ свадбѫ.
И на Димчѭ милну утгуваря:
Ни грижи ся. Димчьо булерино.
Азъ си удихъ нѫ Рилѫ плѫнинѫ.
Тѫ си дѫрпхъ ду тристѫ юнакѫ.
Ду тристѫ юнакѫ сѫсъ гулямѫ дарбѫ,
Тѫка ждѫ ни пуснѫть мирумъ да си минимъ.

ОТЪ АДЖАРЪ.

ЖЪТВАРСКЫ.

48.

Мамѫ [1]) Стояну говори: [2])
„Сино Стоюене, Стоюене!
Напусни́, сино. булкѫ-тѫ.
Чи ми е грознѫ, умразнѫ:
Ф' кѫщи ми й пѫтя минѫлѫ,
Камо ли сино преж' ора; [3])
Преж' ора жя ма засрами́.
Стоянъ си мами говори:
Прости́ ѭ мамо, прости́ ѭ,
Чи е бѫрзалѫ да мини.
Мѫшко й дете плакало.

49.

Слѫнце задъ горѫ заодѫ, [4])
Димо си кончи изводѫ
Та при владикѫ утодѫ [5]).
Да питѫ Диму владикѫ:
Рачѭть ли венчя илатъ Дима,
Рачѭть ли. али не рачѭть,
За стрикувѫ му дѫщеря.
Владикѫ Диму думаши:
Я иди Димо на пазарь
Та купи́ восакъ три оки,

[1]) Въ женскы-ты имена окончателны-ты *а* и *я* всякога и въ всичкы падежи ся чюѭть на ѫ и ѭ, съ исключеніе само въ нѣколко думы. и то отъ оныя, что имѫть ударенiе-то си на послѣдный слогъ; тыи сѫ: жена, змия (змiя), мома, куна, дъщеря, сна'а (снаха) и др.

[2]) Слогове-ти на *а*, *е*, *о* и *я* кога-то сѫ безъ удареніе губять сѫщы-ты си гласове и ся произносять почти на ѫ, *и*, *у* и ѭ; нъ пакъ като не ся чюѭть точно така въ повече-то случаи. ные гы оставямы съ прьвы-ты гласны, нъ надчьртаны.

[3]) Вмѣсто прѣдъ хора, казвать още и *опрѣжь* или (по употрѣбително) *упрѣшь*; напр. „упрешь мене двѣ бѫклицы, а прешь кумѫтъ нищо."

[4]) Буква *х* въ начяло-то и въ срѣдѫ-тѫ на рѣчи-ты никога и никакъ не ся произноси; така казвать: *ора*, *заоть*, *одиѫ*, *играѫ*, вм. хора, заходъ, ходихѫ, играхѫ.

[5]) Вмѣсто отивамь всякога казвать утодамь; нъ въ всичкы-ты съ окончяніе на *амь* глаголи *а*-то ся произноси почти като ѫ.

Три оки и полувниѫ [1]),
Усучи́ свещи четыри [2])
Та чи си иди, Диму лио,
На бащини си мюлкуви,
Удбери нивѫ най-добра́,
Най-добра и най-убавѫ,
Запали́ свещи четыри
На четыри-ти кюшета,
А ти си седни́ ф' срѣт' нивѫ;
Ако та огѫнь премини,
Ти ела да та венчѣѭ.

50.

Мамѫ Стояну говори:
Сино Стоене, Стоене!
Вяруваш ли си булкѫ-тѫ.
Булкѫ-тѫ, младѫ невястѫ [3])
Та и́ ключюви уставяшь [4]),
Ключюви на амбаре-ту
Ф' амбари бялѫ пшеницѫ?
Булкѫ пшеницѫ издади
На Миля на дюгенджія
За вино и за ракиѭ.
Стоянъ и́ нищо не речи,
Ами си ф' кѫщи ути́ди
Та чи невести говори:
Невясто младѫ 'убавѫ,
Азе в' горѫ-тѫ утоджмь,
Ама си убятъ [5]) не носѭ;
Ти стани́ рано заранѫ,
Мѫжко си дете укѫпи́
И гу фѫфъ люлкы-ты приспи́.
Че зготви́ топла убяда.
На нивѫ да ми донесешь,
И невястѫ гу послушѭ
Та станѫ рану зѫранѫ,
Мѫшку си дете укѫпа,
И гу фѫфъ люлкы приспала;
Чи сготви топла убяда
Та гу на нивѫ занеси.
От' дѣ ѭ видя млатъ Стоянъ,
Испрегнѫ руси биволи
Та фпрѣгнѫ Угрѫ невястѫ.
Уралъ и Стоянъ що уралъ,
Отъ обятъ дори до пладнѭ,
Отъ пладнѭ дор' до вечерѭ.
Угрѫ Стояну думаши:
Либе Стоѥне, Стоѥне!
Аку та не е отъ 'ора,
То да та й баримъ отъ Бога! [6])
Угаръ сѫсъ мляку побѣля!
Мѫшку ми й дете умрялу.
Стоянъ ѭ тогив' испрѣгнѫ,
Та фпрѣгнѫ руси биволи,
И невяота си утиде [7]).

---

[1]) Обыкновенно казвать пулвина вм. половина.

[2]) Въ думѫ *четыри* вторый слогъ като ся произноси съ гласъ, что стои между *и* и ѭ, ные го пишемь съ ы.

[3]) Въ рѣчь *невѣста* вторый слогъ ся чюе всякога на *я*, а въ дателный само падежь на е.

[4]) Буква *о*, кога стои въ нач ло-то на каквѫ и да е рѣчь, ако е безъ ударение, произноси ся всякога като у.

[5]) Вм. *обѣдъ*. Отъ мѫжскый родъ имена, съ окончяніе на *д*, кога сѫ употрѣбени неопрѣдѣлено — безъ членъ, буква-та *д* ся чюе като *т*; така казвать: гратъ, млатъ, ятъ, мѣтъ, вм. градъ, младъ, ядъ, мѣдъ.

[6]) Сѫщо-то изрѣченіе ся употрѣблява и въ обыкновенный разговоръ. Казвать още и така: „нито гу отъ 'ора досрамява, нито гу отъ Бога догрѣшява.“ А спом. глаголъ е (есть) ся чюе, на *и* или *й*; така казвать: „нито гу й отъ 'ора, нито гу й отъ Бога“ вм. нито го е отъ Бога (грѣхъ), нито го е отъ хора (срамъ).

[7]) Глаголъ-тъ утоджмь (отивамь) прави двояко прѣминѫло-то си окончятелно врѣмя: утидъхъ, утиди. утиди, утидъхмы, утидъхти, утидаѫ и утидох-, утиде, утиде, утидохмы, утидохти, утидоѫ.

Кога си у тяхъ утиди,
Крава й на дворъ ревѣши,
А невяста ѭ попитѫ:
Краво лйо, краво бѣлудо!
Защо ми ревешь, краво льо,
Али ти няма теле-ту!"
Крава невести продума:
Невясто младѫ 'убавѫ!
Мене ми й тука теле-ту,
Ам дѣ тебе дете-ту!
И тя си кравѫ изминѫ
Та си фѫфъ кѫщи утиди,
Право на люлкы тичяши.
Дете й фъ люлкы умрялу;
Като гу видя невяста,
И тя при люлкы умряла.

Кога си доде млатъ Стоянъ,
И видя дете умрялу,
И невяста-тѫ до негу,
Той си амбари утвори,
Амбари пѫлни съ пшеницѫ;
Стоянъ извади влашкы ношь,
Та са ф' сърце-ту удари;
Трапенъ му изыкъ думаши:
Мамо лйо милѫ драгайо!
Амбари пѫлни съ пшеницѫ!
Вари си сега пшеницѫ,
Та поменувай троица,
И копай мамо три гроба!
Като тва [1]) Стоянъ издума,
Отъ душѭ си са разделй.

Отъ Жеглзникъ.

51.

Слъице то трепти, захожда —
Герги си кончи-то извожда.
Гергюва млада невеста,
Тя си на Гергя думаше:
„Герге ле, първо венчило!
Слънце-то трепти, захожда —
Кѫдѣ си кончи-то извождашь?
Ала ми право да кажешь,
Замъ да ми е лесно да лъжа."
Герги невясту думаши:
„Невѣсто, първо венчило!
Азъ ща, холанъ, да ида
Въ Чахколарово село голѣмо,
Брадвичка да юлидисамъ,
Хаджи Исуха да колладисамъ.
Че стана Герги утиди
На Чахколарово село голѣмо;

той си брадвичка юлидиса,
Хаджи Исуха солладиса,
Че на хаджіеви порти повика;
Не ми излезе хаджія.
Най ми излезе хаджійка;
Тя на Гергя думаше:
„Хошъ гелдинъ, Герге, хошъ гелдинъ,
Що ходишъ, Герге, що търсишъ?
Герги хаджійки думаше:
„Кога ма питашъ, да кажа:
Азъ ща на Араба-пазаръ да ида,
Мали ще волове да зема,
Ала ми харачлъкъ не стига, —
Азъ додохъ харачлъкъ да искамъ."
Хаджійка на Гергя думаше:
„Герге ле, чобань Герге ле!
Хаджія, Герге, е въ джамія,

[1]) Виѣсто *тѫва*, повече-то пѫти казвать тва.

На азъ харъчлъкъ да ти дамъ."
Че бракна въ коюнъ джобови.
Извади шепа бешлицы,
Че ги на Герга подади:
На ти, Герге, тозъ харъчлъкъ,
Иди та си купи волови;
Ако ти харъчлъкъ не стигне,
Иля хаджія още да даде."
Че си Герги оттамъ стана;
Нему е кончи зеленчи, —
Хемъ е кончи зеленчи,
Хемъ е кончи фърковато;
Право на Черкешліи отиде,
До Кося неговъ аратликъ;
На Косюви порти повика, —
Не ми са Косю обади.
Най ми са обади Косюва майка:
„Що ходишъ, Герге, що търсишъ?"
Герги на косюва майка думаше:
„Кждѣ е Косю аратликя?"
— Косю е, Герге, съ овце-тѣ
По димирджилиски кайрацы,
По черкишлиски куріи.
Че оттамъ си кончи позбута,
Че той си Кося намери
По димирджилиски кайрацы,
По черкишлиски куріи.
Герги на Кося думаше:
„Косьо льо, кузумъ, аратликъ!
Я хайде, Косьо, да идимъ
На Чахколарово село голѣмо
Хаджи Исуха да бастисами;
На пари да са наземемъ. -
Кой колко мой да носи."
На Кося ми, Гергевъ аратликъ
Четири овце близнили:
Осъмь агнета посеше;
Той си овце натири,
Осъмь агнета остави;
Олови сива кобилка,
Че са на кобилка покачи.
На коюмджіи утидоха,
Коюмджи Гига викнаха;
Че оттамъ си, кардашъ, станаха,
До Мапа брадатъ байрактаръ.
Мано на Герга думаше:
„Гергеле, млядъ байрактарино!
Хайдати Златя да викнимъ,
Че му е топуза жилезенъ, —
Лесно сандацы разбива;
И често на вънъ излизайте,
Къмъ Парпадаръ баиръ гледайте,"
Тѣ си на вънка излизали,
И на Парпадарь баиръ огънъ светнало,
И тѣ са холанъ тръгнали,
Хаджи Исуха бастисали.
Мано ми брадатъ байрактарь,
Той на момчета думаше:
„Момчета, млада сбирщина!
Вый ще въ пьтъ са загледате
Хаджи Исуха ще истървете."
Че тѣ са Хаджи Исуха уловили,
Отворили тъмны зимпицы,
Разбили Маджаръ сандацы,
Зимали желти желтицы,
Пълнели мишенени дисаги.
Тѣ са въ пари загледаха,
Хаджи Исуха истървахa,
И той си оттамъ отиди
На баба на кждана-та.
Тя ги на чакржгъ завьртя:
Тръгнали да си утиватъ,
Тъмна ми мъгла припадна,
Ситенъ ми снежецъ завъля:
Бѣгали що са бѣгали,
Се са край село въртели.
Баирджіи въ баиръ утиватъ,
Мано ми брадатъ байрактаръ,

Той си баирджіи питаше:
„Къмъ кѫде са Черкешлиски пѫ-
Баирджіи Мано думаха: [тица?“
„На ли ги Мано ти знаешь.
Ами ти Мано насъ питашъ?“
Мано дружина думоше:
„Дружина наша събрана!
Хайде коньe-тѣ да исколимъ
И въ Тунджа да ги хвьрлимъ!“
Герги дружина думаши:
„Дружина вѣрна събрана!
Мене ми е кончи зеленчи, —
Меня ма тети обива
Зарадъ мойто кончи зиленчи!“
Че той си кончито посбута;
Слънце-то тренти, изгрява, —
Герги си въ двори влезе.
Герги изъ дори ходеше;
Чюди са Герги и мае,
Дѣ дисаги да скрие.
Че той ги на чардакъ хвърли,
И къмъ кѫщи угиде,
Бустанджіи дори испълниха.
Гергюва млада невеста,
Тя си на Герга думаше:
„На ли ти стига, Гергиле,
До три агъла родицы
И четвърти вакли уйнета!“

52.

Марга на Дунавъ переше
Тънини дари ленени:
Царъ Муратъ край Дунавъ ходише
И си на Марга думаше:
„Марги ле, бѣла българко!
Тебе ти, холанъ, не мяза
Бѣла българки да бѫдешь;
Я най ти мяза, Марги ле,
Бѣла кѫдана да бѫдешь.
На высокъ ханай да седишъ,
Бѣла коприна да мъкнешъ,
Желти алтани да нижешь!“
Марга на Царя думаше:
„Царьо льо още господарьо ле!
Азъ си ставамъ бѣла кѫдана,
Ако піешъ вино червено,
Ако едешъ гозба сѣкаква!“

53.

Лазанъ мами си думаше:
„Маръ мамо, мила мамо!
Богъ да та обіе, маръ мамо!
Дето си мене родила, —
Бѣлъ камъкъ да си родила;
Дето си мене кърмила, —
Бѣлъ камъкъ да си кърмила!
Че ти си са хвалила, маръ мамо,
Че имашъ синка Лозана,
Че ходилъ лозанъ, лозане,
Въ Едирня града голѣма,
Въ средъ Едирня на бизистеня,
Че обралъ Лозанъ, Лозане,
Едирненскія безистенъ,
Че е зималъ пари безбройны.“
Че ми са люто разсърди,
Че посабра Лозанъ, Лозане,
Че посабра до седемдесетъ дру-
Доръ седемдесеть и седемъ; [жина,
Че ми ги Лозанъ поведе,
Че ги въ Едирня заведе,
Въ Едирня града голѣма,

Въ средъ Едирня на безистеня.
Седемдесетъ юнака са мъчоха
Димиръ капія да отворетъ;
Не можле да ѭ отворетъ.
Лозанъ момчета думаше:
„Момчета, моя сбирщина!
Я са на старна махнете!“
Те са на старна махнаха.
Лозанъ си назадъ поотстъпа,
Че си съ перниченъ топузъ хвърли, —
Димиръ капія удари;
Не си капія искърти.
Най ѭ изместилъ, измести. —
Малко ѭ Лозанъ измести.
Колко-то по единъ да влизать.
Влизали, що са влизали,
Доръ седемдесетъ и седемь души.
Че ми ги Лозанъ поведи.
Че ги на момджиски дюкянъ заведи.
Запали свещь седемдесетъ и седемъ.
На сички-тѣ даде по една,
И на нему една остана.
Зимали сѣкой, кой колко мои да носи.
Земали и са влючели.
Тръгнали да си излизатъ.
Бе тѣзи Едирнилія,
Димиръ капія наместили!
Сички-тѣ, холанъ, викнали,
Викнали та заплакали:
„Олеле, кардашъ, Лозане!
Защо на тука доведе?
Сутра ще ни исколятъ,
Като овце на капара!“
Лозанъ момчета думаше:
„Момчета, моя сбирщина!
Мълчете та ни плачете,
Доръ де самь ази при вази.
Че са изъ безистенъ разгледа.
Че ми си Лозанъ подскочи
На безистеня на кубе-то.
На кубето на пенджара-та;
Съ крака си пенджара разбилъ,
Че ми отгоре излезе;
Че ми разви пояси-тѣ,
Че си дружина вадише, —
И по единъ Лозанъ и по двама;
Сички-тѣ Лозанъ извади,
Пакъ ми ги Лозанъ причете, —
Пакъ седемдесетъ и седемъ,
Сички-тѣ тварни влючени!
Че ми ги Лозанъ поведи
Презъ Едирня града голѣма.
Бе тѣзи Едирнелія,
Че тѣ са се сьозъ бирліи:
Тѣ са сокацы обвързали!
Като са ги видели
Седемь десетъ и седемъ дружина,
Сички-тѣ пакъ викнали,
Викнали та заплакали:
„Олеле кардашъ, Лозане,
Защо на тука доведе?
Сутра щатъ ни исколять,
Като овце на капара!“
Лозанъ момчета думаше:
„Небойте са вый момчета,
Доде самъ ази при вази.“
Че извади сабя фрингія,
Отвънъ ги Едирня изведе;
Пакъ ми ги Лозанъ причети, —
Пакъ седем-десетъ и седемь,
Сички-тѣ тварны влючени!
Лозанъ момчета думаше:
„Момчета, моя сбирщина!
Кой отъ дето е дошолъ,
Пакъ тамъ да си иди!“

54.

Я излезъ, мамо, погледай
Къмъ караджови дворовье!
Запалили са, маръ мамо,
Караджови-тѣ дворови,
Отъ четиры-тѣхъ рогови;
Не гори, мамо, отъ огънъ,
На гори, мамо, най гори
Отъ огънъ, отъ черна чюма.
Изморила е, моръ мамо,
Караджови-тѣ сынове, —
Доръ деветъ сына рождены.
И деветъ млади снашицы
Съ деветъ мѫжки рожбицы!
И караджовица е болна,
И тя си лежи средъ кѫщы!
Чюма-та изъ кѫщи играе,
Изъ кѫщи по колене-тѣ й.

Караджа Богу думаше:
„На ли ти стига, Божнеле,
Мой тѣ сынове доръ деветь
И деветь млади снашицы
Съ деветь мѫжки рожбицы;
Ами и караджовица е болна, —
Баръ нея, Боже, остави,
Съ нея двама да са гледаме."
Доде си Караджа издума,
И караджовица са отъ душа раздели.
Караджа му мъчно домъчня
И още му жално нажиля,
Че бръкна въ коюнъ джобови,
Извади ножче белосапче,
Че са въ сърдце-то удари,
Че и той при нея си легна!

55.

Кукувица кукува,
Какво хубаво хуртува!
Петко дружина сабира,
Доръ седем-десетъ и седемъ дружина.
Малко ги Петко поводи,
Много имъ Петко спечели;
Есенна е слана паднала,
Байракъ на лице остана;
И като са назадъ повърнали,
Седна ли са да едѫтъ.
Петко дружина думаше:
„Дружина моя, събрана!
Като ядете и піете,
И са на лице гледайте:
Кому е женска сима-та,
Кому е тънка снага-та
И да му е дълга коса-та?"
Ели са, братко, и пили,
И са на лице гледали.

Кѫны ми младо юначи,
Нему е женска сима-та,
И му е тънка снага-та,
И му е дълга коса-та.
Кѫня са булка сторили; —
Голѣма свадба дигнали,
Че щатъ презъ Шипка да минатъ.
Като презъ Шипка минувать,
Вси са шипчены излезли —
И мѫже, братко, и жени:
Каква е свадба голѣма,
Се мѫже, братко, безъ жени!
Минали та заминали,
Никой си Петка непозна,
Че не е свадба, бе, женска,
Я най е свадба юнашка.
Отвънъ са Шипка излели,
Среща имъ иде чифутчи,
И то си Петка познало,

Ощи на Петка думаше:
„Урала, Петко войводо!
Ти що щешь, Петко, във Шипка?
Тебе та, Петко, търсиха
По габровски-тѣ планини,
По шипченски-тѣ бовази, —
Ти самси Петко във Шипка!“
Чифутчи мина, замина,
Че си въ Шипка утиде,
Че ми са Ясно провикна:
„Шипчени, хора търговцы!
Видехте ли тъзъ свадба голѣма?
То не е свадба голѣма,
Я най е Петко войвода.“
Шипчени, хора търговцы,
И тѣ са сички съгласны:
Кой пушка има грабна ѭ,
Кой пищовъ има грабна го,
И пакъ кой пушка нѣмаше,
Той брадва пакъ грабна;
Малко са холанъ събрали, —
Доръ триста мина шипчени!
Хукнали Петка да търсетъ;
Отвънъ са Шипка излезли.
Петко на Кѫня думаше:
„Кѫньо льо, булка хубава!
Я са на дире обърни, —
Каква е потиря голѣма!
Кѫньо са надире обърна,
Да си потиря погледа.
Кѫньо си хвърли було-то,
Забули кара-чилія,
Извади сабя фринсія,
Че са на лѣво завърта;
Доде са на дѣсно обърни,
Токо чифутчи остана;
Живъ го Кѫньо дирещи,
Мартинъ бузалъкъ биреше;
Петко му кожа пълнеше,
Та ѭ възглавка правиха.

56.

Наготви Стоянъ, Стоене,
Педесетъ кола съ сено
И триста кола съ ячемикъ.
Силна е зима хванало.
Стоянъ си стадо захрани;
Храни го Стоянъ, варди го,
До средъ го зима изхрани;
Сено-то му са довърши,
И ючмикъ са привърши, —
Силно е стадо замрѣло.
Не коли Стоянъ, не дире,
Най го на купа трупаше.
Съ вакълъ ги югичъ довърши,
Че извади мѣдни кавали,
Че си съ кавалъ засвири.
Кавала свири, говори:
„Клета му душа, проклета,
Който мама си не слуша:
Язъ да бѣхъ продалъ двѣстя-та,
Че да бѣхъ изхранилъ триста-тя!

57.

Вчера са дете добило,
Добило и го кръстили,
Кръстили — и продумало:
„Капи ма, мамо, кръми ма,
Да растя, да си порастя, —
Отъ Царя царство да зема,
И отъ визиря визирство!“
Дѣ са го холанъ, зачюли

Негови верны кумиціи!
Тѣ каилъ не са станали,
Че са при Царя утишле.
И още на Царя думали:
„Царьо льо, царьо честити!
Вчера са дете добило,
Добило и го кръстили,
Кръстили — и продумало:
„Капи ма, мамо, кърми ма,
Да растя, да си порастя, —
Отъ Царя царство да зема
И отъ визиря визирство!“
Че отъ дѣ го е зачюлъ и Царя!
Той на гавази думаше:
„Гавази мои, риджели!
Скоро Иванча доведете!“
И тѣ си Иванча довели,
И го въ тъмница хвьрлили;
Малко е много посидялъ, —
Тъкмо ми деветь години.
Царя гавази думаше:
Гавази мои, риджели!
Я си тъмница отворете
Та си кокали исхвърлете!“
Тѣ си тъмницы отворехя. —
Иванчо на средъ стоеше,
Едно му кандило гореше,
Печено агне ядеше
И червено вино пieше.
Като го Царя погледа,
Той си отъ столнина-та стана,
Че си е турилъ Иванча.
Че отъ Царя царство оттърва
И отъ визиря визирство!

58.

Кралицы гости додоха,
Едикулски-тѣ джилени,
Едренополски-тѣ касапи;
Тѣ Кралицы отговаряха:
„Кралице, Кралска девице!
Ный та чюхме, разбрахме, —
Имала си уйны за проданъ;
Хиляда чифта кечови,
И шестотенъ чифта уйнета,
И петстотенъ вакли шилета.“
Кралица дума джеллени:
„Ой ми вази, Едикулски джиллепи,
И Едренополски касапи!
Азъ си уйнета продадохъ, —
Снощи имъ пари-тѣ дадоха,
Снощи по икиндія.“
Иванъ мами си думаше:
„Маръ те не са, мамо, джилени,
Най ми са Турци Хайдути,
Хайдути, мамо, джелати!“
Тамамъ си това издума, —
Хайдути кралицы връзаха;
Назадъ й раце връзали,
Напредъ ѭ конье караха,
И на Кралица думаха:
„Я давой халалъ, Кралице,
На кечови бешлицы,
На овиста бешлицы,
На дребны шиленца робенца!“

59.

Прочю са Цоню Чорбаджи,
Че има Цоню чорбаджи
Петстотенъ вакли уйнета
И триста свини качори,
И има пари готови.
Отъ дѣ са го, холанъ, зачюли

Кеоръ Стою буллабунарчи-то,
И Султана Пандаклискія-тъ,
И мулле-то Емирлиско-то!
И тѣ са трима сбраха,
Млади говедари ловиха,
Та ги въ Карапча пращаха
До Цоня селски чорбаджи:
„Да ни испрати Цоню чорбаджи
Педисеть, шейсетъ хиляди;
И ако не ни испроводи, —
Глава-та ще му земиме,
Глава-та още съ брада-та!“
Цоню говедари думаше:
Говедари, мои ратаи!
„Нѣмами пари готови, —
И ако искатъ душа да зематъ,
Да додетъ душа да зематъ!“
Като са е холанъ съмнало,
Цоню Димирю думаше:
„Димире, синко Димире!
Извади кончи хранено,
Че иди, холанъ, въ Ямбола,
Въ Ямбола при мюдюрена;
Кѫщѫ съ кирія да търсишъ
И на мюдюрена да кажешь:
Ній отъ Карапча ще са дигнемъ.“
Димиръ буба си послуша;
Извади кончи хранено,
Че отиди Димиръ въ Ямболъ,
И при мюдюренъ утиди;
Отъ далечъ му са поклони,
Отъ близо му селямъ дади;
Като го видя мюдюренъ, —
И той на Димиръ думаше:
„Хошъ гелдинъ, Димиръ чорбаджи!
Що ходишъ, холанъ, що търсишъ?“
Отговаря Димиръ чорбаджи:
Меня ма буба проводи,
Кѫщя съ кирія да търсемъ,
Отъ Карапча да са дигнемъ,
Че намъ ни, холанъ, хаберъ праща-
Кеоръ Стою баллабунарчи-то, [ха
И султана пандаклискія,
И мулле-то Емирлиско-то.“
Мюдюренъ дума Димирю:
„Стани си, холанъ, иди си,
Че азъ ща подиря да испратя
Пидесетъ млади джандарми,
Да додетъ да вы повардетъ.
И той утиде у тѣхъ си.
Малко са много надява,
Да додетъ джандарми да вардетъ,
Никой си, холанъ, не доде.
Самъ си са Димиръ вардеше;
Малко са много повардн,
Отъ Петровъ день до Илинденъ.
Брашно-то имъ са свършело.
Цоню на Димиря думаше:
„Димире, синко Димире!
Да идишъ жито да извадишъ,
Да извадишъ жито да смелишъ!“
Димиръ на буба си думаше:
„Ако не ти е мила душа-та,
Хайди си брашно ти смили!“
Цоню Димиря не слуша.
Въ сѫбота жито подсяха,
Въ неделя го натовареха,
Въ понделникъ Цоню подрани;
Впрегна си мали волови,
На воденица да си отиди,
На каябурунски воденицы,
И тѣхъ ги праздни намери,
И си брашно-то той съмля,
И са назадъ повърна.
Като презъ курія варвеше,
Презъ курія презъ пандаклиска,
Тамъ са го, холанъ, срешнали
Кеоръ Стою баллабунарчи-то,

Султана Пандаклиския
Мулле-то Емирлиско-то;
И като са го срешнали,
Кеоръ Стою на Цоня думаше:
„Ти нѣмашъ пари готови!"
Тогава му глава отряза,
Глава-та още съ брада-та;
И че са у тѣхъ утишле, —
Три-тѣ му снахи заклаха,
Върли ги мъки мъчеха. —
И имъ ненки-тѣ режеха!

60.

Двама са братя делили.
Сичко-то братски делили:
Нивя-та съ Синджиръ мереха,
А лозя-та чютукъ по чютукъ делиха;
Бешлицы-тѣ съ кило мерели,
Алтани-тѣ съ ока теглили. —
Сичко-то братски делиха;
И най сетнѣ е останало
Доръ два ми коня хранени
И два ми сиви соколи, —
Немоятъ да ги разделетъ.
Единъ са отъ други неделетъ:
Конье-тѣ единъ за други цвилеха,
Соколи-тѣ единъ за други пищяха.
„Тѣ са единъ други караха.
Николчо дума Петканки:
„Петканке, булка хубава!
Азъ ща по кърà да излезя,
За дребна лова да ида;
На тебе, холанъ, наръчамъ,
Обѣда да си наготвишь.
И малко ми братче да викашъ,
Двама-та съ него да ядете,
Черна утрова да туришъ.
Дано го, Петкано, отровишъ.
Кога са азъ отъ кжра завърна,
Живичакъ да го не сваря. —
Че ти глава-та одрязвамъ!"
Петкана хитра, разумна,
Петкана сладкодумна-та!
И тя го, холанъ, испрати,
И си обѣда наготви,
Че си повика Иванча.
Ели са двама и пили,
И неможе да го кайдиса.
Тамамъ го, холанъ, испраща, —
Ето и Николчо си идеше;
И той още отъ пътъ попита:
„Дето ти, Петкано, зарачахъ,
Направи ли, Петкано, стори ли?"
Неможе лъжа да кажи.
„Кога ма питашь да кажя:
Азъ го у дома повикахъ,
А неможахъ да го кайдисамъ."
Николчо Петкани думаше:
„Добрѣ си, Петкано, сторила,
Че Иванча не си отровила, —
Че братецъ за братецъ пакъ ще
И тогасъ назадъ повърна, [жали."
Що не е можалъ ловъ да улови;
Въ синьо небе черно орленце си
Че си пусна сивія соколъ, [видя;
За да му олови черно орленце.
Че са съ пили захванали. —
Не може да са надвіетъ;
И на сетнѣ орелъ надвива.
Пиле-то пищи, викаше:
„По скоро да ми испратишь
По малко-то ми братченце,
Да доди да ми помогни,
Да доди на помощь да свари!"
По малко-то му братче, утиди,

Че и двѣ-тѣ са захванали:
Черва-та му вадяха!
А орле-то пищеше,
Като пищеше кълнеше:
„Да са провали мама ми.
Че не е мама хранила
Друго братенце за помощъ!“

61.

Ангелъ Воивода. море, Ангелъ воиводо,
Въ гора ходи, въ гора зелена:
Ангелова-та майка — стара планина:
Ангелъ Войвода за нищо грижа нѣма.
Ангелова баща — буковы-тѣ сенки.
Ангелова постелка — зилена мурава,
Ангелова-та булка — тѫнка-та пушка.
Кадѣ-то ѭ пратн. работа му върши.
Ангеловы-тѣ братя — чифтя пищови, —
Кѫдето ги прати. работа му вършатъ!
Ангеловы-тѣ дѣца — бели-тѣ фишецы, —
Кѫдѣ-то ги прати, работа му вършетъ!
Ангелъ воивода за нищо грижа нѣма,
И кѫдѣ-то ходи, се мирно си ходи.

62.

Устана Димчо сираче.
Сирачи чюждо Аргатчи.
Че той са, холанъ, престави
Въ Султана плевнелія-та.
За деветъ годинъ — за деветъ стотинъ.
Дошло е врѣме, Димчо да излиза.
Димчо си хачеца поиска.
Султана Плевнелія-та
Лоши му думы надума, —
Една му пара не даде.
Димчу са жалба нажали.
Чюди са Димчо, маи са,
Какво да стори, да прави!
Че той си утиди въ гора зелена
На една высока могила,
Че тамъ са выкомъ провикна:

„Уйчо ле! уйчо Стратиле!
Дѣ да си, уйчо, да додишъ, —
Нещо ще да ти са уплача."
Уйчо му съ седем-десетъ и седемъ юнака,
Той си подъ сѣнка седеше,
Шаро си агне печеше,
Още на дружина думаше:
„Дружина, моя сбирщина!
Я стойте да послушайте,
Що ми са гласецъ зачюва,
Що иязя на мое сестрено момче?"
Пакъ си са Димчо провикна:
„Уйчо ле, уйчо Стратиле!
Дѣ да си, уйчо, да додишь, —
Нещо ще да ти са оплача."
Че стана Стратилатъ, утиде
При сестрино-то си момче,
И още на Димча думаше:
„Димчо ле, клето сирачи!
Ти що щешь тука, Димчоле?"
Димчу са жалба нажали,
И той уйча си пригьрна,
Още на уйча си думаше:
„Уйчо ле, уйчо Стратиле!
Дѣ са е чюло, видяло,
Аргатинъ безъ хакъ да шета!
Мене ма, уйчо, престави
Султана плевнелія-та
За деветьстотенъ — за деветъ годенъ.
Доде време, за да си излеза,
Азъ си хачеца поискахъ; —
Той ми хачеца недаде,
И лоши ми думи на дума:
Махни са, Димчо, отъ тука!..."
Че стана Стратилъ, утиде
При Султана при Плевнелія;
Димчо го до тамъ заведе.
Стратилъ ми, Страшна войвода,
Той на Султана думаше:

„Султанено, Плевнеліено!
Ти защо, холанъ, не даде
На туй момченце хачеца?“
Султанъ на Стратила думаше:
„Стратиле, страшна войвода!
Димчо ми неказа, кога да си утива,
Хачеца да му дамъ и наддамъ.“
Стратилатъ ми страшна войвода,
Той си Султана улови,
Че ми го горѣ искара,
Горѣ въвъ стара планина;
И на Султана думаше:
„Наша-та постелка е отъ кара чилія,
Нашія-тъ чюбукъ е отъ шипка,
Наши-тѣ лули сѫ отъ шикълки,
И тютюня ны е отъ букува шюма,
Наши-тѣ конацы са высоки букацы,
А наши-тѣ мехкемета — дълбоки-тѣ долета;
Ній тука чилѣка сѫдиме:
Деветъ години е седялъ,
Деветъ пари не си далъ!“
Стратилъ ми страшна войвода
Парче го, по парче насече,
Че го по драки хвъргаше,
И са викомъ провикна,
На черны-тѣ гарваны:
„Ела ла геле, гарваны,
На това месо ефтено!“

ОТЪ АХѪ-ЧЕЛЕБІЙСКѪ-ТѪ КААЗѪ

Село Устово (Читакъ).

(Записаны отъ Г.Г. И. Бълковскы и П. Гыдиджиксы).

63.

Де са е чюлу видьелу,
Мума въ тевница да лижи,
Кайну е Янка лижяла
Сига за дьеветь години! [1])
Янкина майка ходяше
Околу тиеовна тевница,
Съ Янка дума думаше:
„Янкеле моя доащерю!
Притажна ли е тевница?“
— Притажна е, майчю, притажна, —
Нащя е яцье притажна! [2])
А га ми слушять, малеле,
Моминье ну попрелки нье,
Юнаци на пивници нье. —
Турце си Янки викаха:
„Придай си, Янке, вьера-на,
Вьера-на и Християнску-ну,
Отъ [3]) тевница да та извадимь.“
Пакъ си хми Янка викаше:
„Ой тевничярье, ключярье!
Дьеветь години какъ лежемь,
И нощe дьеветь да лежемь, —
Пакъ си вьера-на ни давамь,
Вьера-на и Християнску-ну.“
Още си дума думаха, —
Отъ Бога свящье паднаха,
Янки на рамца горяха;
И тевничярье са сьетиха,
Чи Янка ни е била момица,
Ами е била Свитица.

64.

Хранила майка кутила
Ду два-на малки близнака:
Едненог’ Богданъ зувяха,
Другеног’ Лазаръ зувяха.
Дудье хи майка исхрани,
Чиорна ми коарпа поноси,
Чузда е фурка пупрьела,
Га хи голѣми исхрани,
Пу на дванадесте гудини,
Богданъ Лазару викаше:
„Казанчь да казандисаме!“
Станаха та ми тоаргнаха.
Малу са млогу ходили —
Години до дванадесте,
Малу са пуспечелили —
Ду хиляда и петь стотини
Манахи [4]) вакли овнове.
Богданъ Лазару викаше:
„Хайде щимъ, брате, да с’идимъ
Нахъ нашя стара майчица,

---

[1]) Всяка буква прѣдъ *д* ся произноси мегко.
[2]) *Яцье* — значи твьрдѣ.
[3]) *Отъ* ся чюе въ изговаряніе-то на *утъ*, кога-то прѣдъ него рѣчь-та окончява на съгласнѫ; а чюе ся на *ютъ*, кога-то окончява на гласнѫ.
[4]) *Манахи* значи: чисти, само отъ единъ видъ, исключително.

Чи повинишъ ли, или ни повинишь,
Кина [1]) е майка тиоглило,
Доде на майка исхрани
Накива малки близнаци?
Чиорна е коарпа носила,
Чузда е фурка пупрьела!“
Станаха та си тоаргнаха.
Варвяха, колко варвяха;
Га бяха въ гора зелено,
Чи си ми са е моаркналу,
Вакли си овни сваргяха.
Богданъ Лазару викаше:
„Лазаре, брате, Лазаре!
Сая е гора хайдутска,
Хайдутска и харамлийска.
Ага са овни подилашать,
Ага овни-нье да своартешь,
Ни фоарлай си ми кенена:
Ну кеня да та познавамь, —
Чи ща та, брате, удари
За пусто воарлу хайдутче!“
Малу са млогу поспали, —
Вакли са овни сплашили.
Лазаръ си рипна та стана,
Споищенъ кавулъ забурави,
Фарли отъ гърбъ-нъ кеня-на;
И Богданъ вдигна пушка-на,
Та си удари Лазара
За пусто воарлу хайдутче!
Лазаръ си викна лелекна:
„Богдане, брате, Богдане!
Чи как ма, брате, кайдиси!
Ага си подишь, брателе,
У наша стара майчица,
Какъ щешь майци да кажишь,
Да ми си, брате, ударилъ?“
Богданъ са чудомъ почуди,
Та че си вдигна пушка-на,
Та са самичакъ удари:
„Дету щишь жилье еднопогъ,
Чи жили, майчо, и два-па!“

65.

Мари, Марудо, Марудо!
Ако са менъ воарзали,
Воарзали и покарали,
Ами теб' що е, Марудо,
Та слѣдъ мен' идишь,
Идишь и плачишь?
Ела близичко при мене,
Поарстене да разменимe
И кавулъ да си сториме:
Да си ма чякашь, Марудо,
До дванадесте години;
Ако ти Стоянъ не дойде,
Таганъ са глави и жени.“
Чякала гу е Маруда
До дванадесте години;
Вчера хи кавулъ премина,
Днеска хи бѣше свадба-на.
Стоянъ е споадналъ да плаче
На царюви-нье дворове.
Дѣ го видьела царица,
Та си Стояна попита:
„Оги ми плачишь Стояне?“
Плачимь ми, плачямь, Царице!
Съ Маруда кавулъ правяхме:
Да си ма чяка Маруда
До дванадесте години:
Вчера е кавулъ заминалъ,
Днеска е Маруди свадба-на. —
„Още ли стоишь, Стояне!
Та поди си ми, Стояне,

[1]) *Кака*, значи: а) какво, що б) колко, колко много.

Въ царюви-нье хергелье;
Обери конче хранено,
Юзда гу вълюзди. Стояне,
Люта-на змія усойна,
И попрьгни гу, Стояне,
Съ дьвеуъ чиорни смокове;
Та гу, Стояне, возседни.
Та си ми поди, Стояне,
Дано Маруда зафтасашь,
Додье я не соа отвели;
Та и ако я соа отвели, —
Додье я не соа вьенчели.“
Ага ми Стоянъ отиде,
Тамамъ ми дарье дариха.
Сичкьемъ-ньемъ дарїе мѣетаха
И него дарье дариха —
Тиопкана риза лионена;
Той ни е випвалъ (1) поарстеньенъ,
Баба гу даде Маруди.
Маруда баба питаше:
„Бабчюле мила и драга!
Кой ти е виивалъ поарстеньенъ?“
— Поатникъ е дошноалъ. споахулю;
И нему дарие дарихме, —
Тиопкана риза лионена. —
Той ти е випвалъ поарстеньенъ. —
„Бабчюле мила и драга!
Халалъ да ви са, бабчюлю,
Мои-нье тиоанки дарове!
Я щоа съ поатника-пъ да ида, —
Той ми е поарво вьенчило.“

66.

„Загàлихъ мàйчю: залюбихъ,
Ду едноà [2]) руса дѣвóйка,
Ала хй [3]) двóріе ни знаямъ.
Ни двóріе, мàйчю, ни порты.“
— Пйтай я, сыну, питай я, —
Утъ кадѣ ще ти са каже.
— Питахъ я, майчю, питахъ я,
Ала ми на смѣхъ казува:
Утъ воархъ Перинска планина,
Кехеиова самъ доащеря.“
— Стояне, сыну, Стояне!
Иола [4]) ти майка набере
Утъ деветьту ну [5]) градини
Пилинь, Стояне, вратика,
Утъ гуроа-на гуроцвѣтъ.
И утъ равну поле трандафель;
Да ти хы [6]) вшіямъ въ калпàка-на:
Аку е муна хубава,
Чи ще та близу наближи;
Пакъ ку е юда пиринска,
Чи ще ти утъ делеку извыка:
„Фоарли, Стояне, калпака-пъ,
Да си та близу наблиджямъ.“ —
Утиде майка та набра
Утъ девеуъ ту ну градины
Пилинь и ѣще вратика,
И утъ гуроа-на гуроцвѣтъ;
Та му гу вши въ калпака-нъ.

---

[1]) *Впивалъ* значи: Дарени-тѣ на свадбѫ или годежь, като възнездїе на дари-тѣ давать пары на годенницѫ-тѫ или невѣстѫ-тѫ; това ся нарича *пивъ*, а отъ него е дума-та *впивалъ*.

[2]) *оа* са произнаси съ звукъ, кой то е между *ои а*, въ малко отворено.

[3]) Третолично-то мѣстоименіе ед. чис. дат. падежь женскій родъ вмѣсто *неи*, *и*; изговаря ся нехя, хи.

[4]) *Ио* са изговаря съ звукъ между *и* и *о* сѫщо малко отворено.

[5]) Отъ 3-тѣ вида членове: тъ, та, ту. нъ. на, ну и съ. са, су; пѣрвый-тъ е общъ; вторый-тъ ся употреблява за да ся означатъ извѣстны далечны прѣдметы; а трѣтый-тъ — за извѣстны ближны прѣдметы.

[6]) Хы вмѣсто гы.

Ага си Стоянъ утиде
Нахъ [1]) негуву ну любовіе,
То му са отдалеку приказа,
И Стояну му ромоне: [2])
„Фоарли, Стояне, калпака-нъ,
Близичко да та наближимъ.“
Измами са Стоянъ, фоарли-гу, —
Юда гу близу наближи;
Утъ земьо-на гу зимаше.
На небу-ну гу качеше:
На, да ти кажемъ, Стояне,
„Галене пакъ не зимане.“

67.

„Мале ле, мила мале ле!
Мень са кихае выкали
Въ равну-ну поле широку;
Я ща кехае да стана,
На деветь тиошкы сюріи,
На дванадесте увчяре.“
„Майка Тудори думаше:
„Тудорку, моя доащерку!
Кой да ти преде дарове,
Кой да ти праши босилекъ,
Кой да ти мете дворове?“
„Тудорка си майци выкаше:
„Мале ле, стара мале ле!
Я имамъ сестра по малка;
Та си ми е рану вдигай,
Дарове да ми напреде,
Двороре да ми измита,
Босилекъ да ми упраше.“
Стана Тудорка утиде
Въ равну-ну поле широку,
Та е кехае станала,
На деветь тиошкы сюріи,
На дванадесте увчяріе.
Мало е кехеровала —
Ду деветь ту-ну годины.
Та са ни единъ ни сѣти,
Чи хми [3]) е мума кехае;
Най сетне са е сѣтило
Най малку-ну увчерче.
То си увчяремъ [4]) выкаше:
„Увчяріе, мои иолдаше!
Сѣтате ли са, или не,
Чи ни е мума кехае
Сига за деветь годины?
Хайдате да гу нагудимъ. [5])
Коніе-не да ни пудкуве, —
Та дано я усѣтимъ.“
Тудорка хытра, най хытра!
Извади коарпа серезка,
Та си главоа-на привоарза,
И си увчяремъ ромоне:
Увчяріе, мои иолдаше!
Менѣ е лошо наднялу:
Лошя ма глава зболѣва.“
Увчяріе-не са здумувать:
„Хайдате да я водиме,
Дѣну са дѣлать навале
И шерени-не коажлюве [6]):

[1]) Нахъ, прѣдлогъ за направленіе на мѣстеніе или посока. напр. Отивамъ нахъ рѣка-на Отивамь възъ рѣкѫ-тѫ.
[2]) Говори, а пакъ одромоне — отговори.
[3]) *Хми* са употрѣблява па мѣсто *имъ*.
[4]) Дат. падежь са употрѣблява и въ единет. число и множ. придруженъ съ третел. мѣстоименіе напр. Коню ту (ну. су) му. конемъ темъ (немъ, семъ), Кукошкету хи, кукошкемъ тѣмъ (немь семъ), пиле ту му, пилцемъ темъ (немъ семъ), чиѣку ту му, людемъ темъ. Стояну му и пр.
[5]) Накараме
[6] Хубавы, шерены фурны.

Апу е мума хубава,
Чи ще са фане у коажель
Пакъ лѣку ни е юнакъ кехае,
Чи ще са фане у каваль.“
Станаха та ми тоарнаха;
Ага са таму утишли,
Дѣну са дѣлать кавале-не
И шерени нѣ коажліове,
Тудорка хытра, най хытра;
Напрѣть са фана у кавалъ,
Сетне са фана у коажель;
Та че увчяремъ ромоне:
„Я имамъ сестра по-малка,
Арамаганъ ща жи проводямъ
Тоя шеренъ кожелчекъ [1]).“
Пакъ са увчяріе здумувать:
„Хайдате да я водиме,
Дѣну са боарка бѣлъ Дунавъ.“
Станаха та утидаха.
Га са таму утишли,
Тудорка хытра, най хытра, —
Тя си Дунава-нъ прибоарка,
Угвоадна страна утиде,
Таче увчяремъ выкаше:
„Бре пукайте-са, увчяріе,
Чи ви бѣ мума кехае
Сига за деветь гудины,
Та ни единъ са ни сѣти!“

68.

Тоарнала майка, тоарнала,
Нахъ манастиренъ да иде
Съ пехинекъ сына Тодура.
Варвѣли, колку варвѣли, —
Коарвава роса заросе,
Дрѣбну каменіе залите (заваля):
Ага са таму утишли,
Манастиренъ са залюлелъ,
Кандили-не изгаснаха,
Манастиренъ са заключилъ.
„Майка сыну си ромоне:
„Казувай, сыну, казувай,
Какво си другушь правилу,
На твои луды гудины!“
Тодуръ майци одромоне.
„Съ хайдуте самъ, майчю. походилъ,
Деветь самъ момы извидилъ
И деветь млады пивѣсты,
Деветь самъ майкы расплакалъ!“
Майка Тодуру домаше:
„Да даде Госпудь, Тодуре,
Да даде Госпудь, сыну лю,
Деветь гудины да лижишь,
Деветь постельки да сдерешь;
Да станишь, сыну, да станишь —
Пру поарстенъ да са провирашь,
И съ игла да са подпирашь!“

69.

Хоанза са уложи съ Райка бусилярина,
Чи си нѣма Райко триста бѣли гроша,
Пакъ си нѣма Хоанза Милкя поарву любе,
Милкя поарву любе и боарзяна коня.
Хоанза Райку му тиху ромоне:

---

[1]) Окончаніе *екъ* на умалителны: кувчножекъ, невенчекъ, здравецчекъ, и подоб.

„Аку убыдишь [1]) за день до край тевна земя,
Чи ща ти харизамъ триста бѣли гроша.“
„Пакъ Райко Хоандзу му тиху одромоне:
„Аку не убыда за день до край товна земя,
Я ща ти харизамъ Милкя — пьрву любе,
Милкя — поарву любе и боарзяна коня.“
Улугъ са уюжиха Райко и Хоанза:
Аку убиде Райко за день ду край товна земя,
Да зноме хоанзу му триста бѣли гроша;
Пакъ леку не обыде за день ду край товна земя,
Чи да харизя Хоанзу Милкя — поарву любе,
Милкя — поарву любе и боарзяна коня.
Райко коня кувѣше, Милкя гу даржеше,
Соалзы яреше и коню ромонеше:
„Иди си ми, коню. и гулѣмъ капреть прави;
Ага си ми подишь на край товна земя,
Тамъ си има Райко досте пубратиме, —
Да са ни васпіе. да са ни вазлоаже,
Та ни стигне за день ду край тевна земя.“
Райко вазсподна боарза-на коня,
И си утиде пахъ край товна земя.
Ага си бѣше слоанце на заходіе,
И хоанза допадна Милци на двора
Съ кумуве. сватуве, — Милци ромоне:
„Я ти самъ дувелъ кумуве, сватуве.
И тебъ самъ дунелъ червена прѣкрыва.“
Милкя му са жалну-милну моляше:
„Млогу ма си чякалъ. още мало почякай,
Чи са са задали утъ Стара Планина,
Утъ стара планина димуве, прахуве:
Напрѣшь прахуве-не чиорну пиле фоарка.“
Още дума думаше и Райко дупадна,
И Райко дупадна Милци на двора;
Утъ конче слиза и на Хоанза дума:
„Донесе ли ми. Хоанзо, триста бѣли гроша?“
Хоанза му са моли и умилну му казва:
„Та остави ми. Райко, барнмъ польвина са!“
„Не ща ти остави ни една асприца:
Да си не дувидалъ кумуве, сватуве,
Та да ми расплаквашь Милкя — поарву любе.

[1]) Убиграншь, убиколишь.

70.

Стояне, поарву любовіе!
Хайда, Стояне, да идемъ
Нахъ моя стара майчица.
Станаха та ми тоарнаха.
Га влѣзаха въ гуроа-на,
Найдаха вода студена,
Найдаха сенка дебела.
Стоянъ Ерники думаше:
„Еринко, поарву любовіе!
Я ща да лѣгна да поспимъ,
Пакъ ти ми гледай, Еринко,
Възъ сая гора зелена,
Хайдутска и харамійска.“
Лѣгналъ Стоянъ да поспи,
Пакъ Еринка си гледаше
Възъ пая гора зелена,
Хайдутска и харамійска.
Чи си ми виде Еринка
Двамина луди и млади:
Едночни коніе ѣхаха,
Едночна руба посеха.
Та си Еринка размахна
Нахъ дѣсну още нахъ лѣву.
Та хы Еринка погуби.
Ага си стана младъ Стоянъ,
Еринка си му выкаше,
Какво е Еринка сторила,
Та си Еринка погуби
Двамина луди и млади:
„Едночни коніе ѣхаха,
Едночна руба посеха;
Ала ми, братіе, мѣзаха!
Хайда да варвимъ, Стояне,
По скору у майка да стигнимъ.“
Станаха та ми тоарнаха.
Я га са тамо утишли,
На порти чюка и выка:
„Мале ле, стара мале ле!
Тука ли си са братю-те?“
— Нѣма хы, нѣма, Еринко!
Тіе нахъ тебе дойдоха. —
Еринка майци си выкаше:
„Та-подай си ми, мале ле,
Твои-не остри ножнове,
Ябалка да си разрѣжимъ,
Сардцѣ пу да си разквасимъ.“
Майка хи даде ножнове,
Да си разрѣже ябалка;
Пакъ та си не разрѣза ябалка,
Ями са прободе въ сардце-ту. —
Та че майци си выкаше:
„Мале ле, стара мале ле!
Яга щешь жяле, двамина,
Да станатъ баремъ труица,

71.

Сабрали са са, сабрали
Угъ девеъ села гулѣмы
На Еринъ Перинъ планина,
Голѣмыенъ сиріанъ да правять —
Петровденъ, свѣта Недѣля.
Стари-не ядоатъ и піоатъ, —
Іонаци камень надфоирлетъ;
Пакъ вдувичкы на край сидѣха
И са на Бога моляха:
„Боже ле, мили Господьку!
Дано ни дойде ано ей сега
Страхиниче, страшна кайвода,
Сиріянатъ да ни развали —
Петровденъ, Свѣта Недѣла.“
Още си дума думаха,
И страхиниче си дупадна.

Сичкы диванъ станаха,
Сичкы му конче фанаха,
Сичкы му чашія пудавать;
Едно вдувичіе копеле (момче)
Ниту му диванъ ставалу,
Ниту му конче фаналу,
Ниту му чяшія пудалу.
Страхинче нему ромоне:
„А брѣ вдувичіе копиле!
Да ли си твоарде хытричку,
Или си твоарде глупаву?“
— Страхинче, страшна вайводо!
Ниту самъ твоарде хытричку,
Ниту самъ твоарде глупаву;
И мень е майка родила,
Кайну е и тебь родила. —
Дно щимъ да са пуборимъ!“
Станаха, пубориха са;
Ала на вдувичіе копиле
Госпудь си нему пумогна,
Та си надви Страхинче.

72.

Георги си тоарнува нахъ манастиренъ,
Георги си Стани тиху ромоне:
„Ой Стано, Стано, поарву любовіе!
Какоавъ армаганъ да ти донеса?“
— Ой Георгы, Георгы, поарву любовіе!
Купи ми, Георгы, стара робинка,
Да ми люлѣе малу-ну дѣте. —
Станалъ е Георгы та е утишнолъ.
Купилъ хи армагана-нъ,
„Армагана-нъ — стара робинка;
Пруводилъ хи е стара робинка,
Да хи люлѣе малу-ну дѣте;
Таче утишнолъ на другъ манастирь.
Ага са воарна отъ манастиренъ,
Та си утиде у станини дворје,
Утъ конче слиза и Стана пита:
„Ой Стано, Стано, поарву любовіе!
Слуше ли си та стара робинка,
Люлѣе ли ти малу-ну дѣте?“
— Ой Георгы, Георгы, поарву любовіе!
Слуше ма, слуше стара робинка,
Люлѣе си ми малу-ну дѣте;
Хемъ гу люлѣе, хемъ му запѣва:
„Нении ми, нении, Станину дѣте,
Станину дѣте, бабину внуче;

Ей соай е майка Стана люлѣла,
Стана люлѣла, Георгя даржела.“ —
Георгы си влѣзе при стара робинка,
Та си рубинкы тиху ромоне:
„Ой та, рубинко, стара робинко!
Оти ми пѣешь такыва пѣсни?
Да ни боадиме съ Стана роднина?!“
— Ой Георгы, Георгы, ты мои сыну!
Віе сте, сыну, двамина братіе, —
Я ви самъ, сыну, стара-на майка! —
Георгы са тугава чюдомъ зачюди:
„Оти, майчю, думашь сакыва думы, —
Аку сиѣ съ Стана двамина братіе?!“
Тогава станаха Стана и Георгы,
Та утидоха пахъ манастиренъ,
Та са сидѣли до три гудины. —
Дано хи Госпудь тѣхъ испрости.

73.

Пуфалилъ са е младъ Стоянъ,
Чи си има конче фаркату. —
Царенъ гу нѣма въ тавла-на,
Въ тавла-на, въ башь атове;
И още булче каматну, — (красно)
Царенъ гу нѣма въ сараенъ!
Утъ дѣ гу зачю и царенъ,
Та си му людіе пруводи,
И си хми царенъ зароаче:
„Иди кажете Стояну му:
Ты си са фалба пуфалилъ,
Чи си имашь булче каматну,—
Царенъ гу нѣма въ сараенъ;
И имашь конче фаркату, —
Царенъ гу нѣма въ тавла-на,
Въ тавла-на, въ башь атове.
Дио щете да са уложите:
Аку царенунъ привaришь,
Чи ще ти, Стояне, хариза
Негуву конче храneну
И сараенъ — твои да си са;
Пакъ ку та Стояне привари,
Чи ще ти Стояне заптиса
Твое-ну булче каматну
И твое-ну, конче фаркату.“
Утишли и нашли гу са,
И сичку му са казали.
Стуяну му са нажали,
Нажяли още пабалии;
Сиодна Стоянъ да плаче.
Конче Стояну ромоне:
„Оти си кыманъ, кахоаранъ,
Та си сиодналъ да плачишь?
Ни мой ми плака, Стояне,
Ам' си ма напой, нахрани,
Напой си ма, Стояне, —
Стенимеръ бѣла ракия,
И нахрани ма, Стояне, —
Хюльбеска бѣла пшеница;
Та че си очи приварзи,

И си са метни на мене,
Че яку са доаржи у мене.“
Стана, гу Стоянъ напоилъ —
Стенимеръ бѣла ракія,
И още гу е нахранилъ, —
Хюльбеска бѣла пшеница;
Тà че са мѣтна на конче,
И си очи привоарза.

Та конче ну си пристигна
На царюви не дворови. —
Та си царенунъ привари.
Царенъ Стояну ромоне:
„Стояне, гыди Стояне!
Какво си стори на мене:
Царску ну да ми заптисашь
И сараенъ съ булкы не?!

ОТЪ САМОКОВЪ.

74.

Мара майка ситно дробно плете;
Емъ я плете, емъ я тихо учи:
„Мила Маро, мила моя щерко!
Кога ойдешъ Балину на двори,
Ти не слази отъ враната коня.
Дуръ не даде ключи отъ темници,
Да испущишъ три синджира робіе:
Тогай слези отъ враната коня.“
Туку това майка изговори,
И сватове двори испунили:
Армасаха и венчаха Мара и Балина.
Кога быю Балину у двори,
Си сватове отъ конѣ слезнаха,
А Мара си отъ коня не слази;
Туку имъ се лено преклонява:
Врану коню до зелена грива,
На девера до десна рамена.
Ете иде Марина свекрьва;
Вь раце носи отъ злато тенція,
На тенція незнано имание. —
На си Мари по тихо говори:
„Слезни, Маро, слезни, моя снахо!
Просто да е отъ злато тенція
И на тенція незнано имание.“
А Мара й нищо не говори,
Туку си се лено преклоняла:
Врану коню до зелена грива
И деверу до десна рамена.
Отъ тамъ иде Маринiо свекоръ,
На си Мари по тихо говори:
„Слезни, Маро, слезни, моя снахо!
Просто да е отъ злато тенція
И на тенція незнано иманіе.“
А Мара му нищо не говори,
Туку му се лѣно преклоняла:
Врану коню до зелена грива.
И деверу до десна рамена.
Вси се редомъ изъ кѫщи редиха,
А Мара си никуго не слуша
Кога дошелъ Балинъ—добьръ юнакъ,
На на Мара по тихо говори:
„Не жалишь ли твоя руса глава,
Та не слазишь отъ враната коня?“
Тогай му е Мара продумала:
„Да ми дадешъ ключи отъ темници,
Да испущимъ три зинджира робіе.“
Послушалъ я Балинъ добьръ юнакъ,
Та й даде ключи отъ темници;
Та си ойде право на темници,
Та испущи три синджира робіе.
Вси робіе Мари прощаваха,
Прощаваха, поли цаливаха:
„Богъ да прости, който, Маро, роди!“
На си тога Мара уведоха.

75.

Прочула се е Яница. —
Яница една у майка!
Занска Миленъ Яница,
Презъ деветъ града десети,
Занска я, дадоха я.
Прочула се е лична, прилична!
И за свадба улумаха.
Майка Яница плетеше;
Дремка удрема Яница,
Па й полегна на скути, —
И той часъ се събуди,
Па си на майка говори:
„Растурай, мале, годежо;
Горокъ си сапакъ сапувахъ:
Де Миленъ гради чардаци,
На чардаци-те пиргеве
И на пиргове сивъ соколъ;
Сурвеха му се чардаци,
Камыкъ отъ камыкъ біеха;
На Миленова пожница
Мъртва кошута лежеше!“
Майка Яници говори:
„Не бой се, щерко, Янице:
Това си сама тазека;
Що се с'урвеха чардаци:
Това са твои сватове;
Щото е было сивъ соколъ:
Това е Миленъ младъ юнакъ.“
Туку си това думаха,
И сватове напупиха,
Отъ коне се соседлаха,
На чардаци искачиха,
На трапези наседаха,
Мало пиха и ядоха.
Проговори кумъ господинъ:
„Изведете дѣвойка-та,
Куму рака да целива
И се редомъ у трапеза:
Да варкаме, да идеме,
Оти ни е домъ далеко. —
Деветь града, та десети.“
И они го послушаха:
Изведоха дѣвойка-та;
Куму рака целивала
И се редомъ у трапеза.
Отъ чардаци наслезнаха
И коне си возседнаха;
Изведоха дѣвойка-та.
Майка й имъ говореше,
На девере нарачаше:
„Два девера, два пауна!
Яница да ми чувате:
Не ми е на конь яздила.“
На тогава я повели,
Та си поле изминаха,
Пріеха гора зелена.
Пролетѣ еленъ низъ гора,
Си се сватове пущиха,
Да гонятъ рогата елена;
Остана сама Яница
У тая гора зелена.
Пролете пиле презъ гора. —
Яници конь се подплаши,
Стърмено (прекровка) й се закачи,
За вита елха зелена.
Яница вика що може:
„Божеле, мили Божице!
Нема ли нейде живъ човекъ,
Стърмено да ми откачи
Отъ вита елха зелена?“
Дочулъ я е самъ си Миленъ;
Па си дойде при Яница,
Стърмено да й откачи;
И я прегърна, целива;
Отпеха му се ножове, —
Яници сърце удриха:

Потекоха цьрни крьви.
Яница хитра, разумна!
Та си бьркна у пазуха,
Та извади белъ тестамель,
Та затиска цьрни крьви.
И сватове се собраха,
Та си тогава пойдоха.
И на среща имъ свекрьва-та,
Та си посресна Яница,
И стрьмено й дигнала.
Ка си Яница видела,
И на Яница говори:
„Снахо Янице, Янице!
Какво ми те хвалеха,
Дека си бела црьвена;
Ти не си бела црьвена,
Туку си бледа и жлъта,
Като дуня недозрѣла!“
Она й нищо не каже.
Яница качиха на чардакъ;
На е седнала Яница,
Извади си белъ тестамель,
И потекоха црьни крьви, —
И съ душа се растанала.
Ка е виделъ Миленъ Яница,
Дека се съ душа разстави, —
И онъ си ножа извади,
Та си самъ себе убоде,

БЪЛГАРСКЫ НАРОДНИ ПѢСНИ
ОТЪ СОФИЯ.

76.

Царь Ясенъ прати улаци,
Улаци, бьрзи юнаци,
Да си соберать войници,
Войници-млади юнаци;
Кой има сына, да прати,
Кой нѣма сына, онъ брата,
Кой нѣма брата, онъ самъ-си.
Банъ Петъръ нѣма никого,
Токо си има черчица,
Черка Тодорка, Тодорка!
На [1]) си ю дошелъ у дома,
А черка му го пыташе:
„Бащице, милый бащице,
Оти [2]) си толку уиленъ?“
А онъ черки си сборева:
„Какво да не сьмь уиленъ! [3])
Царь си е пратилъ улаци:
Кой има сына, да прати,
Кой нѣма сына, онъ брата,
Кой нѣма брата, онъ самъ-си;
А азъ си нѣмамъ никого,
На сьмъ старъ, та си не можя.“
А Тодорка му зборева:
„Немой са, тате, грыжи ты,
Вáни ми вѣренъ побратимъ,
Доведи вѣренъ берберинъ,

[1]) Врѣм. нар. *пакъ* въ произнош. между Шопе-то му е изпаднжло послѣд. *къ* съвсѣмъ а нѣйдѣ *д* до толкова смѣнечо щото са чуе й — пай. [2]) Защо? [3]) Ухиленъ нъх-то между Шопе-то до толкова са истрило щото са никакъ не чуе на пр, рана — храна, ващамъ — хващамъ и пр.

Коси-тѣ [4]) да ми обричи,
Язе че 'идемъ за тебе.“
И баща ю я послушялъ,
Намѣрилъ вѣренъ побратимъ
И довелъ вѣренъ берберинъ,
Та ю косы-тѣ обричилъ.
Скроилъ ю рухо войничко,
Че ке на войска да иде.
Собрале ми (сѫ) се юнаци,
Юнацы, войска отбрана.
Па се юнацы зговарятъ:
Ха [5]) съ конье да играеме,
Между насъ има дѣвойка,
Тога [6]) че да се познае;
Кога са съ конье играле,
Тодорка ги й надиграла,
И па не са ѭ познале.
А юнаци са чудеа,
Какъ мома да си познаятъ.
„Адѣ, съ джилить да върляме.“
Заиграле са со конье
И джилить са върляле,
Но пай не са ѭ познале.

Пай се юнаци чудѣа,
Какво дѣвойка да познаятъ.
Те! юнацы се зговарятъ:
Хайдѣ на амамъ да идемъ,
Тамъ мома че си видиме,
Она ка че се соблече [7]).
Дѣвойка была разумна,
Пратила вѣренъ побратимъ,
Ясакъ да стане на амамъ,
Колко до единъ сахато.
Она се пешимь соблѣкла,
Соблѣкла и окѫпала.
Си-тѣ се войни кѫпале,
Кѫпале и окѫпале;
Пай не са дѣвойка познале.
Между нихъ си ю Тодорка.
И тогава си зборeватъ:
Три пѫти нѣща правихме
И пакъ не сме си познале,
Кой ю дѣвойка между насъ.
Дан' има вѣренъ побратимъ,
Или ю лѫга станало,
Че има мома между насъ!

77.

Царь Муратъ мари зборева:
Маріе, мома, убава!
Като си толку убава,
Адѣ са, мома, потурчи.
Царска царица да бѫдешь
Царь Муратица да станешь.
Марія книже писала
Та го на брата пратила,
Брату си, на Солунъ града,
На брата на Солунъ градо.

Бѣло е книже пратила,
Цьрно е слово писала,
И дору го ю писала,
Тя го съсъ сьлзи облѣла:
Брато ле, брато Андрее [1])
Брато владика Андреё!
Кой ти день книже пристигне,
Тоя день книже да върнешь,
Да върнешь да ма научишь;
Защо ми дума Царь Муратъ,

[4]) Буквы-тѣ *ѣ* сѫ равни съ *е* както и юсове-тѣ а, *я*.
[5]) Мѣждумѣтіе-то *Хайдѣ!* нѣйдѣ си са чуе само А! нѣйдѣ Адѣ! а нѣйдѣ, Айдѣ!
[6]) Нарѣчіе-то *тогава* изгубило е за Шопе-то въ нѣкои случае дирный-тъ си слогъ.
[7]) Глаголи-тѣ сложени съ прѣдлогъ *со* изговарѭтъ са и *се* и *сѫ* и *со* на пр. *сабери*.
[8]) ё — *ьо*.

Вѣра-та да си потопимъ,
Царска царица да бѫдемъ.
А я ти книже испращамъ
И сьсъ сьлзы го обливамъ
И много ти се я молимъ,
На нѣщо да ма научищь.
Братъ ю іе книже повьрналъ:
„Сестро Маріе. Маріё [1])
Кога ти рече Царь Муратъ,
А ти му отвѣтъ продумай:
„Ако ми дадешь, Царь Муратъ,
Султанъ Селимскы анове
Сьсъ седьмдесеть одаи
Сьсъ осьмдесетъ маджаркы;
И да ми дадешь, Царь Муратъ,
Султанъ Селимска Джамія
Сьсъ двандесеть выкали
Сьсъ петнаесеть саата (часъ);
И да ми дадешь, Царь Муратъ,
Половинъ отъ царство-то си,
Тога кемъ се потурчимъ,
Тога кемъ вѣра потопи!“
На си е отшелъ Царь Мурадъ
Мари да си зборува.
Она му това казала,
На царя дума вьрнала.
Царь си ю тиомъ думаше:
„Маріё, мома убава!
Кой те на память научи?
Като ти дадемъ язека [2])
Какво ты менѣ посака,
Сьсъ що щемъ я царь да бѫдемъ,
Сьсъ що чемъ Царство да дьржимъ?“
И малко се ю минало,
Братъ ю е аберъ допратилъ,
Какво това станало,
И кодъ него да иде
Сь голѣма слава да иде,
У вѣра да си остане.

78.

Минахъ гора, минахъ друга
Настахъ гора ясенова
У ясенъ ми славей пѣе.
Како пѣе дори дума:
„Майка сына не роди ли,
Сестра брата не чюва ли?
Да ме найде у горица,
Да утепе црьнъ арапинъ,
Да си найде до три добра:
Едно добро — враня коня,
Друго добро — сухо злато,
Трекьё добро — малка мома!“
Я застояхъ, та заслушяхъ,
На калпакъ ми слана падна,
И подъ мене конь продумà:
„Чорбажіё, аджаміё!
Стига стоя, стига слушя,
Мое сьрце, камыкъ ли е?
Мои позѣ дрьве ли сѫ?
Мои очи звѣзды ли са?“
Я извадихъ тьнка мрѣжя,
Та замрѣжихъ гѫста гора,
Та утепахъ црьнъ арапинъ,
И си найдохъ сухо злато,
И залюбыхъ малка мома.

[1]) Я — азъ — язе — язеха

79.

Два бюлбула на пенджери пѣятъ,
Весь-день пѣятъ, сва-нощь отпѣватъ
Два са млади сва-нощь прѣговарятъ:
Коя горѣ отъ коя нó-болѣ?
Дал' елхова, или брьшлянова!
Най-болѣ ie гора брьшлянова,
Ал' не може сама да ѭ бѫде.
Возвива се возъ гора елхова. [3])
Коя звѣзда отъ звѣзда нó-болѣ?
Дал' Деница, или Прѣходница!
Най-болѣ ie звѣзда Прѣходница,
Ал' не може сама да ѭ бѫде,
Возвива са возъ ясенъ-мѣсяцъ.
Кое лице отъ лице нó-болѣ?
Даль юначко, или дѣвоячко!
Най-болѣ е лице дѣвоячко,
Алъ не може само да го бѫде,
Возвива се возъ лице юначко.

80.

Заженилъ се ie младъ Стоянъ,
Кани сестра си на свадба;
А сестра му ie родила,
Родила мѫжко дѣтенце,
Не може на свадба да иде;
Праща щѐрка си Янинка,
Та па ю тиомъ зборева:
„Чѐрко Янинко-Янинко!
Хадѣ се черко расплети,
Телляцы да те юміятъ,
Юміятъ и пай уплегать.“
На майка ю е турила
На 'сѣко шиво рубія,
На 'сѣкый сачикъ маргаритъ.
Майка Янинка учише:
„Черко Янинко-Янинко!
Кога си іойдешь на свадба,
Скѫпи дрѣхи не облачи,
Тежко иманье не туряй,
Цьрни іочи не прѣмирѣжвай,
У хóро ситно [1]) не ситни,
Често се до уйка не хващай,
Че уйка ти е пригяволъ,
Пригяволъ много невѣренъ.“
Янинка майка не слушà:
Тежко иманье натурà
Често се до уйка хващаше,
У хóро ситно ситнеше.
Младъ Стоянъ тихо говори:
Ѭже и пійте свàтове,
За конье брига нѣмайте,
За мома нѣма д' идете:
Мома-та ни ie у хóро!
Пытале кума-владыка.
Кумъ владыка имъ говори:
Да глѣдамъ въ злато Вангеле,
Да видимъ, какво кàзува.
Въ злато Вангеле кàзува:
„Широко поле глѣдъ нѣма,
Ситно каменье брой нѣма,
Дълбока вода бродъ нѣма,
Хубава мома родъ нѣма.“

---

[3]) На всякждѣ буквата *х* забѣлѣжена съ обьрнжтъ апостр. едва съ произноси.
[1]) Ситно — дребно; *димо сѭди ситно слово пише.*

Хороводны пѣсни отъ села-та по Шоплука.

81.

Слѣзи Димо, морй, отъ плани-
Слѣзи Димо отъ планина, [1])
Отъ планина, мори, отъ руди-
Отъ планина отъ рудина,
Димо майци, мори, на прѣмѣ-
Димо майци напрѣмѣна.
Милой сестри, мори, на прѣго-
Милой сестри на прѣговоръ.
А майка му, мори, дома нѣ-
А майка му дома нѣма,
Отишла е, мори, по маха-
Отишла е по махала
По махала, мори, у маха-
По махала у механа.
Диму ти се, мори, нажали-
Диму ти се нажалило,
Па си бркна, мори, у джебо-
Па си бркна у джебове,
Та извади, мори, ключеве-
Та извади ключеве-тѣ,
Па отвори, мори, земници-
Па отвори земници-тѣ,
Въ земници-тѣ, мори, сандѫци-
Въ земници-тѣ сандѫци-тѣ.
Та извади, мори, два байра-
Та извади два байрака,
Единъ аловъ, мори, другий шя-
Единъ аловъ, другый шяренъ.
Та гы поби, мори, на срѣдъ се-
Та гы поби на срѣдъ село;
Прохокна се, мори, Димо ю-
Прихокна се Димо юнакъ:
„Збирайте се, мори, Дрѣновча-
Збирайте се Дрѣновчанье!
Да удриме, мори, Дрѣнопо-
Да удриме Дрѣнополе.
Собраха се, мори, Дрѣновча-
Собраха се Дрѣновчанье,
Та удриха, мори, Дрѣнопо-
Та удриха Дрѣнополе.
Излѣла ю, мори, Диму спа-
Излѣла е Диму снахà,
Нà рѫка ю, мори, мѫжко дѣ-
Нà рѫка ю мѫжко дѣте,
На дѣте ю чистъ подка-
На дѣте ю чистъ подкапникъ,
На подкапникъ, мори, нанизa-
На подкапникъ нанизано:
'Се грошове, мори, бѣли па-
'Се грошове бѣли пары,
'Се жьлтицы, мори, дизманли-
Се жьлтицы дизманлій [3]).

82.

Маре, Петре лудо мла-
Маре Петре лудо младо!
Имашь ли си стара май-
Имашь ли си стара-майка?
Имамъ, имамъ да ѭ нѣ-
Имамъ, имамъ да я нѣмамъ;
Далѣко ми мома го-
Далѣко ми мома годи,
Та не мога да ѭ ви- [1])
Та не мога да ѭ вида.

---

[2]) Унѣкои села казватъ іоще и *пладнина*
[3]) Припѣвъ-тъ *мори* въ нѣкои села са чуе *мари*, а въ нѣкои — *моме* а въ нѣкои пать както е въ пѣсень-та тука.
[1]) ѭ дѣка сьмъ турялъ са изговаря чисто я, изъ това за различіе отъ им. п. 1 лице.

А стрина му отгова-
А стрина му отговаря:
„Петре, Петре, стрини Пе-
Петре, Петре, стрини Петре!
И това ли да те у-
И това ли да те учя,
Я-се хвани съ бегликчи-
Я-се хвани съ бегликчiи,
Паскомъ паси до село-
Паскомъ паси до село-то.
На станъ падни у чичя
На станъ падни у чичя ю;
Егне печи у баща
Егне печи у баща ю,
Често чести до егне-
Често чести до егне-то.
Мома сѣди у гради-
Мома сѣди у градина,
Та си шiе свилени-
Та си шiе свиленица,
Свиленица хелбети-
Свиленица хелбетица;
Свиленъ конецъ промакы-
Свиленъ конецъ промакыня,
Петру сърце измакы-
Петру сърце измакыня;
На папуцы потропну-
На папуци потропнува,
Петру сърце растропу-
Петру сърце растропува.

Другы пѣсни отъ села-та.

83.

Свекрьва Стана прѣкори:
„Станице Стано хубава!
Що си отъ дома донела, [1]
Донела и докарала?"
Стани си жалба дожалѣ.
Кѫпеше мѫжко дѣтенце,
Кѫпа го, не подой го.
Отвори Стана земници
Та си се Стана прѣмѣни
У Димитрова прѣмѣна,
И турѝ калпакъ Димитровъ,
И земà крывакъ Димитровъ
Та си ю Стана бѣгала
До три-дни и до три-нощи.
Па ю се дремка додремà
Та ю лѣгнала, заспала
На тыя равни друмове.
На сънъ ю Господь помогна:
Нашла ю Стана иманье,
Та ю набрала рудици
И тыя сивы говеда.
Настани [2] Стана овчяре,
Овчяре и говедаре,
Та па имъ тихомъ говори:
Полека стадо карайте
И тыя сиви говеда,
Да не поморатъ рудици,
Язе чемъ конакъ да тражимъ.
Па си ю дома отишла
Та си отъ коня слѣзнала;
А зълва ю ѭ срѣщнала,
Добра ю коня прѣхвана,
Па го по двори шеташе.
Стана въ градина ходеше,

[1]) *Отъ-дома* — са зема за нарѣчiе мѣсто.

[2]) Въ Срѣдецъ вѫтрѣ и въ села-та по поле-то види са влiяние е ималъ сърбизмъ-тъ та първо-то лице въ ед, число глаголи-тѣ окончиватъ на *емъ*, *имъ* и *амъ* и пр. мн. ч. на еме и пр. а планинци-тѣ говорятъ право Бълг. *пиша*, *чета* и пр.

Сама си Стана думаше:
Трандафиле разговорный,
Разговорный, развеселный!
Да ли сьмъ те поливала?
А зьлва ю ѭ слушала,
Па на майка си думаше:
Какво ми дума бегликчій,
Съ трендавила си зборува:
„Да ли сьмъ те посадила.
Да ли сьмъ те поливала?“
Стана се качи на коньо
Та си при стадо отиде,
А зьлва ю се качила
На високи-тѣ чардаци,
Па у ливаге поглѣдна [1])
Та ю беглико видѣла,
Та па си на братъ думаше:
„Нане Димитре, Димитре!
Бегликъ ливаге завлѣче,
Иди гы нане испѫди“.
И Димитръ ю отишелъ
Та си у стадо улѣзналъ,
Либе го Стана пыташе:
Маре Димитре-Димитре!
Каква ли сьмъ тлапня чюла,
Че ти бѣгала невѣста;
„Димитре, истина ли ю?
И остави мѫжко дѣте,
Димитре живо ли ти ю,
Живо и здраво дѣте-то?“
Тогава му тихо дума:
„Иди, донеси дѣте-то,
Харизмо да му харижя,
Що ю най болѣ у стадо.“
Димитръ ошелъ у дома̀,
Донелъ ю мѫжко дѣтенце,
И Стана го ю пригьрнала,
Пай го у стадо унела,
Извадила си двѣ боскы (цыци)
Та си дѣте-то подои.
Кога зацица дѣте-то,
Тога се Димитръ досети,
Че ю негова невѣста.

84.

Отъ ка ю Стара-планина,
Нищо ѭ не ю минало,
Сал' ѭ минале сватове
Съсъ Магда млада невѣста
И Бранко младо деверче.
Срѣщо имъ идатъ Татаре,
Ка гы сватове видѣха,
Они се назадъ вьрнаха;
Сал' останала невѣста
Съсъ Бранко младо деверче,
Та гы хванаха Татаре
Та гы караха-караха
У нихна земя Татарска.
Пай си тѣ турски зборуютъ:
Бранко деверче да губятъ,
Магда невѣста да турчятъ.
Магда си турски разбира,
Па си на Бранко зборува:
Братнеле, Бранко деверче,
Замрькни, а не осьмни,
Че какво думатъ Татаре:
„Менека млада да турчятъ,
А тебе младо да губятъ.“
И Бранко ѭ ю послушялъ,
Замрькналъ, а не осьмналъ.
Остана Магда невѣста,

[1]) Часто Шопе-то измѣняватъ въ говоренье-то: *д.* на *г.* *т.* на *к.* както ливади ливаге, третій трекій

Деветь ю годинъ стояла,
Добила мжжко Татарче.
Татаринъ впрегна кочія,
И тури Магда въ кочія;
Пай си отиде на съборъ:
Криводолъ служи *Спасовдень.*
Татаринъ ставй кочія, [5])
Магда хванала да плаче,
А татаринъ ю говори:
„Магдоле млада невѣсто,
Да ли ти жялба за хоро,
Или си рода познавашь?
Она му тихомъ говори:
Не си рода-та познавамъ,
Нало ми жялба за хоро.
Татаринъ Магди зборува:
Съблечи сино, зелено,
Облѣчи бѣло цьрвено
Па си се хвани у хоро:
Не хватай се до два млади,
Нало се хвани мегю невѣсти и моми.
И Магда го послуша:
Съблѣче сино зелено,
Облѣче бѣло цьрвено,
Натуря нанизъ телотенъ
Та па се хвана у хоро
До брата си Стояна
И побратима Ювана.
Единъ ю чехли газеше,
Другый ю прьсти трошеше.
А она си имъ зборува:
„Брайно Стояне, Стояне,
И побратиме Юване!
Нито ми прьсти трошете,
Нито ми чехли газете,
Нало на свирка рѣчете,
На свирка и на тжпано;
По-ясно свирка да свири,
По-харно тжпанъ да тжпа
Та соборъ да се събере
Да утепеме Татаринъ."
И они рѣкле на свирка,
На свирка и на тжпано:
По-ясно свирка свирило,
По-харно тжпанъ тжпало,
Та па се съборъ събрало
Та утепале Татаринъ,
Остало малко Татарче.
Я Магда си имъ думаше:
„Оставете ми Татарче,
Че ми ю жялба за него.

(ОТЪ ГРАДЪТЪ).

85.

Старый Яно, новый джелепино
Старый Яно съсъ паша зборева:
„Жени сына да ти дамъ дѣвойка.
А Яно се токо чудомъ чуди,
Да ли пашу хатъръ да растури,
Или сыну вѣрж да промѣни.
Па се Яно самъ-себѣ досѣти:
Болѣ сыну вѣрж да промѣни,
Негли пашу хатъръ да растури.
Тури име на мома-та карамвилоліё
На момче-то Асьлель-Мустава.
Събраха се кытени сватове,
Поведоха гиздава дѣвойка.
Извыкна се младый младожена:
Такомъ Бога срѣмджіё гиліё!
Я застави та сремска кочія,
Та отвори врата и пенджери,
Да видиме, защо дни губиме,
Дни губиме и конье мориме.
Послушя го сремджія-гыдія

[5]) *Стави* — запрѣ.

Та застави Ясремска кочія
И отвори врата и пенджери.
Що да видишь, море, що да чуешь:
Свѣтна мома, като ясно слънце,
Рѣдици ю отъ злато плѣтени,
Витици ю отъ сребро віени.
Хвана мома проклѣти уроци,
'Дѣ застави и тамъ ю умрѣла.
Извыкна се младый младоженя:
Прости мене куме и старойке,
Да си хокамъ кытени сватове.
Събрале се кытени сватове.
Зборува имъ младый младоженя:
Съ копіе ю гроба ископайте,
Съ пожове ю джскы издѣлайте;
Не копайте ѭ у турски гробища,
Ни у турски, нито у бугарски,
Нало ѭ копайте на царевы друми;
На глава ю трендавилъ садете,
На сърце ю изворъ ископайте,
На нозѣ ю по два бѣли бора.
Ка повърватъ църна романати:
Кое младо, кытка да откыне,
Кое старо, подъ сѣнка да сѣдне,
Кое морно, водица да пійне.

86.

Има майка една мила сына
И него е на занаятъ дала,
На занаятъ у пуста Совія.
Рушнала се чюма руманлія,
На̀-день біе двесте и дваесе,
На̀ нощь біе триста и триесе,
На се това въ града не познава.
Ка іудари единъ сынъ іу майка,
Тогай се ю в'градо запознало;
Нему майка нощна куковица,
Хемъ си кука, хемъ си сына пыта:
Леле сыне, юдинъ та ни юдиятъ!
Харно ли ю земенна [1]) постеля,
Харно ли ю каменна зглавница? [2])
А онъ си ю тихомъ отговаря:
„Леле мале, нощна куковице!
Да, харно ю мале, да, не ю ли?
Ка' си дойдатъ моми-тѣ на вода,
Вода носятъ, каменье падаютъ,
Та менѣка кокале прохокатъ.

87.

Свѣтъ Гьоргія коня кове
Іу темнина безъ борина,
Сребро плочи, злато клинци.
Спроти него Стана стои,
А онъ ю отговаря:
„Не стой, Стано, спроти мене,
Че поглѣднемъ іу тебека,
Іу твои-тѣ църни оічи,
Іу твоюе-то бѣло лице,
Іу крѣхко-то смѣяніе,
Іу тънка-та половина,
Іу ситно-то ходеніе,
Та чемъ коня да іубодемъ,
Отъ [3]) дружина че останемъ,
Отъ мои-тѣ дълги друми.

---

[1]) Отъ земя. [2]) Отъ прѣд. възъ остало само прѣдъ име-то главница или възглавница.
[3]) И *отъ* са чуіе по нѣкждѣ слягкчено на *іотъ*.

НА ЛАЗАРИЦА.

88.

Кралице краль Марковице,
Кралица хока отъ чардакъ:
„Момкыни мои дворкыни,
„Я се качете на чярдакъ,
'Земете злати ключеве,
Слѣзнете долѣ на земи.
Па отворете сьрпіа
Та нагребете бѣлія,
Бѣлія, бѣла пченица,
Да нахраниме гълѫбе,
Гълѫбе и па пауне.
Іу пролѣть сына че женимъ,
Гълѫбе да ми гукая',
Званици да ми веселя',
Пауне перя да редатъ,
Званицимъ сѣнка да чиня'“.
И они са ѭ слушале,
Та се качиха на чярдакъ.
Земаха злати ключеве,
Слѣзнаха долѣ на земи,
Па отвориха сьрпіа
Та награбоха бѣлія,
Бѣлія, бѣла пченица
И нахраниха гълѫбе,
Гълѫбе и па пауне.

На Лазарица за Кошере-тѣ.

89.

Лѣт' лѣтела пеперуга досъ-до
Отъ ораче на копаче, „ „
Сако лѣти сако носи [1])
На грьблика кавтаринка (?)
Іу рѫчица, по лѫжица
Іу ноджица по паница [2])

90.

Свѣти Петръ в' рай походи,
В' рай походи. тамъ да бѫде,
Тамъ да бѫде да прѣбѫде.
По него ю стара майка,
Тихомъ тече, гласомъ хока:
И я чемъ съ тебе у Рай да идемъ!
Свѣтъ се Петръ изобраща:
„Надзадъ надзадъ стара мале,
Ты не можешь у рай д' идешь:
Твоя душа грѣховита,
Че си была механджійка,
Ексикъ вино продавала
И водица придавала.“
Па свѣтъ Петъръ в' рай походи,
В' рай походи, тамъ да бѫде,
Тамъ да бѫде, доръ прѣбѫде;
По него ю прьвно либе,
И я чемъ с'тебе у рай да идемъ!
Свѣтъ се Петъръ изобрьща:
„Надзадъ, надзадъ прьвно либе,
Ты не можешь у рай д' идешь,
Твоя душа грѣховита,
Че си чуждо работила,
Ексикъ ока догодила,
Твое не си придавала.

[1]) Туй какво ще да каже! не мысля да іе всяко — сѣко.
[2]) Сстара-та буква ѕ — ѕѣло іе уварденна у Шоплука тъй казватъ ѕдвѣзда — дзвѣзда, новѣ — нотзѣ ѕвѣръ — дзвѣръ ѕвѫнецъ — дзвънецъ и пр.

91.

Заиграла е донанма
Іу Царе-града голѣма;
'Сè ю излѣзло да глѣда,
Излѣгла ю и Марія,
Нà-ржцѣ царче изнела.
Заглѣдала се Марія
Іу тая пуста дунанма,
Скрьнало се ю царче-то.
Царица-та ю говори:
„Маріё, царче да найдешь,
Или ти ржцѣ отрѣзвамъ
И ти ючи-тѣ извьртамъ."
А Марія ю зборева:
„Царице, млада глупава!
Не мой ми рѣза ржцѣ-тѣ,
Не мой ми вьртѣ ючи-тѣ,
На ми коса-та обричи
Та ме отлична остави,
Та отъ градъ на градъ да ходимъ.
Царче-то да ти я тражимъ."
И царица іѫ послуша,
Та ю обричи коса-та,
Та отъ градъ на градъ ходила.
Заиграла іе донанма
Іу Будинъ града голѣма,
И Марія ю тамъ ошла;
Излѣзли са будинцы,
Будинцы, стары киетове,
Изнели царче нà-ржцѣ.
Марія царче познала
Познала и го възела,
На на будинцы зборева:
„Будинци, стари-кметове!
Да ли на Цара да кажемъ?"
А будинци ю говоратъ:
„Не мой на Цара да кажешь,
Ето ти тежко иманье
Векѣ, що можешь да дигнешь!"

92.

Петре Бане вино піе съ крѫчмарица,
Та си испои мило добро за единъ день.
И испи си морь долама другый-о день,
И испи си аловъ бинишь трекыо день,
И испи си чивъ пищоле четвьртый день,
И испи си враня коня петый-о день.
Дочюлъ го ю кралъ Маттея отъ Будинъ-града,
Книже пише краль Маттеа на Петъръ-Бана:
„Що се пропи, Петре-Бане, съсъ крьчмарица?"
Книже враща Петръ-Бане, на краль Маттея:
„Ты да видишь, краль Матею, що азе любимъ;
Да му видишь цьрни іочи, Царе-градъ бы далъ;
Да му видишь бѣло лице, Бѣлый-градъ бы далъ;
Да му видишь тьнкы-вѣжды, Будинъ-градъ бы далъ;
Да ти даде чашѫ-вино, отъ столъ бы сталалъ;
Да ти сѣдне на колѣно, душа бы си далъ."
Книже пише краль Маттея на Петъръ-Бана:
„Люби, люби, Петре-Бане, дур' ти прилѣга!"

93.

Владыка бѣда побѣди,
Че ю залюбилъ владыка
Емирска черка, каджна.
Та си владыка потурчиха.
Руси му косы бричеха.
Дяконе косы береха,
Въ силенъ гы огинь вьрляха;
Косы низъ огинь думаха:
„Владыка бѣда побѣди!
Та го въ Джамія водеха
Съсъ 'ситѣ Турцы голѣмцы.
'Си-тѣ се Турцы кланеха,
И владыка се клапеше,
Бугарскы Бога молеше:
„Сътвори, Боже, чюдеса,
Да си излѣзнемъ отъ тука,
Да си іотидемъ у Влашка,
Да си сътворимъ чюдеса:
На 'сѣко село по цьрква,
А у градове манастырь.“
Сътворилъ Господь чюдеса:
Силенъ ю вѣтърь подухналъ.
Та ю Джамія съборилъ,
Та ю турцы-тѣ истепалъ;
Владыка-та ю излѣзналъ,
И дяконе го чекале
Надворка прѣдъ джамія-та,
Па го дяконе земале
Та го на далѣкъ отвели;
Та ю направилъ по цьрква
У Влашка на сѣко сѣло,
А у градове манастырь.
Голѣма слава станало!

Пѣсни отъ нишско окрѫжіе.

94.

Развивай се ружо по градине,
А зеленый байракъ у планине
Да сакупимъ *Саву* и *Рисаву* [2])
Да саберемъ най млади войника.
Кой си нѣма ни матерь, ни отца,
Кой си нѣма ни брата, ни сына; [3])
Тьнка пушка за матерь, за отца,
Остра сабя за брата, за сына;
Самъ са Юза по Дунаву вози.
Самъ се вози, самъ се Богу моли:
Дай ми, Боже, іочи соколове
Дай ми, Боже, крыла лабудаве
Да прѣлѣтимъ прѣко цьрно поле,
Да отлѣтимъ іу Беога-града,
Да отлѣтимъ іу срьбске іордіе,
Да я видимъ срьбске войника
И да видимъ срьбске витезове.
Іечемъ [4]) жела косовка дѣвойка,
Іечемъ жела ючмомъ говорила:
Я те жела, а я те не ѣла,
Векь те ѣли вси сватовски копя.

---

[1]) Туй ви приписвамъ за да са види по ясно малкый-тъ сърбизмъ у Шопе-те.
[2]) Сокупимъ.
[3]) Сестра.
[4]) Ичимыкъ жьнѫда котовка дѣвойка.

95.

Цьрна горо пуна си ты съ 'лада,
Сьрце мое ющь по́-више съ яда;
Я цъ ядуемъ, никомʼне казуемъ:
Нѣмамъ майку да ю се пожялимъ,
Ни сестрицу да ю се потужимъ,
Едно драго и то на далеко.
Дойди, драге, да ти яда кажемъ,
Да ти кажемъ, да ти се потужимъ,
Доклѣ дойде, полакъ нокь ми пройде;
Да зна зора що ю милуванье,
Не бы зора за нокь осванува
Докь се драга съ драгомъ не налю-
Цьрна горо, како се зеленишь? [би.
Тебе ми те ел'е надвисую', [5])
Красне липе и тополе бѣле,
Христалне те воду прохлагюю',
Свака птица има свога пара
И за тебе природнаго дара.

96.

Що се сіа [6]) у при зоре
Тамо доле у горе?
Дал' ю сѫнце, даль ю мѣсецъ,
Дал' су сяйне дзвѣздице?
Нит' ю сѫнце, нит' ю мѣсецъ,
Нит' су сяйне дзвѣздице.
Векь су ону бѣли двори
Давидове у горе,
По нимъ шекья млада дѣва
Русно цвѣтье залива
Утъ нази го младо момче
Изъ тѣ цьрне горице,
На узима стрѣличицу
Да устрѣли дѣвицу.
Стаде [7]) му се дѣва моли:
Не мой мене стрѣляти,
Ако хокешь русно цвѣкье,
А ты дойди іу зоре;
Іу зоре ю свако цвѣкье
Оно росно весело.
Ако хокешь ладне воде,
А ты дойди у подне
У подне ю свака вода,
'Ладна быстра студена.
Ако хокешь милуване,
А ты дойди іу вечерь,
Іу вечерь ю свака драга
Своиъ дилберу любезна!

ОТЪ КЮСТЕНДИЛЪ.

97.

Се сѫмъ свѣто помамила, —
И женѣно, не женѣно,
И такмено, не такмено,
И Гякче-та, и попче-та.
И Владыка, и Патріка;
Такмени сѫмъ растакмила,
Женѣни сьмъ разженила,
Гякче-та сѫмъ разгякчила,

[5]) Елхи — Елхи (древеса) надвишяватъ.
[6]) Сева се на небе-то (казватъ).
[7]) Захвяна да му се моли.

Попче-та сѫмъ распопила,
Владыка сѫмъ развладычила,
Патрика сѫмъ разпатричила.
Ни ме зема неженѣно.
Ни ме зема растакмено,
Ни ме зема разженѣно,
Ни ме зема разгякчено,
Ни ме зема распопено,
Ни ме зема развладычено,
Но ме зема Патрика-та. —
Де гиди, джанѫмъ де, Патрика-та,
Де гиди, рано добро де! *)

Любовны и Хороводны.

98.

„Севделино, мала моме!
Тували си, мори, самале си?
— Та тува сѫмъ, аго, не сѫмъ сама:
Тува ми е, аго, стара майкя,
Стара майкя, стари баща. —
„На майкя ти, моме, лѣсно быва, —
На майкя-ти — гнили круши:
Нека гризе, нека пукне!
На баща-ти — лула тутунъ:
Нека піе, нека пукне
И що види да не каже,
Щото чинатъ луди млади!
На брата-ти ощъ полѣсно, —
Два кобура телли коршумъ;
На сестра-ти — телли коланъ,
Нека носи, нека траи
И що види да не каже,
Що-то чинатъ луди млади!“

99.

„Карафиль-о, мала моме!
И още ли мома ходишъ,
Мома ходишъ — свѣта горишъ,
Свѣта горишъ — мене мамишъ!
Измами ми сва-та стока,
Сва-та стока, сермія-та, —
Сермія-та Анайкова
Анайкова, бабайкова:
Триста гроша бели пари
И петъстотинъ се жѫлтицы.
Повьрни ми, моме, отъ пари-те,
Да не ходимъ сиракъ, помакъ;
Да си купа врана коня:
Да не ходимъ тъмнини-те,
Да не газимъ калове-те,
Калове-те — кални друми;
Че да викатъ селяне-то:
— Ваниръ ходи по село-то,
Млады люби, стары дави! —“
Карафиль-а говореше:
„Е тизека, лудо младо!
Изведи си марторій,
Дека ми си пари дало.“
А лудо ю говореше:
„Карафиль-о, мала моме!
Не сьмъ давалъ у виделo,
Та да имамъ марторій;
Но ти давахъ у темнина:
Дребни звезди — марторій
Ясенъ месецъ — самъ кадія!“
Карафиль-а говореше:
„Е тизека, лудо младо!
Ти имало — та давало,
Я немала — та зимала!

*) Слушана въ градъ-тъ отъ селскы жены.

100.

Проговори лудо младо:
„Хайде, душо, мене земи, —
Я сѫмъ Цоне, младъ терзія;
Че ти шіемъ бела сая:
Ти да носишъ, я да глѣдамъ, —
Да пуцаятъ душмане-то —
И твои-те, и мои-те!“
Па другъ и рекалъ:
„Хайде, моме, мене земи, —
Я сѫмъ Цоне коюмджія;
Че ти ковемъ гюмушъ павти:
Ти да носишъ, я да глѣдамъ, —
Да пуцаятъ душмание-то
И твои-те, и мои-те!“
А Цона му говореше:
„Е тизека, лудо младо!
Да бы азе избирала
Сакви-такви, като тебе,
Градина бы заградила!
Та бы сите изберала:
Кои колѣ, кои пракѣ, —
Тебе бы те трѫнъ турила,
Трѫнъ турила на прелазю;
Презъ тебе бы минувала,
С' гантанъ бы-те замитала,
С' поли бы-те премитала!“

101.

Хубава мара Лятинка!
Заиска Стоянъ Лятинка;
Майкя я дава, не дава, —
Баща я никакъ не дава:
Оти е Стоянъ бекрія,
На руйно вино ищахлія
По тія хладни земницы,
На ружки ножи делія,
У дружина кавгаджія.
Заклѣлъ се Стоянъ, преклѣлъ се,
Вече вино да не піе
И тая люта ракія,
Ружки ножи да не тегли,
С' дружина кавга да не чини.
Та му са дали Лятинка.
Па не учини се ни два дни,
Ни два дни, море, ни три дни, —
Зареди Стоянъ механы.
Седела Мара, чекала
До двои петли, до трои. —
Нема Стоянъ да си дойде!
Деветъ е леба испекла,
Товаръ е дрьва изгорела
И страна бела борина,
Ока е памукъ испрѣла,
Шаренъ е чорапъ оплела,
Свиленъ е дилберъ навезла, —
Па нема Стоянъ да дойде!
Пуста я дремка одреми!
Сложила глава на стола,
Като змія на грамада.
И Стоянъ порты почукналъ.
Двашъ почукналъ, тришъ повикналъ:
„Хубава Маро, Лятинко,
Я стани та ми отвори!“
Недочула го Лятинка,
Да стане да му отвори;
По мила го майкя дочула,
Та стана та му отвори.
Па Стоянъ се измами:
Пригѫрне майкя цалива, —
Онъ си е рекѫлъ любе е!
Майкя му вели говори:
„Сынко Стояне, Стояне!
Не ти е, сынко, любе-то,
Но ти е, сынко, майкя-ти.“

И Стоянъ се е засрамилъ,
Дека е майкя цаливалъ:
Земалъ си Стоянъ ножеве,
Та си сосече любне-то.
И самъ се Стоянъ убоде!

102.

Митъ-митъ-митъ-митано,
Кара гюзли Султано!
Мита има алтжнъ чело.
Алтжнъ чело телосано;
Мита има танки вежди,
Танки вежди веждосани;
Мита има цьрни очи,
Цьрни очи сжрмесани;
Мита има бело лице,
Бело лице набелено,
Бело лице набелено,
Набелено, нацьрвено,
Нацьрвено, нагиздено;
Мита има двѣ ябуки.
Две ябуки, две петровки:
Ни гы сжнце огреяло,
Ни гы слана попарила,
Ни гы очи погледнали,
Ни гы рака пофанала;
Мита има стара майкя,
И Мита и говореше:
Я пукни, мале, я тресни!
Ти дойди, море саяджи,
Саяджи, море бегликчи:
Ти мене люби — асъ тебе!

103.

Е, Мехмеде, Мехмедъ язаджіо!
Е, Еленко, Еленко робинкіо!
Заробена Еленка робинкя.
Не знаялъ е Мехмедъ язаджія,
Дека му е Елена робиня,
Дека му е, море, мила Сестра!
Залюбилъ я Мехмедъ язаджія,
Залюби средень нощъ — полунощъ.
Кога было утро озарано,
Се чаджре сжнце огреяло, —
Мехмедъ — чаджръ сжнце не огрѣя;
Се чаджре слана е паднала, —
Мехмедъ чаджръ слана попарила!
Проговори Еленка робиня:
„Е, Мехмеде, Мехмедъ язаджіо!
Отъ коя си, море, покраинина?
Какво викатъ твоіо мили баща,
Какво викатъ твоя мила майкя?“

Проговори Мехмедъ язаджія
„Е, Еленко, Еленко робинкіо!
Моіо баща, бре — Іованъ делія,
Моѭ майка — Сребра кръчмарица.“
Заплака се Еленка робиня,
На Мехмеде по тихомъ говори:
„Е, Мехмеде, Мехмедъ язаджіо!
Та защо ме ти, море, залюби?
Егле нія — братокъ и на сестра!
Ти-зе иди, де слънце заходи, —
Я че идемъ, де слънце изгрѣва:
Ега бы се отъ грѣхъ избавиле,
Ега бы се у рай улезнале!“
Мехметъ ойде, де слънце заходи,
А Елена — де слънце изгрева,
И они са у рай улезнале.

104.

Ранила мома рано на вода;
Ранило лудо с' коня по нея:
Бре, овде — онде да я достигне!
Ни я стигнало, ни я сретнало, —
Тамъ си я наиде на кладенче-то.
Бре, вода ліе, бело лице міе!
Китка и зема и я цалива!
Бръзна се мома та дури дома,
Па на майкя си вели, говори:
„Мале ле, мамчице, стара вещице!
Защо ме пращашъ рано на вода?
Ранило лудо с' коня по мене:
Бре, овде--онде да ме достигне!
Ни ме стигнало, ни ме срѣтнало, —
Тамъ си ме найде на кладенче-то;
Китка ми зема и ма цалива!“
— Ако е, щерко, щерко румено!
Росна е китка за миришанѣ,
Бело е лице за цалуванѣ,
Рамна е снага за пригръщанѣ! —

Пѣсни Жѫтварски.

105.

Като отидатъ на нивѫ-та да зажнѫтъ моми-тѣ пѣятъ:

Ружице ле, бела ружо!
Зажни, ружо, най напреде:
Тебе кажатъ — лека рака
Лека рака, блага душа.
Днеска кажатъ — два праздника:
Макавеа, Св. Недѣля.

Па Пладне.

106.

Сѫнце ми се застояло
На стрѣдъ небо — на пладнипа,
Та си гледа чудно чудо!
Сестра братокъ препродава
За цьрвило, за белило,
За шарено оглѣдало
И за тенки бели дари.

Па Южина.

107.

Елено, Елено, бре шикѣръ Елено!
Бре шикѣръ Елено, Махмудъ челебіе!
Махмудъ челебія многу сѣдба има,
Малко му аргакѣ — двесте и дваесе,
Двесте и дваесе, триста и триесе!
Си аргакѣ ужнуваха,
А Елена не ужнува.
Елена, е Еленко!
Си аргакѣ — болгуръ-чорба,
Тренка-мренка не ужнуѣ:
Туку чека господаро:
Съ господаро да ужнува —
Баятъ симитъ, прѣсно млѣко.
Кога было довечера,
Довечера, на вечера,
Искачи се с' господаро,
С' господаро на чардако,
Вечерала младо ягне.
Кога было на плащанѣ,
Вси аргакѣ исплатиха,
Вси аргакѣ — бели пари,
А Еленка — се жѫлтици.
Кога было на походу,
Си аргакѣ испоидоха,
А Елена не пущаятъ,
Не пуща я господаро.
Елена му говореше:
„Я ме пущи, господарю,
Я ме пущи, да си ида!“
А господарь говореше:
„Ти бы, Елено, мислила,
Та не бы, мори, ручала
Пресно млеко, баятъ симитъ!
И не бы се качувала
На високи-тѣ чардаци, —
Ти не бы ягне ручала,
Не бы жѫлтици зимала, —
Ти не быва да си идешъ:
Тизе не си за бугарка,
Но си тизе за ханѫма,
За ханѫма, за менека;
Да си седишъ на чардако,
Да ми седишъ до колѣно,
Да ми думашъ на галено!“

Падъ Вѣчеръ.

108.

Троица Турци минаха
И деветъ були караха;
Сите гы деветъ даваха
За една бела бугарка:
Бугарка, мамо, та душа, —
Бугарска душа мерише
На тове ситенъ босиліокъ;
Булина душа мерише
На това бело белило!

Отъ нивя-та на дома.

109.

Мори Лозено, моме Лозено!
Лозенинъ баща три кули гради,
Три кули гради, две лозя сади,
Две лозя сади, три чешми прави;
Сама Лозена чиракъ му была,
Чиракъ е была, калъ му давала,
Калъ и калове, бели вѣрове.
Мина, промина селски субаша,
Тана Лозена вели говори:
„Мори Лозено, моме Лозено!
Остаѓ, Лозено, калъ и калове,
Калъ и калове, бели варове,—
Ела, Лозено, тизе по мене!

ПѢСНИ ТРАПЕЗАРСКИ.

110.

„Пойдохъ, поведохъ, мила мале, коня на вода;
Соколъ — на рака, мила мамо, загаръ — по меня.
Усрѣща ми е, мила мале, едно момиче,—
Пременило се, мила мале, начинило се;
Като го видохъ, мила мале, умъ ми занесе,
Умъ ми занесе, мила мале, конь ми утече,
Соколъ ми литна, мила мале, загаръ ми бѣга!
Дали по соколъ, мила маме, ели по коня,
Дали по загаръ, мила мале, ели по мома?“
— По мома иди, мили сину:
Конь че си купишъ, мили сину,
Соколъ че фанешъ, мили сину,
Загаръ че найдешъ, мили сину.—
Мома не можешъ!

111.

Гржче шета по зелена ливада,
Нема с' кого дума да си продума;
На коня си тихомъ, тихомъ говори:
„Думай, думай, коню, два-та да си думаме!
Дека бехме снощи вечерь на конакъ,
Тамъ имаше три дѣвойки хубави:
Една-та е Трендафилка девойкя,
Втора-та е Каремфилка девойкя,
Трета-та е Любичица момица.
Що-то викатъ Трендафилка девойкя,

Она мепе демиръ софра тураше;
Що-то викатъ Каремфилка девойки,
Она мене ромъ, ракія служеше;
Що-то викатъ Любичица момица,
Она мене руйно вино служяше.

112.

„Що-е чудо злато на пенджери? — хей! хей!
Азъ да люба златна аиманія!
Дай ми, Боже, гергевъ отъ мерджана, — хеи! —
Да навеземъ той бели іоргана,
Да покріемъ той млади бекяра, — хей! хей!
Да си видимъ, бекяръ какъ спава:
„Бекяръ спава — очи не затвара, — хей! хей!
Денямъ, нощемъ се си Бога моли:
„Дай ми, Боже, крила паунови, — хей! хей!
Дай ми, Боже, очи соколови:
Да прелетимъ Сава и Морава, — хей! хей!
Да паднемъ на Едренско полѣ,
Да си тражимъ любе спрема мене, — хей! хей!
Що не піе вино и ракія.
Що-то яде блага медовина, — хей! хей!
Що му біе сахатъ у пазуки,
Що ми пое булбулъ по папуци! — хей! хей!

113.

Царъ Констандинъ коня яха, —
Дегиди, джанжмъ де!
Презъ глава си сабля маха, —
Дегиди, джанжмъ де!
На Струма се прошетнува, —
Дегиди, джанжмъ де!
На Струма се огледува, —
Дегиди, джанжмъ де!
С' Струма зборъ зборева; —
Дегиди, джанжмъ де!
„Ка сѫмъ тенко и високо, —
Дегиди джанжмъ де

Още да сѫмъ цьрнооко, —
Дегиди, джанѫмъ де!
Се бы свето помамило, —
Дегиди, джанѫмъ де!
Женѣни бы разженило, —
Дегиди, джанѫмъ де!
Такмени бы разтакмило, —
Дегиди, джанѫмъ де!
Попове бы разпопило, —
Дегиди, джанѫмъ де!
Діаконю бы раздячило, —
Дегиди, джанѫмъ де!
Владицы бы развладичило —
Дегиди, джанѫмъ де!
Патрици бы разпатричило, —
Дегиди, джанѫмъ де!

У ЛОЗІЕ НА ГРОЗДОБЕРЪ.

114.

Дотекла е Струма вода вечерь по акшамъ,
И донела едно дърво, зиме зелено;
У дрьво-то едно пиле съ перя шарено,
У листомъ се сокривуе отъ зли времена,
Како мома у деверіе отъ тужно войно.
Оправила дилберъ Стойна у родъ на госте;
У среща ю мили баю, — отъ Стамболъ иде.
„Добро утро, дилберъ Стойно, каде ч' идешъ?“
— Далъ Богъ добро, мили баіо, у родъ на госкѣ. —
„Че те пращамъ, дилберъ Стойна, у право да кажешъ:
Живо ли са, здраво ли са, у наша дома?“
—Се са здраво, се са живо,-прѫво либе многу болно.
Многу болно, че да умре! —
„Ако умре, нека умре, — ти быди жива!“

От Село Челинци (Радомирско).

115.

Стояне мори Стояне!
Затжкми Стоянъ, затжкми
Гюбрена вита̀ невѣста,
Затжкми и ѭ ютжкми
И па ѭ стоянъ доведе.
Води ѭ Стоянъ, води ѭ,
Го̀динж и половинж.
Селска го бѣда юбеди
За правж бѣлж пра̀винж,
Та си фана'а Стояна
Дрѣнопол'ски-тѣ сегмене.
Закарали са Стояна
У Дрѣнопол'ско ливагье;
Затворили са Стояна
У Дрѣнопол'ски зжндане̂;
Лежалъ е̂ Стоянъ, лежалъ е̂
Деветъ е̂ годин' лежало.
Що беше любе Гюбрена —
Вездень му ру'о переше,
Що беше майка Стояну —
'Са нощь му ру'о носеше
Прес' това росно ливагье,
По тія тьмни, бре нощи.
Та си отиде майка му
Стоянъ си майки говори:
„Мале-ле стара майчице!
„Да идешь, мале, да идешь,
„На Дрѣнопол'ско ливагье,
„Да прашашь, мале, да прашашь.
„Бре Турци, бре Дрѣнопол'ци:
„Що че *сакая* за мене —
„Да давашь и да предавашь,
„*Ега* си мене упущишь."
И майка си го послуша,
Та си отиде, отиде
При Турци при Дрѣнопол'ци,
Па си прашуе бре Турци:
„Що че сакате Стояну:
„Да давамъ и да предавамъ."
Я Турци си у говоре:
„Мале-ле, стара майчице!
„Нищо нечеме Стояну,
„Не-л' му сакаме Гюбренж,
„Гюбренж вита̀ невестж;
„Да ѭ посправишь, посправишь,
„Па при насъ да *а* доведешь:
„Салъ три-дни при насъ да сѣди
„На високи-тѣ чардаци,
„На широки-тѣ сараи...."
Та майка си имъ говори:
„Бре Турци бре Дрѣнопол'ци!
„Не самъ прашала Стояна:
„Ако ѭ Стоянъ бре пущи,
„А чемъ ви неѭ *довѣсти*."
Па си отиде, отиде,
Отиде, темни зандане̂,
Та си ка̀зуе Стояну:
„Стояне сину, Стояне!
„Нищо ти нече бре Турци,
„Нел' ти сакае Гюбренж,
„Гюбренж вита̀ невестж:
„Да ѭ посправимъ, посправимъ
„И при нихъ да ѭ отведемъ:
„Салъ три-дни при нихъ да сѣди,
„Тога чай тебе да пуща'!"...
Стоянъ на майка говори:
„Мале-ле, стара ма̀йчице!
„Деветъ самъ годинъ лежало,
„И ёще деветъ че лѣжимъ,
„Ама си неѭ не давамъ...."
Пай си отиде майка му,
Отиде дома на двори,

Та си проклѣла Гюбренѫ:
„Проклѣта да си Гюбрено!…
„Гюбрено вита невесто —
„За тебе Стоянъ Затворенъ!…“
Гюбрена думѫ не дума —
Улѣзна ’ладни зевници,
Облече ру’о Стояну;
Облече кожухъ *бориновъ*
И тури калпакъ *бориновъ*;
Запаса сабля огнена
И си замѣтна френгія;
Привеза бѣло бре гърло:
Ако ѭ Турци бре сретна,
Сосъ главѫ да имъ накивне —
Буди ѭ гърло болѣло.
Извела коня’ не кованъ —
Деветъ é годинъ не кóванъ,
Деветъ é годинъ не зóбенъ —
Отъ ка’ é Стоянъ затворенъ!
Турила нога зенгіѭ —
Дури другá-та да тури,
Сретнале са ѭ, бре, Турци.
Бре Турци, бре Дрѣнопол’ци —
Веднакъ ю селямъ бре дали;
Она имъ з’ глава завърте —
Буди ѭ гърло болѣло.
Заминали ѭ Турци-тѣ.
Отиде она, отиде,
У това росно ливагье,
На Дрѣнопол’ски чáрдаци,
На широки-тѣ сарае:
Чукнала порти шарени —
Пò-скоро Турци слѣзнале:
Отворили са порти-тѣ.
Едни ю коньу лове’а,
Други ю каве пече’а,
Трети ю чубукъ палеа;
А она си имъ говори:
„Бре Турци бре Дрѣнопол’ци!
„Я не самъ дошло за каве,
„Язе самъ Царевъ *чуадарь;*
„Мене é Царьо пратило:
„Отворете ми зандапье —
„Пущете дължно, не дължно,
„Стояна мене бре дайте,
„Че да го карамъ на Царо,
„На Царо язе на пидать.“
Поскоро Турци слѣзнали —
Отворили са зандапье,
Пущили дължно, не дължно,
Стояна пой са, бре, дали.
Забрала си é Стояна —
Пресъ това полье широко
Пресъ това росно ливадье.
На Стоянъ му са молеше:
„Тако ти Бога чуадарь.
„На кадѣ мене че карашь?“
Я оно си му говори:
„Стояне море Стояне!
„Видишъ ли полье широко,
„У полье дърво високо —
„Тамо чемъ тебе да карамъ,
„Тамо чемъ тебе да сѣчемъ,
„Да сѣчемъ пáрче по пáрче —
„Да те качуемъ по стебла,
„Де-но са черни орлове!“
Отиде Царевъ чуада’рь
У това полье широко,
Подъ това дърво високо.
Слѣзналъ é Царевъ чуадарь,
На собра су’и, бре дърва;
Наклалъ é ясни огневе,
Турилъ é каве да пече:
Стоянъ му коньо шеташе
И’га шеташе молвеше:
„Тако ти Бога чуадарь!
„Язе си имамъ бре ру’о —
„’Се си на това прилича,

„Язе си имамъ бре кожухъ —
„'Се си на твойо прилича —
„И него чемъ ти 'ариза:
„Ты не мой мене да губишь!
„Язе си имамъ, бре, калпакъ,
„Бре калпакъ, Богъ-ми, боринофъ
„И него чемъ ти 'ариза:
„Салъ мене не мой да губишь!
„Язе си имамъ, бре, сабля,
„Бре сабля, Богъ-ми, огнена —
„'Се ми на таѭ прилича —
„И неѭ чемъ ти 'ариза:
„Ты не мой мене да губишь!
„Язе си имамъ, бре, пушка,
„И неѭ чемъ ти 'ариза —
„Ты не мой мене да губишь!
„Язе си имамъ, бре, коня,
„'Се ми на твойо прилича —
„И него чемъ ти 'ариза:
„Ты не мой мене да губишь!“
Тогай си она говори:
„Стояне, мори Стояне!
„Не познавашь ли, бре, коньо,
„Дека е́, Богъ-ми, бре, твойо?
„Не познавашь ли кожуо,
„Дека е́, Богъ-ми, бре, твойо?
„Не познавашь ли сабля-та,
„Дека е́, Богъ-ми, твоя-та?
„Не познавашь ли пушка-та,
„Дека е́, Богъ-ми, твоя-та?
„Не познавашь ли любе-то,
„Дека е́, Богъ-ми, твое-то?“

116.

„А бре момче младо!
„Како 'одишь горѫ,
„На́бери ми киткѫ, —
„Киткѫ одъ горицѫ:
„Одъ горѫ горо-цвѣтъ,
„Одъ полье любикѫ;
„Одъ село трендафилъ!
Набрало е́ младо
Набрало е́ младо,
Па си пойде младо
По равни друмове.
У срѣща му е'но,
Ено лудо — младо,
Па му оно вели:
„А бре мо́мче младо!
„Фърли тая китка:
„Умрѣлъ ти е́ баща!
Па му жаль не дойде —
Не фърли си китка.
Пойде по́-нагорѣ —
У срѣща му друго,
Друго лудо младо
И оно му вели:
„А бре момче младо!
„Фърли тая китка:
„Умрѣла ти майка!...“,
Па му жаль не дойде —
Не фърли си китка.
У срѣща му друго,
Друго лудо младо:
„А бре момче младо!
„Фърли тая китка:
„Умрѣла ти се́стра!“
Па му жаль не дойде —
Не фърли си китка!...
У срѣща му друго,
Друго лудо младо.
Па оно му вели:
„А бре момче младо!
„Фърли тая китка:

„Умрѣлъ ти е братецъ!..“
Па му жаль не дойде —
Не фьрли си китка.
Пойде по-нагорѣ.
У срѣща му друго,
Друго лудо младо.
Пай оно му вели:
„А бре момче младо!
„Фьрли тая китка,
„Китка одъ горица,
„Одъ гора горо-цвѣтъ;
„Одъ полье любика,
„Одъ село трендафилъ:
„Умрѣло ти любе!“
Що то беше момче,
Момче лудо младо,
Тогай застанало,
Веднъгъ помислило:
Кому че ѭ носи —
Фьрлило е китка,
Китка одъ горица,
Одъ гора горо-цвѣтъ,
Одъ полье любика,
Одъ село трендафилъ.

Незабѣлѣжено, гдѣ е записана.

117.

Светъ Никола цьрквы гради
Все отъ сребро и отъ злато,
И отъ тоя безцяннъ камыкъ;
Още мало не сосало
Сребро, злато, безцяннъ камыкъ.
Па си земá светъ Никола
Патерица позлатена,
Па са шатна светъ Никола
На надолѣ край хубаво,
Край хубаво бѣло море.
Метна очи светъ Никола
По хубаво бѣло море,
Та си видѣ на дно море
Мрана рыба, гдѣ играе,
Гдѣ играе въ быстра вода,
На крила ѝ сребро, злато,
На глава ѝ безцяннъ камыкъ.
Светъ Никола съ патерица
Удри море — быстра вода,
Море са е разставило,
Кое горѣ, кое долѣ,
Светъ Никола на дно море,
Та улови мряна рыба.
Рыба му ся милно моли:
Пущи мене светъ Никола,
Просто да е сребро, злато,
Сребро, злато, безцяннъ камыкъ,
Токо мене жива пущи.
Светъ Никола отговаря:
Сребро, злато — да доградимъ
У цьрквы-тѣ волтари-тѣ,
Да обнижемъ прѣстоли-тѣ,
Безцяннъ камыкъ да ми свѣти
Да ми свѣти по волтари,
А тебе щемъ курбанъ *клати*,
Курбанъ *клати* на цьркви-тѣ,
Курбанъ да си дуръ до вѣка.

ИМЕНА-ТА

на

Почтенны-тѣ наши еднородци отъ разны-тѣ старны на отечество-то ни и вънъ отъ него, кои-то сѫ съдѣйствували съ извънреднѫ помощь за издаваніе-то

на

„Българскый-тъ народенъ сборникъ".

ОТЪ ПАНАГЮРИЩЕ:

Панагюрско-то Читалище	Подарява	Лиры т.	три	3.
Недѣльо Вълковъ Ланджевъ. . . .	„	„	двѣ	2.
Стайко Тодъровъ Дедевъ.	„	„	двѣ	2.
Поибренска-та Община	„	„	една	1.
Петришка-та Община	„	„	една	1.
Абадж. и Терзійскый-тъ Еснафъ . .	„	„	една	1.
Священникъ Цвѣтко Георгіевъ . .	„	„	една	1.
Недѣльо Лулчевъ Гуговъ	„	„	една	1.
Иванъ Недѣлевъ Ланджевъ. . . .	„	„	една	1.
Радъ Радовъ Каменскы	„	„	една	1.
Симеонъ Х. Кыриловъ	„	„	една	1.
Иванъ Стояновъ Джюджевъ. . . .	„	„	една	1.
Захарія Сѫббовъ Койчевъ	„	„	една	1.
Петко Ралевъ Мачевъ.	„	Минцъ	единъ	1.
Симеонъ Неновъ Бояджи.	„	„	единъ	1.
Павелъ Койчевъ.	„	„	единъ	1.
Дѣдо Недѣльо Нѣмскы	„	Лира т.		½

ОТЪ ПИРОТЪ:

Н. Преосвященство Нишавскый Партеній	Подарява	Лиры т.	двѣ	2.

ОТЪ СОФІѬ:

Черковна-та Община	Подарява	Лира т.	една	1.
Женско-то Дружество „Майка“	„	„	двѣ	2.
Х. Мано Стояновъ	„	Л. Анг.	една	1.
Д. Трайковичь	„	Лира т.	една	1.
К. Х. Цановъ отъ Видинъ	„	Луизъ	единъ	1.
Юрданка Филаретова	„	Лира т.		1 ½
Евгеница Х. Манова	„	Луизъ	единъ	1.
Маргарета Д. Х. Манова	„	Лиры т.	двѣ	2.
Илія Муавинъ Ефенди	„	Минца	два	2.
Д. Х. Мановъ	„	Минцъ	единъ	1.
Д. Митовичь	„	„	единъ	1.
Никола Т. Десевъ	„	„	единъ	1.
Еленка Н. Т. Десева	„	Минцъ	единъ	1.
Пеше Тодъровъ	„	„	единъ	1.
Тодъръ Пешевъ	„	бѣло медж.		1 ½

Рылскый Мънастырь	„	Лиры т.	пять	5.

ОТЪ ПЛОВДИВЪ:

Д. В. Манчевъ Книгопрод.	Подарява	Минцъ	единъ	1.

ОТЪ ЖЕЛѢЗНИКЪ:

Черковна-та Община	Подарява	Лиры т.	пять	5.
Священническо-то Съсловіе	„	„	двѣ	2.
Женско-то Дружество „Майчина любовь“	„	„	двѣ	2.

ОТЪ ЦАРИГРАДЪ:

Н. Пр. Ловченскый Іларіонъ	Подарява	Лира т.	една	1.
Н. Пр. Макаріуполскый Іларіонъ	„	„	една	1.
Н. Пр. Пловдивскый Панаретъ	„	„		½
Архимандритъ Викторъ	„	„	една	1.
Гавріилъ Кръстевичь	„	„	двѣ	2.
Х. Иванчо Ефенди	„	„	една	1.
Хр. Тъпчилеща	„	„	една	1.
Д. Гешоогλу	„	„	една	1.
Ст. Камбуровъ	„	„	една	1.

Н. Михайловскый	Подарява Лира т.	½
Г. Моровеновъ	„ „ —	½
Архимандритъ Григорій	„ „ —	½
Българско-то Печатарско Дружество „Промышленіе“ въ Цариградъ	Подарява Наполеондора	2.
Ученич. Дружество въ Robert College	„ Лира т. една	1.

ОТЪ ШУМЕНЪ:

Читалище-то „Св. Арх. Михаилъ“ .	Подарява Лиры т. двѣ	2.
Читалище-то „Напрѣдъкъ“	„ „ една	1.

ОТЪ ТЪРНОВО:

Търновско-то Читалище „Надѣжда“ .	Подарява Лиры т. двѣ	2.
Търновска-та Женска Община . . .	„ Мипца два	2.
Кассичка-та на ученици-тѣ отъ глав. уч.	„ „ единъ	1.

ОТЪ СВИЩОВЪ:

Черковна-та Община	Подарява Лира т. една	1.
Свищовске-то Читалище	„ Лиры т. двѣ	2.
Женско-то Дружество „Съгласіе“ . .	„ Наполеондоръ	1.
Еленка Дим. Х. Иванова	„ бѣло медж.	1.

ОТЪ РУСЧУКЪ:

Черковно-то Пѣвческо Дружество .	Подарява Лира т. една	1.
Димитрій Карамихалевъ, Тарджоманинъ при Русско-то Генерално Консулство.	Подарява Наполеондора	2.

ОТЪ БРАИЛА:

Николай Ценовъ, Председательтъ на Настоятелство-то на „Бълг. Книж. Дружество“ . . .	Подарява Лиры т. пять	5.
Стефанъ Беронъ	„ Мипца пять	5.
А. Кановичъ	„ Лиры т. двѣ	2.
Диму Петровичъ	„ Лира т. една	1.
Лука Радуловъ	„ „ една	1.
Иванъ Х. К. Брѣговъ	„ „ една	1.
Бойко Нешовъ	„ „ една	1.
Ан. Куртовичъ	„ „	½

ОТЪ ГАЛАЦЪ:

Евлогій Георгіевъ . . . . Подарява Лиры т. пять 5.
Гавріилъ Г. Авраамовъ . . . . . „ Лира т. една 1.

ОТЪ ТУЛЧА:

Докторъ П. Минчевичъ . . . . . Подарява Лиры т. пять 5.
Тулчанско-то Читалище „Сѫгласіе“ „ „ пять 5.

ОТЪ ОДЕССѪ:

Одесско-то Българско Настоятелство . . Подарява Руб. 120.

ОТЪ КИШИНЕВЪ:

Кыпріяновскый Мънастырь . . . . . . Подарява Рубли 100.
Архимандритъ Косма Зографскый. . . . „ „ 50.
Кишиневско-то Българско Общество за распространеніе просвѣщеніе-то между Българе-тѣ . . Подарява Руб. 50.
Ст. Уваліевъ . . . . „ „ 15.
Иванъ Дончевъ . . . . „ „ 10.
Христофоръ Недѣлковъ Караджа . . . . „ „ 10.
Николай Маноловъ Поповъ . . . . „ „ 5.

ИМЕНА-ТА

НА

Родолюбивы-тѣ Спомоществователи.

ОТЪ ПАНАГЮРИЩЕ.

Священникъ Лука П. Дойчевъ, Священникъ Нейко С. Чюклевъ, Х. Манчо П. Н. Златаровъ, Константинъ Н. Десимировъ, гл. Учитель, Петко В. Королеевъ, взаимный учитель, Тодъръ Х. Пеевъ, Филипъ С. Щжрбановъ, Георгій А. Зафировъ лѣкарь, Тодъръ Цвѣтковъ бояджи, Илія В. Гыдиковъ, Коста Станковъ бояджи, Ганчо Николовъ Кундураджи, Райко Т. Белопитовъ, Григоръ Георгіевъ Черчи, Никола М. Станчевъ, Цвѣтко Неновъ пѣвецъ Черковный, Илія Яковъ Делибалтовъ, Деянъ Неновъ Френскый шивачь, Найденъ и Пеьо Дриновы, Димо П. Димановъ, Димитъръ Ионевъ Берберъ, Атанасъ В. Дзуриловъ, Пенчо Дойчевъ Налбантинъ — по единъ екземпляръ.

Ученици:

Димитъръ С. Щжрбановъ, Тодъръ Д. Белопитовъ, Георгій К. Янчеровъ, Георгій В. Илчевъ, Лука С. Х. Крьстевъ, Тома Х. Г. Х. Томовъ, Лука Д. Гуговъ, Христьо Радовъ Гешановъ, Никола І. Бекяровъ, Дойчо Д. Илчовъ, Георгій П. Сапунджіевъ — по единъ екземпляръ.

Отъ село Стрѣлчѫ.

Х. Попъ Евстатій П. Продановъ, Попъ Бойчо Петровъ, Ганчо Милевъ Чишерановъ Учитель, Ангелъ Мариновъ, Филипъ Милевъ, Рашко Генчевъ Гуджовъ, Димитъръ Костовъ — по единъ. За училище-то 2 екземпляра.

Отъ село Поибрене.

Священникъ Недѣльо, Нено Николовъ, Стойно Николовъ, Нено Ганчевъ, Владъ Неновъ, Рашко Неновъ, Дѣлчо Ивановъ Лулчовъ, Георгій Недѣльовъ, Георгій Петровъ, Димитъръ Петровъ, Драго Стояновъ, Нейчо Драговъ, Курта Цвѣтковъ, Стоянъ Добревъ, Андонъ Недѣльовъ, Станоя Велковъ, Лука Тодъровъ, Стоянъ Николовъ Дзябковъ, Недѣльо Ивановъ Болчовъ, Стефанъ Попъ Ивановъ отъ Мирково — по единъ екземпляръ.

Отъ село Пирдопъ.

Лука Х. Павловъ, Харалампій Златановъ, Манолъ Златановъ, Димитъръ Теодъровъ Кундураджи, Павелъ Лиловъ, Христо Симеоновъ Боляровъ, Саво Рашковъ Грьнчярь, Андрей Георгіевъ, Стоянъ Николовъ Фурунджи отъ Буново. Теодъръ Ивановъ Кюркчи, Филипъ П. Бошковъ отъ Клисурѫ Учитель, Теодъръ Л. Кацаровъ Взаимноучитель, Добре Богдановъ Взаимноучитель — по единъ екземпляръ.

Ученици:

Григорій Цановъ, Симеонъ Алдевъ, Иванчо Маноловъ, Николчо Савовъ, Марія Лулчова учителка — по единъ екземпляръ.

ОТЪ ПИРОТЪ.

Игу Каракашевъ за сынъ си Евстатія и за внуци-тѣ си Христа и Димитрія 3 екземпляра. Гога Неновъ за сынове-тѣ си Елисей и Тодъръ, Христо П. Х. Павловъ за сынове-тѣ си Симеона и Проф, Константинъ П. за сынове-тѣ си Петъръ и Димитъръ, Хр. Г. Пасаровъ Пещерецъ учитель, Пота Панчевъ учитель, Крьсту Кыровъ учитель — по 2 екземпляра. Икономъ Попъ Константинъ, Първосвященникъ Мануилъ, Священникъ Мануилъ Джуновъ, Священникъ Тома за сынъ-си Василъ, Священникъ Иванъ отъ Расницѫ за сынъ-си Алексія, Священникъ Георгій Стояновъ, Іеромонахъ Василій, Пенча Ивановъ Коджябашія за сынъ си Петъръ, Коца Б. Стефановъ за сына си Георгія, Георгій Царебродскый за сына си Георгія, Петъръ Н. Владыковъ, Докторъ Тана П. Крьстовъ за сына си Петъръ, Стоянъ Бож. Терзія, Михаилъ Анг. Спицеринъ, Алексія Г. за сынъ си Георгія, Живко Пешевъ, Анто П. за брата си Костадинъ, Коста П. за сынъ си Елено, Дим. Н. за сынъ си Спиридона, Елено Вел. за сынъ си Петъръ, Мано Х. Н. за сынъ си Петъръ, Коста К. за сынъ си Ставрія, Іосифъ М. за сынъ си Ставрія, Петъръ Ш. за сынъ си Димитрія, Пешунъ М. за сынъ си Димитрія, Коста М. за сынъ си Атанасъ, Никола Д. Петк. Берберинъ, Маноилъ Р. Бояджіевъ, Живко Г. Джямбазовъ, Джуно Ив. Платнарь, Василъ Георгіевъ, Георгій М. Лютинъ отъ Град-ца, Наца Джуновъ отъ Град-ца, Евта Мариновъ отъ Стрелецъ, Димитъръ Хр. отъ Стрелецъ -- по единъ екземпляръ.

Ученици:

Петъръ Г. Пасаровъ Пещерецъ, Костадинъ Ангеловъ Бояджіевъ, Стоянчо М. Крьстовъ, Георгій Р. Крьстовъ, Іосифъ Д. Владыковъ, Видинъ Пан. отъ Расницѫ, Георгій Пан. отъ Расницѫ, Георгій Веселиновъ, Георгій Панагіотовъ Грамматиковъ, Петъръ Г. Курделіевъ, Петъръ Минчовъ, Петъръ Михалковъ, Крьсту Пан. Мисирджіевъ, Манолъ Ранч. Терзіевъ, Иванъ Николовъ, Иванъ П. Виден. отъ Крупецъ, Иванъ Стоян. Кантарджіевъ, Крьсту Ив. Кюшпіевъ, Алексія Антовъ, Петъръ Панагіотовъ, Іорданъ Алексіевъ, Алексія Кировъ, Маноилъ Пейчовъ, Димитъръ Тодъровъ, Иванъ Пейчовъ — по единъ екземпляръ

ОТЪ СОФІѬ.

Икономъ П. Тодъръ, Д. Д. Македонскый, Хр. П. Ковачевъ, Д. Мановъ, Георгій Анастасовъ, Георгій А. Трайковъ, Крьсте М. Х. Нешевъ, Димитъръ П. Ножаръ, Василъ Андоновъ, Георгій Панчевъ, Атанасъ Филиповъ, Стоянчо Цвѣтковъ Бакалъ, Братія Андоновы, Братія Х. Янковы, Хр. Митовъ Шопъ, Н. Митовъ Шопъ, М. Михаловъ, Коста Ивановъ, Георгій Панчевъ Кондураджискый, Коста Георгіевъ, Георгій П. Митковъ, Иванъ Костовъ Джумаали, Хр. Петровъ Бакалъ, Дим. Петровъ Калпакчи, Михалъ Миленовъ отъ Радомиръ, Богданъ Петровъ Миханеджи, Петко П. Стоиловъ отъ Лукорско, Манолъ Георгіевъ Миханджи, Стоичко Стоянчевъ отъ Бухово, Никола Стефановъ отъ Бистрицѫ, Георгій Недѣлчевъ отъ Копривщицѫ, Ангелко Стойковъ отъ Кѫтинѫ, Георгій Х. Мановъ, Спасъ П. Величковъ отъ Хилдомировци, Спасъ Василовъ отъ Пиротъ, Пантелей Раковъ отъ Пиротъ, Василъ Стояновъ отъ Орханійе, Георгій Ивановъ отъ Пиротъ, Тодъръ А. Стояновъ. Евстратія Кырковъ отъ Пиротъ, Георгій Трѫнковъ. Димитрій Х. Николчовъ, Михалъ Веселиновъ, Х. Авксентій Игуменъ Кремиковскаго Мѣнастыря, Св. Діаконъ Авксентій Рылецъ, Спасъ Коцевъ, Стойка К. Дудекова учителка, Юрданка Д. П. Антова, Димитрій Н. Карагіозовъ Търновецъ, Х. Ангелъ Търновецъ — по единъ екземпляръ.

Отъ Якорудѫ.

Х. Никола Стояновъ книгопродавецъ, Х. Стоянъ Недѣлчевъ книгопродавецъ — по единъ екземпляръ.

ОТЪ ТАТАРЪ-ПАЗАРДЖИКЪ.

Читалище-то екземпл. 3. Женско-то Дружество, Теофанія Кара-Николова, Марія Д. Доспѣвска, Станиславъ Д. Доспѣвскый, Илія Д. Икономовичь, Стефанъ Н. Консуловъ, Иванъ Геновъ, Петъръ Димитровъ, Братія Г. Пенови, Димо Христовъ, Тома Ангеловъ кафтанджи, Алекса Попъ Димитровъ, Стефанъ Андоновъ, Михаилъ Величковъ, Добре Дойчовъ, Петъръ Трифоновъ, Димитъръ Трифоновъ, Братія Петкови хандж̃іи, Михаилъ Стефановъ, Стоянчо Стоименовъ отъ Кричемъ, Атанасъ Стоименовъ отъ Кричемъ, Канлж-Кавашко-то Училище, Тодъръ Велчовъ, Михаилъ Трендафиловъ, Х. Рашко Х. Иліевъ, Пене Х. Величковъ, Георгій Попъ Петровъ, Священникъ Петъръ Ивановъ, Священникъ Никола Стойчевъ, Священникъ Петко Мариновъ, Священникъ Петко Дедковъ отъ Джумая, Константинъ Георгіевъ, Атанасъ Б. Кърстювъ учитель, Атанасъ П. Пенчевъ учитель, Иванъ Ангеловъ ученикъ — по единъ екземпляръ.

ОТЪ ПЛОВДИВЪ.

Членове отъ Пловд. Читалище:

Г. Н. Консуловъ отъ Т. Пазарджикъ, В. Ивановъ отъ Копривщицж — по 2 екзем. Манолаки Р. Малеевъ, Димитрій Коцевъ отъ Софіж, Димитрій Михаиловъ отъ Софіж, Костаки Нешевъ Чалжковъ, А. Т. Десевъ отъ Копривщицж, Костаки Пеовъ, Илія К. Калевъ отъ Панагюрище, Христо Иличь отъ Т. Пазарджикъ, Никола Х. Ивановъ, А. С. Балтовъ Книговѣзецъ отъ Клисурж, Михаилъ П. Димитровъ отъ Нишь, Богданъ Икономовъ отъ Т. Пазарджикъ, Д. Ц. Старипавловичь отъ Т. Пазарджикъ, Груе Л. Груевъ отъ Копривщицж, Атанасъ Д. Поповъ отъ Стрѣлчж — по единъ екземпляръ.

Ученици:

Минко Н. Мариновъ отъ Троянъ, Илія П. Бѣлковскы отъ Устово, Петко А. Гыдиджискы отъ Устово, Минко Т. Бъркаловъ отъ Калоферъ, Коста Д. Бошняковъ отъ Вратцж, Симеонъ Христовъ отъ Пиротъ, Яковъ Димитровъ отъ Пазарджикъ, Георгій Христовъ отъ Самоковъ, Андонъ С. Каблешковъ отъ Копривщицж, Василъ Х. Калчевъ отъ Троянъ, Михаилъ Іоцевъ Първановъ отъ Берковцж, Иванъ Х. Михалевъ отъ Черпанъ, Генчо П. Шойлековъ отъ Клисурж, Иванчо Т. Дързіевъ отъ Казанлжкъ, Янко П. Милковъ отъ Марсалково, Рада П. Гугова учителка отъ Копривщицж — по единъ екземпляръ.

ОТЪ АХЖ-ЧЕЛЕБИСКЖ-ТЖ КААЗЖ.

Село Устово.

Х. Христо П. Георгіевъ, Никола Петковъ, Х. Марія Х. Иванова — по единъ екземпляръ.

Горно Райково.

Даніилъ Костовъ, Христо В. Пангаловъ, Никола В. Пангаловъ, Вълко Г. Въргов — по единъ екземпляръ.

Долно Райково.

Ташю К. Бобутановъ, Никола Атанасовъ въ Смилянъ — по единъ екземпляръ.

ОТЪ АРАПОВСКЫЙ-ТЪ МЪНАСТЫРЬ.

Архимандритъ Гервасій отъ Габрово, Игуменъ на Мънастырь-тъ и за Мънастырь-тъ „Св. Недѣля" — по 2 екземпляра. Духовникъ Севастіянъ отъ Сопотъ, Священникъ Гавріилъ отъ Ловечь, Священникъ Х. Гедеонъ отъ Сопотъ, Діяконъ Іоакымъ отъ Черпанъ, Діяконъ Кырилъ отъ Одринъ, Богое Г. Радославовъ отъ Топалово — Икономъ, Игнатъ Петровъ отъ Черногорово — Клисарь, Христо Колевъ отъ Конушь — учитель — по единъ екземпляръ.

ОТЪ СОПОТЪ.

Проигуменъ Х. Митрофанъ Хылендарецъ и Партеній Стояновъ Учитель — по 2 екземпляра. Кырко Х. Ивановъ и сынове Ив. и Г., Священникъ Партеній Спасовъ, Священникъ Еню Костовъ, Священникъ Рачю Антоновъ, Кырко Петровъ, Георгій В. Шишеджіевъ, Танчо Даміяновъ и сынове, Х. Геока Павлевъ, Митю В. Шишеджіевъ, Иванъ Недковъ, Иванъ Петровъ за сына си Петра, Павле Л. Пиперковъ за сына си Христа, Тодъръ Н. Кошниковъ лѣкарь, Геока Н. Капановъ Студентъ, Иванъ М. Вазовъ, Димо Ивановъ Пачевъ, Иванъ и Дидю К. Петрови, Ганчо П. Николовъ учитель, Георгій Митовъ Карловецъ, Евгенія П. Павлева, Игуменія на Дѣвич. метохъ, Христина и Евпраксія Василіеви, учителкы — по единъ екземпляръ.

Отъ Сопотскый Мънастырь.

Іеромонахъ Отецъ Іоанникый Стояновъ, Іеромонахъ Отецъ Рафаилъ Максимовъ Игуменъ, Іеромонахъ Отецъ Нефталимъ Петковъ, Священнодіяконъ Богословъ Чоновъ — по единъ екземпляръ.

ОТЪ КАРЛОВО:

Читалище-то . . . . Екземпляра 5.

Членове на Читалище-то:

Илія Рачевъ, Ст. Д. Кушевъ, Марко Печ. Тантиловъ, Атанасъ Маджяровъ, Марко Ст. Аджярскы, Атанасъ Н. Бенчевъ, Ив. Г. Миховичь Захаралж, Александъръ В. Х. Вълковъ, Богу Петровъ Загорскый, Христо Г. Гжрлановъ, Христо Бочувъ Загорскый, Христо Тотювъ Сахатчи, Н. П. Тантиловъ, Георгій Деяковъ, Стефанъ С. Млатишумовъ, Х. Никола Н. Гайтанджи, Петъръ Ив. Фурнаджіевъ, — по единъ екземпляръ.

Ученолюбива-та Дружина . . . . Екземпляра 5.

Членове отъ Ученолюбивж-тж Дружинж:

Несторъ Кърстевъ отъ Копривщицж, учитель, Стефанъ Ив. Странскый отъ Калоферъ, Илія С. Милановъ, Стоянъ Вас. Чохаджи, Никола Л. Астарджіевъ, Евлогія Н. Пуліевъ, Ангелъ Г. Джяпуновъ, Х. В. Г. Кара-Ивановъ, Лазарь хр. Лаловъ, Георгій С. Станчевъ, Стефанъ Ив. Стайковъ, Х. Стефанъ Д. Янковъ, Иванъ Н. Кара-Топракліевъ, Никола Х. Недювъ, Иванъ М. Астарджіевъ, Начу А. Плятнаровъ, Петъръ П. Христювъ, Василъ Ив. Плятнаровъ, Христо С. Матковъ, Никола В. Тантиловъ Балжкчи, — по единъ екземпляръ.

Женско-то Дружество „Въспитаніе" . . . . Екземпляра 2.

Членове отъ Женско-то Дружество:

Марія Н. Пуліева, Елена П. Джамбазова, Параскева Ив. Х. Димитріева, Марія Хр. Пуліева, Ека Уч. Райнова, Марія В. Пуліева, Іеромонахъ Никифоръ Рылецъ, Гено М. Божиновъ — по единъ екземпляръ.

ОТЪ КАЛОФЕРЪ.

За Училище-то, за Читалище-то, за Женско-то Дружество, Д. Фингговъ учитель, Ив. Г. Чюнчевъ учитель, Пьрво Стоевъ учитель, Стефанъ Хр. Кжневъ учитель, Парашкева Шюшюлева учителка, Анастасія Узунова, Лала П. Стаматова, Анна П. Розова, Димо Х. Гендовъ, Стефанъ Х. Н. Кіойбашіевъ, Стефанъ Х. Гендовъ, Никола П. Чолаковъ, Стойчо Хр. Бешикташліевъ, Христо М. Караминковъ, Петко Ив. Ямантіевъ, Иванъ Б. Груевъ, Цанко М. Баларовъ, Іосифъ Хр. Вацуровъ, Димо Д. Аджяровъ, Иванъ Н. Тантиловъ, Иванъ Ст. Кацаревъ, Вжле Т. Брькаловъ, Никола Ив. Кжзжнмжшевъ, Гжчю Хр. Коисіевъ, Иванъ Хр. Прьвовъ, Петъръ Н. Бояджіевъ, Тодъръ Д. Сарджевъ, — по 1 екземпл.

ОТЪ ЧИРПАНЪ.

Священникъ Х. Д. Коларовъ, Бл. Икономъ П. Панаіотъ, Св. Иванъ Каріевъ, Х. Н. Х. П. Вапцаровъ, Мартинъ Янусъ Инжинеръ, Х. Д. Х. П. Кѫсѫровъ, Братія Х. С. Колинцовъ, Хр. С. Бояновъ, Братія Г. и Н. Данчевъ Живописци, Никола Т. Мѫрзовъ Казанл., Хр. Коевъ, Янко Т. Кочевъ учитель, Начо А. Начовъ, Хр. Ив. Бояджіевъ, Симеонъ П. Димувъ, Димитъръ Марковъ, Манолъ М. Коларовъ, уч. въ Мурсалково, Св. Никола П. Видевъ Кочеловъ — Тюркенмишь, Диму Г. Кочеловъ, уч. въ Тюркенмишь — по единъ екземпляръ.

Ученици отъ Дѣвич. училище:

Анка Х. Стамова, Х. Елка Х. Стефанова — по единъ екземпляръ.

Ученици:

Проданъ Василовъ, Х. Господинъ Г. Овчярскы, Стоянъ Г. Молловъ, Стоянъ К. Зидаровъ, Цане Пеневъ Каратерзилеръ, Тане Митевъ, Тане Петровъ, Нане Ст. Чолаковъ — по единъ екземпляръ.

ОТЪ ЖЕЛѢЗНИКЪ.

Членове отъ Черковна-та Община:

Благоговѣйный отецъ Попъ Порфирій, епитропъ Чер. Н. Благородіе, Х. Г. Славовъ, Х. А. Х. Митевъ, Петъръ Сливкооглу, Стоенчо Тоневъ, Минчо Бановъ, К. Г. Гюдюловъ — по 2 екземпляра.

Священници:

Благоговѣйный Отецъ Попъ Ст. П. Ивановъ, Господинъ В., Никола Славовъ, Станчо, Стайко, Иванъ П. Ст. Нона, Господинъ, Іосифъ Мирчевъ, Стефанъ Икономовъ, Стефанъ Петковъ, Кое Ивановъ, Иванъ Нейчевъ, Еньо Димитровъ, — по единъ екземпляръ.

Членове на Читалище-то:

За всичкы подписаны Г-да Членове на Читалище-то екземпляра 50.

Учители Градскы:

Атанасъ Ивановъ, С. Д. Вѣженовъ, Н. Тодъровъ, Хр. Георговъ, П. Ивановъ, Хр. С. Шиваревъ, Хр. Станчевъ, Тончо Мариновъ, Андрей Момчевъ, Іонко Ивановъ, Петъръ Тоневъ, Тачо Савовъ — по единъ екземпляръ.

Учители Селскы:

Стефанъ Х. Зафировъ, Хр. Сиревъ, Койчо Хрищенскы, Дим. П. Петровъ, Тод. Славовъ, Тод. Пенчевъ, М. Недѣлковъ, Н. П. Колевъ, П. Момчевъ, Ив. Ивановъ, Ст. Минчевъ, Петъръ Кѫневъ, Минко Миневъ, Констант. Новачковъ, Велчю Желевъ, Петко Пенчевъ, Петъръ Коевъ, М. Ивановъ, Дим. Тачевъ, Черньо Желевъ, Руси Тодъровъ, Ст. Ивановъ, Г. Желѣзковъ, Тоне Стояновъ, Раде Боевъ, Хр. Енчевъ, Дим. Руссевъ, Желѣзко Матевъ, Тод. Стамовъ, Анаст. Н. Икономовъ, Иванъ Николовъ — по единъ екземпляръ.

Чястны лица:

Ан. Паневъ, Ст. И. Стояновичь, Хр. Маджуновъ, Зафиръ Христевъ, Георгій Стоенчовъ, Костад. Р. Чолаковъ, Ат. П. Недѣлчевъ — по единъ екземпляръ.

ОТЪ ЦАРИГРАДЪ.

Н. Преосв. Г. Рафаилъ Д. Поповъ, Епископъ на Съединени-тѣ Българе 5 екземпляра. Петъръ П. Карапетровъ Панагюрецъ, Лука И. Джейковъ Копривщенецъ, Пѣтю Г. Крайовскый Панагюрецъ, Димитръ Пеновъ отъ Т. Пазарджикъ, Кузма Димитровъ отъ Срѣлча, Рашко К. Вѫжаровъ отъ Копривщицѫ, Пейо Пондйовъ Папукчийскый Панагюрецъ, Петъръ Т. Дедйовъ Панагюрецъ, Ангелъ Ф.

Камберовъ отъ Пирдопъ, Атанасъ Ст. масларъ отъ Т.-Пазарджикъ, Никола М. Гичовъ отъ Бобище (Костурско), Георгій Карагочовъ отъ Желѣзникъ, Делчо Р. Аржковъ отъ Панагюрище, Иованъ К. Тусчийскый отъ Панагюрище, Димитъръ Г. Сарафовъ отъ Копривщицѫ, Стоименъ Слановъ отъ Кюстендилъ, Стефанъ Златаровъ отъ Чирпанъ, Желйо Мировскый отъ Чирпанъ, Теодоръ Деновъ отъ Т.-Пазарджикъ, Димитъръ Ат. Калугеровскый Панагюрецъ, Теодъръ Г. Бояновъ отъ Самоковъ, Стефанъ Г. Шоповъ отъ Мирково — по единъ екземпляръ.

Ученици отъ Царско-то медицинско училище:

Стоянъ Т. Догановъ отъ Копривщицѫ, Желѣзъ Радевъ отъ Шуменъ, Петъръ Георгіевъ отъ Когелъ, Стефанъ С. Бобчевъ отъ Елена, Иванъ П. Шишковъ отъ Руссе, Іосифъ Петровъ отъ Кюстендилъ, Харалампи Мариновъ отъ Свиліево, Станко Попъ-Анастасовъ отъ Мустафа-Пашѫ, Павелъ Ст. Бобековъ отъ Панагюрище, Александръ Г. Економовъ отъ Дупницѫ, Христо І. Іосифовичь отъ Босна-Сарай — по единъ екземпляръ.

Ученици-Българчета отъ „ROBERT COLLEGE."

Петко В. Горбановъ, Учитель на Българскы, Петъръ Матеевъ, К. Стоиловъ, Петъръ Х. Димитровъ, Учитель на Турскы, Ст. Минчовъ, М. Ив. Бижовъ, Ив. Д. Гешовъ, Петъръ В. Горбановъ, К. Калчовъ, Ал. К. Люцкановъ, Юрданъ П. Георгіевъ, Хр. В. Бакаловъ, Богданъ Ив. Икономовъ, Г. Златановъ, Г. Маньовъ, В. Иовковъ, Т. Ивановъ, Аврамъ Величковъ, Н. Витановъ, Н. Х. Михайловскы, Ат. С. Камбуровъ — по единъ екземпляръ.

ОТЪ ШЮМЕНЪ.

Анастасъ Х. Стояновъ, П. А. Х. Димитріевы, Докторъ Мехмедъ Садѫкъ — по два екземпляра. Радушко Марковъ, Енчю и А. Р. Коліяно, Коста Н. Башкалфоолу, Н. С. Патоевъ, Величко Куцаровъ, бакалъ, Тодъръ Куцаровъ бакалъ, Н. Ж. Дюймеджіевъ, Братія М. Герджиковы, Стоенчо Златевъ Бакалъ, Танасъ Денчевъ, Стефанъ Ж. Х. Добревъ, Андонъ Я. Ченгеліевъ, Братія И. Кърджіевы, Дечко Каровъ Казанджи, Тодъръ Д. Поповъ, Евтимій Стояновъ, Д. В. Бошниковъ, Христаки Ивановъ, Илія Костовъ, Иванъ Шонтовъ отъ Търново, Коста Люцкановъ отъ Търново, Гіошу Пърнаръ отъ Велесъ, Злати Ив. Милевъ, Иванъ Д. Преславскый, Наку Ив. Мишковъ, Стефанъ М. Балтаджіевъ, Костакы А. Сахатчи отъ Търново, Д-ръ П. Марковъ, Сакеларій П. Паніотъ Х. Иванчовъ — по единъ екземпляръ.

Учители:

Д. Константиновъ, Т. Ив. Джебаровъ, М. Х. Радославовъ, П. С. Вълнаровъ, Тодъръ Байчевъ, И. Р. Блъсковъ — по единъ екземпляръ.

ОТЪ ТЪРНОВО.

Братія Пп. Икономовы 2 екзем. Тодоръ Шишковъ, Петръ В. Гюмюшевъ, Петъръ Димитровъ, Сѫщія подарява на Търн. Читалище и на Трѣвненско-то училище, Симеонъ Рашковъ, Лука Вълчовъ, Савва Н. Фичовъ, Никола Я. Златевъ, Иванъ П. Ивановъ, Никола. Г. Кабакчіевъ, Петръ Х. Кѫневъ, Стефанъ Миховъ, Братія Петювы, А. Н. Златарскый, Никола Кънчовъ, Димитръ П. Джеферовъ, Георгій Пп. Ивановъ, Анастасъ Симеоновъ, Докторъ Ст. Х. Пенчевъ, Петръ Г. Гюмюшевъ, Братія Рабатиловы, Михалъ Рачевъ, Петръ С. Пипевъ, Танасъ Х. Нидѣлковъ, Статъ Хр. Казасовъ, Стефанъ Христовъ, Иванчо Малечковъ, Минчо Ганчовъ Кундураджи, Христо Петровъ, П. М. Мазаковъ, Цаню Николовъ, Дончо Ивановъ, Георгій Д. Сарафовъ, Стефанъ Измирли, Харалампи Ивановъ, Илія, Георгій Петковъ, Стефанъ А. Сахатчи, М. Х. Поповъ, Владимиръ Ивановъ. Ангелъ Петровъ, Иванъ Ст. Бачовкаревъ, Христо Рашовъ, Илія И. Чакаловъ, П. Н. Габровалѫ, Матей Иліевъ, П. Гирвановъ, Х. Л. Х. Анастасовъ, Алекси Белчовъ, Глигоръ

Кънчовъ, Кънчо и Костадинъ, Никола Х. Тодъровъ, Василъ В. Владовъ, Панаіотъ Андоновъ, Янко Ю. Ковачевъ, Никола Х. Георгіевъ, Андрей П. Мѣдникаревъ, Христо Петровъ, Минчо П. Грънчаровъ, Тодоръ Стойковъ, Петръ Пп. Димовъ, Стоенчо Сичевъ Ловчанецъ, Георгій Колювъ Трѣвненецъ, Петю Пейковъ, Станю Николовъ, Нену Златевъ, Семо Тодъровъ, Х. Велико Стояновъ, Нидѣлко Николовъ, Трифонъ Филювъ, Крьстю Тодъровъ, За училище-то въ село Лѣсичери, За Читалище-то „Селска Любовъ“ въ село Горны-Турчета, Стоянъ Георгіевъ, Х. Христу Х. Ивановъ отъ Горния Орѣховица, Стефанъ Х. Станчовъ, Х. Тома Пп. Димитровъ, Х. Крьстю Пп. Димитровъ — по единъ екземпляръ.

ОТЪ СВИЩОВЪ.

Д-ръ Д. Павловичь, Д. Шишмановъ, А. К. Бешковъ, М. К. Бешковъ, Ст. И Попповъ, хр. Захаріевъ, П. Ивановъ, Дим. Попповъ, П. Д. Барновъ. Іеродіаконъ Кириллъ Ивановъ, Ив. Филчовъ, К. Кычовъ (Apotecar), Н. Хр. Сукнаровъ, Ан. Х. Ивановъ, Божинъ Т. Мечовъ. Хр. Филипповъ, К. Д. Авраамовъ, Х. Янко Пашанковъ, Филиппъ Мариновъ, Ан. Діолгеровъ, Икономовъ Балашовъ, Братія Теодоровы, Прок. Х. Константиновъ, Д. Н. Паворджіевъ, Божидаръ П. Копчовъ, Янку Макавеевъ, Гавріилъ Иліевъ, Даниилъ К. Пауновъ — по единъ екземпляръ.

ОТЪ БУКУРЕЩЪ.

Александръ Димитріевъ 3 екземпл. Д-ръ Атанасовичь, Спиру Констатиновъ отъ Търново, Михаилъ Х. Петровъ Етрополецъ, Николай Василіевичъ — по 2 екземпляра. Іеродіаконъ Кириллъ Ивановъ, Д. Ценовъ Свищовецъ. Мачо Лиловъ Сопотненецъ, Ганчо А. Григоровъ Сопотненецъ, Х. Иванъ Теодоровъ Сопотненецъ, Т. Ив. Алтжновъ Свищовецъ, Павелъ Икономовъ Свищовецъ, Ив. К. Кавалджіевъ Габровецъ, Іорданъ Грозовичь, Геор. Т. Катрановъ Свищовецъ, Найденъ Николовъ отъ Бургасъ, Мих. Сребровъ Търновецъ, Г. Тонковичь Габровецъ, Іорданъ Х. Димитріевъ Търновецъ, Петраки Іордановъ, Панагіотъ Г. Лазаровъ Свищовецъ, Илія Теодоровъ отъ Гюргево, Дим. Н. Чакжровъ Свищовецъ, Дим. Н. Пжндевъ Желѣзничанинъ, Пантели Ивановъ отъ Плоещъ, Иванъ Данчовъ Свищовецъ — по единъ екземпляръ.

ОТЪ БРАИЛА.

Бойко Нешовъ 5 екземпляра. Костаки Г. Стояновичь, Анастасъ Константиновъ — по 2 екземпляра. Д. П. Войниковъ, Д. Великсинъ, А. Кановичь, П. С. Чалжковъ, М. Станчовичь, Д. Д. Ханджовъ, Лука М. Станчовичь, Димитраки Константиновъ, Василаки Хаджи Костовичь, Иванъ Д. Ханджовъ, Велика Х. Д. Паничкова — по единъ екземпляръ.

Слѣджющи-тѣ сж събрани отъ Господина Д. Петровича:

Диму Петровичь, Маринъ Петровичь, Савва Д. Мжнзовъ, Цани Христовъ Градинаръ, Михаилъ И. Кушовъ Свищовецъ, Георгій Петровичь Свѣщаръ, Панайотъ А. Попповъ Руссенецъ, Михаилъ Ценовичь Градинаръ, Скарлатъ Стратовъ Котленецъ, Иванъ Стояновъ отъ Разградъ, М. Г. Минковъ отъ Ямболъ, Іонъ Поповичь (Родомъ Арменецъ), подарява на Женско-то Дружество отъ Долна-та Махала въ Свищовъ — по единъ екземпляръ.

ОТЪ ГАЛАЦЪ.

В. Добровичь 3 екземпляра. П. Д. Янколовъ 2 екземпляра. Д. А. Ивановъ Свищовецъ, Дончо С. Бойновски Габровецъ, Михаилъ Марковъ Тетевенецъ, Т. В. Пановъ Руссенецъ, Д. А. Ташковичь Свищовецъ, Петъръ И. Софійски, А. Михаиловъ Търновецъ, В. Пецовъ Габровецъ, Д. Маноловъ — по единъ екземпляръ.

ОТЪ ТУЛЧА.

Докторъ П. Минчевичь 5 екземпляра. Тончо Владевъ, Ив. П. Сейрековъ, Н. Хр. Дрѣновскый — по 2 екземпляра. Благоговѣйный Икономъ Енчо Димитровъ, Отецъ Крьстю Маловъ, Братія Теодоровы, Стефанъ Д. Теодоровъ, П. Хаâезовъ, Георгій Женевъ, Ст. Г. Женевъ, Александръ В. Сивковъ, А. Г. Бошнаковъ, Уч. М. Д. Тихчевъ, Георгій Трандафиловъ, Андонъ Т. Шопъ, Ив. Д. Борлаковъ, Ботю П. Дрѣновскый, К. Тодоровъ, Ив. Г. Папанчевъ, Василъ Н. Крановъ, Желѣзко Д. Чалжковъ, Стефанъ Павлевъ, Иванчо Иліевъ, Никола Разсадовъ, Иванчо Желѣзковъ, Тодоръ М. Авраамовъ, Н. В. Бибаджовъ, Др. Ж. Гіок-черенліевъ, Георгій Г. Грѣевъ, Пенчо Минчевъ, Ангелъ Кырчевъ, Ив. Хр. Минчевъ, Слави Вълевъ, Ил. Т. Маджаровъ Шюмненецъ, Іорданъ Х. Димитровъ отъ Жеравна, Стойчо Петровъ, Райчо Сжбевъ Шюмненецъ, Хр. Г. Пеевъ Карловецъ, Димо М. Вълковъ, Захарія Ив. Желѣзничанинъ, Іорданъ Д. Ексарховъ, Желѣзчо Н. Вълчевъ, Димитъръ Асѣневъ, Димитрица С. Зимова, Х. Михалчо Николовъ, Иванъ Д. Рашетаревъ, Петъръ Х. Иванчевъ, Илія Кырчевъ, Братія Х. Вълчановы, Георгій Т. Обрѣтеновъ, Димитъръ Д. Б. Орѣховчанинъ, Хр. Г. Лазаровъ, Костад. Х. Христовъ, Савва Николовъ, Димитъръ Л. Духовъ, Генчо П. Гешевъ, Іорданъ Добревъ, Ради Г. Ценовъ, Ив. П. Іобидовъ, Христо Брайковъ, Нено Георгіевъ Свѣщарь, Петъръ Георгіевъ, Нено Р. Мачевъ — по единъ екземпляръ.

ОТЪ ТУЛЧАН. ОКОЛНОСТЬ.

Священникъ Тодоръ П. Т. въ Караман-кюю, Стеф. Стояновъ въ Касап-кюю, Уч. Сиви П Маноловъ, Свящ. Димитъръ Петковъ въ Каранаскюю, Уч. Тодоръ Димитровъ въ Сарж-юртъ, Свящ. Іовъ Тод. въ Сарж-гіолю, Уч. Курти П. Деонисіевъ, Спасъ С. Кожухаревъ, Свящ. Петъръ Янакіевъ въ Башкюю, Уч. К. Икономовъ въ Чърнж — по единъ екземпляръ.

МАХМУДІЙЁ.

Свящ. Манчо Н. Джуджевъ, Минко Р. Прѣславскый, Ив. П. Текеревъ, Слави Димитровъ. Стою Иліевъ въ Саржнасухъ — по единъ екземпляръ.

МАЧИНЪ.

Българска-та Община 5 екземпляра.

ОТЪ ИСМАИЛЪ.

Георгій В. Шоповъ и Д. Добовскый — по 3 екземпляра.

ОТЪ БОЛГРАДЪ.

Н. Т. Икономовъ Лѣсковчанинъ — 2 екземпляра, единъ-тъ подарява на Лѣсковско-то училище при Св. Димитъръ. Пенчо Х. Стояновъ, А. Н. Парушевъ, Димитрій Теохаревъ — по единъ екземпляръ.

ОТЪ ОДЕССА.

Професоръ В. И. Григоровичь 5 екземпляра. С. С. Супичичь и П. Ганевичь по 10 екзем. М. Соколовская, Т. Пуліевъ: За въ Карлово на Женско-то Дружество, за Ученолюб. Дружина, за Училище-то и за себе си, М. Пашовъ: За въ Сливенъ на Женско-то Дружество и за Читалище-то, Н. Тошковъ, И. Х. Тошковичь, А. Лупша-Дончепко, П. Маврогапъ, Е. Козубскый, Болдаковъ, А. Перищейнъ, Смирновъ, С. Коропачинскій — по единъ екземпляръ.

Одесскы-тѣ ученици (Българе):

Г. И. Добровъ, З. П. Коньяровъ, С. Калпазановъ, М. Паничерскый, Н. Б. Чернокожевъ, Е. Карановъ, З. Паламидовъ, П. Цоковъ, С. Стамболовъ, Х. Доневъ, Ив. Семерджіевъ, К. Кыпровскый, Х. Манчевъ, Г. Янковъ, Ив. Маловъ отъ Тулча — по единъ екземпляръ. Ив. П. Димитровъ 2 екземп. единъ-тъ за Карнобатско-то училище.

ОТЪ НИКОЛАЕВЪ.

Г-нъ Т. Минковъ 5 екземпляра.

Ученици на Южно-Славянскый-тъ Пансіонъ Г-на Т. Минкова въ Николаевъ:

Г. Кырковъ 2 екземпляра. К. Палазовъ, А. Узуновъ, П. Карловскый, Ив. Константиновъ, М. Маловъ, К. Рашевъ, К. Паскаловъ, Г. Боевъ, Д. Списаревскый, И. Недѣлковъ, В. Золотовичь, Н. Теодоровъ, К. Апостоловъ, Ж. Жейновъ, А. Дрьндаровъ, Ф. Филчевъ, П. Дянковъ, Г. Кжлевъ, П. Карабаровъ, М. Георгіонопуловъ, И. Рулевъ, Д. Ганчевъ, И. Данковъ, (Братія Тошковы 2 екземпляра). П. Е. Ковчеговъ, П. Воловъ, С. Бочаровъ, Х. Момчиловъ, И. Паскаловъ, П. Груевъ, Д. Никарутъ, Братія Ванковы, И. Воденчаровъ — по единъ екземпляръ.

ОТЪ МОСКВА.

Жинзифовъ 3 екземпляра: единъ за училище-то въ Прилепъ, единъ за училище-то въ Битоля и единъ за себе си. Н. Бончевъ, С. Джуджевъ, Ив. Р. Гешановъ — по единъ екземпляръ.